

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Dette er en digital utgave av en bok som i generasjoner har vært oppbevart i bibliotekshyller før den omhyggelig ble skannet av Google som del av et prosjekt for å gjøre verdens bøker tilgjengelige på nettet.

Den har levd så lenge at opphavretten er utløpt, og boken kan legges ut på offentlig domene. En offentlig domene-bok er en bok som aldri har vært underlagt opphavsrett eller hvis juridiske opphavsrettigheter har utløpt. Det kan variere fra land til land om en bok finnes på det offentlige domenet. Offentlig domene-bøker er vår port til fortiden, med et vell av historie, kultur og kunnskap som ofte er vanskelig å finne fram til.

Merker, notater og andre anmerkninger i marginen som finnes i det originale eksemplaret, vises også i denne filen - en påminnelse om bokens lange ferd fra utgiver til bibliotek, og til den ender hos deg.

Retningslinjer for bruk

Google er stolt over å kunne digitalisere offentlig domene-materiale sammen med biblioteker, og gjøre det bredt tilgjengelig. Offentlig domene-bøker tilhører offentligheten, og vi er simpelthen deres "oppsynsmenn". Dette arbeidet er imidlertid kostbart, så for å kunne opprettholde denne tjenesten, har vi tatt noen forholdsregler for å hindre misbruk av kommersielle aktører, inkludert innføring av tekniske restriksjoner på automatiske søk.

Vi ber deg også om følgende:

- **Bruk bare filene til ikke-kommersielle formål**
Google Book Search er designet for bruk av enkeltpersoner, og vi ber deg om å bruke disse filene til personlige, ikke-kommersielle formål.
- **Ikke bruk automatiske søk**
Ikke send automatiske søk av noe slag til Googles system. Ta kontakt med oss hvis du driver forskning innen maskinoversettelse, optisk tegngjenkjenning eller andre områder der tilgang til store mengder tekst kan være nyttig. Vi er positive til bruk av offentlig domene-materiale til slike formål, og kan være til hjelp.
- **Behold henvisning**
Google-"vanmerket" som du finner i hver fil, er viktig for å informere brukere om dette prosjektet og hjelpe dem med å finne også annet materiale via Google Book Search. Vennligst ikke fjern.
- **Hold deg innenfor loven**
Uansett hvordan du bruker materialet, husk at du er ansvarlig for at du opptrer innenfor loven. Du kan ikke trekke den slutningen at vår vurdering av en bok som tilhørende det offentlige domene for brukere i USA, impliserer at boken også er offentlig tilgjengelig for brukere i andre land. Det varierer fra land til land om boken fremdeles er underlagt opphavsrett, og vi kan ikke gi veiledning knyttet til om en bestemt anvendelse av en bestemt bok, er tillatt. Trekk derfor ikke den slutningen at en bok som dukker opp på Google Book Search kan brukes på hvilken som helst måte, hvor som helst i verden. Erstatningsansvaret ved brudd på opphavsrettigheter kan bli ganske stort.

Om Google Book Search

Googles mål er å organisere informasjonen i verden og gjøre den universelt tilgjengelig og utnyttbar. Google Book Search hjelper leserne med å oppdage verdens bøker samtidig som vi hjelper forfattere og utgivere med å nå frem til nytt publikum. Du kan søke gjennom hele teksten i denne boken på <http://books.google.com/>

J

107. 8. 1.

Den norske Kirkes Historie

under

Katholicismen.

Den norske Kirkes Historie

under

Katholicismen.

Den norske Kirkes Historie

under

Katholicismen

af

N. Keyser,

Profesor ved Universitetet i Christiania.

Første Bind.

Christiania.

Chr. Tansbergs Forlag.

1856.

Expt of S. S. Corum.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

F o r t a l e .

Den her givne Fremstilling af den norske Kirkes Historie under Katholicismen tør ligesaa lidet gjøre Fordring paa at ansees for udtømmende med Hensyn til Emnet, som paa at være fuldendt med Hensyn til Formen. I begge Henseender kunde den ganske vist have vundet, hvis dens Udgivelse havde været udsat endnu en Stund. Men er det sandt, hvad Flere have sagt mig, at det fuldkomne Savn af en særskilt Bearbejdelse af den norske Kirkes Historie er meget føleligt, og at man længes efter at see det saarest muligt, om end blot nogenlunde tilfredsstillende, afhjulpet, — saa troer jeg, at nærværende Arbejde, alle sine Mangler uagtet, kan gjøre Nytte, og at det derfor ikke længer bør undrages Offentligheden. Jeg udgiver det altsaa i Haab om en ikke altfor streng Bedømmelse og med det inderlige Ønske, at det maatte tjene til at forberede og fremstynde et fuldkomnere Arbejde over samme Emne, der ved sine Fortrin kunde bringe mit i Forglemmelse.

Jeg anseer det overflødig at gjøre her i Fortalen særskilt Næde for de Kilder, jeg har benyttet, helst da de, med Undtagelse af nogle ganske faa endnu blot i Haandskrift tilværende korte Dokumenter, ere trykte og findes i bekjendte Verker. I selve mit Arbejde er under Texten Hjemmel anført for Alt, hvad ikke hører til almeenkjendte Ting, og Læseren vil af disse Anførsler let udfinde mine Kilder.

IV

Min Stræben i nærværende Arbejde har gaaet ud paa at fremstille Sandheden. Skulde jeg undertiden i mine Domme findes at have feilet, da er det Eenen, der i Fremdragningen og Forklaringen af Kjendsgjeringerne har fulgtet mig, ikke Villien.

Christiania i Juni 1856.

A. Keyser.

Første Tidsrum.

Christendommens Kamp med Afsatroen og Seier over denne. Den norske Kirkes Stiftelse og tidligste Udvikling under Kongedømmets Ledning indtil det romerske Hierarchies Grundlæggelse ved Midten af det tolvte Aarhundrede.

1.

Christendommens Kæmpe til Nordens Grændser.

Alle germaniske Folkesæd vare det skandinaviske Nordens Beboere, Beboerne af de Lande, som nu udgjøre de tre nordiske Riger, de sidste, til hvilke Christendommens Lys fremtrængte. Dette var en naturlig Folge af deres Bopæles Beliggenhed. Nordmænd, Svear og Daner, der tilsammen allerede fra en urgammel forhistorisk Tid udgjorde den ene Hovedafdeling af den germaniske Folkelasse, den nordgermaniske eller nordiske, vare henviste til Europas nordligste Udkanter, medens den anden, den sydgermaniske eller tydske, tidlig bevægede sig i og besatte vor Verdensdeels Midlande, hvor den ogsaa tidlig kom i Berøring med det romerske Rige, og med de inden dettes Grændser boende Oldtidens vigtigste Kulturfolk, Græker og Romere. Men inden dette Rige og blandt disse Folk udviklede Christendommen sine første Spirer, der vandt den sine første Seire over Hedendommen, der blev den først anerkjendt Statsreligion, og derfra som fra et Middelpunkt udbredte den sig til de omboende saakaldte barbariske Nationer. De sydgermaniske Folkesæd vare altsaa ifølge sine Bopæles Beliggenhed saa at sige selvstrevne til før at paavirkes af Christendommen end deres nordiske Stamforvante.

Da denne Paavirkning blev saa meget mere kraftig og indgribende, som de sydgermaniske Folkesæd ei bleve staaende ved Romerrigets nordlige Grændse, men efterhaanden gjenembrøde denne, oversvømmede vidt og bredt det romerske Riges Lande og bleve omsider Herrer i alle de vidløftige Provinser, der udgjorde det saakaldte vestlige romerske Rige. Men idet de her, som raadende Folk, med Baa-

benmagt undertastede sig de ældre romaniserede Beboere, og reiste sine Riger paa germanisk Rettsgrundvold, vare de den ældre Befolkning langt underlegne baade i Antal og Kultur. Dette Forhold maatte snart øve sin naturlige Birkning. Det fremkaldte en Stræben hos Undertvingerne at tilegne sig den aandelige Kultur, der satte de Undertvingne i Stand til, selv i sin Trældom, at see ned paa dem, sine Herrer, med Foragt; — og denne Kultur var kristelig, paa det noieste knyttet til Christendommen, dens Lære og kirkelige Indretninger. Skjønt de som Erobrere øvede det ydre Herredømme i Kraft af en Statsret, der var medført og egte hebenstgermanisk, maatte de let indsee, at dette ydre Herredømme kun stod paa svage Fødder, saalænge et hermed forenedes det indre aandelige Herredømme, som ene kunde erhverves ved Indlemmelse i den kristelige Kirke. Derfor hastede de tydske Folkfærd, saasnart de havde sat sig fast i romerske Provinser, med at antage Christendommen, forsaavidt ikke allerede paa Romerrigets Grændser kristelige Lærere ad Overbevisningens Vej havde omvendt dem. Statsklogskab gif saaledes Haand i Haand med Christendommens indre overbevisende Kraft for at bevirke Christendommens Antagelse og hurtige Udbredelse hos de tydske Folkfærd, som dannede nye Riger paa Romerstatens Ruiner.

De mægtige Gøter vare allerede inden Udgangen af det 4de Aarhundrede, førend de endnu oprettede sine Riger i Italien, Sydgallien og Spanien, for største Delen kristne. Vørgunderne fulgte snart efter, da de havde bemægtiget sig det sydsørlige Gallien. Det samme var i Løbet af det 5te Aarh. Tilfældet med Bandaler, Svever, Gepider og Langobarder; og ved Enden af Aarhundredet (495) lode Frankerne med sin Konge Clodovig i Spidsen sig kristne, efterat de havde ret befæstet sit Herredømme i det nordlige Gallien.

Af de tydske Folkfærd, som stiftede Stater paa romersk Grund, var Angelsaxerne det, der senest antog Christendommen. Da de i Midten af det 5te Aarh. begyndte Erobringen af Britannien, fandt de dette Land opgivet af den romerske Regjering, den romerske Kultur der i yderste Forfald, og vistnok ogsaa som Følge heraf Christendommen rystet og svag. Angelsaxerne udryddede, saavidt deres Baaben og Herredømme naaede, baade den romerske Kulturs Levninger og Christendommen fra Grunden, og indførte med germanisk Rettsforfatning ogsaa germanisk Hebdendom. Men da de i Løbet af noget mere end eet Aarhundrede havde fundet en Grændse for sine Erobring og havde befæstet sine Stater, fik ogsaa snart Christendommen Indgang hos dem. Den kom did umiddelbart fra selve Rom, hvis Vi-

flap allerede nu erkjendtes for den vestlige Kirkes Hoved. Pave Gregorius den Store sendte kort før det 6te Aarhundredes Slutning kristne Lærere med den nidkjære Augustinus i deres Spidsse til den keltiske Konge Ethelbert. Denne blev omvendt, en engelsk Kirke grundlagt, og ved Midten af det 7de Aarhundrede var Christendommen befæstet i alle de angelsaksiske Riger i Britannien.

Til samme Tid udbredtes ogsaa Christendommen meer og meer blandt de tydske Folkeskæder, som vare forblevne inden sine gamle Gæsmærker, i det nuværende Tydskland. De overtydske Folk: Allemanner, Bairer og Tyringer, hvilke efterhaanden kom i Underkastelses- eller Afhængighedsforhold til det frankiske Rige, modtoges tildeels herfra Christendommen; og ved Midten af det 8de Aarhundrede stode kun de nedertydske Folk, Saxer og Friser, tilbage som Hedninger. Men disse paavirkedes fra tvende Sider i kristelig Retning: fra det tilstødende frankiske Rige baade ved Vaabenmagt og Missioner, — og fra England ved selvopoffrende Christendoms lærere, der uden Understøttelse af verdslig Magt, med Martyrbøden for Die, vovede sig ind iblandt dem for at forkynde Evangeliets Lære. De frankiske Kongers Pipins og Karl den Stores Seire gjorde endelig Udslaget, og ved Slutningen af det 8de Aarh. havde ogsaa de nedertydske Folkeskæder paa ubetydelige Undtagelser nær høiet sig for Kristus og vare optagne i den kristne Kirkes Skød.

Nu først, ved Aar 800, kunde Christendommen siges ret at have naaet frem til de nordgermaniske Folkeskæders Omraade; nu var efter Forsynets Styrelse Naben ogsaa kommen til dem, at deelagtig-gjøres i Evangeliets Betsignelser.

8.

De nordiske Folkeskæders Tilstand i Hedendommen. Afsætoen.

Da Christendommen først virksomt berørte det skandinaviske Norden, traf den ikke der Folk, som Vilhed i Levevis, dyb Uvidenhed og aandelig Naahed gjorde uimodtagelige for dens Lære. Nordens Beboere havde, allerede mange Aarhundreder tilbage i Tiden, svinget sig op til et Standpunkt af Dannelselse, der fjærne dem vidt fra de saakaldte Wildes Klasse. De førte i Hjemmet et frit, men derfor ikke aldeles uslebent Bondeliv, og nærrede sig i faste Bopæle ved Agerbrug, Fædrift og Fiskeri, medens ved Siden heraf deres Søfnydigbed ogsaa loffede dem over Havet til fremmede Lande fjærnt og nær, deels paa Handelsreiser, deels paa Vikingetog; de danne Stater med en paa Agtelse for Lov og Ret grundet Samsvandsorden; de kjendte Stræktungen, om de end ikke meget benyttede den, og besad i Ru-

nerne esjendommelige Skrifte tegn; de elskede Sagaen og vidste at give den Afrunding i det mundtlige Foredrag; de dyrkede Poesien, indklædt i strenge Former, som en udviklet Skaldkunst bestemte; de havde endelig en Religion, hvis Troslære var udviklet til et ordnet System, og hvis Fremtræden i Livet baade var virksom og, for en Hedningetro at være, i mange Maader verdig og velgjørende.

Denne Religion var Afsatroen. I sit Grundvæsen en Fællesejendom for hele den germaniske Folkeklasse, var den uden tvivl i sine Enteltheder forskjellig udviklet ikke alene hos de tvende germaniske Hovedstammer, men endog hos disses forskjellige Folkescæder. Vi kende den kun fyldestgjørende i dens nordiske og navnlig i dens norske Skikkelse, i hvilken den i Eddaerne er bevaret. Men i denne Skikkelse er den os ogsaa her af størst Bigtighed, hvor det gjælder om at betragte den som Christendommens Forløber og tillige Modstander iblandt de nordgermaniske Folkescæder, blandt Daner, Svear og Nordmænd, og netop særligen blandt de sidstnævnte.

En udførlig Fremstilling af Afsatroen, vilde her være paa sit urette Sted; den er ikke nødvendig for at forklare sig Christendommens Kamp og Seier. Med dens Grundtræk for Die formaa vi tilstrækkelig at vurdere Kampen; og et Omrids af den vilde vi her stræbe at give.

I Begyndelsen vare tvende Urverdener: en Ildens og Lysets Verden, Muspelheim, og en Kuldens og Mørkets Verden, Niflheim; et uhyre tomt Rum adskilte dem. Af disse to Verdeners gjenfærdige Paavirkning tilblev i det tomme Rum Iotunen Ymer og den ham nærrende Ro, Audhumbla, tilsammen det uordnede Verdensstof. Af dette, som dets bedre Kræfter, udviklede sig Aserne eller Guberne, der dræbte Ymer og daanedes af hans Krop Verden, Himmel og Jord. De befolkede Jordens Indre med Dverge, Væsener, der først havde faaet Liv som Madiker i Ymers Kjød. Jordens Overflade skjænkede de Mennekenes Slegt, der nedstammede fra eet Par: Ask og Embla, hvilke Aserne skabte af Træer. Ymers Askom, de onde Iotner, Naturens chaotiske, forstyrrende Kræfter, forsaavidt de ei druknede i sin Stamfaders Blod, trængtes hen til Jordstivens nordlige Udkanter ved det store omflydende Verdenshav, over hvilket Iotunen Dger herskede.

Aserne fra sine Himmelboliger styrede nærmest Verdens- og Mennekelivets Gang. I deres Spidse som Fader og Fyrste stod Odin, den Alt giennemtrængende, alle Ting belivende Aand, der indgjød Mennekenes Forstand og digterisk Begeistring, men ogsaa optændte hos dem Kamplyst og Krigervildhed. Ved hans Side som Hustru stod Frigg, den almærende Jord. Deres Søn var Thor, Tordenen, Kraften,

Verdens Helligsører, Menneftenes Ven og Berget mod alle onde Magter, Landbrugets og det hushlige Livs Beskytter. Mange andre Aser og Afsnier virkede ved Siden af dem i underordnede, engere Kredse.

Allerede i Tidens Morgen havde Aserne optaget i sit Samfund mægtige Væsener af de vise Vaners Art: Nisrd, Rigdommens Giver, Sofaris og Handels Beskytter, samt hans Børn, Frey, Frugtbarhedens Gud, og Freya, Kærlighedens Gudinde. Men de havde ogsaa optaget i sin Midte et Jotunvæsen, den skønne men onde og lumfte Loke, Idlen og den forstyrrende, fordærvelige Eidenstab. Han modarbejdede lønligen Asernes Virksomhed, undergravede deres Verdensherredømme, og stræbte stedse at bane sine Brødre Jotnerne Veien til at omstyrte Asernes Verk.

Thi Jotnernes Magt var kun hemmet og indskrænket ved Aserne, men ei tilintetgjort. Ligesom Asernes Virken aabenbarede sig i alt hvad der var godt, skönt og ophøiet i Naturen og Menneftaanden, saaledes fremglimtede ogsaa Jotnernes i Alt hvad der var ondt og forstyrrende. Som Livet udgif fra Aserne, udgif Døden fra Jotnerne. Den blege Hel, Lokes Datter, kaldte ubønhørligen til Helheim Menneftets legemlige Væsen, medens dog dets Aand, hvis den var mærket med Dyd og Tapperhed, kunde hæve sig til Samliv med Guderne i deres herlige Himmelboliger. I hele Verdenslivet saa man Sporet af den bestandige Kamp mellem Aser og Jotner, og ifkun Thors vældige, aldrig hvilende Arm formaaede med den knusende Hammer Misolner at verges Asernes Verk, den ordnede Verden, mod de ødelæggende Kræfters stedse gjentagne Angreb.

Over begge disse stridende Magter, uafhængige af dem begge, stode Tidens og Skjebnens høie Gudinder, de tre Nornes, hvis Oprindelse var en dunkel Gaade, men hvis Bud var en uroffelig Lov, for hvilken Guder saavel som alle andre Væsener maatte bøie sig. Ringere Nornes, deres Udsendinger, tænktes at optræde i Mennefteverdenen, deels for ved Fødselen at udmaale Menneftets Levealder og bestemme dets Skjebne, deels for som usynlige Følgeaander, Hamingier, at ledsage det gennem Livet, deels for som menneftelige Spaakvinder, Valaer, at forudforkynde det Skjebnens Billie. Beslegtede med Nornerne tænktes ogsaa Valkyrierne, der som Ddins Tjenerinder rede gennem Luft og over Hav, indfandt sig i Slagene for at hente til hans Valhal hans udkaarne Sønner, der som Einherjer skulde følge Aserne i disses sidste store Kamp mod de onde Magter.

Thi den Strid, som gif gennem hele Verdenslivet, skulde ende i en sidste uhyre Kamp, i Ragnarok, Gudernes Mørke. Aserne vare

ikke evige, ligesaa lidet som den Verden, med hvilken de vare frem-
sprungne, hvilken de fra først af havde ordnet, som de siden opholdt
og vergebe. Da de begyndte at benytte Jotnernes Kræfter for at be-
fordre sin egen Storhed, og optog Jotunvæsener i sin Midte, svæk-
tedes deres Gudemagt. De maatte see en af sin egen Kredts, Odins
egen Søn, den blide og rene Balder, ved Lofes Ondskab synke i
Døden som Hels Bytte. De kunde binde Lofe, men tilintetgjøre ham
kunde de ikke. De forudsaa selv sit kommende Fald, men kunde ikke
afverge det. I Ragnarok skulde Lofes Baand briste, og alle onde
jotunartebe Væsener forene sig under ham og hans stræffelige Affom,
Midgaardssormen og Fenrisulven for at møde Aserne i en
afgjørende Kamp. I denne skulde Aserne og deres Fiender indbyrdes
fælde hinanden. Den evige Idverdens, Muspelheims, Hersker,
Surt, skulde derpaa slynge sine Luer over Verden, der forbrændt
skulde synke i Havet.

Men Verden gaaer kun under for at gjensødes herligere. En
skønnere Jord skulde atter stige op af Havet og befolkes af en livs-
kraftigere Mennekeslegt. Gjensøbte Aser skulde indtræde i de forgang-
nes Himmelboliger. De aledne Godes Aander skulde samles i det
lysende Gimle, de Ondes nedstodes til det evige Niflheims fryg-
telige Nastrand (Isgstrand). Nu er det Godes Seier afgjort.
Alt Ondt skulde udslættes af Verden, naar den Mægtige, hvis Navn
man ei vovede at nævne, aabenbarede sig i sin Herlighed, og den fra
Niflheim udsprungne Mørkets Drage, Nidhug, bortveg, bærende
Døden paa sine Vingler.

Dette er Grunddragene af den Tro, som de nordiske Folk i sin
Hedendom hylbede, og overensstemmende med den opfattede de sit
Livs Forholde og Formaal. Livet og Livets Goder erkjendte de for
en Gave af Aserne, en Frugt af disses stedsevarende Kamp mod de
onde, forstyrrende Jotunmagter. Men derfor skulde de og i det jor-
diske Liv danne sig til at blive efter Døden ei alene ved Retfærd og
Dyd verdige Gæster i Asernes Boliger, men ogsaa ved Mod og
Tapperhed verdige Medkæmpere for Asernes Sag. Af den sidste
Anskuelse, paavirket uidentvill og fremhævet ved ydre Forholde, ud-
viklede sig den krigeriske Aand, som besjælede Afadyrkerne, som bragte
mange af dem til at agte Tapperhed for den høieste Dyd, Krigerdaad
for den største Ære, og som i Vikingelivet fandt sit Dvermaal.

Om Asatroens ydre Fremtræden i Livet maa vi ogsaa fatte os i
Korthed. Nordboerne dyrkede Aserne deels i Templer, Hof, og deels
ved Altare eller i Offerkredse, Hørges, under aaben Himmel. Man
havde Gudbilleder, almindeligst af Træ, der fremstillede de forskellige
Guder med deres Særkjenninger. Offeringerne (blod) vare som oftest

blodige, bestode i Slagtning af forskellige Slags Dyr, med hvis Blod man bestrøg Altrene, Gudebillederne, Tempelvæggene og besprengte den tilstedeværende offrende Forsamling. Hermed vare forbundne store Gjæstebud, i hvilke Kjødet af de offrede Dyr fortæredes, og Staalertomtes til Afernes Minde. En særskilt Stand af Prester eller Gude-tjenere fandtes ikke hos Nordboerne. I den engeste Samsundsreds, Familien, var Husfaderen Prest. I de videre Samsunds-Kredse — i Norge Heredet og Fylket — der vare de patriarkalske Heredsforstandere, Herserne, tillige som Goder Religionsøvelsens og Dffertjenesens Forstandere. Selv hos Kongerne hvilede almindeligen en prestelig Verdighed, i det mindste der hvor Kongedømmet havde udvist sig til en Statsmagt, og ikke blot bestod i Anførerverdigheden over en Krigerstare, knyttet til Kongens Person som Følge, i hvilket Tilfælde Kongedømmet egentlig stod udenfor den rette Samsundsorden, om det end ofte mægtigt, men i Grunden ulovligt, greb ind i denne. Paa denne Dffertjenesens verdslige Karakter, paa denne Mangel af et særeget Presteskab, af en Prestestand, maa der lægges Vægt; dette Forhold var ikke uden stor Indflydelse med Hensyn til den Modtagelse Christendommen fandt. Forresten kunde Dffringerne ogsaa øves af Kvinder, hvilke naar de forestode Templer benævntes Gydiar (gydia sv. til godi). Mennekeoffringer vare ei usedvanlige i vigtige Tilfælde. Ofte offredes da Trælle eller Forbrydere; men i haardt trængende Nød kunde det ogsaa hende, at man offrede til Guderne fribaarne, ja høvdingbaarne Mænd, selv sine egne Konger. Ogsaa blodige Selvoffringer omtales, og disse stede til Dind. Foruden Aferne dyrkede man ogsaa andre Væsener, som, om end ikke Afer, dog indtog en Plads i Asatroen: Aifer (Naturaander), Difer (Følgeaander), Landvætter (Væsener som besyttede visse Landskaber), ja selv Jøtner eller med dem beslegtede Væsener, — deels naturligtvis for at afvende deres onde Indflydelse, deels for at faa Hjælp af deres overnaturlige Kraft. Drafter, Spaadoms-kunster, Varsler, Trolddom og saadan lignende Dvertro, forbandtes jævnlig med Religionsøvelsen. Dffertjenesen havde, hvis man i Tæt og Alt kan tro de christelige Beretninger, noget mørkt og uhyggeligt ved sig, der danne, selv efter mange Hebningsers Dom, en affstikkende og ufordelagtig Modsætning til den christelige Gudstjenestes Reenhed, Blidhed og Glands; — men noget egentlig Hemmelighedsfuldt, hemmeligholdte Lærdomme, og hemmelige Dfferskikke, som ei maatte komme til Almuens Kundskab, synes ikke i Norden at have været forbundet med Asatroen, og dette kunde vel ikke heller lettigen finde Sted der, hvor intet strengt affluttet Presteskab fandtes. Ei heller finder man Spor til, at hos Asadyrterne Ufordragelighed

mod Aandetsbestroende eller Omvendelseslyst har været noget fremstikkende Særfjende; snarere synes religiøs Overbærenhed i Almindelighed at have været et betegnende Træk i deres Karakter.

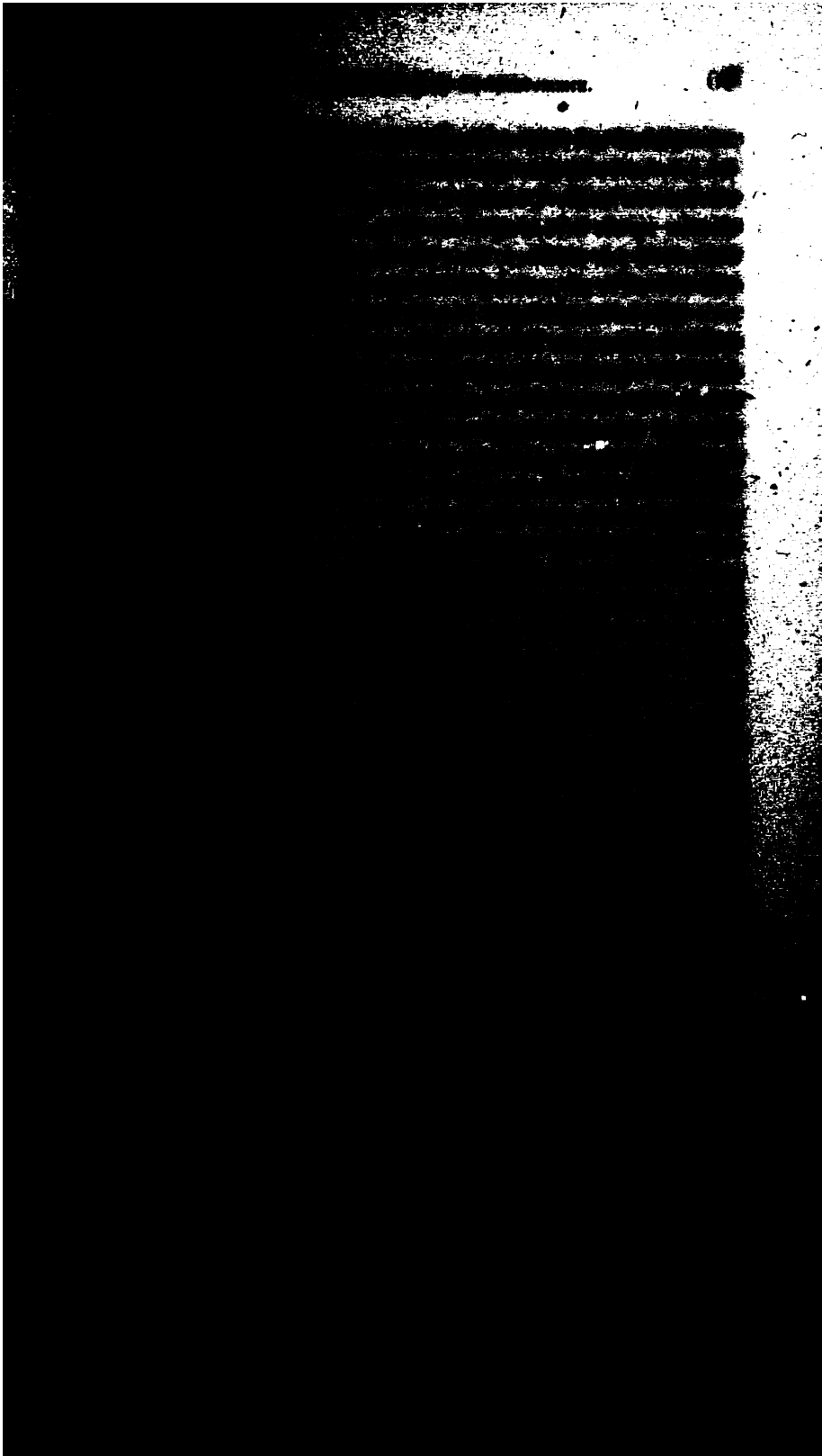
Saaledes var den ydre Religionsforfatning med hvilken Asatroen optraadte blandt de nordiske Folkelærd og navnlig hos Nordmændene. Vi maa dog herved bemærke, at vi kun kjende denne Religionsforfatning af Christnes Beretninger, der ubentvivt oftest med Fortjærlighed dvæle ved dens Styggeligheder, — eller af Sagn, der i et Par Aarhundreder vare forplantede gennem Christnes Mund, før de optegnedes, — samt at det meste og ubeførligste vi vide om den, fremstiller den for os som den var i Hedendommens sidste Læder. Men da ravede Asatroen siensynligen mod sit Fald, rystet i sit hele Væsen deels af Vantrø, deels af den groveste Overtro. Medens Nogle levede uden Gud, kun stolende paa egen Kraft og Styrke, — en Aandsretning som et langt, fast uafbrudt Vikingeliv meget naturlig fremkaldte og nærede, — satte Andre sin fulde Lid til Gudebilledet istedet for til Guddommen, dyrkede en Mængde levende og livløse Natursgenstande, vare utrættelige i blodige, grusomme Offeringer, nedsendte sig i Trolddoms- og Spaadomskonster, og forglemte overhovedet Troens indre Kjerne og dybere Betydning, idet de hang sig, men det ogsaa desto fastere, ved dens ydre Former. Dog stod mellem disse tvende Klasser af Hedninger endnu en tredie, der foragtede den grove Overtro og dens Ittringer i Livet, hævede sig over Fleerguderiets Bildfarelser, og — ubentvivt med Bliffet heftet paa Asatrons egne Lærdomme om Verdens Undergang og Gjensøbelse, om et evigt, unærvneligt Væsen, høiere og mægtigere end alle Aser — satte sin Lid til den Gud, som havde skabt Solen og al Verden, og hos ham haabede Hjælp i dette Liv og Salighed i hiint. Denne Klasse, om den end var lidet talrig, omfattede visstnok de mest oplyste og bedste Mænd i Folket; og de, som nærede disse Anskuelser, behøvede kun at kjende Christendommen for ogsaa at modtage den.

3.

De frankiske Fyrsters Bestræbelser for Christendommens Indførelse i Norden. Den hamborgsk-bremiske Erkebiskops Oprettelse. Aasgars og hans Efterfølgers Virksomhed i Danmark og Sverige.

Efter hvad man af forhaandenværende historiske Efterretninger kan slutte, blev Christendommen Nordboerne først bekjendt under de Vikingtøge, hvormed de i det 8de og 9de Aarhundrede hjemsogte det vestlige Europas Lande, Skotland, England, Irland og Frankrige. Christendommen, som i disse Lande forlængst var grundfæstet, maatte vække deres Opmærksomhed, om ikke ved andet saa ved den glimrende

Forholdene der at kjende. Han maatte sølgelig ansees vel stiftet til at fortsætte Ansgars Virksomhed. Man kjender imidlertid mindre til Rimberts; saa meget veed man, at han opretholdt Missionerne baade i Danmark og Sverige, uden at man dog veed, med hvilken Fremgang.

Hos Rimberts nærmeste Efterfølgere synes Missions-Jveren at have været mindre levende. Tydslands indre, urolige Tilstand, der ofte drog de høiere Kirkens Mænd ind i sine Hvirvler, har muligens deri været Aarsag. Først Erkebiskop Unne (917—936) optræder atter med nogen isinesfaldende Virksomhed; og hertil gave ubetvøis politiske Forholde for en stor Deel Aaledning.

I de nordiske Folkfærdes Samsundsforholde var nemlig i Lidsrummet efter Ansgars Død vigtige Forandringer indtraadte. Alle rede fra meget gamle Tider havde muligens visse Forskjelligheder fundet Sted mellem de tre Folkfærd Nordmænd, Svear og Daner, Forskjelligheder, som i Tidens Løb meer og meer havde udviklet sig, deels af deres Bopæles Beliggenhed og deels af deres større og mindre Blanding med tydske Folkfærd, som vare ældre Beboere af flere Landstrækninger (hele Danmark og det sydlige Sverige), som hine havde besat. Nogen egentlig politisk eller statsretlig Adskillelse mellem dem gjorde sig imidlertid for det første ikke gjældende, ligesaa lidet som nogen skarp folkelig Afgrændsning fandtes. Ligeoverfor de tydske Folkfærd og Stater i Tydsland, Frantrige og England, betragtedes de længe af disse som en Eenhed, verelviis benævnt Nordmænd og Daner; og selv betragtede de sig paa samme Maade, idet de benævnte de tydske Folkfærd under Eet: sudrøne (sudrœnir, sydslike), og altsaa ansaa sig selv i Modsetning dertil som norrøne (norrœnir, nordlike). I sit eget Indre faldt de sønder i en Mængde mindre Statsksamfund: Fylker eller Folklande og Riger; — det første i Norge og det egentlige Sverige, hvor den oprindelige Stammesforfatning renere vedligeholdte sig, — Riger i de gautiske Lande og Danmark, for en Deel ogsaa i det sydsørlige Norge, overhoved i alle de Landstaber, hvor Erobringsforholde havde gjort sig meer eller mindre gjældende, og hvor det deraf fremsprungne Kongedømme havde hævet sig til en Statsmagt. Hvor Riger havde dannet sig, der vare disse Grændser som oftest høist ubestemte ligesom ogsaa deres Omfang, der hyppig verlede med Krigslykken. Bestemt at afsjøre til hvilket af de tre Folkfærd et Rige hørte, var vist nok ofte, selv for Samtiden, en Umulighed, da eet og samme Rige kunde omfatte Bestanddele af alle tre. Men mod Slutningen af det 9de og i Begyndelsen af det 10de Aarhundrede foregik i disse Forholde en Hovedforandring, idet nemlig hvert af de tre nævnte Folkfærd, Nordmænd,

Svear og Daner, forenedes til et særskilt, efterhaanden meer og meer skarpt begrændset Statssamfund, og saaledes de tre større Riger, Norge, Sverige og Danmark opstode. Begyndelsen skal være steet i Sverige, hvor en Konge Erik Eymundsøn strax efter Midten af det 9de Aarhundrede skal have samlet Svea- og Gotalandene under sit Kongedømme. Dernæst kom Norge, hvor Kong Harald Haarfager, 860—872, forenede alle Fylker og Smaariger lige fra Finmarken og til Gautelv under sit Enevælde. Endelig fandt ogsaa det samme Sted i Danmark, hvor Gorm den Gamle mellem 906 og 930 forenede Jylland, Dlandene og rimeligviis ogsaa Skane under sit Herredømme. Det indre Samhold i hvert af disse Riger var vist nok endnu i mere end eet Aarhundrede faare løst, og Grændserne mellem dem indbyrdes ubestemte og verlende; men en bestemt, ogsaa i de ydre Statsforholde tydelig fremtrædende Jørgrening i den nordgermaniske Folkstamme var indtraadt, hvilken siden har vedligeholdt sig. At denne for de nordiske Folks politiske Udvikling saa vigtige Begivenhed ogsaa maatte virke paa Gangen af Christendommens Udbredelse, er let begribeligt og vil ogsaa i det Følgende vise sig.

Vi maa nu atter for det første fæste Blikket paa Danmark som det Rige der laa de hidtilværende nordiske Missioners Udgangspunkt nærmest, og hvor Christendommen allerede havde slaaet de stærkeste Rødder.

Gorm den Gamle var høist ugunstig stemt mod Christendommen. Uagtet der er stor Sandsynlighed for, at han er den samme Gudrum, som i 878 lod sig døbe i England, og som her en Tid lang under Kong Alfreds Overhøjhed stod i Spidsen for et dansk Rige¹⁾, saa er det dog vist, at han ved sin Optræden som Danmarks Underkvinger og Enefonge viste sig som en ivrig Hedning. Saadanne Overgange og Frafald vare imidlertid, som allerede forhen bemærket, noget ganske sedvanligt blandt Vikingehøvdingerne, et Træk, som viser Bestaaenheden af deres Omvendelse og Diemedet fra deres Side med samme. Gorm forfulgte de Christne i sine Lande og søgte ogsaa at udrydde Christentroen af disse. Dette var imidlertid nu ikke længer nogen let Sag, saameget mindre som de Christne havde en hemmelig Beskytter i Gorms almindelig elskede og kloge Dronning Thyri, kaldet Danmarkarbot eller Danabot d. e. Danmarks Hjælp, Datter af en jydsk Jarl Harald, kaldet Klak-Harald. Hun skal have havt stor Indflydelse paa sin Mand, og det er derfor ingen Tvivl underkastet, at skønt hun ikke formaaede at afbøje Gorms grusomme Christenforfølgelser, hun dog har lindret disse Virkninger

¹⁾ Munch I. 1. 627—630, ifrt. m. 746.

saameget som det stod i hendes Magt. Men Gorm kom under disse Forfølgelser til at gøre Indgreb paa det tydske Riges Omraade. Karolingernes Stamme i Tydskland var uddøet 911, og nu regjerede i Tydskland den tappre og driftige Kong Henrik af det første Hus, almindelig bekendt under Tilnavnet Fuglefænger (918—936). Henrik angreb Gorm i hans eget Rige og ydmygede ham saaledes, at han maatte afstaa fra sine Forfølgelser mod de Christne og indrømme dem fri Religionsøvelse. Hovedofferstedet ved Heidr (Veire) i Sjælland, en Levning ubentvivelige fra Goternes Tid, skal ved denne Feilighed være blevet forstyrret tilligemed den der øvede Offer-tjeneste. Den meget alderstegne Gorm var selv ikke at bevæge til at opgive Hedendommen, men hans Søn Harald skal allerede ved denne Feilighed, uden Tvivl forhen paavirket af sin Moder Thyri, have vundet sig Christendommen gunstig.

I Anledning af dette Henrik Fuglefængers Tog, som skal have foregaaet 934, var det, at den bremiske Kirkes Missionsvirksomhed igjen begyndte at yttre et Kraftigere Liv. Den før nævnte Erkebiskop Unne, en driftig Mand og ivrig Christendommens Forskynder, fulgte Kong Henriks Hær til Danmark ledsaget af mange Prester og Munke. De tvende ældre Kirker i Slesvig og Ribe bleve igjen oprettede, og en tredje i Aarhus skal være bestemt til Oprettelse, skjønt Bestemmelsen først meget senere blev udført. Ogsaa paa Verne virkede Unne ved sine Prædikener. Derfra drog han til Sverige, kom under mange Besværligheder til Birk eller Sigtun og bragte der den forfaldne Christendom igjen noget paa Fode. Men her fandt han Maalet for sin Virksomhed, da han i Aaret 936 afgik ved Døden. Hans Efterfølger paa Bremens Erkestol var Abdaldag, der i en lang Række af Aar, 936—988, beklædte denne Verdighed, og ved sin Virksomhed baade i Tydslands og Nordens Anliggender vandt megen Berømmelse.

Omtrent samtidig med Erkebiskop Unne, omfr. 936 (Aaret vides ei med Bestemthed), døde ogsaa i en overmaade høi Alder, Gorm den Gamle, og hans Søn Harald, kaldet med Tilnavn Blaatand, der allerede en Tid synes at have været sin Faders Medstyrer, fulgte ham som Danmarks Enkonge. Under Haralds lange Rigsstyrelse, omfr. 936—986¹⁾ (Tidsregningen er her meget usikker), blev Christendommen grundfæstet i Danmark, skjønt Hedendommen ei ganske blev udryddet. Harald havde, som allerede fortalt, under Henrik Fuglefængers Tog vundet sig Christendommen gunstig — om af Overbeviisning eller Statsklogskab maa lades uafgjort —; Daaben havde han imidlertid ei modtaget. Men senere hen udvikledes han i en

¹⁾ Munch I. 2. 106. f.

mægtigste og havde skabt Alt og raadede for Alt. At denne Tro havde sin Oprindelse fra Kjendskab til Christendommen antydes dog ikke nogensteds; den reiste sig vel snarere fra den Tvivl om Aernes Magt, som mod Hedendommens Slutning, — hvad vi allerede før have berørt — oftere gjorde sig gjældende blandt de mere oplyste Nordmænd. I Forbindelse hermed stod ubentvivt ogsaa den Affky, som tillægges ham for al Slags Trolddom, hvilken Affky endog bragte ham til at lade en af sine mange Sønner, Kogvald Rettiheim, en ivrig Seidmand, dræbe med en Mængde af hans Lige. Alligevel fortælles der om Harald, at han opretholdt de hedenste Offringer, og selv offrede i Folkets store Forsamlinger, noget som han ei heller vel kunde undlade uden at fravende sig Folkets Sind og tabe dets Tillid; thi hele Almuen havde endnu den faste Tro, at dets Hovdingers og Styreteres Vrefrygt for Guderne og slittige Offringer til disse, bragte Landet gode Aaringer og Fred og Lykke. Da Harald i syvti Aar havde baaret Kongenavn og i otte og femti styret hele Norges Rige, og var bleven otti Aar gammel, nedlagde han Landsstyrelsen efterat have deelt Riget mellem sine Sønner, og forordnet en af disse, Erik, til sin Eftermand som Oberkonge. Tre Aar efter døde han 933.

Hans Søn og Eftermand Erik fik Tilnavnet Blodøre enten formedelst sine Krigsbedrifter eller for den Grumhed han udviste, idet han dræbte flere af sine Brødre, som af Faderen vare satte til Underkonger eller Fylkeskonger i forskjellige Dele af Landet, og ved hvilke han fandt sin egen Magt formeget indskrænket. Men denne Eriks Grumhed, og det at han lod sig lede af sin onde og underfundige Dronning Gunhild, gjorde ham forhadet vide omkring i Landet. Derfor da hans yngste Brøder Haakon kom til Norge for ogsaa at fordre en Deel af sin Faders Rige, reiste hele Folket sig mod Erik, uddrev ham med Hustru og Børn, og tog Haakon til Norges Konge 935.

Haakon fik Tilnavnet den Gode, fordi han ophævede sin Faders paa Erobringens Ret grundede Bestemmelse, at al Jordejendom i Landet tilhørte Kongen, og giengav Bønderne deres Ddel eller den fri Ejendomsret til deres Jord. Under ham (936—961) blev det første Forsøg gjort paa at forkynde og indføre Christendommen i Norge.

Haakon, der var født i Harald Haarfagers Alderdom, var som Barn af sin Fader sendt over til den engelske Konge Udalstein (Ædelstan, 925—941). Hos ham var han bleven opfostreret — deraf hans Tilnavn Udalsteinsfosstre —, døbt og oplært i Christendommen. Han var saaledes kristen, da han blev hævet til Kongedømmet i Norge, og det ei blot kristen af Navn, men, som hans senere Fremfærd viste, af Hjertet. Men Haakon var ganske ung, ikke mere end 15 Aar gammel, da han kom til Riget; han fandt alt Folket om

sig hedenst, og hvad der var det vigtigste, den Mand, der ved sin store Indflydelse hos Thronderne væsentlig havde hjulpet ham til Kongedømmet, og stod ham nærmest som hans fornemste Raadgiver, den kloge Sigurd Haakonsøn Glades Jarl, var en ivrig Hedning. Under disse Forhold holdt den unge Konge for det første sin Christentro hemmelig, overholdt i Stilhed dens vigtigste Stikke, helligholdt Søndagene og Høitidsdagene samt de vedtagne Fajter, og befattede sig ikke med de hedenste Blot, hvilke han lod Sigurd Jarl foresaa i Thronhjem. Dette vakte ingen Dyst, og var vel neppe heller blevet paaanket, om Folket derom havde havt nogen Formodning, da Haakon var høit elsket, Landet nød Fred og gode Aaringer, og derhos, som allerede før er bemærket, Ufordragelighed med anderledes Troende ei egentlig laa i Afsatrens Karakter. Men da Haakon blev noget ældre, da hans Kongedømme syntes fuldkommen befæstet baade ved Folkets Kærlighed og ved den Ordning af Statsforholdene og Retsforfatningen, som han ved sine Love havde grundlagt, — saa begyndte han at tænke paa ogsaa at skaffe Christendommen Indgang i sit Rige. Han forberedte imidlertid Sagen med megen Besomhed. Et af de første Skridt var, at han i Loven fik optaget den Bestemmelse, at Julefesten, der var Afsatrens første Høitid, og som holdtes ved Midvinters Tid, nemlig i Midten af Januar Maaned, i tre Dage, blev forflyttet til den Tid, da den høitideligholdtes af de Christne, nemlig i Slutningen af December, og udstrakt til saa mange Dage, som i den Christne Kirke var vedtaget. Hvorledes denne Forandring er bleven begrundet for Folket, vide vi ikke; men den synes ei at have vakt nogen Uvillie eller Indsigelse. Til samme Tid søgte Haakon at virke paa sine nærmeste Dingvælsere og paa sine bedste Bemyndigede at stemme dem gunstigen for sin Tro; og ved sin store Betsalighed bevirkede han ogsaa, at nogle lode sig døbe, og andre i det mindste afholdt sig fra de hedenste Blot. Da han nu endelig troede sig at have vundet saamange af Landets Høvdinger for Christendommen, at han med noget Haab om Fremgang kunde vove dens offentlige Forkyndelse, hentede han en Bispe og nogle Præster fra England og sendte dem til sin Hensigt, at indføre Christendommen i det hele Land.

Han henvendte sig hermed først til Nørerne og Raumsdølernes; men af dem fik han kun et undvigende Svar, idet de hentskjøde denne vigtige Sag til Thronerne, som dengang ansaas for at udgjøre Landets Styrke, og med hvem Nordsørernes og Raumsdølernes Fylter stode i den nærmeste Berøring som lydende under deres Lov, Frokæmingsloven. Haakon lod imidlertid nogle Kirker vie og beklæde Præster til dem. Derpaa drog han til Thronhjem og begyndte her at underhandle med Folket i dets mindre Forsamlinger, rimeligvis paa

Fylkes-Thingene; men ogsaa her fik han det Svar, at denne Sag maatte afgjøres paa Thronbernes almindelige Thing, Frostathinget, hvortil Bønder mødte fra alle Thronbelagens Fylker.

Kong Haakon fór da til Frostathing, som ubentvivt allerede dengang ligesom senere holdtes ved Midtsommerstid paa Frostá, noget nær i Middelpunktet af Thronhjem. Her var en stor Mængde Mennesker forsamlet fra alle Thronhjems 8 Fylker. Da Thinget var sat, talte Haakon og erklærede, at det var hans Bud og Bøn til hele Almuen, at den skulde lade sig døbe, opgive alt Blot og de hedenske Guder, og tro paa een Gud, Christ Marias Søn, holde helligt hver syvende Dag fra alt Arbeide, og derhos faste hver syvende Dag. Denne Tale, hedet det, vakte strax megen Rnur blandt den forsamlede Mængde. Bønderne knurrede over, at Kongen med deres Tro ogsaa vilde fratage dem deres Arbeide; paa den Maade kunde Landet ei bygges. Men Arbeidsfolket og Trælene raabte, at de ei kunde arbejde, naar de ei fik Mad. Man yttrede ogsaa, at det var en Arvelyde hos Haakon som hos flere af hans Ætmænd, at han var karrig paa Mad, skjønt han var gavmild paa Guld. Endelig reiste sig Høvdingen Aabjorn af Medalhus fra Gauldalen og svarede paa Kongens Tale. Han gjenkaldte i Erindringen de store Forventninger, Folket havde gjort sig, da de hævdede Haakon til Kongedømmet, og han giengav dem deres Ldel. Nu syntes det, som om Kongen vilde trælbinde dem paa ny ved at berøve dem den Tro, under hvilken deres Fædre gjennem lange Tider og de selv havde fundet sig lykkelige. Alle vilde de følge og lyde Kong Haakon, saalænge han ei fordrede af dem ugjærlige Ting. Men vilde han fremfare med denne Sag og søge at paatvinge Bønderne sit Dnske, da var det Folkets eenstemmige Beslutning at stille sig fra Haakon og tage en anden Høvding, der lod dem beholde i Frihed den Tro, der var efter deres Sind. Kongen skulde vælge, inden Thinget hævdedes. Dette Svar vandt lydeligt Bifald. Nu optraadte Sigurd Jarl som Mægler og erklærede, at det var Kongens Villie aldrig at bryde Venfabet med Folket. Bønderne erklærede da fra sin Side, at det var deres Villie, at Kongen skulde blote for dem til Aaringer og Fred, som hans Fæder før ham havde gjort. Hermed hævdedes Thinget.

Paa Jarlens indtrængende Forestillinger gav Haakon efter for Bøndernes Dnske og indfandt sig om Høsten paa Glade til et stort Blotgjestebud (Vinternatsblot i Midten af Oktober). Før havde Haakon ved saadan Keilighed spist med nogle faa af sine Mænd i et mindre Hus for sig selv; men nu maatte han paa Bøndernes Forlangende være tilstede i det store Gjestebud og sidde i sit Høisæde. Da det til Ddin viede Driskehorn ræktes Kongen, gjorde han Kors-

mærke over det. Bønderne saa det, og spurgte knurrende, om Kongen end ikke vilde blote? Sigurd Jarl svarede, at Kongen gjorde som de, der troede paa egen Kraft og Styrke; han viede Hornet ved Hammerens Tegn til Thor. Hermed blev det roligt for denne Aeld. Men Dagen efter, da man skulde gaa til Bords, trængte Mængden heftigen ind paa Kongen og vilde at han skulde æde Hestefjød. Dette var den Tid de Christne forbudet; at opfylde Bøndernes Dnsse maatte ansees ligegældende med et aabenbart Frasald fra Christendommen. Haakon negtede det ogsaa. Men Bøndernes Paatrængenhed blev større og større, og det var nær ved et Angreb paa Kongen. Da mæglede atter Sigurd Jarl. Haakon lod sig overtale til at gabe over den dampende Hadde paa Aebelen, hvori Hestefjødet var kogt, dog først efterat han havde viklet en Lindug om den. Hermed standsede Stormen ogsaa for denne Gang, og Gjestebudet fortsattes; men paa begge Sider var man misnoiede.

Nu kom Julen, og et stort Julegjestebud, der da tillige skulde være et Blotgjestebud, blev berebt for Kongen paa Mæren i Sparbyggiafylke i det indre Throndhjem. Haakon og Sigurd Jarl indfandt sig begge med sin Hird. Men her begyndte igjen de forrige Optrin. De mandstærke Bønder trængte ind paa Kongen og gavede ham Balget mellem at blote eller lide Overlast. Ved Jarlens Mægling kom det nu endelig dertil, at Haakon aad nogle Mundfuld Hestelever, og drak alle de Mindehorn, Bønderne skænkte ham, uden at gjøre Korsmærke over dem. Hermed synes Bønderne at have været tilfredsstillede; men Kongen, heder det, forlod efter Gjestebudets Slutning Mæren og siden Throndhjem i Brede og under Trudsler, at ville komme mandstærkere tilbage og da gjengældte Thronderne det Gjenbesøg de havde viist mod ham.

De samme Bondehøvdinge, som havde staaet i Spidsen for Throndernes Modstand mod Christendommen, havde imidlertid gjort et Skridt videre til dennes fuldkomne Udryddelse. Medens fire Høvdinge af Indthronderne, een af hvert Fylke, forestod Bevægelsen paa Mæren, drog fire af Udthronderne, ligeledes een af hvert Fylke, med væbnet Magt til Møre, hvor de brændte tre Kirker og dræbte de ved dem ansatte tre Prester.

Haakon samlede, efterat være kommen til Møre fra Throndhjem meget Folk, og havde i Sinde at drage med væbnet Magt mod Thronderne; men da kom Budskab til ham syd fra Landet, at hans Brodersønner fra Danmark af havde herjet der og agtede sig nord efter. Da sendte Haakon Bud til Sigurd Jarl og Thronderhøvdingerne om Hjælp. De indfandt sig ogsaa, og blandt dem netop alle de, som mest havde staaet Kongen imod i hans Christendomsaaubud. De bleve

tagne til Forlig, og med deres Understøttelse overvandt Haakon strax efter sine Fiender. Men det første Forsøg paa at indføre Christendommen i Norge var kvælt, og Haakon fornyede det ikke. Dette foregik efter en gammel Sagas Vidnesbyrd i Kong Haakons 16de Regjeringsaar, rimeligviis 950—951 ¹⁾).

Saaledes skildres i vore udførligere Kongesagaer, og navnlig hos Snorre, Haakon den Godes Christendomsaaubud og dets mislykkede Udfald. Hvorvidt det ellers forholder sig ganske rigtigt med Haakons Hevntrudsler og med den angivne Marsag til at de ei bleve ivertsatte, — derom kan maaskee reises nogen Tvivl. (En kortere Saga ²⁾) beretter, at Haakon levedes til Eftergivenhed og til at deeltage i Blotet paa Mæren „af sin naturlige Godmodighed og af Kjærlighed til sine Venner“. Efter en tredie Beretning ³⁾ paavirkedes han af sin Hustru, der var hedensk. Begge disse Beretninger, hvis de ere rigtige, synes at udelukke hine Hevntanker og Hevntrudsler. Dette er imidlertid noget, som umulig lader sig sikkert afgjøre, og derpaa ligger der vel ogsaa mindre Magt. Hvad der er vist er det, at Nordmændene, siden som forhen, ved hver given Anledning viste Haakon den største Hengivenhed og Kjærlighed, og kraftigen bistode ham i hans strax efter følgende Kamp med Erik Blodøres Sønner ligesom i hans Bestræbelser for Rigets Forsvar; — medens paa den anden Side Haakon med Smerte erkjendte sig som frafalden fra Christendommen og uverdigg til dens Velsignelser, uden derfor nogensinde at bryde med sit Folk. Om Haakon i sin ovenskildrede Færd viste Svagheb, eller maaskee just et sandt christeligt Sindelag, derom tror jeg man nu, da saa mange Aarhundreder ligge imellem, vanskeligt kan sælde nogen Dom. At den, for en stor Deel ved Vaabenmagt og Evang, senere seirende Christendoms Talsmænd fordømte Haakons Færd enten som uanvendig idet han „lov sig kue af sine Trælle til at forsaage den sande Tro“ ⁴⁾, eller som verdslig=egennyttig, idet han „foretrak det forgængelige jordiske for det evige himmelske Rige, og af Omhu for at beholde sit Kongedømme, blev en frafalden og Afgudsdyrker“ ⁵⁾, — dette var fra den intolerante Christnes Standpunkt, der til Christendommens Indførelse fordrede voldsomme ja endog grusomme Midler, naar lemfældigere ei kunde hjælpe, ganske naturligt; — men denne Fordømmelsesdom bør vel ei ubetinget tiltrædes af os.

Haakons senere Regjeringsstid var urolig og sammenlignet med den foregaaende for ham og hans Rige mindre lykkelig. Hans fra Norge fordrevne Broder, Erik Blodøre, havde taget sin Tilflugt til England og havde der ved Kong Adalsteins Indbømmelse, som

¹⁾ Egfr. 18.

²⁾ Egfr. 18.

³⁾ Agrip c. 5.

⁴⁾ Ol. Tryggvæs.

S. c. 107.

⁵⁾ Histor. Norvegia fol. 7. b.

muligen paa denne Maade vilde afholde ham fra at angribe Norge, erholdt et Rige i Northumberland over derboende Nordmænd og Dæner. Da han der efter mange Lyffens Omvælinger var falden i et Slag, drog hans Dronning Gunhild med sine Søner til Danmark, hvor Kong Harald Gormsøn herskede. Han var Kong Haafon fiendtlig og understøttede Eriks Søner til Angreb paa Norge. De bleve oftere slagne af Haafon, men kom stedse igjen tilbage forstærkede fra Danmark. Den sidste Kamp mellem Haafon og hans Brodersønner stod paa Fitie, paa Den Stord ved Hordaland. Haafon seirede ogsaa her, men blev i Slaget dødelig saaret og aaled strax efter 961.

Sagaernes Fortælling om hans sidste Dieblid give en skøn og ganske vist sand Skildring af hans Sindelag med Hensyn til Christendommen og hans dybe Sorg over at have afveget fra den. Han erklærede for sine Venner og Raadgivere, at da han selv var sønneløs, vare hans Brodersønner, med hvem han ogsaa havde kæmpet, lovlige Arvinger til Norges Kongedømme, hvortil han anbefalede dem. Selv vilde han, om end et længere Liv blev ham forundt, fare til Christne Mænd og der bede hvad han havde forbrudt mod Gud. Da hans Venner tilbode sig at føre hans Lig til England og der jorde det ved en Kirke, svarede den døende Konge: „Jeg er det ikke verd; som Hedning levede jeg, og som en Hedning skal man jorde mig“. Saa stede ogsaa. Han blev høilagt paa Kongsgaarden Sæheim paa Nordhordaland og efter hedensk Brug „henviist til Balhal“. „Baade Venner og Fiender — sige Sagaerne — begræd hans Død og sagde, at en jævgod Konge aldrig vilde komme i Norge“¹⁾.

5.

Harald Graafeld. Haafon Jarl. Den tydske Missions ringe Betydning med Hensyn til Norge.

Efter Haafon den Godes Død, bleve Erik Blodøres og Gunhilds Søner tagne til Konger i Norge. Disse Brødre, nu fem gjenslevende, førte en Fællesstyrelse; men den ældste af dem, Harald, siden kaldet med Tilnavnet Graafeld, agtedes for den overste. Egentlig strakte sig deres Rige kun over den nordlige og vestlige Deel af Landet, over Frostathingss- og Gulathingss-Lagdømmer. Herover alene havde nemlig Haafon den Godes umiddelbare Styrelse strakt sig, da Dypalandene nærmest styredes af mange Fylkes- eller Underkonger af Harald Haarfagers Æt, og Viken, paa hvilken ellers den danske Konge, som Ragnar Lodbrofs Ætling gjorde Fordring, ligeledes styredes af egne Underkonger, Harald Haarfagers Søner-

¹⁾ Hgff. 26. Snor. Haaf. G. S. c. 32.

sønner, Tryggve Olafson og Gudrød Bjørnsson, der vare indsatte af Haakon. I selve Thronhjem indskrænkedes desuden Eriks sønners Herredømme af den foromtalte mægtige Sigurd Jarl, som ei var deres Ven. De rydbede imidlertid snart ved et lumskt Overfald Sigurd Jarl af Beien, og nogen Tid efter dræbte de, ligeledes paa en svigfuld Maade, de viffte Konger Tryggve og Gudrød. Derved blev imidlertid ingensunde deres Herredømme befæstet; thi Thronderne fattede kun endnu større Uvillie mod dem end før, og paa Viken søgte fremdeles den danske Konge at gjøre sine Fordringer gjældende. Desuden fik de i Sigurd Jarls Søn, den ligesaa tappre som kloge Haakon, en dødelig Fiende, der baade i Norge selv undergravede deres Magt ved at holde de ham hengivne Thronder i en bestandig Oprørstilstand mod dem, og som i Udlandet, hvor han mest maatte holde til, altid var virksom til at vække dem Fiender. Eriks sønners Kongedømme i Norge stod saaledes den hele Tid det varede paa usikre Fødder, truet fra uden og stedse savnende den Støtte, som Folkets Kjærlighed giver. De mange urolige Konger, der hver var omgivet af en talrig Hird, kaldt Bønderne til Byrde, og hertil kom, at Landet i deres Regjerings Tid næsten uafslædig plagedes af Uaar, hvilket man efter gammel hedenst Anskuelse ei undlod at tilregne de Styrende. Deres Moder, Gunhild, kaldet Kongemoder, var almindelig forhadt, og da Sønnerne næsten ganske lode sig lede af hende, maatte de ogsaa bære dette Had. Det var en ulykkelig Tid for Norge, og Riget var i en Oplosningstilstand, som i høieste Maade truede dets Selvstændighed.

Eriks sønnerne havde med sine Forældre antaget Christendommen i England. Om det stæede af Overbevisning, eller af de samme politiske, verdselig-egennyttige Grunde, som vi saa ofte kunne tydeligen spore hos den Tids nordiske Vikinger i deres Omvendelse, vove vi ei at afgjøre. Det sidste bliver dog kanskee det rimeligere; thi synderlig dybt kan neppe Christendommen være indtrængt hos dem, naar man betænker, at Dronning Gunhild efter Eriks Fald lod digte et Kvad om ham, som endnu tildeels er os levnet, hvilket heelt igennem er reent hedenst, og hvori Eriks Modtagelse af Odin i Valhal skildres ¹⁾. Saameget er ogsaa vist, at Gunhilds og hendes Søners Færd i Norge ifkun udviste lidet Christensind. Imidlertid Christne vare de, idetmindste af Navn, da de kom til Norge, og vedkjendte sig sin Tro. Af Nøgles Beretning skulde man formode, at Brødrene gjorde sig alvortlig Umage for at indføre Christendommen i Norge; men da dette ei vilde lykkes, indskrænkede de sig til at ødelægge Hofene og spille Blotene hvor de kunde. „Da de kom til Styrelsen i

¹⁾ Sgrff. 22.

Norge — siger Snorre — sit de ei kommet afsted med at Christne Følket; men overalt hvor de kunde komme til dermed, nedbrøde de Hofene og spildte Blotene" ¹⁾). Efter en anden Beretning lader deres Iver i første Henseende til at have været mindre, medens den fortrinnsviis yttrede sig i Hofenes og Dffringernes Tilintetgjørelse. „De nedbrøde — heder det — Hofene og forstyrrede Dffertjenesten, men Ingen tvang de til Christendommen; og om deres Overholdelse af Troen er intet andet sagt, end at den var Christen som vilde det, men den i hedenste som foretrak dette" ²⁾). Men alle Beretninger ere enige om, at de ved denne Fremfærd vakte stor Uvillie mod sig, og en Beretning siger, at Følket søgte Grunden til de paafølgende Uaar i „Gudernes Brede over at Kongerne lode forstyrre deres Blotsteder" ³⁾). Af Eriksønnernes i Sagaerne skildrede Sindelag, hvori „Begjærighed efter Guds", fremhæves som et Hovedtræk, kunde man let fristes til at tro, at den omtalte Forstyrrelse af Hofene og Dffertjenesten ligesaameget havde sin Grund i Egennytte og Plyndrelyst, som i Afsky for Hedendommen. Men at der dog paa den Tid var Christne i Norge, synes paa den anden Side af ovennævnte Beretninger at fremgaa; hvad enten nu disse Christne blot vare saadanne af Kongernes Mænd, der hylde sine Herrers tvivlsomme Tro, eller det var Omvendte fra Haakon den Godes Dage, eller endelig enkelte Indbyggere af Biken, som vare paavirkede fra Danmark, altsaa middelbart af de tydske, fra Bremen udgangne Missioner. Sandsynligt er det maaste, at Christne af alle disse tre Klasser fandtes i Norge; men ganske vist var deres Antal kun saare ringe, og hverken Christne Kirker eller Christne Lærere omtales ved denne Tid nogensteds i vore Sagaer. Den Formodning, som har været udtalt ⁴⁾, at Eriksønnerne fra Danmark skulde have medbragt Missionærer af den tydske Skole, støtter sig i Grunden ikke til nogen som helst Antydning, hverken i Sagaerne eller hos udenlandske Stribenter. At Biken imidlertid allerede dengang kan have været paavirket i christelig Retning fra Danmark, er, som allerede yttret, ganske rimeligt, og vi skulle snart herom tale noget mere. Hvad man overhovedet om Christendommens Stilling i Norge under Eriks Søners Styrelse har fuld Grund til at antage, er det: at hvad der ved denne Tid fandtes af Christendom i Norge, nød et Slags — dog vist nok høist usfuldkommen — Beskyttelse af Kongerne; medens dog paa den anden Side Christendommen ingen mærkelig Fremgang gjorde.

To af Eriksønnerne, Erling og Sigurd Sleva, faldt i Norge som Dffere for sin egen voldsomme og lovløse Fremfærd. Kong

¹⁾ Snor. har. Orf. S. c. 2.

²⁾ Egrst. 28. f.

³⁾ Egrst. 29.

⁴⁾ Munch

Harald Graafeld selv blev fort efter ved Harald Gormsøns og Haakon Jarls forenede listige Anslag lokket ned til Danmark, og faldt her i et Slag mod Harald Gormsøns Brodersøn (970?) ¹⁾. Hermed sluttede Eriksømnernes Kongedømme i Norge, da nemlig Dronning Gunhild med sine tvende gjenlevende Sønner, Ragulfrod og Gudrød, forfulgt af Nordmændenes Hæd, flygtede af Landet og drog til Deleserne.

Haakon Sigurdsøn Jarl stammede kun paa Kvindesiden fra Harald Haarfager, og var saaledes efter dennes Arvesølle-Lov ikke berettiget til Kongenavn i Norge, skjønt han forresten var af en berømt og udmærket norsk Høvdingætt, der ligesaa vel som Ynglingeættene regnede sin Herkomst fra selve Aserne. Han blev nu ved Understøttelse af den danske Konge Harald Gormsøn og med Nordmændenes, som det lader eenstemmige, Bifald hævet til Norges Styre. Dog gjaldt dette kun den nordlige og vestlige Deel af Landet og det under Erkjendelse af den danske Konges Overhøiheid; imedens denne synes at have forbeholdt sig selv Bestyrelsen af Viken og den umiddelbare Overhøiheid over de oplandske Fylkeskonger af Harald Haarfagers Æt.

Haakon Jarl var Hedning og, som man af Alt maa slutte, Afsættelsen af Hjerter hengiven. Dette viste han ogsaa strax ved sin Ankomst til Norge som Landsstyrer, i det han overalt lod de af Eriksømnernes nedbrudte Hof gjenreise, og de hedenske Blot atter træde i Kraft. Da Naarene til samme Tid ophørte i Landet, indlod man ikke at tilskrive dette heldige Omkæftede Asernes Forsoning, og denne Forestilling hævede naturligtvis Haakon i Folkets Indest. Under saadanne Forhold var det let at forudsæe, at den gamle Christendom, som i Norge fandtes, snarere maatte gaa tilbage end fremad.

I Danmark vedblev imidlertid den der allerede grundfæstede Christendom at gjøre stadige Fremskridt, mindre dog ved den vakkende

¹⁾ Med Hensyn til Virkeligheden af Harald Graafelds og hans Broders Styrelse i Norge hersker der stor Usikkerhed. Ifølge de bedste Konge-Sagaers Angivelse skulde den have varet i heved 15 Aar, og Haralds Død saaledes være indtruffen i det Tidlige 975. Men der er flere Omstændigheder — navnlig den Tid for Kæiser Ottos Tog, som ganske sikkert foregik i 975 og dog et Par Aar i det mindste efter Harald Graafelds Fald —, hvilke gjøre det høist sandsynligt, ja næsten sikkert, at sidnævnte Begivenhed er indtruffen tidligere. En anden gammel Angivelse, der nævner som Hjemmelsmand den berømte historikendige Isøending Semund hin Frode (Kvadet om Jon Loptesøn B. 18), tillegger Harald Graafeld 9 Aars Styrelse, hvorefter han skulde være falden omkring 970. Dette synes mig rimeligst. Munch har derimod i sin Norges Historie ikkun indrømmet Harald en Regjerings Tid af 4 Aar og sat hans Død tilbage ligetil 965. Hans Grunde herfor ere fremstillede I. 2. 11—14 i Noter.

Kong Harald Gormsøns Iver, end ved den bremiske Rikes Beskræbelse og den tydske Keisers Vaabenmagt. Harald var, som før berettet, bragt i et Afhængighedsforhold til Keiser Otto I, som han gjerne ønskede at bryde. Da derfor Otto var død 973 og hans attenaarige Søn Otto II var bleven hans Eftermand, opblusede paa ny en Krig mellem Tydsland og Danmark, en Krig som ogsaa strakte sin Indflydelse til Norge, og som maaskee kunde have virket afgjørende for Christendommen her, hvis ikke Haakon Jarl ved sin Kraft og sit dybt indgroede Christen-Had havde hindret det ¹⁾.

Da Keiser Otto i 975 rustede sig for at angribe Danmark, sendte Kong Harald Gormsøn, angstlig for den truende Storm, Bud til Norge med Opfordring til Haakon Jarl, efter Skyldighed at indfinde sig i Danmark med saa stor Stridsmagt, han kunde opdrive, for at hjælpe Kongen. Haakon indfandt sig ogsaa med en Hær af Nordmænd og kæmpede tappert for Danmarks Forsvar ved Danewirke. Udfaldet af Krigen blev alligevel, at Keiseren fik ødelagt Danewirke, trængte op i Jylland lige til Limfjorden og tvang Harald til Fred, hvorved uden Tvivl hans Underkastelsesforhold til Keiseren fornyedes, og Christendommen end mere befæstedes og sikredes i Danmark; desuden synes Harald at have forpligtet sig til at faa Christendommen indført i Norge. Haakon Jarl var, da dette Forlig sluttedes, allerede paa Tilbageveien til Norge, men laa for Modbør med sin Flaade ved Limfjordens Munding. Her traf Haralds Sendemænd ham, og fik ham loffet til et Møde med Kongen. Men paa dette blev Haakon overmandet af Kongens Magt; han blev tvungen til at lade sig døbe med sine Levsagere, det blev ham paalagt at christne Norge, og der blev givet ham Prester og Geistlige med for at understøtte ham i dette Foretagende. Haakon gjorde for Diebliffet gode Miner og toge Presterne ombord; men aldrig før blæste en gunstig Bør op, før han satte de Geistlige igjen i Land og styrede til Havs. Som det lader tvungen af Vinden gif han ikke lige til Norge, men seilede østerud gennem Dresund, og naaede, efterat have herjet paa begge Sider i Danekongens Lande, lyffelig forbi disse til Øster-Gautlands Kyst. Her anstillede han et stort Blot til Odin, og da med det samme to Ravnne kom flyvende, der strege høit, saa betragtede

¹⁾ Ved at omtale denne Krig, maa bemærkes, at der med Hensyn til den frembyder sig mange Knuder baade ved Tidregningen og ved andre dermed forbundne Omstændigheder. Det kan ikke blive vor Sag her at opholde os ved Forsøg paa at løse disse Knuder. Jeg skal i saa Naade henvide til Munch II. S. 89—95. Det er kun Krigens Udfald og Følger, som her er af Betydning, og dette er temmelig sikkert. Jeg fortæller hvad jeg, efter Sammenstilling af de forskjellige Kilders Beretninger, i Hovedsagen finder sandsynligst.

han dette som et Tegn, at Odin havde modtaget hans Offer, og at Seier vilde følge ham. Han tog da det bjærve Raad, at han brændte sine Skibe, og gif med sin Hær op i Landet. Med Herffold for han tvært igjennem begge Gautlandene, overvandt al Modstand, naaede lykkelig Viken og for derfra landvejs nord til sit Rige, som han fra den Stund styrede uafhængigt, uden længer at erkjende Danefongens Overhoiheid eller betale ham Skat ¹⁾).

Samtidig med Haakon Jarls tvungne Daab sendte Kong Harald Gormsøn, eller efter Andre Keiser Otto selv, tvende Jarler med meget Krigsfolk til Viken for der at see Christendommen indført. Folket, heder det, gav efter for Dvermagten, og mange lode sig døbe. Men da Haakon vendte tilbage til Norge efter Toget gjennem Gautland, turde de danske eller tydske Jarler ikke forblive længer i Viken, men droge igjen til Danmark med sin Hær. Paa sin Færd gjennem Landet nord efter indførte Haakon Jarl atter Hedenskab og Blotene overalt hvor han for, og lovede Hedningerne sin Bestyttelse. Følgen heraf var, at en Mængde af dem, der havde ladet sig døbe af Frygt for Danefongens Magt, igjen faldt fra Christendommen og vendte tilbage til Afsatzen. Harald Gormsøn beholdt vel Viken, men dog ikke uden at foruroliges i Besiddelsen deraf ved Haakon Jarl, om hvem det heder, „at han gjorde sig Viken til Herland“, eller til Gjenstand for sine Herjninger ²⁾. For at hevne sig paa den frasalbne Haakon og atter tvinge ham til Underkastelse gjorde Harald noget senere (omfr. 980?) med en stor Flaade og Hær et Tog til Norge og drog ødelæggende frem langs Kysten lige til henimod Stad; men da Haakon nærmede sig norden fra, vendte han atter tilbage til Danmark med uforrettet Sag, og Haakon styrede nu længe, uanfægtet af den danske Konge, sit Rige i Norge.

Hyad ovenfor er fortalt om den tydsk-danske Virksomhed til Christendommens Fremme i Viken, er i Hovedsagen Alt hvad vore Sagaer derom vide at sige. Kong Harald, drevnen og understøttet af Keiseren, søgte at omvende Folket der til Christendommen ved Tvang og Vaabenmagt, medens Haakon Jarl ved samme Midler stræbte igjen at udrydde den og opretholde Hedendommen. At den sidste har været heldigere i denne Beddekamp end den første, er det Indtryk som Sagaernes Beretning giver; og det er vel i sig selv det rimeligste, da den danske Konges Magt i Viken, især efter hans store forgjæves Tog til Norge, vist maa agtes for at have været mere i Navn end i Gavn, og i Virkeligheden af liden Betydning. Om Opbyggelse af Kirker og Indsættelse af Prestes i Viken, eller om nogen virksomme Christendommens Lærere der under de tydske eller danske Vaabens Bestyttelse,

¹⁾ Egfr. 41.

²⁾ Eg.

tale Sagaerne Intet. Herom veed imidlertid Adam af Bremen og hans Scholiast lidt mere at fortælle. Det heder nemlig hos Adam selv, at en Piasdag, som Erkebiskop Adalbag i 948 havde indviet til Ribe, ikke alene prædikede Troen i Danmark, men ogsaa „for dem hinsides Havet, for Svearne og Nordmændene“. Og senere siger herom Scholiasten i Anledning af Adams Beretning om Christendommens Indførelse i Norge under Olaf den Hellige ved engelske Geistlige: „Allerede forhen havde dog af Geistlige udgangne fra Bremen (ex nostris) Piasdag, Dinkar og Poppe prædiket for dette Folk (Nordmændene). Vi kunne sige, at vore have arbejdet, og de engelske (Angli) have indtraadt i deres Arbejde“¹⁾. Af de her nævnte fra den bremiske Mission udgangne Lærere i Norge var Piasdag og Poppe Tydskere, Dinkar dansk. Deres Virksomhed maa uidentivt falde ved den her omhandlede Tid, ved 980, eller for Piasdags Vedkommende maaskee tidligere, og have gjældt Biken, den eneste Deel af Norge, hvortil den danske Konges, og gennem ham, den bremiske Kirkes Indflydelse strakte sig. Men hvormeget der ved denne Virksomhed har været udrettet er høist tvivlsomt. Den Mening har været udtalt, at Christendommen ved hine Læreres Virksomhed under dansk-tydsk Beskyttelse vaudt saamegen Fremgang i Biken, at der en norsk Kirke efter bremiske Missionsgrundsaetninger dannede sig, hvilken siden traadte i et Slags Modsaetning til den øvrige norske Kirke, der dannede sig efter engelsk Forbillede, skjønt hiin snart maatte ligge under for denne²⁾. Denne Mening er især bleven støttet paa ovenanførte Udtryk hos Adams Scholiast. Det synes imidlertid som man ved denne Anskuelse overvurderer den bremiske Kirkes Virksomhed med Hensyn til Norge og navnlig Biken. Ei at omtale, hvad allerede ovenfor er antydet, at vore gamle Saaers Fremstilling ei kan siges at give saadan Mening nogen Bestyrkelse, saa bør der formeentlig neppe engang paa Scholiastens Udtryk lægges saa stor Vægt, som gjort er.

Man maa nemlig betænke Følgende: — Missionskaaldet med Hensyn til Christendommens Udbredelse i hele vort Norden, og derhos Metropolitanmyndighed over alle der vordende Kirker, var uomtvistelig af Paven tillagt den hamborgsk-bremiske Kirke allerede ved dennes Dypstiftelse til Metropolitanverdigheden. Dens Missionsvirksomhed kom imidlertid kun til at udstrække sig med kraftige Følger over Danmark og Sverige, medens den kun svagt berørte Norge, i det mindste kun strakte sig til et lidet Strøg af dette Rige, i hvis langt overveiende Deel derimod, som senere skal vise sig, engelske

¹⁾ Ab. Br. II. c. 69, og de situ Danicæ c. 241. Schol.

²⁾ Munch: i norsk

Lidfr. V. S. 6—10; Norges Hist. I. 2. 274, 277.

Lærere, indkaldte og understøttede af Norges egne Konger, der selv havde modtaget Christendommen i England, som den bremsede Missionsvirksomhed i Forskjøbet. Denne Omstændighed tilintetgjorde nu vist nok ikke den bremsede Kirkes, efter Tidens Begreber, lovligen (ved Pavebud) erhvervede Metropolitanhøihed ogsaa over den norske Kirke; men ligesom denne maatte føle sig den bremsede Kirke mindre forbunden, da den i Virkeligheden ei herfra var stiftet, saaledes maatte det paa den anden Side være den bremsede Kirke af Bigtighed at sammenbringe alle mulige Skjel, som kunde vise, ikke alene at dens Metropolitanmyndighed over den norske Kirke var lovlig (thi dette kunde neppe benegtes), men ogsaa at den var fortjent. Paa den Tid da Adam og hans Scholiast skrev, eller uds forud, nemlig under Erkebiskop Adalbert (1043—1072), havde just fra den norske Konges (Harald Haarbraades) Side Uvillie viist sig til at erkjende hiin bremsede Metropolitanmyndighed, uidentvøl for en stor Deel paa Grund, af at de sande historiske Forholde stillede den norske Kirke den engelske langt nærmere end den bremsede. Intet Under derfor, om den sidstnævnte Kirkes Historiefrivere lagde Vegt, og det en overdreven Vegt, paa den Smule Missionsvirksomhed med Hensyn til Norge, som den bremsede Kirke i sin Tid havde havt Anledning til at udvise. At Scholiastens Ord have en polemisk Tendens mod den engelske Kirkes Virksomhed i Norge, ligger klart for Dagen; og det synes, at han ved at fremhæve de bremsede Bestræbelser — endogsaa stærkere end Adam selv har gjort — vil forsvare den bremsede Kirkes Fremgangsmaade, nemlig at ville paatvinge Norge sin Metropolitanmyndighed i videste Udstrækning, i det han fremstiller den engelske Kirkes Virksomhed som en blot Indhøsten af den bremsede Kirkes mæsommelige Udsæd. Paa Grund af disse ubestridelige Forhold, bør man uidentvøl ikke lægge saa stor Vegt paa ovennævnte tydske Vidnesbyrd, at man deraf, under vore egne Kildefristers Løusshed, skulde slutte til en i Viften fra Bremen af over Danmark, endog blot i sine første Grundtræk, organiseret norsk Kirke, ældre end den af de norske Konger ved engelske Geistlige stiftede almindelige norske Kirke. Det sande Forhold i denne Sag kan maaffee med saa Ord angives som følgende: den tydske bremsede Kirkes umiddelbare og middelbare Virksomhed i Norge strakte sig kun til enkelte spredte Omvendelser eller snarere Omvendelsesforsøg i Viften, men det lykkes den ikke der at danne noget egentligt kirkeligt Samfund; hvorimod Christendommen i hele Norge, baade hvad Folkets stadige Omvendelse og hvad det kirkelige Samfunds Stiftelse angaar, udelukkende udgik fra England

med andre Ord: den norske Kirke var heel og holden en Datter af den engelske.

C.

Christendommen i England.

Vi have nu omhandlet Christendommens Nærmelse til Norge fra Syd af og den Virksomhed, som spores fra tydsk=dansk Side for dens Indførelse i Landet, — en Virksomhed, som vi have maattet erklære for ubetydelig, og i dens Følger saa at sige umærkelig. Vi skulle nu vende os mod den Side, hvorfra, som vi allerede have yttret, Christendommen virkelig indtrængte i Norge, mod England.

England, det vil sige, den af Angelsaxerne dannede Stat i Britannia, modtog, som allerede forhen berørt, Christendommen ved Aar 600, ikke fra de christne og tildeels romaniserede Britter, som Angelsaxerne overvandt og underlagde sig, men umiddelbart fra Rom ved Augustins Mission, som Pave Gregorius den Store (590—604) foranstaltede.

Christendommen blev indført hos Angelsaxerne med megen Bemæthed. Man har endnu bevaret Pave Gregorius's Forfrister til Augustinus, hvilke aande Mildhed og Overbærenhed, men derhos stor Klogskab og Mennesekundskab. Blandt andet fraraabes en voldsom Forskyndelse af de hedenske Templer og Dfferstikke, hvorimod man, hvor det paa nogen Maade lod sig gjøre, skulde indvie Templerne til Kirker og forandre Dffergestebudene til christne Festsmaalider. Hedniskene skulde saaledes ikke voldsomt rykkes bort fra gamle Sevaner ind i noget Nyt og for dem ganske Fremmet, men saa at sige loffes til Christendommen ved at see denne øvet paa Steder, som allerede for vare dem hellige, og under Former, der saa lidet som muligt afveg fra dem, under hvilke de vare vant til at dyrke sine Guder ¹⁾. Denne forsigtige Fremgangsmaade bar ogsaa herlige Frugter. Den skabte vel ikke strax store Skarer af Christne i Navnet, men vist nok i Løbet af een Menneksaalder desto flere sande Om-

¹⁾ „Man skulde ei øvelægge Folkets Afgudshuse, men blot tilintetgjøre Gudebilleberne i dem, siden rense dem med Bievands Besprængelse, bygge Altare i dem og henlægge deri Rekkvier. Man kunde da benytte dem som Kirker; thi Almuen vilde helst komme sammen paa de Steder, hvor den tilforn var vant at forsamles“; ligeledes heber det: „Da Folket havde været vant til at slagte en Mængde Dyr som Dffer til sine Guder, saa skulde denne Skik forvandles til en christelig Festslighed. Folket skulde nemlig paa de hellige Martyrs Høitidsdage samles ved Kirkerne og der slagte Dyr og holde religiøse Gfestebude til den sande Guds Ære“. Beda hist. eccl. I. 30.

Reyer. Den norske Kirkes Historie. I.

vendte. Den angelsaxiske eller engelske Kirke blev snart berømt for den i samme raadende kristelige Aand og for sine baade nidkjære og efter Tidens Forholde oplyste Lærere. Førend eet Aarhundrede var henledet efter dens Grundlæggelse, kunde den allerede udsende Lærere til Evangeliets Forkyndelse blandt Hedningerne. Saaledes prædikede Angelsaxeren Willibrord ved Aar 690 blandt de hedenste Friser og vovede sig endog ind blandt de nærboende Daner, skjønt uden hos disse at kunne udrette noget til Christendommens Fremme. Og næsten ved samme Tid kunde den engelske Kirke opvise et Medlem som Beda den ærværdige (f. 672 † 735), der endnu i mange Aarhundreder efter sin Tid agtedes af fast hele det kristelige Europa for et sandt Lys i Gudsfrøgt og Lærdom. I Forbindelse med den Læmsældighed og Forsigtighed, med hvilken Christendommen indførtes blandt Angelsaxerne, stod udentviol den Agtelse og Opmærksomhed, som af Geistligheden vistes Folkets Sprog. Det Oldengelske eller Angelsaxiske har nemlig en heel Literatur, og det en ganske rig Literatur at opvise, ikke alene af verbøsligt — poetisk, juridisk og historisk — Indhold, men ogsaa af theologisk. Den sidste Retning i Literaturen er endogsaa den forherstende; den har frembragt bibelske Digtninger (Kædmons Parafraze af Bibelen) og en stor Mængde homiletiske Arbejder. Alt viser, at den angelsaxiske Lærerstand ikke forskjød sit Modersmaal for det egentlige Kirkesprog, Latinen, men holdt det første i fuld Agt og Ære ved Siden af det sidste. Vi bør lægge Bøgt paa denne Læmsældighed ved Christendommens Indførelse og paa denne i hine Tider hos Geistligheden sjældne Agtelse for Modersmaalet. Begge Dele have ganske vist yttret sin Indflydelse paa Norge. Spor af hiin i Traditionen nedarvede Læmsældighed see vi uden tvivl i Haakon den Godes ovenfor beskrevne Fremfærd ved sin rigtignok mislykkede Christdomsforkyndelse blandt Nordmændene, og desuden i mange Bestemmelser i de ældste norske Kirkelove; — og Agtelsen for Modersmaalet gif ganske over paa den norske Geistlighed, og ovede saaledes en kraftig Medvirkning til den oldnorske Literaturens Blomstring i Middealderen. Et Fænomen som det sidste aabenbarer sig hverken hos Danerne eller Svearne, hvilke begge nærmest modtog sin Christendom fra Tydskland. Dette er en Kjendsgjerning, som man aldrig formeget kan fremhøve. At forresten den daværende engelske Kirke, uagtet dens erkendte strænge Retrogenhed, i Hovedsagen var behæftet med de samme Mangler, med de samme Overtroens Udveerter som dengang betegnedes den romerske Kirke i dens Almindelighed, staar ikke til at negte; — netop deri laa jo for største Delen dens saakaldte Retrogenhed. Kun fortjener det at bemærkes, at den geistlige og den verbøslige Virksomhed

hos dens Lærere og Forstandere neppe paa denne Tid kan ansees for at have været saaledes sammenblandet, som den var i andre vesteuropæiske Kirker og navnlig i den tydske-frankiske. Der var det allerede blevet almindeligt, at de høiere Geistlige, Kirkens egentlige Forstandere, ved at indehave verdslige Len, bortdroges, i Egenstab af Kronens Vasfaller, fra sine egentlige geistlige Pligter for at indblandes i alle Slags verdslige, ofte for en Prest aldeles upassende og hans Raad reent modsigende, Foretagender. Man saa jævnlig Biskopper og Abbeder i Krigstider ifølge Lenspligt i Spidsen for sine væbnede Undergivne at tjene i Kongernes Hære, ja som Anførere at befale over disse, medens de i Fredstid som Kongernes Raadgivere eller rettere Selskabsbrødre levede det mest verdslige, man kan ofte sige ryggesløse Liv ved Kongernes Hof, fortærende der sine rige Indtægter og overladende Bestyrelsen af sine geistlige Forretninger til Underordnede, der altfor ofte — rigtignok i mindre Stil — fulgte sine Foresattes Exempel. Saa galt var det paa langt nær ikke i den engelske Kirke, sjønt vist nok ogsaa i England Kirkens Prælater optraadte blandt Kongernes fornemste Raadgivere ligesaa vel i verdslige som i geistlige Sager, og derved mangen Gang meer end tilbørligt bortdroges fra sit rette Raad. I det tydske-frankiske Rige, kan man sige, betegnede paa en Maade selve Samfundsordenen hin Prælaternes verdslige Virksomhed som en Pligt ifølge deres Stilling som verdslige Lensmænd; — i England var i den angelsaxiske Tid Lensvæsenet af en anden Bestaaffenhed og indledede ikke Geistligheden i saadanne Forpligtelser. Ogsaa dette er verd at paaagtes; thi heller ikke dette Forhold i den engelske Kirke blev uden Indflydelse paa den Stilling i Staten, som den norske Geistlighed senere indtog.

Vi kunne her ikke indlade os paa en mere dybtgaaende Gransning af den gammelengelske eller angelsaxiske Kirkes Egenbommeligheder, hvilke neppe heller i det Ydre vare stærkt Udprægede. Vi have stræbt at give en Antydning af den Aand, som rørte sig i den; og dette maa for vort Niemed være nok. Vi maa nu vende os til de politiske Forholde og Begivenheder, som banede Veien for denne Kirkes Indvirkning paa Norge.

I de nærmeste Tider efter Englands Erobring ved Angelsaxerne, bandede disse otte særskilte Riger. Dette Tal formindskedes siden efterhaanden ved Sammensmeltninger, indtil det i Begyndelsen af det 9de Aarhundrede lykkedes de vestsaxiske Konger at samle under sig, eller i det mindste erholde et Slags Overhøiighed over, hele England. Men ved samme Tid som dette lovede at give det engelske Rige meer Enhed og Styrke, begyndte ogsaa Nordboernes, eller som de i England fortrinnsviis betegnedes, Danernes, Angreb paa Landet at antage

en høist truende Karakter og atter volde nye Splittelser. Mægtige Starer af nordiske Visinger hjemsogte i Løbet af Aarhundredet alle Dele af England og spredte sine Herjninger fra Kysten af lige til Rigets inderste Dele. Selv de dygtigste Konger, som en Alfred (871—900), formaade ei at fordrive dem, eller med Vaabenmagt sætte en Grændse for deres Udelæggelser. Da var det at sidstnævnte Konge slog ind paa en anden Wei. Efter nogle vundne Fordele over disse farlige Fiender indlod han sig i Underhandlinger med dem og sluttede i 878 et Forlig med en af deres Hærkonger Gudrum (Gorm den Gamle?), som med nogle af sine Høvdinge lod sig døbe, og modtog Boliger i Ost-Engeln under den engelske Konges Overhøiheid. Herved fik Nordboerne fast Fod i England, og udstrakte der snart saaledes sit Herredømme, at dette naaede over hele den nordligere Deel af Landet, over omtrent de to Trediedele af det hele Rige. Efterhaanden ordnedes nu Forholdet nogenledes mellem dem og de engelske Konger. De havde sin egen særskilte Lov, den saakaldte DaneLag, og sine egne Høvdinge; men disse erkjendte i det mindste i Navnet den engelske Konges Overhøiheid og vare forpligtede til at forsvare hans Rige mod nyanfomne Hære af sine Landsmænd. At denne sidste Betingelse i Forfningen kun maadelig overholdtes, er let begriabeligt. Men efterhaanden smeltede dog disse i England bosatte Nordboers eller Daners egen Fordeel sammen med Engelsmændenes, og de bleve virkelig i Løbet af det 10de Aarhundredes første Halvdeel et nyttigt Børn for England, især da de kraftigere engelske Konger som **Ædelstan** (**Adalstein** 925—941) og **Eadgar** (**Jatgeir** 959—975) vidste at holde deres Høvdinge i Underdanighed til samme Tid som de fortrinnsviis benyttede deres Vaabenkraft til sit Rigets Forsvar. Den sidstnævnte Konge bebreidedes endog af sine egne Landsmænd, at han altfor meget fremdrog Danerne paa Engelsmændenes Beføstning. Under disse Forholde bleve Nordboerne, forsaavidt de havde nedsat sig i England, meer og meer betragtede som Landets egne Børn, og engelsk Kultur med engelsk Christendom befæstedes meer og meer blandt dem.

En Forandring indtraadte dog atter mod Aarhundredets Slutning under Kong **Ædreds** (**Adalraads**) svage, ulykkelige Styrelse (979—1016). Store Bevægelser i Danmark, tildeels, som det synes, vakte ved en unaturlig Strid mellem Kong **Harald Gormsøn** og hans egen Søn **Svein**, kastede nye Hære af Nordboer, baade **Dane** og **Nordmænd**, over England. **Svein**, almindelig kaldet med Tilnavnet **Tjugeskjæg** (det fløvede Skjæg) var i sin Barndom bleven døbt med sin Fader, men forkastede i en modnere Alder Christendommen, uidentivl for derved at vinde Tilhængere blandt de mange endnu he-

tenste Daner, og reiste sig mod sin Fader. Han kunde imidlertid ei holde sig i Danmark, og optraadte nu i Følge med talrige Vifingeskarer som Hærføge og vendte sig mod England. Her fornyedes nu de gamle Edelæggeser. Edelred søgte at afvende dem ved at betale Vifingerne store Pengesummer, den saakaldte Danegeld. Det var forgjæves. Thi naar han havde kjøbt en Vifingehøvding til at opføre med sine Angreb og forlade Landet, kom meget snart en anden i Steedet, tildeels med de samme Folk, som havde fulgt den første, og som ikke ansaa sig bundne ved dennes Løfter. Vifingehøvdingerne, baade med og uden Kongenavn, vare nemlig mange, og Vaandet mellem dem indbyrdes løst, saaledes at de, eftersom deres egen Fordeel tilfagde, snart kjæmpede under Anførsel af en enkelt af deres Midte, snart seidede paa egen Haand, uafhængige af deres tidligere Overansører og af hinanden indbyrdes. Den danske Svein Haraldsøn optraadte saaledes paa disse Herjetoge ifkun som een blandt mange Vifingeanførere, hvilke i Grunden ansaa sig for hinandens Lige. Han var ogsaa i længere Mellemstunder hjemme i Danmark for at kjæmpe mod sin Fader, som i denne Strid skal have fundet Døden (986?). Svein Haraldsøn blev nu Danmarks Konge; men dette hans Kongedømme var for det første kun kortvarigt. Han blev først fangen af de bekfendte Jomsvifinger og maatte løskjøbe sig paa haarde Betingelser; siden skal han være bleven fordreven fra Danmark af den svenske Konge Erik seiersæl, og maatte nu igjen i flere Aar drive om i Landflygtighed som Vifingehøvding, indtil han efter Erik Seiersæls Død (994?) endelig kom i rolig Besiddelse af Danmarks Rige¹⁾. Han vendte nu igjen tilbage til Christendommen og optraadte ikke længe efter som Hovedansører i nye Angreb paa England, der endtes med Englands fuldkomne Erobring af Danerne.

7.

Kong Olaf Tryggvesøns Ankomst fra England og heldige Optraeden som Christendommens Forkynder i Norge.

Under disse Nordboernes fornyede Herjvinger paa England fremtræder blandt de flere Vifingehøvdinge ogsaa den Mand, som af Forsynet var bestemt til at gjøre den første kraftige Begyndelse til Christendommens Indførelse i Norge, nemlig Olaf Tryggvesøn. For at tydeliggjøre os hans Stilling, er det egentlig vi have berørt sine senere Herjetoge, som forøvrigt staa i nærmere Forbindelse med Danmarks end med Norges Historie.

Olaf var en Søn af Harald Haarfagers Sønnesøn Tryggve

¹⁾ Manch. I. 2. 102.

Olaf søn, hvem vi før have nævnet som Konge i Viken, og hvem Eriks Blodøres Søner paa en svigfuld Maade toge af Dage. Olafs Fødselsaar er ikke sikkert. De fleste og bedste gamle Sagaer antage 968 eller 969. Maaſkee det dog rigtigere sættes noget tidligere omkring 963 ¹⁾. En nærmere Undersøgelse heraf ligger udenfor vort nærværende Formaal, ligesaavel som en udførlig Skildring af hans æventyrlige Barndoms- og Ungdomsliv. Vi mærke os kun Hovedtrækkene. Hans Moder Astrid flygtede med ham strax efter hans Fødsel fra Norge for at undrage ham Eriks sønnernes og Dronning Gunhilds Efterstræbelser. Han kom som Dreng til Kong Valdemar (Bladimir) i Gardarike (Rusland), som var af Varægernes (Bæringernes) nordiske Æt og herskede baade over de nordgermaniske Russer og over de dem underlagte Slaver. I Ynglingsalderen opholdt han sig en Tid i Benden og begyndte her som Vikingeanfører sin Kriegerbane. Senere drog han til England, hvor han allerede ved 990 synes at være optraadt blandt de herjende Vikinger i en overordnet Stilling eller med Kongenavn, hvortil efter Tidens Skik blandt Nordmændene hans kongelige Fødsel gav ham Ret. Udentviwl var han allerede tidligere vel bekendt med Christendommen; men nu modtog han i 993 Daaben, som det gamle norske Sagn siger, af en hellig Abbed paa Syllinge-Øerne (Scilly-Øerne) ved det sydvestlige England. Ved denne Tid forenede han sig med Svein Tjugestjæg, som under sin anden Landsflygtighed fra Danmark svermede om ved de engelske Kyster, og begge Konger gjorde et Hovedangreb paa England, i hvilket Olaf, som Engelsen kaldte Anlaf, var Overanfører ²⁾. Kort efter stilledes Olaf og Svein, rimeligviis paa Grund af den sidste Tilbage- tog til Danmark for at gjenærhverve dette Rige, og derpaa sluttede Olaf 994 et Forlig med Kong Edred. Han modtog af denne en stor Sum Penge og lovede fra sin Side aldrig mere at angribe England, — et Løfte som han holdt. Ved denne Leilighed blev han confirmeret af en engelsk Biskop, og Kong Edred selv var hans Fader. Olaf opholdt sig siden en kort Tid blandt sine Landsmænd paa Irland, indtil Forsynets Beskikkelse i 995 kaldte ham til Norge for der at blive Christendommens seierrige Fortynder.

I Norge havde imidlertid Haakon Jarl længe raadet med stor Anseelse og udstrakt Myndighed. Et Angreb havde været gjort paa hans Rige af de berømte Jomsvinger, som den Tid ansaas for de første Krigere i Norden; men de bleve overvundne af Haakon i det navnfundige Slag i Hjørungavaag ved Sunnmøre. Denne Seier gjorde Haakon berømt over hele Norden og syntes at skulle grundfæste hans og hans Æts Herredømme i Norge. Han antog ikke Kongenavn. Heri seiede

¹⁾ Munch. I. 2. 23, 226.

²⁾ Munch. I. 2. 238—248.

han sig uidentvivel efter Nordmændenes raadende Anskuelse, at kun den kongebaarne dertil var berettiget. Men han styrede med fuld kongelig Myndighed og ubestridt Enevælde hele den Deel af Landet — den nordlige og vestlige, eller Frostathingslagen og Gulathingslagen — som dannede hans egentlige Rige. Ogsaa over de oplandske Fylkeskonger, ja endog over Biken har han rimeligviis mod Slutningen af sine Dage udstrakt sin Overhoied.

Alligevel stod hans Magt for et brat Fald. Saa elstet og beundret han under sin tidligere Styrelse havde været af Nordmændene, saa hadet blev han mod Slutningen for sin Haardhed og Ufødelighed. Den sidste drev ham til Voldsgjerninger, som vakte en almindelig Opstand blandt Thrønderne, der før havde været hans fornemste Støtte. Han havde nys hørt om Olaf Tryggvesøn, om hans Heltegjerninger og Ravnkundighed i Vesten. Han frygtede i ham en farlig Medbeiler til Norges Rige og havde oplagt underfundige Raad for at rydde ham af Veien. Men just som Olaf, hidloftet, efter Sagaernes Beretning, ved hans listige Anslag, kom til Norge, hvor Haakon havde beredt ham Døden for Morderhaand, brød Thrøndernes Opstand ud i fuld Lue. Jarlen, omringet paa alle Sider af rasende Fiender, maatte søge at redde sit eget Liv. Han flygtede ene med sin Træl, Karf, til sin Frille Thora paa Rimuld i Gauldalen og fandt ved hendes Hjælp Skjul i et opgravet Hul under hendes Svinessti; men her blev han dræbt af sin Følgesvend. Sagaerne give en udførlig Skildring af hans sidste Dieblif, — en Skildring, som vel i enkelte Dele kan være noget udsmykket, men som vissefelig i sine Hovedtræk er ligesaa sand som den er gribende. Haakon Jarl var otte og femti Aar gammel da han faldt. Han var den sidste Asadyrker, som styrede Norge, og han er selv et træffende Billede af Asatroen i dens Fald. Kraftig i Aand som i Legeme, uovertruffen i Tapperhed, uden Jævnlinge blandt sine Samtidige i Klogskab, saa fast i sin blinde Fortrøstning til sine Guder, at han under Jomsvikingeslaget kunde ofre dem sin egen Søn for Seier, — overvældedes han dog til Slutning af sit Folks velforsyldte Had, hilsedes i sine egne underfundig udfastede Svarer og fandt en skammelig Død. „Men — siger Sagaen — den Tid var ogsaa nu kommen, da Blot og Blotmænd skulde fordømmes, og den hellige Tro og den rette Gudsdyrkelse komme i Stedet“. ¹⁾

Som vi i Haakon Jarls Færd under hans hele Landsstyrelse see en fortvivlet Stræben efter at opretholde den i sit Indre svækkede og udenfra truede Asatro, saaledes aabenbarer sig i Olaf Tryggvesøns Færd ligesaa hans Daab af en brændende Iver for Christendommens Udbredelse blandt hans Landsmænd, en Iver, der siensyn-

¹⁾ En. Nl. Tr. S. c. 56.

ligen ikke intgaves ham af nogenfømhelst beregnende Statsklogskab, men ene udsprang af den inderligste Dverbeviisning om den Tro's Sandhed og guddommelige Kraft, som han i Daaben havde modtaget. Med sin Beslutning, at drage til Norge for at vinde sine Forsfædres Rige, forbandt han derfor strax den faste Villie at christne sit Fædreland, det koste hvad det koste vilde; og alt hvad der fandtes i ham af Kraft og Klogskab rettede sig paa dette Maal. Han omgav sig allerede i Vesterlandene med Geistlige, som skulde være hans Medhjælpere, og valgte uden tvivl fortrinnsviis saadanne, som vare af nordisk Herkomst; de Ravne paa enkelte af dem, der ere os bevarede, synes at vise dette. At slige valgtes, var ogsaa ganske i sin Orden. De i England bosatte Nordboer vedligeholdte nemlig sine Fædres Sprog, og Geistlige valgte blandt dem kunde saaledes ved sin Tale umiddelbart virke paa Norges Almue. I Spidsen for dem stod en Biskop Sigurd, ogsaa kaldet Johannes eller Jon, rimeligviis med sit Klosternavn; han var indviet til at forkynde Guds Ord for Hedningerne, altsaa til Missions-Biskop ¹⁾). Han betegnes i Sagaerne som en god, klog og dygtig Geistlig ²⁾, og derhos gives ham Tilnavnet: hinn mægtige (hinn riki), hvilket vidner om den Anseelse han nød, og som han ogsaa ved sin Færd synes fuldkommen at have fortjent. Han var altsaa en trofast og kraftig Medhjælper i hans Virksomhed for Christendommen, og han var ham derhos ligetil hans tidlige Død en oprigtig, sandhedsfjærlig og frygtløs Ven.

Allerede paa Dverfarten fra Irland til Norge fandt Olaf Anledning til at vise sin Omvendelsesiver. Da han paa Veien kom til Orknøerne med sine fem Skibe, traf han af en Hendelse Dernes Jarl, den mægtige Sigurd Rødværson, med kun eet Skib, ganske uforberedt paa Olafs Komme. Olaf bemægtigede sig Jarlens Person og forelagde ham tvende Vilkaar: — at antage Christendommen og lade sig døbe med sine Underfaatter, i hvilket Fald, han skulde beholde sit Jarldomme under Norges Konges Overhoiher; — eller ogsaa skulde han siebliffelig dræbes, og Derne herjes med Ild og Sverd, hvis Indbyggerne ei godvilligen antog Christendommen. Som Jarlen var stærkt, var han ikke længe om at fatte sin Beslutning. Han lod sig døbe med sine Mænd, tog sine Lande til Ven af Olaf, som Norges Konge, og gav ham sin unge Søn til Gidsel. Olaf gav her den første Prøve paa, hvorledes han agtede at gribe det an med Christendommens Indførelse blandt sine Landsmænd; vi skulle see, at han blev denne Fremgangsmaade tro.

Olaf Tryggvesson landede først i Norge ved Den Kloster paa

¹⁾ Theod. Mon. c. 8; Ågr. c. 10. ²⁾ „vitir ok góðgiarn ok klerkr mikill“ — Ol. Tryggvesf. Saga. c. 107 (I. S. 229).

Sunnhordaland. Han lod her synge Messe for sig i sit Landtelt og mærkede Grundvolden til en Kirke, hvis Bygning han strax lod paa-begynde, idet han bestiftede Thangbrand, om hvem vi senere skulle tale mere, til dens Prest. Derpaa seilede han med største Skyndsomhed nord efter til Throndhjem for at komme uforvarende paa Haakon Jarl. Han kom i Throndhjemsfjorden netop som Opstanden mod Jarlen var udbrudt i al sin Hestighed, og gjorde strax fælles Sag med de oprørste Thrønder. Olaf var i sin Ungdoms fulde Kraft, stærk, skøn, øvet i alle Vægemsfærdigheder og prøvet i Krigen. Han havde intet tabt af sit norske Præg under sin lange Udlændighed; thi han havde mest færdets blandt Landsmænd eller med dem nærbeslægtede Følkesærd. Han var endelig som Harald Haarfagers Sønesønsøn baaren til Norges Kongedømme. Alt dette maatte tale for ham hos Thrønderne og gjøre ham til deres selvskrevne Anfører i deres Opstand. Da Haakon Jarl var dræbt, erklærede ogsaa strax alle Thrønder, at de vilde have Olaf til sin Konge, og paa et almindeligt Thing for hele Thrøndelagen blev Kongenavn ham givet, og hele Norges Land, saavidt som Harald Haarfager havde raadet, blev ham tildømt efter den gamle Lov. Han drog dernæst gjennem hele Landet og blev paa alle Lagthing tagen til Konge ogsaa af de Fylkeskonger og Høvtinger paa Opplandene og i Viken, der før havde erkjendt Danekongens Overhøihed. Saa almindelig og kraftig var Bevægelsen til Olafs Fordeel, at Haakon Jarls tvende dygtige Sønner Erik og Svein, opgivende alt Haab om Modstand, i Hast forlode Norge og søgte Tilflugt i Sverige. Inden et Aar var Olaf overalt erkjendt som Norges Overkonge (995—996).

Det kan ikke feile, at baade Thrønderne og de øvrige Nordmænd, da de toge Olaf til Konge, ei vare uvidende om hans Christentro. Han var ei den, som lagde Dølgemaal paa sin Christendom; det havde han viist strax ved sin Ankomst til Moser. Men man havde ei havt Tid til ret at estertænke og overveie de mulige Følger af denne Omstændighed; man ansaa den ganske viist ogsaa for at være af mindre Vigtighed; end den virkelig var. I ethvert Fald trostede sig vel de rambedenste Thrønder og ellers de ivrige Afadyrkere rundt om i Landet med Mindet om Haakon den Gode, og tænkte sig det ligesaa let at modstaa og undertrykke Olafs Christendomsbud som det havde været at kvæle Haakøns. Olaf var vistnok ogsaa selv for klog til at lade sin fulde Omvendelsesiver til Syne, medens det gjaaldt ham om at vinde hele Folkets Stemme for sit Kongedømme. Men da dette først var lykkets ham, begyndte han uopholdelig sit Omvendelsesværk. Han fæstede i denne Henseende sin Opmærksomhed først paa Viken. Det skede vistnok efter modent Overlæg. Viken var den Deel

af Norge, hvor Christendommen forud var mest bekjendt, og hvor den maa antages at have havt enkelte Tilhængere fra ældre Tid. Her havde desuden Olafs Fader raadet som Konge; her havde ogsaa Olaf blandt Høvdingerne flere meget formaaende Frænder. Da han havde sikret sig de vigtige Høvdinge, fremkom han tidlig i 996 med sit Christendomsbud, og den største Deel af Almuen rettede sig uden Vanskelighed efter Høvdingerne; de Gjenstridige bleve tvungne med Strengthed; de værste dræbte, lemlæstede eller jagte af Landet. Derpaa drog Olaf med sin Flaade langs Ugder, hvor Folket christnedes paa samme Maade. Da han naaede Rogaland, stævnede han Bønderne til Thing. Rogerne havde foresat sig at modstaa Christendommen; men deres Drdsførere tabte Mødet ved Kongens truende Tale, og Folket lod sig døbe.

Hidtil havde Olaf, som det synes, ved sin Hurtighed overrasket Folket. Det havde hverken faaet Tid til Raadslagning eller til at berede væbnet Modstand. Noget anderledes blev det, da han naaede Hordaland. Her og tildeels ogsaa paa Rogaland raadebde den Tid mest Hordalaares mægtige Et. Dens Hoveder holdt ved Kongens Nærmelse en Raadslagning om hvorledes de skulde svare Kongens Paabud. De besluttede at søie ham, hvis han vilde forsøge Wittens Magt og Anseelse. Paa Gulathing mødte de Kongen og erklærede sig her villige til at antage Christendommen og hjælpe Kongen i dens Udbredelse, hvis han vilde gifte sin Søster Astrid med den unge Erling Skjalgsøn paa Sole paa Jæderen. Dette indrømmede Kongen. Bønderne, der saa sig forladte af sine Høvdinge, gjorde nu ingen Modstand, men lode sig christne.

Olaf fortsatte sin Færd nord efter med en vorende Hærmagt. Han mødtes med Sygner, Firder, Sunnmører og Raumsdøler paa Dragsøid Thing ved Stad og gav dem her Valget mellem Christendom eller Kamp. Bønderne sølte sig for svage til Modstand og modtog Daaben.

Ved denne Leilighed stal paa Den Selia, nær ved Stadland i Nordfjord den hellige Sunnivas og hendes Ledfageres Lig være fundne. Sunniva var efter Legendens en irsk Kongedatter, der flygtede fra sit Fædreland for at undgaa Egteskab med en Hedning. Med et stort Følge af Mænd og Kvinder gav hun sig til Søs og dreves hen til Norges Kyst. Hun og hendes Ledfagere levede her en Stund ubemærkede i de store Bjerghuler paa den da ubeboede Den Selia. Endelig opdagede de paa Fastlandet boende hedenske Nordmænd, at der var Folk paa Den, og drog derud for at angribe dem. Da flygtede Sunniva og hendes Følge ind i Hulerne og bad Gud skjænke dem en salig Død og fri deres Legemer fra at falde i Hæ-

ningernes Bold. Deres Bøn blev hørt. Store Klippestykker faldt ned og sperrede Hulernes Indgang; men Hedningerne fandt ikke et Menneske paa Den. Disse Helliges Væringer var det, som nu bleve bragte for Dagen ved Olaf Tryggvesøn, og Norge fik i Sunniba sin første indenlandske Helgen. Hendes Fæst blev senere høitideligholdt den 8de Juli, der regnedes for hendes Dødsdag.

Olaf fór efter Thinget paa Dragsøid længer mod nord, og uden Hindringer blev Nordmøre christnet. Paa hele denne Færd var Olaf ledsaget af Biskop Sigurd, der naturligtvis ledede den egentlig geistlige Deel af Omvendelsesværket.

Hidtil havde Olaf drevet sit Foretagende med Letthed. Hans Klogskab i at begynde der, hvor mindst Modstand var at vente, og siden ved sin Hastighed og ved at vinde Høvdingerne forekomme alle kraftigere Modstandsplaner, havde hjulpet ham. Men nu begyndte Banskfeligheberne at blive større. Han havde naaet Throndhjem hvor baade Landets og Hedenstabet's Hovedstyrke var. Opmuntrret ved sit hidtil nydte Held, troede imidlertid Olaf ogsaa her ved Raffhed og Boldsomhed i Hast at kunne naa sit Maal. Han begyndte sin Virken med at opbrænde det store Hof paa Glade med alle dets Afguds billeder. Men de forbittrede Bønder lode nu Hæror (Krigspil, Dpbud til Strid) fare gennem Fylkerne og samlede i Hast en væbnet Magt, som Kongen ei vovede at møde. Uden at oppebie Thronernes Angreb hastede han ud igjen af Throndhjemsfjorden for at vende sig mod Haalogaaland. Men hvormeget han hastede, saa var dog Rytet om hans Hensigt gaaet forud for ham, og Haaleygerne vare rede til at forsvare sin gamle Tro under Anførsel af de tre mægtige Høvdinge, Haarek af Thjotta, Thorer Hjort af Baagen og Eyvind Rinnrifa. Da Kongen uden for Raumbal spurgte dette, ændrede han sit Raad, og vendte om igjen til Throndhjem, hvor han formodede, at Bønderhæren allerede havde opløst sig. Dette var virkelig saa. Olaf tog sit Sæde paa Nidarnes ved Nidelsens Udløb (Nidaros), hvor han reiste sig en Kongsgaard og en Kirke. Bønderne, som uidentvilt stode paa Virkningen af den Stræk, de mente sig at have indjaget Kongen, lode ham for det Første i Ro. De blotede imidlertid ved Vinternat til sine Guder og bade dem modstaa den nye Tro.

Strax i Begyndelsen af Vinteren stevnede Olaf Thronerne til et almindeligt otte Fylkers Thing paa Frosta. Men Bønderne forændrede Thingbudet til Krigsbud, og da Kongen kom til Thinget, fandt han hele den talrige Almue under Vaaben. Dens Ordfører var den mægtige Høvding Skjegge, kaldet Jærnsfegge, af Upphaug paa Yrie (Orlandet). Kongen fremførte sit Christendomsbud med Blidhed; men han overvøvedes af Bøndernes Skrig og Trudsel, idet man fo-

reholst ham Haakon den Godes Exempel. Han fandt Bøndernes Beslutning fast og saa deres store Overmagt. Han gav for Diebliffet efter og lovede at komme til det store Midvinters-Blot paa Mæren, hvor alle de throndiske Hovdinger skulde møde. Thinget hævedes, og Olaf vendte tilbage til Nidarnes.

I Julen indbød han alle Udthrondernes Hovdinger og modtog dem med et herligt Gæstebud. Men da han vel havde faaet dem samlede og i sin Magt, talte han et andet Sprog og ængstede dem saaledes ved sine Trudsler, at de maatte lade sig døbe og give ham sine Sønner og Frænder som Gidsler for sin Trostab.

Hermed var Udthrondernes Modstand for en god Deel knekket; men Indthronderne stode tilbage. Ved Midvinter (Midten af Januar 997) for Kongen med sine Mænd ind til Mæren og fandt her alle de Christendommen fiendste Thronderhovdinger. Han satte Thing, og fra begge Sider mødte man fuldt væbnet. Kongens Christendomsbud blev atter modtaget med Uvillieftrig, og Jærn-Skjegge, som ogsaa her førte Ordet, bød Kongen at blote. Olaf lod som han gav noget efter og sagde, at han vilde gaa ind i Hofet og see Blotstikkene. De Indtrædende, baade Kongsmænd og Bønder, vare uvæbnede paa Grund af Stedets Helligdom; Kongen selv havde kun en guldbeslagen Stav i sin Haand. Thors Billede indtog den fornemste Plads, rundt om var en Mængde andre Gudebilleder. Kongen vendte sig mod Thorsbilledet og nedslag det med sin Stav; det var Tegnet for hans Mænd at gjøre det samme med de andre Afgudsbilleder. I Tummelen, som nu opstod, vilde Skjegge trænge sig ud af Hofet, men blev dræbt i Døren af de udenfor staaende bevæbnede Kongsmænd. Olaf gif strax ud og bød Folket sætte sig. I en skarp og truende Tale forelagde han Mængden Valget mellem Daab eller Kamp. Bønderne havde mistet sin Fører, og ingen vovede at træde i hans Sted. Der blev saaledes intet af Modstanden; de maatte antage Christendommen og give Kongen Gidsler for sin Trostab. Da Thinget var hævet, lod Kongen Prester fare igjennem alle Throndhjems Fylker, hvor nu ingen vovede at afflaa Daaben.

Olaf havde saaledes i Løbet af eet Aar (996—997) christnet, i det mindste i Navnet, hele Norges Kystland lige fra Viken og til Throndhjems nordligste Grændse. Haalogaland, hvor Folket tydelig havde lagt sin Uvillie mod Christendommen for Dagen, lod han for det Første stjotte sig selv. Han tilbragte største Delen af Aaret 997 i det nordlige Norge, drog derpaa langsomt sydester langs Landet og stræbte overalt at befæste den nye Tro. I Begyndelsen af Vinteren naaede han Viken, hvorfra han drog op til Ringerike. Der raadede Fylkeskongen Sigurd Syr af Harald Haarfagers Æt, der var gift med

Aasta, hans Frændes Harald Grønnes Enke, og hos hvem dennes Søn, Olaf Haraldsøn, dengang et Barn, opfostredes. Kongens Christendomsbud fandt her en velvillig Modtagelse; Sigurd Syr med hele sit Hus og mange af sine Undersaatter lode sig døbe. Kongen selv stod Fadder til den to- eller treaar gamle Olaf Haraldsøn, der af Forsynet var bestemt til senere at spille en saa vigtig Rolle i Norges Historie. Kongens Christendomsforkyndelse skal ved denne Leilighed ogsaa have strakt sig videre over Dplandene og her ikke have været ganske uvirksom; imidlertid var det ikke Olaf Tryggvesøn forbeholdet at styrte Hedendommen eller staafe Christentroen noget Grundfæste i denne Landsdeel.

Medens Olaf opholdt sig i Bifen om Vinteren 997—998 stræbte han her at udrydde alle Hedendommens Levninger. Især var hans Dpmærksomhed henvendt paa alle dem, som øvede Trolddom, Seid og Galder. Han fik loffet en heel Flok af saadanne Troldmænd til sig, og da han ei kunde bevæge dem til at antage Christendommen, lod han dem indebrænde.

Under denne sin Virksomhed i den sydlige Deel af Norge havde Olaf ikke tabt den nordligste af Sigte. Haalogalands Omvendelse stod ham fremdeles for Die, og han forberedte den med megen Slu- heb. Han drog om Sommeren 998 igjen langs Kysten nordest for til Throndhjem. Paa denne Rejse traf han af en Hændelse to anseede Brødre fra Haalogaland, som han hemmelig vandt for sin Sag. Ved deres Hjælp fik han den mægtige og kloge Haarek af Thiotta bragt fangen til Throndhjem i sin Bold, og slap ham først fri, efterat han hemmelig havde lovet Kongen sin Bistand. Haarek kom hjem, tilsyneladende fremdeles fiendsk indet mod Olaf. Han fik under Paastud af en nødvendig Raadslagning om Haalogalands Forsvar mod Kongen, loffet den anden af Haaleygernes Høvdinge, Eyvind Kinnrifa, til sig og spillede ham i Hænderne paa Kongens Mænd, der førte ham fangen til Nidaros. Olaf søgte ogsaa at vinde ham, men Eyvind var ubevægelig og maatte ende sit Liv under de frygteligste Pinser.

Olaf havde naaet sit Maal, at svække Haaleygernes Modstandskraft. Da han om Sommeren 999 med en stor Flaade kom til Haalogaland, gif Haarek strax Kongen til Haande, lod sig døbe og fik til Gjengjæld store Forleninger. Uden Hinder christnedes nu den sydlige Deel af Landet. De nordlige Haaleyger lavede sig derimod til Kamp under Anførsel af sine Høvdinge, Thorer Hjort og Raud hiin Kamme. De mødte Kongen med en betydelig Stridsmagt, men bleve slagne. Thorer blev dræbt paa Flugten. Raud undkom, men faldt dog strax efter i Kongens Hænder. Da han ei vilde lade sig døbe, blev han

dræbt paa en grusom Maade. Nu blev hele Haalogaland og Raumdal kristnet, og først da dette var fuldført, vendte Kongen om Høsten tilbage til Thronhjem.

Alle Norges Kystfylder, som udgjorde den største og vigtigste Deel af Landet, havde nu i Løbet af 3 Aar bøiet sig for Olafs Magtsprog og bekjendte Christendommen. Det var endnu vist nok for det meste en Christendom i Navnet. Landet var saare vidløftigt, Bygderne paa de fleste Steder vidt spredte, og Kongens Dverfærd hurtig. Antallet af Christenlærere kan desuden umuligen have været tilstrækkeligt for Folkets Underviisning, om de end alle antages at have været Folkets Sprog fuldkommen mægtige. Under saadanne Omstændigheder maa Daabens Meddelelse have været Hovedsagen; og i Olafs Dine var vist ogsaa Daaben det vigtigste, da han neppe et Dieblif tvivlede om dens umiddelbare Virksomhed til Omvendelse, om dens Kraft til at rive selv den, der i Blinde og tvungen modtog den, ud af Afernes eller, hvad der for ham var det samme, Djævlens Herredømme. Mangen Hedning, som paa den Maade blev døbt, saa sifferlig og saa Sagen fra et lignende Synspunkt, betragtede sig ved den paa tvungne Daab ligesom hærtagen af Christus, med Bold løsreven fra Afernes Styrelse og Beskyttelse uden Haab om igjen derunder at kunne vende tilbage. Men om end Mængden af de nødtvungent og uden forudgaaende Underviisning døbte, for den Sags Styld, vare i Hjertet ligesaa hedenske efter som før, saa var der dog andre Ting, som udenfor den blotte Daabshandling, maatte virke dybt paa dem. Hoffene bleve ødelagte og Gudebillederne omstyrtede og opbrændte, — det saa Folket; og dog saa det ikke Aferne selv træde i Kamp mod sine Fiender for at forsvare sine Helligdomme, hvad de ivrige Afsdyrkere dog havde ventet og lovet. Denne Kjendsgjerning virkede vissest ogsaa ved en roligere Eftertænkelse ligesaa godt som Underviisning. Man kunde vedblive at tænke sig Aferne som tilsværende — det negtede ikke engang de kristelige Lærere, idet de fremstillede dem som onde Aander, som Djævlene —; men man saa tillige de haandgribeligste Tegn paa Afernes Afmagt i Sammenligning med de Christnes Gud. Om end mange vedbleve hemmeligen at elske Aferne, saa maatte de dog frygte Christus som hines Dvermand. Naar det fortales og troedes, at Olaf havde truffet Krog med et ved kraftigt Blot belivet Thorsbillede og kastet det i Jlden, — at baade Odin og Thor ved forskjellige Leiligheder havde aabenbart sig for Olaf i legemlig Skikkelse for at besnære eller flåde ham, men uden at magte noget mod hans levende Tro paa Christus, — at Troldeveir, der vafte mod hans Flaade, lagde sig, da Biskop Sigurd i Mesjesfrud med Korset i sin Haand optraadte i Kongestibets Forstavn, — at Trolde-

gang ophørte og Uvgtter forsvandt, naar Biskoppen besprængte Fjeldene, hvor de husede, med Bievand og læste over dem sine kristelige Besvergelses og Bonner; — saa var alt dette for Mængden af Folket slaaende Beviser paa Christi Kraft og Asernes Svaghed. Naar Olaf, pegende paa de knuste Gudebilleder og paa den ivrige Blotmand dræbt i Hofets Helligdom, med Dverbeviisningens Djerthed forkyndte den Kristus, ved hvis Hjælp han havde knust Afguderne og dræbt deres Indling, hvorledes skulde da den omgivende Mængde, hvor overtallic den end kunde være, med Fortrosthing til sine faldne Guder, vove at hyde Seierherren Trods? Olafs tilsyneladende Dumdriftighed var her hans bedste Børn. Asadyrernes Indvendinger mod Christendommen nedsløges ogsaa af dennes Lærere med Grunde svarende til hine Kjendsgjerninger. Den hedenske Kvinde Steinvør — fortælles der — gif Christen-Presten Thangbrand imøde og forkyndte ham Afalæren med mange Ord. Thangbrand tilbageviste alt hvad hun sagde som Bildfarelse. „Har du da ikke hørt, sagde Steinvør omsider, at Thor bød Kristus til Holmgang; men han turde ikke vove en Dyst med Thor?“ „Jeg har hørt — svarede Thangbrand — at Thor var intet uden Muld og Afte, hvis Gud ikke vilde at han levede“. — En Nordmand, Finn, — berettes der — vaklede i sin Tryk paa Aserne og søgte hos en Biskop Dplysning om Kristus, hvis Magt han hørte prise. Han gjorde Indvendinger mod Biskoppens Lære; men omsider solte han sig overbeviist af hans Grunde og udbrød: „Dette er noget ganske andet end hvad jeg før har hørt, at ingen Guder vare saa mægtige som Thor og Odin. Nu skjønner jeg af hvad Du siger om den Christ, Du forkynder, at medens han var her i Verden kunde hver Mand noget nær gjøre med ham hvad han vilde; men efter Døden blev han saa mægtig, at han herjede i Helvede og bandt Thor, Gudernes Høvding; og siden kan intet modstaa ham“. Finns Ord vise klart nok Bestaffenheden af Biskoppens Grunde. De flere Omvendestaler, som de udførligere Sagaer lægge Olaf Tryggvesson i Munden, fremstille ogsaa, om de end ikke ere holdne ganske med samme Ord, vist nok i det Hele med Trostaa de Grunde, ved hvilke de første Christenlærere i sine Taler stræbte at virke og kraftigen virkede paa de hedenske Nordmænd til deres Omvendelse; og disse Grunde vare vissefelig heller ikke hyfflerist Mundsveir fra deres Side, som fremsatte dem, men hentebe fra deres egen faste Dverbeviisning.

Christendommen fremtraadte paa denne Tid ikke længer i sin oprindelige Reenhed. Et Hulle af menneskelige Tilfætninger, Dvertro og Bildfarelser havde lagt sig om dens guddommelige Kjerne. Men dette Hulle var i mange Maader glimrende, loffende for Sandferne og gribende for Følelsen. Christendommen var maastee, som den da

ved første Diekast kunde synes. Olafs Djarvohed i at knuse Gudebil-
 lederne, hans Isfomhed i at paatvinge Folket en uforberedt Daab,
 hans Grumhed mod de Gjenstridige, — og paa den anden Side hans
 Klogskab i at vinde Hovdingerne og hans og hans Geistliges Tillem-
 ping af Christendommens Lære og Skikke efter Folkets hedenske An-
 skuelser — alt dette staa da i sit rette Lys, alt har sin dybe Be-
 tydning. Det samvirkede alt som det kraftigste Middel i Forsynets
 Haand til at skaffe Christendommen først en hastig Indgang og senere
 et sikkert Grundfæste hos et Folk som den Tids Nordmænd, — et Folk,
 hvis Sind var haardt og stridigt, men hvis Forstand af Naturen var
 skarp, og hvis Die én modnere Eftertanke let aabnede ligesaavel for
 Sandheden som for Nyttten. Olaf Tryggvesson var ogsaa den ver-
 digste Fortrædesmand for sin Tids Nordmænd, hvis Dyder og Lyder
 i ham klart afspejlede sig. Han var den, som med Haardhed, Kraft
 og Stivsind skulde møde de samme Egenstaber hos sine Landsmænd,
 og dog ved sine glimrende Aandens og Legemets Gaver forsonede dem
 med sin Færd; — han var den, som kunde møde List med List uden
 at fornægte sig i sine Landsmænds Dine, som kunde tæmme sin Hef-
 tighed, naar Omstændighederne fordrede det, for at lade den fri Fart,
 naar det beleilige Dieblif kom; — han var just Manden, som raadt
 skulde lægge den skarpe Dre til Hedendommens Bul og gjøre det første
 vældige Hug ind i dens Marv; Folkets egen vaagnende Eftertanke
 skulde, i sin Beundring af hans i Almuens Dine overnaturlige Kraft,
 godkjende det begyndte Verk; og hans senere Navne, hvis Aand var
 mere dyb i sine Beregninger og ordnende i sin Virksomhed, skulde
 fuldføre Verket, skulde ikke alene fælde Aatroen til Jorden, og op-
 rykke dens Rod af Norges Bund, men ogsaa bygge Christi Kirke i
 Landet paa Samfundsbordenens og Lovens faste Grundvold.

8.

Olaf Tryggvessons Virksomhed for Christendommen udenfor selve Norges Grændser.
 Hans Død.

Vi have fulgt Olaf Tryggvesson paa hans seierrige Omvendel-
 sesfærd gjennem Norges vidtløftige Kystlande. Til det Indre af Landet,
 til Opplandene og de mere affidseliggende Fjeldbygder,
 strakte hans Omvendelsesvirksomhed sig kun i ringe Maal. Her var
 han ei umiddelbar Styrrer; de under hans Høihed raadende Fylkes-
 konger vare, paa Sigurd Syr nær, Christendommen fiendste, og Olaf
 fik hverken Leilighed eller Tid til at kue dem med sin kraftige Haand.

Olafs Bestræbelser for Christendommens Indførelse strakte sig
 imidlertid ogsaa udenfor det egentlige Norges Grændser, til de Nord-

mænd, som i Løbet af det 9de og 10de Aarhundrede vare udvandrede fra sit Fædreland og havde bebygget flere forhen ubeboede Lande i Vesten. Her møder os først Island som det mærkeligste af de Lande, der vare blevne befolkede af norske Nybyggere.

Island var blevet bebygget uden noget forud oplagt Raad om der at stifte et Statsamfund. Ligesaa mange Familiekredse som fore derover, ligesaa mange smaa Statsamfund dannede der sig fra først af. Intet andet Baand knyttede dem sammen end det fælles Sprog, den fælles religiøse Tro, og Mindet om et tidligere fælles Fædreland. Men meget snart samlede sig disse smaa Familiesamfund til videre Samskredse omkring de Hovdinger, som i hver Bygd vare de mægtigste, som kunde reise et Hof og som vel fordetmeste allerede i Norge havde forenet Herses- og Godemyndigheden eller i det mindste øvet den sidste. Der opstod de saakaldte Godord eller arvelige Heredsforstanderskaber ved frivillig Tilslutning af et større eller mindre Antal Familier om een Families Hoved, der optraadte som Gode; og han blev nu Tempelforstander og tillige Retsforstander i denne Kreds. Herpaa fulgte snart Indretningen af Hereds-Thing efter norsk Forbillede, idet flere, i Regelen tre, Godords Undergivne forenede sig til almindelige Sammentømster paa visse Steder og visse Tider, for under samtlige sine Goders Ledning at overlægge sine fælles Anliggender og see sine indbyrdes Retsvissigheder afgjorte efter de fra Norge arvede Retsføvaner ved hele Menighedens Dom. Herfra var nu blot eet Skridt til Stiftelsen af en islandsk Stat; og dette blev gjort endnu før Bebyggelsestiden, den saakaldte Landnamstid, var ganske tilende. Henved 930 vedtog nemlig samtlige Islændinger en fælles Lov (den saakaldte Alflots Lov) og et fælles Thing, Althinget, der skulde holdes hvert Aar ved Midsummers Tid paa Thingvoldene ved Draraa paa Dens Sydskant. Paa Althinget havde man i Lagretten sin lovgivende Forsamling, og i de fire Fjerdingssdomme eller Fjerdingstetter, sine Heredsthingene overordnede Domstole, een for hver af de fire Fjerdinge, i hvilke Den blev inddeelt. Til disse kom snart en Femtedom eller Femteret, en høieste Domstol. I Spidsen for den ved Althinget repræsenterede Retsorden stod en Lovsigemand (Lögsgumadr), der valgtes af Lagretten paa tre Aar. Han var imidlertid blot Althingets Formand og Bestyrer, og Lovens Bevarer og Forkynder uden hverken dømmende eller udøvende Myndighed. Den dømmende Myndighed hvilede, som antydet, i lavere Instants hos Menighederne paa Heredsthingene, i høiere hos Dommene eller Retterne paa Althinget, hvis Sammensætning var lagt i Gøvernes Hænder. Hos Gøverne hvilede ogsaa den hele udøvende Statsmyndighed, og øvedes

deels af hver enkelt i hans Godord, deels af samtlige til eet Hereds-thing hørende i deres fælles Thingfreds eller Thinglag (ping). Dette er Grundtræffene af den Statsforfatning, som de paa Island bosatte Nordmænd gavede sig efter Forbillede af hvad der gjaldt i Norge, medens Fylkesforfatningen endnu var i fuld Kraft, upaavirket af Kongedømmet og især Enefogedømmet, som Harald Haarfager grundlagde det. Ligesom i Norge, under Fylkesforfatningen Herskerne (senere kaldte Lendermænd) vare Samfundsordenens Grundstøtter, saaledes paa Island: Goderne; hist var det Navn, der antydede den verdslige Myndighed (Hærførerens) forherstende, her derimod det, der antydede den prestelige (Tempelforstanderens).

Da Nordmændene først kom til Island, fandt de efter Sagaernes Vidnesbyrd Spor af Christne, som der tidligere havde boet. Af andre Kilder hente vi den Oplysning, at disse vare Munk fra Irland, som, maaskee af Lyst til et ret affondret Eneboerliv, eller uvilkaarligen drevne derhen paa Seereise, vare komne til den fjærne Ø imod Slutningen af det 8de Aarhundrede, men igjen efter et ganske kort Ophold havde forladt den ¹⁾. Blandt de norffe Nybyggere fandtes ogsaa enkelte, der nærmest forud havde haft Tilhold paa Suberøerne og der havde antaget Christendommen. Men ingen af disse Omstændigheder havde synlige Følger til Christendommens Fremme. Hvad de meget faa christne Nybyggere angaar, da levede de usforstyrrede af Aatroens Tilhængere, men ogsaa uden at vise nogen Virksomhed for Christendommens videre Udbredelse. Deres Efterkommere faldt for det meste tilbage til Hedendommen.

Den første som gjorde Forsøg paa at omvende sine Landsmænd var Thorvald Rodrans søn fra Vatsdalen i Islands nordre Fjerding. Som Ungling havde Thorvald faret paa Hærtog og havde vundet et Navn ved Tapperhed og Edelmød. Han gjorde paa sine Tog Bekendtskab med en ædelsindet og gudfrygtig sariff Biskop, Fredrik, og blev af ham døbt. Derpaa overtalte han Fredrik til at følge ham til Island (981), for der at forkynde Christendommen. Thorvald og Fredrik gjenneveiste Landet og omvendte Mange. Paa enkelte Steder bleve endog Kirker byggede. Opmuntret ved denne Fremgang forkyndte endelig den hjærve Thorvald Christendommen paa selve Althinget. Men nu veiste Hedningerne sig mod ham. Da man digtede Ribviser om ham, dræbte han i uoverlagt Hestighed to af sine Modstandere og blev dømt fredløs. Han og Fredrik forlode da igjen (986) Island, og Thorvald endte efter vidtløftige Vandringer, der gavede ham Tilnavnet Vidfarle (den vidtfarende) sit Liv fjærnt fra sit Fædreland i et Kloster i Osten.

¹⁾ Munch. I. 1. 447.

Snart traadte imidlertid en anden Islanding i Thorvalds Fodspor, og dette var Stefner Thorgilsøn fra Kjalarnes i den sydlige Fjerding. Ogsaa han drog i sin Ungdom til fremmede Lande, antog Christendommen i Danmark og fulgte en Stund Thorvald Bidsforle i hans Landflygtighed. Siden blev han i England Olaf Trygvessøns Mand og fulgte denne til Norge. Olaf udsaa Stefner til Christendommens Forlynder paa Island og sendte ham 996 derover med nogle Klerker. Stefner var en dristig men heftig Mand. Han forkyndte Troen uden Frygt; men da han fandt, at kun faa agtede hans Ord, vredeedes han og begyndte nu at nedbryde Afernes Billeder og Altene. Men som Forsatningen paa Island var, kunde han uden verbøslig Hjælp intet udrette ved sliq Heflighed. Den fremkaldte kun en Althings-Beslutning, hvorved Landflygtighed fastsattes for hver den som haanede Aferne. Stefners egne Frænder vare de ivrigste i at sagsøge ham, og han nødtes til allerede den følgende Vaar 997 at forlade Den.

Men medens Stefner ved sin utidige overdrevene Iver snarere hemmede end fremmede Christendommens Sag paa Island, havde Olaf i Norge fundet Anledning til at virke for den ved Mildhed. En Deel unge Islandinger af Dens bedste Uetær vare om Høsten forud komne til Thronhjem, blandt dem Kjartan Olafsøn, der var den første af alle sine jævnaldrende Landsmænd baade i Vegemsfærdigheder og i Skjønhed, samt den stivstidige hvastungede Skald, Halfred Ottarsøn, der forhen havde været hos Haakon Jarl. Alle disse vare enige i at modstaa Christendommen, som Olaf just da var i fuld Gang med at paatvinge Thronderne. Mange raadede Kongen til Strengbed mod de gjenstridige Islandinger, der vare i hans Magt; han anvendte dog ingen Tvang mod dem, men han vidste at vinde deres Venfkab, især Kjartans, og Følgen blev, at de godvilligen lode sig christne og bleve Olafs haandgangne Mænd. Da nu Stefner Sommeren efter kom tilbage fra Island, med uforrettet Sag, foreslog Olaf Kjartan at drage derover for at tvinge sine Landsmænd til Christendommen. Kjartan bad sig imidlertid fri for dette ubehagelige Hverv, der kun vilde volde Splid mellem ham og hans mægtige Frænder. Kongen trængte ei videre paa ham, men beholdt ham hos sig, vel vidende, at han i ham havde et Gidsel for hans indflydelsesrige Frænders Maadehold i deres Modstand mod Christendommen. Han valgte derimod til dennes Forlynder sin Hirdprest Thangbrand. Denne, som vi allerede før have havt Anledning til at nævne, var af Fødsel en Sæxer og, som det heter, en Greves Søn. Han var bleven bekjendt med Olaf under dennes Hærtog paa Nsterseens Kyster, var siden kommen til ham i England, da han selv var bleven landflygtig fra Sæxen formedelst et Drab,

og havde fulgt Kongen til Norge. Thangbrand var en i mange Maader høist verdsligslindet Mand, sterk, vaabensfærdig, stridbar og heftig, men ivrig for Christendommen og veltalende. Kongen havde, som før sagt, sat ham til at forestaa den nyreiste Kirke paa Moster. Her bortødslede han dog snart Kirkens Guds og før frem med Haardhed mod sine Undergivne. Kongen kaldte ham derfor bort fra dette Hverv, irettesatte ham strengt for hans Fremfærd og bød ham nu til et Slags Udsøning at drage til Island for der at forkynde Christendommen. Olaf, som nu engang havde sat sig i Hovedet, hvis ei mildere Midler lode sig anvende, at tvinge Islænderne til Omvendelse, tænkte sig vel, at den voldsomme og stridbare Thangbrand her kunde være Manden til at virke med Kraft; og han sendte ham om Sommeren 997 til Island med et anseligt Følge baade af Klerker og Lægmand.

Thangbrand landede ved Islands Østkyst. Da Bønderne spurgte Hensigten med hans Komme, vilde ingen hjælpe ham eller vise ham nogen Gjestfrihed. Hovdingen Hall paa Thvaattaa paa Østlandet tog sig endelig af ham og gav ham og hans Mænd Vinterophold hos sig. Ved at see de christne Religionsstikke blev Hall saa indtagen i den Tro, som Thangbrand forkyndte, at han med sit Høsfolk modtog Daaben. Om Sommeren 998 fulgte Hall Thangbrand til Althinget, hvor enkelte Hovdinger fra forskjellige Kanter af Landet antog Christendommen, og blandt dem Gissur Hvite i Staalholt og dennes Svigerføn Hjalte Skjeggesøn, hvilte begge regnede sig i Frændskab med Kong Olaf. Alt dette var vigtige Fremstridt. Men i det Hele var dog Thangbrands vilde Heftighed kun lidet stiftet til at staae Christendommen ret Indgang hos Folket. Han dræbte to Skalde, som havde gjort Midviser om ham; og Hedningerne paa sin Side ansaa det som Tegn paa Aernes hevnende Kraft, at Stormen knuste det Skib, paa hvilket Thangbrand om Høsten agtede sig tilbage til Norge. Han maatte nu mod sin Villie forlænge sit Ophold paa Island, hvor Forbittrelsen mellem det hedenske og det christne Parti imidlertid tiltog, da det sidste kun lidet Vaand lagde paa sin Iver. Paa næste Aars Althing (999) var Hjalte saa dristig, at han i en Bise aabenlyst spottede Odin og Freya. Men herfor fik den ivrige Hedning, Goden Runolf Ulfson, ham ved Vaabenmagt dømt fredløs. Hjalte kunde nu ej blive paa Island men drog i Følge med Gissur Hvite om Sommeren til Norge, hvor de traf Kong Olaf i Throndhjem efter hans Tilbagekomst fra Haalogaland, og bleve af ham som Frænder og Christne vel modtagne. Strax efter kom ogsaa Thangbrand tilbage fra Island og klagede bittert for Kongen over Islændernes Gjenstridighed. Hans Færd havde vistnok ikke været ganske

frugtesløs, men den gjorde Fremgang svarede dog ingenlunde til Dlaf's Forventninger. Dlaf ophidsees ved Thangbrands Klager og vilde i sin Forbitterelse lade dræbe en Deel hedenske Islændinger, som just laa med sine Skibe i Nidelven. — Men da gif Hjalte Skjeggessøn i Spidsen for sine tilstedeværende christne Landsmænd i Forbøn for dem, og det uagtet hans Fiende Kunolf Godes Søn, Sverting, var blandt de til Døden bestemte. Hjalte forestilte Kongen, at en Grumhed som den han agtede at øve, kun vilde gjøre ham de dræbtes mange og mægtige Frænder til uforsonlige Fiender; derimod vilde de være foieligere mod Kongens Christdomsbud, naar de vidste sine Børn i hans Bold. Dlaf fandt selv ved noiere Eftertanke Rigtigheden heraf og lod sig formilde. De hedenske Islændinger som vare i Thronbhjem maatte lade sig døbe og fik for det første ikke Tilløbelse til at vende hjem til sit Fædreland.

Lidlig om Vaaren det følgende Aar (1000) sendte Dlaf Gísfur og Hjalte til Island for at paahyde Christendommen; og for at give deres Ord mere Vægt og tillige sikkre dem i deres Opræden som Christendommens Forkyndere, holdt han fire Islændinger af de gjæveste *Ætter* tilbage som Gidsler, blandt disse Kjartan Dlaf'søn og Sverting Kunolf'søn. Gísfur og Hjalte med Følge landede paa Islands Sydkant paa den Tid af Sommeren, da man drog til Althinget. De stødte først paa den fiendtlige Kunolf Godes Thingmænd, som ingen Hjælp eller Gæstfrihed vilde yde dem; og de maatte fare en lang Vej tilføds. Siden skaffede dog deres Venner og Frænder dem Heste. De sendte nu Bud foran sig til Althinget, at deres og Christendommens Tilhængere der skulde holde sig rede til at understøtte dem. Det viste sig nu, at det christne Parti allerede var sterkt; thi saa mange stødte til Gísfur og Hjalte, at de med væbnet og ordnet Hær kunde ride til Thinget. Hedningerne grebe ogsaa til Vaaben, men vovede ei en Kamp, da de saa det christne Partis Talrigheid og Styrke. Dagen efter gif Hjalte, trods sin Fredløshed, i Spidsen for Klerkerne i deres fulde Skrud med Kors og Røgelse til Lovbjerget — det opboiede Sted paa Thingvolden, hvorfra alle offentlige Forkyndelser ske — og talde der med Dyrøvhed Christendommens Sag. Følgen af dette dristige Skridt var, at Hedninger og Christne under Skrig og Tummel erklærede sig ei længer at staa under samme Lov, det vil sige, at hvert Religionsparti fra nu af danne et særskilt Stats-samfund. De stilledes som aabenbare Fiender og beredte sig fra begge Sider til Kamp. For at seire i denne gjorde begge Partier høitidelige Løfter. Hedningerne lovede sine Guder et stort Menneffeoffer, for at de skulde omskyrte den nye Tro, og de udnævnte til Offer to Mænd af hver Lands-Hjerding. De Christne paa sin Side valgte ligesaa mange af

sin Midte, som offrede sig til den eneste Gud ved Løfte om et helligt Levnet. Det saa nu ud som Thingvolden snart skulde blive forvandlet til en blodig Kampplads. Men Lovsigemanden, den kloge og anseede Thorgeir, Rødsvetningernes Gode, afventte den truende Strid. Han skildrede for Almuen i en Tale fra Lovbjerget, hvor stor Ulykke det vilde volde, hvis Islændingerne vilde splitte sig i tvende Statssamfund og ei længer lyde een og samme Lov; derfor burde man fra begge Sider give noget efter for at enes. Thingfolket hørte ham med Opmærksomhed og fandt, at han talte Sandhed. Baade Hedninger og Christne erklærede eenstemmig, at de vilde følge hans Opfordring, og overlade det til ham at forkynde den nye Lov, som alle paa Forhaand forpligtede sig til at lyde. Thorgeir var endnu Hedning, og denne Omstændighed synes at have beroliget det hedenske Parti, som maatte vente sig, at den nye Lov vilde blive dem gunstig. Men deres Forventning blev skuffet. Thorgeir var hemmelig underkjøbt af Christenpartiets Høvdinger, og hans Egennytte havde vel været saameget lettere at paavirke, som hans Starpsindighed alligevel af Christendommens raske Fremvert paa Island og dens Tilhængeres Mængde og Kraft maatte spaa Hedendommen et hastigt Fald. Han fremsagde strax som den nye Lovs første og fornemste Bestemmelse, hvad de Christne havde indgivet ham: at hver Mand paa Island skulde være Christen og lade sig døbe, men alle Hof og Afgudsbilleder skulde nedbrydes, og den mindre Fredløshed (liörbaugsgarðr) være Straffen for hver den, som aabenbare blotede til Afguderne; paa den anden Side skulde det, for ogsaa at sige de ivrigste Hedninger i noget, være tilladt fremdeles at udsætte Børn og æde Hestekjøb, ligesom heller ikke nogen skulde være straffskyldig for at blote i Løn, naar saadant ikke blev vidnesfast. Al den øvrige gamle Lov skulde staa ved Magt, forsaavidt som den ikke aabenbare stred mod Christendommen. Med denne besynderlige Forening af Christendom og Hedendom lode begge Partier sig nøie. De Christne havde dog opnaaet, at deres Tro blev den i Loven erkjendte Statsreligion, og kunde nære det sikke Haab, at under dette Forhold de Hedendommen gjorde Indrømmelser snart maatte blive betydningsløse og af sig selv bortfalde. Hedningerne have derimod vist nok maattet føle sig utilfredsstillende og ilde farne; men de havde allerede paa Forhaand givet sit høitidelige Løfte til Lovens Antagelse, og de klogere af dem maa desuden, lige saa vel som Thorgeir, have mærket Christendommens Overlegenhed, og ved nærmere Eftertanke have følt det umuligt i Længden at stampe mod Brodden. For Althinget stiftes, lode alle de tilstedeværende Hedninger sig uden videre Modstand deels døbe, deels primsigne, og ved Thingmændenes Hjemkomst i sine Hæder blev Daabshandlingen overalt fuldbyrdet, og den

nye Lovs Bestemmelser satte i Kraft. Saaledes vandt Christendommen en uforventet og fredelig Seier paa Island, og endnu samme Sommer (1000) blev den glædelige Tidsende herom bragt Kong Olaf, der nu ikke tøvede med at løsgive de Islændinger, han havde tilbageholdt som Gidsler.

Til samme Tid som Olaf Tryggvesøn ved sine kraftige Bestræbelser virkede til Islands Omvendelse, havde han ogsaa sin Dymærksomhed henvendt paa Færøerne; og det lykkedes ham ved at vinde disse Nlandes mægtigste og dygtigste Høvding for sin Sag, ogsaa at faa Christendommen indført der uden synderlig Vanskelighed. De Nordmænd, som nedsatte sig paa disse eensomt liggende Øer, havde for at vedligeholde den indbyrdes Forbindelse indrettet et fælles Thing i Thorshavn paa Straumss. De erkjendte de norske Kongers Overhøihed og betalte dem Skat, men nøde forresten en fri Selvstyrelse under indfødte Hovdingers Ledning.

Af disse Hovdinger var paa Olaf Tryggvesøns Tid den mest anseede Sigmund Brestersøn. Sigmunds tidligere Ungdomsliv havde været ublidt og eventyrligt. Hans Fader, Brestes, og dennes Broder, Beiner, havde som Haakon Jarls Mænd styret en Deel af Øerne. De havde en Avindsmand i den onde men mægtige Thrond i Gata paa Aukfærø, og de bleve ved et uforvarende Overtald dræbte efter hans Anstiftelse. Sigmund Bresters og Thorer Beiners Søn vare som tolv-aarsgamle Drengene Vidner til sine Fædres Drab. Thorer, som var den ældre, græd; „lad os ikke græde Frænde! — sagde Sigmund — men fæste denne Dag i Minde“. Thrond, som med sit skarpe Blik allerede saa helten og Hævneren i Sigmund, vilde at man ogsaa skulde dræbe Drengene, men dette fandt ikke hans Medforbundnes Bifald; han overlob dem da som Trælle til en norsk Kjobmand, der imidlertid gav dem fri, saasnart han kom til Tunsberg, hvor han havde hjemme. De vilde nu gaa til Throndhjem at finde Haakon Jarl, men fore vilde paa Dovrefjeld og kom til en fredløs Høvding fra Opplandene, som holdt til i en affidesliggende, øde Dal. Han tog sig af dem, fostrede og oplærte dem, og de vare hos ham til de bleve voksne. Da gif de til Haakon Jarl, og den raske Sigmund vandt snart hans og hans Sønners Indest. Efter flere Heltegjerninger drog Sigmund i sit 22de Aar til Øerne (988), tvang Thrond til at bøde for Bresters og Beiners Drab, og fik Øerne at styre af Jarlen.

Denne Sigmund Brestersøn var det, som Olaf Tryggvesøn valgte til at forkynde Christendommen for Færøingerne. Han kaldte ham til Norge i 997 og bad ham antage Christendommen. Sigmund var af dem — heder det — som aldrig havde troet paa Aferne, men kun paa sin egen Kraft. Han gif strax ind paa Kongens Forlan-

gende, modtog Daaben og blev nu stadfæstet i Styrelsen af Færøerne. Han drog did endnu samme Høst med nogle Prester i sit Følge, for at hyde Troen blandt sine Landsmænd. Paa et almindeligt Thing frembar han sit Erinde for Almuen. Men den slu Thronð havde fundet Anledning til at stemme Bønderne mod ham. De grebe endog til Baaben, og Sigmund maatte for dette Sinde lade Sagen fare. Men tidlig om Vaaren næste Aar (998) overfaldt han Thronð uforvarende og tvang ham med Øren over Hovedet til at lade sig døbe med sit Husfolk. Derpaa drog Sigmund fra Ø til Ø og hvilede ei, før alle Indbyggerne vare christnede. Om Vaaren 999 kunde han selv bringe Kong Olaf Tidenden om sine Landsmands Omvendelse.

Ogsaa til det fjærne Grønland strakte sig Olafs Omvendelsesvirksomhed. Dette Lands Ryst var femten Aar forud bleven opdaget og bebygget af Nordmænd. Erik hiin Røde var dragen fra Jæderen fredløs formedelst et Drab og havde nedsat sig paa Islands Bestkant. Men ogsaa herfra blev han landflygtig og opsøgte nu et Land, som tidligere var seet af Sømand, hvem Storm havde drevet langt i Vest fra Island. Han fandt det, og kaldte det Grønland — som det heder — for ved dette Navn, der gav Forestilling om Frugtbarhed, at lokke flere Nybyggere did. Det lykkedes ham ogsaa. En Deel Islandinger havde senere nedsat sig der, og Nybyggerne danne et lidet uafhængigt Statssamfund under Eriks Ledning. Denne Eriks Søn, Leif, kaldet den Lykkelige (hinn hepnir) kom i 999 til Olaf, blev af ham vel behandlet og overtalt til Christendommen. Aaret efter (1000) tidlig om Vaaren blev han med en Prest og nogle andre Klerker sendt tilbage til sit Hjem, og det lykkedes ham ved sin Anseelse og sine Overtalelser at faa Christentroen indført.

Saaledes spredtes ved Olafs utrættelige Bestræbelser Christendommens Lys ikke alene saa vidt som Norges Grændser og Vælbefindte strakte sig, men ogsaa til alle de Lande, som af Nordmænd vare bebyggede. Omstændighederne aabnede ham desforuden Udgang til at virke for Christendommens Sag i Sverige, en Udgang, hvilken han, som man let kan tænke sig, ikke lod ubenyttet.

I Sverige havde Christendommen i de henved 170 Aar, der vare ledne siden Ansgars første Optræden, kun gjort meget langsomme og ringe Fremskridt. En svensk-gotisk Kirke var, som vi have seet, først længst grundlagt ved den hamburgsk-bremiske Kirkes Missioner; dens Lærere havde spredt sig i Landets forskjellige Dele, men nogen ret Indgang havde dog Christendommen ei vundet hverken hos de Styrende eller hos Folket. Olafs Bestræbelser bidrog utvivlsomt til at give den et ikke ganske ringe Fremstød.

Kong Erik Seiersfæl var, som forhen berørt, død ved 994.

og hans unge Søn, Olaf, Skatukonge kaldet, havde fulgt ham i Kongedømmet. Dennes Moder var den bekjendte Sigrid Sterraade; hun var af høj Æt i Sverige, havde der store Besiddelser og stor Indflydelse, og var af et stolt, ærgjerrigt Sindelag. Med hende, som nu levede i Enkestand paa sine Gaarde, besluttede Olaf Tryggvessøn at indgaa Egteskab. Han beilede til hende ved sine Sendemænd, hans Tilbud fandt et gunstigt Øre, og et Møde mellem Kongen og hende blev aftalt. Det skulde holdes ved Gautelo ved Rigsgrændsen i Begyndelsen af Aaret 998. Olafs Hensigt med at egte denne mægtige Kvinde, der rigtignok var ældre end han, men dog langt fra ikke gammel, var ganske vist, foruden at bestyrke sin Magt, ogsaa at virke hendes Omvendelse, og ved hendes Indflydelse Fordele for Christendommen i Sverige. Dette hele Raad gik imidlertid uforventet overstyr. Allerede før det aftalte Møde, havde Sigrid fattet nogen Uvillie mod Olaf, som det heder, paa Grund af en forfaldet Guldring, hvilken Olaf, dog uden selv at kjende Forfaldningen, havde sendt hende i Gave. Hun indfandt sig vel til Mødet, men afflog beskemt Kongens Forlangende, at hun skulde lade sig døbe. I sin Hidsighed fornærmede Olaf hende paa det Føleligste, og Sigrid forlod Mødet under Hevtrudsler og som hans bitterste Fiende. Denne Anledning til at virke for Christendommen i Sverige gik saaledes tabt; men en ny tilbød sig ei længe efter.

For Vester-Gautland raadede paa Sveafongens Begne en Jarl ved Navn Rognvald Ulfssøn. Denne søgte Olafs Venstabs og sendte om Vinteren 999—1000 sine Mænd til Olaf for at beile til dennes Søster Ingebjørg, der endnu var ugift. Ingebjørg der var en høihjertet Kvinde, i Sind meget lig sin Broder, afflog Tilbudet med den Erklæring, at hun ei vilde egte nogen Hedning. Olaf lovede hende, at dette ei heller skulde skee. Han troede imidlertid, at Rognvalds Omvendelse ved denne Leilighed kunde virkes; derfor behandlede han Sendemændene venstabeligen, og lod dem drage tilbage med en Indbydelse til Jarlen, at møde Kongen om Sommeren efter i den sydlige Deel af Landet, da de nærmere kunde aftale Sagen. Den paafølgende Sommer tiltraadte Olaf det berømte, skiebnesvangre Tog til Benden, og standsede paa Veien sydester fra Thyrdhjem hos sin Svoger Erling Skjalgsøn paa Sole paa Jædern. Her modte Rognvald Jarl efter Aftale og friede nu selv til Ingebjørg. Olaf satte som Vilkaar, at Jarlen skulde modtage Christendommen, og Rognvald gik uden Banskælighed ind derpaa. Han blev døbt og holdt strax Bryllup med Ingebjørg. Ledsagede af kristne Lærere drog de derpaa til Vester-Gautland, hvor Rognvald siden uidentvielt med Held

har arbejdet for Christendommen, som i den Deel af Sverige først synes at have slaet faste Rodder.

Olaf Trygvesson raadete for Norges Rige i fem Aar, og i den Tid havde Christendommens Udbredelse været Hovedmaalet for hans Virken som Landsstyrer; han havde ogsaa udstroet fast i alle Landets Dele et Christendommens Fros, som det ei stod i menneffelig Magt at bortveire. Hans sidste Foretagende, der saa meget har bidraget til at sprede Glands over hans Navn i Sagaen, var Christendommen uveffkommende. Flere i hinanden gribende Forholde havde bragt Olaf i en fiendtlig Stilling til sine Nabofonger i Danmark og Sverige. Begge synes som Ragnar Lodbrofs Vtlinge at have troet sig berettigede til et Slags Overhoiheid, i det mindste over enkelte Dele af Norge, hvilken Olaf aabenbart viste, at han ikke vilde erkjende. Vifen, der endog, saa godt som umiddelbart, i længere Tid havde lydte under Danefongen, var ham af Olaf frarevet. Olaf havde desuden yderligere fornærmet Svein Tjugestjæg ved uden hans Billie og Vidende at egte hans Søster Thyri, der var uenig med sin Broder, og som Flygtning kommen til Norge i 998, efterat Olafs paatænkte Egteffab med Sigrid Storraade var opgivet. De fra Norge fordrevne Jarler Erik og Svein, Haakon Jarls Søner, havde fundet venffabeligt Tilhold i Danmark og Sverige; Erik havde egtet Svein Tjugestjægs Datter, Gyda, og Svein Olaf Sveafonges Søster Holmfrid. Begge disse krigerffte og dygtige Brodre vare, som man let kan tænke, Olaf Trygvessonens Uvener, paa hvem de troede sig at have sin Faders Død og Tabet af sin Fædrenearv at hevne. Alle disse Modffandere forenede endelig den hevngjerrige Sigrid Storraade, som imidlertid havde egtet Svein Tjugestjæg, til et Forbund, der havde Olaf Trygvessonens Undergang til Følge.

Paa sin Dronning Thyris Opffordring drog Olaf ud paa Sommeren Aar 1000 med en ffor Flaade til Benden for her at ffaffe Thyri en Deel Effendomme, hvortil hun var berettiget. Denne Keiligffed nyttede hans Fiender efter Sigrid Storraades Tilffyndelse. Den danske og svenske Konge samt Erik Jarl forenede alle sine Stridffæffter for at angribe Olaf paa Tilbagetoget fra Benden; og da han opffholdtes der noget længe, opffogte de ham under Pommerns Kffyst. Olaf havde svæffket sin Hærmagt ved at tillade alt det egentlige Ledingsffol og desuden en ffor Deel af sine Høvffinger at vende tilbage til Norge, da han betraget ved falske Efferretninger ei frygtebe noget hastig Angreb. Men da han endelig selv med Resten af Hæren gav sig paa Hjemveien, traf han ganffte uforventet den fiendfflige Flaade, der nu var hans mange Gange overfflegen, ved Den Svolder, nær det nuværende Greiffswald. Her kom det til en hidffig Kamp; hvori Olaf

ige med den mest glimrende Tapperhed forsvarede sig fra sit store prægtige Skib, Drimen hiin Lange. Omfider blev han overmandet, rtede sig i Havet og druknede den 9de September Aar 1000.

Saaledes endte Dlaf Tryggvesføn sit korte men daadrige Liv. ns mange herlige Egenfaber havde, trods den grusomme Streng-, han ved mange Keiligheder viste, gjort ham til det norfke Folks idling. Man vilde ugerne tro fin ubkaarne Helts tidlige Død, og ignet gif længe i Norge, at han ei var druknet, men at han var dkommen ved Svømning, var dragen fom Pilegrim til det hellige nd, og havde i en høi Alder endt fine Dage i et Klofter i Syrien. inffe vißt var dette fun et tomt Nygte; men det viduede, i Forening d mange andre Træk af Folkesagnet, fom Sagaerne have bevaret , om den høie Beundring og den dybe Kjærlighed, han havde for- iaet at indgyde ei alene fine nærmeste Dmgivelfer, men ogsaa det le Folk, fom han havde flyret.

D.

Kriftenbommens Tilftand i Norge nærmefl efter Dlaf Tryggvesføns Død, under Jarlerne Eriß og Svein Haakonfønner.

Paa Dlafß Død fulgte atter en Sønderlemmelfe af Norges Rige, vilket Seierherrerne ved Svolder deelte mellem fig. Eriß Jarl, der ved fin Tapperhed og Stridsfyndighed mefl havde bidraget til Seieren, fik den forfle Lod, nemlig Haalogaland, Raumbal, fire Fylker af Throndhjem og alle Kyflfylkerne mellem Stad og Lidandesnæs. Dlaf Sveafonge fik de øvrige fire Fylker af Throndhjem, begge Møre- fylkerne og Raumsdalen, samt Ranrike (Landet mellem Svinesund og Gaulelv). Svein Tjugeffjæg endelig Wiken og Agder veft til Lidandesnæs, samt Overføiøheden over de oplandske Fylkesfonger. Da imid- lertid Dlaf Sveafonge overdrog fin Deel med alle en Skattefonges Rettigheder til fin Svoger, Svein Jarl, og Svein Tjugeffjæg ligeledes overdrog noget af fine Befiddelfer til Eriß Jarl, faa bleve Brødrene Eriß og Svein de egentlige Landsflyrere i Norge.

Begge Brødre rofes eenftemmigen i vore Sagaer fom udmærkede Mænd, der fuart vidfte at vinde Nordmændenes Agtelße og Kjærlig- hed. De vare milde, men holdt dog strengt over Lovene, og gjorde fig ifær fortjente ved omhyggeligen at værne om Landets indre Fred og Sikkerhed. De utryddede blandt andet de fordærvelige Holmgange eller Tvekampe, fom hidtil havde fundet en Støtte i Loven, og været et frygteligt Undertrykfelsesmiddel i fampvittighedslofe Voldsmands Hænder ¹⁾.

¹⁾ Grettens Saga c. 21.

Erit og Svein vare begge Christne. Erit skal have antaget Christendommen i Følge et Lofte, han gjorde under Svolder-Slaget. Naar Svein blev Christnet, siges ikke. Ingen af dem vare dog besjælede af Olaf Tryggvessøns Omvendelsesiver. De overlode hver at følge den Tro, som ham lyste, og Følgen af denne Overbærenhed var, at Hedendommen igjen vandt Overhaand ikke alene paa Dplandene, hvor Christendommen under Olaf Tryggvesson kun havde gjort liden Fremgang, men ogsaa i det ved Tvang omvendte Thronbhjem. I Landet langs Søkysten derimod holdt Christendommen sig ¹⁾.

Hvo der i den Tid Jarlerne styrede har været den norske Kirkes geistlige Formand, er ubekjendt. Den verdige Biskop Sigurd kan det ikke have været, hvis Sagaens Beretning er rigtig ²⁾, at han efter Svolderlaget, under hvilket han havde været tilstede paa Ormen Lange og trøstet Dronning Thyri, drog til Sverige paa Olaf Skautkonges Indbydelse. Han skal her have døbt Kong Olaf og efter længe at have virket med Kraft og Fremgang for Christendommens Sag i forskellige Dele af Sverige, taget sit Ophold i Berend i Smaaland og der i en høi Alder endt sine Dage. Er dette alt rigtigt, da er han aabenbart samme Person som den hellige Sigfrid, hvilken de gamle svenske Legendesagn regne blandt Christendommens fornemste Apostler i Sverige ³⁾. Den nyistiftede norske Kirke har saaledes muligen i Jarlernes Tid været uden egentlig Formand; i ethvert Fald er det klart, at den kirkelige Overbestyrelse, om der end fandtes nogen saadan, har været slap og uden indgribende Virksomhed.

Det kunde saaledes synes som den norske Christendom under Jarlernes Styrelse gjorde et Tilbagestridt. Neppe var det dog saa i Virkeligheden. Olaf Tryggvessøns Omvendelsesverk havde, som allerede viist, været saa paastyndet, var kommet saa usforberedt paa Folket, at dette fuldt vel trængte til en liden Hvile for ret at sandse sig om, so nærmere at overveie baade Olafs Færd og den nye Stilling, hvor det selv var kommet. Denne saa nødvendige Eftertankens Tid indtraadte under Jarlernes tolerante Styrelse.

At den roligere Eftertanke hos de forskellige Personligheder maatte frembringe hoist forskellige Virkninger, var ganske naturligt. Om dem, der af fuld Overbeviisning og med klar Erkjendelse havde antaget Christendommen, behøve vi ikke at tale; hos dem kunde Troen usforstyrret befæstes og modnes. De derimod, som havde modtaget Daaben usforberedte og uden tilstrækkelig forudgaaende Underviisning, enten af Rædsel for Kong Olafs Strengthed, eller i blind Eftersølgelse af sine Hovdingers Exempel, — de havde nu Leilighed til efter nærmere Over-

¹⁾ Sagrff. S. 69, En. D. L. S. c. 131, D. S. c. 58, Frnm. s. III. S. 15.

²⁾ Frnm. s. III. S. 164.

³⁾ Reuterdahl I. S. 316—336.

veielse frit at gjøre sit Valg. Naar de da mindedes og levende stillede sig for Die, paa den ene Side det synlige Held, som stavgigen havde ledsaget Olaf i hans kraftige Optraeden for Christi Sag, og paa den anden Side det mislykkede Udfald af Asadyrernes afmægtige Modstand, hvilket fastede en Skygge paa Aserne selv; — naar de da desuden, hvor Feilighed dertil gaves, hos Presterne og de bedre Underrettede søgte og erholdt de Oplysninger om den nye Tro, den Underviisning i dens Hovedlærdomme, som de før manglede; — saa kunde Valget hos de forstandigere og mindre forhærbede ikke være saa vanskeligt, og det kunde ikke feile, at Mængden af de Valsende maatte efterhaanden af indre Tilskyndelse om end ei altid med klar Erkjendelse tilegne sig den Tro, til hvilken de ved Daaben sig selv ubevidste vare kaldede. De som saldt tilbage til Hedendommen var da kun de mest forhærbede Asadyrere og de Svage og Ukyndige af Mængden, som blindt hen fulgte deres Exempel. Hine Forhærbede kunde nu vist nok igjen frit reise sine Altene og øve sine Blot; men hvad skeet var kunde de ei igjen gjøre uskeet, og ei kunde de hverken hos sig selv eller hos sine Tilhængere ublette Mindet om det Nederlag, Aserne havde lidt i Kampen mod Olaf som Christi Forkynder. Deres Tro paa Aserne maatte nu være fuld af Tvivl, og deres Virken for den en magtesløs Famlen, der hverken var sig sit Diemed eller sine Midler ret bevidst.

Saaledes frembragte den roligere Eftertanke overhovedet en Sondring af de i hinanden blandede christelige og hedenske Elementer, der efter Olaf Tryggvesøns Omvendelsesverk fandtes hos Nordmændene. Men dette var til Christendommens eget store Gavn; det var nødvendigt for dens Fremme. Nu, da intet ydre Tryk længer fremkaldt et hykket Skin, viste sig først klart hos hvem de christelige Elementer havde vundet Overhaand, og hos hvem de hedenske herskede med Ensvælde. Havde end denne frivillige Sondring kommet til at udvise, at Tallet og Magten endnu var paa Hedendommens Side, saa vilde dog den Fordeel være vunden, at de Christne kendte, hvo der hørte til deres Samfund og hvo der vare deres Fiender. Kampen mellem begge Partier kunde blive aaben og ærlig, og under Toleransens Skjold maatte da ligesuldt Christendommen ved sin indre Kraft snart vinde Bugt med sin mandstærkere Modstander. Men nu er det høist tvivlsomt, om engang Forholdet var saa gunstigt for Hedendommen. Den senere Historie viser, at i de Dele af Landet, hvor Folket ved Olafs Bestræbelser havde modtaget Daaben, der var Frasaldet ikke paa noget Sted almindeligt, og kun paa saa Steder betydeligt; og om man end medregner de Landsdele, hvorhen Christendommen endnu slet ikke var fremtrængt, saa havde neppe endda Hedningerne i Tallet nogen afgjort

Overvegt. Dertil maa man endvidere føie den ingenlunde uvigtige Omstændighed, at alle Landets høieste Styrere, baade de indenlandske og de udenlandske, vare Christne, — at de tilfølgte heraf, om de end ikke vare ivrige Christendommens Udbredere eller for dens Sag tillode sig Vold mod Hedendommen, dog heller ikke kunde ligefrem befordre den sidstnævnte Tro, eller undlade at forsvare Christendommen saavidt muligt mod enhver Vold fra Hedendommens Side; thi Christdommen var dog ved deres Tiltrædelse paa en Maade hævet til Statsreligion. Endelig maa man ogsaa lægge Mærke til, at der i vore gamle Efterretninger vel er Tale om delvise Tilbagefald til Hedendommen under Jarlernes Styrelse, men intet Sted om nogen virksom end sige voldsom tilbagestridende Reising fra Hedendommens Side, — og at Olaf den Helliges paafølgende Virksomhed aabenbart skildres som fremtrædende mere deri, at han befæstede og gennem Lovgivningen ordnede den allerede antagne Christendom, end deri at han indførte den fra Ny af.

Naar man vel overtænker disse Forholde,* vil man vist finde, at Jarlernes Styrelsesgrundsetninger ingenlunde vare ugunstige, eller deres Styrelsestid uheldbringende for Christendommen, men tværtimod at den Tilstand, som under dem raadede i Norge, var et nødvendigt Overgangstrin til det Bedre, og det tilsyneladende Tilbagefald var i Grunden en let Standsning til Overveielse, hvilken man næsten kan regne lige med et Fremskridt.

Fuldkommen som i Norge selv var ogsaa Forholdet i de af Nordmænd beboede og fra Norge kristnede Lande. Hverken paa Island eller paa Orknøerne eller paa Færøerne eller paa Grønland finder man tal om noget voldsomt eller engang aabenbart eller afgjort Tilbagestrid mod Hedendommen. Vel er det tydeligt, at en Gjøring fandt Sted i de forskjelligartede, pludselig sammenblandede Troselementer; men det var en indre Gjøring i selve de Nykristnede Land, og brød ingensteds frem i voldsom Tilbagetrængning af Christendommen; det var en Gjøring, som Tiden maatte dæmpe gennem en langsom, formlidende Virkning fra Christendommens Side paa den tidligere Hetnings haarde Sind, og som først ganske kunde lægge sig ved den ældre Slegtens Udsøen og en ny Slegtens Fremvæxt, paa hvis Land Christendommen lige fra den høielige Barndomsalder havde øvet sine guddommelige Virkninger.

Jarlernes Styrelse i Norge varede i henved femten Aar. Den henled under indvortes og udvortes Fred for Landet, og maa ganske vist agtes som gunstig for Folkets ydre Velvære, ligesaavel som — efter hvad nys er fremhævet — for Christendommen. Men for den norske Stats Selvstændighed var Tilstanden høist farefuld. I den Sønder-

Iemmelse, hvori Norges Rige befandt sig, maatte Vaandet mellem dets forskjellige Dele meer og meer slappes, og Enheds-Bevidstheden hos Folket, der først nylig var vaft og kun i ringe Grad var udviklet, maatte atter meer og mere fordunkles. Erik og Svein synes at have været baade for rettsindige og for lidet ærgjerrige til at prøve paa en Udvidelse af sit Herredømme. De havde ingen ved Fødsel arvet Ret til at være Norges Enestyrere, og de vare desuden bundne ved Føfter, Slegtstabsforbindelser og modtagne Belgjerninger i sit Forhold til Danmarks og Sveriges Konger. De kunde saaledes ikke danne noget Sammenhængspunkt for Nordmændenes Selvstændighedsfølelse. De Fylkeskonger af Harald Haarfagers Æt, som raadede for Tplandene under Danefongens Overhøiheid, vare end mindre i Stand dertil med sin indskrænkende Magt; flere af dem fandt desuden, hvad de selv aabent udtalte, sin Stilling mere tryk under en fjern og fremmed Overkonge, end under en indenlandsk af deres egen Æt¹⁾. Den danske og svenske Konge endelig maatte naturligtvis see sin egen Fordeel i det norske Riges fuldkomne Oplosning, der ene kunde sætte dem i Stand til hver at knytte sin Deel af Norge fast og stadig til sit eget Hovedrige. Udsigterne for Norges Stats-Selvstændighed vare saaledes paa denne Tid saa mørke og truende som muligt, og det saa meget mere som visse kun ganske faa af Folket opfattede dem i deres hele Farefuldhed.

10.

Olaf Haraldsøns, den Helliges, Optraeden.

Det var imidlertid Forsynets Villie, at Norges Selvstændighed ikke denne Gang skulde gaa under. Det vakte den i rette Stund en kraftig Forsvarer og heldig Gjenopretter i en ny Ætling af Harald Haarfager, i Olaf Haraldsøn.

Denne Olaf var, som forhen berørt, en Søn af Harald Gudrødsøn med Tilnavnet Grønste, fordi han var opfostreret paa Grønland, omtrent det nuværende Nedre Thelemarken. Harald Grønste havde med Kongenavn styret en Deel af Viken under den danske Harald Gormsøns Overhøiheid, og var mod Enden af Haakon Karls Dage (995?) bleven indebrændt af sin Fostersøster, den svenske Dronning Sigrid Storraade, da han beilede til hende, uagtet han allerede var gift i Norge. Hans Enke Aasta Gudbrandsdatter egtede efter hans Død Fylkeskongen Sigurd Syr paa Ringerike, og hos ham blev Olaf Haraldsøn (født 995 kort før eller star efter sin Faders Død) opfostreret i sin Barndom, og døbt i sit tredje Aar²⁾. Da han var

¹⁾ Sn. Nl. S. c. 34.

²⁾ Se ovenfor Side 45.

tolv Aar gammel (1007), fik han af sin Stiffader Skibe og drog nu under sin Fosterfader Ranes Ledning paa Hærtog. Hans Mænd gave ham, som kongebaaren, efter gammel Stik, Kongenavn. De første Aar Aar af sit Vifingeliv tilbragte han paa Tog i Østersøen. Men snart forlod han disse Egne, og Vesterlandene bleve nu Stuepladsen for hans Ungdoms Krigerdaad.

Paa denne Tid hjemsoegtes England paa det skræffeligste af Danernes Herjninger. Den svage Kong Edelred havde for at blive disse farlige Fiender kvit grebet til det fortvivlede Raad, at lade alle Daner i det sydlige England paa een Gang dræbe. Det oplagte Raad blev holdet ganske hemmeligt for de af Engelsmændene forhadte Offere, indtil det pludselig fattedes i Berk den 13de November 1002, og udførtes med den største Grumhed, uden Staaansel hverken for Køn eller Alder. Blandt de Dræbte var Svein Tjugestjægs Søster med Mand og Søn. Denne rædsomme Bloddaad fremkaldte imidlertid kun en endnu rædsommere Hevn. Starer af de Faldnes Frænder, deels under Svein Tjugestjægs Anførsel, og deels under andre paa egen Haand handlende Høvdinge, fore over til England, der nu blev værre mishandlet end nogenfinde tilforn. Blandt disse Høvdinge var ogsaa Jomsvingen Thorkel hiiin Høie, der havde en Broders Død at hevne. I Forbund med ham drog den ffortenaarige Olaf i Aaret 1009 til England og deeltog der i flere Kampe mod Engelsmændene. Imellemstunder herjede han ogsaa paa Frankriges Kyster. Da Thorkel i Aaret 1012 sluttede Fred med Kong Edelred og gif i dennes Tjeneste, gjorde Olaf det samme. Begge optraadte saaledes paa Engelsmændenes Side mod Svein Tjugestjæg, som i det følgende Aar med en stor Hær angreb England, denne Gang med det faste Forsæt ganske at undertvinge Landet. Thorkel og Olaf forsvarede vel en Stund Landet mod Sveins Angreb, men kunde dog ei derved forhindre Edelreds Riges Fald. Da Svein overalt spillede Mester, flygtede Edelred til Normandi. Men just da Svein havde opsvunget sig til Englands Konge, døde han pludselig den 13de Februar 1014. Dette havde for Diebliffet en Standsning i Danernes Fremgang til Følge. Edelred kom igjen til England med sine Søner, og Sveins Søn, Knut, maatte drage tilbage til Danmark. Det var imidlertid kun for at ruste sig til et nyt Angreb paa England, hvilket ogsaa gif for sig i 1015 og endte med at Knut blev Englands Konge.

I Anledning af dette Tog blev Eric Jarl i Norge af sin Svogers Kong Knut opfordret til at gjøre ham Følge; og han adløb Opfordringen. Han indsatte sin unge Søn Haakon til Styrrer i Norge. sit Sted ved Siden af Svein Jarl og under Ledning af den mægtige Throner-Høvding Einar Eindridesøn, for sin Færdighed ■

Bueskydning kaldet Thambarstjælver, der havde egtet Jarlernes Søster, og drog derpaa, som det lader i 1014 til Danmark, hvorfra han det følgende Aar ledsagede Knut til England.

Olaf Haraldsson havde imidlertid efter Kong Edfreds Fordrivelse fra England begivet sig til Frankrige, hvor han i Normandi nu som tidligere havde Fredland eller fredeligt Tilhold. Hertugerne i Normandi af Rognvald More-Jarlsæt mindedes endnu sin norske Herkomst og viste sig venstabelig sinde mod de norske og overhovedet nordiske Visingeførere, som besøgte de vestlige Farvande. Baade tidligere i England og nu her, gaves Olaf Anledning til at befæste sin Christentro og ubvide sine Kundskaber i Christendommen, hvilken han altid med Barme havde omfattet ¹⁾. I Legenderne om ham heber det, at han blev døbt i Rouen, hvilket vel kun er saaledes at forstaa, at han der modtog Confirmationen. Medens han færdebes ved Frankriges Kyster, skal han efter Sagaerne engang have tænkt paa at drage til Jerusalem; men da havde han en Drøm, hvori han opfordredes til at lade denne Rejse fare og derimod drage til Norge, hvor et evindeligt Kongedømme ventede ham. Olaf har vistnok ingensinde opgivet Tanken om engang at gjensæe sit Fædreland. Hans Sind var allerede i Ungdommen alvorstuldt og estertankstomt; Christendommen havde gjort et dybt Indtryk paa ham, trods det urolige Krigerliv han hidtil havde levet, og Iveren for dens Fremme blev med Aarene stedse varmere. Det var da ikke underligt, om han stundom kunde drømme om Norge, om en hæderfuld Virketreds der, svarende til hans Byrd og hans Æt, og om at træde i Olaf Tryggvesson's Fodspor som Christendommens Forskynder blandt sine Landsmand. Men han har vel fundet, at Omstændighederne ei vare gunstige for hans Optræden i Fædrelandet, at han selv var endnu for ung og uprøvet til at vove en Dyst mod den erfarne og af Nordmændene desuden elskede Helt Erik Jarl. Det er da ganske rimeligt efter Olafs Sindelag, at han kan have tænkt paa en Pilgrimsfærd eller et Tog til Jerusalem, for derved at gjøre sig baade meer moden og meer verdig til at fremtræde blandt Nordmændene med sine Fordringer. Imidlertid forandrede Forholdene sig i England. Ved Svein Tjugestjægs Død syntes atter en Gnist af Haab at glimte for Edfred og dennes Søner, hvem Olaf, efter at være traadt i deres Tjeneste, synes at have været oprigtig hengiven. Han synes først at være tilbageholdt fra sin Pilgrimsfærd af Iver for deres Sag. Det heber nemlig, at han virksomt og med Hæd arbejdede for deres Tilbagekomst til England, og det er allerede omtalt, at dette lyffedes, om end Lykken var af kort Varighed. Strax

¹⁾ En. D. S. c. 191. „Olaf var siblár ok bænrækkinn til Guðs alla stund æfi sinnar“.

efter bleve ogsaa Udfigterne for Olaf selv lysere. Kong Knuts forehavende store Tog til England spurgtes, samt at Eric Jarl havde forladt Norge for at ledsage ham paa dette. Nu syntes det vel Olaf, som om Forsynet selv viste ham mod Opfyldelsen af hans Drømme, og han betænkte sig ikke længe paa at følge Anvisningen. Fra Northumberlands Kyst indstibede han sig med halvtrediehundrede udvalgte og velvæbnede Mænd paa to Knarver eller store Førfelsstibe og styrede til Norge.

Dette var om Høsten 1014 ¹⁾. Olaf udstod en Storm i Havet, men naade dog lykkelig Norge og landede først ved Den Selia. Da han her steg i Land — fortælle Sagaerne — gled hans Fod, og han faldt paa det ene Knæ: „Nu faldt jeg“ — sagde Olaf. „Ei faldt Du“ — udbrod hans Fosterfader Kane — „Du fæstede nu Fod i Landet“. Olaf smilede og sagde: „det maa være saa, om Gud vil“. Lykken var ogsaa strax med ham. Thi da han i Hast drog sydøst med sine Stibe, for den unge Haakon Eriksøn Jarl, der intet Nys havde om hans Komme, ham lige i Hænderne og blev tagen til Fange. Han maatte opgive Olaf sit Rige og sverge aldrig at stride mod ham. Han forlod ogsaa Norge og opholdt sig siden længe hos Kong Knut sin Morbroder, indtil Stjebnen for en kort Tid igjen kaldte ham til Norges Styrelse.

Olaf stundede derpaa til Viken, hvor han i den Landsdeel, for hvilken engang hans Fader havde raadet, maatte vente at finde og virk-

¹⁾ Nogle Knuder ere vistnok her ved Lidsregningen, og Flere have antaget Høsten 1015 for Liden, da Olaf kom til Norge. Munch har erklæret sig for denne Mening, og derfor anført mange, tilveels vægtige Grunde (I. 2. 488—494, Not.), hvilke dog ikke have været i Stand til at overtyde mig. Jeg finder nemlig Beregningen for Olaf den Helliges Regjeringsaar i Snorres Bearbejdelse af denne Konges Saga saa omhyggelig og stiftet til saa gode Kilber, at jeg for at fravige den maa fordre aldeles indlysende Beviser. Sighvat Esalb, Olafs Samtidige og Ven siger jo utryffeligt i det Vers, som Snorre (Cap. 260) anfører som sin Hjemmel, at Olaf raadebe „fulde femten Aar (eg. Vintre)“ før han faldt. Men nu kan han ikke for en Stund ind paa Vinteren, tidligst i November Maaned, være bleven tagen til Konge af Dplændingerne, og han faldt den 31te August 1030. Var han altsaa tagen til Konge i November 1015, som Munch vil, saa kunde han ikke siges den 31te August 1030 at have regjeret i fulde femten Aar eller Vintre; han havde da først fyldt sit femtende Regjeringsaar i November 1030. Sighvats Udsagn viser, saavidt jeg kan skønne, bestemt hen paa Slutningen af 1014 som Liden for Olafs Regjeringsstiltrædelse, og saaledes have de gamle Sagamænd, i det mindste de bedste af dem, aabenbar forstaaet Sighvats Ord. De væsentligste Banfælligheder, som opstilles mod Antagelsen af 1014, forekomme mig heller ikke ganske uovervindelige. Her er imidlertid ikke Stedet for en udtømmende Undersøgelse af dette Emne, der for nærværende Diemed er af en underordnet Betydning.

kelig ogsaa fandt mange Tilhængere. Derfra drog han til sin Stif-
fader Sigurd Syr paa Ringerike og sin Moder Aasta. Han aaben-
barede for dem sin Hensigt at vinde Norges Rige, og Sigurd paatog
sig at tale hans Sag for hans Frænder, de oplandske Fylkeskonger.
Efter mange Betænkkeligheder gif disse ind paa at understøtte Olafs
Sag, og paa deres Anbefaling tildømte nu Oplands Bønder ham hele
Norges Rige efter den oplandske Lov.

Ved et skyndsomt Tog til Throndhjem over Dovrefjæld i Winter-
tiden havde det nær lykkets Olaf at overraske Svein Jarl som før
Haakon. Svein blev dog varet mod Faren i den sidste Stund,
undslap med Nød og fik i Hast samlet en Hær af Thrønder, som var
Olaf overlegen. Denne maatte saaledes atter drage tilbage til Op-
landene, hvorfra han for ud til Viken og fik her samlet og rustet en
Flaade, der var rede ved Vaarens Begyndelse. Imidlertid havde ogsaa
Svein Jarl rustet sig i Throndhjem, drog syd langs Landet og
fik overalt Tilstød i det vestlige Norge. Palmesøndag den 3die April
1015 mødtes begge Flaader udenfor Nessar (Brunlaanaset ved Ind-
løbet til Langesundsfjorden), og her kom det til et afgjørende Slag.
Svein Jarl skal have havt dobbelt saa mange Skibe som Olaf, men
alligevel erklærede Seiren sig for denne. Jarlens Flaade blev splittet,
og han selv undkom med Nød ved Einar Thambarfsjælvers Hjælp.
Svein drog til Sveafongen Olaf for hos ham at faa Understøttelse;
men samme Aars Høst, just som han beredte sig til at gjøre et Ind-
fald fra Sverige af i Throndhjem, hvor Folket, især Indthrønderne,
var ham fast hengivet, døde han uden at efterlade sig Sønner.

Seieren ved Nessar og Svein Jarls paafølgende Død sikkrede
Olaf Norges Rige. Thrønderne underkastede sig ham uden Modstand;
og da han derpaa gjennemførte hele Landet, blev han uden Indsigelse
paa alle Thing tagen til Norges Konge. Olaf Sveafonges Forsøg
paa at opretholde sit Herredømme i de Lantsdele, som efter Svolder-
slaget vare faldne i hans Lod, mislykkedes aldeles; og Danefongen
Arnt havde for Diebliffet saa meget at gjøre med Erobringen af Eng-
land, at han hverken selv kunde prøve paa at opretholde sit Herre-
dømme i Norge, eller kunde affee Eriks Jarls Bistand i sit Erobrings-
verk. Det er derhos rimeligt, et Eriks i det uventede Uheld, som
havde rammet hans Æt, saa et Forsynets Vink om, at dennes Oplands-
tid var sounden; muligens holdt han sig ogsaa kunden i sit Forhold
til Olaf ved den Tid, hans Søn havde aflagt, om aldrig at stride mod
ham. Saa meget er vist, at der ingensteds i de gamle Efterretninger
er Tale om noget Forsøg eller nogen Plan fra Eriks Side til at
gjenvinde sit Rige i Norge; derimod heter det i vore Sæger, at han
agtede at foretage en Pilgrimsfærd til Rom, men døde uventet, før

efter bleve ogsaa Udsigterne for Olaf selv lysere. Kong Knuts forehavende store Tog til England spurgtes, samt at Eric Jarl havde forladt Norge for at ledsage ham paa dette. Nu syntes det vel Olaf, som om Forsynet selv viste ham mod Opfyldelsen af hans Drømme, og han betænkte sig ikke længe paa at følge Anvisningen. Fra Northumberlands Kyst indstibede han sig med halvtrediehundrede udvalgte og velvæbnede Mænd paa to Knarrer eller store Førselsstibe og styrede til Norge.

Dette var om Høsten 1014 ¹⁾. Olaf udstod en Storm i Havet, men naade dog lyffelig Norge og landede først ved Den Selia. Da han her steg i Land — fortælle Sagaerne — gled hans Fod, og han faldt paa det ene Knæ: „Nu faldt jeg“ — sagde Olaf. „Ei faldt Du“ — udbrød hans Fosterfader Rane — „Du fæstede nu Fod i Landet“. Olaf smilede og sagde: „det maa være saa, om Gud vil“. Lykken var ogsaa strax med ham. Thi da han i Hast drog sydøst med sine Stibe, for den unge Haakon Eriksøn Jarl, der intet Nys havde om hans Komme, ham lige i Hænderne og blev tagen til Fange. Han maatte opgive Olaf sit Rige og sverge aldrig at stride mod ham. Han forlod ogsaa Norge og opholdt sig siden længe hos Kong Knut sin Morbroder, indtil Stjebnen for en kort Tid igjen kaldte ham til Norges Styrelse.

Olaf stundede derpaa til Viken, hvor han i den Landsdeel, for hvilken engang hans Fader havde raadet, maatte vente at finde og vir-

¹⁾ Nogle Knuder ere vistnok her ved Lidsregningen, og Flere have antaget Høsten 1015 for Liden, da Olaf kom til Norge. Munch har erklæret sig for denne Mening, og derfor anført mange, tildeels vægtige Grunde (I. 2. 488—494, Not.), hvilke dog ikke have været i Stand til at overtyde mig. Jeg finder nemlig Beregningen for Olaf den Helliges Regjeringsaar i Snorres Bearbejdelse af denne Konges Saga saa omhyggelig og stiftet til saa gode Kilber, at jeg for at fravige den maa fordrø aldeles indlysende Bevistegnhvad af Skald, Olafs Samtidige og Ven siger jo utryffelig i det Vers, som Snorre (Cap. 260) anfører som sin Hjemmel, at Olaf raadede „fulde femten Aar (eg. Vintre)“ før han faldt. Men nu kan han ikke for en Stund ind paa Vinteren, tidligst i November Maaned, være bleven tagen til Konge af Dplændingerne, og han faldt den 31te August 1030. Var han altsaa tagen til Konge i November 1015, som Munch vil, saa kunde han ikke siges den 31te August 1030 at have regjeret i fulde femten Aar eller Vintre; han havde da først fyldt sit femtende Regjeringsaar i November 1030. Sighvats Udsagn viser, saavidt jeg kan skønne, bestemt hen paa Slutningen af 1014 som Liden for Olafs Regjeringsstiltredelse, og saaledes have de gamle Sagamænd, i det mindste de bedste af dem, aabenbar forstaaet Sighvats Ord. De væsentligste Banfælgigheder, som opstilles mod Antagelsen af 1014, forekomme mig heller ikke ganske uovervindelige. Her er imidlertid ikke Stedet for en udtømmende Undersøgelse af dette Emne, der for nærværende Diemed er af en underordnet Betydning.

telig ogsaa fandt mange Tilhængere. Derfra drog han til sin Stif-
fader Sigurd Syr paa Ringerike og sin Moder Aasta. Han aaben-
barede for dem sin Hensigt at vinde Norges Rige, og Sigurd paatog
sig at tale hans Sag for hans Frænder, de oplandske Fylkeskonger.
Efter mange Betænkkeligheder gif disse ind paa at understøtte Dlaf's
Sag, og paa deres Anbefaling tildømte nu Dplands Bønder ham hele
Norges Rige efter den oplandske Lov.

Ved et skyndsomt Tog til Throndhjem over Dovrefjæld i Vinter-
tiden havde det nær lykkets Dlaf at overraske Svein Jarl som før
Haakon. Svein blev dog varet mod Faren i den sidste Stund,
undslap med Nød og fik i Hast samlet en Hær af Thrønder, som var
Dlaf overlegen. Denne maatte saaledes atter drage tilbage til Op-
landene, hvorfra han for ud til Viken og fik her samlet og rustet en
Flaade, der var rede ved Vaarens Begyndelse. Imidlertid havde ogsaa
Svein Jarl rustet sig i Throndhjem, drog syd langs Landet og
fik overalt Tilskød i det vestlige Norge. Palmesøndag den 3die April
1015 mødtes begge Flaader udenfor Nessar (Brunlaanæsset ved Ind-
løbet til Langesundsfjorden), og her kom det til et afgjørende Slag.
Svein Jarl skal have havt dobbelt saa mange Skibe som Dlaf, men
alligevel erklærede Seiren sig for denne. Jarlens Flaade blev splittet,
og han selv undkom med Nød ved Einar Thambarssjælvers Hjælp.
Svein drog til Sveakongen Dlaf for hos ham at faa Understøttelse;
men samme Aars Høst, just som han beredte sig til at gjøre et Ind-
fald fra Sverige af i Throndhjem, hvor Folket, især Indthrønderne,
var ham fast hengivet, døde han uden at efterlade sig Sønner.

Seieren ved Nessar og Svein Jarls paafølgende Død stiftede
Dlaf Norges Rige. Thrønderne underkastede sig ham uden Modstand;
og da han derpaa gennemførte hele Landet, blev han uden Indsigelse
paa alle Thing tagen til Norges Konge. Dlaf Sveakonges Forsøg
paa at opretholde sit Herredømme i de Landsdele, som efter Svolder-
slaget vare faldne i hans Fod, mislykkedes aldeles; og Danekongen
Knut havde for Diebliffet saa meget at gjøre med Erobringen af Eng-
land, at han hverken selv kunde prøve paa at opretholde sit Herre-
dømme i Norge, eller kunde affee Erik Jarls Bistand i sit Erobrings-
vef. Det er derhos rimeligt, et Erik i det uventede Uheld, som
havde rammet hans Vt, saa et Forsynets Vink om, at dennes Olands-
tid var funden; muligens holdt han sig ogsaa bunden i sit Forhold
til Dlaf ved den Ed, hans Søn havde aflagt, om aldrig at stride mod
ham. Saa meget er vist, at der ingensteds i de gamle Efterretninger
er Tale om noget Forsøg eller nogen Plan fra Eriks Side til at
gjenvinde sit Rige i Norge; derimod heder det i vore Sagaer, at han
agtede at foretage en Pi'egrimsfærd til Rom, men døde uventet, før

han kom til at tiltræde den. Efter vore Sagaer skulde dette være hendet, efterat han eet Aar havde opholdt sig i England, altsaa 1016; men af gamle engelske Kilder synes det sikkert, at han har levet mange Aar i England og først er død ved 1023. Omstændighederne ved hans Død kunne forresten gjerne have været de, som Sagaerne angive.

Ved et forunderligt Sammenstød af heldige Begivenheder var saaledes Olaf Haraldsøn i Løbet af et Aars Tid ikke alene bleven hævet til hele Norges Konge men ogsaa befæstet i sit Rige. Han var ved sin Komme til Norge kun tyve Aar gammel, men modnet i Erfaringens Skole og fuld af Kraft og Virksomhed. Det Held, som stadigen havde fulgt ham ligesom den Stund, han satte Fod paa sit Fædrelands Jord, maatte for en af religiøse Jøvelser gennemtrængt Aand fremstille sig som et siensynligt Mærke paa Guds Bistand, som et guddommeligt Raad til ham, at vorde sit Fædrelands Velgjører, — først og fremst ved at udrydde Hedendommen og bygge Christi Kirke i Landet, dernæst ogsaa ved at befri det fra fremmet Herredømme, sammenknytte og befæste dets Samfundsorden paa et kristeligt Grundlag, og sikkre dets Selvstændighed. I begge Retninger arbejdede han ogsaa utrættelig i hele sin Styrelsestid.

Ligesom før Olaf Tryggvessøn, saaledes fandt ogsaa Olaf Haraldsøn i sin Virken for Christendommen verdige Geistlige til Medhjælpere. Sagaerne nævne tvende: Biskopperne Grimkel og Sigurd. Af disse er især Grimkel mærkelig, da han baade i vore Sagaer og gamle Love nævnes som den, der var Olaf behjælpelig i at grundlægge Christenretten eller Kirkelovgivningen i alle Norges Dele. Han var ifølge vore gamle indenlandske Kildekrifter enten en Søstersøn eller en Brodersøn af den ældre Biskop Sigurd, og maasaaledes have været af engelsk, eller engelsk-nordisk Herkomst. Men naar han er kommen til Norge, om med Olaf Haraldsøn eller tidligere, siges ikke. Adam af Bremen nævner ham som en af de Geistlige, der fulgte Olaf fra England. Dette viser tydeligen, at Adam ansaa Grimkel som udgangen af den engelske Kirke; og en af Englands Metropolitaner maa uden tvivl have indviet ham til hans biskopelige Embede. At han ikke er bleven indviet af Bremens Erkebiskop, det fremgaar klart deraf, at Adam intet nævner herom, da han dog omtaler Grimkel som Olafs Sendemand hos Erkebiskop Unwan (1013—1029) ¹⁾. Den bremiske Kirkehistoriker kunde umulig ved en saadan Veilighed lade uomtalt en Kjendsgjerning, der vilde have været af den største Betydning med Hensyn til den bremiske Metropolitanvirksomhed i Norge. Vil man ikke tage den ofte saare uoiagtige Adams temmelig ubestemte Yttring om Grimkels Komme fra England med Olaf

¹⁾ Ab. Brem. II. c. 94, og de situ Dan. c. 241.

altfor strengt, saa turde man maaffee af Grimfels Slegtstabsforhold til Biskop Sigurd gjette, at han i sin Ungdom har fulgt denne sin Frænde til Norge, og at han, deels under Sigurds Ophold her deels efter hans Bortfærd til Sverige, har virket i én underordnet Stilling blandt Nordmændene som Christendoms lærer, men at han først er optraadt som Biskop under Olaf Haralds søn, efter at have modtaget biskoppelig Bielese i England. Det at Olaf netop støttede sig til ham i sin Kirkelovgivning for Norge, i Forening med denne Lovgivnings Bestaafenhed, der røber nye Kjendskab til Norges Samfundsforholde og Nordmændenes Folkarakter, maa vist nok vække Formodning om, at Grimfel allerede har været gammel kjendt i Norge, da han hjalp Kongen med Kirkelovgivningen; og dette var dog efter Sagaernes Vidnesbyrd lige i Begyndelsen af Olafs Regjering. Den anden i Sagaerne nævnte Biskop, nemlig Sigurd, er uden tvivl den samme som Adam nævner Sigarfró ¹⁾, og som efter hans Vidnesbyrd ogsaa fulgte Kongen fra England. De to Biskopper, Grimfel og Sigurd, saa begge i Sagaen det Vidnesbyrd, at de vare „vise og lærde, trofaste og paalidelige, frygtløse og raske i alle Farer, veltalende og milde, og i alle sine geistlige Domme retfærdige“. Adam nævner foruden dem ogsaa tvende andre Geistlige, uden dog tydelig at angive deres Orden, hvilke kom med Olaf fra England, nemlig Rodulf og Bernhard. Disses Virksomhed i Norge omtales ikke af vore Sagaer, hvorimod de — hvilket senere vil sees — findes nævnte som Christendoms lærere paa Island med Biskopsnavn. At Olaf, ligesom før ham Olaf Trygvessøn, benyttede engelske Lærere i sin Christendomsudbredelse, var noget som baade den norske Kirkes og hans eget personlige tidligere Forhold til England ligefrem maatte tilfæle. De indfødte Nordmænd, som kunde i denne Virksomhed nyttes, vare, efter Alt at domme, endnu kun faa, og af dem ganske vist ingen, der kunde optræde i det overordnede og ledende biskoppelige Embede. Forresten maa vi ikke tænke os de ovennævnte Biskopper som indviede til bestemte Kirker eller Biskopsdommer. De vare ganske vist, ligesom før dem den ældre Sigurd, kun viede til Missions-Biskopper, eller som man udtrykte sig: til at prædike Guds Ord for Hedningerne. Saaledes betragtes de ogsaa aabenbare i Sagaerne, der aldrig tillægge dem noget bestemt Omraade eller Biskopsstæde, men blot nævne dem: Kongens Hirdbiskopper, fordi de i Regelen enten fulgte Kongen og forrettede Gudstjenesten i hans Hird, eller og virkede paa de Steder, som Kongen anviste dem, og hvor deres Virksomhed for Diebliffet mest behøvedes. Dette var ogsaa det naturlige Forhold i en fremspirende og med Hedendommen kjæmpende Kirke, som den norske endnu var.

¹⁾ Ad. Brem. l. c.

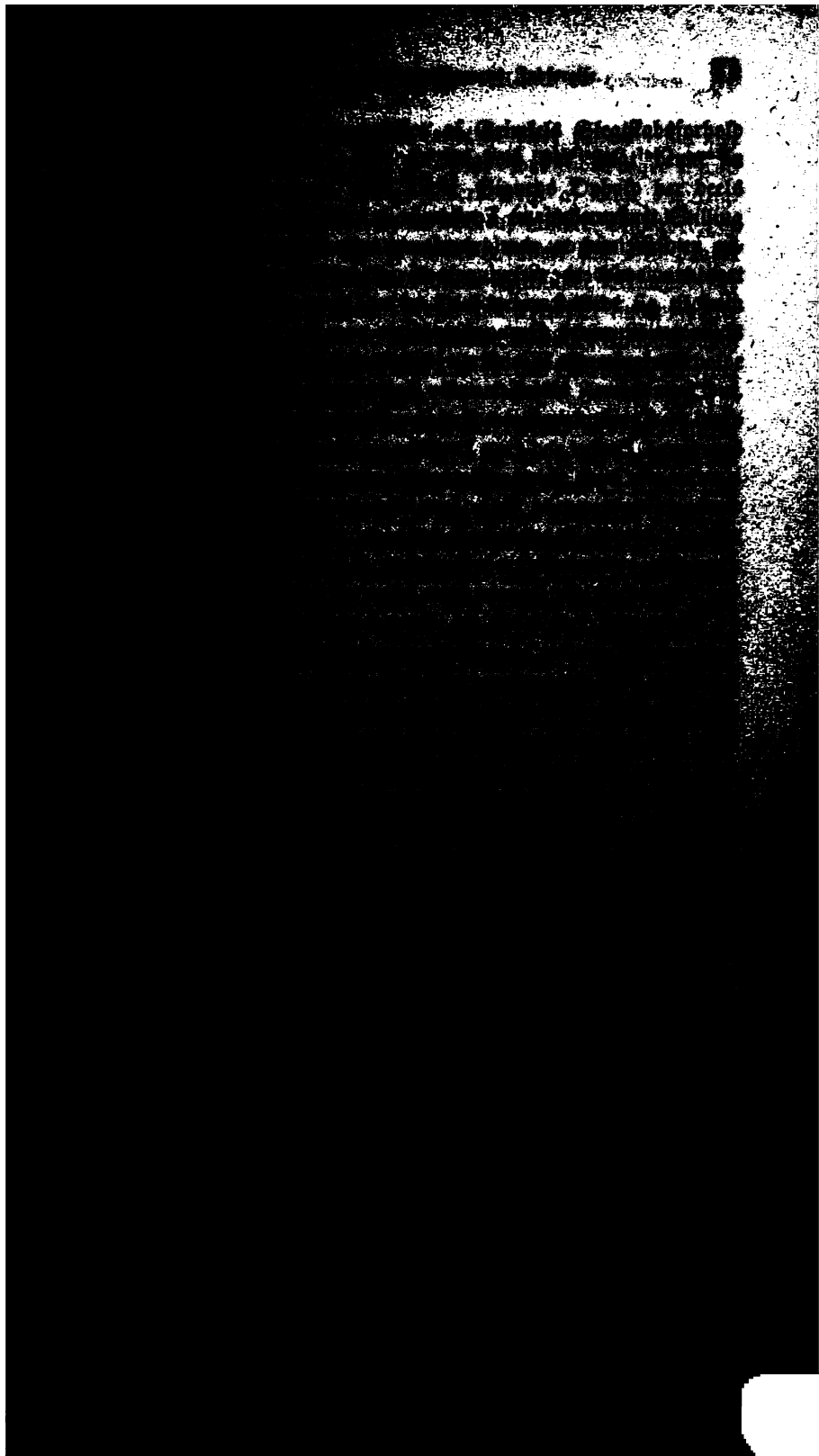
11.

Kong Olaf Haraldsson deels befæster, deels indfører Christendommen i Norge og dets Bilande.

Olaf Haraldssøns Fortjeneste af Christendommen i Norge viste sig i to Retninger: deels deri, at den fuldentte Folkets Omvendelse ved at udrydde de Levninger af Hedendommen, som endnu fandtes i Landet, — deels deri, at han ordnede den norske Kirke ved Lov. Vi skulle nu henvende Opmærksomheden paa den første Retning.

Olaf var om Vinteren efter Svein Jarls Død, under sit Ophold i Thronhjem, sysselsat med Forberedelsen af Lovgivningsarbeidet, især til Christendommens Tarv. Den næste Vaar, 1016, drog han syd langs Landet. „Han dvælede — sige Sagaerne — i hvert Fylke og thingede med Bønderne, og paa hvert Thing lod han oplæse Christendomsloven og de Bud, som dermed fulgte. Han affastede strax mange Uvaner og megen Hedendom. Jarlerne havde nemlig noie overholdt gammel Lov og Landsret, men med Hensyn til Christendommens Overholdelse lode de hver gjøre efter eget Lykke. Tilstanden var da bleven den: at videst om Søbygderne var Folket vel døbt, dog kjendte de Fleste kun lidet til Christen Lov, — men i Dydalene og Fjældbygderne, der var vide om Folket ganske hedensk; thi da Folket sit raade sig selv, fæstede sig den Tro mest i Mindet, som man havde lært i Barndommen. Men dem som nu ikke vilde rette sig efter Kongens Bud angaaende Christendommens Overholdelse, truede han, hvad enten de vare mægtige eller ringe, med haarde Raar“¹⁾. Lægges man noie Mærke til Udtrykkene i denne Beretning, saa kan det neppe miskjendes, at her, hvad Søbygderne i det mindste angaar, ikke er Tale om nogen forudgaaende, forsættigt og voldsomt Tilbagefald til Hedendommen, der saa at sige gjorde en Christen fra ny af nødvendig, — men snarere om en Fortunkling af Christendommens Begreber og Lære, frembragt ved Uvidenhed og Mangel paa tilstrækkelig Christelig Undervisning, — en Fordunkling, som maatte bortryddes ved at opfriske Troskørlighederne i Folkets Minde og ved at indskærpe de gudstjenstlige Skikke. Det var nemlig, som før antydet, en uundgaaelig Følge af den Hurtighed, hvormed Omvendelsen under Olaf Tryggvesson foregik, og af det ringe Tal af dygtige Christenlærere i Forhold til Landets vide Udstrækning, at Christendomskundskaben hos de Omvendte blev yderst tarvelig, og at saaledes under en Tilstand, hvori strengt Opsyn manglede, uvilkaarligen meget af hedenske Trosbegreber og Skikke maatte indblande sig i Almuens nye og ubestyrkede Christendom, uden at der for noget bestemt Tilbagefald til Hedendommen, nogen udtrykkelig Fortægtelse af den nye Tro fandt Sted, eller engang tilsigtedes. Mær

¹⁾ En. Dl. S. c. 58; Fornm. s. IV. 116.

for Tankerne, at han som Christen var ledsaget af Guds Engle, lige som medens han var Hedning af sine fra Nornerne udsendte Følgesaander (Fylgier, Diser), at han skulde henvende sig i Bønnen til Kristus, og at hans Be og Vel stod i Guds Haand; heraf sammensatte han, vist nok i god Tro, og saa godt som han kunde, sin christelige Trosbekjendelse. Som det gif ham, gif det sikkert mange andre nyomvendte Hedninger, at de, paa Grund af en mangelagtig og uklar Undervisning i Christendommens Hovedlærdomme, skabte sig selv en Christendom, der paa en Maade fyldestgjorde deres Lands religiøse Trang, indtil en renere og fuldstændigere Oplysning indgaves dem.

Et andet Exempel afgiver Islændingen Thormod Kolbrunnarskab. Han var christnet, var Olaf Haraldssøns Hirdmand og stod sig vel hos Kongen; men han var af et uroligt, voldsomt Sind og i mange Maader endnu en Hedning i Aand og Tankeretning, skjønt det vist aldrig kom ham i Hu at forkaste den Tro, han i Daaben havde modtaget, og som laa hans elskede Herre og Konge saa meget paa Hjerte. Thormod havde engang, da han beredte sig, til at hevne sin Fostbroders, Thorgeir Haavardsøns Drab, gjort det besynderlige Løfte, at hvis Hevnen lyffedes, da skulde han faste ni Søndage og æde Kjød ni Fastedage eller Fredage. Muligen har han ifølge sine forvirrede, halv hedenste Begreber tænkt sig, at da den forestaaende Hevngjerning, hvortil han efter sin hedenste Vredfølelse fandt sig forpligtet, var en uchristelig Handling, til hvilken han ei kunde vente sig Christi Hjælp, saa maatte han, for at den skulde lyffes, love netop en Overtrædelse af den christelige Ceremonilov, for derved i det enkelte Tilfælde at erholde Bistand af de onde Magter, som han i Daaben havde affvoret. I hvad han nu har tænkt sig, — Hevnen lyffedes, og Løftet skulde han som ordholden Mand opfylde. En Fredag kort før Kong Olafs Fald mindedes Thormod, der fulgte Olafs Hær, at han ei endrøgtig ganste havde fuldfornet sit Løfte. Han løb hen til en Kof, som just var i Færd med Madlavning, greb fra ham en Pølse og aad Halvdeelen. Koffen sagde, at Kongen ei vilde synes om hvad han der gjorde. „Dste — svarede Thormod — gjøre vi andet end Kongen vil, stundom veed han det og stundom ikke“. „Men — sagde Koffen — Christ kan du ikke skjule det“. „Det er heller ikke min Hensigt; — svarede Thormod — men er der ikke meer i Veien mellem Christ og mig, end den halve Pølse, blive vi vel forligte“¹⁾.

Her viser det sig, hvor underlig forvirrede Begreber, de nychristne kunde nære i Trosfager, baade i de vigtigere, som rørte selve Christendommens Aand, og i de mindre vigtige eller snarere Troen selv uvedkommende, men paa hvilke dog Datidens Christenlærere lagde en

¹⁾ Fostbr. S. c. 47; mindre Dl. hel. S. c. 83.

fortrinlig Begt. Thormod forestilte sig, at en Overtrædelse af den christne Fastelov vel kunde hjælpe ham til Lykke i en aabenbare uchristelig Handling, men paa den anden Side ei var af den Bigtighed, at den i nogen hoi Grad kunde paadrage ham Christi Ugunst eller Straf. Rignende Anstuelser med Hensyn til den byrdefulde Fastes Overholdelse have ganske vist hos mange af de Omvendte fra Olaf Tryggvessøns Tid gjort sig gjældende, og ledet dem til heri at vise en Skjodesløshed, som for hver den Tids ivrige Christenlærer maatte synes hoist forargelig og strafværdig, skjønt den hos den Skyldige ingenlunde fremkaldtes af nogen bestemt Uvillie mod Christendommen, eller noget Ønske om atter at opgive denne for Hedendommen.

Det tredie og uidentvøl vigtigste Exempel frembyder den før omtalte Lovbestemmelse, hvorved Christendommen antoges som Landsreligion paa Island. Tre Indrømmelser gjordes nemlig, som vil erindres, Hedningerne: at udsætte Børn, at æde Hestefjød, og at blote i Vøn. Af disse Indrømmelser begrundedes de to første udtryffeligen derpaa, at „de Mænd, som mest havde været Christendommen imod, neppe kunde begribe, hvorledes det skulde gaa an, at opføde alle de Børn, som fødtes, saavel de Fattiges som de Riges, og til samme Tid forsage og forbyde den Føde, som er til saa stor Hjælp for Almuen til dens Underholdning“ ¹⁾. Her seer man, at de nyomvendte Christne troede at kunne af økonomiske Grunde tillade Bedlighedsfølseligheden af tvende gamle hedenske Sedvaner, af hvilke den ene ikke blot var uchristelig men endog umenneskelig, og den anden, efter den Tids christelige Anstuelser og Kirkelove, i det mindste hoist anstødelig og strafværdig. Hvad den tredie Indrømmelse angaar, da maa man vel tænke sig den fremkaldt af den hoist naturlige Slutning, at hvor indre Overbevisning manglede, der kunde ingen Lov fremtvinge den; og at et Lovbud, som vilde forbyde Hedendommens hemmelige Ytringer der, hvor Hjertet var fuldt af den, var unyttigt og urimeligt, ja kunde fremkalde Fortvivlelsens Modstand, medens et Lovbud, der indskrænkede sig til at forhindre Hedendommens offentlige Ytringer og den deraf følgende Forargelse for de Christne, kunde være i sin Orden og i Tidens Lov virke gavnligt, uden derfor unyttigen at opirre de ivrige Hedningers Sind. Om Olaf Tryggvesson vilde i Norge, under lignende Omstændigheder, ved Lov have gjort Hedendommen og hedenske Sedvaner de samme Indrømmelser, som hans Udsendinger gjorde paa Island, — det er et andet Spørgsmaal; efter Olafs Sindelag er det neppe troligt. Men vist er det, at han ikke kunde hindre hverken de hemmelige Hedninger, eller de lidet underviste Nyomvendte Christne fra i deres stille Sind at nære Anstuelser som de

¹⁾ Fornm. s. II. 242.

CHAPTER I

THE DISCOVERY OF AMERICA

IN 1492

BY CHRISTOPHER COLUMBUS

AND HIS VOYAGES

TO THE WEST INDIES

AND THE DISCOVERY

OF THE NORTH AMERICAN

CONTINENT

BY JAMES OGLETHORPE

AND HIS VOYAGES

TO THE NORTH AMERICAN

CONTINENT

AND THE DISCOVERY

OF THE NORTH AMERICAN

CONTINENT

BY JAMES OGLETHORPE

AND HIS VOYAGES

TO THE NORTH AMERICAN

CONTINENT

AND THE DISCOVERY

OF THE NORTH AMERICAN

fortrinlig Begt. Thormod forestilte sig, at en Overtrædelse af den christne Fastelov vel kunde hjælpe ham til Lykke i en aabenbare uchristelig Handling, men paa den anden Side ei var af den Bigtighed, at den i nogen hoi Grad kunde paadrage ham Christi Ugunst eller Straf. Lignende Anstuelser med Hensyn til den byrdefulde Fastes Overholdelse have ganske vist hos mange af de Omvendte fra Olaf Tryggvessons Tid gjort sig gjældende, og ledet dem til heri at vise en Skjodesløshed, som for hver den Tids ivrige Christenlærer maatte synes høist forargelig og strafværdig, skjønt den hos den Skyldige ingenlunde fremfaldtes af nogen bestemt Villie mod Christendommen, eller noget Ønske om atter at opgive denne for Hedendommen.

Det tredie og ubentviol vigtigste Exempel frembyder den før omtalte Lovbestemmelse, hvorved Christendommen antoges som Landsreligion paa Island. Tre Indrømmelser gjordes nemlig, som vil erindres, Hedningerne: at udsætte Børn, at æde Hestefjød, og at blote i Vøn. Af disse Indrømmelser begrundedes de to første udtryffeligen derpaa, at „de Mænd, som mest havde været Christendommen imod, neppe kunde begribe, hvorledes det skulde gaa an, at opføde alle de Børn, som fødtes, saavel de Fattiges som de Riges, og til samme Tid forsage og forbyde den Føde, som er til saa stor Hjælp for Almuen til dens Underholdning“ ¹⁾. Her seer man, at de nyomvendte Christne troede at kunne af økonomiske Grunde tillade Vedligeholdelsen af tvende gamle hedenske Sedvaner, af hvilke den ene ikke blot var uchristelig men endog umenneskelig, og den anden, efter den Tids christelige Anstuelser og Kirkelove, i det mindste høist anstødelig og strafværdig. Hvad den tredie Indrømmelse angaar, da maa man vel tænke sig den fremkaldt af den høist naturlige Slutning, at hvor indre Overbevisning manglede, der kunde ingen Lov fremtvinge den; og at et Lovbud, som vilde forbyde Hedendommens hemmelige Yttringer der, hvor Hjertet var fuldt af den, var unyttigt og urimeligt, ja kunde fremkalde Fortvivlelsens Modstand, medens et Lovbud, der indskrænkede sig til at forhindre Hedendommens offentlige Yttringer og den deraf følgende Forargelse for de Christne, kunde være i sin Orden og i Tidens Løb virke gavnligt, uden derfor unyttigen at opirre de ivrige Hedningers Sind. Om Olaf Tryggvesson vilde i Norge, under lignende Omstændigheder, ved Lov have gjort Hedendommen og hedenske Sedvaner de samme Indrømmelser, som hans Udsendinger gjorde paa Island, — det er et andet Spørgsmaal; efter Olafs Sindelag er det neppe troligt. Men vist er det, at han ikke kunde hindre hverken de hemmelige Hedninger, eller de lidet underviste Nyomvendte Christne fra i deres stille Sind at nære Anstuelser som de

¹⁾ Fornm. s. II. 242.

ovenfor paapegede eller lignede. Og naar da den ydre Tvang og det skarpe Tilfyn slappedes eller ophørte, maatte disse hemmeligholdte Tanker i større eller mindre Grad give sig Luft i Ord og Gjerning, i Folkets Opfattelse og Overholdelse af Christendommens Bud og Skikke.

Disse Exempler kunne tjene til at opklare vore Begreber om Aandstilstanden hos Mange af de nyomvendte Christne fra Olaf Tryggvesøns Tid, og derved ogsaa om den sande Bestaafenhed af det Tilbagefald til Hedendommen i den næst paafølgende Tid, hvorom Talen er i vore Sagaer. Man maa nemlig, som allerede før er yttret, antage, at der i de færreste Tilfælde fandt et virkeligt Tilbagefald Sted, det vil sige: en frivillig og afgjort Forkastelse af Christendommen og Tilbagevenden til Hedendommen, dens Tro og Gudsbyrkelse. Derimod var der i den Christendom, som fandtes, og som Mængden af de Omvendte i Grunden holdt fast ved, mangfoldige Brøst og Mangler, der vare Følger af Omvendelsesmaaden, af ufuldstændig og uklar Undervisning i Begyndelsen, af liden eller ingen Veiledning i den nærmeste Tid efter, og endelig af det fuldkomne Savn af en lovbesgrundet Christelig Kirkeorden eller Christenret. Men disse Ufuldkommenheder lode hedenste Begreber og Forestillinger et altfor vidt Spillemrum, og levede derved til en Forvanskning af Christendommens Være, som i Tidens Løb letteligen kunde udarte, og tildeels allerede var udartet, til en Christentro i Navnet, hvilken i Virkeligheden kun var en ny Hedendom. Dette var da den sande Tilstand, hvori Folket vidt omkring i de af Olaf Tryggvesøn omvendte Dele af Norge, med Hensyn til Troen, befandt sig ved Olaf Haraldsøns Regjeringstiltrædelse. Dette var det hedenste Væsen i selve den nys indførte Christendom, som det var Olaf Haraldsøns nærmeste Opgave at udrydde og om muligt for bestandig udestønge. Det var ogsaa Maalet for hans Virksomhed under hans omtalte Rejse sydfæst langs Norges Kyst i Vaaren og Sommeren 1016, idet han — som Sagaen siger — overalt lod kundgjøre Christendomslovene, afføede mange Uvaner og megen Hedendom, og truede med strenge Keffelser dem, der ikke vilde følge hans Bud med Hensyn til Christendommens Overholdelse.

Slutningen af Sommeren 1016 og den paafølgende Vinter holdt Olaf sig i Viken, sysselsat med fuldkommen at sikkre sig denne Deel af Norge mod Danmark og Sverige. Men medens han med Held udførte dette, havde han tillige Christendommens Befæstelse staaende for Die. Han lod i Viken ligesom før i det vestlige Norge „paaahyde den christne Lov“, det vil nærmest sige: den af ham sammensatte Christenret; og denne blev ogsaa her uden Vanskelighed antagen. Thi, heder det, „de christne Seeder“ vare langt bedre bekjendte for Vikvæingerne end for Folket længer nord i Landet, paa Grund af

den megen Handelsrørelse, der var mellem de førstnævnte og Folket af de nærmeste kristne Lande. „Der var baade Vinter og Sommer en Mængde Kjøbmænd, baade danste og sariske. Viskværingerne selv vare ogsaa meget i Kjøbfærd til England, Saren, Flandern og Danmark. Nogle af dem fore derhos i Viking og havde Vintersæde i kristne Lande“¹⁾. I Viken kunde altsaa Christendommen ansees som allerede fra Olaf Tryggvessøns Tid befæstet, og Olafs Virksomhed kunde saaledes her væsentlig indskrænke sig til at paasee sin Christenret antagen og sat i Kraft, for derved at fremskynde Kirkesamfundets Ordning.

Denne Christendommens bedre Stilling strakte sig imidlertid ikke dybere ind i Landet. Strax indenfor Viken var Dplandene; og herhen var, som oftere yttret, Christendommen kun i ringe Maade fremtrængt, og jo længere det led op fra Vikens Nabostab, des mere rodfæstet var endnu Hedendommen blandt Folket. Paa Dplandene henvendte nu Olaf sin Dymærksomhed, da vigtige Forhandlinger med Sverige alligevel gjorde ham det nødvendigt at dvæle noget længe i Norges sydlige Egne, og desuden den Tid var forhaanden, da Kongerne efter gammel Skik plejede at fare paa Gjesteri i denne Landsdeel, hvilket fandt Sted hver tredje Vinter. Om Høsten 1017 tiltraadte Olaf sin Reise fra den nyanlagte Stad Borg eller Sarpsborg til Dplandene. Veien did laa gjennem det inderste af Vikens Fylker, Vingulmark, der omgav Bunden af Fjorden. Allerede her fandt Olaf Sysselfættelse for sin kristelige Virksomhed. Han indrettede nemlig sin Færd saaledes, at han holdt sig saa nær som muligt til de indre meer affidesliggende Skovbygder, og stævne overalt til sig Bygdefolket, især det som boede fjærnest Hovedherederne. Han undersøgte noie, hvorledes Christendommen blev overholdt blandt dem; hvor han syntes, at noget stortede, sørgede han for Folkets Undervisning, men var derhos yderst streng ja grusom, hvor han stodte paa haardtakket Modvillie. „Af dem, — heber det — som ikke vilde aflade Hedendommen, drev han nogle bort fra Landet, andre lod han lemleste paa Hænder eller Fødder eller deres Dine udstikke, andre lod han henge eller halsbugge; men ingen lod han ustraffet, som ikke vilde tjene Gud“. Han tog i denne sin Fremfærd intet Hensyn til om den Skyldige var mægtig eller ringe. Han satte Christenlærere i Bygderne, saa mange som ham syntes nødvendigt²⁾.

Da Christendoms-Sagen saaledes var nogenlunde ordnet i Vingulmark, drog Olaf til Raumarike. Her var han paa oplandsk Grund og i de oplandske Fylkeskongers Omraade. Han mærkede snart, at jo længere han kom op i Landet, des værre stod det til med Chri-

¹⁾ En. Dl. S. C. c. 62.

²⁾ En. Dl. S. C. c. 72.

stendommen; men han fortfor som i Bingulmarf, omvendte Folket og reffede strengt dem, som ikke vilde lyde hans Christendomsbud.

De oplandske Fylkeskonger havde forestillet sig, at de ved den Hjælp, de havde ydet Olaf til at vinde Norges Rige, havde gjort sig ham saa forbunden, at de af ham ingen Tvang eller Bold havde at frygte hverken i Trossager eller i andre Henseender. Men nu fik de føle, at det ikke var deres Frændes Mening. Raumarikes Konge, som først var forhaanden, flygtede skyndsomt til Hedemarken til den kloge Kong Rørek, der med sin Broder King styrede dette Fylke; og her samlede sig nu i Hast paa Ringisaker fem hedenste Fylkeskonger for at raadslaa om, hvad de i sin vanskelige Stilling skulde foretage. Rørek, som tidligere havde fraraadet at høre Olaf til Overkongedømmet, raadede nu til Underkastelse. Men han blev overstemt af de øvrige Konger, og det endelige Raad blev, at Kongerne selv skulde forblive samlede, og hver især fra sit Omraade stævne til sig saameget væbnet Folk, at de kunde være Olaf fuldkommen overlegne; og da skulde de, naar han kom til Hedemarken, møde ham og tage ham af Dage: „thi, yttrede en af dem, saalænge Olaf lever, kunne vi aldrig stryge frit Hoved“. De udsendte sine Speidere for at faa nære Underretning om Olafs Færd, og tænkte nu at have indrettet Alt paa det Klogeste.

„Men — siger Sagaen — det gif dog efter Ordsproget: hve: har en Ben blandt sine Uvener“. En Bonde-Høvding, Ketil a Ringenes, som havde været tilstede ved Kongernes Raadslagning, var Olafs hemmelige Ben. Han skyndede om Natten efter Mødet paa et let Skib ned ad Njosen, traf i den tidlige Morgenstund Kongen paa Eid (Eidsvold) strax nedensfor Njøsens Sydende og underrettede ham om Fylkeskongernes Anslag. Olaf samlede i Hast alle de Vaade han kunde faa, indskibede paa dem sine Mænd ud paa Kvelden og var før Dagbrækning ved Ringisaker. Han kom saa uventet, at ikke engang de udstillede Bagter mærkede Uraad, før Gaarden i Lysningen var omringet. Paa Modstand var nu ei at tænke. De fem Fylkeskonger bleve alle fangne. Rørek, den farligste af dem, blev blindet; paa et andet, Gudrød Dalekonge, blev Tungen affaaeren; men King og de tvende øvrige lod Olaf sverge sig den Eid, at de skulde forlade Norge og aldrig komme død tilbage. Ogsaa flere andre Høvdinger, som havde deeltaget i Raadet mod Kongen, bleve paa det strengeste revset. Det Rige, som Fylkeskongerne havde styret, erklærede nu Olaf for at være sig underlagt; og da endnu samme Vinter hans Stiffader Sigurd Syr paa Ringerike, som stod udenfor den hele Bevægelse, døde, saar Olaf nu ene Kongenavn i Norge, noget som ei havde fundet Sted siden Harald Haarfagers tidligere Dage. Han sikrede sig de

vundne Enevælde ved at tage Gidsler af Lendermændene og de mægtigste Bønder; og fra denne Stund var Fylkeskongedømmet for stedse tilintetgjort i Norge ¹⁾. Det er høist rimeligt, at Olaf enten umiddelbart efter denne Begivenhed, eller kort efter, har faaet hiin Berdigthed ved Lov affkaffet. Vist er det, at den efter hans Tid betragtedes som stridende mod Norges Forfatning og gjældende Love.

Olafs Fremfærd ved denne Leilighed kan naturligtviis aldrig godshendes for den christne Sedeligheds Domstol. Om man end maatte være tilbøielig til at betragte det som et Slags Nødværge, at han ved at affætte de oplandske Fylkeskonger gjorde sig dem uskadelige, — eller som en Stats-Nødvendighed, at han gjorde voldsomt Brud paa deres nedarvede Ret, for at skænke Norges Rige i dets Helhed den Samholdskraft, som uundgaaelig fordreides til dets Selvstændigheds Oprettholdelse, — saa staar dog tilbage hans Grumhed mod de tvende af Fylkeskongerne og hans Strengthed mod dem i det Hele, uagtet de dog uregtelig tidligere havde bidraget til at hæve ham paa Norges Kongestol. Men den Tids Anskuelse vare ikke vore. Man sølte sig ikke forpligtet til at see saa noie paa Midlerne, naar Diemedet forekom En stort og godt; og for Strengthed i legemlige Reyselser var Maalestoffet for hiin Tids haardføre Menneſter en ganske anden end for vor Tids forfinede Slegt. Lemlæstelser af den Art, som Olaf her anvendte, vare i de nærmeste Aarhundreder baade før og efter ganske almindelige Træk i hele det christelige Europas Statskunst. De laa vistnok, især i Norge, udenfor Lovenes Bestemmelser; men det var, og har til alle Tider været, Tilfaldet med Statskunsten, at den desværre kun altfor ofte har havet sig over og gjort Brud paa baade Lov og menneſkelige Følelser, og troet sig heri at være i sin gode Ret. Det troede Olaf sig ogsaa utvivlsomt at være, naar han stillede sig Christendommens Udbredelse og Fædrenelandets Selvstændighed for Die som sin Konge-Virksomheds høieste Maal. Sagaerne have seet Lingen fra den samme Side. Thi de ere saa langt fra dablende Ytringer ved Fortællingen om denne Olafs grusomme Fremfærd, at de tværtimod, om de end ikke udtrykkelig rose den, dog omtale den paa en Maade, som tydelig viser, at de billige den, — og vore Sagaers Dom maa man fast uden Undtagelse betragte som Folkets Dom, dets Dom i det mindste paa en Tid, da en roligere Eftertanke hos det var indtraadt, hvilken ikke altid i Handlingens Dieblif kunde være tilstede. Følgerne af Olafs Verk viste sig heldbringende for Norge; og derved var selve Verket i Folkemeningen retfærdiggjort.

Olafs Virksomhed paa Oplandene tog, som vi have seet, en ganske anden Retning, end rimeligviis oprindelig var paataent; —

¹⁾ En. Nl. S. c. 72—74, 98; Hgrff. S. 77, 79

den blev politisk i Stedet for religiøs. Hans første Niemed, at christne Folket, maatte for Diebliffet opgives. Hans Foretagende mod Fylkeskongerne og disses Skjebne vakte nemlig i den første Stund en saadan Rørelse af Uvillie i Dplændingernes Sind, at Kongen med den ringe væbnede Magt, hvoraf han var omgiven, ikke trøstede sig til at fare videre over denne Deel af Landet ¹⁾). Han drog derfor over Ha deland og Ringerike igjen tilbage til Viken, hvor de vigtige Underhandlinger med Sverige endnu opholdt ham i længere Tid og for største Delen optog hans Opmærksomhed. Omfæder toge disse langvarige Underhandlinger en Ende dermed, at Olaf Sveakonge i 1019 af sit Folk blev tvungen til at tage sin unge Søn, Dnund Jakob, til Medkonge, og til at slutte en stadig Fred med Norge, hvorved dette Rige fik sin gamle Grændse imod Sverige ved Gautelven bekræftet, og den svenske Konge opgav alle sine Fordringer paa de Dele af Norge, som efter Svolder-Slaget vare ham tilfaldne.

Kong Olaf havde nu i over tre Aar opholdt sig i det sydlige Norge, og det var paa Tide, at han atter engang besøgte det nordlige, hvor ogsaa hans Nærværelse vel kunde tiltrænges, især for Christendommens Skyld. Han drog derfor ud paa Sommeren 1019 søveis til Throndhjem og tog der sit Vintersæde i Nidaros. Han begyndte strax at undersøge Christendommens Tilstand i den nordligste Deel af sit Rige og erfarede paa sine Efterspørgsler, at Christendommen slet ikke blev overholdt paa Haalogaland, og at det desuden stod ilde til med den baade i Naumbal og endogsaa i det Indre af Throndhjem. Kongen drog derfor om Vaaren 1020 med 5 Skibe nord efter. Først besøgte han Naumbølafylke, thingede her med Bønderne og lod overalt, der som andensheds, Christendomsloven forkynde og paaf med sin sedvanlige upartiske Strengthed, at den blev antagen og dens Overholdelse sikret. Derfra begav han sig til Haalogaland, hvor de mægtige Høvdinge Haaret af Thiotta og Thorer Hund i Bjarko gif ham til Haande og bleve hans Lendermænd. Han gik nemfor hele Landet, indfandt sig paa hvert Thing, og afled ikke alt Folket der var christnet. Han dvælede paa Haalogaland stør Delen af Sommeren og kom først mod Høsten tilbage til Nidaros hvor han beredte sig Vintersæde ogsaa for den følgende Vinter ²⁾).

Paa denne Tid indtraf Aar i Throndhjem og endmere længer nord paa, hvor Kornmangelen især var trykkende. Nu fortalte det Kongen, at Indthrønderne ved Vinternat (i Midten af Oktober) havde holdt talrigt besøgte Gjestebud og Driffelag, i hvilke alle Mindeskaalerne signedes til Aserne efter hedensk Skik. Det blev og sagt at Nød og Heste vare blevne slagtede og Blot øvet, idet man havde

¹⁾ En. Dl. S. S. c. 120.

²⁾ En. Dl. S. S. c. 110—112.

bestroget Afguds-Alterne med Blod og erklæret, at dette skulde være til „Arbød“ (at Aaringerne maatte blive bedre). „Det syntes nemlig Alle klart, at Guderne vare blevne vrede fordi Haaleggerne havde vendt sig til Christendommen“. Olaf stovede da til sig en Deel Bønder af Indre-Thronhjem for nærmere at forhøre sig om denne Sag. Som de Indstevnedes Ordfører fremstod den mægtige og ætstore Bondehøvding Olver af Egg i Sparbyggiasylke. Han forklarede Gjestebudene som almindelige Dmgangsgilder, og benegtede de øvrige Beskyldninger som Usandhed. Han forsvarede Bøndernes Sag saa klogeligen, at Kongen, uagtet den sterke Mistanke han nærede, dog ikke kunde finde tydelige Beviser mod dem, og maatte lade dem fare hjem med Fred.

Ud paa Vinteren blev det atter Kongen sagt, at Indthronerne havde havt store Sammenkomster paa det gamle hedenske Offersted Mæren, ved Midvinter. (midt i Januar) og der blotet til Fred og god Vinter. Kongen stovede paa ny de bedste Bønder til sig, og Olver iidsandt sig, skjønt denne Gang nødig, som deres Ordfører. Han forklarede Sammenkomsterne som Julegjestebud, til hvilke Bønderne ei pleiede at tage saa knapt til, at der jo blev meget tilovers, hvormed de da holdt sig lystige længe efter at den egentlige Jul var forbi; og de valgte Mæren til Stedet for sine Lag, fordi det var en stor Gaard med mange Huse og beliggende i den tykkeste Bygd. Kongen lod ogsaa nu Bønderne fare frit hjem igjen, men lod sig dog forlyde med, at han vel skulde komme efter den saunde Sammenhæng, og bad dem derfor alvorligen, at de, hvorledes det end hidtil havde vært, ikke skulde gjøre sligt oftere.

Strax efter Paaske (2den Apr.) 1021 lod Kongen udsætte og ruste sine Skibe og kaldte til sig sin Armand Thorald, der forestod Kongsgaarden Haug i Beradal. Af denne fik han nu sikker Underretning om Tilstanden blandt Indthronerne. Skjønt nogle af dem vare dødt, saa var dog næsten alt Folket hedensk i sin Tro. De holdt Blot mod Vinteren, ved Midvinter og mod Sommeren, og heri vare Bønderne i alle de fire indthronde Fylker deelagtige. Tolv Mænd forestod Blotgjestebudene, og blandt disse var Olver af Egg, som just nu havde det travlt paa Mæren; hvorhen al Gjestebudsfoften førtes til Sommerblotet (i Midten af April). Da Olaf havde faaet denne Underretning bemandede han uden Ophold sine fem Skibe og seilede med god Bør ind ad Fjorden. Han kom ganske uventet om Natten til Mæren, omrige de Husene og tog Olver med mange tilstedeværende Bønder til Fange. Olver og flere med ham lod Kongen strax dræbe, andre mægtige Mænd beholdt han som Fanger i sin Vold. Derpaa stovede han Bønderne til Thing; de underkastede sig ham uden Mod-

den blev politisk i Stedet for religiøs. Hans første Niemed, at kristne Folket, maatte for Diebliffet opgives. Hans Foretagende mod Fylkeskongerne og disses Skjebne vakte nemlig i den første Stund en saadan Rørelse af Uvillie i Dplændingernes Sind, at Kongen med den ringe væbnede Magt, hvoraf han var omgiven, ikke trostede sig til at fare videre over denne Deel af Landet ¹⁾. Han drog derfor over Haabeland og Ringerike igjen tilbage til Viken, hvor de vigtige Underhandlinger med Sverige endnu opholdt ham i længere Tid og for største Delen optog hans Opmærksomhed. Dmsider toge disse langvarige Underhandlinger en Ende dermed, at Olaf Sveakonge i 1019 af sit Folk blev tvungen til at tage sin unge Søn, Dnund Jakob, til Medkonge, og til at slutte en stadig Fred med Norge, hvorved dette Rige fik sin gamle Grændse imod Sverige ved Gautelven bekræftet, og den svenske Konge opgav alle sine Fordringer paa de Dele af Norge, som efter Svolder-Slaget vare ham tilfaldne.

Kong Olaf havde nu i over tre Aar opholdt sig i det sydlige Norge, og det var paa Tide, at han atter engang besøgte det nordlige, hvor ogsaa hans Nærværelse vel kunde tiltrænges, især for Christendommens Skyld. Han drog derfor ud paa Sommeren 1019 søveis til Throndhjem og tog der sit Vintersæde i Nidaros. Han begyndte strax at undersøge Christendommens Tilstand i den nordligste Deel af sit Rige og erfarede paa sine Efterspørgsler, at Christendommen slet ikke blev overholdt paa Haalogaland, og at det desuden stod ilde til med den baade i Naumbdal og endogsaa i det Indre af Throndhjem. Kongen drog derfor om Vaaren 1020 med 5 Skibe nord efter. Først besøgte han Naumbølafylke, thingede her med Bønderne og lod overalt, der som andensteds, Christendomsloven forkynde og paa med sin sedvanlige upartiske Strengthed, at den blev antagen og dens Overholdelse sikret. Derfra begav han sig til Haalogaland, hvor de mægtige Høvdinge Haarek af Thiotta og Thorer Hund Bjarks gif ham til Haande og bleve hans Lendemænd. Han gienemfor hele Landet, indfandt sig paa hvert Thing, og aflod ikke for alt Folket der var kristnet. Han dvælede paa Haalogaland størst Delen af Sommeren og kom først mod Høsten tilbage til Nidaros hvor han beredte sig Vintersæde ogsaa for den følgende Vinter ²⁾.

Paa denne Tid indtraf Aar i Throndhjem og endmere lægger nord paa, hvor Kornmangelen især var trykkende. Nu fortalte det Kongen, at Indthrønderne ved Vinternat (i Midten af Oktober) havde holdt talrigt besøgte Gjestebud og Drickelag, i hvilke alle Mindeskaalerne signedes til Aserne efter hedensk Skik. Det blev og sag at Nød og Heste vare blevne slagtede og Blot øvet, idet man havde

¹⁾ En. Dl. S. S. c. 120.

²⁾ En. Dl. S. S. c. 110—112.

bestroget Afguds-Alterne med Blod og erklæret, at dette skulde være til „Arbod“ (at Aaringerne maatte blive bedre). „Det syntes nemlig Alle klart, at Guderne vare blevne vrede fordi Haaeygerne havde vendt sig til Christendommen“. Daaf stovede da til sig en Deel Bønder af Indre-Thronhjem for nærmere at forhøre sig om denne Sag. Som de Indstovnedes Drdfører fremstod den mægtige og ætstore Bondehøvding Olver af Egg i Sparbyggiafylke. Han forklarede Gjestebudene som almindelige Dmgangsgilder, og benegtede de øvrige Beskyldninger som Usandhed. Han forsvarede Bøndernes Sag saa klogeligen, at Kongen, uagtet den sterke Mistanke han nærede, dog ikke kunde finde tydelige Beviser mod dem, og maatte lade dem fare hjem med Fred.

Ud paa Vinteren blev det atter Kongen sagt, at Indthronderne havde haft store Sammentømster paa det gamle hedenste Offersted Mæren, ved Midvinter. (midt i Januar) og der blotet til Fred og god Vinter. Kongen stovede paa ny de bedste Bønder til sig, og Olver indfandt sig, skjønt denne Gang nødvendig, som deres Drdfører. Han forklarede Sammentømsterne som Julegjestebud, til hvilke Bønderne ei pleiede at tage saa knapt til, at der jo blev meget tilovers, hvormed de da holdt sig lystige længe efter at den egentlige Jul var forbi; og de valgte Mæren til Stedet for sine Lag, fordi det var en stor Gaard med mange Huse og beliggende i den tykkeste Bygd. Kongen lod ogsaa nu Bønderne fare frit hjem igjen, men lod sig dog forlyde med, at han vel skulde komme efter den saunde Sammenhæng, og bad dem derfor alvorligen, at de, hvorledes det end hidtil havde været, ikke skulde gjøre sligt oftere.

Strax efter Paaske (2den Apr.) 1021 lod Kongen udsætte og ruste sine Skibe og kaldte til sig sin Armand Thorald, der forestod Kongsgaarden Haug i Beradal. Af denne fik han nu siffer Underretning om Tilstanden blandt Indthronderne. Skjønt nogle af dem vare dødt, saa var dog næsten alt Folket hedenst i sin Tro. De holdt Blot mod Vinteren, ved Midvinter og mod Sommeren, og heri vare Bønderne i alle de fire indthrondske Fylker deelagtige. Tolv Mænd forestod Blotgjestebudene, og blandt disse var Olver af Egg, som just nu havde det travlt paa Mæren, hvorhen al Gjestebudskosten førtes til Sommerblotet (i Midten af April). Da Daaf havde faaet denne Underretning bemandede han uden Ophold sine fem Skibe og seilede med god Bør ind ad Fjorden. Han kom ganske uventet om Natten til Mæren, omrige de Husene og tog Olver med mange tilstedeværende Bønder til Fange. Olver og flere med ham lod Kongen strax dræbe, andre mægtige Mænd beholdt han som Fanger i sin Vold. Derpaa stovede han Bønderne til Lhing; de underkastede sig ham uden Mod-

stand og lovede ham Lydighed. Kongen omvendte nu hele Folket til Christendommen, satte Lærere blandt dem og lod Kirker bygge og indvie. Forresten for han ogsaa her frem med sin sedvanlige Strengthed. Diver erklærede han for at være ugild (falden paa sine Gjerninger) og lagde al hans Eiendom under sig; af de andre, som tyktes ham mest skyldige, lod han somme dræbe, somme lemlæste, og somme drev han af Landet eller tog store Bøder af dem ¹⁾).

Man seer af det Fortalte, at i det nordlige Norge havde Tilbagefaldet til Hedendommen været alvorligt og vist nok alvorligere end i nogen anden af Olaf Tryggvessøn's christnet Deel af Landet. Alligevel havde det ikke været ganske almindeligt, ikke engang paa Haaloga-land, hvor flere af de mægtigste Hovdinger, som vi have seet, strax erklærede sig for Kongen, og selvfølgelig neppe kunne have været saa ganske frafaldne Christentroen, og hvor ingen væbnet Modstand reistes. Med Indthrønderne forholdt det sig desuden paa en egen Maade. Deres Frafald var lønligt; de vilde ikke selv være det bekjendt, og det var, som det synes, først paa den Tid netop blevet saa almindeligt paa Grund af Uaaret, hvilket Bøndernes Overtro tilstrev de gamle Guders Bredde, den de nu ved hemmelige Blot vilde formilde. Heller ikke i disse nordlige Landsdele var altsaa den engang indførte Christendoms Lys ganske udsuffet, heller ikke der havde noget egentlig voldsomt Tilbagefald fundet Sted, som lagde Olafs Bestræbelser kraftige Hindringer i Veien; og Sagaernes Fremstilling udelukker ingenlunde Formodningen om, at den Hedendom, som Olaf der udryddede, for en stor Deel bestod i hedensk Overtro, der havde indsnæget sig i den unge uberogtede Christendom, uden at denne derfor var ganske opgivet.

Christendommen var saaledes afgjørende grundfæstet i hele det nordlige Norge, og Olaf kunde nu med mere Kraft og Sikkerhed igjen tage Omvendelsesverket fat paa Oplandene. Kongen tog denne Gang en anden Wei hid end tidligere. Han for nemlig om Sommeren 1021 over begge Nørefylkerne og om Høsten ind i Raumsdalen. Der forlod han sine Skibe og drog med Biskop Sigurd og en betydelig væbnet Magt over Fjeldet til Gudbrandsdalene. Ingen Deel af Oplandene havde været mindre paavirket af Christendommen end denne, og Olaf maatte her vente sig en kraftig Modstand af Afadyrterne. Men paa den anden Side havde heller ikke Ophidselsen mod Olaf for hans Fremfærd mod Fylkeskongerne naaet derhen. Gudbrandsdalene stode nemlig endnu i statsretlig Henseende kun i løs Forbindelse med de sydligere oplandske Landstaber, og synes ei, i det mindste i de nærmest foregaaende Tider, at have ligget under de oplandske Kongers Omraade. Vel nævnes blandt de oplandske Konger

¹⁾ Sn. Dl. S. c. 113—117.

som Olaf fangebe, en Gudrød Dalekonge, og han siges at have raadet i Gudbrandsdalene ¹⁾; men enten stifter heri en Misforstaaelse, i det Sagaerne have forklaret sig Tilnavnet Dalekonge urigtigen, — eller ogsaa har hans Rige iffun strakt sig over den sydligste Deel af Gudbrandsdalene, medens den langt større nordlige var uafhængig af ham. Sagaernes Skildring af Landstæbets Forfatning, da Olaf kom did, synes nemlig tydeligen at modsigte Gudbrandsdalenes nærforudgaaende Afhængighed af de oplandske Konger; den antyder tværtimod, at Kongedømmet overhovedet der havde vundet saa liden Indflydelse, at den gamle Samsundsorden fra Tiden før Harald Haarfaager endnu var ved Magt saagodt som i sin fulde Keenhed. I Spidsen for Bønderne i disse Dalstrøg stod en Hersker, hvis Overhoved Søn efter Fader gennem Aarhundreder havde raadet med næsten kongelig Myndighed ²⁾. Efter dens Stamfader Gudbrand, skulle Dalene have faaet sit Navn, og saaledes hed ogsaa den Hersker, som nu raadebe; han kaldtes Dale-Gudbrand. Strax Kong Olaf paa sin Færd kom til Lesjar og Dovre, fangebe han de græveste Bønder, og tvang dem til Christendommen og til at stille sine Sønner som Gidsler. Da han kom videre til Loar (Lom) stævnebe han til Thing Bønderne der samt af Waage og Hedal. Han forelagde dem eet af to Kaar: enten at antage Christendommen eller og holde Kamp med ham, og see sine Bygder brænde og ødelagte. De fleste underkastede sig Kongen, men mange flygtebe ogsaa længer syd i Dalene. Da Dale-Gudbrand spurgte Olafs Færd i Loar, lod han Hæror udgaa og stævnebe Gudbrandsdølterne til Gaarden Hunthorp ved Raagen. De indfandt sig i Mængde. Gudbrand sagde dem, at Olaf vilde forfynde dem en ny Ero og sønderbryde deres gamle Guder, dem hans Gud, paastod han, overgif i Magt. Under var det, at Guderne ikke straffede ham for sigt. Dog hvis de høre Thor, sin Gud, som stedse havde hjulpet dem, ud af hans Hus der paa Gaarden, saa vilde nok Olaf ræddeb, og hans Gud vorde til Intet. Bønderne raakte, at Olaf ei skulde slippe bort med Livet, hvis han kom til dem. Derpaa bleve 700 Mand under Anførsel af Gudbrands attenaarige Søn sendte nord efter Dalen for at give Agt paa Kongens Færd. Men ved Breidlin bleve de angrebne af Kongsmændene og slagne, og Gudbrands Søn toges fangen. Olaf havde Ynglingen hos sig i fire Dage, gav ham derpaa fri og bød ham sigte sin Fader, at Kongen meget snart turde komme til ham. Da Gudbrands Søn kom hjem, fraraadebe han sin Fader at vove en Kamp med Olaf. Gudbrand lod vel i Førstningen haant om Abvarfelen; men ved nærmere Omtanke indsneg sig nogen Rædsel hos ham, og da han raadførte sig med den Høvding i Dalene

¹⁾ En. D. S. c. 34.

²⁾ Jfr. Frnald. s. II. S. 6, 7.

som næst ham var den mægtigste, Thord Istermage, fandt han ogsaa dennes Mod vakkende. Begge Hovdingerne foreslog nu for de samlede Bønder at holde Thing med Olaf og prøve den Lære, han for med. Dette samtykkede Bønderne. Et Møde blev aftalt, og Olaf, som imidlertid med Biskop Sigurds Hjalp havde ordnet Christendommen nord i Dalene og beskiftet Prester der, kom til Hunthorp. Et Thing blev strax sat, uagtet Veiret den Dag var vaadt, og Olaf forkyndte Christendommen for Bønderne. Gudbrand svarede, at man ei kunde vide hvad det var for en Gud, han talede om, som hverken Olaf selv eller nogen anden kunde see. Da havde de en ganske anden Gud, som man hver Dag kunde see. Den Dag var han ikke ude, fordi Veiret var vaadt; men hvis han kom paa Thinget, vilde de nok faa Skrak i Brystet. Var nu Olafs Gud saa mægtig som han sagde, da skulde Kongen lade ham skaffe skyet Veir uden Regn den næste Dag, og saa skulde de atter mødes. Hermed hævedes Thinget for den Dag, og man verlede Gidsler. Olaf havde Gudbrands Søn med sig og udspurgte ham om Kvelden noie om hvorledes deres Gud var. Næste Dag var Veiret som Gudbrand havde forlangt, og man mødtes atter. Biskop Sigurd stod op i fuld Messeskrud og forkyndte Christendommen; men det kom heller ikke nu til nogen endelig Afgjørelse. Thord Istermage forlangte kun, at de Christne skulde lade sin Gud, om hvem de fortalte saa store Tæertegn, skaffe klart Veir Dagen efter, da skulde de før Sol stod op tredie Gang mødes og enten forliges eller holde en Kamp. Olaf indgif herpaa. Om Natten lod Kongen hemmeligen Bøndernes Vaade som laa i Laagen gjennemføre og deres Heste bortdrive. Veiret var om Morgenen klart, og før Solopgang var Kongen paa Thingstedet, hvor han fandt en Deel af Bønderne allerede tilstede. Strax efter saaes den øvrige Mængde komme bærende mellem sig et stort Meenestebillede, for hvilket Bønderne reiste sig og bukkede. Billedet var rigt smykket med Guld- og Sølv og blev stillet paa en tilhørende Skammel midt paa Thingvolven. Det var Thor med sin Hammer i Haanden; han dyrkedes tvirgen i Dalene, og hver Dag satte man for ham som Offer fire Lever Brød med Kjød til. Bønderne satte sig nu paa den ene Side af Billedet og Kongen med sine Mænd paa den anden. Da reiste Gudbrand sig og sagde: „Hvor er nu din Gud Konge? Jeg tænker han nu bærer Skjægget lavt; det synes mig og som dit og Biskoppens Mod er mind end i Gaar, siden vor Gud er kommen, som raader for Alt, og ser paa Eder med hvassse Dine. Vader derfor eders Dvertro fare og tror paa vor Gud, der har eders Skjebne i sin Haand“. Derpaa reiste Olaf sig og sagde, at han ei ræddedes for en Gud, der var blind og døv og ei kunde hjælpe hverken sig selv eller andre, ja ei en

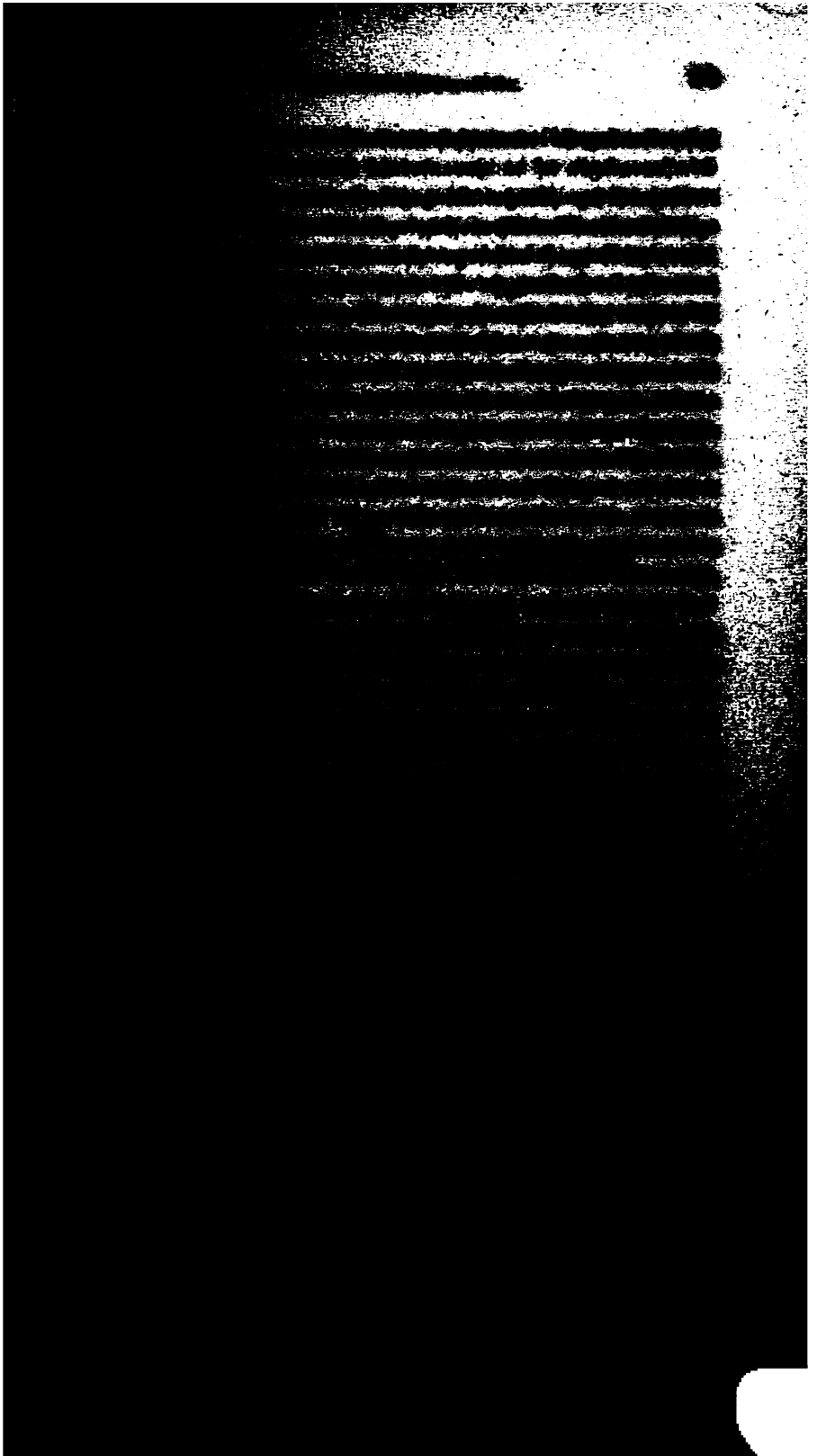
han hørte at det stod ilde til med den. Han holdt Thing med Bønderne paa Vangen og paabød Christendommen. Bønderne derimod bød ham Kamp, og det kom dertil, at begge Parter fyldte sit Fjof. Men da kom en Skraef over Bønderne; ingen vilde stille sig i Spidsen for dem, og Enden blev, at de underkastede sig Kongen og modtogte Christendommen 1).

Siden gennemfor Olaf Sogn, og drog derfra om Høsten over Fjeldet til Balders, som endnu var hedenst. Han skydede sin Færd saa meget, at han kom uventet paa Bønderne, og fik taget deres Vaade i Miosvandet, hvilke han bemandede med sit Fjof. Siden styvne de han Thing. Men Bønderne havde ladet Hæror udgaa og møbte væbne de og i overlegent Antal til Thinget. Kongen kunde ikke saa fremført sit Christendomsbud for Almuens Strig og Vaabenbrag, og en Kamp mod den store Overmagt fandt han altfor vovelig. Han lod da for Diebliffet Christendomsbudet fare, men spurgte Bønderne om de havde nogen Sager sig imellem, hvori de ønskede Kongens Forligsmegling. Nu mærkedes det snart, at der var stor Usamdrægtighed mellem Bønderne indhyrdes, og at de kun havde forenet sig for at modstaa Christendommen. Hele Dagen led hen med at ranfage disse Kjøremaal, og om Kvelden blev Thinget hævet. Kongen med sine Mænd gif ned til Vaadene; men Bønderne holdt sig fremdeles samlede. Olaf havde imidlertid faaet vide, at de for at møde ret talrigt, havde ladet Bygden saagodt som folketom efter sig. Om Natten lod han nu ro tvert over Vandet, gif her paa Land, begyndte at brænde Gaardene i Bygden og vedblev saaledes Dagen efter. Da Bønderne saa dette, kom der snart Splittelse i deres Fjof; den samlede Hær opløste sig, og hver skyndte sig til sit Hjem alt hvad han kunde. Nu havde Kongen vundet Spil; han havde Vandet i sin Magt og kunde uhindret herje paa begge Sider. Snart kom Bønderne til ham, underkastede sig og fik Fred. Olaf lod sine Vaade drage over Eidene fra Vand til Vand og gennemfor saaledes hele Balders uden at støde paa nogen videre Modstand. Fjofket blev overalt kristnet; dog holdt Kongen sig stedse ved Vandene, da han ei ret troede Bønderne. Han dvælede der langt ud paa Høsten, sysselsat med at ordne Christendommen, bestikke Prester, reise Kirker og lade dem indvie. Først da Frosten indtraadte, forlod han Balders og drog over Dplandene til Throndhjem 2).

Balders var, saavidt man af Sagaerne kan skjønne, det sidste Landskab i Norge, hvor Olaf selv optraadte som Christendommens Forhynder. Nu var ogsaa Christendommens Seier at ansee som afgjørende vunden i Norge, og ved det følgende Aar 1024 bemær-

1) Sn. Dl. S. c. 129.

2) Sn. Dl. S. c. 129.

Skapte Thoroddsøn, som den Gang var Lovfigemand, og til de andre som mest raadede for Lovene paa Island, at de skulde borttage af sine Love hvad Kongen ansaa for at være mest imod Christendommen ¹⁾. Dette hans Budskab blev vel optaget af Islænderne; deres Love bleve rensede for alle Levninger af Hedendommen, og en Christenret vedtagen — Alt efter Dlaf's Anvisning og udentviøl under kraftig Medvirkning af Hovdingen Hjalte Skjeggesøn, der med saameget Mod havde arbejdet for Christendommens første Indførelse paa sin Fædrenes. Hjalte var nemlig paa Kongens Indbydelse kommen til Norge i 1016 og vendte hjem igjen 1018, rimeligviis forsynet med Kongens Forfrister med Hensyn til Christendomsagen ²⁾. Kongen viste Islænderne for deres Føielighed igjen sin Velvillie ved at sende dem Tømmer og Klokke til en Kirke, hvilken blev opført paa Thingvoldene, hvor Althinget holdtes ³⁾. Dette var alt istandbragt før 1024. Samtidigt med disse Underhandlinger sørgede ogsaa Dlaf for at skaffe den Christne Kirke paa Island Opsynsmænd. Han sendte nemlig derover den tidligere nævnte Biskop Bernhard, som havde fulgt ham fra England. Islænderne kalde ham Bjarnvard Bilsraadsøn hin Bogvise, og sige at han var fem Aar der i Landet ⁴⁾. En anden Biskop ved Navn Rudulf omtales ogsaa i Sagaerne som noget sildigere ankommen til Island, og hvis dette, hvilket synes rimeligt, er den samme som Rudulf hos Adam af Bremen ⁵⁾, saa er han ogsaa kommen med Dlaf fra England, og er udentviøl af Kongen sendt til Island. Han skal have opholdt sig i nitten Aar paa Island og havt sit Sæde paa Gaarden Bø i Borgarfjorden ⁶⁾.

Alt denne Virksomhed fra Dlaf's Side grundede sig i Zver for Christendommen og havde, saavidt skjønes, ingen egennyttige eller ærgjerrige Sidehensyn; den kronebes ogsaa med Held. Underlebes forholdt det sig derimod vist nok med hans senere Stræben for at faa Islænderne til at underkaste sig Norges Konge og erklære sig skatstyldige til ham. Men Underhandlingerne i denne Hensigt mislykkedes ogsaa fuldkommen, skjønt de dreves med Forsigtighed og megen Klogskab fra Dlaf's Side. Islænderne bare endnu i alt for friskt Minde Anledningen til sin Udvandring fra Norge, til at de skulde give Slip paa den uafhængige Selvstyrelse, som de havde dannet sig i sit nye Hjem. Enigheden og Forbindelsen mellem Norge og Island blev dog ikke herved afbrudt; den blev tværtimod under Dlaf's Styrelse ordnet ved en formelig Overenskomst, hvori begge Folke

¹⁾ En. D. S. c. 58.

²⁾ En. D. S. c. 58, 67, 87.

³⁾ En. D.

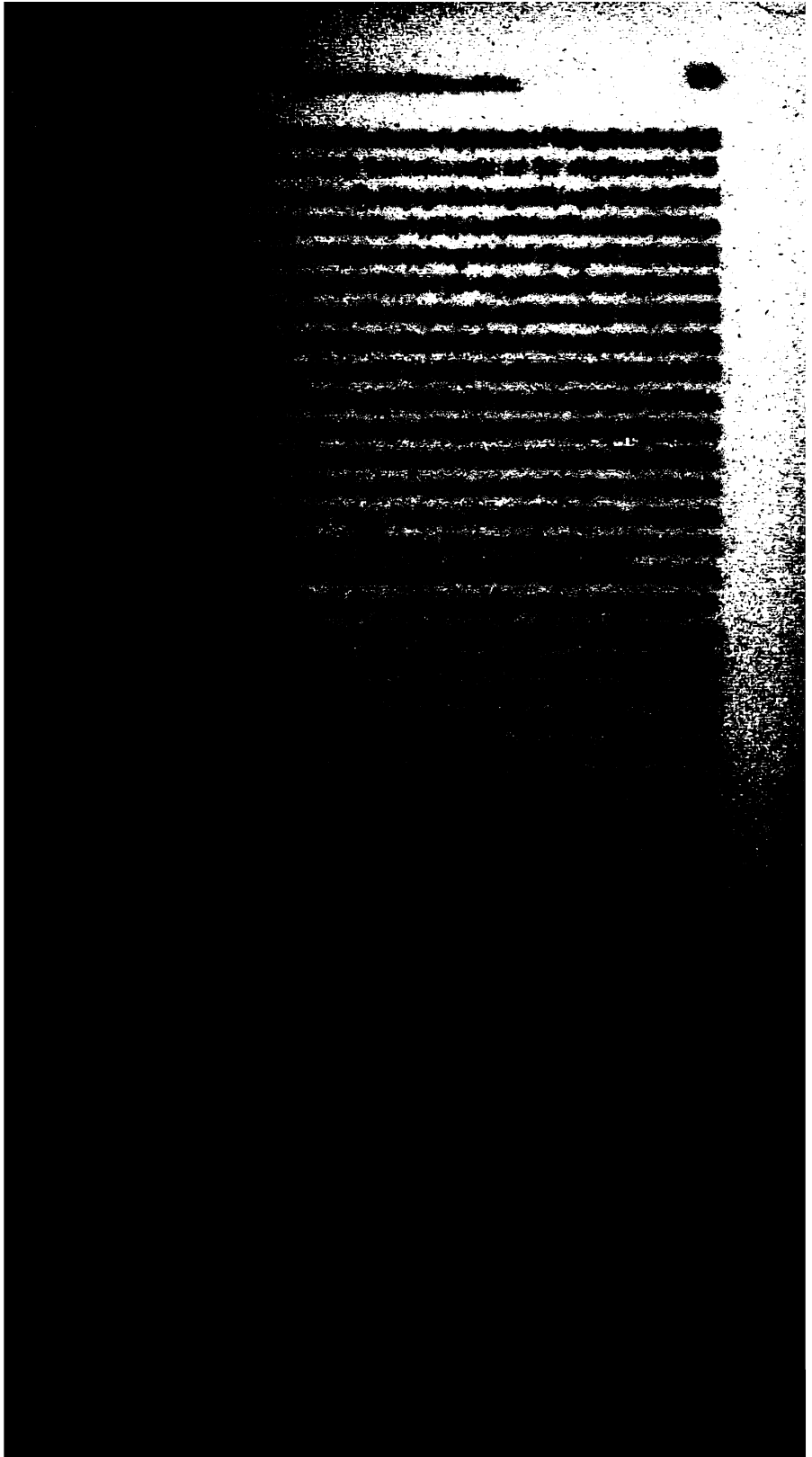
S. c. 133.

⁴⁾ Ares Sched. c. 8; Hungrvaka c. 3.

⁵⁾ Ad. Bren

II. c. 94.

⁶⁾ Ares Sched. c. 8; Hungrv. c. 3.

Saa eller ingen Nordmænd vare der fast bosatte, og Handelen med og Skatfrævingen af de omvandrede Finner var en kongelig Særret, et Regale, som Norges Konge bortforleuede til en eller anden af sine mest betroede Mænd paa Haalogaland. Finnerne som Folk ansaaes forøvrigt Norge uvedkommende. Af dette deres Forhold til Norge lader sig let forklare, at der først i langt sildigere Tider fra nord Side blev gjort noget for deres Omvendelse til Christendommen, — saameget mere som Landets Bestaafenhed, Folkets Leveviis, det fra Nordmændenes ganske forskellige Sprog, og den Frygt, man almindelig nærede for Finnernes Tryllehyndighed, Alt virkede lidet lokkende for norffe Christendomslærere til at vove sig ind iblandt dem, og end mindre til at færdes mellem dem for længere Tid.

12.

Olaf Haraldsøn som den norffe Kirkes Ordner og Lovgiver.

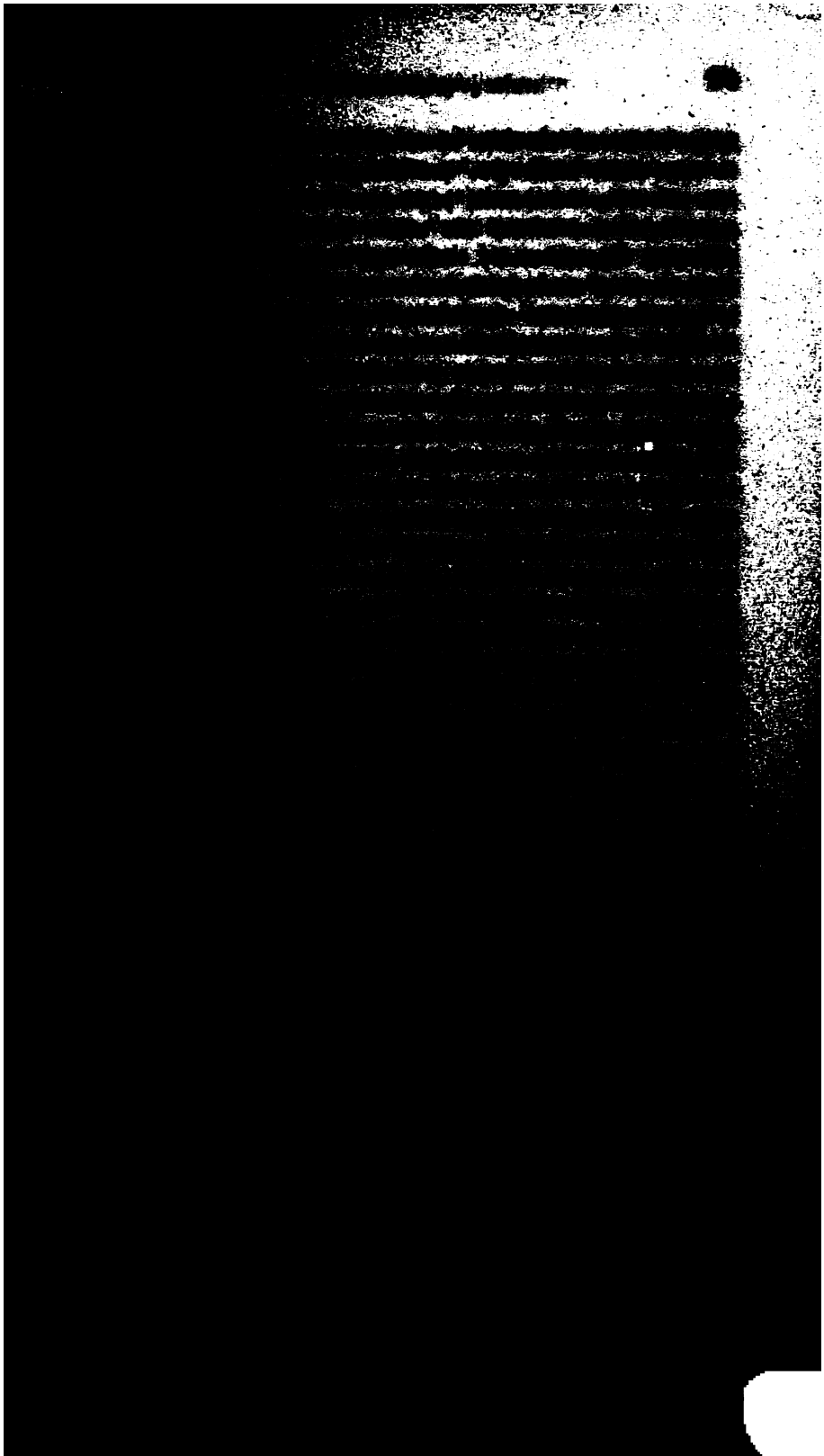
Under Olafs Stræben for Christendommens Befæstelse blandt Nordmændene i og udenfor Norge, maatte det naturligtviis være ham høist magtpaaliggende at faa Prester og Fokkelærere i tilstrækkelig Mængde. Af hvad ovenfor er fortalt sees, at overalt hvor han gjenreiste Christendommen af dens Forsald eller indførte den fra Ny, der satte han Christenlærere (kennimenn, Prester) i saa stort Tal som han fandt fornødent; men hvorfra han tog disse Lærere, siges ikke. Vel maa man tro, at ikke ganske saa indfødte Nordmænd ere blevne oplærte til Prester allerede under Olaf Tryggvessøn, af Biskop Sigurd og dennes Medhjælpere, og at deres Tal betydelig er blevet forøget under Ledet af Olaf Haraldsøns virksomme Styrelse; desuagtet maa man nære Tvivl om, at det endnu kunde være tilstrækkeligt for det vidstrakte Lands Lær. Man finder ogsaa i den gamle Gulathingsslovs Christenret¹⁾ Spor til, at en stor Deel af Presterne i Norge længe, og vist nok en god Stund ud over Olafs Dage, have været Ublændinger, der ikke stode i ganske lige Ret med de norffe Bønder. Man maa gjette, at Olaf især har forstærket sit Lands Prestestab fra England, hvorfra han havde sine Biskopper. Men der findes dog ogsaa Bink om, at han har søgt Lærere hos Bremens daværende Erkebiskop Unvan (1013—1029), til hvem han uden tvivl især for den Sag²⁾ Skyld affærdigede Sendemænd, blandt hvilke Biskop Grimkel, uden tryffeligt nævnes. Det er rimeligt, at Olaf erholdt hvad han begjærede, og disse Lærere have da naturligtviis været Tydskere; men om deres Antal og Indflydelse savnes enhver Underretning²⁾.

¹⁾ Nor. gl. L. I. S. 9 (gl. Gulathingsslovs L. c. 15).

²⁾ Ab. Brem. II. c. 8

94, jfr. de sit. Dan. c. 241.

bygge Kirker ved det Løfte af de christne Lærere: „at hver der reiste en Kirke skulde kunne give saa Mange Rum med sig i Himmerige, som kunde staa i den Kirke, han byggede“, og at der som Følge heraf snart reistes flere Kirker, end man i den første Tid havde Prester til at forrette Tjeneste ved ¹⁾). Det kan neppe omtvivles, at den samme Tilskyndelse til Kirkebygning er bleven gjort gjældende i Norge, og at saaledes Folketroen er kommen Kongens Iver imøde for meget snart at skaffe de fornødne Kirker tilveie.

Vi komme nu til Olafs Birken som christelig Lovgiver. I denne Retning af sin Landsstyrelse har han ubentvivl indlagt sig størst Fortjeneste, skjønt man her savner Kilder til at kunne fremstille hans Birken i det Enkelte. At han var den christne Lovs første Ordner i Norge, og saa at sige den christne Lovgivnings Fader, — det er noget som til alle Tider har været erkjendt. Derfor nævnte gjennem hele Middelalderen Nordmændene sin Lov: den hellige Olafs Lov (lög hins helga Ólafs konungs), og i den Ed, som var vedtagen for Norges Konger, naar de tiltraadte Kongedømmet, svore de: „at holde den christne Lov, som den hellige Kong Olaf fra først af satte (hól eg. begyndte), og hans rette Efterkommere havde samtykt mellem Kongen og Bønderne, med gjensidig Overenskomst“ ²⁾). Om denne Olafs Lovgivningsvirksomhed siges i Sagaerne, at den tog sin Begyndelse i Throndhjem, og det allerede i Vinteren 1015—1016. „Han stenede til sig — heber det — alle de Mænd, som vare de viseste, baade mægtige og ringe. Han lod ofte fremsige (telia) for sig den Lov, som Haakon Adalsteinsfostre havde sat i Throndhjem. Han ordnede Lovene med de viseste Mænds Raad, tog fra eller lagde til der hvor det syntes ham fornødent. Men Christenretten satte han med Biskop Grimfels og andre Læreres Raad og lod sig det være i høieste Maaet magtpaaliggende, at borttage Hedendom og alle de gamle Sedvaner, hvori han syntes Christendommen blev gaaet for nær. Det kom ogsaa dertil, at Bønderne samtykte disse Love, som Kongen gav“ ³⁾). Dette Udsagn gjælder vel nærmest Thrøndernes Lov eller Frostathingssloven; men det er tydeligt af Sagaerne, at han har gaaet frem paa samme Viis ogsaa i de øvrige Landets Hoveddele eller Lagdømmer. Naar det heber, at han i det vestlige Norge, i Gulathingsslagen, paa Thingene „lod oplæse (d. e. foredrage) Christendomsloven“ ⁴⁾, — at han i Viken „lod paabyde den christne Lov ligedant som nord i Landet“ ⁵⁾ — at han paa Dplandene „satte det i Lov“ ⁶⁾, at Dplandingerne skulde søge Eidsvathing, og Eidswalov skulde gjæld-

¹⁾ Gyrb. S. c. 49.

²⁾ N. gl. L. I. S. 264.

³⁾ En. Dl. S. S.

56; Frnm. s. IV. S. 108. f.

⁴⁾ En. Dl. S. S. c. 58, Frnm. s. I

S. 116.

⁵⁾ En. Dl. S. S. c. 62.

The first part of the document
 discusses the general principles
 of the proposed system
 and the various methods
 of implementation.
 It also outlines the
 scope of the project
 and the expected results.
 The second part
 contains a detailed
 description of the
 experimental apparatus
 and the procedures
 followed during the
 investigation.
 The results of the
 experiments are
 presented in the
 following section,
 where they are
 compared with the
 theoretical predictions.
 Finally, the conclusions
 drawn from the study
 are discussed, and
 suggestions for further
 research are given.

veretten, Mandhelgen eller den personlige Ret, Trælens Raar og andet lignende; men selv i disse Punkter, især de fire sidstnævnte, seer man tydeligen, at Forandringerne have været meget lempelige og ikke strakt sig videre, end Christendommen uundgaaelig krævede. Retten Mand og Mand imellem, ligesom og den saakaldte Landsret, det vil sige: Retten mellem Folket og Kongedømmet, synes i Alt væsentligt at være forbleven urokket, saaledes som det i Haakon Abalsteinsfostres Tid var vedtaget og fastsat ved gjensidig Dvereenkomst. Ligeledes blev hvert Lagdommes selvstændige Lovgivnings- og Dommer-Myndighed aldeles uforandret.

Den Christenret, „som Olaf satte med Biskop Grinkels og andre Læreres Raad“ kjender man heller ikke i dens oprindelige Form. Her kan man dog maaskee nogenlunde sikkert slutte sig til dens væsentligste Indhold ved opmærksomt at sammenligne de ældste norske Christenretter, som endnu ere levnede. Disse ere: den ældre Gulathingelovs Christendomsbolk og den ældre viske Christenret, med hvilke ogsaa kan jævnføres den ældre islandiske Christenret.

Den ældre Gulathingelovs Christenret er vist nok i den Form vi nu have den ikke ældre end Kong Magnus Erlingssons Tid, omtrent fra Tiden mellem 1164 og 1170; men den er alligevel til Kundskaben om den ældste norske Kirkelovgivning af størst Vigtighed, fordi den udtryffeligt betegner alle de nyere Bestemmelser, som skrive sig fra den nævnte Kong Magnus's Tid, og ved Siden af dem anfører de ældre, endog om de ved de nyere ere ophævede, og tillægger dem i Almindelighed en Olaf, hvorved rimeligviis forståes Kong Olaf Kyrre (1066—1093), men paaberaaber sig ogsaa ved flere udtryffeligen Kong Olaf den Hellige og Biskop Grinkel samt deres Dvereenkomst med Bønderne paa Møster-Thing (Mostrar-thing) paa Sunnhordaland ¹⁾). Den ældre viske Christenretter, som det synes heel og holden, fra Tiden strax efter 1100. Den ældre islandiske Christenret endelig er paa et ældre Grundlag sammensat af de islandiske Biskopper Thorlak Runolffson i Staalholt og Ketil Thorsteinsson i Hole og lovtagen 1123 ²⁾).

Af Sammenligningen mellem disse, især de to førstnævnte, synes vise sig, at Olaf Haraldssons Christenret i Hovedsagen ligger for os i de Bestemmelser i Gulathingelovs Christenretten, som tillægges Olaf (Kyrre?). Man seer, at den har været kortfattet og kun behandlet hvad man dengang ansaa for Kirkeforfatningens Hovedpunkter, hvilke ere tillempede efter Norges Samfundsforholde. Den korte Erklæring, som egentlig danner Indgangen til hele den ældre Gulathingelov, saadan som vi nu have den, maa nærmest henføres

¹⁾ N. gl. 2. I. 7, 9, 10.

²⁾ Finn Jonssons hist. eccl. Isl. I. p. 106.

til Christenretten og skrive sig fra Dlafz Dage. Den lyder saaledes: „Det er vor Lovs Dphav (Begyndelse, første Bestemmelse), at vi skulle boie os i Øst og bede til den hellige Christ om Aar (gode Aaringer) og Fred, og om at maatte beholde vort Land bygget, og vor Herre (lånardröllni, her Kongen; eg. Herre, i hvis Tjeneste man ved fri Overeenskomst er traadt) lykkelig (heilum); være han vor Ven, og vi hans; men Gud være Alles vor Ven“ ¹⁾. Denne christelige Indledning maa man vist nok tænke sig traadt i Stedet for en tilsvarende i den ældre hedenske Lov, hvori Folket lovede at dyrke Aferne, og nebbade deres Belsignelse over Land og Landsstyrer. I den visste Christenret findes en lignende Indledning, men rettet paa Kirken alene: „Det er vor Lovs Dphav, at vi skulle boie os i Øst, og give os til Christ, agte Kirker og Lærere (Prester)“ ²⁾. Den islandste Christenret er her noget bestemtere i sine Udtryk, idet den begynder saaledes: „I vore Fædres Dage blev den Lov sat, at alle Mænd her paa Landet skulle være christne og tro paa een Gud, Fader og Søn og den hellige Aand“ ³⁾. Om den islandste Lov i Hedendommens Tid har man ellers den Dplysning, at den begyndte med et Forbud mod at seile til Landet med Skibe, som havde gabende Hoveber og opspærrede Tryner paa sine Forstavue, at ikke derved Landvættene (de Landet beskyttende Aander) skulde strømmes ⁴⁾. Herved besyres den ovenanførte Gjetning med Hensyn til de hedenske Loves Indledningsbestemmelse i Norge. Man skjønner overhovedet af de anførte Steber, at Dlaf har sørget for, at den christne Lov i dens Hæhed og navnlig Christenretten blev indledet ved en Erklæring fra Folkets Side: at det var christent og vilde overholde Christendommen. Dette vedligeholdtes ogsaa i de senere Love. Frostathingslovens Christenret, i den Form vi kjende den, fra Midten af det 13de Aarhundrede, begynder med de Ord: „Det er vor Lovs Dphav, at vi skulle lyde Christendommen“ ⁵⁾. Eidsivathingslovens Christenret, der maa ske er noget ældre, begynder saaledes: „Det er hernæst, at man skal være christen og fornegte Hedendommen“ ⁶⁾. Endogsaa den nyere af Kong Magnus Lagabøter ordnede Landslov (lovtagen paa Gulathing 1274) retter sig i denne Henseende efter den gamle Skik, idet den begynder med de Ord: „Vor Herre Jesu Christi Fred og Belsignelse, vor Frue den hellige Marias, den hellige Kong Dlafz og alle Helgenes Forbøn være med os alle Gulathingsmænd“ ⁷⁾, og indleder Christendomsfolken saaledes: „Det er vor Lovs Dphav, som er Dphavet til alt Godt, at vi skulle holde og have den christelige

¹⁾ N. g. L. I. 3.

²⁾ N. g. L. I. 339.

³⁾ Jøl. gl. Christenr. c. 1.

⁴⁾ Jølenb. S. (Udg. 1843) I. S. 334.

⁵⁾ N. g. L. I. 130.

⁶⁾ N. g.

L. I. 375.

⁷⁾ N. g. L. II. 10.

Tro", hvorpaa Trosoartiklerne følge ¹⁾). Vi see hvorledes Dlaf's varme Christentro vakkert, skjønt i ensfoldige Ord, udtalte sig gjennem Folkets Mund i den første norske kristne Lov, og hvorledes den gjenklang i Norges senere Lovgivning, saalænge som Rigets gamle, ved ham besfædede, Selvstændighed stod ved Magt.

Hvad nu forresten Indholdet af Dlaf's Christenret angaar, da maa man af de ovennævnte ældste Kilder, og fortrinsviis den ældre Gulathing'slov, slutte, at det i sine Hovedpunkter har holdt sig ved følgende Gjenstande: — Frigivelse af et vist Antal Trælle ved Menighedernes, hvilket skulde ske aarlig paa hvert Lagthing; — religiøse Gjeftebuder (ølgerdir) paa bestemte Aarets Tider (navnligen ved Allehelgensmesse, Jul og udentviul ogsaa Jonsmesse); — Kirkens Forstandere og Tjenere, deres Skyldighed og Underholdning; — Kirkerne, deres Bygning, Dpretholdelse og Styrelse; — Søndage og Messedage og deres Helligholdelse; — Faste og forbuden Spise; — Daab og Forbud mod Børns Udsættelse; — Begravelse; — Egteskab, og inden hvilke Led i legemligt og aandeligt Slegtsskab det er tilladt; — Forbud mod Hedendom og Trolddom og hvad dermed staar i Forbindelse; — Forbud mod visse Forbrydelser, der ansaas som de største Christendomsbrud og derfor vare Uholdbare ²⁾). — De her anførte Gjenstande for Christenrettens Bestemmelser ere opstillede i den Orden, hvori de i Gulathing's-Christenretten findes. I Vikens Christenret er Ordningen noget anderledes; der findes heller ikke Bestemmelserne om Trælles Frigivelse og om religiøse Gjeftebuder. Men forresten ere de omhandlede Gjenstande i Hovedsagen de samme, skjønt Bestemmelserne i det Enkelte f. Ex. med Hensyn til de fastsatte Bøder og Straffe, kunne være noget afvigende ³⁾). Det samme gjælder om den ældre island'ske Christenret, der, skjønt den dreier sig om samme Hovedgjenstande, udmærker sig ved en langt større Udførlighed i Enkelthederne end de to norske — en Egenhed som overhovedet findes ved hele den ældre island'ske Lovgivning, sammenlignet med den norske. Denne Samstemmighed mellem de tre ældste Christenretter med Hensyn til Hovedindhold, forenet med den Omstændighed, at alle de yngre norske Christenretter tydelig vise sig som udvidede og fuldstændiggjørende Bearbejdelser af hine ældre, godtgjør noksom, at de alle ere udsprungne af een og samme Kilde, nemlig Dlaf's Christenret, hvilken vi som allerede yttret nærmest kjende af de Bestemmelser i den gamle Gulathing'slovs Christenret, hvilke i denne selv angives som de ældre.

At den af Dlaf givne Christenret, skjønt i Hovedsagen een for hele Norge, alligevel maatte komme til at fremtræde noget forskjellig formet i de forskjellige Landsdele, var en nødvendig Følge af Norges

¹⁾ N. g. L. II. 22.

²⁾ N. g. L. I. 5—20.

³⁾ N. g. L. I. 339—372.

dagjældende Samfundsborden og Statsforfatning. Norge var nemlig deelt i fire Hoveddele: den nordlige, hvis Kjerne var Throndhjem, hvis Foreningspunkt var Froſtathinget, hvis fælles Lov var Froſtathingſloven, og hvilken under Eet ſom Lagdomme benævntes Froſtathingſlagen; — den veſtlige, hvis Kjerne var Hordafylke, hvis Foreningspunkt var Gulathinget, hvis fælles Lov var Gulathingſloven, og hvilken under Eet ſom Lagdomme benævntes Gulathingſlagen; — Dyplandene, eller Indlandet, hvis Kjerne egentlig var de tre Fylker, Raumafylke, Heinafylke og Hadafylke, hvis Foreningspunkt var Eidsſvathinget, hvis fælles Lov var Eidsſvathingſloven, og hvilken under Eet ſom Lagdomme benævntes Eidsſvathingſlagen; — og endelig Viken, eller den ſydøſtlige Landsdeel, der viſtnok endnu ikke havde noget faſt Foreningspunkt i et fælles Lagthing og neppe heller nogen fælles, fra Eidsſvathingſloven ſkarpt adſkilt Lov, men ſom dog i ſtatsrettelig Henſeende udgjorde en ſelvſtændig Cenhed ligeover for de andre tre Landsdele, og ſenere fik et Slags Foreningspunkt i Borgarthinget, en fælles Lov i Borgarthingſloven, og fra den Tid ſom Lagdomme benævntes Borgarthingſlagen. — Hver af diſe fire Landsdele, eller, ſom man paa Dlaſ Tid i det mindſte kan benævne de tre, Lagdommer, vare med Henſyn til Lovgivning indbyrdes uafhængige. Naar nu altsaa deres ældre Lov ſkulde forandres efter Chriſtendommens Laro, og en Chriſtenret deri indſtydes, da maatte dette ſkee iſølge Dvereenskomſt mellem Kongedømmet eller Kongen paa den ene Side og den egentlige lovgivende Magt, de paa Lagthinget ſamlede Bønder, paa den anden. Kongen kunde have opgjort med ſig ſelv og med ſine nærmefte verdslige og geiſtlige Raadgivere Grundſætningerne for de Forandringer, der i den verdslige Lov til Chriſtendommens Laro ſkulde gjøres; han kunde ligeledes med ſine geiſtlige Raadgivere have ſammensat i Grundtrækkene den Chriſtenret, ſom han vilde have indført i hele Landet; — men den egentlige Anvendelſe heraf paa de enkelte Landslove afgang af hans Underhandlinger og Dvereenskomſt med Bønderne i hvert af de fire Lagdommer, og maatte naturligviis lempes efter enhver Lovs ældre Indhold og Form. Saaledes kan man med Sikkerhed ſlutte, at Norges Chriſtenret allerede fra Dlaſ udgik under fire forſkjellige Former eller i fire forſkjellige Bearbejdelſer, een for hver Landsdeel, eller hvert Lagdomme, om end Hovedindholdet i Grunden var eet og det ſamme i alle fire; og paa dette firdeelte Grundlag udviklede de ſig ſenere under den firdeelte Lovgivning efterhaanden til en ſtørre indbyrdes Forſkjellighed, end oprindelig fandtes mellem dem. Paa denne Maade maa man tænke ſig de norſke Chriſtenretters Oprindelſe og Udvikling, og fra dette Standpunkt maa man bedømme deres indbyrdes Forhold.

Hvad den islandste Christenret angaar, da fremgik den naturligviis af lignende Underhandling og Dvereenkomst mellem Dlaf's Udsendinger og det islandste Althings Lagrette eller lovgivende Forsamling. — Hvorledes Forholdet i denne Henseende har været i de under Norges Høiherd staaende Lande, eller, som de i det mindste senere kaldtes, Norges Skatlande, derom savnes ganske Underretning, ligesaa vel angaaende den verdslige Lov som angaaende Christenretten.

Spørger man nu om Rilden for den af Dlaf i Norge indførte Christenret, saa bliver Svaret, at man naturligviis først og fremst finder denne i den dagældende romersk-katholiske canoniske Ret. Denne var imidlertid ikke endnu saa omhyggelig samlet og systematisk fremstillet, som den blev et Aarhundrede senere, og tillod derfor flere Tillemplinger efter de forskjellige Landes fra ældre Tid af bestaaende Forhold, end i en sildigere Tid vel havde kunnet indrømmes. Heraf reiste sig for en stor Deel den Spending mellem Kirke og Stat, som i Norge indtraadte et Par Aarhundreder senere, da den norske Geistlighed, støttende sig til Paven's Paabud og den canoniske Rets større Bestemthed og almindelige Antagelse, gjerne vilde have denne i eet og alt gennemført i den norske Kirkelovgivning, — men i sine Bestræbelser herfor fandt Modstand baade hos Folket og Kongedømmet, der støttede sig til gammel Landsret og holdt fast ved den engang antagne og gennem Landslovens Former udviklede fædrelandste Christenret. Men om denne Spending og dens Natur komme vi senere til at handle. Har, foruden den bestaaende almindelige canoniske Ret, noget entelt Lands Kirkeret ved den første Sammensætning af Norges Christenret været benyttet, maa man vel nærmest tænke paa den engelske; thi fra den engelske Kirke udgik, som ovenfor viist, utvivlsomt den norske. Men til Begrundelse af nogen bestemt Mening i denne Henseende mangle endnu de fornødne foreløbige Undersøgelser og Sammenligninger. I ethvert Fald er det sikkert, at hverken den engelske eller noget andet Lands Kirkeret slavisk er bleven fulgt i Sammensætningen af den norske, der netop udmærker sig fremfor de fleste andre ved sin omhyggelige Afspasning efter selve Landets Forholde og Landsfolkets Krav.

En Sag vedkommende den norske Kirkes første Drettelse staaer endnu tilbage at berøre, og det er dens Stilling med Hensyn til Metropolitanmyndigheden. Det var en, allerede for lang Tid tilbage, almindelig anerkjendt Lov i den romersk-katholiske Kirke, at der mellem dens synlige Hoved, Roms Biskop eller Paven, og dens Opsynsmænd, Biskopperne, skulde være et Mellemled, dannet af Biskopperne i visse af Paven udseede Biskopsdømmer, der skulde indtage en overordnet Stilling inden en bestemt Kreds af sine Broderbiskopper. De be-

[The text in this section is extremely faint and illegible due to the quality of the scan. It appears to be a list or a series of entries.]

men Metropolitanretten havde han forud, og paa den vilde han ingenlunde give Slip.

I Norge selv kjendte man vistnok i Omvendelsestiden lidet eller intet til denne den bremiske Biskopsstols Metropolitanret. Kongerne havde sikkerligen fra først af ingen Rede paa dens Betydning; de holdt sig til England, hvor de selv havde faaet sin Christendomskundskab, og hvorfra de havde sine Christenlærere. For Landets engelske, i England indviede Biskopper kunde det ikke være magtpaaliggende at hylde som sit Overhoved en Metropolitan, hvem de intet skyldte. For det nychristnede Folk var naturligtvis Metropolitanforholdet uforstaaeligt eller ligegyldigt; Nordmændene maatte efter Omvendelsesforholdene tænke sig Kongen som den norske Kirkes nærmeste almindelige Overhoved. Over ham tænkte man sig kun, men i en dunkel Baggrund, Paven, hvem man ansaa for et overmenneskeligt Væsen og sammensvandede med Christus selv; som den omvendte Skald Gylif Gudrunarsøn, naar han i halv hedenste Udtryk priser Kristus, kalder ham Roms Konge, Fjeldgudernes Undertvinger, der sidder i Syden ved Urds Brønd:

I Syden sidder han (Christus) —

man siger — ved Urds Brønd (i Kornernes Sæde som Skjebnens Styrrer);

saar Roms den sterke Konge (Christus, Paven) har styrket sig ved steile Fjældes Guders (Asernes?) Rige¹⁾.

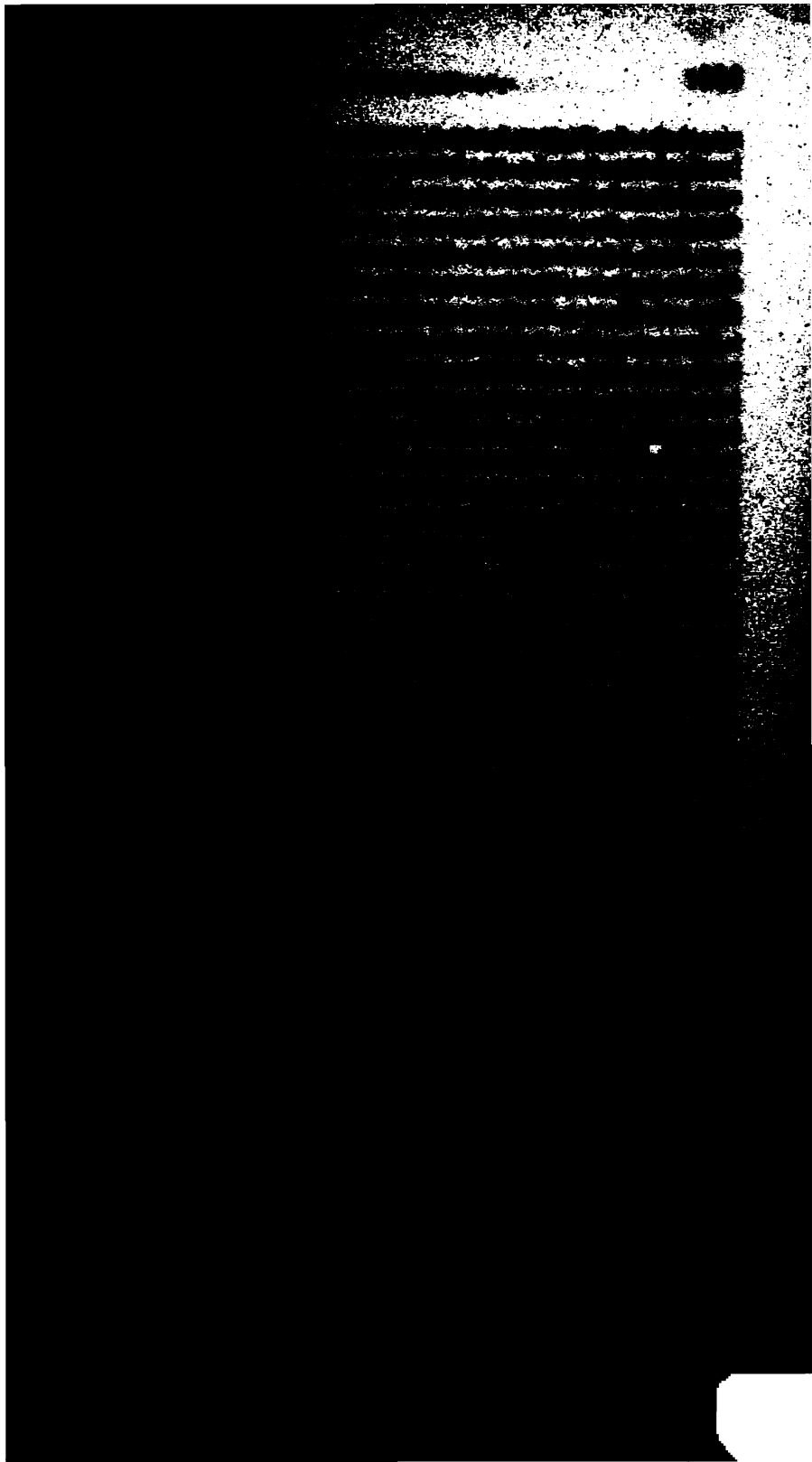
Men i hvor lidet end Norges Konge, Geistlighed og Almue maatte føle sig Bremens Erkebiskop forpligtet eller takskyldig, saa maa dog uden tvivl et Sagn eller en Paamindelse om den Metropolitanret over Norges Kirke, hvilken var hiin Erkebiskop af Paven lovligen overdragen, have naaet Olaf Haraldssøns Øre og bragt ham til at sætte sig i Forbindelse med Bremens Kirke, idet han lod Sendemænd med Biskop Grimkel i Spidsen afgaa til Erkebiskop Unvan, den ovennævnte Vibentius's Eftermand. Bore egne Sagaer vide intet om denne Sendefærd; det er kun den bremiske Kirkes Historiestriver, Magister Adam²⁾, som omtaler den, men efter sin sedvanlige Viis paa en ufuldstændig Maade og uden at nævne Aaret, hvori den indtraf. Da nu Unvans Styrelsestid som Biskop (1013—1029) næsten ganske falder sammen med Olafs som Konge (1014—1030), saa kan man ei komme Tiden for hiin Sendefærd nærmere, end at den er foregaaet efter 1015, da Olaf kom i sikker Besiddelse af Norges Kongedømme og begyndte sit Omvendelsesværk, og før 1028, da han forlod Norge.

¹⁾ Yngre Edda (Arn. Magn. Udg.) I. 446. de sit. Dan. c. 241.

²⁾ Ad. Brem. II. c. 94, ff.

ning holdt sin Flaade samlet i længere Tid. Imidlertid opløste den svenske Ledingshær sig, og Olaf, der saa Tilbageveien til Søs gennem de danske Farvande spærret for sig, maatte efterlade sine Skibe i Sverige og fare landvejs gennem Gautland hjem til Viken ¹⁾.

Knut stode dog i sine Planer mod Norge mere paa sine snedige Kunster og paa Nordmændenes Stemning mod Olaf, end paa sine Vaabens Magt. Olaf var nemlig paa den Tid ikke almindelig elsket i Norge, og især havde han i flere af Landets mægtigste Hovdinger deels aabenbare, deels hemmelige Fiender. Den Strenghed, ja Grumhed, hvormed han havde faret frem ved Christendommens Indførelse, havde gjort sit hertil, især da han aldrig tog Hensyn til Personerne, men behandlede den Mægtige og den Kinge lige haardt. Den Uvillie, som man mængstedes under Omvendelsen nærede mod Christendommen, havde han saaledes vendt mod sin egen Person, og Uvillien mod Personen havde holdt sig frisk, efterat Uvillien mod Verket allerede var dæmpet eller udsluffet. Uagtet saaledes den paafølgende Reising mod Olaf ingenlunde maa ansees som en Reising mod Christendommen, hvad den slet ikke var, saa kan dog Christendommens Indførelse siges middelbart at have havt Deel i den. Men nærmest tilskrive dog Sagaerne, og det vist med fuld Ret, Olafs verdslige Landskyprelse Folkets og især Hovdingernes Uvillie mod ham. „Det havde — siges Sagaerne — været meget almindeligt i Norge, at Lendermænds eller mægtige Bønders Sønner, fore paa Hærskibe og erhvervede sig Guds ved at herje baade udenlands og indenlands. Fra den Tid Olaf tog Kongedømmet, frebede han sit Land saaledes, at han gjorde Ende paa alt Ran indenlands; og om det end var mægtige Mænds Sønner, som brød Freden, eller øvede hvad Kongen tyktes ulovligt, saa alligevel, naar han formaaede at naa dem med sin Rejselse, hjalp ingen hverken Bøn eller Bød for, at de jo bleve straffede paa Liv eller Lemmer, og det lige strengt den Mægtige som den Kinge. Men dette syntes Landsfolkets at være overdreven Haardhed, og de som saa sine Frænder dræbte, opfyldtes af Had mod Kongen, om end Straffen var vel fortjent. Det var saaledes den første og fornemste Grund til Landsfolkets Reising mod Kong Olaf, at man ei taalte hans Retfærdighed; men han vilde heller opgive sin Høihed end vige fra hvad der var Ret ¹⁾. Og denne Stemning var det Knut listigen benyttede, idet han deels vandt de Misnoiede for sig selv ved herlige Løfter, deels fremstillede for Almuen den i sin Tid vensle Hakon Jarl som Norges vordende Styrrer. „Medens Olaf — heber det — syntes Folket haard og tilbøielig til at straffe, lovede Kong Knut Guld og grønne Skove; og Hovdingerne bleve blændede derved, at

¹⁾ En. Dl. S. S. c. 154—169.

n lovede enhver af dem større Verdighed og Magt, end de tilforn vøde. Og dertil kom endelig, at Folket i Norge var tilbøieligt til faa Haakon Jarl tilbage, eftersom han, da han før raadede for andet, havde været saare elsket af Landsfolket¹⁾. Her seer man høvet med Skjønsonhed og Upartisthed Aarsagen til den Uvillie og Dlaf, som paavirket af Knuts Kunstner udbrod i en næsten alindelig Reising af det norske Folk mod dets Konge; og den Anseelse af Forholdene, som Sagaerne her udtale, er ingen anden end de Folkets, efterat det var kommet til ret Besindelse fra sin første pbrusning, og havde faaet smage Dystandens bitre Frugter.

Allerede under Dlaf's Ophold ved den skaanske og svenske Kyst havde nut havt sine Speidere i hans Hær, hvilke ved Løfter om Guld og Benskab loffede mange Hovdinger til lønligen at give Knut sin tro, og love ham Hjælp, naar han kom til Norge. Denne Paavirkning sporedes strax i en Vakklen og Uenighed i alle den norske Hærs Raadtagninger, der hindrede Dlaf i ethvert raadt og afgjørende Skridt²⁾. Men da han var kommen hjem til Norge, aabenbarede snart Frasal et sig i hele sin Hadskhed og i sin fulde Udstrækning. Erling Skjalgsøn af So Le var den mægtigste af Norges daværende Hovninger, hvis Indflydelse strakte sig over hele Rogaland og Hordaland, og som var anseet baade ved egen Dygtighed og ved sine Slægtforbindelser, da han selv var gift med Kong Dlaf Tryggvesøns Søster, og en af hans Søner med en Datter af Svein Jarl. Men Erling var allerede under det danske Tog med sine Søner i Knuts Hær som Dlaf's erklærede Fiende; og om Høsten efter drog han til Norge med Knuts Sendemænd i sit Følge, hvilke om Vinteren gjennemfore Landet uden Sky, under Erlings Vestyttelse, og uddelte aabenbare og hemmeligen Knuts Guld blandt de Misnoiede og Vakkende. Dgsaa Baaleyningen Thorer Hund i Bjarkø havde tidligere forladt Norge og var traadt i Knuts Tjeneste³⁾. Den gamle, listige Haarek af Thjotta havde vel fulgt Dlaf paa hans danske Tog, men var aldrig saasnart kommen hjem til Haalogaland, før han optraadte som Kongens aabenbare Fiende⁴⁾. Einar Thambarsskjælver, den indflydelsesrigeste Hovding i Thronhjem, gift med Jarlerne Eriks og Sveins Søster og fordem deres hengivne Ven, var aldrig kommen til noget ret oprigtigt Forlig med Dlaf, og stod nu rede til at modtage sin frænde Haakon Jarl med aabne Arme⁵⁾. Disse vare paa den Tid at ansee som Norges første Hovdinger, der paa Grund af udstrakte Forbindelser og nedarvet Anseelse kunde lede Bønderne i det nord-

1) Sn. Dl. §. S. c. 192.
S. c. 171.

2) Sn. Dl. §. S. c. 166.
3) Sn. Dl. §. S. c. 168, 179.

4) Sn. Dl. §. S. c. 121, 130, 154, 181.
5) Sn. Dl. §. S. c.

lige og vestlige Norge næsten som de selv vilde. Mange mindre navnkundige fulgte hine Storhøvdingers Exempel og sluttede sig aabensbare eller hemmelig til Knuts og Haakon Jarls Sag; og overalt drog Høvdingerne Almuen efter sig. Da Olaf i Vinteren 1027—1028 og den paafølgende Vaar for over Biken og Dyplandene sporede han ogsaa her overalt Virkningerne af Knuts Løfter og Bestikkelser ¹⁾, og han kunde ikke følge for sig selv, ligesom han ei heller dulgte det for de faa af sine Mænd, paa hvem han endnu stolede, at den Stridsmagt, han raadede for, var altfor ringe til at modstaa Knut, naar denne, hvorom ei kunde tvivles, snart angreb Norge, — og at han ingen Hjælp kunde vente af Landsfolkene, paa hvis Trofskab han ei længer kunde lide ²⁾.

Knut lod ikke længe vente paa sig. Ved Limfjorden samlede han om Sommeren 1028 en Flaade paa 1200 Skibe, brød sig ikke om Olaf, der med sin ubetydelige Flaade laa ved Lunsberg, men satte lige over til Agder, hvor han mødte en god Modtagelse af Bønderne. Udenfor Rogaland stødte Erling Skjalgsøn til ham med meget Folk, og nu fortsatte han sin Færd nordestover langs Kysten lige til Throndhjem, hvor han paa otte Fylkers Thing blev tagen til Konge over hele Norge. Knut indsatte Haakon Jarl til Norges Styre paa sine Begne, og vendte derpaa igjen sydestover, drog denne Gang af over Fjorden til Borg og holdt her Thing, paa hvilket som andensteds Landet blev ham tilsvoret. Overalt havde han taget Gidsler for Folkets Trofskab af alle Lendemænd og Storbønder, nemlig deres Søner eller nære Frænder, og nu drog han tilbage til Danmark, „efter at han — som Sagaerne sige — havde vundet Norge uden Sverdslag“ ³⁾.

Medens Knut saaledes med sin store og pragtfulde Flaade i et sandt Seiersoptog, under vel lønede islandfke Skaldes glimrende Lovprisning ⁴⁾, drog frem og tilbage langs Norges Kyst, havde Olaf holdt til med sine tretten Skibe inderst i Fjorden, i Drosn (Dramselven), hvor Knut ikke forsøgte paa at angribe ham. Seent om Høsten, da han hørte, at Knut var vendt tilbage til Danmark, drog han længer ud i Biken, og derpaa i Begyndelsen af Vinteren langs Landet vestover. Meget lidet Folk stødte til ham, og han mærkede alt for vel, „at Landet var ham fravsaget“. Hans Færd var langsom, da han idelig maatte kæmpe med Modhør, og ved Jæderen laa Erling Skjalgsøn med en betydelig Flaade for at hindre hans Forbifart. Her viste sig imidlertid endnu engang Lykken Olaf gunstig. Da Erling med uvarsel Fremfusenhed forfulgte ham, blev han ved en Krigslist af

¹⁾ Sn. Dl. S. S. c. 172—176.   ²⁾ Sn. Dl. S. S. c. 177, 178.   ³⁾ Sn. Dl. S. S. c. 180—183.   ⁴⁾ Jfr. Thorarin Loftungas Logdrapa Sn. Dl. S. S. c. 182.

Olaf stilt fra sin øvrige Flaade, omringet af Olafs Skibe og efter en kapper Modstand tagen til Fange. Dette uventede Held kunde maaskee igjen have rettet paa Olafs salbne Sag, hvis han havde faaet beholde denne mægtige Hovding som et Gidsel i sine Hænder. Men ulykkeligviis udtyede en af Olafs Mænd, Aslaf Fittastalle, Erlings Frænde men bitterste Fiende, en overilet Handling af Kongen som et Tegn til, at denne vilde Erlings Død; og Aslaf kløvede hans Hoved ved et Drekhug, idet han just var isærd med at gaa Kongen til Haande. Ulykkelige! — udbrod Olaf — der hug Du Norge af min Haand!“¹⁾ Og han havde Ret. Med Erlings Drab var Olafs sidste Haab tilstetgjort. Thi paa Nyttet herom, hvilket som en Løbelid for baade nord og Syd, reiste alt Folket sig mod Olaf. Fra Syden skyndede Erlings forbittede Sonner efter ham med en stor Magt; fra Nord den nærmede sig Haakon Jarl med en ikke ringere; og midt i denne Nød forlodes Olaf af flere Hovdinger, som hidtil havde været ham troe, men som nu deels gave sit Misnoie med Erlings Drab Lust, deels ansaa Kongens Sag for uoprettelig tabt. Det fandt ogsaa Olaf selv. Han var kommen til Sunnmøre, da han saa, at han fra Havsiden var indespærret af sine Fiender. Han drog da ind i Baldal, efterlod her sine Skibe, og for med de Faa, som endnu sluttede sig til hans Sag, midt i Vinteren, ad en besværlig Wei over Fjældet til Einabu overst i Gudbrandsdalene, og saa videre sydover til Hedemarken. Men overalt mærkede han, at Folkets Sind havde vendt sig fra ham, og hans Følge formindskedes meer og meer, da den ene efter den anden deels fik Hjemlov af ham, deels tog sig det selv.

Olaf bestemte sig nu til at forlade Norge. I Begyndelsen af 1029, medens Vinteren endnu stod paa, drog han over Eidassov til Sverige, fulgt af sin Dronning Astrid, begge sine Børn Magnus og Alfild, og nogle faa tro Lendermænd, der ikke vilde stille sin Sag fra Kongens; ogsaa Biskop Grimkel fulgte ham og var beredt til at dele hans Landflygtighed, men blev dog senere af Kongen sendt tilbage til Norge²⁾. Olaf opholdt sig Vinteren over i Närke hos en hessk Hovding, Sigtryg. Da Sommeren kom, efterlod han sin Dronning og sin Datter i Sverige, men drog selv med sin Søn og sine Mænd søveis til Gardarike. Her raadede dengang i Holmgaard (Novgorod) Kong Jarisleif (Jaroslav), der var gift med Olaf Sveabønges Datter Ingegerd, Dronning Astrids Halvsøster; og af dem blev Olaf modtagen paa det Venstabeligste, og fik alt hvad han behøvede til sit og sine Mænds Underhold³⁾.

¹⁾ Sn. Dl. S. S. c. 184—186.

²⁾ Sn. Dl. S. S. c. 187—190, 257.

³⁾ Sn. Dl. S. S. c. 191.

Olaf var saaledes fjærnet fra Norge, og Ingen reiste sig her imod Knut. Denne var nu tre Nigers Konge, og med Rette bar han Tilnavnet: den Mægtige (hinn riki). Dog var det ikke Knuts Magt alene, som Nordmændene hylbede; han havde klogeligen sat Haakon Jarl til deres nærmeste Styrrer, en Mand, paa hvis Trofkap han selv kunde lide, og hvem Et, tidligere Minder og Sindelag bandt til Norge og gjorde Nordmændene kjær. Men Haakons Styrrelse var af kort Varighed. Om Sommeren 1029, da alt saa fredeligt ud i Norge, for han over til England, for der at hente sin Brud. Seenhøstes gav han sig paa Tilbageveien, men blev bortet paa Havet med Skib og Følge, uden at der nogensinde spurgtes til de nærmere Omstændigheder ved hans Død ¹⁾. Han var dengang henvend 30 Aar gammel, og med ham uddøde den mandlige Green af Hlade-Jarlernes ældgamle berømte Stamme. Saa vensæl han end havde været i Norge, og saa store Forventninger end Nordmændene havde gjort sig om hans Styrrelse, saa synes det dog ikke at have været frit for, at man jo satte hans uventede Død i Forbindelse med hans Eddrud mod Kong Olaf, og ansaa den for en Guds Straf for dette ²⁾. En saadan Tante maatte ligge hiin Tids Menneker nær og var maaskee det første Stød til at give Folkemeningen om Olaf en ny Retning, der efterhaanden vendte sig til hans Fordeel.

Vinteren efter Haakon Jarls Død (1029—1030) var Norge uden styrende Overhoved, og Landsstyrrelsen i Rigtets forskjellige Dele hvilede midlertidig hos de mest anseede Lendermænd. Af disse var efter Erling Skjalgsøns Død ingen mægtigere end Einar Thambarskjælver, som raadede for hele det ydre Throndhjem, og hvis Hustru og Søn ansaa sig for Haakon Jarls nærmeste Arvinger ³⁾. Kong Knut havde ogsaa tidligere, da det var ham mest om at gøre at drage Norges Hovdinger til sig, forespeilet Einar Muligheden af, at han eller hans Søn Einbride, i Tilfælde af Haakon Jarls Død, selv kunde blive Norges Styrrer med Jarlsnavn ⁴⁾. Alt dette rørte sig nu i den ærgjerrige Einars Hoved og foregjøglede ham lystende Forhaabninger. Han gjettede ikke, at Knuts Løfter kun vare loffende Mundsvæit, som han desuden ogsaa havde blæst en Anden i Øret. Denne var Kalf Arnessøn af Egg, den mægtigste Hovding i det indre Throndhjem, en Mand, som egentlig skyldte Kong Olaf sin Magt, og som længe havde holdt fast ved dennes Sag, men som dog i Nødens yderste Stund havde forladt ham, medens hans brave Dre-

¹⁾ En. Dl. S. S. c. 195.

²⁾ Hvor den mindre Olaf den Helliges Sage fortæller Haakons Død, lægger den til: „ok var þat eptir vánum, det gik som man kunde vente“. Mhd. Dl. S. S. c. 77.

³⁾ En. Dl. S. S.

c. 205. ⁴⁾ En. Dl. S. S. c. 181.

Fin, Thorberg og Arne, fulgte Kongen i hans Landflygtighed. Ralf nemlig efter Olafs Bortfærd søgte Knuts Venstab, lod denne forstaa, at han behøvede en Mand som Ralf til at stille sig i pidsen for Nordmændene mod Olaf, hvis denne skulde vende tilbage Norge; thi i saadant Tilfælde kunde han ei stole paa sin Frænde Haakon Jarl, der — som han udtrykte sig — var saa ærlig, at han vilde skyde et Spyd mod Olaf. Han vilde derfor da lade Haakon være til sig og holde ham i sin Nærhed, men gjøre Ralf til Jarl og lode ham raade for Norge. Ralf havde ogsaa laant Dre hertil og pligtet sig til at lede Rejsningen mod Olaf, hvis han igjen viste sig i Norge ¹⁾. Et saadant underfundigt Spil drev Knut ligesaa vel med sin Søsterson, den ærlige Haakon Jarl, hvem han selv havde udfundt for sig til en Løftemad for Norges Almue, — som med Norges øvrige Høvdinge, der blendede af Had og Værgjerrighed var mærkede, at de kun som foragtelige Redskaber arbejdede for Knuts Rædselssyge, medens han i Grunden holdt dem alle for Nar.

Einar Thambarstjælver var den, som først fik Dinene op for det Aa Blendværk, idet han uventet blev vækket af sine glimrende Drømme. Han var nemlig i 1030, saasnart han havde faaet Biskop om Haakons Bød, over til England til Knut for at see sit Haab om Jarldømmet udfyldt. Men han maatte nu høre af Knuts Mund, at denne vel ikke vilde holde Einar i al Agt og Ære som den første af Norges Lensmænd, en Verdighed, der svarede til hans Byrd, — men af hans Jarldomme kunde der intet blive, da Knut allerede havde sendt sine Mand til Danmark, for derfra at hente sin Søn Svein, hvem han havde givet Kongedømmet over Norge. Einar saa sin Lod; og han forstaaede sig nu ikke heller med at vende tilbage til Norge, hvor vigtige Lidender stode nær for Haanden ²⁾.

Olaf havde imidlertid opholdt sig i Holmgaard. Han havde altid været gudfrygtig; men under hans vorende Modgang, og især nu, da den verdslige Styrelses mangehaande Byrder ei længer hvilede paa hans Skuldre, vendte hans Sind og Tanke sig meer og meer hen imod Religionen, i hvilken han søgte og fandt sin bedste Trost ³⁾. I hans Sind tumlede sig dog forskellige Planer. Kong Jarisleif og Dronning Ingegerd, der gjerne vilde beholde ham hos sig, og kjendte hans Iver for Christendommen, tilbød ham Styrelsen af et Landskab, der endnu var hebenst, for at han der kunde indføre Christendommen; — dette var ikke lidet loftende for ham. Det forespærvede ham ogsaa, at opgive for stedse Kongedømmet, og drage til Jerusalem eller andet helligt Sted for der at give sig i Kloster. Men paa den

¹⁾ Sn. Dl. S. S. c. 194.

²⁾ Sn. Dl. S. S. c. 205.

³⁾ Sn. Dl. S.

anden Side dvælede dog hans Tanke oftest ved Norge og ved Muligheden at komme hid tilbage, hvor Lykken i de ti første Aar af hans Styrelse, saa stadigen havde fulgt ham, men hvor han senere havde prøvet en Modgang, som bragte ham til at tvivle, om det ogsaa var Guds Willie, at han skulde gjenvinde det. Tanken om Norge blev stedse meer og meer levende deels ved hans norske Levsageres Forestillinger, og deels ved de Tidender, han efterhaanden fik fra sit Fædreland om den Forandring, der var indtraadt i dets Stilling og vel ogsaa i Nordmændenes Stemning. En Drom skal endelig have gjort Udslaget. Det syntes ham, at Olaf Trygvessøn aabenbarede sig for ham og opfordrede ham til at gjensøge sin Ret, om hvilken han aldrig maatte tvivle, og om hvilken Gud vilde bære Vidne for ham ¹⁾.

Da Forsættet først var afgjørende fattet, lagdes rask Haand paa Verket. Strax i Begyndelsen af 1030, midt i Vintertiden, drog Olaf med sine 200 Mænd fra Holmgaard, hvor han efterlod sin unge Søn Magnus, ud til Kysten, og seilede herfra, saasnart Isen løsneede, over til Sverige. Her fik han Bekræftelse paa de Tidender, han allerede tidligere havde havt fra Norge: at Haakon Jarl var død, og Landet høvdingeløst. Dette styrkede hans og hans Mænds Haab ²⁾. Her forenede sig desuden med ham, de Mænd, som vare blevne tilbage hos Dronning Astrid, og hans Svoger Kong Duund overlod ham ikke alene 400 Mand af sine egne Hirdsvende, men tilstødede ham ogsaa, under hans Færd gjennem Sverige at forstærke sin Hær med alle de Svenske, som frivilligen vilde følge ham. Vel spurgte nu Olaf fra det nordlige Norge, at man der var forberedt paa hans Komme, og at han vilde møde en kraftig Modstand; hvorfor ogsaa de, som kom fra disse Kanter, fraraabede Toget. Men Kongen var nu engang fast bestemt paa at gjenvinde sit Rige eller dø.

Da Sommeren var kommen, brød han op med den Hær han havde faaet samlet og tog Veien gjennem Sveriges indre Fjælds- og Skovbygder netop mod Throndhjem. Færden var besværlig og langsom, da Folket maatte bære Vaade med sig for at komme over de mange Bænde; men under Toget forøgedes Olafs Hær stadigen. Først stode hans Halvbroder Harald Sigurdsøn til ham med 600 Mand, hvilke han paa Kygtet om Olafs Nærmelse havde samlet paa Dplandsene; derpaa hans Frænde Dag Kingssøn med 1200 Mand; og endelig en heel Deel Svenske, blandt hvilke dog mange Røvere og Ugjerningsmænd. Da Olaf kom over Kjolen ned i Beradal, mønstrede han sin Hær og fandt, at den talte meer end 3000 Mand. Men af disse vare 900 Hedninger. Olaf havde foresat sig kun at have

¹⁾ Sn. Dl. §. C. c. 198, 199.

²⁾ Sn. Dl. §. C. c. 203.

Thristne med sig i Kampen, og han gav derfor Hedningerne Valget: enten at lade sig døbe eller og forlade Hæren. Da lode 400 sig døbe, men 500 droge igjen tilbage til sit Hjem ¹⁾.

Dlafs Tog kom ingenlunde hans Fiender i Norge uventet, og kjönt de manglede en øverste Styrrer, handlede de dog baade med Kraft og Eendragtighed. I Spidsen for Reisingen stode: paa Haaloga-land Thorer Hund af Bjarks og Haarek af Thiotta, i Thron- hjem Kalf Arnessøn og paa Vestlandet Erling Skjalgssøns Sønner og flere Lendermænd, hvilke alle havde tilsvoret Kong Knut, at de skulde tage Dlaf af Dage, hvis Leilighed dertil gaves. Da de ved sine Speidere fik Kundskab om Dlafs Komme til Sverige, lode de strax Hærbud udgaa; og da man var uvis om, paa hvilken Kant Dlaf vilde angribe Norge, deelte Stridsmagten fra Vestlandet sig saaledes, at Hæren fra de sydligere Fylker under Erlings Sønner droge øst i Landet, medens den øvrige under de andre vestlandske Lendermænd droge mod Nord for at støde til den Magt, som samlede sig i Thronhjem ²⁾.

Snart fik man Bished om, at Dlafs Tog rettede sig mod denne sidste nævnte Deel af Landet, og at han med sin Hær var kommen til Jamteland. Ved denne Tidende satte strax de i Thronhjem samlede Høvdinge sig i Bevægelse med Thorer, Haarek og Kalf i Spidsen, samlede til sin Hær alt det Folk, de kunde opdrive og føre ind til Beradal for der at møde Dlaf. Den ivrigste til at opegge Stridsfolket mod dem var en Biskop, Sigurd, en dansk Mand, der længe havde været hos Kong Knut, og som af ham var givet Haakon Jarl til Biskop. Det var en heftig Mand, haard og uforsigtig i sine Ord. Han fulgte nu Bondehæren, og fremstillede altid i sine Tale Dlaf som den grumme Voldsmand, og hans Stridsmagt som en Samling af Røvere og Udaadsmænd. Man skulde hugge dem ned uden Taansel og lade deres Lig ligge som Bytte for Ulv og Orn, men ingenlunde begrave dem i kristen Jord. Den ophidsede Bondehær gav hans Tale Bifald og lovede at følge hans Anvisning ³⁾.

Ganske anderledes var Dlafs Færd og Tale. Da han kom ned i Beradal, vilde de mest heftige af hans Tilhængere, at man skulde ødelægge Bygderne med Ild og Sverd: saaledes skulde man gjengjælde Bonderne deres Forræderi og maastee tillige virke en Opløsning af deres Hær. Men Dlaf, der i sine tidligere Dage ikke havde forsmaaet slige grusomme Midler for at vinde sin Sag, erklærede sig nu afgjørende derimod, og bød sine Mænd at fare fredeligen ned gennem Dalen, indtil de mødte Fiendehæren ⁴⁾.

¹⁾ Sn. Dl. S. S. c. 207—215.

²⁾ Sn. D. S. S. c. 204, 206.

³⁾ Sn.

Dl. S. S. c. 228—230.

⁴⁾ Sn. Dl. S. S. c. 216, 217.

Mødet mellem Hærene fandt Sted paa Stikflastad. Olaf havde vel 3000 Mand; hans Fiender omkring 12000. Olafs Mænd havde til Hærtegn Kors paa Hjelme og Skjold, og -gif frem under Hærraabet: „frem Christmænd, Korsmænd, Kongsmænd!“ I Spidsen for hans Fiender stod Ralf Arnes søn, der efter de øvrige Hovdingers Raad havde paataget sig Overansværelsen over Hæren, og dennes Hærraab var: „frem, frem Bondemænd!“ Der blev en haard Strid, og Olaf gif selv frem i Spidsen for sit Folk. Men medens det endnu var tvivlsomt, hvorhen Seieren vilde vende sig, fik Kongen et Drebug over Knæet. Ved dette Saar helbede han sig op til en Steen, kastede Sverdet og bad Gud hjælpe sig. I samme Stund fik han tvende andre Saar, der voldte hans Død; det ene gaves ham af Thorer Hund, og det andet, som det almindelig hed sig, af Ralf Arnes søn, der dog senere negtede for dette Ryktes Sandhed. Efter Olafs Død opholdtes Striden endnu en Stund af Dag RINGSØN, der med sin Flok var kommen paa Kamppladsen noget senere end den øvrige Hær. Men Dag blev overmandet og maatte flygte. Hermed var Slaget afgjort, og Seieren paa Bøndernes Side ¹⁾.

Saaledes faldt Kong Olaf Haralds søn 35 Aar gammel, efterat han i næsten 16 Aar havde været Norges Konge. Hans Dødsdag angives i Sagaerne eenstemmigen at have været den 29de Juli, som i dette Aar, 1030, faldt paa en Onsdag; og denne Dag har ogsaa bestandig været den, som i Kalenderen har baaret St. Olafs Navn, og paa hvilken hans fornemste Fest høitideligholdtes ²⁾. Alligevel er der den største Sandsynlighed for, at hans rette Dødsdag har været den 31te August. Paa denne Dag 1030, indtraf nemlig en stor Solfør-mørkelse strax efter Middag, netop paa den Tid af Dagen da Slaget holdtes; og denne Omstændighed passer til Sagaernes eenstemmige Udsagn, at der under Slaget indtraf et stort Mørke, og at Solen ikke saaes, uagtet Himmelen var aldeles skyfri, — et Udsagn som støtter sig til en samtidig, vel ikke i Slaget nærværende, men dog med Olaf og hans Søn Magnus noie bekyndt Skalds, Sigvat Thordsøns, udtryffelige Ord i et Vers, som endnu er bevaret ³⁾.

Sagaerne have med Omhyggelighed og med et unistkendeligt Præg af Sandbruhed skildret os Olaf Haralds søns Landsstyrelse og med det samme hans Karakter. Eiede han end ikke i Tæt og Alt de glimrende Lands- og Vegems-Egenskaber, hvormed Olaf Tryggvessøn uimodstaaelig henrev Nordmændene, saa havde han derimod paa sin Side et stærkere og klarere Blik baade med Hensyn til Christendoms-

¹⁾ Sn. Dl. S. S. c. 217—242.

²⁾ Sn. Dl. S. S. c. 248.

³⁾ Sn. Dl.

S. S. c. 239; jfr. Prof. Hantzeens Afh. Saml. t. det norske Folks Spr. og Hist. I. 452—478, II. 157.

en og Norges Samfundsforholde, en meer ordnende Mand, en be-
 runtere Opfatning og tydelige Bevidsthed af sin kongelige Virksomheds
 ormaal, der ikke skulde begrændses af hans egen Tid alene, men
 ogsaa udstrække sig til en fjærn Eftertid. Modgangen ovede en for-
 blende Indflydelse paa hans Sind, og hans sidste Optraeden, fuld
 i christelig Kjærlighed og Gudhengivenhed, maa faste et mildnende
 Lør over hans tidligere Haardhed, der desuden meer maa tilregnes
 uns Tidsalvers Læntemaade end hans eget Hjertelag. Hans Ulykke
 i voldsomme Død blev ogsaa, som senere vil vise sig, et kraftigt
 middel i Guds Haand, ei alene til at udsone Nordmændene med hans
 kinde og sprede Glæde over hans i Livet ofte miskjendte Virksom-
 hed, men ogsaa til at befæste hans Indstiftelser, baade de, der angik
 kristendommen, og de der sigtede til Opretholdelsen af Landets Lov
 i det norste Riges Selvstændighed, — et kraftigere Middel uden tvivl
 end hans Kongedømmes længere Varighed vilde have været.

Reisningen mod Dlaf havde fra Almuens Side været en uover-
 sigt, blind Oprusning, — fra Hovdingernes Side en vistnok bereg-
 net, men forsynet Plan til egenyttige og ærgjerrige Hensigters Op-
 raadelse. Reisningen støttede sig ikke til nogen fuldgjældig og reen
 Grund; den udsprang kun af Selvfuffelse og af underfundig Indvirk-
 ning udenfra. For begge Dele fik man med Gæt Dinene aabnede, og
 et hastigt men let forklarligt Omsving i Folkestemningen indtraadte.
 Haakon Jarls uventede Død og de dermed forbundne Omstændigheder
 havde vist nok allerede hos Mange vaft Eftertanke. Dernæst kom
 Knuts svigfulde Færd og ærgjerrige Hensigter meer og meer for Da-
 gen. Endelig viste Dlaf sig i sin sidste Optraeden i en, saa at sige,
 forklaret Stikkelse, hvorom det forskjonnende Nygte som en Løbeid
 forplantede sig fra hans Benner til hans Modstandere; hvorhos Om-
 stændighederne ved hans Død, og især Solformørkelsen, som ledsagede
 den, virkede paa selve hans Modstanderes Følelse og Overtro. Alt
 dette tilsammen maatte nødvendig give Folkestemningen en ny Retning.
 Allerede under Slaget havde Bondehærens Førere havt ondt ved at
 see Mængden til at holde Stand, da den saa Dlaf Ansigt til Ansigt,
 det han fremtraadte af Skjoldborgen i Spidsen for sine Mænd ¹⁾.
 Da Slaget var til Ende og Kongens Fald fundbart, sloges Seiers-
 herrene af en underlig Rædsel, der afholdt dem fra at plyndre Bal-
 pladsen; og skjönt de endnu ikke aabendart vilde erkende sine faldne
 Hænder for andet end fredløse Mandsmand, der havde forbrudt christen
 Begravelse, saa raadte dog i Stilhed en anden Mening, og mange
 af Kongsmændenes Lig bleve trods hiin haarde Dom førte til Kirkerne
 og begravne i viet Jord ²⁾. Bondehæren opløste sig ogsaa langt

¹⁾ En. Nl. S. S. c. 238.

²⁾ En. Nl. S. S. c. 248.

hastigere end man skulde have ventet, og selve Hovdingerne spredte sig hver til Sit, saasnart de havde forvisset sig om, at de splittede Levinger af Dlaf's Hær havde forladt Veradal og vare dragne øster over Kjolen ¹⁾).

Imidlertid sneg sig allerede et Rygte om den faldne Konges Helighed sagte omkring. Bonden Thorgils paa Stifflastad havde strar efter Slaget stjult Dlaf's Rig, at det ikke skulde falde i hans Fienders Hænder og af dem blive mishandlet. Men om Natten — hed det sig — saa man Lys skinne over Stedet, hvor det laa, og en blind Mand skulde have faaet sit Syn igjen ved at gnide sine Dine med sin Haand, som var bleven vædet af det Vand, hvori Riget var vasket ²⁾. Slige og lignende Rygter fandt villigt Dre hos Rogles Benksab, hos Andres Ængstlighed og hos Alles Dvertro, og de bleve snart almindelig Folketale i Throndhjem.

Under dette for det danske Herredømme ikke synderlig helværlende Omflag i Folkstemningen tiltraadte Svein Knuts'søn Norges Kongedømme. Han var ikke grum eller ilbesindet — heder det — men en uerfaren Yngling, der lod sig ganske lede, og det til det Verre, af sin Moder Alfisa (Ælfgifu) og af de danske Hovdinger, som hans Fader havde medgivet ham ³⁾. Han var kommen til Bifen, da Stifflastad-Slaget stod, og drog derpaa uden Ophold langs Kysten til Throndhjem, hvor han indtraf om Høsten, og blev der som andensteds tagen til Konge uden Modstand. Men hans Styrelse vakte snart Nordmændenes Uvillie. I flere strenge, ubillige og for Norge uvante Lovbestemmelser, tilbeels hentede fra danske Sedvaner og Forhold, troede man, og det vist med Grund, at spore Ringeagt fra de danske Styrreres Side for Nordmændene og Folkets gamle Ret. Der reiste sig en Knurren vide om i Landet, og de, som ikke havde taget nogen virksom Deel i Rejsningen mod Kong Dlaf, begyndte at bebrejde hans Modstandere og især Indthrønderne, hvad disse i deres Kortsynthed og Lettroenhed havde gjort ⁴⁾. Einar Thambarstjælver, der først var kommen tilbage til Norge, efterat Stifflastad-Slaget var holdet, røste sig aabenlydt af ikke at have deeltaget i Opstanden mod Dlaf, og han blev snart de Misnøiesedes Ordfører mod Sveins Styrelse og den virksomste Talsmand for Dlaf's Hellighed ⁵⁾. Selve Anførerne for Opstanden maatte nu ligesaa vel som Einar føle sig stufede i sine ærgjerrige Forhaabninger; Landsstyrelsen var ikke kommen i deres, men i Fremmedes Hænder, og deres egne Landsmænds Uvillie yttrede sig mere og mere aabenbart mod dem ⁶⁾. Især var dette Tilfælde med Ralf

¹⁾ En. Dl. S. C. c. 243, 244. ²⁾ En. Dl. S. C. c. 249—251. ³⁾ Jg. F. 91. ⁴⁾ En. Dl. S. C. c. 252, 253. ⁵⁾ En. Dl. S. C. c. 255.

⁶⁾ En. Dl. S. C. c. 257.

Arnesøn, der maatte høre de bitterste Behreidelser af selve sine Brødre, skjønt han stoffede disse, som havde været Dlafs ivrige Tilhængere lige til det sidste, Fred af Kong Svein ¹⁾). Det ulmende Misnoie brød ikke strax ud i aabenbar Opstand mod det danske Herredømme, fordi man frygtede Kong Knut, der havde de meest anseede Mænds Sønner og Frænder i sine Hænder som Gidsler, og fordi man desuden ikke endnu fandt Rogen, der vilde sætte sig i Spidsen for en Opstand ²⁾). Behreidelserne mod Lejerne af den sidste Keisning bleve alligevel meer og meer truende, og da de for Diebliffet nærmest rettede sig mod den fremtalte danske Biskop Sigurd, fandt denne det raadeligst at forlade Norge og drage til England til Kong Knut ³⁾).

Haand i Haand med det vorende Had mod Danernes Herredømme gif Erkjendelsen af Dlafs Fortjenester og Troen paa hans Helligdom. Hvorledes denne Tro vandt Styrke sees bedst deraf, at den mægtigen greb endog en af Dlafs Banemænd, nemlig Thorer Hund. Denne troede, at et Saar, han havde faaet i Haanden under Stikflastad-Slaget, var blevet læget ved at vædes af den saldne Konges Blod. Han kundgjorde selv dette, da Rygtet om Dlafs Helligdom kom i Folkemunde; og strax efter forlod han, som det synes med angerfuldt Sind, Norge, drog lige til Jerusalem, og stal ikke være vendt tilbage til sit Fædreland ⁴⁾). Sligt Sindsskifte hos En, der forhen havde været Dlafs bitterste Fiende, maatte naturligviis virke dybt paa Folkemeningen, som nu udtalte sig meer og meer afgjørende for Dlafs Helligdom, og snart ogsaa i en høit agtet Geistlig til sin bedste Talsmand.

Ifke saasnart havde nemlig den danske Biskop Sigurd forladt Landet, før Thronerne sendte Bud efter Dlafs Ven, Biskop Grimkel, der imidlertid havde holdt sig paa Dplandene, og hentede ham til Thronhjem. Grimkel henvendte sig strax til Einar Thambarshælver, og begge begyndte i kraftig Samvirken at udbrede og vel ogsaa forherlige Rygtet om de Undere, som troedes at bevise Dlafs Helgenkraft. Thorgiss paa Stikflastad havde lønligen begravet Dlafs Lig i en Sandmæl ved Nidelsen, strax ovenfor Kjøbstaden Nidaros ⁵⁾). Man fik nu Steedet at vide, og med Kong Sveins Tilløbelse lod Einar og Grimkel det, under Tilløb af en stor Mennekemængde, opgrave og jorde ved den af Dlafs selv byggede Klemens Kirke i Nidaros. Men det blev ikke herved. Den 3die August 1031 blev Dlafs Ligstige atter optagen og aabnet af Biskop Grimkel i Kong Sveins, hans Moders og alle hans Høvdingers Nærværrelse. Liget fandtes

¹⁾ En. Dl. S. S. c. 256.

²⁾ En. Dl. S. S. c. 253.

³⁾ En. Dl. S.

S. c. 257.

⁴⁾ En. Dl. S. S. c. 242, Magn. S. S. c. 12.

⁵⁾ En.

Dl. S. S. c. 251.

da — heder det — aldeles friskt, og dets Haar, Skjæg og Negle vare vorede. Dette ansaas som et Under tegn. Den eneste som yttrede nogen Tvivl var Alfisa, der lod sig forlyde med, at Lig som laa i Sand raadnede seent, og at hun havde seet Haaret uforandret paa Døde, som havde ligget længer i Jorden; men hun vilde tro, at det var helligt, hvis Haaret ei brændte i Jld. Biskoppen lod da lægge Gløder paa et Fyrfad, lyste Betsignelse derover, strøde Røggelse paa Gløderne og lagde Olafs afklippede Haar derovenpaa; da Røggelset var fortæret tog han Haaret uftadt op. Den vantro Alfisa fandt sig imidlertid ikke hermed tilfredsillet; hun bad Biskoppen lægge Haaret i uviet Jld. Men da bragte Einar hende til Tausked med mange haarde Ord. Biskop Grimfel erklærede nu, med Kong Sveins Samtykke, Olaf for en sand Helgen, og det forsamlede Folk stadfæstede hans Erklæring ved sin Dom. Ligisten blev derpaa høitideligen baa ren ind i Klemenskirken og fillt over Hvalteret ¹⁾.

Saaledes var nu Olaf ophøiet til en Helgen. Landets saavel som Kirken Lov var derved iagttagen: Landsloven, idet Folket med sin lovgivende og dømmende Myndighed havde vedtaget det, og Kongen dertil givet sit Samtykke, — Kirken Lov, idet Handlingen var grundet paa en Biskops forudgaaende, ifølge Undersøgelser affagte Kjendelse. Paa den Tid nemlig laa endnu Helgenophøielser eller Kanonisationen til den biskoppelige Myndighed; først meer end hundrede Aar senere blev den af Pave Alexander III (1159—1181) forbedt holdt Paven selv som en udelukkende Ret ²⁾. Olafs Dødsdag blev til Helgen blev ogsaa uden Modsigelse kjendt gyldig af hele den romersk-katholske Kirke. Hans Martyrfeft blev høitideligholdt den 29de Juli, hans antagne Dødsdag, og Dødsdagen af hans Helligdom erindret den 3die August; deraf i den gamle norske Kalender de to Olafsmesser: den tidligere, Olafsmessa fyrri, og den senere, Olafsmessa sidari. Hans Helgenry spredte sig snart ud over Norges Grændser, og det ei alene til de øvrige nordiske Riger, men ogsaa til England, Tydskland, ja endog med Bæringerne lige til Constantinopel; og paa mangfoldige Steder udenfor Norge indviedes Kirker til hans Ære. Paa de Hædersbevisninger, der bleve Olaf Haraldsøn til Deel som Helgen, kunne vi ikke lægge nogen Vægt, ligesaa lidt som paa de mange Undergjerninger, der af en overtroist Tidsalder tilskreves hans Helgenmagt; men hans Virken for Norges Kirke og Stat vil ligesuldt stedse leve i Nordmændenes taknemmelige Minde.

¹⁾ En. Nl. S. C. c. 217, 218.   ²⁾ L'art de verifier les dates p. 384.

14.

Det norske Omvendelsesverks Karakter.

Historien om Christendommens Indførelse blandt Nordmændene maa ansees sluttet med Olaf den Helliges Død og hans snart paafølgende Opførelse til Helgen. Da den egentlig ikke kan siges at begynde før med Olaf Trygvessøns Optræden, omfatter den kun et Tidsrum af 35 Aar. Hos saa Fjeld er Christdommen i saa kort Tid bleven indført og grundfæstet. I Danmark kjæmpede den med Hedendommen i meer end halvandet hundrede Aar; i 850 blev den første Kirke stiftet i Jylland, og neppe blev dog Hedendommen ganske udryddet eller Christdommen fuldkommen befæstet før i Knut den Mægtiges senere Regjeringsaar, altsaa omtrent ved den Tid da det samme fandt Sted i Norge. I Sverige, hvor en christelig Kirke, om end i saare indskrænket Betydning, kan siges at være stiftet samtidig med den første danske, der var det først efter Aar 1000 at Christdommen vandt et lidt videre Omraade, og først længe efter 1100, at Hedendommen aldeles blev tilintetgjort; der varede altsaa Kampen mellem begge Religioner i henved 300 Aar. Aarsagen til denne mærkelige Kjendsgjerning kan ikke søges deri, at Nordmændene vare mindre ivrige Afdyrkere, eller Afatroen hos dem mindre indbrodet end hos Danerne og Svearne; Historie og Alderdomslevninger pege snarere hen paa det Modfatte. Den kan heller ikke søges deri, at Nordmændene ved at færdes paa sine Sotog i Udlandet mellem Christne vare bedre forberedte til Christendommens Modtagelse end deres tvende nordiske Nabofolk; thi om end Svearne i visse Maader kunne siges at have været noget meer udelukkede fra Samsærnelsen med Vest-Europas christne Folkesfærd, saa var dette i ethvert Fald ikke Forholdet med Danerne, der havde Tydskerne til Naboer og ligesaameget som Nordmændene færdedes paa Hærtog i England. Aarsagen maa derimod ganske vist væsentligen søges i den særegne Maade, paa hvilken Omvendelsesverket i Norge blev drevet.

Vi have nemlig seet, at i Norge Kongedømmets verdslige Haand lige fra først af kraftigen understøttede og rasløse paastrykede Omvendelsen. Hos begge Slafterne var brændende, man kan næsten sige vild religiøs Begejstring, uroffelig Villiefasthed og utrættelig Virksomhed paa en forunderlig Maade forenet med og lebet af gjenneintrængende Forstand; og de lode intet Mittel, som Fanatisme eller Klogskab kunde indgive dem, ubenyttet til Christendommens Udbredelse. De brugte i dens Tjeneste Ordet som ildfulde Præster, og Sverdet som vrede Stridsmænd; og i fast Overbevisning om sit guddommelige Kalb til at virke for Christendommens Fremme lode de Rædselen for

sine grumme Knevsesser gjennemdrive hvad Mildhed, Overtalelse og Klogskab syntes dem ikke at kunne udrette. De vare selv Omvendelsesverfets Hovedledere, medens deres Biskopper og Præster kun vare deres underordnede Medhjælpere, der maaskee ligesaa tidt virkede dæmpende og formildende som hidsende paa Kongernes ofte fremfusende Iver.

I de tvende andre nordiske Riger derimod var Omvendelsesverftet den allerlængste Tid næsten udelukkende overladt til Kirfens egne Kræfter og Virksomhed uden at understøttes, i det mindste i Landene selv, af nogen kraftig verdslig Arm. — I Danmark var vel de tydske Kongers Vaaben ikke ganske uden Indflydelse; men denne var dog kun forbigaaende, og i Landet selv blev Omvendelsesverftet blot svagt og næsten modvilligen understøttet af Kongerne, — af den vakkende Harald Gormsøn, og af den endog i sin meste Tid frafaldne Svein Tjugeskæg. Knut den Mægtige (1014—1035) var den første af Danmarks Konger, som synes at have laant en kraftig Arm til Christendommens Sag, og dog, som det lader, meer besyttende end virksomt indgribende, til hvilket sidste hans mangehaande verdslige Syssler og omfattende politiske Planer neppe levede ham Tid. — I Sverige maatte Kirken i sin Udbredelse næsten endnu meer end i Danmark undvære den verdslige Statsmagts Hjælp. Olaf Skautkonge (omtr. 994—1022), der efter Aar 1000 lod sig døbe, var Sveriges første kristne Konge; men han synes saa lidet at have stundet efter, eller været i Stand til at styrke Christendommen ved sin kongelige Magt, at han snarere maatte gjøre Hedningerne Indrømmelser for at opretholde sit vakkende Kongedømme. Det samme var ogsaa Tilfældet med hans nærmeste kristne Efterfølgere, hvilke — saavidt man kan skjønne af de sparsomme og dunkle historiske Efterretninger — næsten uafsladeligen følte sit Kongedømme rystes under den indre Strid mellem Hedendom og Christendom, mellem Svearne, der længst helbede til den første, og Gauterne, der tidligt med nogen Overvegt erklærede sig for den sidste. Endnu da Adam af Bremen skrev sin Kirkehistorie omfr. 1076, stod Upsals berømte hedenste Tempel, til hvis Udødeliggelse Kong Stenkil († 1066) ikke vilde eller turde laane sin Arm¹⁾. Stenkils Søn Kong Inge († omfr. 1110) skal først have optraadt med nogen Kraft mod Hedendommen og nedbrudt Upsals Tempel; men han maatte ogsaa kæmpe mod tvende hedenste Modkonger, opstillede af Svearne, og først længe efter Inges Død, først henimod Midten af det 12te Aarhundrede kunde Svearnes og Gauternes Omvendelse til Christendommen siges at være fuldbendt. Saa lidet vare, fast lige til Hedendommens Udslukkelse i Sverige, Kongerne der virksomme, eller i Stand til at virke

¹⁾ Ad. Brem. de situ Dan. c. 233—237.

h sin verdslige Magt for Christendommens Udbredelse. — Naar man stiller sig de her fremhævede Forhold for Die, vil man neppe dres saa meget over Omvendelsesverkets hurtige Gang i Norge endfor i de tvende andre nordiske Riger.

I nær Forbindelse hermed staar et Spørgsmaal, som vi ei kunne de ganske uberørt. Var ikke — vil man sige — den Maade, hvorpaa Christendommen indførtes i Danmark og Sverige naturligere og ær stemmende med Religionens egen Aand, end den Maade, hvorpaa den indførtes i Norge? og maatte ikke hiin ifølge heraf lede til rigtigere Opfatning af Troens Væsen hos de Omvendte blandt ærnerne og Svearne, og altsaa til en sandere og inderligere Christendom hos begge disse Folk i det Hele, da Omvendelsesverket hos dem delig var fuldbragt, end hos Nordmændene? Thi Kirken virker ved egen Kraft ad Overbevisningens Veie bedre om ogsaa langsommere, end hjulpen af den verdslige Magt, ved Tvang og Blodsudbælse. — Som Almeensætning fordrer denne sidste Paastand vort Hjsald. Historien lærer os ogsaa, at Christendommens Forkyndere laadt Hedningerne jævnlig have ført den i Munden som en Grundætning, hvilken baade Fornuft og Christendom opstiller, og det om de samme Lærere end mangen Gang i Gjærningen kun slet fulgte den. Men om man ogsaa billiger selve denne Grundætning, om man fordommer Anvendelsen af Tvang og Grumhed som Midler til den christelige Kirkes Udbredelse, og efter Fortjeneste lafter de Christendommens Forkyndere, der af sin blinde Iver og lidenskabelige Utaalmodighed have ladet sig egge til at benytte dem, — saa kan man derfor ikke negte, hvad Kirkens Historie ved saa mange Veiligheder vjær, at selv den fremtvungne Omvendelse har i Tidens Løb under Guds Styrelse baaret herlige Frugter, og ofte grundlagt et Kirkesamfund, som hverken i Aand eller ydre Fasthed har givet andre, ved mere christelige Midler stiftede, det ringeste efter. Man kan saaledes ikke altid fra den Omvendelsesmaade, der ved et givet Kirkesamfunds første Dannelse er bleven brugt, strengt slutte til dets senere større eller mindre christelige Verd. Man kan det saameget mindre i det her foreliggende Tilfælde, som navnlig her Omstændigheder kunne paapeges eller med Sandsynlighed gjettes, hvilke frembragte en Eigevegt i Nordens forskjellige Riger mellem Omvendelsesverkets Frugter.

Om man nemlig end paa den ene Side indrømmer, at Omvendelsesverket i Danmark og Sverige dreves paa en i Formen sandt christelig Maade, og at derhos de første fra den tydste, hamborgskbremiste Kirke udgangne Christendomsforkyndere vare Mænd, udmærkede baade ved christeligt Sindelag og ved al den Christendomsfundskab og Lærdom, man i hiin Tidsalder kunde fordre eller vente, —

saa maa man dog paa den anden Side mærke sig følgende vigtige Om-
 stændigheder: — 1) Omvendelsesverkets Udgangspunkt var et Land, mod
 hvilket Nordens Folkfærd dengang stode i en fiendtlig Stilling, hvis
 Utsendinge de altsaa maatte frygte eller i det mindste mistænke. — 2)
 Disse Utsendinge synes, alle deres christelige Dyder uagtet, mindre at
 have besiddet Kræften til rasht at virke, end den til at taale og lide. —
 3) Som Ublændinger og derhos opdragne i Klosterlivets Tvang og Ind-
 sluttelse kunde de vanskeligen gjøre sig fortrolige med Nordboernes be-
 vægede Liv og deres særegne Samsundsforhold, deres religiøse Be-
 greber og deres eiendommelige Tænkemaade, og saaledes drage sig all
 dette til Nytte i sin Omvendelsesvirksomhed. — 4) Ifølge sin Natio-
 nalitet, sin kirkelige Opdragelse, sit Forhold til den tydske Kirke og
 det tydske Rige fandt de sig forpligtede at knytte sin Omvendelsesvir-
 somhed til et vist engere, udenfor Norden staaende Kirkesamsunds In-
 teresse, hvis særskilte Magt og Høihed skulde befordres under Eet med
 Christendommens Udbredelse, og det uagtet hvert Skin af tydsk Over-
 herredomme var Nordboerne og især Danerne forhabt. — Endelig 5)
 opdragne i det meer udviklede Hierarchies Grundfætninger, søgte de
 uidentvilt strax at gjøre dette gjældente ved saavidt muligt at affondre
 Kirken, selv i dens ydre Forholde, fra Staten og gjøre den uafhæn-
 gig af denne, — en Bestræbelse som rimeligviis gjorde, at de lige fra
 Begyndelsen heller saa Landsstyrerne som Kirkens lunke Besytere,
 eller endog som dens Fiender, end som dens ivrige Udbredere, naar
 denne sidste Virksomhed kunde give Kongedømmet noget Krav paa
 Overhøihed over Kirken. — Det som her er sagt om de første fra den
 hamborgsk-bremiske Kirke til Danmark og Sverige udgangne Christen-
 domsforfyndere, gjælder i endnu høiere Grad om de senere, hvis Virk-
 somhed stadigen lededes af de bremiske Erkebiskopper under den angst-
 ligste Umhyggelighed for, at den bremiske Erkestols Metropolitanhøi-
 ed erkjendtes og iagttoges overalt, hvor Christendommen fra den umid-
 delbart eller middelbart udbredtes. Men de her paaapegede Omstændig-
 heder maatte nødvendigen gjøre de Kirker, som ved tydsk Virksomhed
 stiftedes i Danmark og Sverige, og som holdtes i strengt Afhængig-
 hedsforhold under en tydsk Metropolitankirke, for lang Tid unatio-
 nale baade i Kongedømmets og Folkets Sine; og dette var en Man-
 gel, som hverken kunde opveies ved den langsomme utvungne Omven-
 delse, eller ved den strengere canonisk-hierarchiske Indretning, som næ-
 sten fra først af blev disse Kirker til Deel. Det kunde, saalænge de
 selv udgave sig, og af Landsfolkene ansaaes for en fremmed Indplante-
 ning, umuligen virke ret gjennemgribende paa Folkeanden, der altid
 kun mistroisk nærmer sig og med varsom Forbeholdenhed slutter sig til
 det Fremmede, medens den uvilkaarlig hendrages til det Hjemlige

om dette ogsaa maaen Gang i Birkeligheden under sit tilvante Jbre Kjuler noget aldeles Ny.

Dette Sidste var netop Tilfældet hos Nordmændene; deri laa den store Kraft, som opveiede det norske Omvendelsesverks svrige Mangler. At Norges egne indfødte, norstfunde, af Folket agtede, ja vel beundrede Konger lige ved Omvendelsesverks Begyndelse satte sig Spidsen for det og siden utrætteligen drev det til Fuldbendelse, — dette gav strax den norske Kirke et nationalt Præg, der forsonede Nordmændene med Christendommens Nyhed og bragte dem til meget snart at opfatte den med Varme og Jnderlighed, trods al den Hast og Lvang, med hvilken deres Omvendelse blev drevet. Man saa ikke her i Baggrunden nogen fremmet for Folkets Selvstændighed farlig Magts Indflydelse, man mærkede ingen Stræben fra Geistlighedens Side efter at danne en Stat i Staten, efter at unddrage sig Folkets høieste Dyrlighed og skyde sig ind under en fremmed Statskirkes Overhøighed og Beskyttelse. De udenlandske Geistlige, som virkede under de norske Kongers Ledning, handlede i Et og Alt, som Indfødte kunde have handlet: de færbedes i Norge og blandt Nordmændene som om ethvert Folkelighedens Baand mellem dem og deres Fødeland var afskaaret, lempede sig efter Nordmændenes Lænkemaade, Leveviis og Samfundsorden, og vare derfor ikke mindre besjælede af levende Tro og kristelig Jver. Saaledes kunde Omvendelsesverket blandt Nordmændene, skjønt uformeligen og tildeels — kan man vel sige — ukristeligen drevet, alligevel bære Frugter, der kunde maale sig med dem, det bar blandt Danerne og Svearne, drevet under meer kirkelige og kristelige Former. Thi at den norske Kirke lige fra sin første Stiftelse i nogen væsentlig Deel stod tilbage for den danske eller svenske, det har man ingensomhelst gyldig Grund til at antage. At den ikke strax sit det canonist-hierarchiske Tilfuit som de tvende andre, kan vel ikke agtes for nogen særdeles stor Mangel, ligesom heller ikke det, at den i Forstningen optraadte med mindre udvortes Glæds. At den derimod meget snart virkede formildende paa Folkets Seber, er et umiskjendeligt Tegn paa dens indre Kraft, og at den gennem lange Tider hidrog sit til at hegne om Folkets Sprog og den nationale Videnskabelighed, medens den samtidig virkede for Nordmændenes Deelagtiggjørelse i den almindelige europæiske Dannelselse, det er et Træk af Livsfriskhed, hvortil man først seent finder et Sideslykke — og det dog usukkomment — i den svenske og danske Kirke.

15.

Norge gjenvinder sin Uafhængighed. Kong Magun Olafsson hiin Søde.

Hvorledes den norske Kirke blev til, — hvorledes den besejrede og udryddede Hedendommen i de af Nordmænd beboede Lande, — hvorledes den grundfæstedes ved Olaf den Helliges Love og Indretninger, hvillike saa at sige besegledes ved hans voldsomme Død og strax paafølgende Dphøielse til Helgen, — Alt dette er i det Foregaaende fremstillet. Vi skulle nu følge den norske Kirkes videre Udvikling i dens tidligste Dage, og for dette Niemed maa vi da først igjen henvende vor Opmærksomhed paa Norges Stilling nærmest efter Olaf den Helliges Død.

Kong Svein og hans danske Styresmænd i Norge havde fundet sig i og givet sit Samtykke til Olafs Helgenophøielse. De havde derved, i det mindste middelbart, godkjendt som lovligt baade Olafs tidligere Modstand mod Knut den Mægtige og hans senere Angreb paa Norge. De kunde ikke længer paastaa, at han havde forholdt Kunt det Rige, som med Rette tilkom denne, eller at han var falden som Oprører mod sin lovlige Konge. Men paa denne Maade reve de selv Hovedstøtten bort under sit Herredømme og gjorde dettes Varighed umulig. Naar nu hertil kom, at de danske Herrer, istedet for at stræbe efter Nordmændenes Velvillie ved at sætte sig ind i de norske Forhold og iagttage de norske Love, tvertimod ved at sætte sig ud over hine og gjøre Brud paa disse bortstødte Folket fra sig, naar de desuden ved Mistæntsomhed og Uordholtsenhed fjærne de norske Hovdinge fra sig, i hvis Indflydelse paa Almuen, de burde søge sin fornemste Styrke, — saa var det intet Under, at deres Herredømme ligesaa hastig faldt sammen, som det havde reist sig.

Endnu i 1033 var vist nok Svein istand til at reise en Hær i Norge til Forsvar for sit Kongedømme mod Tryggve, en Søn af Olaf Tryggvesøn, der med en Krigerskots samlet i de vestlige Lande vilde gjøre sin Ret til Norges Rige gjældende. Tryggve blev fældet i et Slag i Sofnarsund ved Rogaland, og hans Hær spredtes. Men selv under dette forresten heldige Tog fik Svein mærke de haandgribeligste Tegn paa den tiltagende Misstemning i Landet. Einar Thambarfskjælver blev nemlig siddende hjemme og vilde ikke følge Kongen. Det samme var Tilfældet med de mægtige Arnes Sønner, og Kalf Arnesson lod endogsaa, da han traf sammen med Kongens Hær og opfordredes til at følge den, de Ord falde: at han havde gjort nok, om ikke for meget, for Knyttingernes Magt, — djarve Ord, hvorfor Svein dog ikke kunde eller turde reffe ham ¹⁾. End

¹⁾ Sn. Nl. §. S. c. 262, 263.

ligere maatte Danerne mærke sin vakkende Stilling i Norge af condernes tiltagende Modvillie, der opeggedes ved den almindelige runge omkring i Landet: at de ved sin Reisning mod Olaf vare yld i den Tyngsel, som nu hvilede over Folket ¹⁾. Paa et Thing i Aaros, hvor Alfisa i sin Søns Navn kom frem med nye for Al- en byrdefulde Forslag, vovede Einar Thambarfskælver med hjærve haanende Ord at vise Dronningen til Rette; og da Alfisa ikke vilde give efter, opløste han under Almuens Bisald egenraadis a Thinget. Et nyt Thing blev senere steynet, men da mødte In- n. Saadant maatte overbevise Svein og hans danske Hovdinger k, at deres Herredømme i Throndhjem, allerede ravede mod sit ald, og at her intet blivende Sted var for dem. De droge ogsaa, der det, strax efter til de sybligere Dele af Landet og fæstede der i Sæde ²⁾.

Thronderne, der saaledes vare befriede for Kong Sveins og hans ærnestste danske Hovdingers Nærværelse, strede nu snart fra Ord til Handling. Om Vinteren 1033—34 holdt deres Hovdinger jævnligten Møder for at overlægge, hvorledes de skulde affaste Danernes Lag; og Enden paa Raadslagningerne blev, at Einar og Ralf med flere af de gjevreste Mænd i Throndhjem om Vaaren 1034 droge gennem Sve- rige til Holmgaard for at hente den unge Magnus, Olaf den Helli- ges Son, til Norge. Efter nogen Betænkelighed fra Kong Jarisleifs Side fulgte den elleveaarige Magnus dem, og de-gave sig i Begyn- delsen af 1035 paa Tilbageveien. I Sverige talte hans Stifmoder Dronning Astrid hans Sag og fik flere Svenske til at følge ham, og da han kom til Throndhjem, flygtede Kong Sveins Mænd overalt, mens Bønderne modtog Magnus med aabne Arme. Paa Dretthing i Aaros blev denne tagen til Konge over hele Norge (1035). Ei- nar og Ralf vare under Navn af hans Fosterfædre hans fornemste Raadgivere og i Begyndelsen Landets egentlige Styrere ³⁾.

Kong Svein var paa Sunnhordaland, da det spurgtes, at Thron- erne vare frafaldne og havde taget den hellige Olafs Son til Konge. Et Dieblif tænkte Svein og hans danske Hovdinger paa at vove en Kamp; men snart opgave de denne Tanke, da de mærkede, at heller ikke Landsfolket der, hvor de nu opholdt sig, var at lide paa, og Mange ligefrem erklærede, at de ei vilde stride mod den hellige Olafs Son. De danske Hovdinger vare høist forbittede over Nordmændes Utroffab og Forræderi, som de kaldte det; men i Følelse af sin Afmagt maatte de lade det forblive ved haarde Ord og Trudsel om at ville med Forsterkning fra Danmark og England atter hjemføge

¹⁾ En. D. S. S. c. 261.

²⁾ Hgrff. 94.

³⁾ En. D. S. S. c. 264, 265,

Magn. G. S. c. 1—3; Hgrff. 94, 95.

Norge. Svein drog til Danmark med sine Mænd, og Magnus, der om Høsten gjennefor Landet lige til Rigsgrændsen ved Gautels, blev overalt modtagen med aabne Arme og erkjendt for Norges Konge¹⁾.

Saa hastig og afgjørende vendte sig denne Gang Folkstemningen i Norge. Den danske Styrelse, hvilken man for syv Aar siden havde grebet efter med begge Hænder som en Herlighed, forkastede man nu med Afsky efter at have prøvet den. Selvstændighedsfølelsen havde nu modnet sig hos Nordmændene til klar Bevidsthed og gjennefrangt det hele Folk. Omveltningen foregik derfor under Folkets eenstemmige Bisald og uden Blodsudgydelse. Svein havde vel ikke opgivet sit Krav paa Norges Kongedømme; han havde hos sin Broder, Hardeknut, der af Faderen var sat til Konge over Danmark, fundet Tilhold og Haab om Hjælp; og i Baggrunden stod den mægtige Knut som en truende Skikkelse. Alligevel vilde vist nok nu et Angreb paa det enige og mod Daneherredømmet ophidsede Norge have været tvivlsomt i sit Udfald, om det end havde været udført med Danmarks og Englands forenede Magt. Men det var ikke Forsynets Villie, at det skulde komme hertil. Rnytlinge-Vældets Tid var udrunden. Samme Aar som Magnus blev hævet til Norges Kongedømme døde Knut den Mægtige i England, endnu i sin kraftige Alder, den 13de November 1035. Aaret efter fulgte hans Søn, Svein, ham i Graven; og Knuts Rige splittedes mellem hans tvende efterlevende, udelige og uenige Sønner, i det Harald med Tilnavnet Harefod bemægtigede sig England, og Hardeknut maatte for det første nøies med Danmark. Denne svage Konge optog imidlertid sin afdøde Broders Krav paa Norge, og en Krig trueede med Udbrud. Den blev dog forhindret derved, at begge Rigers Høvdinge lagde sig imellem, og ved et Møde ved Gautelven mellem begge Kongerne kom et Forlig i Stand, hvorved det afgjordes, at de sluttede indbyrdes Broderskab, og at den længstlevende af dem skulde arve den andens Rige²⁾.

Denne Overenskomst, der i Grunden maa kaldes et uforsigtigt Skridt fra Nordmændenes Side, hvilket let kunde have blevet farligt for deres nygsgenvundne Selvstændighed, ledede vist nok til en paafølgende Udvidelse af Magnus's Magt, men ogsaa til mangehaande Forviklinger og megen Blodsudgydelse, der skabede Danmark uden at virke noget sandt Gavn for Norge. Hardeknut døde nemlig først af de tvende Konger. Han døde pludselig (d. 8de Juli 1042) i England, hvortil Konge han var bleven to Aar i Forveien ved sin Broders Død, og med ham uddøde den mandlige Linie af Danekonger af Ragnar Lod-

1) Sn. N. G. S. c. 4, 5; Fgrff. 95, 96.

2) Sn. N. G. S. c. 7; Fgrff.

rofs Vt. England gif nu over igjen til den gamle sarkiste Kongeæt og stiltes for stedse fra Danmark, hvis Konge derimod Magnus Olafs søn blev ifølge Overeenskomsten ved Gautely ¹⁾.

Imidlertid havde Magnus's Kongedømme i Norge vundet Tid til at befæste sig. Der var vel en Stund i Begyndelsen af hans Styrelse, da han ved Høngjerrighed og Strengthed syntes at skulle udfpilde sit Folks Kjærlighed. Stjont han før sin Antagelse til Konge havde tilsvoret sin Faders Modstandere Strafsløshed, saa rørte sig dog uvenfølelser i den unge Konges Sind, hvilke han maaskee havde faa læget vanskeligere for at befæmpe, som de i Len opreggedes af enkelte uetrolige Raadgivere ²⁾. Saaledes blev den gamle Haarek af Thiotta fældet i Nidaros saagodt som paa Kongens Opfordring ³⁾. Selv Magnus's Fosterfader, Kalf Arnes søn, fandt det sikkest med Jast at flygte fra Norge, da han mærkede, at Kongen mistænkte ham for at være en af sin Faders Banemænd ⁴⁾. Flere af Hovedmændene for Reisingen mod Olaf bleve haardt rammede af Kongens Strengthed, der endog saa strakte sig til deres Arvinger ved Inddragelse af de Skyldiges Gods ⁵⁾. Dette var ikke efter Folkets Sind, som heri med Rette saa Brud paa Ed og paa Lands-Lov. Vide omkring i Landet og især i Throndhjem mærkedes allerede en dump truende Knurren, og der viste sig hist og her umiskjendelige Tegns til en udbrydende Opstand. Men den unge Konge blev endnu i Tide advaret af sine oprigtige Venner. Belært af dem, indsaa han Uretfærdigheden og Uforsigtigheden i sin Fremgangsmaade, og slog ind paa den modsatte Vej. Han opgav alle Hævntanter og udsønde sig snart igjen med Folket ved sin Mildhed. Fra den Stund af blev han sit Folks Jyndling; man gav ham Tilnavnet: den Gode, og neppe havde der i Norge været nogen saa almindelig elsket Konge siden Haakon Hvalsteinsfostre ⁶⁾. Hans Veileder og nærmeste Raadgiver var den vægtige Einar Thambarskjælver. Denne havde, som ovenfor sagt, i Forstningen deelt med Kalf Arnes søn Vren og Fordelen af at være den unge Konges Fosterfader; men efter Kalfs Flugt fra Norge, hvilken Einar lader til ikke ugjerne at have seet, stod han uden Medveiler som den ypperste af Norges Høvdinger og Magnus's første Raadgiver samt oprigtige Ven gjennem hele dennes Styrelsestid.

Magnus's Uvidenhed i Landets Love havde for en stor Deel medvirket til, at han tidligere havde overtraadt dem i Forfølgelsen af sin Hævnmød sin Faders Fiender. Da hans Dine vare blevne aabuede for dette Misgreb, var det ogsaa hans første Omsorg at lade sig underrette i

¹⁾ En. M. G. S. c. 18—20; Hgrff. 99.

²⁾ En. M. G. S. c. 14.

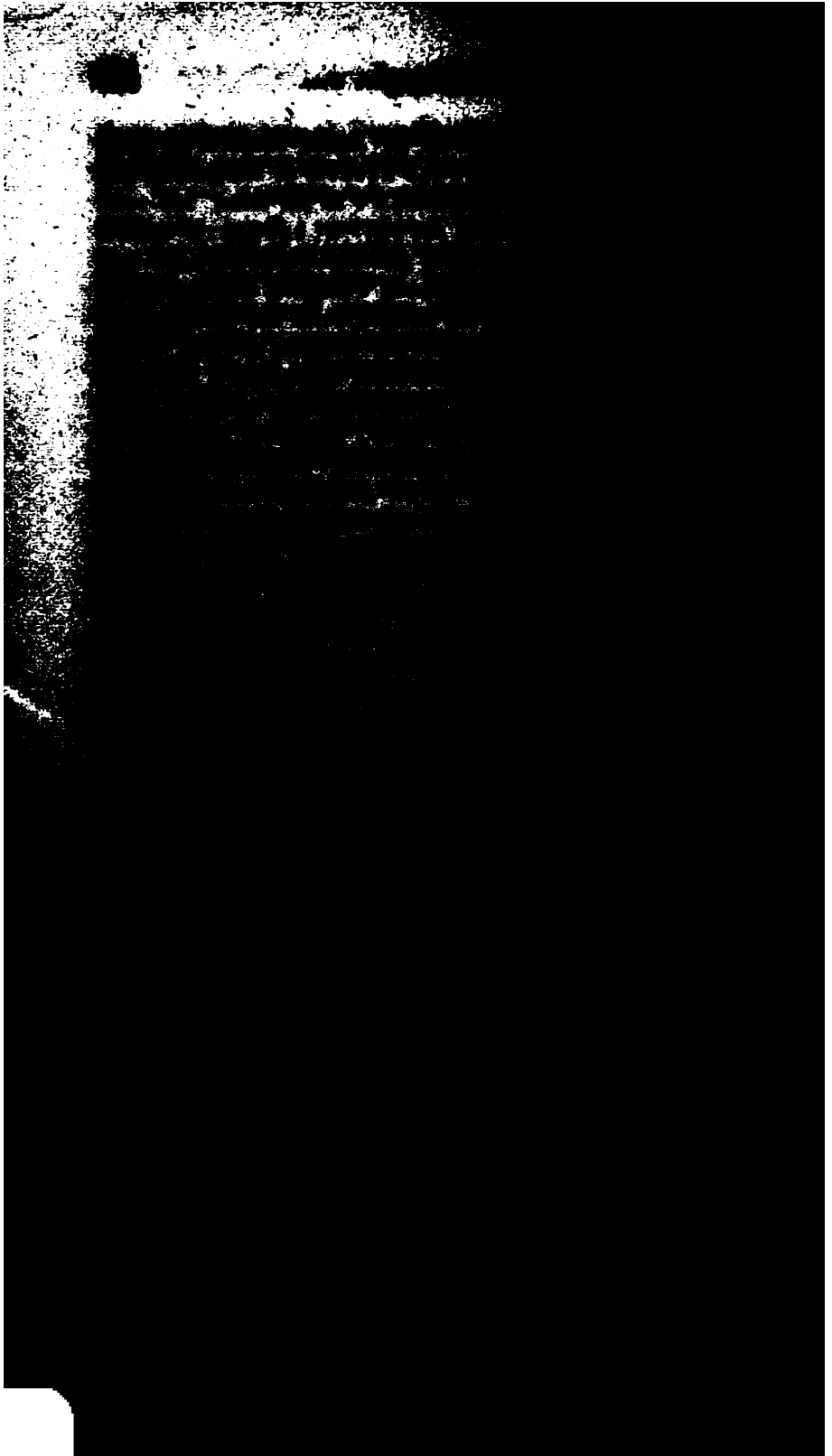
³⁾ En. M. G. S. c. 13.

⁴⁾ En. M. G. S. c. 15.

⁵⁾ En. M. G.

S. c. 16.

⁶⁾ En. M. G. S. c. 16, 17; Hgrff. 97—99.

og sat ham til at forestaa Danmark. Men Svein vandt sig et mægtigt Tilhang blandt sine Landsmænd, reiste en Dyrking mod Magnus og lod sig selv give Kongenavn. Følgen var, at Magnus har efter andet maatte ligge med sin Hær i Danmark. Seieren fulgte ham stedsse, og Svein blev overvunden i flere blodige Slag; men han fandt i sin Nød Tilhold i Sverige, og i ganske rolig Besiddelse af Danmark kom Magnus aldrig.

Sveins Dyrking blev Magnus saa meget farligere, da ogsaa en norsk Fyrste fremstod med Krav paa Deel i Norges Kongedømme. Dette var Harald, Søn af Kong Sigurd Syr paa Ringerike, og Olaf den Helliges Halvbroder. Han havde i sit 15de Aar deeltaget i Slaget paa Stiklastad blandt Olafs Mænd, var derfra undkommen, havde over Gardarike faret til Constantinopel, var der indtraadt i Børingernes Hær i den græske Keisers Tjeneste, og havde paa mange Tog vundet baade Ære og Rigdom. Han kom i Slutningen af 1045 tilbage til Norden og henvendte sig til Magnus med Krav paa Andeel af Norges Rige ifølge Arveret som Ætling af Harald Haarfager i mandlig Linie. Da Magnus paa sine Høvdingers og især Einar Thambarshælvers Raad i Førstningen viste sig uvillig til at opfylde hans Krav, drog Harald til Sverige og sluttede sig her til Svein Ulfssøns Parti mod sin Brodersøn. Dette Forbund var dog neppe oprigtig meent, men blot en Trudsæl mod Magnus; det blev ogsaa strax opgivet, da denne efter nøiere Overlæg erklærede sig villig til at komme Haralds Ønsker imøde. Magnus bestemte sig nemlig til at dele Norges Kongedømme med Harald, imod at denne igjen skulde give ham Halvdelen af sine Skatte; og Beslutningen blev udført 1046 ¹⁾.

Dette Skridt var af stor Bigtighed i sine Følger, da derved en ny Bedtægt med Hensyn til Kongearvesfølgen blev indført i Norges Statsret — en Bedtægt, som længe forblev gjældende og øvede en mægtig Indflydelse paa Udviklingen af Norges Statssamfund. Man vendte ikke tilbage til Harald Haarfagers Indretning og den dermed forbundne virkelige Landsdeling, hvis fuldkomne Afstaffelse Olaf den Hellige uden tvivl havde tilsigtet, da han ophævede Fylkeskongedømmet. Derimod bestemtes, at Magnus og Harald skulde øve en fælles styrelse, hvorved Kongedømmets Rettigheder og Pligter lige fordeeltes mellem begge, uden at nogen bestemt Landsdeel anvistes hver af dem som hans særegne Rige. De skulde være hinandens Rige i Kongenavn og kongelig Myndighed, kun med en uvæsentlig Forrang i ydre Æresbevisninger for Magnus, som den ældre i Kon-

¹⁾ Fgrff. 113, 114; uidentv. rigtigere Fremstilling end Sn. Har. Haardt. S. c. 20—24.

gedømmet. Saaledes erklæredes Kongedømmet deeltbart, og enhver Kongesøn, egte- eller uegtefødt, lige berettiget til at deeltage deri, det vil sige i Kongenavnet, Kongeindtægterne og Udøvelsen af den kongelige Myndighed; medens Riget forblev udeeltbart, idet Landet ikke kunde udstyffes mellem Kongerne. Denne Statsindretning var vist nok langt at foretrække for den af Harald Haarfager indstiftede, med dens Overkongedømmet underordnede Fylkeskongedømmer, hvorved en Landsdeling fast i det uendelige kunde tænkes mulig. Men den indeholdt alligevel i sig en Spire til indre Splid, som i senere Tider ofte frembrød til Norges store Fordærvelse.

Efterat Magnus og Harald saaledes havde forliget sig, vendte de i 1047 sin forenede Magt imod Svein Ulfson. Denne blev i Hast fortrængt fra Danmark og stod allerede beredt til at opgive dette for stedse og atter flygte til Sverige, da Magnus den Gode den 25de Octbr. 1047 uventet døde paa sit Skib, medens den norske Flaade laa ved Jyllands Kyst. Han var ikke meer end 24 Aar gammel og efterlod ingen Søn. Ved hans Død adskiltes igjen Norge og Danmark, da dette sidste Rige nu tilfaldt Svein Ulfson, og han blev Stamfader for en ny dansk Kongesæt, der styrede Landet i mere end 300 Aar. Harald havde gjerne villet benytte Leiligheden og med den feierrige norske Hær gjort Nordmændenes Herredømme over Danmark stadigt; men de norske Høvdinge og den norske Hær ansaa Rigernes Forening opløst ved Magnus's Død, og vilde ikke hjælpe Harald i hans ærgjerrige Stræben efter et Rige, hvortil han ifølge Magnus's egen Erklæring paa sit Yderste ikke havde nogen Ret, da Arveforeningen mellem Hardeknut og Magnus kun havde gjældet dem personlig. Harald maatte, skjønt nødig, vende tilbage til Norge, hvor han uden Indsigelse paa alle Thing blev tagen til Konge over hele Riget.

Om den norske Kirkes særlige Anliggender under Magnus den Gode vides kun meget lidet. At Olaf den Helliges Helgenry tiltog under hans Søns Landsstyrelse, var naturligt. Hans Rig, der fremdeles skal have holdt sig usforraadnet og friskt, blev af Magnus strimlagt i en guldprydet og med Stene besat Sølvkiste. Kongen havde selv Nøglen til den i Forvaring og skar aarligen Rigets Haar og Negle, der begge Dele bestandig troedes at vore. Mange Jærtegh, paastodes der, stode ved Skrinet, og en ivrig Tilbedelse ydedes Olafs Levninger. Det blev ogsaa lovtaget, at hans Høitidsdag skulde overholdes som en af de største Helligdage ¹⁾. Under en saadan levende Uærefrygt for Olaf og hans Minde, maa man antage, at Kirkestyrelsen i Et og Alt havde sin Gang efter de af ham opstillede Grundsætninger.

¹⁾ En. N. G. S. c. 11, Har. Haart. S. c. 25.

, saameget mere som hans Ven og verdige Medhjælper Biskop Grimkel vedblev at virke ogsaa under Magnus's hele Styrelse¹⁾. Naar denne af Norges Kirke høit fortjente Mand er død, er det ikke.

Den eneste mere fremtrædende Geistlige foruden Grimkel, som omtales i Magnus's Historie, er en Biskop Bernhard (Bjarnvard), kaldes med Tilnavn den Sarlandske (hinn saxlendski). Han antages at have været en Sæker og er muligens bleven Magnus bekendt og har traadt i hans Tjeneste under dennes Ophold i Danmark og Forhandlinger med Hertug Bernhard af Særen i Anledning af Krigen med Venderne²⁾. Om denne Biskop Bernhard lader vi senere komme til at tale lidt mere.

Norges Forbindelse med Danmark, Krigen med Venderne og Magnus's Svogerstab med den sære Hertug Bernhard, hvis Ordførelse han giftede sin Søster Ulfhild, gav Anledning til en nærmere Berøring mellem Magnus og den fremste Erkebiskop, og det rimeligviis Haabet hos denne sidste om at kunne faa gjort sin Metropolitankretsen over den norske Kirke til Virkelighed. Den daværende Erkebiskop var Bezelin (Wizelin) Alebrand (1033—1043). Han havde under Magnus's Ophold i Sønder-Jylland en Sammenkomst med denne i Slesvick i Slutningen af 1042 eller Begyndelsen af 1043³⁾. Men hvad paa dette Møde er forhandlet mellem Kongen og Erkebiskoppen er ubekendt.

16.

Om Harald Sigurdsøn Haardraabe; hans Tvistigheder med Bremens Erkebiskop.

Magnus den Godes Død forhindrede maaskee en indbyrdes Strid mellem de norske Konger. Thi skjønt han og Harald gjensidigt agtede og erkjendte hinandens Dygtighed og mange gode Egenstaber, saa var dog deres Sindelag alt for uligt, og Haralds Uergjerrighed derfor omsiggribende til at Enigheden mellem dem kunde tænkes at blive af lang Varighed. Nu var Harald ene om Norges Styrelse, og han førte den med Kraft, men ogsaa med Overmod og Haardhed, hvorfor Folket gav ham Tilnavnet Haardraabe. Landets Hovdinge, der maaskee under Magnus havde sværet vel megen Myndighed,

¹⁾ Theodoricus Monachus, i sin paa Latin forfattede Norges Historie, omtaler Grimkel som tilstedeværende ved Norges Deling mellem Magnus og Harald i 1046. Se Theod. Mon. c. 27 (Scr. r. Dan. V. p. 335). ²⁾ Hungrv. c. 3; hvor han udtrykkelig ffjælnes fra den ældre Bjarnvard Biltraads søn hvin Bogvise, som kom fra England med Olaf den Gællige. ³⁾ Ab. Brem. II. c. 114, 117. I April 1043 døde allerede Bezelin.

bleve af Harald holdne strengt i Aue; og den gamle Einar Thambarshælver, som ikke kunde finde sig i at give efter for Harald, og hvem denne fra sin Side ansaa for en farlig Følgeleder, maatte haardt bøde for sit Stiofsind, idet baade han og hans Søn Eindride bleve lumskeligen fældede af Kongen. Den Reising i Throndhjem, som Einars Mord havde til Følge, blev dæmpet med underfundig Slu-
hed; og Harald vidste med Kraft og Klogskab at opretholde den indre Ro i Norge under hele sin Styrelsestid. Med sine Naboriger stod han uafslædig i fiendtligt Forhold; thi hans urolige Vrgjerrighed drev ham til frigerst Virksomhed. Hvad Danmark angik, da kunde han aldrig glemme, at han var gaaen Glip af dette Rige, hvortil han troede sig ved Magnus's Død ligesaa berettiget som til Norge. „Han hvilede aldrig — siger Mgr. Adam — fra Krig; han var Nordens Lynild, et Udelæggelsens Dnde for alle de danske Der“¹⁾. I de 17 Aar af sin Regjering herjede han næsten aarviis de danske Kypter uden dog at kunde vinde Landet fra Svein Ulfson, og først i 1064 kom en Fred mellem Rigerne istand, hvorved Svein kom i rolig Besiddelse af Danmark. Mod Sverige øvede han ogsaa Fiendtligheder, da den fra Norge fordrevne Jarl Haakon Svaresson der fandt Tilhold. Endelig greb han ogsaa efter Englands Krone, eegget af et misnoiet Parti i dette Rige og af sin egen Herskesyge; men her fandt han Maalet for sin urolige Stræben. Han faldt med en stor Deel af den norske Hær i Slaget ved Stamfordbro i Nærheden af York den 25 September 1066.

Som Harald i den verdslige Landsstyrelse vilde være den ene raadende, saa vilde han ogsaa være dette med Hensyn til Kirkestyrelsen i sit Rige. En Dypfordring hertil fandt han ganske vist i Maa-
den, hvorpaa Christendommen var indført i Norge, og i de tidligere norske Kongers, især begge Olafernes, Stilling til den norske Kirke. Han vilde opretholde den Kirkes Afhængighed af Kongedømmet, hvori den ved sin Stiftelse var kommen, og ikke taale nogen fremmed Indblanding i dens Anliggender. Men han blev neppe staaende her ved. Mgr. Adam, som i Almindelighed giver ham det Vidnesbyrd, at han af Alle var hadet for sin Gjerrighed og Grumhed, beskylder ham for at have bemægtiget sig de Offere og Skatte, som af gudsyg-
tige Troende vare givne til den hellige Olaf's Grav, for at bortbyste dem paa sine Krigsmænd²⁾. Dette stadfæstes vel ikke udtrykkeligen i vore Sagaer; men deres Stildringer beskylte iøvrigt alt for meget Adams almindelige Vidnesbyrd om Haralds Gjerrighed, til at man ganske kan forkaste hans Troværdighed i hiin enkelte Beskyldning.

¹⁾ Nunquam quietus fuit a bellis, fulmen septentrionis, fatale malum omnibus Danorum insulis. Ab. Brem. III. c. 135.   ²⁾ Ab. Brem. III. c. 135.

Man sees desuden, at Harald, ligesom Magnus før ham, selv førte Tilsynet med Dlaf's Strin, havde dets Nøgler i sit Gjemme og klippede Ligets Haar og Negle. Strax før han tiltraadte sit stiebnevagre Tog til England, opfyldte han — som der fortælles — for sidste Gang denne Forretning; derpaa kastede han Strinets Nøgler i Havet, og siden blev det ikke aabnet før efter 200 Aars Forløb ¹⁾. Det er høist sandsynligt, at Harald som Berge for St. Dlaf's Strin ogsaa har villet have en Haand med i Anvendelsen af de dertil samlede Skatte; og at han heri ei altid har havt Kirkens Laro alene for Die, derfor synes hans i det Hele verdslige Sindelag at tale. Harald sees ogsaa at have staaet i et spendt Forhold til en af de høiere Geistlige i selve Norge, uden at man dog ved Grunden. Den Bisshop Bernhard nemlig, der før var hos Magnus den Gode, forløb efter dennes Død Norge, fordi han ei kunde forliges med Harald, drog til Island og forblev her i hele 20 Aar, indtil han først efter Harald's Død igjen vendte tilbage ²⁾. Der var saaledes uden tvivl visse Kjendsgjerninger for Haanden, til hvilke Mgr. Adam støttede sine haarde Beskyldninger, og disse Beskyldninger ere da ikke usprungne blot af den bremiske Kirkes Had mod Harald, fordi han, som vi strax skulle see, reent ud vegrede sig for at erkjende dens Metropolitanhøihed med Hensyn til Norge.

Paa Bremens Erkesæde sad dengang Bezels's Eftermand Adalbert (1043—1072), en af de overmodigste Kirkesyrster, som den tydske Kirke kan opvise, — hvis hierarchiske Stolthed og Omfiggriben gif Haand i Haand med en verdslig Værgjerrighed, et verdsligt Sindelag og en verdslig Leveviis, som ikke engang Magister Adam, der dog tilhaar at være ham stor Taknemmelighed skyldig, kan andet end høieligen laste. Denne Adalbert nærede en Tid de mest storartede Planer med Hensyn til sin Kirke. Han arbejdede nemlig paa intet Mindre end at saa den hamborgske Kirke ophøiet til et Patriarchat, under hvilket tolv tydske Biskopsdømmer og desuden alle Biskopper i det hele Norden skulde lyde ³⁾. Denne Plan skal ikke have været saa ganske fjærn fra sin Udførelse, da den ved forantrede politiske Omstændigheder gif op i Røg. Nu greb han fat paa en anden ikke mindre storladende. Han vilde erhverve sig Navnet og Æren af at være Nordens fjerde Apostel, idet han regnede Erkebiskopperne Ansgar, Rimbert og Unne som sine Forjængere i dette hellige Hverv; og han vilde for det Diemed gjennemfare alle Nordens Riger og Lande ligetil det fjærne Island, — Lande, hvis Indbyggere, som han med pralende Usandhed

¹⁾ Sn. Har. Hædr. S. c. 83, jfrt. Frnm. s. VI. 102, nemlig i Kong Magnus Lagabøters og Erkeb. Jons Dage b. e. mel. 1268 og 1280. ²⁾ Hgrv. c. 3.

³⁾ Ad. Brem. III. c. 150.

fortyndte, i hans Tid og ved hans Omsorg vare omvendte til Christendommen. Men heller ikke heraf blev der Alvor. Da nemlig den fornuftige danske Konge Svein Ulfson gjorde ham Forestillinger om Banfælgighederne ved en saadan Reise, opgav han den vist nok i et sindigt Overmod fattede Plan¹⁾. Hans sidste Tilflugt, for dog at give Verden et haandgribeligt Beviis paa sin udstrakte Metropolitanmyndighed, var at foranstalte en stor Provincial-Synode i Slesvig, hvortil alle Nordens Biskopper skulde møde personligen eller ved befultmægtige Sendebud. Dog endog saa dette, i sig selv ganske rimelige Ansøgning blev, skjønt understøttet af en Skrivelse fra Pave Alexander II (1061—1073) uopfyldt, og det, som Mag. Adam antyder, paa Grund af de nordiske Biskoppers Gjenstridighed, hvilken Adalbert vist nok ved forudgaaende Overmod maa have vaakt²⁾. Disse Træk af pralende Herkesyge ere noksom betegnende for Adalberts Karakter.

Med alt Adalberts Overmod og Praleri kan dog ikke frakjendes ham en vis virkelig Iver for Christendommens Udbredelse og Befæstelse i de Lande, hvilke han betragtede som hørende til sin Metropolitan-Provins. Og naar Magister Adam fortæller, at Sendemænd fra Island, Grønland og Orknøerne indfandt sig hos ham med Begjæring, at han vilde sende dem Lærere, hvilket han og strax gjorde³⁾, — saa tør man neppe ganske ansee dette for pralende Overdrivelse. Men om ogsaa noget saadant virkelig indtraf, bør man vist ikke den see noget afgjørende Beviis for, at hine Landes Indbyggere med klar Bevidsthed hylbode hans og den bremiske Erkeskots Metropolitanhed over sine Kirker.

At tvende Hovdinge af Haralds og Adalberts Sindelag skulde vel forliges med Hensyn til Kirkestyrelsen i Norge, var ikke at vente. Adalbert vilde gjøre sin Metropolitanret gjældende, og Harald vilde ikke erkjende den. Det var især de norske Biskoppers Stadsfæstelse og Indvielse ved Bremens Erkebiskop, hvorom Striden dreiede sig. Det er forhen paaapeget, at en Spending i denne Anledning mellem den norske Konge og den norske fra England komne Geistlighed paa den ene Side og Bremens Erkesæde paa den anden efter al Sandsynlighed allerede var indtraadt før Haralds Tid, og at Erkesædets Ret ganske vist ikke endnu fra norsk Side var anerkjendt. De norske Biskopper betragtedes endnu nærmest enten som Hirdbiskopper eller som Missionsbiskopper, og Kongen synes selv, rimeligvis efter Overlæg med sine Geistlige, at have valgt dem. De saaledes udvalgte blede derpaa indviende af hvilken som helst udenlandsk Erkebiskop, Kongen dertil udsaa, eller endog af Paven selv. Dette sidste var

¹⁾ Ab. Brem. IV. c. 201.   ²⁾ Ab. Brem. IV. c. 202—205.   ³⁾ Ab. Brem. IV. c. 202, ifrt. de sit Dan. c. 243.

efter Adams Vidnesbyrd Tilfældet med den fornævnte sariske Bernhard, der uidentivt er bleven af Magnus den Gode sendt til Rom for at indvies. Men uagtet hans Vielse ved Paven maatte ansees fuldgyltig, fandt dog Erkebiskop Adalbert sig derved fornærmet, og lod først Bernhard fare til Norge, efter at han havde givet Erkebiskoppen Dypreisning, det vil vel sige: havde erkjendt hans Metropolitanhøihed og lovet ham Lydighed ¹⁾). Ellers nævnes England og Frankrige som de Lande, hvorfra de norske Konger fortrinsviis hentede sine Biskopper, eller hvor de lode dem indvie ²⁾). I denne Fremgangsmaade kan man ikke andet end see en afgjort Uvillie fra de norske Kongers Side mod Erkjendelsen af den bremiske Metropolitanhøihed; og det at de sendte enkelte af sine Biskopper til Rom for der af selve Paven at blive indviede, maa i Grunden betragtes som en Appæl til Kirkens høieste Overhoved om at blive fri for hiin paatrængte Metropolitanmyndighed. Og denne Uvillie fandtes neppe hos Kongerne alene; den synes at have været temmelig almindelig i den norske Kirke, da den ogsaa fremstimer hos Islænderne, der ifølge deres frie Forsfatning ei kunne antages at have været i denne Henseende fortrinsviis paavirkede af Norges Konger.

Paa Island havde i den nærmeste Tid efter Christendommens Indførelse flere udenlandske Biskopper virket for dens Befæstelse. Bernhard hiin Bogvise og Rodulf, begge Engellmænd og udsendte af Olaf den Hellige, ere allerede omtalte. Samtidig med dem var en Kol, og noget senere en Jon Irste, som fra Island drog til Benden og der blev dræbt af Hedningerne. Endelig kom den omtalte Bernhard den Sariske did og forblev der i hele 20 Aar. Af disse tog dog ingen fast Sæde paa Den, og kun Kol døde der efter en kort Virksomhed. De vare alle at ansee som reisende Missionsbiskopper. Men ikke længe efter Bernhard den Sarisses Ankomst og under hans Ophold paa Island besluttede Islænderne at faa sig en fast, indfødt Biskop, og hertil udsaa de en af sine bedste Høvdinge, Isleif Gissurssøn, der boede i Skaalholt og var en Søn af Gissur Hvide, hvem vi ovenfor have omtalt som en af

¹⁾ Ad. Brem. d. s. D. c. 241. Af Adams forvirkede Beretninger kan man rigtignok ikke see, naar denne Begivenhed er indtruffen; men da man af den islandske Biskops saga Hungvafa (c. 3) seer, baade at Bernhard var hos Magnus, og at han allerede var Biskop, da han i Begyndelsen af Harald Gaardraades Regjering kom til Island, efter som der til hans Virksomhed heneegnes, at han indviede Kirker, hvilket kun en Biskop retteligen kunde gjøre, saa maa man antage, at hans Indvielse i Rom er foregaaet i Magnus den Godes levende Live, hvilket imidlertid ikke forhindrer, at den kan være forgaaet efter at Adalbert var bleven Erkebiskop. Munch er dog i denne Henseende af en anden Mening jfr. H. 190. ²⁾ Ad. Brem. III. c. 135.

Christendommens første og ivrigste Talsmand paa Island. Isleif var i sin Ungdom af Faderen bragt til Saren; der havde han studeret og kom først tilbage til sin Fædrenes efter at være bleven indviet til Prest. I 1053 eller 1054, da Isleif var 50 Aar gammel, blev han af sine Landsmænd kaaret til deres Biskop, og da han havde modtaget Valget, drog han til Udlandet for at indvies.

Man skulde nu have ventet, at Isleif var dragen til Bremen til Erkebiskop Adalbert for at lade sig vie af denne, saameget mere som han havde faaet sin prestelige Opdragelse i Saren. Men han gjorde ei dette. Derimod gik han til Rom, ganske vist for at blive indviet af Paven selv. Ved denne Leilighed viste dog Paven — hvad enten det efter Sagaen var Leo IX, der døde den 19de April 1054, eller maaskee snarere dennes Efterfølger, den 1055 den 13de April indsatte Victor II, som selv var en Tydsker — Bremens Erkebiskop den Opmærksomhed at sende Isleif med sin Afbefaling til Adalbert, og hans Indvielse udførtes virkelig af denne paa Pinsedag 1056 ¹⁾. Isleif skiltes imidlertid fra Adalbert som hans særdeles Ven, kom lykkelig hjem til Island og tog der sit Biskopsæde paa sin Fædrengaard Skalaholt.

Det er saaledes umiskjendeligt, at der i den norste Kirke rørte sig en Stræben efter at undrage sig den bremiske Metropolitanhoiherd og, ved at indsthyde sig umiddelbart under Paven, opretholde sin national-kirkelige Selskændighed; og for denne Stræben stillede de norste Konger sig i Spidsen, navnlig Harald Haardraabe. Da nu Erkebiskop Adalbert desforuden blev underrettet om Haralds Anmasselse med Hensyn til St. Olafs Eiendom, saa slog han denne sammen med den uregelmæssige Indvielse af de norste Biskopper, og dannede heraf tvende Afsender, hvilke han ved sine Sendemænd lod Kongen forelægge. I sit medfølgende Brev gik han nemlig i Almindelighed løs paa Kongens tyranniske Anmasselser og irettesatte ham særligen „med Hensyn til de Kirken skændende Gaver, hvilke ei maatte ødsles paa Lægfolk, og med Hensyn til Biskopperne, hvilke han retsstridigen lod indvie i England eller Franfrige, med Foragt for den, af hvem de ifølge det apostoliske Sædes Bemyndigelse burde indvies“. Denne Tilrettevisning vakte dog kun Haralds Forbittelse. Han bortviste haanligen Erkebiskoppens Sendemænd med de Ord, at han ikke kjendte nogen Erkebiskop eller Magthaver i Norge uden Harald

¹⁾ Hgrv. c. 2; Ab. Brem. d. s. D. c. 243. Munch fremstiller dette noget anderledes og antager, at Isleifs Indvielse er foregaaet 1055 paa Pinsedag II. 191, 214. Det er at mærke, at Pave Victor II ved en Bulle af 29 Octbr. 1055 stadfæstede alle de Rettigheder, som tidligere vare den hromske Kirke indrømmede, og navnlig den Ret for Erkebiskoppen at indvie Biskopper til „Sverige, Danmark, Norge, Island, Orsuland og Skrbefinnene“

alene. „Dg senere — tilføier Adam — gjorde og sagde han saare meget, som paaforte hans Stoltthed et snarligt Fald“. Adalbert henvendte sig til Pave Alexander II (1061—1073) og udvirkede af ham en Skrivelse til Kongen, hvori det paalagdes denne samt hans Biskopper, at vise den hamborgske Erkebiskop den samme Underdanighed som de skyldte det apostoliske Sæde, hvis Legat og Bifarius Erkebiskoppen var. Denne pavelige Paamindelse virkede imidlertid ligesaa lidt paa Harald som den forudgaaende fra Adalbert. Kongen, heder det, vebblev at sende sine Biskopper til Frankrige og England ja, som det synes, til Rom selv for at indvie, og det eneste Adalbert kunde ubrette var, at han, naar Veilighed gaves, opfange de disse, efter hans Begreb ulovligen viede Biskopper og løslod dem ikke, før de havde afsagt ham Trostabsed. Dette hendte blandt flere ogsaa en Asgaut, efter vore Sagaer Biskop Grimfels Søstersøn ¹⁾, der, ligesom Bernhard, var indviet af Paven. Adalbert opnaaede kun selv at indvie to Biskopper til Norge: Tholf (Thiodolf?) og Sevard (Sigurd?) ²⁾. I hele denne Fremstilling af Striden mellem Harald og Adalbert er Adam af Bremen og hans Scholiast vor eneste Kilde. Adams forvirrede Fremstilling, som derhos maa samles fra flere forskellige Steder i hans Skrift, lader megen Usikkerhed tilbage, især med Hensyn til Tidsfølgen; og det vil vist altid blive yderst vanskeligt at forklare, hvorledes det egentlig er tilgaaet med Bernhards og Asgauts Indvielse af Paven, samt naar den kan have fundet Sted. Men saameget fremgaar tydelig og ubestridelig af det fortalte, at Kampen mellem Harald og Adalbert var ganske alvorlig, og at den norske Konges og Kirkes Modbydelighed for den hamborgske Metropolitanmyndighed var afgjort.

Sjönt man nu vel ikke kan lægge Harald hans Ulydighed mod den overmodige hamborgske Erkebiskop synderlig til Last, eller deraf ulede den Slutning, at han ringeagtede Kirken og dens Forstandere, saa ligger dog i hvad der allerede er fortalt Antydninger til, at han maaskee ikke i alle Henseender omfattede Kirken med den tilbørlige Kjærlighed og Opmærksomhed, og at han maaskee strakte sin Egenraadighed i kirkelige Anliggender videre, end som finder sit Forsvar i en fornuftig Stræben mod hierarchiske Anmasselser. Dog kjender man Forholdene forliden til i denne Henseende at kunne sælde nogen bestemt Dom. At han ikke var ganske ligegyldig ved hvad der hørte til Christendommens ydre Verdighed, synes fremgaa deraf, at han drog Omsorg for tvende betydeligere Kirkers Bygning i Nidaros. Den ene var Dlafskirke, der var paabegyndt af Magnus den Gode, men

¹⁾ Fornm. s. III. S. 172. ²⁾ Ad. Brem. III. c. 135 med tilhørende Scholie, jft. m. IV. c. 206, og d. s. D. c. 241.

blev fuldendt af Harald; den anden var Marie-Kirke, som han reiste fra ny af paa Sandbakkene nær ved det Sted, hvor den hellige Olaf sig havde ligget begravet den første Vinter efter hans Fald. Marie-Kirken omtales som en stor og meget fast Steenbygning, der uden tvivl har været den pragtfuldeste Kirke i Norge paa den Tid ¹⁾).

Til Haralds Styrelsestid maa uden tvivl den hellige Halvards Helgenophvielse henføres. Halvard var ifølge Legendens en Søn af Høvdingen Behjorn, der boede paa Husabø i Hilder (Pier) paa Vestfold, og af Thorny Gubbrandsdatter, Søster til Aasta, Olaf den Helliges og Harald Haardraades Moder; han var altsaa disse tvende Kongers Systrung (Moster's Søn). Han havde ført et stille og gudsfrygtigt Liv dels som Bonde dels som Handelsmand, i hvilken Egenskab han havde færdets til Østersølandene. Han tog engang i sin Besyttelse en frugtfuld Kvinde, der fælskeligen var bespyldt for Tyveri og vilde for at redde hende føre hende over Vandet Drosfa (Dramsølsen). Men han blev indhentet og, da han ikke vilde udlevere hende til hendes Forsølgere, dræbt af disse ved Pilestød. De dræbte ogsaa Kvinden og begrove hende paa Stranden; men om Halsen paa Halvards Lig fandt de en stor Steen og nedsmæltet det i Vandet. Længe efter fandtes imidlertid Liget med samt Stenen flydende paa Vandet, og ved dette Under aabnede Halvards Helligdom ²⁾. Dette er den legendariske Fortælling. Der er ingen gyldig Grund til at betvivle Halvards Tilværelse, eller hans angivne Slegtstabsforhold til den hellige Olaf, eller hans voldsomme Død, — i hvorledes det end virkelig forholder sig med de nærmere Omstændigheder ved hans Død, hvilke gæve Anledning til hans Helgenophvielse. Naar og ved hvem denne er foregaaet vide vi ei heller. Saameget seer man imidlertid, at Halvards Helligdom var almindelig erkjendt, da Adam af Bremen skrev sin Kirkehistorie ved 1075, ligesom og at et stort Ry allerede dengang gik af de Undergjæringer, som stede ved hans Grav ³⁾. Man har, og det med megen Sandsynlighed, sat hans Helgenophvielse i Forbindelse med Anlægget af Kjøbstaden Oslo ved Harald Haardraade omkring 1060 ⁴⁾. Vist er det, at han ansaas for denne Bys og hele Biskens Skytshelgen; Oslos Kathedralkirke blev ham indviet, og i den blev hans Skrin forvaret. Norge fik i den hellige Halvard sin tredje Nationalhelgen. Den Hellige Sunniva, der heel og holden tilhører Legendens, maa regnes for den ældste, hvis det forholder sig rigtig, at hendes Levninger paa Sælv bragtes for Dagen og gjordes til Gjenstand for Tilbedelse allerede af Olaf Trygvessøn ⁵⁾; hun

¹⁾ En. Har. Frdr. S. c. 39. ²⁾ Script. rer. Dan. III. p. 603—607. ³⁾ Ab. Brem. IV. c. 171. ⁴⁾ Munch i Norff. Lidskrift V. S. 22; N. Foltz S. II. 196—204. ⁵⁾ Se ovenfor Side 42.

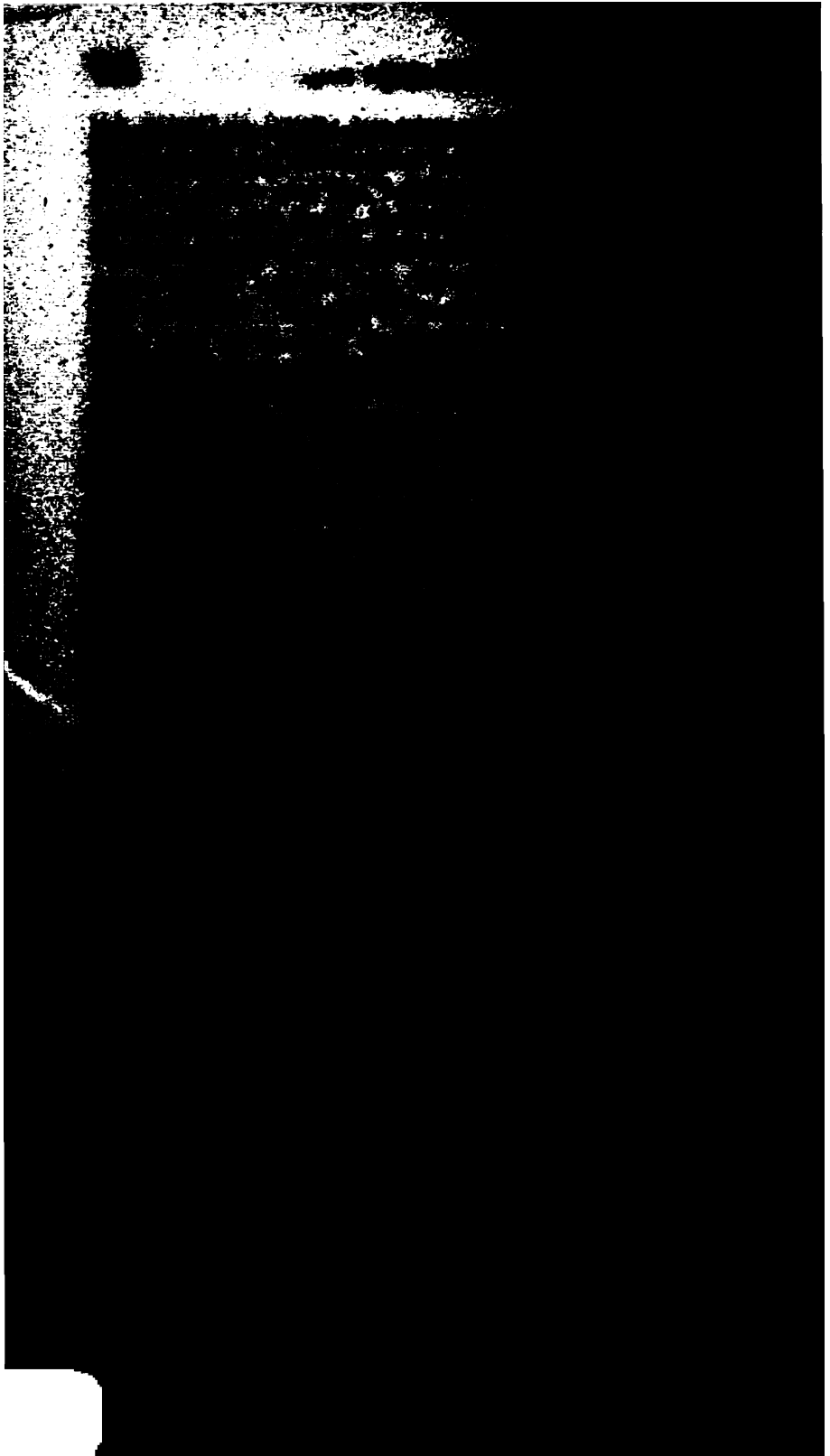
lev Bergens og vel tillige det hele vestlige Norges Skytshelgen; hendes Skrin blev hensat i Bergens Kathedralkirke, efter at den var bygget. Den Hellige Olaf i Nidaros var den anden; og den hellige Halvard blev nu den tredie. Hans Fests, Halvardsnesse, blev høitideligholdt den 15de Mai over hele Norge og paa mange andre Steder.

17.

Den norske Kirkeforfatnings fremtrædende Udøvelse under Kong Olaf Kyrre.

Ved Harald Haarbraades Død 1066 blev hans tvende Sønner Magnus og Olaf Norges Konger under en Fællestyrelse af Riget, som dog ikke varede længe. Magnus døde nemlig i en ung Alder allerede 1069 den 28de April, og Olaf blev nu Norges Enefonge. Vel efterlod Magnus en Søn Haakon; men til denne blev intet Hensyn taget, hverken for Diebliffet eller saalænge Olaf levede. Om Grunden hertil nævne vore gamle Kildekrifter intet. Haakon var et reent Barn ved Faderens Død, og man har formodet, at det for den Sags Skyld ved Overenskomst mellem Olaf og Folket er blevet afgjort, at Haakons Ret til Kongedømmet har skullet hvile, indtil han pnaaede en modnere Alder, eller maastee for Olafs Levetid. Dette skulde da ansees for en Indrømmelse gjort Olaf undtagelsesviis fra den almindelige Regel: at enhver Kongesøn havde Ret til Kongenavn og til Andeel i Kongedømmet efter sin Fader. Men der er meget dunkelt i den gamle norske Ret, hvad Kongedømmets Fællestyrelse angaar. En Bestemmelse i den ældre Gulathingsslov gjør det høist sandsynligt, at naar flere samstyrende Konger gaves, saa regnedes deres Styrelsestid i det Hele kun som een Konges ¹⁾, idet den længstlevende arvede sine Medkongers Andeel af Kongedømmet, og intet nyt Led af Kongeætten stædtes Afgang til dette, saalænge han var i Live. Naar saaledes to eller flere Brødre vare tagne til Samkonger, og den ene døde tidligere end de øvrige og efterlod Søn, da skulde denne først kaldes til Kongedømmet, naar hans Farbrødre ogsaa vare døde, og da naturligviis i Forening med disses Sønner. Var dette erkjent Ret og maastee netop fastsat, idet Brødrene Magnus og Olaf toges til samstyrende Konger, da er det sande Forhold med Haakon Magnusens Tilfidsættelse deri givet. Hvorom Alting er, saa findes ikke det ringeste Spor til, at Haakon har paaalt sin Ret for efter sin Farbrøders Død, uagtet han længe forud havde naaet den Alder, som man dengang synes at have anseet for Kongernes Myndigheds Alder,

¹⁾ Eld. Gulth. l. c. 274, Norg. gl. l. I. 91: „En þó at konungur sé þrjár sean at landi, þá er þat þó eins wá“.

infaas for noget Stort, tog han ham til sin Lærer for at lære Psalmerne¹⁾. Turgot blev af Kongen og hans Mænd rigeligen begavet, oendte siden tilbage til England, blev Munk i Durham, derpaa Prior sammesteds, endelig Biskop i St. Andrews i Skotland, hvorfra han dog vendte tilbage til Durham og døde der 1115; det er saaledes rimeligt, at Beretningen om Olaf er hentet fra Turgots egen Mund²⁾. Olaf har, som sees af det fortalte, ikke fundet det under sin Verdigjød undertiden at forrette en Subdiaconus's eller Afolothus's Tjeneste Messen, noget som den Tid ansaas for et stort Beviis paa Ansagt; maaffee har han endogsaa ladet sig meddele den dertil svarende irkelige Vielse. Saa uføngelig en saadan Afsærd nu maaffee forekommer Mange, saa blev den dog neppe saaledes betragtet i hine Tider, da den ingensunde var ganske usædvanlig; og blandt et Folk som Nordmændene, der kun for et Par Mennefsaldere siden var omvendt til Christendommen, øvede den vistnok en gavnlig Virkning. Kongen selv udviste nemlig for Alles Dine den Jbmyghed for Gud og hans Kirke, som maaffee ellers havde vanskeligt for at indtrænge i mangelholdt og haardsindet Nordmands Hjerte, men som nu en elsket og æret Konges Exempel helligede og anbefalte.

At Folkstemningen i Norge med Hensyn til Christendom og Kirke paa Olafs Tid var saaledes bestaen, at en Afsærd som hans her omtalte i den kunde finde Gjenklang, derom giver maaffee Magdams Skildring af Norge det bedste Bidnesbyrd, — en Skildring, som utvivlsomt nærmest gjælder Olafs første Styrelsestid, og hvilken Historieforfatteren skjønnes at have hentet af sikre og upartiske Kilder. Norge (Nordmannia), af de Nyere kaldet Norvegia — siger han — er formedelst sine Gjældes Barffhed eller den umaadelige Kulde det ufugtbarste af alle Lande, skiftet alene for Kvægavl. Derfor fostret det ogsaa de tappreste Krigere, som ei ere blødgjorte ved Afgrodens Dverflod, og som oftere angribe Andre, end selv forurologes af Nogen. De leve uden Avind med deres nærmeste Naboer Svearne, hvorvel de undertiden dog ikke ustraffet angribes af de ligesaa fattige Daner. Dreene af Fattigdommen i Hjemmet fare de hele Verden om og hjemføre ved Sørovertog andre Landes Rigdomme, idet de saaledes afhjælpe sit eget Lands Mangel. Men efterat de have antaget Christendommen og faaet en bedre Undervisning, have de nu lært at elske Freden og Sandheten og at noies med sin Armød, ja at uddele hvad de eje og ikke som forhen samle det spredte. Og skjönt de Alle fra først af have været Trælle under Troldmænds affhyelige Kunstler, saa bestende de nu med Apostelen eenfoldigen Christus, ham den forsæ-

¹⁾ Torf. h. N. III. 1. 6. c. 12.

²⁾ Salm D. S. IV. 387 f.; jft. Munch. d. n. S. S. II. 410.

stede. De ere de noisomste Mennesker saavel i Mad som i Seber, og elste i høi Grad Lævelighed og Maadehold. De have saa stor Færfrygt for Prester og Kirker, at den neppe ansees for en Christen, der ikke hvergang offerer ved den Messe, han har hørt. Men Daab, Confirmation, Alters Indvielse og Vielse til de hellige Ordener kjøbes meget dyrt hos dem ligesom hos Danerne. Dette tror man kommer af Presterne's Begjærlighed, da Barbarerne endnu ei vide af at give Tiende, og derfor tvinges de i de øvrige Ting, hvilke burde gives frit. Thi Sygebesøg og Begravelse, Alt maa der betales. Saaledes blive deres udmærkede Seber, saavidt Fortælleren skjøner, alene forværvede ved Presterne's Havesyge. Paa mange Steder i Norge og Sverige ere Fæhyrberne (Bønderne) de fornemste Folk, levende paa Patriarchernes Viis og af sine Hænders Arbeide. Men Alle som leve i Norge ere fuldkommen Christne (christianissimi), undtagen de som bo i det yderste Norden ved Oceanets Breder; om dem siges at de endnu ere kyndige i Troldefunster.

Med det sidste sigter Forfatteren naturligtviis til Finnerne. Efterat have talt noget om deres Trolldom og Leveviis fortsætter han: „Nordmændenes Hovedstad (metropolis civitas) er i Thronhjelm (Trondemnis), hvilken nu er prydet med Kirker og besøges af en Mængde Mennesker. Der hviler ogsaa den hellige Konges og Martyrs, Olaf's Lege. Ved hans Grav virker Herren til denne Dag de største Lædere af Helbredelse, saa at didhen strømme fra langt bortliggende Lande de, som haabe at blive hjulpede ved den hellige Martyrs Fortjeneste. — — — Efterat Veien haade til Søs og Lands er bestreuen, opregnes nogle af de mærkeligste allerede ovenfor nævnte Christendoms lærere i Norge: Johannes (den ældre Sigurd), Grimkel, Sigfrid (den yngre Sigurd), Tholf, Sigurd, Asgaut og Bernhard, og derpaa tilføies: „Ved disse (de sidstnævnte) vinder lige til denne Dag Guds Ord mange Sjæle, saa at den hellige Moder, Kirken, blomstrer med glad Tilvæxt i alle Norges Landsdele. Imidlertid gives endnu ingen Biskopsdommer (episcopatus) med bestemte Grændser hos Nordmændene eller Svearne paa Grund af Christendommens nye Plantning; men Biskopperne, antagne af Kongen eller Folket, bygge i Fællesskab Kirken, reise om i Landet, bringe saamange, som de kunne, til Christdommen og styre dem uden Misundelse, saa længe de leve“ 1). — — — Endelig efter en Beskrivelse af Naturen og Levemaade paa Island, heder det om Folket der: „Det er et lykkeligt Folk, som ingen misunder dets Fattigdom, og heri lykkeligst, at de nu alle have iført sig Christdommen. Der er meget prisverdig ved deres Seber især Kjærlighed, saa at Alt hos dem er tilfælles, saavel for Frem-

1) Ab. Brem. d. s. D. c. 238—241.

mede som for Indfødt. Sin Bisshop ansee de som Konge, alt Folket retter sig efter hans Bink, og ansee for Lov hvad han fastsætter efter Guds Billie eller efter Skriften eller efter andre Folks Sedvaner" ¹⁾).

Denne Mag. Adams Skildring viser os Nordmændene som et Folk, paa hvis Tænkemaade og Levevis Christendommen, allerede før tvende Menneskealderne vare henlede efter dens fuldkomne Antagelse, havde øvet en mærkelig formildende og forædlende Indvirkning. Den viser os ogsaa det norske Kirkesamfund som meget simpelt i sin Indretning, uden alt hierarchisk Præg, men gennemtrængt af Ærefrygt for Religionen og dens Tjenere. Man har troet at finde i Adams Skildring af Forfatningen hos Nordens Folkeskærd og især hos Nordmændene nogen Udsmykkelse, der skulde tjene til at gjøre Modsætningen stærkere mellem dem og hans egne Landsmænd, hvis mere forværvede Sæder han vilde ramme. Det kan maaskee i enkelte Punkter virkelig forholde sig saaledes. I den store Lærelighed og det store Raadehold, som tillægges Folket, er vist nok noget Overdrevet; vi vide af vore egne Sagaer, at dette neppe var de gamle Nordmænds stærkeste Side. Men dog kunne de muligens i Sammenligning med Datidens Lydfkere have fortjent noget af den Ros, der gives dem. Med Hensyn til det patriarchalske Liv, som i Norge skulde føres, da faader vel neppe nogen Overdrivelse Sted fra en Lydfkers Synspunkt betragtet. Thi en Mand, der dagligen havde for Die Lydfskernes Leveforhold og Livestandard, deres Grever, Herremænd og trælbundne Bønder, for ham maatte vist nok Nordmændenes Delsvæsen og Bondeliv, deres frie Menighedsforfatning og deres milde, i Ætteforholdene grundede Hovdingestyrelse fremstille sig som et Sidesykke til Livet under Datidens israelitiske Patriarker, — og dette saameget hellere, som vi af vore egne gamle Sagaer lære, at den Tid, Adam i sin Skildring seer hen til, virkelig var en Fredens, Lyffens og Ordenens Tid baade for Norge og Island, hvilken hverken i de nærmest foregaaende eller nærmest efterfølgende Tider fandt sin Mage. I hvad Adam paa den anden Side siger om Presternes Havesyge ligger neppe i sig selv saameget dadelverdig, som man ved første Diekast af hans haarde Ytringer skulde fristes til at slutte. Hvad han dadler er egentlig, at Presterne lade sig betale for de kirkelige Forretninger, som de burde yde frit; men han undskylder det selv derved, at Tienden ei endnu hos Nordmændene var vedtagen, — og denne Undskyldning maa synes os fuldgylbig. Af den ældste norske Christenret lære vi nemlig, at det norske Presteskabs Underhold oprindeligt var grundet paa personlig Ydelse af Menighederne efter Mandtallet, ganske i Lighed med hvad der gjaldt med Hensyn til Kongedømmets Indtægter,

¹⁾ Ad. Brem. d. s. D. c. 243.

og at hin Godtgjørelse for de kirkelige Forretninger var lovligen vedtaget og reguleret ved Overenskomst med Almuen ¹⁾. Men i disse Forholde kunde Mag. Adam ikke saa let sætte sig ind. Han var nemlig vant til at see for sig det tydske Kirkevæsen med dets rige Legater, store Kirkegodser, vel forsørgebe Præbender og betydelige Tiende, der tilsammentaget ydede Prestefabet et rigeligt Underhold, uden at nogen Betaling for de kirkelige Forretninger dertil udfordredes.

Høist mærkelig er den Dplysning, som Adams Skildring giver med Hensyn til de norste Biskoppers daværende Stilling. Man sees nemlig, at omkring 1070 endnu ingen fast Inddeling af Norge i Biskopsdommer med bestemte Grændser fandt Sted, men at Biskopperne vedbleve at virke som Mission biskopper længe efterat Hedendommen blandt Folket var udryddet. Det Navn, som Norges Suffragan-Biskopper gennem hele Middelalderen beholdt, vidner om denne deres oprindelige og længe vedvarende Stilling. De kaldtes nemlig *Lyd b i s k o p p e r* (Lyd b i s k u p a r eller liödbiskupar), hvilket Navn maa udtledes af lyd b eller liödr, Folk, og har sin Oprindelse i England, hvorfra det med Christendommen blev overført til Norge. Ved leod (svarende til det norste lyd b) udtryktes i det oldengelske eller angelsaxiske Sprog det Latinske gentes i Betydningen Hedninger, og Benævnelsen leodbyscup tillagdes saaledes oprindeligt de Biskopper, som vare indvieede „ut gentibus prædicarent verbum dei“, for at forkynde Guds Ord for Folkene d. e. Hedningerne, altsaa ikke til noget bestemt Biskopsæde eller for noget bestemt begrændset Omraade. Saadanne Biskopper vare, som forhen omtalt, de første der fra England kom til Norge: begge Sigurderne, Grimtel, Bernhard o. fl., og den Benævnelse disse bare i Hjemmet, overførtes til Norge og i det norste Sprog, i hvilket Udtrykket: „boda lydum guds ord“ brugtes til at gjengive det Latinske: prædicare gentibus verbum dei ²⁾. Navnet, som havde vundet Hævd ved stadig at bruges i tre Menesteraldere, fæstede sig ved Biskopperne, selv efterat de havde faaet faste Biskopsæder og afgrændsede Biskopsdommer, og altsaa ikke længere vare Missionsbiskopper i egentligste Forstand, og lyd b i s k u p blev nu et Kjende navn for den underordnede Biskop, episcopus suffraganeus, i Modsatning til hans Metropolitan eller Erkebiskop (erkibiskup).

Men var end de norste Biskoppers Stilling i Olaf Kyrres første Styrelsestid saadan som af Adam skildret, saa maa man antage, at dermed i samme Konges senere Aar er foregaaet en Forandring, og at Begyndelsen er gjort til at anvise hver enkelt Biskop en bestemt Deel af Landet som hans Omraade eller B i s k o p s d o m m e (biskups —

¹⁾ Eldre Gulath. 2. Christenret i N. g. 2. I. 14, 20. ²⁾ Theod. Mon. c. ifft. m. Ägrip c. 16 (Fornm. s. X. 393).

deemi). I de Dele nemlig af den ældre Gulathingslovs Christenret, som henføres til Olaf¹⁾, findes umiskjendelige Antydninger til, at Gulathingslagen havde sin særegne Biskop, — baade deri, at Gulathingmændene paa flere Steder tale om „vor Biskop“, og i flere Bestemmelser, som ikke vel ellers lade sig forklare. Desuden finder man omtalt en Kol Thorkelsøn som Vikværingernes eller Vikens Biskop, hvis Embedstid maa falde kort efter Olafs Dage²⁾. Endelig synes de gamle norske Biskopsretter, som endnu ere og levende, og som rigtignok i deres ældste Angivelser neppe ere saa ganske strengt nøiagtige, at stige op til Olafs Tid som et Slags Udgangspunkt for de faste Biskopper. Man tør saaledes antage for sikkert, at et Slags Inddeling af Landet i Biskopsdømmer under Olaf har fundet Sted; men denne Inddeling var dog ikke ganske svarende til den, der senere hen findes som den stadige.

Den høieste Grad af Sandsynlighed taler for, at Norges oprindelige Inddeling i Biskopsdømmer noget nær har faldet sammen med Landets Inddeling i Lagdømmer, og at Biskopsdømmerne have været tre i Tallet, nemlig det ene omfattende Frostathingsslagen, det andet Gulathingsslagen, og det tredie Viken samt Dplandene, hvilke tvende Landskaber neppe endnu som Lagdømmer vare strengt adskilte. Om denne Inddeling er bleven istandbragt ved ordentlig Lov, vides ikke. Lovgivningsforholdene i Landet maatte forresten af sig selv tilfige den. Da nemlig hvert Lagdømme i Henseende til lovgivende og dømmende Myndighed var selvstændigt, saa maatte for Christenrettens Skyld en egen geistlig Tilsynsmand snart udtræves for hvert Lagdømme, hvis ikke Uordener og Overgreb skulde indsnige sig.

Haand i Haand med Landets Inddeling i Biskopsdømmer gif ganske vist Dyrettelsen af Biskopsæder eller Biskopsstole (biskupssæti, biskupsstoll), i det nemlig hver Biskop fik anvist eller valgte sig en vis Kirke til Kathedralkirke, ved hvilken han op slog sit stadige Sæde; ja man tør vel næsten antage, at først Indstiftelsen af faste Biskopsæder gav Biskopsdømmerne som Landsinddeling deres egentligt Karakter.

At Biskopsstolen for Frostathingsslagens Vedkommende blev Nidaros var en naturlig Følge af at St. Olafs Helgenlevninger der bevaredes; og i den ovenomtalte af Olaf Ryrre byggede Christ- eller Trinitatiskirke see vi Kathedralkirken for dette Biskopsdømme. Denne Deel af Norge, som ved Christendommens Indførelse ansaaes for Landets vigtigste, har uden tvivl tidligt havt en Biskop stadig inden

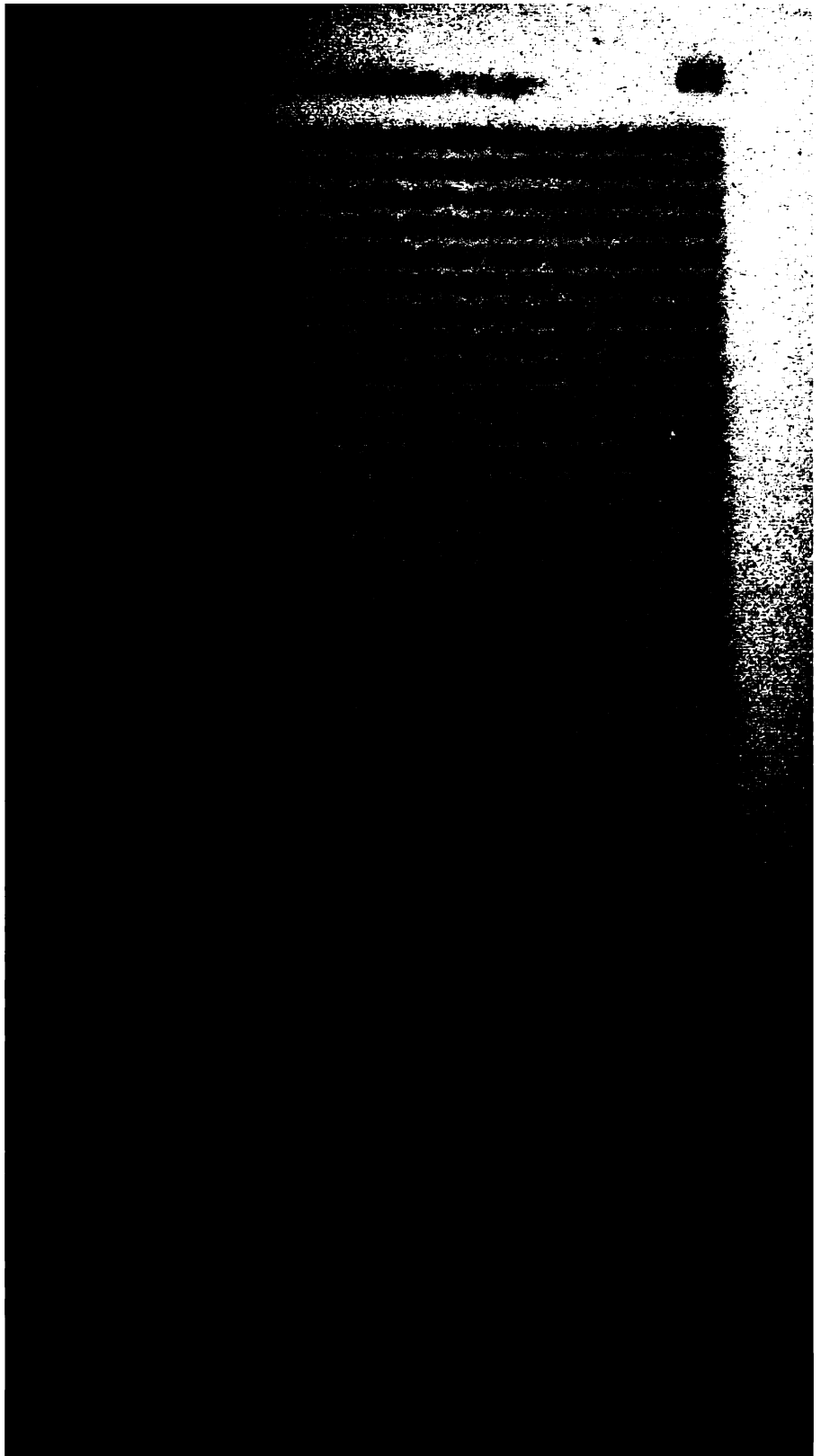
¹⁾ Se ovenfor S. 94. ²⁾ „Kolr i Vik austr i Noregi“ Hungrv. c. 2; „Kolr Vikverjabiskup“ Landn. V. c. 12. Denne Kol var en Islanding og havde været den islandske Biskop Isleifs Discipel; men Isleif døde 1080.

sine Grændser, om end denne ikke havde noget fast Sæde. Den ældste Biskopsfortegnelse begynder nemlig Reffen af Biskopper „i Thronshjem“ med dem, som vi have omtalt som virkende under Olaf den Hellige og nærmest efter hans Tid: Sigurd, Grimkel, Jon, Rodulf; derpaa nævne de: Ragnar, Ketil, Apgaut (maastee den samme Apgaut, der virkede i Viken), Sigurd, Sigurd Munt, hvilken sidste ubentvivt var engelst og Munt i Glastonbury i England, før han blev Biskop i Norge. Efter ham, der maa have levet endnu i Olaf Kyrres tidligere Regjeringsaar, nævnes som „den første i Ribaros“: Adalbert eller Adalbrift¹⁾. Denne, hvis Levetid aabenbare falder sammen med Olaf Kyrres, har altsaa først taget fast Sæde i Ribaros ved den af Olaf byggede Christkirke.

Gulathingslagets ældste Biskopsæde var Selia (Selo) i Nordfford, et Sted anseet ved St. Sunnivas Helgenlevninger, som bevarede i den derværende Kirke²⁾. Det hedder nemlig om den før omtalte Biskop Bernhard (Biarnvardr hinn saxlendski), som under Harald Haardraades Styrelsestid havde opholdt sig paa Island, at han efter Olaf Kyrres Regjeringsstiltrædelse vendte tilbage til Norge, og blev af Kongen bestiftet til Biskop i Selia. Dog har det vist allerede af Olaf været paatænkt med Tiden at flytte Biskopsædet til den nye Kjøbstad Bergen; derhen tyder Grundlæggelsen ved Olaf af den store Christkirke der i Staden, om hvilken ovenfor er talt. Da Bernhard selv hedder det, at han flyttede til Bergen og døde der³⁾. Det er høist sandsynligt, at om end maastee Selia en Tid lang, muligens saa længe Kathedralkirken i Bergen endnu ikke var fuldbendt, er vebbleven at ansees for det egentlige Biskopsæde — hvortil en af de gamle Biskopsrekker hentyder⁴⁾, — saa have dog Biskopperne baade Bernhard og hans Efterfølgere almindelig holdt til i Bergen. I Biskopsfortegnelserne er forresten Bernhard den første for Bergens Biskopsdomme. I denne Deel af Landet, i Gulathingslaget, synes saaledes ingen fast Biskop tidligere at have været bestiftet.

Hvad endelig Viken og Dplandene angaar, da er det høist sandsynligt, at Biskopsædet der ligesaa sin Oprindelse har været Oslo. Man maa nemlig tro, at det strax er blevet sat i Forbindelse med den visse St. Halvards Helligdom, og hans Levninger vides ikke at have været bevarede andensheds end i den af Harald Haardraade stiftede Kjøbstad Oslo. Som første Biskop der nævnes i Biskopsfortegnelserne Apgaut, der ovenfor er omtalt, en Søstersøn af Biskop Grimkel, og indviet i Rom til Erkebiskop Adalberts store Misnøie. Mag. Adam omtaler Apgaut som endnu levende og virkende, da han skrev, omkrins

¹⁾ Først Libæfr. V. 41, 42. ²⁾ Jfr. S. 42. ³⁾ Hungro. c. 3. ⁴⁾ Først Libæfr. V. 42.

tropolitanafagen, og hvorledes Forholdet har været mellem Olaf og den hamborgske Erkebiskop, derom mangle bestemte Oplysninger. Vi have nemlig kun nøiagtig Underretning om een eneste Biskopsbestielse inden den norske Kirke i Olafs Dage, og den ligger udenfor selv Norge, og den norske Konges Omraade, da den gjælder Island.

Biskop Isleif styrede i 24 Aar Islands Kirke med Kraft og Ansæelse. Han havde Kampen at bestaa med sine Landsmænds Stivskab, hvilket han dog vidste at beherske, og med fremmede Biskopper, til dels, som det lader, Bedragere eller den romerske Kirke uvedkommende, hvilke vilde trænge sig ind i hans biskoppelige Embede, men hvilke han afviste med den bremste Adalberts Understøttelse. Ad Bernhard den Sariske synes han dog at have levet i fuldkommen Enighed. Han oprettede en Skole i sit Hus for vordende Præster, og for den udgik flere dygtige Geistlige, som endog siden bleve Biskopper. Isleif døde henved 75 Aar gammel den 5te Juli 1080. Nu endede de islandske Hovdinge paa næste Aars Althing om at vælge til hans Eftermand hans Søn Gisfur, der ligesom sin Fader havde studeret i Saren og først var kommen hjem til Island en Stud efter sin Faders Død. Gisfur modtog Valget og drog derpaa til Tydskland i den Tanke at lade sig indvie af den hamborgske Erkebiskop. Men da han kom til Saren — heder det — erfarede han, at Erkebiskop Liemar var affat fra sit Embede. Han drog da til Rom, til Pave Gregorius og fremsatte for ham sin Stilling; hvorpaa Paven sendte ham med sin Anbefaling til Erkebiskop Hartwig af Magdeburg, af hvem han ogsaa blev indviet den 4de Septbr. 1082 og kom det følgende Aar tilbage til Island ¹⁾.

Det nærmere Sammenhæng hermed lader sig yderligere oplyse af den Tids bekjendte Statsforholde. Adalberts Efterfølger paa den hamborgske Erkesæde, Liemar (1072—1101), var en Ven og ivrig Tilhænger af Keiser Henrik IV. Mellem denne og den høit berømte Pave Gregorius VII (1073—1086) reiste sig, som bekjendt, et bittert Fiendskab, der gik saavidt, at Paven bansatte Keiseren og opfordrede de tydske Fyrster og Prælater til at afsætte ham og vælge en anden. Under den nu indtraadte Splittelse i den tydske Kirke holdt Liemar, der ellers roses som en klog og lærd Mand, fast ved Keiser Henriks Parti, og fulgte ham endog som en af hans fornemste Tilhængere og Krigshovdinge i 1081 paa hans Tog til Rom, hvor Gregorius blev beleiret. Under disse Omstændigheder var det, at Gisfur kom til Tydskland, hvor han erfarede, at Liemar var, om ikke just affat, saa dog i aabenbart Oprør mod Paven, og fraværende paa et Tog mod denne. Derfor henvendte han sig til Pave Gregorius

¹⁾ Sgrv. c. 5.

og denne tog naturligviis ikke i Betænkning at overdrage Biskops Indvielse, med Forbigaaen af hans egentlige Metropolitan, hvilken Gregorius maatte betragte som affat ved hans egen oprørste Færd, og en anden, Paven hengiven, tydsst Metropolitan. Man kan saaledes fra dette Tilfælde intet slutte om Pave Gregorius's Anskuelse i Mindelighed med Hensyn til det hamborgske Erkesædes Metropolitanat over den norske Kirke, og endnu mindre om Kong Olaf Kyrres, der synes at have staaet ganske udenfor hele denne Sag. Da imidlertid den bittere Strid mellem Keiser Henrik og Pavedømmet fortsattes ogsaa under Gregorius's Eftermænd, og Liemar fremdeles stod paa Keiserens Side, saa kan man let skjønne, at det hamborgske Erkesædes Metropolitanhoihed over Norden ikke i Liemars Embedstid kunde finde noget kraftigt Forsvar hos Paverne; og strax efter Liemars Død 1103 gif, som vi senere skulle see, den hele Hoihed til Grunde.

Kong Olaf Kyrre stod i et venstabeligt Forhold til Pave Gregorius VII, der strakte sin kristelige Virksomhed som til de øvrige nordiske Riger, saa ogsaa til Norge. Man finder blandt denne Paves Breve et af 17de Decbr. 1078 til den norske Konge, hvilket overvejet indeholder kristelig Opmuntring og Belæring. Han yttreder endt andet deri, at det altid havde været hans Duffe at sende til Kongen nogle af sine Brødre (d. e. romerske Geistlige), der kunde lære ham, saa at han ei skulde valse i noget, men blive stadfæstet paa en sikker Grundvold. Da dette imidlertid faldt ham meget vanskeligt baade formedelst Norges Fjærnhed og end mere formedelst det ubekjendte Tungemaal, saa beder han Kongen, ligesom han og har bedt de andre nordiske Konger, at han vil sende til det apostoliske Sæde nogle unge fornemme Mænd af sit Land, for at de kunne under Apostolene Petri og Pauli Vinger blive flittigen oplærte i de guddommelige Bøger og siden bringe det apostoliske Sædes Erinder til Kongen, som bekendte med hvad den kristne Troes Orden udfordrede ¹⁾. Maa skee for Gregorius gjort sig ringere Tanker om den norske Kirkes Rettenhed, end den fortjente; men især har han dog vist nok havt for sig at faa oplært norske Geistlige under Pavens eget Opfyn i den monistiske Ret og faa dem indprentet de Grundsætninger, paa hvilke en hierarchisk Bygning skulde reises, hvortil han havde udfæstet sin forarbejdede Plan, og hvori den hele Christenhed onskedes indlemmet. Men Olaf har fulgt denne Gregorius's Opfordring videt ikke.

De Biskopper, som under Olafs Styrelse virkede i Norge, ere i den Enkelts Navne nær, hvilke ovenfor ere anførte, ubekjendte; kun den oftere nævnte Bernhard den Saxiske vide vi lidt mere,

¹⁾ Engh. D. S. IV. 580—593; jfr. Munch II. 397, 421.

skönt ubetydeligt nok. Det er allerede fortalt, at Bernhard efter en tyveaarig Landsflygtighed paa Island, hvor han levede i Samdrægtighed med Biskop Isleif, vendte tilbage til Norge strax efter at Olaf var bleven Konge. „Derpaa — heder det — for han til Rom ifølge Kongens Bøn og frede de Døde (fridadi fyrir öndudum)“. Da han var kommen hjem fra denne Reise, var det at Olaf bestilte ham til Biskop i Selia, som før er omtalt ¹⁾. Hvad der egentlig skal forstaaes ved hiint Erinde, som han for Kongen udførte i Rom, er ikke let at sige med Sikkerhed. Snarest kan man maaskee gjette, at de Døde, for hvem der skulde fredes, var Olafs Fader, Harald og de, som vare faldne med ham i England. Men bestod da Fredningen i en almindelig Forbøn for deres Sjæle, som foretagen i Rom skulde have større Kraft, og hvorom maaskee Olaf, der fulgte sin Fader paa det engelske Tog, havde gjort et helligt Løfte? — eller hvilede der paa Harald for et eller andet tidligere Misgreb mod Kirken eller Brud paa dens Lov en kirkelig Straf, et Ban, fra hvilket han i levende Live ikke var bleven løst, og for hvis Byrde Sonnen nu vilde befri hans Sjæl ved at henvende sig til Kirkens Hoved? — dette er Spørgsmaal, som af de hidtil bekjendte Kilder neppe lade sig fyldestgjørende besvare. Om Biskop Bernhard heder det forøvrigt, at han ansaas for en „hoist udmærket Mand“ (hinn mesti merkismadr) ²⁾. Hans Dødsaar er ubekjendt, men hans Død maa sandsynligvis være indtruffen i Kong Olafs seneste Styrelsestid, omkring 1090 ³⁾.

18.

Kong Magnus Barfod og hans Søner. Lunds Kirke faar Metropolitanhøiherd over Norden. Store Fremskridt i det norske Kirkevæsen.

Olaf Kyrre døde i sin bedste Alder den 22de Septbr. 1093. Han efterlod en tyveaarig Søn Magnus, men denne blev ikke før Norges Enefonge. Haakon, Kong Magnus Haraldsøns Sø, traadte nu ind i sin Ret, som havde hvilet i hans Farbroders Lovtid, og blev i Thronhjem tagen til Konge over det halve Rigt. En Fællesskyrelse af Kongedømmet indtraadte nu atter, der ikke lovede Folket lang Rolighed. De to Konger vare nemlig uvenskabelig fædede mod hinanden. Magnus, en ærgjerrig Yngling, der lignede sin Farfader i Sindelag meer end sin Fader, taalte ikke godt nogen Medstyret. Han var derhos utilfreds med Haakon, fordi denne formindskede Kongedømmets Indtægter ved at eftergive Folket adskillige Tyngher, som hvilede paa det fra Svein Knutsøns Dage, — og misundelig paa ham, fordi han herved og ved sit blide Væsen vandt Al

¹⁾ Hgrv. c. 3.   ²⁾ Hgrv. c. 3.   ³⁾ Jfr. Munch II. 420.

uens Indest i høiere Grad end den meer haarde Magnus. Det ulvende Uvenskab mellem begge Konger kom dog ikke til Udbrud i nogen virkelig Krig. Haakon døde nemlig uventet og hastig i 1095 den at efterlade nogen Søn.

Magnus blev nu Norges Enkonge. Hans Mundheld var: „En konges Maal er Hæder, ei et langt Liv“, og Hæderen søgte han i Seier over sine Fiender i og udenfor sit Rige. Da han havde bragt red til Veie i Norges Indre, begyndte han at seide i Vest og Ost og uro alle sine Naboer. Seieren fulgte ham vel oftest paa hans Tog; men Bønderne i Norge fandt sig dog besværede ved den idelige edingsudredsel og kaldte ham: Strids-Magnus (Styrialdar Magnus). Han kaldtes ogsaa med Tilnavnet Barfod, fordi han paa sine Tog i Bestlandene optog Irernes korte Klædebragt med blottede næ. Han var Konge i ti Aar paa det nærmeste og faldt paa et Tog i Irland kun 30 Aar gammel den 24de Aug. 1103.

Om den norske Kirkes Tilstand i selve Norge under Magnus Barfods Rigsstyrelse vide vi intet; rimeligviis har den skredet sin sædvanlige Gang fremad i Udvikling. Om Kirken paa Island synes derimod fra denne Tid nogle ikke uvigtige Oplysninger. Vi have seet, at efter Biskop Isleifs Død i 1080 blev hans Søn Gissur af Jöklet valgt til hans Eftermand. Før han modtog Valget, tog han det Løfte af alle Landets Hovdinge, at de skulde lyde ham i Alt hvad han som Biskop kunde paabyde dem med Hensyn til Religionen og kirkelige Forhold; og de holdt dette Løfte. Gissur styrede sin Kirke med en Anseelse, som ikke gav hans Faders det ringeste efter, og svede ligesom han en stor Indflydelse paa alle sit Fædrelands offentlige Anliggender, saaledes at man med Sandhed kunde sige, at han i sin Tid var baade Biskop og Konge paa Island. Den islandske Stat nød overhovedet i Isleifs og Gissurs Dage, og man kan næsten sige fra den Tid Christendommen der blev fuldkommen grundfæstet, en indre Fred og Rolighed, som den ikke havde kjendt siden Dens første Bebyggelse. Og man kan ikke andet end heri spore Christendommens kraftige Virkninger til Folkemaalens Formildelse og Sædernes Afslibning.

Et vigtigt Strid af Gissur var det, at han skaffede Biskoppen paa Island et fast Biskopsæde, og det med betydelig Formues Opfyldelse fra sin egen Side. Han havde arvet Gaarden Skaalholt efter sin Fader; han byggede her en Kirke, og da hans Moder ogsaa var død (omfr. 1090?), gav han hele Skaalholt Gaard til Kirken ved den Bestemmelse, at der for Fremtiden skulde være Biskopsstol¹⁾.

1) Hgrv. c. 5.

Et endnu vigtigere Foretagende af Gísfur var Tiendens Indførelse paa Island. Heri understøttedes han af den daværende Lovgivemand, den lovsyndige Stald Markus Skjeggesson, og af den lærde Prest Sæmund Sigfusson i Ddø, en af Landets rige og mest anseede Hovdinge. Tienden blev lovtagen paa Althinget 1097 med en Hvælvsmaade, der svarede til Islands Forhold. Dette vigtige Strid tog saaledes paa Island før end i Norge. I vilde senere igjen komme tilbage til Gísfurs Biskopsstyrelse.

Ved Magnus Barfods Død (1103) indtraadte igjen en Del af Kongedømmet i Norge. Han efterlod nemlig tre Sønner: Eystein som ved Faderens Død var fjorten Aar gammel, Sigurd, der var 6 Aar yngre og Olaf, som kun var fire Aar. Disse bleve alle taget til Konger, og de tvende ældre optraadte strax som selvstyrende (de vare nemlig over 12 Aar) i Fællesskab, og tillige som Berger for sine tredie Broder. Deres Styrelsestid blev atter en Rolighedens og Lyffens Tid for Norge, vigtig baade ved Folkesvelstandens Fremblomstring og ved Kirkeforfatningens Udvikling.

Hvad der har gjort disse Brodres Fællestyrelse mest bekendt i Historien, er Sigurds Tog til Jerusalem, der erhvervede ham Tiendens Navnet Jorsalafari eller Jerusalemfarer. Krorstogene havde taget sin Begyndelse, og hele Europa var opfyldt af Begeistring for det hellige Lands Erobring fra de Bantroende. Til Norge forplantedes denne Begeistring ved nogle Nordmænd der i Aarhundredets Begyndelse havde besøgt Jerusalem. De havde ved sin Hjemkomst meget at fortælle om Sydens Herligheder; og disse loftende Skildringer forbandte med Tanken om det Fortjenstfulde i at besøge de Steder hvor Kristus havde lært og lidt, og i at kæmpe for deres Udrikel af de Bantros Hænder, vakte en almindelig Nærelse i Norge. Mange følte Lyst til at besøge Jerusalem og deeltage i de hellige Krige, og de opfordrede en af Kongerne til at være deres Anfører. Brodrene besluttede ogsaa paa fælles Kofkning at ruste en Flaade, og det blev afgjort, at Kong Sigurd skulde være Togets Anfører, og at Eystein under hans Fravær skulde styre Landet.

I Høsten 1107 forlod den syttenaarige Sigurd Norge med en Flaade paa 60 Skibe, bemandet med omtrent 10,000 Krigsmænd, alle frivillige. Han overvintrede i England, kæmpede i Maren 1108 og 1109 mod Maurerne rundt om Spaniens Kyster og kom om Sommeren 1110 til Palæstina. Han blev med store Gædsbevisninger modtagen af Kong Balduin af Jerusalem og af denne ledsaget til den hellige Stad, hvor han af Patriarchen og Kongen modtog som Gave en Spaan af Christi Kors, hvilken han lovede at bevare og

1) Hgrv. c. 6.

den hellige Olafs Hvilested. Efterat begge Konger havde forrettet sin Andagt paa de hellige Steder, besluttede de i Forening at angribe Sidon (Sætt), der endnu var i Tyrkernes Hænder. Sigurd, der havde sin Flaade ved Joppe, førte den herfra til Sidon, og indsluttede og angreb Staden fra Søside, medens Kong Balduin og Greve Bertrand af Tripolis angreb den fra Landsiden. Staden overgav sig til de Christne den 19de Decbr. 1110.

Da Sigurd nu ved Waabenbaad saavel som ved Andagtsøvelser havde opfyldt sin Reises Diemed, gav han sig paa Hjemveien. Han besøgte Constantinopel, hvor en stor Deel af hans Ledsagere traadte i Keiser Alexius Comnenus's Tjeneste. Sigurd stænkede Keiseren sine Skibe, da han havde foresat sig at lægge Hjemveien over Land. Derpaa fór han gennem Bulgarien, Ungarn og Tydsland til Danmark, hvor han ankom ved Midtsommer 1111, og saa fra det nordlige Jylland til Norge. Han blev her modtagen af Folket med stor Glæde, og hans Færd blev omtalt som den hæderligste, der nogen Tid var foretagen fra Norge. Toget har, som man af samtidige Korstogs- skribenter og engelske Historiekskribere seer, vaakt ikke saa ganske ringe Opmærksomhed i Udlandet. Det havde ogsaa sine Indvirkninger paa de norske Kirkeforhold, hvilke senere skulde omtales. Det giver et Bidnesblyd om Norges daværende Kraft og Velstand, men da det nærmest vedkommer Norges verdslige Historie, er det her kun løseligen berørt.

Harde Sigurd ved sin Forsølsfærd hævdet Norges Hæder i Udvandringens Dine, saa havde imidlertid hans Broder Eysteinn ved sin måde og kloge Styrelse bragt Landets indre Forfatning i en blomstrende Tilstand. Han havde ved Havneanlæg, Bygning af Fisterleier og Oprettelse af Sælhusse paa de mest befarne Fjældveie sørget for Næringsdriftens Opkomst; ved Istandsættelse af Bæverne og Bygning af Klost for Krigsskibene havde han iagttaget Rigets Sikkerhed; han havde udvidet dets Grændser ved at formaa Samtlændingerne, som ved Midten af foregaaende Aarhundrede vare bleve Christne¹⁾, til atter at forene sig med Norge; Nidaros og Bergen havde han endelig prydet med nye og pragtfulde Bygninger, baade til kirkeligt og verdsligt Brug. Saaledes kunde Kong Eysteinn vissefælgelig med Rette rose sig af, at have ved sin fredelige Virksomhed sørget fuldt saa meget for Nordmændenes sande Velvære, som Sigurd ved sit Tog for deres Krigerhæder.

Til Norges store Held blev den indre Fred usforstyrret af Splid mellem de samstyrende Brødre, skjønt det ved enkelte Leiligheder ikke tegnedes sig saa ganske venstabeligt mellem de høist uligefindede Eysteinn

¹⁾ Se ovenfor S. 89.

og Sigurd, — den første med hans Blidhed, Venlighed og Klogskab, der dog var forbunden med megen Fasthed og Udholdenhed hvad han ansaa for Ret, — den anden med hans Alvor, Tungfimt Hestighed og Strenghed. Men begge havde i Grunden Lovens Dveholdelse og Folkets Vel stadigen for Øie; og derfor spredte sig i Uveirøsthyer, som undertiden traf op mellem dem, uden videre Følge. Den tredje Broder Olaf lignede Eysteinn mest i Sindelag og sym ogsaa mest at have holdt sig til ham. Men hans Kongedømme blev af kortest Varighed; han døde nemlig allerede i sit attende Aar (22 Decbr. 1116) uden at efterlade Aftom. Sex Aar efter (29de August 1122) døde ogsaa Eysteinn uden at efterlade flere Børn og een Datter; og nu blev Sigurd for Resten af sin Levetid Norges Enefølge.

Deels under disse Brødres Samstyrelse, og deels medens Sigurraaadede ene for Kongedømmet, indtraf mange Ting, som havde Indflydelse paa den norske Kirkes Udvikling. En for hele Norden vigtig Kirkebegivenhed strax i Begyndelsen af deres Samstyrelse var saaledes: Ophævelsen af det hamburgske Erkesædes Metropolitanatshøihed over Nordens Kirker og Indstiftelsen af et særskilt Metropolitanat for disse inden de nordiske Rigers egne Grændser.

Vi have allerede havt Anledning til oftere at bemærke, at det hamburgske Metropolitanatshøihed ikke var synderlig vel anseet i noget af de tre nordiske Riger; men for Danmark var den byrdefuldest. Hamborg og Bremen laa nemlig saagodt som lige ind paa dette Riges Grændser, og de hamburgske Erkebiskopper kunde saaledes ideligen blande sig ind i den danske Kirkes Anliggender og holde den streng under sin Høihed, mangen Gang uden tvivl til de danske Kongers stor Fortrydelse. Svein Ulfson maatte ganske vist meer end een Gang føle den stolte Erkebiskops Overmod; man veed, at det var Tilfælde, da han af Geistligheden blev tvungen til i 1055 at forflyde sin Hustru Gyda paa Grund af Slegtstabsforhold ¹⁾. Det kunde heller ikke undgaa denne kloge Konges Dømmesomhed, hvor farlig for Danmarks verdslige Uafhængighed, den geistlige Afhængighed af en tydsk Kirkesyrke maatte være. Tidlig synes derfor den Tanke at være opstaaet hos ham, at unddrage sit Rige dette fremmede Aarved at staae Danmark en egen Erkebiskop. Dette vilde ikke have været Abalbert saameget imod, hvis han kunde have drevet sin Plan igjennem, selv at blive Nordens Patriarch; thi da vilde han alligevel beholde sin Overhøihed over Nordens Kirker, og een eller flere ham underordnede Erkebiskopper vilde kun hidrage til end me

¹⁾ Suhm. D. S. IV. 236 ff. 244.

at have hans Anseelse. Men da det ei vilde lykkes med det hamborgske Patriarchat, maatte han naturligviis være ugunstig stemt for et danst Erkebiskopsdømme, der blev ham altfor meget sideordnet, selv om han med Hensyn til det kunde erholde Primatet. Kong Svein synes imidlertid at have drevet sine Underhandlinger med Paven i al Stilhed og ikke ganske uden Held. Pavernes skinsyge Politik var nemlig paa denne Tid en udstrakt Metropolitanmyndighed lidet gunstig, og det maa vistnok tilskrives personlig Indflydelse og personlige Forhold, at Adalbert desuagtet formaaede at udvirke af Pave Alexander II i 1062 en Bulle, hvorved hans Metropolitanmyndighed over Norden fastsættedes, ja endog i visse Dele udvidedes. Men da Adalbert i 1072 døde, og Gregorius VII Aaret efter blev Pave, tog Sagen en gunstigere Vending for Danmark.

Gregorius var, som forhen omtalt, fiendtlig findet mod Adalberts Eftermand, Erkebiskop Niemar; han saa gjerne det hamborgske Erkesædes Svækkelse, og han opfordrede selv i et Par Skrivelser til Kong Svein Ulfson denne til paany at knytte de Underhandlinger med det apostoliske Sæde, som han med Gregors Formænd havde indledet ¹⁾. Denne Gang kom imidlertid Svein Ulfsons Død i Wien (1076) ligesom ogsaa de Uroligheder, i hvilke Gregorius VII strax efter blev indviklet; og Underhandlingerne kom i Langdrag under Svein Ulfsons nærmeste Efterfølgere, hans Sønner Harald Hein (1076—1080), Knut den Hellige (1080—1086) og Olaf Hunger (1086—1095). Men da Erik den Gode var bleven Konge i Danmark, greb han atter Sagen an med Iver, tildeels egget af personlig Villie mod Erkebiskop Niemar.

Erik henvendte sig til Pave Urbanus II (1088—1099), der ogsaa var Niemar fiendt, og fik udvirket Løfte om Oprettelsen af en Erkestol i Danmark. Urbanus's Efterfølger Paschalis II (1099—1118) holdt fast ved sin Formands Løfte; og da nu derhos Erkebiskop Niemar døde (1101), og dennes Efterfølger, Hubert, ingen kraftige Indsigelser gjorde mod de Anslag, som vare i Gjære, kom det endelig dertil, at Pave Paschalis i 1103 sendte sin Kardinal-Legat Alberich til Danmark med Fuldmagt at udsee et passende Sted for den nye Erkestol. Hans Valg faldt paa Lund i Skaane, og den derværende Biskop Asser, i det norske Sprog Assur, blev erklæret for Erkebiskop og modtog Pallium af Legatens Hænder 1104. Den nye Metropolitan's Provins blev de tre nordiske Nigers Kirker, og disses Afhængighed af den hamborgske Metropolitan var dermed hævet. Vel gjorde senere hen de hamborgsk-bremiske Erkebiskopper Indsigelser mod den nye Foranstaltning og søgte i det mindste at erhverve Primat-

¹⁾ Suhm. D. S. IV. 451—456.

myndighed over Erkebiskoppen af Lund; men skønt disse Lovstigninger varede længe, saa levede de dog ikke til nogen Forandring det engang fastsatte ¹⁾.

Saavidt man af alle gamle Efterretninger kan skønne var Lunds Biskopsstols Ophøielse til Metropolitanat for hele Norden en udelukkende Virkning af de danske Kongers og rimeligviis ogsaa de danske Geistligheds Bestræbelser. Man sporer ingen Medvirkning der til fra de to andre nordiske Rigers Side, ligesaa lidet som man kan der omtalt nogen formelig Erkjendelse fra deres Side af den lundske Kirkes Metropolitanhøihed, og da Pave Paschalis's Erections-Bull ikke mere er til, saa kjenner man ikke engang Udtrykkene, hvori Metropolitanhøiheden over den norske og svenske Kirke er den lundske Erkestol meddeelt, eller hvilke Vilkaar dermed have været forbundne. Imidlertid er det ligesuldt sikkert, at den lundske Kirkes Metropolitanhøihed i Gjærningen har været erkjendt baade af den norske Kirke og af de norske Konger. Dette kan sluttes ikke alene deraf, at intet Spor findes til nogen Indsigelse imod den af Paven truffne Foranstaltning fra norsk Side, men ogsaa af følgende Grunde: 1) man har ikke Underretning om, at alle de sex islandske Biskopper, hvis Udnevnelse falder mellem den lundske Kirkes Ophøielse til Metropolitanat (1104) og det Tidspunkt, da den norske Kirke fik sin egen Metropolitan (1152) ere blevne indviiede af Erkebiskoppen i Lund ²⁾; — 2) ligeledes af den første grønlandsk Biskop i Garde, som bestikkes i Sigurd Jon salfarers Tid, og det ifølge Kongens egen anbefaling, blev indviid af samme Erkebiskop ³⁾ — og endelig 3) at det næste store Provincial-Concilium, som man ved at være holdt medens Lunds Erkebiskop var hele Nordens Metropolitan, nemlig i 1139, var foruden at ses danske og een svensk Biskop ogsaa besøgt af Biskopperne af Berge og Færøerne ⁴⁾. Heraf viser sig uimodsigelig, at Lunds Erkebiskop i den her omhandlede Tid (1104—1152) har med Hensyn til den norske Kirke været i virkelig Besiddelse af Metropolitanhøihedens væsentlige Hovedrettigheder: Biskoppers Indvielse og Provincial-Conciliers Sammenkaldelse, og at saaledes hans Metropolitanhøihed i Norge har været anerkjendt paa en ganske anden Maade og langt fuldstændigere end tilforn havde været Tilfældet med den hamburgske Erkebiskop. Man finder vistnok i Sagaerne den Fortælling, at Sigurd Jarsalfarer under sit Ophold i Jerusalem lovede den derværende Patriark at ville oprette en Erkestol i Norge, „hvis det stod i hans Magt“ ⁵⁾ men dette betingede Løfte, hvis Opfyldelse naturligviis afgang af Pa

¹⁾ Mänter II. 76—91.

²⁾ Hgrv. c. 6, 10, 11, 13, 14, 17.

³⁾ Grøn. H.

Mindeesm. II. 882.

⁴⁾ Enhm. D. S. V. 559—561.

⁵⁾ En. S. I

D. S. c. 11.

vens Samtykke, behøver ikke at fortolkes som nogen Yttring af Uvillie mod Lunds Metropolitanhoihed. Man bør neppe deri see meer end et Ønske om, at Forholdene engang kunde soie sig saa, at den Krig, der nys var bleven Danmark til Deel, ogsaa kunde udstrækkes til Norge, — et Ønske, som ganske naturligt kunde opstaa hos Nordmændene og deres Konger, uden derfor just at medføre nogen Uvillie mod den pavelige Foranstaltning, hvorved Danmark fortrinnsviis var bleven hædret blandt de nordiske Riger.

Det var virkelig et Gode, som den norske Kirke opnaaede derved, at den gamle Usikkerhed med Hensyn til Metropolitanhoiheden over den endelig blev hævet. Vel var Metropolitanatet fremdeles udenfor det norske Riges Grændser, men alligevel i et Land, hvis Indbyggere i Sprog og Seber vare langt nærmere beslegtede med Nordmændene, end Tydskerne vare. En bedre Orden kunde nu iagttages med Biskoppernes Indvielse, og de lange og i sine Følger uvisse Rejser for at opnaa denne kunde for Fremtiden undgaaes. Derhos maa det endelig erkjendes, at de lundske Erkebiskopper efter alle Kjendtegn søvede sin Metropolitanhoihed over den norske Kirke med meget Maaled. Man finder intet Spor til nogensomhelst utidig Anmaaselse fra deres Side eller til nogen Folkefølelsen krænkende eller skadelig Indblanding i den norske Kirkes indre Anliggender. Denne synes tværtimod i Tiden, medens den lundske Metropolitanhoihed varede, at have udviklet sig ved sin egen indre Kraft ligesaa selvstændigt som forhen, uden at Love eller Indretninger paatrængtes den af den fremmede Metropolitan, og uden at strengere hierarchiske Grundsætninger gjorde sig gjældende, end de som kunne siges at have raadet fast ligesaa dens første Oprettelse. Det kan saaledes ansees for vist, at om end den lundske Metropolitanhoihed ikke søvede nogen sterkt isinefaldende Indvirkelse paa den norske Kirke, saa var den dog en gavnlig Forberedelse til dennes snart paafølgende fuldkomne Udsondring som et selvstændigt Led i det store romerske Kirkesamfunds Række.

Af større Bigtighed for den norske Kirkes Udvikling var dog udenvivl den forfattede Ordning af dens Biskopsdømmer, som fandt Sted under Sigurd Jorsalfarers og hans Brøders Landsstyrelse; — hvad der nemlig i denne Henseende skal tilskrives Brødrene som samstyrende, eller Sigurd, efterat han var bleven Enefonge, laader sig ikke bestemme. Den samtidige anglonormanske Kirkeskribent Ordericus Vitalis, der viser sig ret vel underrettet om den daværende Tilstand i Norge, siger om Kong Sigurd, at „han oprettede i det norske Rige Biskopsdømmer og Munkelostere, hvilke hans Forgjængere ei havde kjendt“ 1). Dette bør nu ikke forstaaes som om Forfat-

1) Ordericus Vitalis var født 1075, paabegyndte sin historia ecclesiastica mel-

teren, har villet sige, at Biskopsdømmer ei kjendtes i Norge und Sigurds Forgjængere, at han altsaa var den første som oprettede dem; thi Tillægget „hvilke hans Forgjængere ei havde kjendt“ syn blot at sigte til Klostrene, og i ethvert Fald ere i det Foregaaen Grunde anførte for at Begyndelsen til Biskopsdømmers Drettel allerede var gjort under Kong Olaf Kyrre. Det antyder imidlertid med Bestemthed, at noget vigtigt for denne Sag ogsaa er udrettet under Sigurd Forsalfarer; og dette bestod deri, at de Biskopsdømme som kunde henregnes til den norske Kirke, i og udenfor selve Norge bleve ordnede noget nær til det Antal og med de Grændser, som siden efter bleve fast bestaaende lige til Reformationen.

Til de tre Biskopsdømmer, som allerede under Olaf Kyrre ma antages at være oprettede i selve Norge, nemlig: Throndhjem eller Nidaros's, Selias eller Bergens, og Bifens eller Dølos, — kom nu et fjerde: Stavangers, hvortil de to sydlige Fylker af Gulathingelagen, Rygiafylke og Egdafylke, samt de under samme Lagdømme lydende Landstaber Balders og Haddingiadal henlagdes. At Stavangers Biskopsdømme er blevet oprettet under Sigurds Styrelse, kan sees deraf, at en Biskop af Stavanger omtales i hans senere Regjeringsaar ¹⁾, og at den stavangeriske Biskop, som i Biskopskræfterne kaldes den første, nemlig Reinald, levede endnu under Sigurds Efterfølger ²⁾. Opstanden vedblev endnu en Stund, samlet med Bifen, at ligge under Dølos Biskop.

Paa Island bleve Biskopsdømmerne tvende. Da nemlig den før omtalte Biskop Gísfur Jólleifsson i Staalholbt i tyve Aar havde været Enebiskop paa Island, fremkom Nordlænderne i 1102 med det Ønske, at de maatte faa sin egen Biskop, hvis Omraade de skulde være Nordlænderne = Fjerdingen. Som Grund anførtes, at Landet, naar det fik to Biskopper, sjælden kunde antages at blive biskopsløst. Gísfur, som allerede tidligere havde vist stor Opoffrelse for Kirkens Bedste, lagde ogsaa her sin Uegennyttighed for Dagen idet han indrømmede Nordlændernes Bøn. Efter et Par Aar Forløb, som rimeligviis ere hengangne med de nødvendige Forberedelser til den nye Biskopsstols Drettelse, valgtes i 1105 til Biskop de gudfrygtige Prest Jon Dgmundsson. Han var en Lærling af Biskop Jólleif, og havde senere fortsat sine Studeringer i Udlandet. Da han var valgt til Nordlændernes Biskop, gjorde han først

lem 1099 og 1120, og fortsatte den til 1041. Etedet lyder i Drig. saaledes: „episcopatus et coenobia monachorum, quæ antecessores eius non noverant, in regno Nordico constituit“. Lib. XIII, ed Duschene p. 76
¹⁾ En. S. G. og D. S. c. 39. ²⁾ Norsk Ebfr. V. S. 42, 44.

Reise til Rom, til Pave Paschalis II, og blev derpaa indviet af Erkebiskop Osfur i Lund 1106. Han tog efter Hjemkomsten til Island sit Sæde i Hole i Hjaltebald i Skagafforden paa Nordlandet, og reiste der en Kathedralkirke. Saaledes kom da fra nu af Island til at udgjøre to Biskopsdømmer: Skaalholts Biskopsdømme og Hole Biskopsdømme¹⁾).

Paa Grønland var, som det synes, den tidligere omtalte Olaf²⁾ den første Biskop, og det paa Kong Olaf den Helliges Tid. Han har dog ganske vist, om han virkelig er kommen til Grønland, kun været en Missionsbiskop, der igjen snart har forladt Landet. Han nævnes ikke i Biskopsfortegnelserne, hvilke derimod anføre en Erik som den første ved 1112 eller 1113; men han skal have forladt Landet omkring 1121³⁾. Man kjender ikke ret Sammenhængen med hans Biskopskab; rimeligviis var ogsaa han kun at betragte som en Missionsbiskop. Da han var borte, foreslog Høvdingen Soffe Thoresson af Brattahlid paa et Thing, at Bønderne paa Grønland skulde bidrage til at faa en Biskopsstol oprettet hos sig, og derpaa gif man ind. Soffes Søn Einar for nu til Norge og forelagde Kong Sigurd denne Sag. Kongen bifaldt Foretagendet og overtalte en dygtig og vellært Klerk ved Navn Arnald til at modtage Biskopsverdigheeden. Denne Arnald sendte derpaa Kongen med en Anbefalingskrivelse til Erkebiskop Osfur i Lund, som indviede ham i 1124. Da Arnald kom til Grønland tog han sit Sæde i Garde, som fra den Stund af blev Grønlands faste Biskopsæde⁴⁾.

Ved denne Tid maa ogsaa Færøerne have faaet sin egen Biskop, thi vi med Hensyn til dette Biskopsdømmes Oprettelse ikke vide Liden med Bestemthed. Som første færøiske Biskop nævnes i Biskopsrefterne: Gudmund. Da hans Eftermand Matheus angives at være død 1157 eller 1158⁵⁾, og der desuden mellem Gudmund og Matheus omtales en Biskop Orm af Færøerne, som var tilstede paa Provincial-Conciliet i Lund den 8de August 1139⁶⁾, men som Biskopsrefterne forbigaa, saa bliver det sikkert nok, at Gudmunds Bestiftelse falder i Sigurd Jorsalfarers Tid, om ikke før. Den faste Biskopsstol i Kirkjubø paa Strauma skal være oprettet af Matheus, ligesom og Kathedralkirken der reist eller paabegyndt af ham⁷⁾.

Ordningsreglerne, hvortil som Jarledømme ogsaa regnedes Hjalte-land eller Hjalte-land (Sjættlandsøerne), skulle efter Adam af Bremen's Vidnesbyrd allerede have havt en Biskop Thorolf, indviet af den

¹⁾ Hgrv. c. 6. jfr. Finn Joh. I. 323. ²⁾ Se ovenfor S. 89. ³⁾ Grønland. hist. Mindesm. III. 6, jfrt. Norsk Edbr. V. 43, 45. ⁴⁾ Grønland. hist. Mindesm. II. 680—684 jfr. III. 6. ⁵⁾ Isl. Ann. 64. ⁶⁾ Suhm. D. S. V. 560. ⁷⁾ Munch II. 617 f.

Jamborgske Erkebiskop Adalbert, ved Midten af det 11te Aarhundrede¹. Ved samme Tid troes den mægtige Thorfinn Sigurds søn Jar (1014—1064) at have oprettet eller i det mindste paatænkt en sa Biskopsstol i Birgaa i Birgis herad paa Vestkanten af Fross (nuv. Mainland), hvor en Christkirke byggedes. Imidlertid syn ogsaa en Rodulf at være bleven indviet til Orknøernes Biskop, Erkebiskoppen af York, der paastod Primatet ikke alene over Skotland men ogsaa over de ved Skotland liggende Der. Det usik med Hensyn til Retmæssigheden af disse to Biskoppers Indvielse har rimeligviis voldet, at de ei ere blevene opførte i de gamle Biskopsreffer. Disse ligesom og Orkneyingasaga nævne derimod som Dønes første Biskop: William eller William, kaldet den Gamle, der skal være bleven Biskop omkring 1102, og først tog sit Sæde i Birgaa, men senere forflyttede Biskopsstolen til Kirkjuvaag paa samme Ø²).

Endelig maa ogsaa nævnes Suderøerne og Man, der, vii fra hvilken Tid, havde sin egen Biskop, hvis Sæde var ved St. Germani Kirke paa Man³). Skjønt disse Der udgjorde fra gamle Tider en Lensstat under Norges Rige, saa er det dog uvidt, hvorledes det paa Sigurd Jorsalfarers Tid forholdt sig med det derværende Kirkesamfund og Biskopsdømme, hvorvidt det regnede sig som henhørende til den norske Kirke, eller til den skotske, hvis Metropolitan dengang, som nylig omtalt, var den engelske Erkebiskop af York. Saameget er imidlertid vist, at det suderøiske Biskopsdømme fra 1152 af, da den norske Kirke fik sin særegne Metropolitan, regnedes af Javnen til dennes Provins, hvilken Omstændighed altid giver en stærk Formodning om, at hiint Biskopsdømme ogsaa i den nærmeste Tid forud har været betragtet som norsk.

Den norske Kirke havde saaledes nu sin fuldstændige Diocesan-Indretning under ti Biskopper, hver med sit bestemt begrænsede Biskopsdømme og sit faste Biskopsæde; — alle (maaskee med Undtagelse af den suderøiske?) indordnede under den lundske Erkebiskops Provins. En særskilt Metropolitan manglede nu kun den norske Kirke til dens fuldkomne Nationalselvstændighed, og denne Mangel blev afhjulpen inden 50 Aar vare henledne fra dens Indordning under Lunds Erkesæde.

Den anden Fortjeneste af Kirken, som Ordericus Vitalis paa ovenanførte Sted tillægger Sigurd Jorsalfarer, er: at han oprettede Kloostere i Norge. Hvad dette angaar, da er det vist,

¹) Ab. Brem. III. c. 142, jft. m. IV. c. 206.

Idft. V. 3, og Munch II. 216 f. 621—623.

©. 213, jft. Scr. r. Dan. III. p. 242.

²) Ork. ©. 136, jft. No

³) Munch Norg. gl. Geo

Kong Eystein deelte Fortjenesten med sin Broder, og rimeligvis var den af Kongerne, som herved var mest virksom. Om Orderis Vidnesbyrd: at der under de tidligere norske Konger ei havde været Kloster, er fuldkommen paalideligt, har der været opfattet nogen Tvivl. Det heber nemlig hos andre engelske Historiefriivere, at allerede Knut den Mægtige oprettede et Benediktiner-Kloster paa Nidarholm ved Nidaros omkr. 1030. Men om og dette forhold sig rigtigt, saa er der dog al Rimelighed for, at Klosteret ikke ret har villet trives, at det er kommet i Forsald eller endog blevet forladt, og at det først noget efter 1100 igjen er kommet i Orden eller vel endog gjenoprettet fra ny ¹⁾, og at saaledes dets Stiftelse gjerne kan henregnes til Sigurds og hans Brodres Styrelsestid. Om et andet Kloster, nemlig det i Selia, har ogsaa været fremsat den Formodning, at det var ældre end 1100; men dette er ganske usikkert ²⁾. Derimod er det vist, at Klostersænenet først efter 1100 med Bestemthed vises sig i Norge, og at alle de Kloster, hvis Anlæggelsestid med Sikkerhed kjendes, ere yngre end hiint Aar. Orderis Udsagn tør saaledes dog i Hovedsagen være rigtigt. Om det bekendte Munklif eller St. Michaels Benediktiner-Kloster paa Nordnes ved Bergen veed man af paalidelige Kilber, at det blev oprettet af Kong Eystein Magnussøn omkr. 1110; og mellem 1100 og 1150 stiftedes i det mindste otte Kloster deels for Munk deels for Nonner i forskjellige Dele af Norge, deels af den ældre Benediktiner-Orden, deels af den nyere ved den berømte Bernhard af Clairvaux i stort Ry bragte Cistercienser-Orden. I Begyndelsen af det 12te Aarhundrede ved 1120 stiftedes ogsaa det første Kloster paa Island af Benediktiner-Ordenen paa Thingore paa Nordlandet i Hole Biskopsdomme og ved Biskop Jon Dgmundsøn. At Stødet til Klosterslivets Indførelse inden den norske Kirkes Omraade egentlig blev givet under Sigurd Jorsalafarers og hans Brodres Styrelse, maa saaledes anses for utvivlsomt. Det er ogsaa hoist sandsynligt, at den engelske Kirke i dette Stykke som i saa meget andet havde en betydelig Indflydelse paa den norske. Man finder nemlig, at flere norske Kloster i det 12te Aarhundrede bleve fra England stiftede, at deres første Forstandere vare Engelmænd og største Delen af deres tidligste Beboere uden tvivl engelske Munk. Hvad Nordmændene selv angaar, da synes Klosterlivet aldrig at have vaft nogen særdeles Enthusiasme hos dem. Herom synes vidne deels den lange Tid, som henled efter Christendommens Indførelse i Norge, før Klostersænenet der kom i Gang, — deels den Omstændighed, at mange af de første Klosterboere og Klosterforstandere vare fremmede, noget som imidlertid ogsaa

¹⁾ Lange's Rl. S. 316—318.   ²⁾ Lange 539 f.

tildeels kan forklares af det i flere Klosterordener gjældende System, at udsende Kloster-Kolonier til fremmede Lande fra Hovedklosterne, — endelig den ringe Indflydelse, som Klostergeistligheden i Norge sammenligningsviis med den i andre Lande sees at have havt paa Folket, og den ubetydelige Rolle, som dens Forstandere spille i Rigets offentlige Anliggender. Vel bleve flere norske Klosters i Tidens Løb, efter de norske Forholde at regne, heel rige; men hverken vare de sterkt befolkede, eller sees deres Forstandere, Abbeder eller Priorer, paa enkelte Undtagelser nær at indtage nogen isinefaldende Stilling i Staten. De Klostergeistliges Indflydelse kan i Norge aldrig komme i Sammenligning med de Verdsliggeistliges.

I Sigurd Jorsalfarers Tid blev Tiende først paabuden i Norge. Sigurd gjorde under sit Ophold i Jerusalem det Løfte at skulle indføre Tiende og selv erlægge den; han opfyldte ogsaa, heder det, sit Løfte ¹⁾. Før havde den norske Kirke været underholdt deels ved lovbestemte Ydelsler efter Mandtallet, de saakaldte Reider (reida), deels ved Ydelsler efter Dvereenkomst mellem Prest og Sognefolk, deels ved Betaling for de kirkelige Forretninger og deels endelig ved frivillige Gaver og Dffer ²⁾. Ved Tiendens Indførelse ophørte de ældre lovbestemte Ydelsler til Biskop og Sogneprest, da disses Underhold nu skulde tages af Tienden. Denne deelttes nemlig i fire ligestore Dele: een tilfaldt Sognekirken, een Sognepresten, een Biskoppen og een Sognets Fattige, hvilken sidste Deel Bønderne selv bestyrede under Sogneprestens Tilsyn. Tiende udrededes oprindeligen kun af de tre Hovederhverv, hvoraf Nordmændene levede: Agerbrug, Fiskeri og Kvægavl. Korntienden, (åvaxtartiund) ydedes med Tiendebelen af Agerafgroden, deelt paa Ageren ved Indhøstningen, og bjærget og bragt i Hus af Jordens Bruger. Fisketienden (fiskitiund) ydedes med hver tiende Fisk, hængt paa Hjel til Torkning, og bjærgebes af Fiskeren. Kvægtienden (vidreldistiund) ydedes af alt hvad som fødtes i Buskapen. Forskjellig fra denne almindelige Tiende var den saakaldte Hovedtiende (höfudtiund), der lader til at have været tidligere i Brug end Erhvervstienden, men hvis Bestaaffenhed og Oprindelse for Norges Vedkommende ikke vides med Sikkerhed. Den erlagdes een Gang for alle ved enkelt vigtig Leilighed, og rimeligviis med Tiendebelen af Yderens hele løse Formue. Dstet har den ubentvivl været givet Kirken enten som et Slags Testament af den Døende selv paa hans Yderste, eller som Sjælegave af den Dødes Arvinger paa Begravelsesdagen. Om den end i sin første Oprindelse muligen var frivillig, saa synes den dog efterhaanden at være gangen over til at betragtes som en Skyldighed, i det

¹⁾ Sn. S. G. D. S. c. 11, 23.   ²⁾ N. g. L. I. 7—9, 14, 15.

rimeligviis Vedtægten blev, at hver Mand skulde give den een Gang sit Liv. Dertil kan selve Navnet synes tyde. Den vedblev efter en anden Tiendes Indførelse, dog saavidt skjønnes da ikke længer som nogen Skyldighed paa de Steder hvor hiin vedtoges. Hovedtienden deltes forresten paa samme Maade som den almindelige Tiende.

At Tiendens Indførelse var af stor Bigtighed for Kirken, indsees let. Geistlighedens Indkomster sattes derved paa en fast Fod. Presten befriedes fra det Afhængighedsforhold til sin Menighed, hvori en Overenskomst med denne om hans Underhold maatte sætte ham. Kirkerne fik til friere Raadighed for sine Forstandere Midler til Bøger og Inventarium. De Fattige sikredes endelig et Underhold ved Siden af det, som efter gammel Lov og Ret enhver nærmeste Frænder, som dertil havde Leilighed, vare skyldige at yde dem, hvilket i mange Tilfælde maatte blive høist tarveligt. Men i hvor nyttig Tienden i flere Henseender kunde være, saa optoges den dog neppe fra først af med synderlig Velvillie fra Folkets Side. Den var nemlig en Beskæftning paa Næringen, og det en sterk Beskæftning, hvortil Nordmændene forud vare aldeles uvante, da alle de offentlige Ydelses udredtes efter Mandtallet. Tienden blev ikke heller paa een Gang indført over hele Norge; der vare endog enkelte Dele af Landet, som længe sa lige til Reformationen, stod den imod og holdt fast ved den ældre Ydelsesmaade til Kirken, i hvilket Fald dog Hovedtienden vedblev som en Skyldighed.

Man seer af alt det ovenfor fremsatte, at Sigurd Jorsalfarers og hans Brødres Styrelse indtager en meget vigtig Plads i den norske Kirkes Udviklingshistorie. At formaaende høiere Geistlige have raadet og hjulpet Kongerne i deres Foretagender til Kirkens Fremme, følger af sig selv; men hvilke disse have været nævnes ingensteds. Man maa imidlertid antage de daværende Biskopper i Norge for næst mest selvstændige til Kongernes Raadgivere i disse Anliggender, saa meget mere som flere af dem synes at have været dygtige Mænd. Her møder os først som Nidaros's Biskop Simon, Adalberts Efterfølger ¹⁾. At han har levet paa Sigurd Jorsalfarers Tid og navnlig virket kraftigen til Tiendens Indførelse, er tydeligt af den Bemærkning, som den ældste norske Biskopsfortegnelse tilføier ved hans Navn: „han indførte først Tienden i Norge“ ²⁾. Naar Simon blev Biskop og naar han døde, vides forresten ikke. — I Bergen fulgtes Bernhard den Sariffe, rimeligviis omkring 1090, af Biskop Magne ³⁾, der synes at have overlevet Kong Sigurd og altsaa først at være død efter 1130. Hvad lidt nedenfor skal fortælles om Magne lader os i ham see en gudfrygtig og frimodig Mand, der strengt

¹⁾ Se ovenfor S. 144. ²⁾ Norsk Ldfr. V. 43. ³⁾ Se ovenfor S. 148.

holdt over sin Kirkes Verdigheid. — Den fornævnte Kol Thorkeles søn, Biskop i Viken, hvis Styrelsestid synes at have faldet noget lunde sammen med Kong Sigurds, maa ganske vist ogsaa have været en lærd og dygtig Mand, siden det paa en Maade anføres til Jø lændige-Biskoppen Jøsefs Vre, at Kol tilligemed Jon Dgmundsøn begge havde været hans Lærlinge ¹⁾. — Endelig var rimeligvis ogsaa Stavangers første Biskop, Engelsmanden Reinald, en ret duelig Mand, da han skjønt Udlænding hævedes til hiin Verdigheid, — om end hans Karakter forresten synes at have været mindre reen.

Samtidig med Sigurd og hans Brødre var den hellige Magnus, Jarl af Drnsøerne, der forøgede de norske Helgenes Tal. Magnus var en Søn af Erlend Jarl, der igjen var en Søn af den berømte Thorfinn Sigurds søn. Han var i sin Ungdom bleven udeluffet fra sin Deel i Jarledømmet af sin Brødrung (Farbroders Søn) Haakon Paals søn; men i 1108 (el. 1109) kom han til sin Ret, da han i Norge af Kong Eysteinn fik Jarlsnavn og det halve Jarldømme over Nerne med Haakon. Mellem de tvende Jarlar raadede imidlertid intet oprigtigt Venstabs, vistnok for en stor Deel paa Gru ndaf deres saare ulige Sindelag. Den haarde, statskloge og ærgjerrige Haakon kunde ikke taale at dele Magten med den blide, gudfrygtige og svermeriske Magnus, der var mere stiftet til at vinde Folkets Kjærlighed. For at tilægge nogle Uenigheder mellem dem blev en Sammenkomst aftalt at holdes paa Egilsø. Men paa Mødet svog Haakon sin Frende. Han kom med større Følge end aftalt var, fangede Magnus og lod ham dræbe den 16de April 1115 (el. 1116). Men Magnus havde ved sin Rettskaffenhed, Ustyrbighed og sit strenge Levnet erhvervet sig saadan Agtelse, at man, da hans voldsomme Død kom til, ansaa ham for en Helgen. Tyve Aar efter hans Død blev han høitidelig erklæret herfor, i det Biskop Willialm skrinlagde hans Been den 13de December 1135 og strax efter førte dem fra Birgssaa, hvor de hidtil havde hvilet, til Kirkiuvaag, hvor den prægtige Kathedralkirke siden blev indviet til ham som St. Magnus's Kirke. Hans Festsdage vare den 16 April og den 13de December ²⁾.

Paa Island døde den høit fortjente Biskop Gis sur af Skaals holt 76 Aar gammel, den 28de Mai 1118. Han havde et Lars Tid iforveien været stadig syg og sengeliggende og havde derfor allerede det foregaaende Aar udpeget Presten Thorlak Runolfs søn til sin Eftermand og opfordret sine Landsmænd til strax at vælge ham. Thorlak undskyldte sig vel først med sin Ungdom, da han kun var 32 Aar gammel, men modtog dog omsider Valget og drog strax med Gis

¹⁾ Se ovenfor S. 143.

²⁾ Drft. S. 118—134; jfr. Munch II. 673—684 693, 745.

nes Anbefalingsbrev til Erkebiskop Dösur af Lund for af ham at indvies. Dösur gjorde vel først nogle Vanskeligheder paa Grund af at Gísur endnu var i Live, men indviede ham dog omsider den 28de April 1118, altsaa 30 Dage før Gísurs Død. Den samme Sommer for Biskop Thorlak til Island og tiltraadte sin Stol ¹⁾).

Biskop Jon Ögmundsson af Hole var en lærd Mand og holdt Skole ved sin Biskopsstol. Han var meget ivrig i at udrydde al Døtetro, som stod i Forbindelse med Hedenkabet, og han var derhos meget streng i Opfyldelsen af sine gudstjenstlige Pligter og i sin hele Leveviis. Dette bragte ham i Ry for Hellighed. Han døde 69 Aar gammel den 23de April 1121. I 1198 den 3die Marts blev hans Been optagne og strinlagte, idet han blev erklæret for Helgen. Hans Dødsdag blev siden helligholdt ligesom ogsaa hans Strinlægningsdag. Til Jons Eftermand valgtes Ketil Thorstensson, der baade var Gode og Prest. Han drog endnu samme Aar 1121 udenlands, blev indviet af Erkebiskop Dösur i Lund, og kom 1122 tilbage og indtog sit Sæde ²⁾).

Paa denne Tid var det, at Islænderne i 1117 paa Althinget toge den Bestemmelse, at deres Lov skulde skriftlig optegnes, hvilket ogsaa blev udført. I Forbindelse hermed stod uden tvivl ogsaa en Ordning og Optegning af Christenretten. Denne istandbragtes ved begge Biskopperne Thórak og Ketil efter forudgaaende Opfordring af Erkebiskop Dösur. Deres Christenret blev lovtagen paa Althinget 1123 og var siden den ene gjældende paa Island i meer end halvandet hundrede Aar ³⁾).

Sigurd Jorsalfarer var efter sin Broder Eysteins Død i henvendte Aar Norges Enkonge. Som saadan foretog han i 1123 sit andet Krigstog, der ligesom det første kan betragtes som et Slags Kors- tog, skjønt det ikke denne Gang gik til det hellige Land. Den daværende danske Konge Nikolaus Sveinsson opfordrede Sigurd til i Forening med sig at gjøre et Tog til det svenske Landskab Smaal- land for at christne dettes endnu for en stor Deel hedenske Indby- gere. Sigurd gik ind derpaa og drog til Dresund med en Flaade paa 300 Skibe, Leding af hele Norge. Nikolaus havde ventet paa ham en Stund, men havde derpaa hævet sin Leding paa Grund af Folkets Aareren. Sigurd gjorde nu Toget alene, under hvilket han ogsaa herjede i de paa Veien liggende danske Lande. Det heber, at han tvang Smaalænderne til Christendommen; men hans Tog bar dog, ifølge de Efterretninger vi derom have, meer Præget af et Herjetog end af et Foretagende til Christendommens Udbredelse. Han vendte endnu samme Aar tilbage til sit Rige.

¹⁾ Ögrv. c. 7—9.

²⁾ Finn 3. I. 320—329.

³⁾ Finn 3. I. 275.

I Sigurds seneste Styrelsestid indtraf en Hændelse, der haab meget fordærvelige Følger for Norges fremtidige Tilstand. Fra Deisterlandene ankom nemlig i Aaret 1126 til Norge en Mand ved Navn Gillechrist, der paastod, at hans egentlige Navn var Harald, o at han var Kong Magnus Barfods uegtefødte Søn med en ir Kvinde, som fulgte med ham og bekræftede hans Udsagn. Medfør dette Sandhed, hvilket flere af Landets anseeligste Høvdinge antog, saa havde efter Norges Statsret Harald Krav paa Deel i Kongdømmet med Sigurd; og Harald tilbød sig at bevise Rigtigheden i sit Udsagn ved Jærnbyrd, en Gudsdom, som Landsloven godkjendte enkelte Tilfælde og blandt andet ved tvivlsomt Fæderne. Sigurd vilde ikke dele Kongedømmet med Harald, men troede paa den anden Side, at han ikke vel kunde negte ham det tilbudne Bevis. Han fik bede derfor Harald til Jærnbyrd, dog først efterat denne havde svore at om end Beviset lykkedes, skulde han dog ikke kræve Deel i Norge Kongedømme, saalange som Sigurd eller hans Søn Magnus lovede Harald traadte i Kongens og hans Søns Paasyn ni gloende Plogjærn, og Sigurd erkjendte ham for sin Broder. Det var først Gang dette Bevismiddel anvendtes paa tvivlsom Kongebyrd; men da blev ikke den eneste. Det blev, med Norges Kongearvsfølge, et for Landet yderst farligt Middel i dumdriftige Eventyreres og listige Partiføreres Hænder, hvilket senere hen meer end eengang forstyrrede den indre Fred og bragte Kongedømmets Kraft og Anseelse til at vaffe; og om det end i visse Maader bidrog til at hæve Geistlighedens hierarchiske Indflydelse, saa var dette dog ganske vist i Birkeligheden til dens egen og Kirkens store Skade.

Fra Sigurd Jorsalfarers sidste Dage opvise vore Sagaer det første Exempel paa en norsk Biskops dristige Modstand mod Kongens Villie i en Sag, hvori denne overtraadte Kirkens Lov. Sigurd vilde nemlig stille sig fra sin Dronning Malmfrid, en russisk Kongedatter, for at gifte sig med en anden Kvinde ved Navn Cecilia, og gjorde Forberedelser til at holde Bryllup med denne i Bergen. Den daværende Biskop, den ovennævnte Magne, en nidkær og uforfagt Mand fandt Kongens Handling stridende mod Kirkens Love, gif i Følge med en af sine Prestes, en Sigurd, som senere blev Bergens Biskop, i Kongens Hal og bad Kongen gaa ud til sig. Kongen gif ud, modte Biskoppen blidt og bød ham ind at drikke. „Jeg har et andet Ord“ — svarede Magne, og spurgte Kongen om det var sandt, at han vilde forlade sin Dronning og tage en anden Kone. Kongen svarede, saa var. „Hvi — sagde da Biskoppen ivrig — vil Du gjøre sig i mit Biskopsdømme? forhaane saa Guds Bud og Ret og den hellige Kirke, mit biskoppelige Embede og din egen kongelige Verdighet

Nu vil jeg gjøre hvad jeg er pligtig til: forbyde Dig dette Uraad paa Guds, den hellige Dafs, Apostelen Peters og alle Helgenes Begne“. Kongen saa under denne Tale frygtelig ud, heber det, og stod med draget Sverd i Haanden for Biskoppen; men Magne udstrakte Halsen, som om han stod rede til at modtage Dødsbugget. Kongen vendte tilbage til Hallen uden at svare, og Biskoppen gif hjem glad ved at have opfyldt sin Skyldighed. Biskop Magnes bjærve Adfærd havde den Virkning, at Kongen ikke holdt sit Bryllup dengang og paa det Sted. Han forlod hastig Bergen og drog til Stavanger for der at fuldbyrde Brylluppet. Den derværende Biskop, den foromtalte Engelsmand Reinald, der havde Ord for at være en saare gærrig Mand, gjorde vist nok ogsaa Indvendinger mod Kongens Forehavende, men lod dog med det samme forstaa, at Sagen nok kunde lade sig drive, hvis en passende Dpreisning gaves Kirken i Bøder til Gud og Biskoppen. Kongen svarede hertil, at Biskoppen kunde tage af hans Guds, saameget ham syntes passende, idet han derhos lod den tvetydige Yttring falde, at der var stor Forskiel mellem denne Biskop og Biskop Magne. Sigurd egtede Cecilia, men viste ikke siden den stavangerste Biskop større Yndest end Biskop Magne ¹⁾.

Norge nød ifølge Sagaernes Vidnesbyrd en uforstyrret Lykke under hele Sigurds Styrelsestid; der var gode Aaringer og Fred i Landet ²⁾. Om dets blomstrende Tilstand under Sigurd vidner ogsaa den foromtalte Ordericus Vitalis: „Fem Stæder — siger han — ligge rundt om Norge ved Havets Kyst: Berga (Bergen), Cunghella (Konghella), Copenga (Kaupangr i Frændheimi d. e. Nidaros), Burgus (Borg el. Sarpsborg) og Alsa (Oslo). Tunsberga (Tunsberg) er den sjette Stad, som ligger ligeoverfor Danerne mod Østen (Stavanger er altsaa forbigaaet). I det Indre af Landet ere fisterige og store Bænde, og Gaarde (villæ campestres) ligge rundt om Bændenes Bred. Landsfolket har Overflod af Fisk, Fugl og allslags Vildt. De lagttage den christne Lov, Fred og Rydskehed overholdes af dem, og Forbrydelser straffes ved strenge Love og haarde Kevselsler. Orknørerne, Finland (Finmarken), Island tilmed og Grønland, det yderste Land mod Norden, og flere andre Der ere underkastede Nordmændenes Rønge; og fra hele Verden tilføres didhen Rigdomme ved Skibsfaar ³⁾“. At denne Folkets Lykke var Maalet for Sigurds oprigtige Bestræbelser, derom vidner den Kvædling, som en gammel Saga tilføjer ham:

„Vønder mig tyffes det bedste
bygget Land og Fred stande“ ⁴⁾.

¹⁾ Sn. S. G. D. S. c. 39. ²⁾ Sn. S. G. D. S. c. 41. ³⁾ Ord. Vit. l. x. ed. Duch. p. 767. ⁴⁾ Ågrip c. 49 i Forum. s. X. 418.

Alligevel var Sigurd selv i sine senere Livsaar mindre end lyfkelig. Det Lungfind, den Indesluttethed og den lidenskabelige Heflighed, som ogsaa i yngre Dage synes at have raadet hos ham, tiltog med Aarene og ubartede ikke sjælden til fuldkomment Vanvid. Saa danne Anfald varede vistnok ikke længe ad Gangen, men gave dog Anledning til Dytrin, som i hoi Grad smertede Kongen, naar han igjen kom til sin fulde Samling. Han sølte dybt denne sin Svaghed, og Bevidstheden om den nedstemte endmere hans Sind. Af nogle Skrifter af den bekjendte Petrus Mauricius med Tilnavnet Venerabilis, Abbed i Cluny i Bourgogne (1122—1157), i et Brev til Kong Sigurd, med hvem han stod i Brevverling, skulde man endog maafter slutte, at det eengang har været Sigurds Hensigt at nedlægge Kongedømmet og gaa i Kloster ¹⁾. Herom vide imidlertid vore Sagn intet at fortælle.

Hvad der ogsaa forstyrrede Sigurds No i hans seneste Leveaar var Tanken paa Norges Fremtidshjebne, der stillede sig med mektig Farver for hans Blik. Hans eneste Søn Magnus, der var uegtesfødt, var vel en skøn Yngling, øvet i alle Vaaben- og Legemsfærdigheder, men yttrede derhos tidlig et stolt og grumt Sindelag, viste sig ublid, gierrig, uforligelig og var tillige en stor Dranker. Sigurds Broder Harald var derimod gavmild og munter, men ogsaa svag, letfærdig og uforstandig. Sigurd vidste, at Magnus ikke var venssel, og at mange af Landets Lendermænd havde sine Dine heftede paa Harald, i hvem de haabede at faa en Konge, som de kunde lede efter eget Lykke, og i hvis Navn de selv kunde føre Landsstyrelsen. Sigurd maatte saaledes med Grund frygte, at der ved hans Død ikke vilde blive agtet paa den Tid, Harald havde svoret ham, men at denne vilde blive tagen til Konge med Magnus; og da var alt Dødt at vente af disses Karakterfeil, ulige Sindelag, og indbyrdes Had, der fra Magnus's Side gjentagende havde yttret sig. Sigurd gjen-nemstuede disse ildelovende Forholde og hvilke Ulykker de vilde bringe over Norge. Derfor yttrede han ogsaa engang efter et Dytrin mellem Harald og Magnus, hvori den sidste hadefulde og haarde Sind klart traadte for Dagen, følgende Ord, der viste hvilke sorgelige Tanker formørkede hans Sjæl: „Jlde ere 3 farne Nordmænd — sagde han — i det 3 have en vanvittig Konge; og dog forudseer jeg, at den Stund snart vil komme, da 3 gjerne gave det røde Guld for at have mig til Styrrer iskedetfor Magnus og Harald: den ene er grum, den anden taabelig“. Og det viste sig altfor snart, at han spaaede sandt. Sigurd Jorsalfarer døde i Oslo den 26de Marts 1130, ikke meer end 40 Aar gammel.

¹⁾ Maxima Bibliotheca veterum patrum T. XXII p. 869 (Sti. Venerabilis Petri epistolarum lib. II, ep. VII.)

19.

Skitsningen af det første Tidrum under Kongerne Magnus Sigurdsøn (Blinde), Harald Gille og dennes Søner.

Det gik efter Kong Sigurd Jorsalfarers Død som man kunde vente. Medens Magnus Sigurdsøn af et Parti blev tagen til Konge i Oslo, blev af et andet Harald, der kaldtes med sit irske Navn Gille som Tilnavn, tagen til Konge i Tunsberg, efterat den Ed, han havde svoret Kong Sigurd, var erklæret for nødtvungen og ugyldig. Krig blev for det første undgaaet, da nemlig begge Kongers Raadgivere mæglede mellem dem, saaledes at de skulde føre en fællestyreelse med lige Ret; men Freden mellem dem varede kun paa det fjerde Aar, da Magnus i 1134 fordrev Harald af Landet. Men denne kom snart igjen fangede Magnus i Bergen d. 7de Januar 1135 og lod ham paa en grim Maade blinde og lemlæste, hvorpaa Magnus gav sig i Holms Kloster ved Nidaros.

Dette var Begyndelsen til en Række af indre Krige i Norge, der i meer end hundrede Aar med saa og kortvarige Dphold forstyrrede Landets Ro, rimeligviis forsinkede dets Velstands Fremskridt, og ganske vist virkede hemmende paa den saameget lovende Udvikling af Folkets Sedelighed, hvortil Christendommens Indførelse havde givet Stødet. „Harald Gilles Komme — siger den danske Historiefriver Saxo — ned slog som et Lyn og Uveir Norges blomstrende Tilstand“¹⁾; og den norske Historiefriver Munken Thiodrek, der skrev ved 1170, slutter sin paa Latin forfattede norske Historie ved Sigurd Jorsalfarers Død for ei, som han siger, at aabenbare for Esterverdenen sit eget Folks Forbrydelser²⁾. Dog vare disse indre Kampe i Forminen mindre fordærvelige end man skulde tro, da de nemlig i Grunden vare Kampe mellem Kongerne og deres haandgangne Mænd, — Kampe, i hvilke Landets Almue tog lidet eller ingen Deel, og i hvilke overhovedet den næringsdrivende Deel af Folket ikke blev særdeles forulempet. Men i Tidens Løb, da i et Par Menneftaalder Almuen havde seet sine Konger og Høydinger rase mod hinanden i den vildeste Partistrid, da de Styrendes lovløse Udsærd mod hinanden indbyrdes havde gjort Almuens Agtelse for Lovens Bud og Rettergangens Former vaklende, — da droges ogsaa Folkets Mængde, baade Bønder og Bymænd, ind i Hvirvelen, og da greb Fordærvelsen om sig for Alvor.

Kampen mellem Magnus og Harald var dog allerede ledsaget af Grusomheder, hvilke om de end ei ligefrem rammede Landets Almue, dog viste denne det skadeligste Exempel; og skønt man ansaa

¹⁾ Sax. Gram. l. XIII.   ²⁾ Theod. Mon. c. 34.

Magnus for at være af et haardt og grumt Sindelag, saa synes dog Harald Gille at have overtruffet ham i grusomme Gjerninger. Blandt disse maa vi udhæve een, der baade i sig selv var affyelig, og som her bliver saa meget mærkeligere, som den rammede en af Kirkens Forstandere. Harald kunde ikke saa Magnus til at aabenbare, hvor han havde skjult sine Skatte, og ligeledes gjorde han sig forgjæves Umage for at saa dette udloftet eller udtvunget af Magnus's fortroligste Venner. Blandt disse var Biskoppen i Stavanger, den før nævnte gjerrige Reinald; og ham havde Harald især mistænkt for at kjende Hemmeligheden. Reinald blev ført til Bergen og der abspurgt; men han negtede standhaftigen at vide noget om Magnus's Skatte og tilbød at rense sig fra al Mistanke ved Jærnbyrd. Dette Bevis vilde Harald ikke modtage, derimod paalagde han vilkaarligen Biskoppen at betale 15 Mark Guld. Da Reinald negtede at betale denne i hiin Tid betydelige Pengesum og erklærede, at han heller vilde lade sit Liv end forarme sit Biskopsæde, saa lod Harald ham offentlig hænge. Denne uverdige og uretfærdige Behandling af en Biskop, noget der ikke har Sideslykke i Norges Historie, blev efter Sagaernes Vidnesbyrd almindelig lastet ¹⁾; dog finder man intet Spor til at nogen kirkelig Straf herfor har rammet Harald.

Harald Gille nød ikke fuldt to Aar Enefongedømmet i Norge. Det Exempel, han selv havde givet, hvorledes det kunde lykkes ved en tvivlsom men djærvt fremsat Paastand om kongelig Fødsel at trænge sig frem til Kongedømmet, fandt snart en Efterligner. En Sigurd, der havde ført et eventyrligt Ungdomsliv og engang været optagen i den geistlige Stand som Diaconus, hvorfor han kaldtes med Ugenavnet *Stembidiafn*, — som forklæres: den ufortjente Degn, *Slumpedege*nen, — paastod i 1136 at han var Magnus Barfods Søn og forlangte af Harald at erkjendes for hans Broder. Harald vilde lade ham snigmyrde, men Sigurd undkom og hevne sig ved at snigmyrde Harald den 13de Decbr. 1136.

Sigurd opnaaede dog ei at blive tagen til Konge efter sin viftelige eller foregivne Broder. Haralds tvende Sønner Sigurd og Inge, der begge endnu vare i Barnealderen bleve tagne til Norges Konger under de mægtigste Lendermænds Formynderskab. En Kamp begyndte nu igjen mellem dem paa den ene Side, og paa den anden Sigurd *Stembidiafn*, der for at styrke sit Parti tog den blinde Kong Magnus ud af Holms Kloster og erklærede sig at handle for dens Sag. Men i Aaret 1139 bleve baade Magnus og Sigurd dræbte i et Slag ved Holmengraa.

Siden styrede Broderne Sigurd og Inge Haralds sønner.

¹⁾ En. N. og S. S. c. 8.

eller rettere de Lendermænd, der vare deres nærmeste Raadgivere og Formyndere, Riget en Stund i Fællesskab. En ældre Broder Eysteinn kom i 1142 til Norge fra Skotland og fik sin Deel af Kongedømmet, saa at Norge nu havde tre Brødre til Landsstyrere. Mellem disse udviklede sig allerede tidlig en Uenighedsaand, der spaaede Riget ny indvortes Strid og nye Ulykker. Denne Brødrestrid gif imidlertid først efter flere Aars Forløb, efter Aarhundredets Midte, over til aaben Krig; men da var et Vendepunkt indtraadt i den norske Kirkes Udvikling, der danner et nyt Tidrum i dens Historie.

De to og tyve Aar, som ligge mellem Kong Sigurd Jorsalfars Død og dette nye Tidrums Begyndelse udmærke sig ikke ved nogen stærkt fremtrædende Begivenheder i den norske Kirke, naar maastee undtages Biskop Reinalds før omtalte Død i 1135. — I Nidaros synes den førnævnte Biskop Simon at være død omkring 1140. Hans Eftermand var Ivar med Tilnavnet Strauthanke eller Strauthanske, en Søn af en vis Kalf Brange, og maastee en Manding af *Wt.* Ivar Kalfsøn var endnu ikke Biskop i 1139, da han var med i Slaget ved Holmengraa, og det paa Magnus Blindes Side ¹⁾. Han kan ikke have været Biskop i mange Aar; thi Reidar, der nævnes som hans Eftermand, og om hvem senere skal tales noget mere, døde i 1151 ²⁾. — I Bergen efterfulgtes Biskop Ragne, uvist i hvilket Aar men rimeligviis efter 1130, af Ottar, en Islanding ³⁾, om hvem forresten intet vides. Hans Eftermand var igjen Sigurd, der ovenfor er omtalt som Biskop Magnes Prest. Sigurd nævnes som nærværende ved Provincial-Conciliet i Lund i 1139, hvilket forhen er berørt. Han var ogsaa Stifteren af Lysø Cistercienser-Kloster i Nærheden af Bergen. Han levede til 1156 eller 1157 ⁴⁾. — I Oslo nævnes som Kol Thorkelsøns Eftermand en Peter, og som dennes Eftermand igjen en Bili alm, der døde i 1157 ⁵⁾. Om disse vides intet uden Navnet. — I Stavanger var Jon Birgersøn den nysnævnte Reinalds Efterfølger. Om denne Jon, der uden tvivl har været af fornem norsk *Wt.* og en udmærket Geistlig, vil siden blive talt mere ⁶⁾. Alle disse norske Biskopper maa antages at have været indviede af Erkebiskoppen i Lund, deels af *Ds*fur, der døde 1137, deels af dennes Eftermand Astel eller Eskil (1137—1177). — Paa Island døde Biskop Thorslak af Skalholt den 1ste Februar 1133, og samme Aar valgtes til hans Eftermand Magnus Einarsøn. Denne blev det fol-

¹⁾ Sn. S. 3. og E. S. c. 10; N. Tdfr. V. 43. ²⁾ Ivars Navn mangler i den ældste Biskopsfortegnelse, men findes i den yngre mellem Simon og Reidar. N. Tdfr. V. 41, 43. ³⁾ N. Tdfr. V. 42. ⁴⁾ Jøl. Ann. 64. ⁵⁾ N. Tdfr. V. 41, 44; Jøl. Ann. 64. ⁶⁾ N. Tdfr. 42, 44.

gende Aar indviet af Erkebiskop Døsur, og tog i 1135 sin Stol i Besiddelse. Efter en rosværdig Styrelse omkom Magnus ved en ulykkelig Hændelse, idet han med en Mængde Menneffer brændte inde i Hitarbal den 30te September 1148. Til hans Eftermand valgtes i 1151 Klæng Thorsteinsøn, som i 1152 blev indviet af Erkebiskop Askel, og uden tvivl var den sidste Biskop af den norske Kirke, der blev indviet af Erkebiskoppen i Lund ¹⁾. — Biskop Ketil Thorsteinsøn af Hole døde 1145. Hans Eftermand var Bjørn Gilsøn, der i 1147 blev indviet af Erkebiskop Askel og levede til 1162 ²⁾. Alle disse islandske Biskopper roses for Gudsfrugt og Nidfærthed; men deres Indflydelse paa Fædrenelandets Anliggender var ikke saa stor som Isleifs og Gisfurs havde været, og de var ikke i Stand til at forhindre, at de gamle Familiefæder igjen begyndte at rase og det vilde end for. — Paa Færøerne levede den fornævnte Biskop Mathæus til 1157 eller 1158 ³⁾. — Paa Grønland holdt Biskop Arnald ud til henimod 1150; men ved den Tid maa han have nedlagt sit Biskopsdømme og være dragen til Norge. En vis Jon Knut eller Kut blev nemlig i 1150 indviet til Garde Biskopsstol ⁴⁾. — Paa Orknøerne levede Biskop Bili alm den Gamle langt ind i det følgende Tidrum. Han var en Mand af stor Indflydelse paa Øerne. Ved Grændsen mellem begge Tidrum (1152—1155) deltog han i et Korstog eller en Pilegrimsfærd, som Øernes daværende Jarl Rognvald (eg. Kale) Kolfsøn foretog i Forening med den bekjendte Erling Skafke og flere norske Høvdinge. — Paa Sundaerne synes ved denne Tid en Splittelse at have fundet Sted i Kirken mellem Biskopper, som holdt sig til Norge, og andre som holdt sig til Erkebiskopsstolen i York. Men paa disse Forholde har man ingen rigtig Rede.

30.

Overfigt over den norske Kirkeforfatning i det første Tidrum.

Vi have nu fulgt den norske Kirkes Udvikling indtil Midten af det tolfte Aarhundrede, i dens Fremstriden under Kongedømmets og overhovedet den verdslige Statsmagts Ledning. Ved denne Tid indtræder, som allerede yttret, et Hovedvendepunkt i dens Historie, og det er Hierarchiets Grundlæggelse i Forening med Nidaros's Ophøielse til den norske Kirkes Metropolitanstæde, som betegner dette. Men inden vi gaa over til det nye Tidrum, i hvilket Hierarchiet, efter først at have flaaet Rødder i den norske Kirkes Grund, hastigen og kraftigen udviklede sig, medførende efterhaanden væsentlige Forandringer i flere kirkelige Forholde, — ville vi stræbe at give en

¹⁾ Hgvv c. 12—17. ²⁾ Fin. J. I. 329. ³⁾ Jøl. Ann. 64. ⁴⁾ Jøl. Ann. 62.

fort Overtigt over den norske Kirkeforfatning, saadan som den nu antages at have fæstet sig i det Tidrum, vi nu have gienne-
 gaet. Meget, som tilhører den romersk-katholske Kirkeforfatning i
 Almindelighed, ville vi komme til at berøre; men vi ville dog for-
 trinsviis heste Opmærksomheden paa det, der forekommer os paa en
 eller anden Maade ejendommeligt for den norske Kirke.

Vi ville da betragte denne fra tre Hovedsider og omhandle:
 I. Kirkenes Embedsmænd d. e. Geistligheden, Klerus; —
 II. Kirkenes religiøse Skikke; — og III. Kirkenes Styrelse
 og statsretlige Forhold.

I. Kirken havde sin egen Embedsstand (clerus), hvori ethvert
 Medlem (clericus modf. laicus; klerkr, lærdr madr, modf. leikmadr)
 optoges ved en Indvielse (ordinatio, vigsla). I denne Embeds-
 stand vare igjen forskjellige Grader (ordines), hver især med sin
 ejendommelige Indvielse. Deres Antal regnedes almindelig for otte,
 af hvilke de fire ringere (ordines minores), regne de nedenfra opad,
 vare: Ostiarius (Dørvogter, Klofter, klukkari), Lector, Exorcista,
 Acolothus; de fire høiere (ordines maiores) regne de paa samme
 Maade: Subdiaconus (subdiåkn), Diaconus (diåkn), Presbyter eller
 Sacerdos (prestr), Episcopus (biskup). For alle de høiere Grader
 var Consuren eller den ragede Jøse et Særkende. Indvielsen
 til en ringere Grad maatte gaa forud for Indvielsen til en høiere.
 Den biskoppelige Grad udfordredes til at foretage hvilken som helst
 geistlig Indvielse; men Biskopsvielsen udførtes af en overordnet
 Biskop (Erkebiskop, Metropolitan). Paven var egentlig blot
 Roms Biskop, men derved, som St. Peters formeente Efter-
 følger, den hele romersk-katholske Kirkes Overbiskop. Hver Grad
 havde sit Forretningsomraade, som ikke maatte overstrides, i det mindste
 ikke fra den lavere til den høiere. De sex første Grader omfattede
 egentlig Standens tjenende Medlemmer; Prestens Grad:
 dens lærende Medlemmer, hvorfor ogsaa Presten af Nordmæn-
 dene udtryksfuldt benævntes: kennimadr d. e. Lærer; Biskoppens en-
 delig: dens styrende Medlemmer, hvorfor ogsaa Biskoppen ofte
 benævntes: forstióri kirkiunnar d. e. Kirkenes Forstander, Bestyrer.
 Denne hele Indretning var fælles for den norske Kirke med den ro-
 mersk-katholske i Almindelighed.

Vi ville ikke opholde os ved de lavere geistlige Grader, hvis
 Indfyldelse i Kirken vare af en meget underordnet Betydning, men
 begynde med Presten og hans Embedsstilling.

Prestens Hovedpligt var Folkets Undervisning i Christendom-
 men og Udførelsen af Guds tjeneften og de med den i Forbindelse
 laaende Handlinger. For at ordne Prestens Virksomhed i denne Hen-

seende bestemtes overalt, hvor Christendommen nogenlunde var grundfæstet, en Inddeling af Landet i faste geistlige Embedskredse, hver med sin Præst som geistlig Forstander; og disse Embedskredse sluttede sig igjen hver til en Kirke, eller indviet Bygning, hvor Gudstjenesten afholdtes for den tilliggende Kredses Beboere. En saadan geistlig Inddeling af Landet kom ogsaa ved Christendommens Indførelse hastig i Stand i Norge, vist nok paa en Maade allerede i Olaf Trygvessøns Tid, men nogenlunde fuldstændig, som det lader, i Olaf den Helliges; og den har maaffet tildeels havt sit Forbillede i en lignende, som allerede fandt Sted i hedenske Tider med Hensyn til Hofene eller Templerne. En saadan Kreds benævntes i Norge Kirkesogn (kirkiusókn), d. e. Indbegrebet af dem, der søgte en vil Kirke, i Lighed med Thingsofn (þingsókn), Indbegrebet af dem der søgte et vist Thing; og Sognets geistlige Forstander: Sognepræst (sóknarprestr).

Kirkerne i Norge vare imidlertid af forskjellig Rang, og derved opstod tillige en Rangforskjel mellem de styrende Præster. De forskjelligste Klasser af de norske Kirker vare fra gammel Tid tre: Fylkeskirke (fylkiskirkia), Herædskirke (heraðskirkia) og Høgendekirke (høgendiskirkia).

Fylkeskirkerne vare de høieste i Rangen og uden tvivl tillige de ældste i Landet. De havde, som det lader, sit Navn deraf, at de ved Christendommens første Indførelse i Norge kun var een Kirke i hvert Fylke, i de Dele af Norge, hvor Fylkes-Inddelingen vedligeholdtes i sin oprindelige skarpe Begrænsning. Fylkeskirkerne havde derfor egentlig hjemme i Frostathingss- og Gulathingsslagen¹⁾, hvor der virkelig ogsaa i Regelen kun fandtes een Kirke med dette Navn i hvert Fylke, hvilken Kirke opretholdtes af alle Fylkesmændene, og oftest synes at have staaet paa samme Sted, hvor Fylkeshofet stod i Hedendommens Tider. Benævnelsen fandtes ogsaa i Biken, hvor der dog var sex Kirker af denne Rang og dette Navn, skjønt Fylkerne i det egentlige Viken kun regnedes for tre²⁾. Paa Dplandene eller i Eidsivathingsslagen derimod brugtes ikke Benævnelsen Fylkeskirke, men til Fylkeskirkerne i de øvrige Landdele svarede her Hovedkirkerne (höfuðkirkjur), af hvilke der i de Fylker, hvor en Tredjings-Inddeling fandt Sted, var een i hver Tredjing (þridjung), altsaa tre i hvert Fylke³⁾, — en Indretning som muligens skriver sig deraf, at Dplandene noget senere ble Christnet end det øvrige Norge og strax ved Christendommens Indførelse blev forsynet med flere Kirker, end Tilfældet havde været i de øvrig

¹⁾ N. g. L. I. 7, 133.

²⁾ N. g. L. I. 343, 358.

³⁾ N. g. L. I. 38

hovedlandsdele. Fylkeskirkerne, hvor de fandtes, vare i Regelen fra Olaf Trygvessøns Tid, Hovedkirkerne eller som man kunde kalde dem Tredjingskirkerne paa Opplandene derimod fra Olaf den Helliges. Fylkeskirkerne benævntes ellers ogsaa med Navnet: Hovedkirker.

Heredskirkerne vare de næste i Rang. Benævnelsen har sin Oprindelse derfra, at der i Regelen fandtes een saadan Kirke i hvert Hered (herad) eller Underafdeling af Fylket, hvilken Kirke var dette Hereds Hovedsognekirke. Men Navnet var ikke almindelig anvendt over hele Norge; det havde egentlig hjemme i Viken, Gulathingsslagen¹⁾ og vel ogsaa i de Fylker, som hørte til Frostathingsslagen udenfor det egentlige Throndhjem (Prændheim) eller de otte throndiske Fylker. I Throndhjem selv fandtes nemlig egentligen slet ikke dette Slags Kirker, da Fylkeskirkerne, i det mindste i det her omhandlede Tidsrum, tillige vare Hovedsognekirker hver i sit Fylke (eller maaskee, hvor Fylket var deelt i to Halvfylker, hvert med Fylkes-Rettigheder, — hver i sit Halvfylke), hvormod alle andre Kirker i Fylket betragtedes som Høgendeskirker eller Anneskirker til Fylkeskirken²⁾; og i Eidsivathingsslagen fandt uden tvivl et lignende Forhold Sted, idet heller ikke der Heredskirker nævnes, men blot Hovedkirker, som modsættes Høgendeskirker; dog kan det maaskee hende, at her Benævnelsen Hovedkirke undertiden har været udstrakt til enhver Hovedsognekirke og saaledes indbefattet foruden Hovedkirken i hver Tredjing tillige de Kirker som ellers benævntes Heredskirker³⁾. I de Landsdele, hvor Benævnelsen Heredskirker fandt Sted, der omhyttedes denne ofte med Benævnelserne: Fjerdingsskirker (Hördungskirkur) og Ottingsskirker (Ottingsskirkur)⁴⁾, alt eftersom Fylket var deelt i Fjerdinger eller Ottinger, hvilken Inddeling oprindelig faldt sammen med Heredsinddelingen. Dette gælder dog i Grunden kun om visse af de vestlige Ryskfylker, derimod ikke om Viken, hvor Benævnelsen Heredskirker udelukkende bruges om denne Klasse. Heredskirkerne maa overhovedet betragtes som yngre end Fylkeskirkerne, fremkaldte efterhaanden ved Christendommens videre Udbredelse og Grundsaetelse i Landet, da Behovet af flere Gudshuse ved den sterkere Søgning af Almuen blev mere paatrængende nødvendig. De skrive sig dog vist for en meget stor Deel allerede fra Olaf den Helliges Tid. Heredskirkerne byggedes og vedligeholdtes af vedkommende HeredsAlmue.

Høgendeskirkerne vare de sidste i Rang. Navnet betegner

¹⁾ N. g. L. I. 8, 9, 344, 345.

²⁾ N. g. L. I. 135.

³⁾ N. g. L. I. 388,

389, jfr. Munch I. 2. S. 635.

⁴⁾ N. g. L. I. 8.

ligefrem: Løttelseskirker, Bekvemmelighedskirker, og der deres Oprindelse. Det var Kirker, som enten Almuen i me-
 sondrede Dele af vidtløftige Kirkesogn opførte for sin Løttelses-
 for at kunne have Gudsstjeneste til enkelte Læder hjemme i sin-
 saaledes at de ikke behøvede stedse at søge til den fjærne Sognekir-
 eller som enkelt formuende Mand opførte for sit eget huslige L-
 samme Hensigt. De svarede altsaa til hvad man i vore Læder
 Annekterkirker og Kapeller og betjentes enten af Hovedsi-
 Prest selv, eller af en anden Prest, der forrettede som hans Vi-
 eller Kapellan. Af denne Klasse's Oprindelse sees let, at den
 hovedet maa betragtes som den yngste af de tre nævnte Klasser.
 Iertid nævnes den i alle de ældste Christenretter, og so-
 rende hjemme i alle Landsdele. Indretningen af dette Slag
 ker maa selvfølgelig antages at have fulgt meget snart efter Indret-
 af Heredskirkerne, skjønt den forudsætter en allerede almi-
 og bestemt begrænset Sogne-Inddeling.

Af hvad allerede er sagt om disse tre Klasser af Kir-
 Norge vil let kunne sluttes, at ifkun Fylkeskirkerne, og de-
 rende Hovedkirker paa Opplandene, samt Heredskirkerne
 fuldstændige Sognekirker, hvorimod dette ikke kunde sig-
 Høgendeskirkerne. Ved de tvende første Klasser fandtes
 altid Kirkegaard (kirkiugård) eller tilhørende, Kirken omgi-
 Begravelsesplads, hvorfor de tillige vare og kaldtes Begrave-
 kirker (grestrarkirkiur)¹⁾, medens dette neppe stedse var Til-
 med Høgendeskirkerne.

Kirkerne i de opblomstrende Kjøbsteder synes overhovedet at
 været regnede i Klasse med Heredskirkerne. Da Kathedral-
 byggedes ved Biskopsstolene bleve disse naturligviis betru-
 som de ypperste i Rangen af alle Landets Kirker, over selve Fy-
 kirkerne.

Med Hensyn til Sogne-Inddelingen i Norge har vi
 fra først af Kongerne Olaf Trygvæsson og Olaf den Hellige
 megen Indflydelse. Men senere maa man antage, at denne
 Ordning saagodtform ubeløkkende har været Biskopperne overlal
 udført efter Overenskomst mellem dem og Bønderne, især i
 Landet var blevet inddeelt i Biskopsdømmer, og hver Biskop
 faaet sin bestemte Landsdeel til Omraade. Tiendens Indførel-
 sætter en allerede fuldkommen gennemført Sogne-Inddeling.
 denne er dog vist nok i Norge betydelig ældre end hiin og rimel-
 omtrent jævgammel med Christendommens fuldstændige Indførel-
 Olaf den Helliges seneste Dage eller den nærmeste Tid efter

¹⁾ N. g. 2. I. 8, 133, 344, 345, 368.

Jald. De ældste Bestemmelser i den gamle Gulathingslovs Christenret forudsætte allerede en Sogne-Inddeling som bestaaende ¹⁾; men disse Bestemmelser skrive sig om end ikke alle fra Olaf den Hellige, saa dog i det mindste fra Olaf Ryrre (1066—1093), og give saaledes al Anledning til at tro, at Sogne-Inddelingen var fuldkommen ordnet ved Virkten af det 11te Aarhundrede, ved 1050. At Kirkesognene i Begyndelsen have været saare vidløftige, men efterhaanden ved flere Kirkers Ophbyggelse og en lettere Afgang til at erholde tjenstgjørende Prester, ere blevne deelte og saaledes mere indskrænkede, er der al Grund til at antage.

Den Forskjellighed i Rang, som raadede mellem de norske Kirker gik ganske naturligt over paa Presterne, der forestod dem. Ligesom der var tre Klasser af Kirker, var der ogsaa tre Klasser af Prester: Fylkesprester (fylkisprestar) eller tilsvarende Hovedprester (høfudprestar), Heredsprester (heradsprestar) og Høgendesprester (høgendisprestar). I Throndhjem, hvor Fylkeskirken i Regelen var den eneste Hovedsognekirke i hvert Fylke, medens de øvrige Kirker blot vare at betragte som Høgendeskirker eller Annerkirker til denne, der var Fylkespresten den eneste egentlige Sogneprest i Fylket, medens de øvrige Prester vare at ansee som hans Høgendesprester d. e. Vikarier eller Kapellaner. Dette Forhold er, saavidt skjønes, ogsaa tydelig udtrykt i den ældre Frostathingslovs Christenret, hvor Benævnelsen prestlingr d. e. liden Prest, Underprest, synes at være eenstydende med høgendisprestr og betegne dennes ganske underordnede Stilling ²⁾. Noget lignende kan maaske Forholdet have været paa Dplandene, hvor heller ikke Heredskirker eller Heredsprester nævnes, med Hovedpresterne, at nemlig Hovedpresten har været den eneste egentlige Sogneprest i Fylkes-Tredjingen. Den gamle Eidsvathingslovs Christenret lader os i Uvisshed i denne Henseende. I de øvrige Landsdele derimod, hvor selvstændige Heredskirker fandtes, der vare Heredspresterne ved disse selvstændige Sogneprester; og Fylkespresten havde, saavidt skjønes, ingen egentlig overordnet Myndighed over Fylkets Heredsprester. Fylkespresten var blot Sogneprest i det Sogn, som laa til Fylkeskirken, men var over Heredspresterne i Rang. Om han maaske oprindeligen har havt et Slags Tilsyn med Fylkets Heredsprester i Lighed med vor Tids Provster, er noget som ikke lader sig afgjøre ved Christenretterne. I sig selv er det ikke ganske usandsynligt. Høgendespresterne, efter Navnet: Lettelsesprester, Hjelpeprester, vare derimod aldrig selvstændige Sogneprester, men vare deels disses Kapellaner eller Vikarier, deels fornemme Folks Huskapellaner. I

¹⁾ N. g. L. I. 11, 14.   ²⁾ N. g. L. I. 136.

begge Tilfælde vare de i et Afhængighedsforhold, som Sognepresten ikke kjendte. I Høgendespresternes Tal kunde man paa en vis Maade regne Kongens Hirdprester (hirdprestar), hvilke imidlertid paa Grund af deres Stilling til Kongen nøde en fortrinlig Anseelse, skjøndt de i Grunden ikke vare andet end hans Huskapellaner. Til hvilken som helst af de nævnte tre prestelige Stillinger udfordredes een og samme prestelige Vielse, ligesom Embedsdragten ved kirkelige Forretninger var den samme, nemlig: hvid, fodsid Messeskjorte (alba, messuserkr), derovenpaa den saakaldte Stola (stola), et hvidt med Kors betegnet Baand hængende om Halsen ned til Knæerne, og endelig under selve Messeseembedet yderst: Messeskjagel (casula, hokull).

De norste Sognepresternes Underhold synes i Christendommens første Lieder, ja vel i den større Deel af det her omhandlede Lidsrum, at have været temmelig ubestemt og usikkert. I denne Henseende var der vist nok fra først af bedre sørget for Fylkespresternes og de dem sideordnede Hovedprester end for de øvrige Sogneprester. Fylkespresternes synes nemlig at have havt sin Andeel af det til Fylkestirkerne lige ved deres Oprettelse henlagte Jordegods, ligesom ogsaa den bestemte Afgift fra Bøndernes Side efter Mandtallet, hvilken benævntes: Prestreide (prestreida), nærmest synes at vedkomme dem. Desuden havde de lovbestemt Betaling for de flest geistlige Forretninger udenfor den egentlige Gudstjeneste, samt frivillig Offer. Heredspresternes Indtægter synes derimod, med Undtagelse af den lovbestemte Betaling for geistlige Forretninger, oprindelig at have været meget uvis og for største Delen beroet paa en Overenskomst mellem den tiltrædende Prest og hans Sognemenighed — noget som maatte bringe ham i et besværligt Afhængighedsforhold til denne ¹⁾). Vi kjende imidlertid disse oprindelige Forholde itter tildeels for Gulathingsslagens Bedkommende; thi kun den gamle Gulathingsslovs Christenret naar i sine ældre Bestemmelser op til et saa fjært Tid, da derimod alle de andre gamle Christenretter er yngre end Tiendens Indførelse. Tiendens Vedtagelse medførte nemlig en gennemgribende Forandring i Sognepresternes Underhold og frembragte saavidt skjønes i dettes Udøvelse maade en fuldkommen Lighed mellem Fylkesprester og Heredsprester. En Fjerde part af Tienden i hvert Kirkesogn henlagdes nemlig nu til Sognepresten; hvorimod den tidligere Prestreide bortfaldt, dog saaledes at Betaling for visse geistlige Forretninger vedligeholdtes ²⁾). Hvo gammel egentlig Udlægningen i Almindelighed af Prestegaard (prestaból) til Sognepresternes Underhold er, vides ikke, skjønt de vist nok stiger langt op i Tiden. Høgendespresternes Underhold

¹⁾ N. g. L. I. 9.

²⁾ Om Tienden sfr. ovenfor S. 160.

blev naturligviis, ifølge deres Stilling, altid afhængig af en Overenskomst enten med Sognepresterne, for hvilke de vikarierede, eller med de Løgmand, hvis Huskapellaner de vare.

Med Hensyn til de norske Sognepresters Ansættelse synes i forskjellige Forhold og til forskellige Læder temmelig forskellige Regler at have gjældet. — I Gulathingsslagen bleve ifølge den gamle Christenret Fylkespresterne, som det synes, bestfittede af Biskoppen uden at Sognemenigheden derved havde nogen Stemme. Ansættelsen af Heredspresterne derimod, hvis Underhold tildeels afgang af en Overenskomst mellem dem og Sognemenighederne, blev for en stor Deel afhængig af vedkommende Menigheds Ønske. Fremgangsmaaden synes ifølge den gamle Christenret at have været den, at naar en Prest ved en Heredskirke skulde ansættes, da ansattes han af Biskoppen, men kun paa eet Aar. Kunde han nu i Løbet af dette Aar faa ordnet sit Forhold til Menigheden tilfredsstillende for begge Parter, ansaas han efter Aarets Forløb for fast ansat, og da kunde Biskoppen mod hans egen og Bøndernes Villie ikke flytte ham fra hans Kald, med mindre han gjentagne Gange forsøgte de ham paa hvilende Pligter. Derimod maa det antages, at hvis han ikke i Aarets Løb kunde faa sluttet nogen fast Overenskomst med Menigheden, og følgelig han og Menigheden ved Aarets Udgang ikke vare gjensidig fornøiede med hinanden, da paalaa det Biskoppen at ansætte en anden paa samme Vilkaar ¹⁾. Hvor længe denne Bestifftelsesmaade med Hensyn til Heredspresterne har staaet ved Magt, vide vi ikke; dog har den rimeligviis været anvendt gennem hele det her omhandlede Tidrum, eller i det mindste indtil Tiendens Indførelse. — Hvad Biken angaar, da kan ikke af den gamle viffte Christenret sees, om nogen særegen Fremgangsmaade har fundet Sted ved Presters Ansættelse til Fylkeskirkerne; men om Heredskirkerne heber det, at Bønderne (Sognemenigheden) skulde vælge Prest til sin Heredskirke og have den, som de vilde. Biskoppen kunde da ikke lovlig affætte ham fra denne Kirke, med mindre der skaffedes Vidnesbyrd af de tvende nærmeste Sogneprester for, at han paa Grund af Banskundighed var udygtig til at forestaa Kirken ²⁾. I Biken var altsaa Menighedernes Ret til at kalde sine Sogneprester, forsaavidt i det mindste disse forestode Heredskirker, en ved Loven afgjort Sag. — Frostathingsslagens Christenret have vi ikke mere i dens gamle, oprindelige Form; men selv dens nyere Bearbejdelse, der er yngre end det her omhandlede Tidrum, synes henpege paa en gammel Menighedernes Ret ogsaa i Frostathingsslagen til at have en Stemme med i Ansættelsen af sine Sogneprester. Det heber nemlig: „Biskoppen skal raade for Kirker og al Christendom og an-

¹⁾ N. g. L. I. 9.   ²⁾ N. g. L. I. 346.

sætte de Præster, som han vil; og han har lovet os det, at vi skulld have de Præster som behage os og som ret forstaa sin Tjeneste. Det er gammel Ret" ¹⁾). Her antydes udentviul, at efter gammel Ret i Frostathingslagen Sognepræsternes Ansættelse mest beroede paa Menighedernes Ønske, men at Kalbsretten siden var overdraget Biskoppen, dog imod det Lofte, at han ikke skulde paatrænge nogen Menighed en Sognepræst, som den ikke kunde lide. — Eidsivathingelagens Christenret siger, at Biskoppen skal bestikke Præster, saadanne som han ved besidde de nødvendige Kundskaber for tilbørligen at kunne røgte deres Embede ²⁾). Denne Christenret er imidlertid ogsaa kun levnet i en Bearbejdelse, der er yngre end det her omhandlede Lidsrum, og saaledes kan muligen Bestemmelsen om Præsternes Ansættelse ved Biskoppen være kommen ind ved en Lovforandring fra en senere Tid, da man i Hierarchiets Aand vilde have Sognepræsternes Ansættelse udelukkende overladt Biskopperne. — Men ved Sida af den Ret ved Sognepræsternes Ansættelse, som de ældste Christenretter udtrykkelig indrømme deels Biskopperne deels Sognemenighederne maa ogsaa en lignende Ret, som Christenretterne ikke omtale, have været Kongedømmet forbeholdt. Det vil nemlig under det næste Lidsrum blive omtalt, at Kongerne i 1152 skulde have frivilligen opgivet sin Patronatsret (Jus patronatus) til Norges Kirker ³⁾), hvilket naturligtvis forudsætter, at en saadan Ret tidligere tillad Kongedømmet Nærmest har den udentviul vedrørt Hylkeskirkerne eller Hovedkirkerne, hvilke, som det lader, fra først af ere blevne byggede og udstyrede af Kongedømmets Gods og altsaa paa en Maade kunde siges at tilhøre Kongen. Neppe har dog denne Kongedømmets Patronatsret over Norges Kirker i det Hele villet siges stort andet, end at Kongedømmet tænktes at føre et øverste, Biskoppernes endog overordnet, Tilsyn med Landets Sognekirker og med Præsternes Ansættelse ved dem, — noget som ingenlunde medfører, at Kongen selv bestilte vedkommende Præster, eller at endog blot hans Samtykke nødvendigen utfordredes ved enhver Sognepræsts Valg. — Af alt det Anførte synes det saaledes tydeligt, at i den norske Kirkes første Udviklingslid de norske Sognemenigheder have havt en vægtig Stemme ved Ansættelsen af sine Sognepræster, medens dog vedkommende Biskop, som den der skulde prøve og indvie enhver Præst, havde Leilighed til at hindre aldeles uværdige og ukyndige Personer Indtrædelsen i den prestelige Stand og medens Kongedømmet, som baade Statens og Statskirkens øverste styrende Magt, førte Tilsynet med det Hele. — Hvad endelig Høgedespræsternes Bestikelse angaar, da, hvis en saadan Præst skulde være Aunerpræst og en Sognepræstes Vikarius, som udentviul haa

¹⁾ N. g. L. I. 135.

²⁾ N. g. L. I. 385.

³⁾ Norsk Dipl. I. 11, 33.

denne sidste og Sognefolkets Dnsfe i Betragtning, ligesaavel som Biskoppens Samtykke til Bestikkelsen udtrævedes; hvor Høgendespresten derimod var enkelt Mands Huskapellan, eller ansat ved hans Ejendomskirke, der havde denne Mand Kaldsretten, og var da den Kaldede allerede prestviet, blev Biskoppens Samtykke, om det ogsaa indhentes, vistnok i Almindelighed en blot og bar Form.

Af hvad nu er sagt om de norske Presters Underhold og Ansættelse vil let sees, at deres Stilling i Samfundet langt fra ikke endnu kunde kaldes gunstig for Udviklingen af nogen kraftig Standsaand hos dem. Naar man derhos betænker, at Celibatet endnu ikke var indtrængt i den norske Prestestand, men at Presterne for det meste vare Familiefædre, og ikke alene ved Fødsel men ogsaa ved Egteskab knyttede til Landets Bønder, hvis Levemaade de, som for største Delen Jordbrugere, i sit huslige Liv ganske maatte efterligne, — saa kan man ei undres paa, at Vaandet mellem dem og det øvrige Landsfolk endnu var for sterkt til at kunne med Let løses i den Grad som en ret hierarchisk Kirkeordning fordrer; og saaledes blev Presterenes Stilling i Norge for det første en Modvegt mod Hierarchiet, som det kun langsomt lykkedes dette at overvinde.

Vi maa særskilt med nogle Ord omtale de islandske Prester, da deres Stilling havde noget vist ejendommeligt ved sig, som ikke ganske svarede til hvad der var gjældende i Norge. Det er forhen berørt, at paa Island den egentlige Landsstyrelse hvilede hos Goderne, hvis Myndighed i Hedendommens Tid var baade verbdslig og prestelig. Ved Christendommens Indførelse søgte de saavidt muligt at opretholde den ikke alene i første men og i sidste Henseende. For dette Viemed byggede Goderne selv Sognekirker paa sin Grund og forbeholdt sig og sin Æt Ejendomsretten til disse Kirker. Andre formuende og mægtige Mænd fulgte Godernes Exempel og reiste ligeledes Kirker paa sine Gaarde. Saaledes skede det, at alle Dens Sognekirker vare enkelte Mænds, deels Goders, deels rige Bønders private Ejendom. Allerede herved fik Goderne og de øvrige verbdslige Kirkejere stor Indflydelse i Kirkens Anliggender. Men denne Indflydelse forøgedes derved, at Kirkeejerne ofte lode sig selv prestvie til at foresaa sine Ejendomskirker, og saaledes forenede virkelig ofte Goderne, efter Christendommens Indførelse ligesaavel som i Hedendommen, den prestelige Embedsmyndighed med den verbdslige. Og antog end ikke Kirkeeieren selv Prestekaldet, saa havde han ifølge Islands Christenret Lov til at lade paa egen Bekostning En oplære og indvie til Prest ved sin Kirke, hvilkken Prest da ikke maatte igjen forlade denne Kirke uden Ejerens Tilladelse eller uden at have oplært en anden til at træde i

sit Sted ¹⁾). Paa denne Maade kom naturligviis Sognepresten i det strengeste Afhængighedsforhold til Kirkejereren. Endelig, hvis Kald ikke befattes paa en af disse tvende Maader, saa stod endnu en tredjebesættelsesmaade aaben. Kirkejereren sluttede nemlig en ordentlig Leiekontrakt men en prestviet Mand om at forestaa Kirken som Leieprest (leiguprestr). I dette Fald sluttedes Leien kun paa eet Aaar ad Gangen, hvilket da gav Anledning til idelige Omstiftninger og Flytninger. I hvilketomhelst Fald af disse blev Prestekaldet en Indtægtskilde for Kirkejereren, der selv tog hvad Overstud der blev af Kaldsindkomsterne, naar der var sørget for Kirkens Vedligeholdelse og Prestens betingede Lønning. Dette Forhold blev staaende ved Nægen gennem hele det Tidrum, vi nu have gennemgaaet, ja strakte sig som senere skal sees, endog langt ud over dette. At under saadanne Omstændigheder de islandste Prester oftest maatte erholde et saar verdsligt Præg er let at begribe, hvorimod det er at forundres over at saa mange af dem desuagtet kunde vedligeholde et Ry for theologiske Kundskaber, som de virkelig synes efter Tidens Forholde at have fortjent. — Af det anførte sees, at Forskjellen mellem Presternes Stilling i Norge og paa Island væsentligen laa deri, at Kirkerne i Norge for den allerførste Deel vare vedkommende Sognemenigheds Egen- dom, medens de paa Island alle vare enkelte Mænds Ejendom, hvilket til dem havde Kaldsret.

De Kundskaber, der fordrødes for at kunne opnaa Prestvielse og siden blive Sogneprest, vare ligesaa lidt i Norge, som andensteds paa den Tid betydelige eller dybtgaaende. Færdighed i at læse, en Smule Latin for de kirkelige Formularers og Bønners Fremsigelse i det Sprog, Kjendskab til Kirkens Hovedlærdomme i den Skikkelse, hvor de vare af Paven stadfæstede, for deri at kunne undervise Lægsfolket i Sikkerhed i Udførelsen af Gudstjenestens Stikke og Sakramenterne Meddelelse, og endelig saamegen kalenderlig Kundskab, som behøvedes for rigtigheden at tilsiige Festsdage eller Messedage og Faster, hvilket hørte med til Sogneprestens Embedsffylldighed, — dette var det Hele, som strengt taget udfordredes for at indtræde i det prestelige Kald, og som vist nok oveniikjøbet, især i Christendommens første Tider, fordrødes og maatte fordrødes med megen Skaansel. Disse Kundskaber erholdtes ved Underviisning deels — og det især i de ældste Tider — af Biskopperne selv, deels af de dygtigere blandt Presterne, i hvis Huus da Lærlingerne opholdt sig, og under hvem de i sin Læretid gjorde Tjeneste i Kirkens lavere Grader. Om faste Stoler til Presterne Dannelse allerede i dette Tidrum have været oprettede ved Norge Biskopsstole, er uvisst, om end langtfra ikke usandsynligt. De vorden

¹⁾ Vid. isl. Chr. c. 13.

Presters Oplærelse for deres Kald var dog vistnok overhovedet endnu at betragte som en privat Sag; men Biskopperne havde, som forhen omtalt, at prøve enhver Prests lærings Kundskaber, og først naar han fandt disse tilstrækkelige, at meddele ham Prestvielse. Den Prest, som havde modtaget et Kirkesogn var i Regelen strengt bunden til dette, ikke alene saaledes, at han ei undtagen i Nødstilfælde eller paa Dpfordring fra Biskoppen maatte udføre prestelige Forretninger i en anden Prests Sogn, men ogsaa saaledes, at han, naar undtages paa Biskoppens Kaldelse, ei maatte reise udenfor sit Kirkesogns Grændser uden at have erholdt sin Menigheds Tilladelse. Dette sidste foreskrives i det mindste udtrykkelig i den gamle visse Christenret ¹⁾. Var Presten forsømmelig i sine Embedsforretninger, kunde han, som forhen berørt, af Biskoppen afsættes fra Kaldet.

Det biskoppelige Embede var, som allerede omtalt, Kirkens høieste Grad (ordo), Biskopperne: Kirkens Styrere. Vi have i det foregaaende oftere havt Leilighed til at omhandle Udviklingen af det biskoppelige Embede i den norske Kirke og de norske Biskoppers Stilling til Kongedømmet og Menigheden i det gjennevangne Tidrum. Efter Biskopsdømmernes Ordning i Slutningen af det 11te og Begyndelsen af det 12te Aarhundrede omfattede den norske Kirke i Norge og de fra Norge bebyggede Lande, som vi have seet, 10 Biskopsdømmer, af hvilke 4 i selve Norge. Biskoppernes Embedspligter vare i den norske Kirke de i hele den romersk-katholske Kirke almindelig vedtagne. Hver Biskop skulde i sit Biskopsdømme (biskupsdæmi) have visse Tillsyn med Christendommen, og at Presterne rigtig besørgede sit Embede; han skulde derhos indvie eller ordinere Presterne og alle andre Kirkens Tjenere, konfirmere Ungdommen og vie Kirker, Altere, Kirkelar og Christma eller den hellige Dlie. Til Dpfyldelsen af disse Pligter paalaa det ham, naar ikke meget vigtige Forfald indtraf, aarlig eller til visse Tider at overfare eller visitere hele sit Biskopsdømme og indfinde sig ved enhver af dets Sognekirker. Forsømte han dette i noget Kirkesogn, da havde han forbrudt sine Indtægter af Kirkesognet for det Aar. Paa disse Bisfatsreiser og ligeledes paa andre Reiser, som han foretog i Embedsforretninger, vare Bønderne paa Tilfælde skyldige at skyde ham og hans Følge, hvis Antal i Christenretten fastsættes efter Forretningernes Bessaffenhed og andre Omstændigheder til 10, 15 eller 30 Mand. Tiden for hans Ophold ved hver Sognekirke var ogsaa lovbestemt: efter Omstændighederne 3 eller 5 Nætter. For hans og hans Følges Underhold i denne Tid havde deels Sognemenigheden, deels Sognepresten at sørge ²⁾.

En Biskops Verdighedstegn var: Biskopsstaven (baculus, bagall), Ringen (annulus) og Biskopsbhuen (infula, mitra, milt).

¹⁾ N. g. L. I. 347.

²⁾ N. g. L. I. 6, 7, 20, 145, 345, 385, 386, 387.

Ved kirkelige Forretninger bar han over Messeskjorten og Stolaen en til Knæerne naaende pragtfuld Kjortel, kaldet Dalmatica, og den benpaa, naar han forrettede Messen, Messeshagelen (casula), eller ved andre Heiligheder en kostbar Chorkaabe (cappa, kantarakapa).

Biskoppens faste Indtægt for Tiendens Indførelse omtales kun i den gamle Gulathingsslovs Christenret, men maa antages at have været den samme i alle Landsdele; den kaldtes Biskopsreide (biskupsreida) d. e. Udredsel til Biskoppen, og var fastsat efter Mandtallet til een Ortug (omtr. $\frac{1}{3}$ Solvspecie) for hver 40 Personer i hans Biskopsdomme ¹⁾). Ved Tiendens Indførelse bortfaldt denne Biskopsreide, og Biskoppen erholdt i Stedet en Fjerdedeel af Tienden i hvert Kirkesogn ²⁾) Til faste Indtægter kan ganske vist ogsaa allerede nu regnes Landstyd af det Biskopsstolen tilhørende Jordegods. En uvis, men sikkert ganske betydelig Indtægt var Bøder for Overtrædelse af Christenrettens Bud, hvilke Bøder, naar de ei overfredtes til Mark, tilfaldt Biskoppen alene, medens de høiere deelestes med Kongen.

At de norske Biskoppers Valg og Ansættelse i dette Tidsrum nærmest laa i Kongedømmets Hænder, medens de islandsk Biskoppers Valg udførtes af Islands verdslige Høvdinge og Presteskab i Forening, — og at samtlige den norske Kirkes Biskopper modtog sine biskoppelige Indvielse af udenlandske Metropolitanbiskopper, deels af saadanne, som ingen af Paven meddeelt Metropolitanret over den norske Kirke besad, deels af den virkelige Metropolitan, nemlig først Erkebiskoppen af Hamborg eller Bremen siden Erkebiskoppen af Lund, — dette er allerede forhen tilstrækkelig oplyst, ligesom ogsaa, at disse lovlige Metropolitaners kirkelig Indflydelse i Norge og tilliggende Lande ifkun synes at have været ringe, ja næsten blot i Navnet. Baandet mellem de norske Biskopper indbyrdes var uden tvivl i dette Tidsrum endnu kun meget slapt. Hver af dem virkede, som det lader, ganske selvstændig i sit Omraade. Si statsretlige Samholdspunkt havde de for selve Norges Bedkomende Kongedømmet og i Kongen, der betragtedes om end ikke ganske som den norske Kirkes Overhoved, saa dog som dens mægtige Besytter og som den indflydelsesrigeste Megler i alle dens vigtigste Anliggender Paven erkjendtes som den almindelige romerske Kirkes høieste synlige Overhoved; men for at han i denne Egenskab kraftigen kunde indvirke paa den norske Kirke, manglede endnu det nødvendige Mellemled nemlig en søregen Metropolitan. Noget lovbestemt Afgift af Norge til den romerske Kirkes Hoved, som synligt Tegn paa Underdanighed findes endnu ikke i dette Tidsrum at have været indført.

Vi have nu betragtet den geistlige Embedsstands Stillin-

¹⁾ N. g. 2. I. 7 ifr. m. 6.

²⁾ Ifr. o. f. S. 160.

Norge indtil Midten af det 12te Aarhundrede. Men ved Siden af ette Klerus i strengere Betydning, havde ogsaa Norge, som ovenfor viist, allerede fra Begyndelsen af det 12te Aarhundrede erholdt en Klostergeistlighed eller Ordensgeistlighed. Dennes oprindelige Kald var, som bekjendt, ikke egentlig at indtræde i noget bestemt iteligt Embedsforhold, eller i de almindelige kirkelige Grader; men man skulde ved et affondret, strengt Liv, under idelig Andagtsøvelse og Betragtning, ved rene Seber og Selvopoffrelse stræbe at vinde Guds særdeles Velbehag og tjene sine Medchristne til et lysende Exempel i alle christelige Dyder. Den dannede intet i sig affluttet Heelt, men bestod af forskjellig, indbyrdes uafhængige Samfund, der hvert for sig var underkastet visse Regler (regulæ), der altid indeholdt en Stjærpelse af de almindelige Kirkelove og en forøget Strengthed. Derfor benævntes Medlemmerne overhovedet: regulares, Regelbundne; og da deres oprindelige Maal meer var egen Fuldkommengjørelse ved Affondring fra den øvrige Verden, end kraftig umiddelbar Indvirkning paa denne, saa benævntes i Modsætning til dem de Geistlige, hvis Virksomhed i Egenkab af Kirkens Tjenere meer var rettet mod det Høje: sæculares eller Verdsliggeistlige. Denne Afskillelse og de dermed forbundne Benævnelser vedbleve, skjønt i Tidens Løb Regular-Geistlighedens Aand og Stilling betydelig forandrede sig, og i visse Henseender nærmede sig Sæcular-Geistlighedens, medens paa den anden Side ogsaa denne laante adskilligt af hiins Indretninger.

Klosterlivet var paa en Maade udsprunget af Eneboerlivet; men dette var allerede traadt i Baggrunden, da Christendommen laaede Norge, og kommer her saagodt som slet ikke til Syne. Klostervæsenet derimod vandt ogsaa for Norge sin Betydning, skjønt maatte sammenligningsviis mindre end for de fleste andre Europas Lande. Det laa forøvrigt i Indretningens Natur og den Affondring fra al Verdsligt, som var saa nær forbunden med dens Grundidee, at det enkelte Folks Ejendommelighed her kun svagt kunde fremtræde. Den for enhver vis Klosterorden bestemte Regel maatte strengt følges af Ordenens Medlemmer, i hvilket Land eller blandt hvilket Folk de end befandt sig. Her fandt ei de Tillem্পninger Sted, som med Sæcular-Geistligheden ofte vare nødvendige med Hensyn til den verdslige Samfundsorden og de ældre verdslige Love, og som gave Anledning til særegne Christenretter for de enkelte Lande, ja i Norge for de enkelte Landsdele. De ældre norske Christenretter, der hvilede paa en Overeenskomst mellem Biskop og Landsfolk, berøre derfor slet ikke Klostervæsenet, og af dem er saaledes ingen Oplysning at hente om dets Standpunkt i Norge. Derimod vil en kort Oversigt over Klostervæsenet i almindelighed i det romersk-katholske Europa paa den Tid, hvorefter

handles, tillige give os en Forestilling om hvorledes det var bestaaet i Norge.

Klosterene fremstode først ved flere Eneboeres Sammenflytning i et fra den øvrige Verden strengt affluttet religiøst Broderskab. Saadanne Foreninger dannedes i Førstningen blot af Mænd; men senere fremstod ogsaa lignende af Kvinder. Indtrædelsen i dem medførte Forpligtelse til den strengeste Kydsfthed, hvortil fordredes ugift Stand, og til Afkald paa Livets verdslige Glæder. Siden udviklede sig de bestemte, mere i det Smaalige gaaende Regler for de enkelte Foreninger, og ved disse Reglers Forskjellighed igjen flere Klosterordener. Klosterlivets Hjem var egentlig Østerlandene. I det vestlige Europa var det, som bekendt, Benedict af Nursia i Italien, der i Begyndelsen af det 6te Aarhundrede bragte et paa visse Regler grundet Klosterliv for begge Køn ret i Gang, og fra den Tid udbredte det sig ogsaa i Vesten med uhyre Hurtighed.

Klosterloftet, eller det Løfte man aflagde ved Indtrædelsen i et Kloster, udtrykte overalt en tredobbelt Forpligtelse: til Armød, Kydsfthed og Lydighed. En Klosterboer maatte ingen særegen Formue eje. Han skulde i ugift Stand føre et reent Levnet, hvorfor han ogsaa af Nordmændene benævntes: hreinlifsmadr. Han var endelig skyldig ubetinget at følge sit Klosters Regel. Den ældste Klosterregel i Vest-Europa var Benedict af Nursias, hvoraf Navnet Benedictinere. Men siden, da enkelte ivrige Klostervenner deels vilde opretholde den forfaldende Klosterugt, deels ved forsøget Strenghed bringe Klosterlivet det dem foresvævende Helligheds-Ideal nærmere, foretoges Afændringer i den hellige Benedicts oprindelige Regel; og nu opstod efterhaanden en Mængde deels Congregationer eller afændrede Underafdelinger af Benedictinernes Orden, deels aldeles nye Ordener. Disse stræbte i Almindelighed ved deres Stiftelse at overtræffe hinanden i Strenghed. Men jo strengere en Ordensregel var, desto kortere overholdtes den som oftest i sin Reenhed, og Reformationer i de enkelte Kloster, hvorved disse med Tvang skulde bringes tilbage til Regelens nøiagtige Overholdelse, kom snart til at høre til Dagens Orden. Paverne vare overhovedet ivrige Befordrere af Klosterlivets Udbredelse, da Indretningen ved sin Uafhængighed af al verdslig Magt var fortrinlig skiftet til at danne et Hovedstøtte og et kraftigt Befordringsmiddel for Pavedømmet og for Hierarchiet i det Hele.

Den indre Indretning i ethvert Kloster (monasterium, claustrum, coenobium, conventus, paa Norsk: klaustr, múnklif, nunnusetr) var grundet paa Lighed og Broderskab mellem Medlemmerne (monachi og moniales, paa Norsk: múnkar og nunnur), hvilke derfor kaldte hin

uden indbyrdes Brødre eller Søstre. De bare eens Dragt, spiste ved eet Bord og sov i Regelen i eet Værelse. Dragten var simpel for begge Kjøn: en fodsid Kortel med Hætte, og en Kappe at bære udenover, naar de vare ude; derhos for Nonnerne en tætsluttende Hue og Slør. Munkene havde raget Jøse, Nonnerne kort aflippet Haar. Ethvert Klosters Forstander eller Forstanderske valgtes almindelig af og blandt Medlemmerne, bestyrede Klosters Ejendomme, optog nye Medlemmer, paasaa Regelen's Overholdelse, undersøgte sine Underordnetheds Forhold og bestemte Straffen for deres Forseelser overeensstemmende med Regelen's Bydende. Paa visse Dage i Ugen samlede alle Medlemmerne til et saakaldet Kapitel (capitulum) for at høre Forstanderens Bestemmelser og Domme. Sin Forstander styldte de ubetinget Lydighed ligesaavel som Klosterregelen, for hvis Overholdelse han nærmest var ansvarlig. Forsaavidt dannede ethvert Kloster saa at sige en liden monarchisk Stat. Men paa den anden Side skulde det egentlig staa under et Slags Overopsyn af den Biskop, i hvis Biskopsdomme det var beliggende. Enhver Klosterforstander eller Klosterforstanderske skulde høitideligen og med Velsignelse indsættes af vedkommande Biskop og kunde ogsaa i nogle Ordener under visse Omstændigheder affattes af ham. Imidlertid var denne Afhængighed ofte kun til i Navnet. Saare hyppig var det Tilfælde, at Paven af sin Magtfuldkommenhed frtog, eller som det kaldtes erimerede visse Klosters fra den biskoppelige Overmyndighed, saaledes at Biskoppen af denne i Grunden kun beholdt den ceremonielle Indsættelsesret, hvorimod saadanne Klosters for øvrigt paa en Maade stode umiddelbart under Kirkens øverste Hoved, og deres Forstandere saa at sige vare Biskopperne sideordnede i Rang. Flere Klosterordener vare desuden ved selve sin indre Organisation i Birkelighed erimerede. I nogle Ordener havde nemlig alle diihen hørende Klosters en styrende Centralmagt i et almindeligt Ordenskapitel (capitulum generale), som igjen kunde være forskjellig dannet, men oftest bestod af samtlige eller de vigtigste til Ordenen hørende Klosters Forstandere. I andre Ordener erkjendtes alle Klosters Afhængighed af eet eller flere Moderklosters. I begge Tilfælde var den biskoppelige Overmyndighed ifkun en Skygge. Disse Omstændigheder frembragte meget ofte et spændt Forhold mellem Klosterordenerne og Biskopperne. Ikke heller var det sjældent, at der mellem Klosterordenerne indbyrdes fandt et Korporationsnød Sted, der kunde fremkalde høit forargelige Optrin.

Forstanderen for et Munkeloster benævntes forskjellig i de forskjellige Ordener: Abbed (abbas, abóti), Prior, eller sjældnere Praepositus. Abbednavnet var i dette Tidrum det almindeligste og det som medførte den høieste Rang; Abbeden gif nemlig i Rang

næst efter Biskopperne. En Abbed havde gjerne som underordnede Embedsmænd i sit Kloster en Prior, en Subprior og en Sacristan, hvilken sidste var Klostersets Seglbevarer og Skatmester. Naar i Ordener, som ellers havde Abbeder, et Kloster bestyredes af en Prior som Forstander, da tilkjendegav dette som oftest, at Klosteret kun betragtedes som en Filialafdeling af et Abbedi. Men der var forrefter ogsaa Ordener, hvori Abbeder ikke fandtes, og der indtoge Priorerens biskes Plads. Forstandersken for et Nonnekloster benævntes Abbedisse (abbalissa, paa Norsk: abbadis) eller Priorinde (priorissa). Til Medhjælper i Bestyrelsen af Klostersets økonomiske Anliggender havde hun en Geistlig, der af Klosteret udvalgtes med vedkommende Biskops Samtykke, og som benævntes: Prior eller Provisor, Raadsmænd (rædismadr). Det var ellers en Følge af Sagens Natur, at Nonneklostrene i Almindelighed vare den bløffelige Myndighed strengere underordnede end Munkelostrene.

Ethvert Kloster havde sin særegne Kirke, og til at besørge Gudstjenesten i denne var ansat en Prest med underordnede kirkelige Tjenere. Presten valgtes i Almindelighed ved hvert enkelt Munkeloster, ligesom og de underordnede Kirketjenere, af og blandt Klostersets egne Munke. Da imidlertid blot i ganske faa Ordener prestelig eller i det hele kirkelig Ordination foretoges for den Medlemmer, og selvfølgelig selve Kloster-Forstanderen kunde være en Mand, der ikke var viet til nogen af Kirkens Grader, saa bleve i Almindelighed i ethvert Kloster nogle af Munkene udsæede til at modtage den for Gudstjenestens og de egentlige kirkelige Forretningers Udførelse nødvendige Ordination af vedkommende Biskop. Nonneklostrene havde ogsaa hver for sig sin særegne Prest, der var Nonnernes Sjælesørger. Dgsaa han kaldtes af Conventet d. e. Klosterforstandersken og Klostersets Nonner; men Biskoppens Indflydelse gjorde sig dog vist nok her i Almindelighed meer gjældende ved Ansættelsen, end Tilfælde var med Munkelostrene.

I Klostrene var der ellers foruden de egentlige Munke og Nonner en Deel Lægbrødre og Læg søstre (fratres conversi, sorores conversæ), hvilke ei havde aflagt Klosterløfte. Dette var Lægfolk, som enten havde taget Tjeneste ved Klosteret, eller som for Pengs gave sig derind for at nyde en anstandig Pleie og derhos erhverve sig en Delagtighed i den guddommelige Raade, som særligen tænkte at hvile over det hellige Sted.

Hvad her er sagt om Klostrene i Almindelighed gjælder da og ogsaa de norske Klostere. Den Skik som i Udlandet foretoges ved raadende, at ethvert Kloster valgte sig en verdslig Hovding til Beskyttelse (advocatus), synes i Norge at have været ubekjendt. Her ansaas, so-

et laaber, Kongen som den naturlige verdslige Beslytter for alle Klo-
stere inden hans Rige.

De Ordener, som vides at have havt Kloster inden den norske
Kirkes Omraade allerede i det her omhandlede Tidsrum d. e. for
Midten af det 12te Aarhundrede, indskrænke sig til Benedictinernes
Orden med dens Congregationer Cluniacensere og Cister-
ciensere.

Benedictinernes Orden i dens uafendrede Skiftelse ud-
mærkede sig ved Ordensregler, der ei vare til Dverdrivelse strenge,
men opfordrede baade til legemlig og aandelig Arbeidsomhed; den
regnedes derfor i senere Tider blandt de mildeste Ordener. Dens
Kloster havde intet ydre Foreningspunkt. Klosterforstanderne benævntes
Abbeder og Abbedisser og vare i Almindelighed temmelig
uindskræbte. Ordensdragten var sort; deraf deres norske Navn
Svartmunkar. Af denne Orden vare i heromhandlede Tidsrum i
Norge: St. Michaels Kloster i Bergen og St. Albani Klo-
ster paa Selia, begge for Munk, Gimsø Kloster ved Skien,
St. Marie Kloster ved Dølo, og Bakke Kloster ved Nidar-
os, alle tre for Nonner; af denne Orden var ogsaa det eneste paa
den Tid paa Island, nemlig Thingøre Munk-Kloster.

Cluniacenserens Orden var den ældste Congregation af
Benedictinerne, stiftet 910 og benævnt efter Stamklosteret Cluny i
Bourgogne. Ordensreglerne vare meget strengere end de oprindelige
Benedictinerens, og Ordensdragten som disses sort. Klosterforstander-
ne benævntes Abbeder og skylbte alle Abbeden af Cluny, som Con-
gregationens Hoved, Lydighed. Til denne Orden hørte af Norges
Kloster i dette Tidsrum Holms Munk-Kloster ved Nidaros,
der dog ogsaa undertiden nævnes som Benedictiner Kloster.

Cistercienserens Orden endelig stiftedes 1098 og benævntes
efter Citeaux (Cistercium) i Bourgogne. Den fulgte i det væsent-
lige den hellige Benedicts Regel, der dog ogsaa hos dem var gjort no-
get strengere. Ordensdragten var hvid eller hvidgraa med sort Kap-
pe. Klosterforstanderne benævntes Abbeder. De enkelte Kloster
afsendte Stamklosteret i Citeaux for Ordenens Foreningspunkt; og
dets Abbed var dens superior generalis. Under hans Forsæde skulde
i Regelen alle Ordenens Abbeder samles paa visse Tider til et Ca-
pitulum generale, som afgjorde alle Ordensanliggender og besørgede
de enkelte Kloster visiterede ved Befuldmægtigede af sin egen Midte.
Af denne Orden var i Norge i dette Tidsrum: St. Marie Kloster
Lysse under Bergens Biskopsdømme og St. Marie Kloster
aa Hovedøen under Dølos Biskopsdømme, begge Munk-Klostre

og stiftede ved Munkekolonier fra England imod Lidsrummets Slutning, nemlig det første 1146 og det andet 1147.

Klostervæsenet var saaledes endnu kun i sin Barndom inden den norske Kirke; Klostrene i selve Norge vare kun 8 i Tallet, og ingen af dem, saavidt man kan skjønne, sterkt befolkede. Sit Underhold havde de væsentligst af det Jordegods, som ved deres Stiftelse tillagdes dem, vel især af Kongerne og vedkommende Biskopper ¹⁾.

II. Kirkens religiøse Stikke havde allerede i det her omhandlede Lidsrum fra en oprindelig Enfoldighed udviklet sig til et kunstigt System, paa hvilket for den hele vestlige Kirkes Vedkommendes synlige Overhoved, den romerske Biskop, havde trykket sit Segl. Derved vare alle yderligere Forandringer gjorte afhængige af ham. Bestemmelse eller Stadfæstelse, i det de enten paabødes ved umiddelbare pavelige Decreter, eller vedtoges paa almindelige, under Paven Forsæde og Indflydelse afholdte Concilier eller Kirkemøder. Hvo en vis Folskirke kunde gennem en ældre, uafhængig Tradition have vedligeholdt enkelte afvigende Stikke, der var det Gjenstand for Pavens ivrigste Bestræbelser at faa disse udryddede eller omformede det egte romerske System. Forsigtig Statsklogt kunde undertiden i et eller andet Land fremkalde en Opsyttelse af Systemets strenge Gjennemførelse; men dette var fra Pavens Side kun en midlertidig Eftersivenhed, der snarest muligt igjen maatte vige til Fordeel for den kirkelige Eenhed, saadan som den af Paven opfattedes og paa tvangsden ham underordnede Christenhed. Liden for det pavelige Gnevældes Gjennemførelse i hele den romersk-katholske Kirke nærmest sig allerede med sterke Skridt, og Kirke-Læren saavel som Kirke-Stikken var allerede saagodt som underkastet Pavens vilkaarlige Censur. Under saadanne Omstændigheder kunne vi ikke vente i det forliggende Emne at finde væsentlige eller endog blot sterkt isinesaldende Særegenheder for den norske Kirke; det allermeste, som vi her komme til at afhandle, tilhører den romerske Kirke i dens Almindelighed paa det Standpunkt, den indtog ved det 12te Aarhundredes Begyndelse ved Aar 1100.

Den norske Kirke antog de samme Sakramenter, som paa det Tid vare antagne i den almindelige romerske Kirke. Endstjønt hører den Navnet Sacramentum eller noget tilsvarende norst Navn findes i de ældste norske Christenretter, saa betegnes de dog enkeltviis som anerkjendte. De vare, som vides, under Katholicismen syv, nemlig Daab (baptismus), Confirmation (confirmatio), Nadværelse (eucharistia), Kirkebød (poenitentia), Ordination (ordo, ordinalio

¹⁾ Om Klostergeistligheden og Klosterne s. Lange: De norske Klosterses Hist. Middelalderen.

Egteskab (*matrimonium conjugium*), og den sidste Salvelse (*unctio extrema*). Men i det her omhandlede Tidstrum var neppe endnu hiint Tal fuldkommen lovbestemt i Kirken, ligesom i det Hele Begrebet: Sakrament endnu var noget svævende.

Daaben (Norff: Skirn eg. Krenselse) omfattede to Handlinger: Betegnelse med Korsets Tegns (*prima signatio*, Norff: primsigning), og den egentlige Daab. Korsbetegnelsen gif forud og foretoges med *Christma* eller *Olie* indviet af Biskoppen. Daaben foregik ved tregange gjentagen Neddykning i Vand, der var indviet med Korsets Tegns, og idet den sædvanlige Daabsformular blev fremsagt: „Jeg døber dig N. i Navn Faders og Sønns og Helligaands.“ Overøsning kunde til Nød træde i Stedet for Neddykning, ligesom Spyt for *Christma*. Ethvert Barn skulde være døbt inden en Vis, i Christenretten opgiven Tid; døde det uden Daab, maatte det som hedensk ikke begraves paa Kirkegaarden, eller i viet Jord. Daaben betegnedes derfor i Christenretterne som „Hævning fra Hebdommen“ (*hafning or heidnum dómi*). I Regelen skulde Daaben forrettes af vedkommende Sogneprest og i Kirken. I Nødstilfælde, hvis Barnets Liv svævede i Fare, kunde den dog foregaa hjemme eller andensteds og udføres af hvilken som helst, der var kommen til nogenlunde Skjels Aar og Alder, dog af Mand heller end af Kvinde, og kun i høieste Nød af selve Faderen eller Moderen paa Grund af det aandelige Slægtskab (*gudsiviar*), i hvilket disse derved kom til hinanden, et Forhold, der efter den almindelige Regel gjorde deres egteskabelige Samliv for Fremtiden utilladeligt. Derfor paalaa det Enhver, som var tolv Aar gammel, at kunne Daabsformularen. Saa- dan Hjemmedaab skulde imidlertid, hvis Barnet levede, stadfæstes af Presten, dog uden gjentagen Neddykning i Vand. En Mand og en Kvinde skulde holde Barnet til Daaben, hvilke derved indtraadte i et aandeligt Slægtskab (*cognatio spiritualis*, Norff: *gudsiviar*) ikke alene til Barnet, men ogsaa til den, som forrettede Daaben, og til hinanden indbyrdes. Det holdtes uden tvivl allerede fra Christendommens første Indgang i Norge for Fædrenes Skyldighed at sørge for, at Barnet snarest muligt lærte Troesartiklerne (*Credo*) og Fædervor (*Pater noster*), hvilket ligesom ogsaa Daabsformularen Enhver døbt i Regelen skulde kunne, naar han var tolv Aar gammel. Den hedenske Udsættelse af Børn med Forældrenes Raad blev naturligtvis i den christne norffe Lov forbuden, dog i den første Tid, som det lader, ja muligen gennem hele dette Tidstrum, kun under en Bod af 3 Mark, senere under Fredløsheds Straf. Et Slags Udsættelse af rene Vanstakninger tillades dog endnu i de ældste norffe Christenretter. Hvis saaledes efter den gamle Gulathings Christenret et Barn fødtes saa vanstak at „An-

figtet vendte did, hvor Natten skulde være, eller Hælene i Lærnes Sted," da skulde man føre det Barn til Kirke og „høve det fra Heden dommen," lægge det derpaa ned i Kirken og lade det dø. I Vitens gamle Christenret heber det: „Man skal opføde hvert Barn, som baaret bliver til Verden, christne det og føre det til Kirke; med mindre det er født med Bausfabning. Men den maa være stor paa del Menneffe, som Moder ei maa give Mad: Hælene vende i Lærnes Sted og Lærne i Hælens, Hagen mellem Skuldrene og Natten fremme paa Brystet, Leggene foran paa Benene, Dinene i Natten, Sæls Labber og Hunds Hoved; det skal føres did, hvor hverst Menneffer eller Fæ færdes og bindes der; det er den Ondes Sted. Er et Barn belgbaaret, det er: har det en Belg i Stedet for Ansigt, saaledes at hver Mand kan see, at det ei kan tage Næring, da skal man bære det til Kirke, lade det primsigne og lægge det for Kirke døren. Den nærmeste Frænde vogte det, indtil det er dødt. Man skal begrave det i Kirkegaarden, og bede for dets Sjæl det bedste man kan, og haabe paa Gud". Ogsaa i den gamle Eidsvathingis Christenret findes en tilsvarende, dog mildere Bestemmelse. I den gamle islandiske Christenret heber det blot: „man skal føre hvert Barn, som fødes, til Kirke snarest muligt, af hvad Stabning det end er" 1).

Confirmationen (norsk: fering, biskupan) omtales i alle de ældste norske Christenretter, dog kun i Forbigaaende og uden at Stikken derved nærmere beskrives 2). Men disse have, saavidt skjønnes, været de almindelige i den romerske Kirke paabudne. Confirmationen kunde ikke forrettes uden af Biskoppen alene, og meddeltes Børnene nogle Aar efter at de vare døbte. Biskoppen gjorde, under Fremstgelsen af en vis Formular 3) og visse Bønner, alt paa Latin, Korsfald Tegnet i Confirmandens Pande med Christma. Derpaa gav han ham et sagte Slag paa kinden med de Ord: Pax tecum! og anbefalende ham til de Faddere, som ved denne Handling ligesaa vel som ved Døben maatte være tilstede (hallda undir biskups hönd). Den Confirmeredes Pande blev nu omvunden med et bredt hvidt Baand (fermadregill), at ikke Salven skulde bortrinde, og dette Baand blev først løst paa den syvende Dag efter.

Nadveren benævntes af Nordmændene deels med det Latinske corpus domini, deels med Navnet husl, der nærmest synes hentet fra det Angelsaksiske, hvor husl eller husel egentlig betegner Offer, og

1) N. g. L. I. 12, 13, 339—341, 375—377; æld. isl. Chr. c. 1—3, ifrt. m. N. g. L. I. 131—133, 342. 2) N. g. L. I. 16, 350; æld. isl. Chr. c. 14

3) Signo te signo crucis, et confirmo te chrismate salutis, in nomine patris et filii et spiritus sancti.

derneft bruges om Alterens Sacrament; det tilsvarende gotiske Navn er hunsl. Dette Sacrament var forbundet med Messen, i hvilken Brodet og Vinen indviedes af den forrettende Prest og derpaa uddeltes enten ved Presten selv eller ved den for Alteret tjenende Diaconus. Saadan var Kirkens almindelige Brug, hvilken man ogsaa maa antage at have gjaeldet i Norge. Nadverens Sacrament omtales ellers slet ikke hverken i de tvende aeldste norske Christenretter, Gulathings og Bifens, eller i den gamle Islands Christenret. I Eidsivathings Christenret derimod nævnes paa eet Sted: „at lade sig meddele Nadveren“ (lata husla sik)¹⁾. De naermere Bestemmelser om dette Sacrament, som findes i den aeldre Frostathingslovs Christenret²⁾, er ganske vist fra en Tid senere end det her omhandlede Tidsrum, eftersom Forskrifter givne paa det fjerde lateranske Concilium i 1215 synes for dem at ligge til Grund.

Kirkebøden eller Pønitensen berøres oftere i de aeldste norske Christenretter under Navnet skrift eller i Flt. skriftir³⁾, et Navn som ogsaa maa antages overført fra det Angelsaksiske (sokrift). Pønitensen omfattede efter den katholske Kirkes Lære tre Dele: Anger, Syndsbekjendelse og Erstatning (contritio cordis, confessio oris, satisfactio operis). At den har været saaledes opfattet ogsaa i den norske Kirke lige fra dennes Ophav viser sig deraf, at allerede i de aeldste Christenretter Udtrykket: ganga til skrifta, gaa til Skrifte, hvilket naermest betegner Angeren og Syndsbekjendelsen, idelig sættes i Forbindelse med Udtrykket: „ok bøsta við Krist eller bøsta við Gud, b. e. og bøde til Christ eller Gud.“ Syndsbekjendelsen, det egentlige Skriftemaal, skulde i Regelen aflægges for Sognepresten eller for en Person med prestelig Bielse. Presten som modtog Syndsbekjendelsen paalagde ogsaa Erstatningen og meddelte Afløsningen i mindre vigtige Tilfælde; i vigtigere derimod var dette forbeholdt Biskoppen, for hvem da Bekjendelsen maatte gjentages. Den i de aeldste Christenretter udtrykkelig omtalte Erstatning bestod i lovvedtagne Pengebøder, der i Regelen tilfaldt Biskoppen. Men ved Siden af disse ser man tydeligen, at der ogsaa har gaaet andre Straffe, ja der omtales Tilfælde, hvor saadanne Straffe ikke have været forbundne med nogen lovbestemt Pengebød. Disse egentlige Kirkestraffe bestode da i Norge som andensteds i overordentlige Faster, i Dplæsning af Bønner, i Valfarter til hellige Steder, og i Afhold fra visse Livets Bekvemmeligheder, sjældnere i denne Tid i anden legemlig Kæffelse (Vidsken), og de vare afmaalte efter de for Presten bekjendte Synders antagne Storhed. Dette Slags Pø-

¹⁾ N. g. L. I. 390 ff. 404.   ²⁾ N. g. L. I. S. 144.   ³⁾ N. g. L. I. 6. 11, 13, 15, 16, 340, 342; ælbr. tøl. Chr. c. 7. o. fl. S.

nitense var det, som oftere affjødtes ved Pengeydeller til Kirken, der vel maa skjælnes fra de i Christenretterne lovbestemte Bøder. Disse vare nemlig i Grunden mere en verdslig end en geistlig Straf, og maatte i her omhandlede Lidsrum i Regelen søges ved den almindelige Rettergang til Thinge; hiin Fritjødelse derimod fra de egentlige Kirkestraffi var en reen Kirkesag, hvori den verdslige Ret ikke havde at blande sig. Den høieste reenkirkelige Straf var i hine Tider, som bekjendt, Excommunicationen eller Interdiktet d. e. Udelukkelse af Kirken, hvilken Straf paalagdes af Biskoppen. Den deelte sig igjen to Slags: den mindre Excommunication (excommunicatio minor, paa Norff: forbød), en midlertidig Udelukkelse fra Kirken og dens Sacramenter; og den større Excommunication (excommunicatio major, anathema, paa Norff: bann, bannsongr, bann el hølbonir), Udelukkelse af Kirken med Forbandelse. En offentlig Advarsel til den Skyldige skulde altid gaa forud; agtedes ikke denne indtraadte og forkyndtes den ringere Excommunication, hvilken igjen var en ny Advarsel om at gjøre Kirken Fyldest, hvis man ei vilde falde i det store Van. Dette sidste var en formelig Fredløshedsforklæring fra Kirkens Side, hvormed den Skyldige under de mest ubødigte og stræffelige Forbandelser udelukkedes ikke alene fra Kirken, men fra alle Christnes Samfund. En Løsning ogsaa fra denne forvansættelse var alligevel mulig, naar den Skyldige gif i sig selv gjorde Bød og gav Kirken Dpreisning; dog var naturligtvis store Vanskeligheder og større Dpoffrelser forbundne med Løsningen fra den Excommunicationen i begge Skikkelser var imidlertid endnu i dette Lidsrum, saavidt skjønnes, et Særsyn i Norge. Den berøres ikke li gefrem i de ældste Christenretter og kom vistnok ganske sjældent til Udværelse førend efter Hierarchiets Befæstelse. Dog maa man mærke sig at den Udvisning af Kongens Land (sari or landeign konungs vasa), som i den gamle Gulathings Christenret omtales, og den Henvisning til hedenst Land, fordi man ei vil være Christen (sari á land heidit, þó vill hann eigi kristinn vera), der forekommer i den gamle vifste Christenret, begge Steder som Straf for meget store Brud mod Christendommen, hvilke Synderen ikke vil udsone ¹⁾, — at den dog i Grunden er en Vansætning, om end udtalt i meer verdslige Udtryk.

Ordinationen, paa Norff: vigsla, Vielse til geistlig Embedsforrettedes af Biskoppen alenc. Skiffene dermed vare forskjelligt for de forskjellige geistlige Grader, som Indvielsen gjaldt; væsentlig henhørende til Prestevielsen (prestvigsla) var: Salvelse, Haandpaalæggelse og den saakaldte inflatio eller Beaandelse, der ledsagede af de Ord: accipe spiritum sanctum! Dette gjaldt i hele den r

¹⁾ N. g. l. I. 6, 12, 13, 341, 350, 351 o. fl. St.

merste Kirke, følgelig ogsaa i den norske, skønt Christenretterne ikke derom indeholde særlige Bestemmelser.

Egteskabet, paa Norsk: hiüskapr, opfattedes endnu, i Egen- skab af Sakrament, høist usuldkomment af Nordmændene. De vare fra Hedendommen af vante til at betragte Egteskabet ganske som en retslig Overenskomst, og denne Anskuelsesmaade overførtes væsentligen i den kristelige Lovgivning. Vel bragtes ved denne Eg- teskabet ind under Kirkens Omraade, forsaavidt som allerede i de ældste Christenretter strengt Forbud indførtes imod egteskabelig Forbin- delse mellem Personer inden visse Frændskabs- eller Svogerkabs-Led, — i dette Lidrum: det syvende Led for Frændskab, det femte for Svo- gerkab ¹⁾, — eller i et vist aandeligt Slegtskab ved Daab eller Confir- mation, — hvilket Forbud det tilfom Geistligheden at see overholdt. Men ikke i nogen af de ældre Christenretter, ligesaa lidt som i den verdslige Lov, omtales Kirkens Velsignelse eller en ordentlig Biesse som Betingelse for Egteskabets Gyldighed. Ikke heller findes her no- gen udtrykkelig Bestemmelse, der gjør Egteskabets Ophævelse afhængig af nogen Kirkens Dom, uden forsaavidt Spørgsmaalet var om Slegt- skab mellem Egteskabens i forbudne Led. Fleerfoneri er vistnok for- budet allerede i de ældste Christenretter ²⁾; men aabenbare meer af verdslige Grunde, navnlig af Hensyn til Arveretten, end af Grunde hentede fra Egteskabets religiøse Hellighed.

Den sidste Salvelse, paa Norsk benævnt ölean, omtales of- tere i de ældste norske Christenretter ³⁾. Den skulde, efter den romerste Kirkens almeengældende Vedtægt, kun meddeles Døende ved en Prest. Denne salvede med Chrisma alle de Lemmer paa den Syge, hvilke ansaas for Sandfernes ydre Organer, under den Bøn, at Gud ved denne Salvelse og for sin Barmhertigheds Skyld vilde tilgive den Døende de Synder, han i sin Sandfælgighed havde begaaet.

Hvorledes der for Gudstjenestens Afholdelse ligesaa Chri- stendommens første Indførelse var sørget ved Kirkers Opbygning, er allerede ovenfor paa flere Steder omtalt, ligesom ogsaa disse Kirkers forskellige Stilling og Rang er udviklet. Angaaende deres Vedlige- holdelse eller Gjenopbyggelse i Tilfælde af suldkomment For- fald findes i de ældste Christenretter omhyggelige Bestemmelser.

Ved Fylkeskirkerne eller Hovedkirkerne paalaa Vedlige- holdelsen og Gjenopbyggelsen, som allerede forhen berørt, samtlige Fylkesmænd; og tiltrængtes en Gjenopbyggelse, da skulde denne paa Stevning være udført inden eet Mars Forløb, under Straf af 15 Marks Bød for alle Fylkesmændene, hvilken Bød — i Gulathing-

¹⁾ N. g. L. I. 15 (ffr. 147), 355.

²⁾ N. g. L. I. 16.

³⁾ N. g. L. I. 14,

347 o. fl. St.

lagen i det mindste — halv tilfaldt Kongen, halv Biskoppen, og Arbeidet skulde ligesuldt senere udføres ¹⁾). Biskopens gamle Christenret afviser noget fra de øvrige med Hensyn til denne Bestemmelse, og har desuden et mærkeligt Tillæg hvilket muligens i den ældre Tid ogsaa har gjældet for de øvrige Landsdele. Den fastsætter Stevnetiden for Fylkestirkens Opbyggelse til to Aar. Forsømmelsen bødes med 15 Mark. Stevningen skulde da atter gjentages med samme Bød for Overhørighed, og saaledes ogsaa den tredie Gang. Men da skulde gjøres Fylkesmændene den fjerde Stevne, og den skulde være paa blot fire Maanedes; og være de endda ulydige, „da — heber det — indtræder det eneste Tilfælde, i hvilket det er Kongen tilladt at herje selve Landet, naar det nemlig gjælder om at tvinge Folket ved Vaabenmagt til Christendommen. Han skal ikke brænde Mænd og ikke brænde Hus, men deres Gods og deres Kvæg skal han tage og beholde som Krigsbytte. Men saasnart som de æde nyt Korn, da skal Stevningerne gjentages paa samme Maade som før“ ²⁾). Bestemmelsen bærer Præget af at skrive sig fra Christendommens aller første Tid. Forsømmelse af Bidrag til Fylkestirkens Bygning fra en enkelt Fylkesdeels, eller enkelt Bondes Side straffedes med forholdsvis mindre Bøder.

Skulde en Herredskirke opbygges, havde samtlige Herredets Bønder at udføre dette inden eet Aar, under Straf af 3 Mark Bød til Biskoppen, og være dog ligesuldt skyldige til at opføre den ³⁾). Ogsaa her er Biskopens gamle Christenret strengere. Den fastsætter ved Stevnetiden til to Aar, under samme Bød af 3 Mark for Forsømmelse; men naar Stevningen derpaa endnu tvende Gange frugtesløst var gjentagen, da skulde gjøres Herredsmændene een Maanedes Stevne, og hvis da ikke Kirken var opbygget, skulde hver Bønde i Herredet bøde 3 Mark ⁴⁾).

Hvad Høgendeskirkerne angaar, saa, hvis de vare fra først af oprettede af et heelt Bygdelag, og vare dets Ejendom, gjaldt for deres Genopbyggelse samme Regel som for Herredskirkernes; men var en Høgendeskirke oprettet af enkelt Mand, og var den enkelt Mandes Ejendom, da blev Forholdet noget anderledes. Laa Kirken paa Kirkeherrens egen Odelsjord, og han paa Stevning ikke opbyggede den inden eet Aar, skulde han bøde 3 Mark, og ligesaa det andet og tredie Aar. Men lod han Tomten staa øde i hele tre Aar, da havde han forbrudt den Jord, paa hvilken Kirken var bygget, til Kongen. Kongen skulde nu have Kirken opført inden eet Aar; skede dette ikke, kunde Bonden tage sin Jord tilbage. Men den gamle Skyldighed paalaa ham da

¹⁾ N. g. L. I. 7.

²⁾ N. g. L. I. 344.

³⁾ N. g. L. I. 8.

⁴⁾ N. g. L.

atter, og opfyldte han den heller ikke nu inden eet Aar, da var Jorden Kongens for stedse. Denne Bestemmelse findes vel egentlig kun saadan i den gamle Gulathingsslovs Christenret; men meget nær tilsvarende Bestemmelser findes ogsaa i den gamle visse og i Eidsvaathingsslovens Christenretter, saa at man har fuld Grund til at antage den Regel for almindelig, at langvarig Forsømmelse af en Kapellkirkes Genopbygning medførte for Kirkeherren Forbrydelse af den Jord, paa hvilken Kirken stod, hvis den var hans Ddel. Ejedes derimod Kirken af een Mand, men Jorden, paa hvilken den stod, af en anden, da paalaa Opbygningsforpligtelsen Kirkeherren, og i Tilfælde han ikke var istand til at opfylde den, skulde han være landsflygtig saalænge indtil han fandt Midler dertil ¹⁾).

Overhovedet seer man af de ældste Christenretter, at det var en offentlig Grundsaetning, at hvor en Kirke først var bygget, der maatte Tomten aldrig lægges øde. Derfor var med Hensyn til Kapellkirkerne hine strenge Bestemmelser tagne, hvorved man saavidt muligt søgte at binde Opholdelsesforpligtelsen til den Jord, paa hvilken de vare byggede.

Betligeholdelsen af den enhver Sognekirke tilliggende Kirkegaard (kirkegaard) eller Begravelsesplads paalaa de samme Personer, hvem selve Kirkens Betligeholdelse paalaa.

Enhver Kirke skulde indvies af vekommande Biskop, hvilket foregik med mangfoldige Ceremonier. Ogsaa Klokker og Altare, af hvilke der oftest vare flere i hver Kirke, bleve særskilt indviede af Biskoppen. Om Kirken siden ved Jidsvaade eller paa anden Vis led nogen Skade, behøvede den efter sin Istandsættelse ingen ny Indvielse, med mindre Ddelæggelsen, som var overgaaet den, havde været saa voldsom, at selve Hovedalteret eller Hsialteret havde været nedbrudt og forstyrret.

Kirke og Kirkegaard vare fredhellige Steder, hvor ingen Voldsbrydning maatte øves eller Blod udgydes med fiendtlig Hu. Steede saadant, da var den Skyldige falden i stor Straf, der kunde stige til Fredløshed, og Stedet var besmittet, indtil Biskoppen havde ved Bønner og Bestankning af viet Vand rensset det ²⁾. Kirkerne betragtedes ogsaa som Fristeder, hvor Forfulgte og Forbrydere kunde være sikre, indtil Loven havde dømt dem. Man sporer ellers ikke i Christenretterne fra dette Tidsrum med Hensyn til Kirkernes Fredhellighed den Forskjel i Rang, som senere gjorde sig gjældende.

Vi see saaledes, at der paa mangehaande Maader i de gamle Christenretter var sørget for, at Folket i Norge ikke skulde mangle indviede Kirker, i hvilke Gudstjenesten regelmæssigen kunde foregaa.

¹⁾ N. g. L. I. 8, 344, 388.   ²⁾ N. g. L. I. 352.

Kirketjenesten, hvilken man i hine Tider stræbte at omg med al den Glæde og Pragt, som Forholdene gjorde mulig, blev væsentlig i Psalmesang, Forelæsning og Messe.

Hvad der i Kirkerne blev sunget var deels Oversættelser af 1 vids Psalmer, deels Hymner til Christi, Marias og Helgenernes Pi Alt i det latinske Sprog. — Hvad der oplæstes var Stykker af den hellige Skrift, baade af det gamle og nye Testamente, af Kirkefæder og af Helgeneres Levnet. Oplæsningen foregik i det latinske Sprog men her synes det og at have været brugeligt overalt i den norske Kirke, at Presten tilføiede et Slags Forklaring af det Oplæste i Norsk. Ogsaa Prædiken holdtes ved særdeles Anledninger paa No Sjældnere var dog, som det lader, disse Prædikener originale Forebr oftest vare de Oversættelser eller Efterligninger af latinske Homilier. Vi har endnu en saadan norsk Homiliesamling, hvis Alder udentvivel antages at stige op til det her omhandlede Tidrum. — Messen (missa, messa) i Navnets strengeste Betydning var den Deel af Kirketjenesten, i hvilken den hellige Nadvere indviedes, og Christi Leg og Blod fremstilledes for Menigheden (Messeofferet). Den var anset som Kirketjenestens høieste Glædespunkt. Navnet Messe bruges imidlertid ogsaa ofte om Gudstjeneste i Almindelighed. Vi have ikke fra dette Tidrum levnet nogen Forskrift for Ordene Kirketjenestens Afholdelse i Norge, men maa antage, at her som i dens almindelige Bedtægter have gjældet, nemlig, at der ved enhver Sognkirke skulde paa hver Søndag og Helligdag samt paa hver Dages Langefasten, i Julefasten (før Jul) og i Kvatemberfasterne holdes Gange Gudstjeneste: Dette sang (óttusöngur) i den tidligste Morgentid, Høimesse (hámessi) henimod Middagen og Aftenang (aplansöngur) om Eftermiddagen ¹⁾. Ved Klostrene og vel ogsaa Kathedralkirkerne iagttoges dagligen de saakaldte horæ canonicæ, eller Gudstjeneste med Sang paa visse Dagens Tider. De vare som oftest 7, sammesteds 8 i Døgnet. En Oversættelse af det latinske horæ er det gammelnorske lidir, Tider, hvilken Benævnelse almindelig brugtes om Kirketjenesten udenfor den egentlige Messe, altsaa Kirketjeneste, som ikke var forbunden med Nadverens Indvielse. Til Ledning ved Messen og Kirkesangen var der ved hver Kirke Messbøger (messubók, missale, breviarium), hvori indeholdtes hvad der skulde oplæses og affynges; og at disse Bøger fandtes og var i Orden, var en af de Ting, som det paalaa Biskopperne at paasee.

De gamle norske Christenretter ere meget strenge med Hensyn til Helligholdelsen af Søndage og Helligdage ved Dphør af Arbejde. Søndagshelgen tog sin Begyndelse Løverdags Eftermiddag

¹⁾ Hibr. isl. Chrr. c. 13; Finn J. I. 161.

ved Non d. e. omtrent Kloffen 3, og varede til Mandags Morgen i Dten d. e. ogsaa omtrent Kloffen 3. Hvo som foretog sig noget Arbeide i denne Tid skulde i Regelen straffes med Bøder til Biskoppen. Helligdagene udenfor Søndag opregnes ogsaa i Christenretterne, og de ere allerede i dette Tidrum mange, skjønt der siden blev flere. De vare af forskjellig Betydning, idet Helgen ved nogle af dem begyndte den foregaaende Dag, ligesom Tilfældet var med Søndagen, ved andre derimod ikke strakte sig udenfor selve Dagen. Arbeide paa hine straffedes ogsaa med større Bøder end Arbeide paa disse. Foran de allerførste gif en kortere eller længere Faste ¹⁾. Forresten ansaa Helligdagene selv som Glædesdage, paa hvilke, udenfor Gudstjenesten, Glæde og Lyftighed intet Anstødeligt medførte. De ældste Christenretter gjorde det endog til Pligt — som allerede forhen er berørt — at feire de første kristelige Høitider s. Ex. Julen med Gilder, der fik Dffentlighed og en forøget Høitidelighed derved, at flere Bønder forenede sig til deres Afholdelse, ligesom forhen ved de hedenske Dffergilder, og under dem mindedes Kristus og Helgenerne i sine Skaaler. Saa danne Gilder ved Jul og Allehelgensmesse omtales i den gamle Gulathingsslovs Christenret under Navnet ölgerð d. e. Anstilling af Drickelag, og Ollet, heder det, „skal signes Christ og St. Maria til Lat, til gode Aaringer og Fred“ ²⁾. I Frostathingsslovens Christenret omtales et lignende Gilde ved Jonsmesse under Navn af Jonsmessesöl ³⁾. Undladelse straffedes med Bøder til Biskoppen.

I den nærmeste Forbindelse med Kirketjenesten stod Processioner eller geistlige Optog. Af disse lægger allerede de ældste norske Christenretter megen Vægt paa een, nemlig den som skulde finde Sted aarlig paa Christi Himmelfarts Dag, eller som den ogsaa kaldes: den hellige Thorsdag (helgi þórsdagr), og de tre næst foregaaende Dage. Da skulde efter almindelig Kirkeskik hver Prest gaa med Kors og brændende Rerter foran sig, under Bønner og Udskantning af Vievand, omkring sin Kirke og dens Kirkegaard, ledsaget af hele den forsamlede Menighed; ligesaa vandrede enhver Husbonde, fulgt af Familie og Tyende med Korset omkring sit Hus, og over sin Ager og Eng, nedbedende Guds Belsignelse over sin Ejendom. Af denne Skik fik disse Dage af vore Forfædre Navnet: Gangdagar d. e. Processionsdage.

De lovbestemte Faster ere i de gamle norske Christenretter de almindelige: 1, Lange fasten (lánga fasta), der varede i syv Uger nemlig fra Asteonsdag indtil første Paaske-dags Morgen. 2, Kvatemberfasterne (ymbrudagar), der vare fire om Aaret, hver paa

¹⁾ N. g. L. I. 9—11, 138—143, 348—350, 377, 379.

²⁾ N. g. L. I. 6.

³⁾ N. g. L. I. 137.

tre Dage. 3, Julefasten (Jölafasta), der var de sex nærmeste Dage før Jul. 4, Hver Fredag, som derfor almindelig benævntes Fastedag (fösludagr) ¹⁾.

Faste bestod overhovedet i Afhold fra Kjødspiser. Men der gaves ogsaa strengere Grader af den, som Fasten ved Brød, Salt og Vand ja endog ved blot Vand, hvilket var den egentlige saakaldte Vandfast (vatnfasta). Christenretterne ere meget omhyggelige i at bestemme Bøder og Straf for alle Faste-Overtredelser, noget som viser hvor højt Vegt Kirken i hine Tider lagde paa Fastens Jagttagelse. De forbinde hermed Forbud mod at nyde visse Dyrs Kjød til hvillensomhelst Tid. Hestekjød er naturligviis herved ikke forglemmt, saa meget mindre Spisen deraf betragtedes som en Levning fra Hedendommen.

Det paalaa, som allerede forhen yttret, Sognepresterne at underrette sin Sognemenighed om Tiden, paa hvilken Helligdage og Faste indtraf. Underretningen skede ved Kors, som Presten opskar og udsendte, og hvilket Bønderne vare forpligtede til sikkert at beforsøge fra Gaard til Gaard gjennem hele Kirkesognet efter samme Regle som gjaaldt for Thingbud ²⁾.

Den romerske Kirke udhævede, som bekendt, i hine Tider visse fromme Handlinger, hvorved man skulde vinde Guds Velbehag og befordre sin Sjæls Salighed. Paa disse sporer man, at Nordmændene ogsaa have lagt megen Vegt. Maaſkee de Handlinger, som medførte en stor Selvplage, som overordentlige Faster, Vidstning og lignende, ikke endnu og især ikke i Christendommens allerførste Tider, havde vundet stor Indgang hos dem, navnligens forsaavidt de ender deres Begreber medførte en utilbørlig Selvfornedrelse. Det er nemlig rimeligt, at Folket karakteren her frembragte en vis Modstræben som kun gradviis kunde betvinges af den almindelige Tidsaands Magt. Men der var andre fromme Handlinger, som meer passede med Nordmændenes Anskuelse. Saaledes begyndte Valfarter til hellige Steder tidlig — man kan gjerne sige strax efter Christendommens Indførelse — at komme i Brug. Allerede Einar Thambarfsjælver og Thoror Hur omtales i Sagaerne som foretagende Pilegrimsreiser til Rom og Jerusalem. Dette sidste Sted var naturligviis det fornemste Maaſke for Pilegrimernes Vandring. At forrette sin Bøn ved Christi Grav og bade sig i Jordans Flod ansaas for kraftige Midler til Sjæles Renselse. Nærmest Jerusalem stod naturligviis Rom, som Sædvanlig for St. Peters Efterfølger, Kirkens synlige Overhoved. 3 Kors selv blev snart St. Olavs Helligdom i Nidaros et berømt Valfartsted. Almisse, deels til hellige Steder, deels og især til de fattige i Almindelighed, kom ogsaa hastigen i Anseelse. Saadan

¹⁾ N. g. L. I. 11, 144, 341—343, 383.

²⁾ N. g. L. I. 11, 137, 348, 37

og lignende fromme Handlinger foretoges deels som paalagt Bod deels ifølge Løfter, som man i Farens Stund havde gjort, for at erholde Guds eller Helgeneres Hjælp, deels endelig ifølge den Tanke, at de som Sjælen tilgode efter Døden og forfortede Skjærsildens Plager. Dette sidste Diemed havde ellers fortrinligen de saakaldte Sjælmesøfer (salumessa), der bleve holdne for de Afdøde, enten paa deres egen foreløbige Foranstaltning i levende Live, eller paa Foranstaltning af deres nærmeste Efterlevende. Naar de vare saaledes indfistede, at de skulde aarligent gjentages paa den Afdødes Dødsdag, benævntes de: Aartider (årtidir, anniversaria).

Om Begravelsesfikkene i Norge i dette Tidrum indeholde de ældste Christenretter mange Oplysninger. I viet Jord, d. e. paa Kirkegaarden, skulde alle Christne begraves, med Undtagelse af de groveste Forbrydere, Banskatte og Selvmordere; alle disse skulde begraves i Stranden, i Flodmaalet, der hvor Sø og grøn Løv mødtes. At begrave nogen Christen i Haug eller Steenrød d. e. paa hebenste Viis straffedes med Bøder til Biskoppen; Liget skulde igien opgraves og føres i viet Jord. Intet Lig maatte uden høieste Nødvendighed staa ufjordet længer end i 5 Dage. Naar Liget kom til Kirke, skulde Presten gaa det imøde og synge over det de vedtagne Bønner imod en i Loven fastsat Betaling. Var Presten ikke hjemme, skulde Liget alligevel begraves; naar han da kom hjem, skulde man føde en Stør igjennem Jorden ned paa Ligkisten, Presten skulde gyde Bierand i Hullet og synge Ligsang over Graven. At grave Lig i andre Gravsted, hvorved den før begravnens Levninger forstyrredes, var forbudt, ligesom at kaste død Mands opgravede Been udenfor Kirkegaarden. Fundne Lig og Vælterses skulde føres til nærmeste Kirke, og Presten maatte ikke negte dem Begravelse. Havde nogen i sit eget Hus ei Folkehjælp nok til at bringe Lig til Kirke, da skulde han tilkalde sine Naboer, og disse vare skyldige at hjælpe ham. Hver skulde i Regelen begraves ved sin Sognekirke. Begravelse inde i selve Kirken var endnu en Sjældenhed, hvortil endog i langt sildigere Tid Biskoppens særdeles Tilladelse udfordredes. I det her omhandlede Tidrum, da man endnu i den verdslige Lov strengt skjelnede mellem visse Klasser i Statssamfundet, fremtraadte denne Adskillelse i al sin Skarphed ogsaa med Hensyn til Begravelsespladsen paa Kirkegaarden. En vis Deel af den var bestemt for Lendermænd, en anden for fribaarne Bønder og deres Børn, en tredie for Frigivne og deres Børn, en fjerde endelig for Trælle og ubekjendte af Søen opdrevne Lig, som man paa Haarsfurden kjendte for at være af Nordmænd. Den nærmeste Plads var nærmest Kirken — efter Vitens gamle Christenret: under Tagdryppen fra Kirketaget; den ringeste nærmest Kirkegaardens

begnet. Med Begravelsen var almindelig forbunden et Gjestebud eller Arvesøl (erfiöl, erfðaöl), hvorved den Afdødes Arving tog Arve efter ham i Besiddelse. Dette holdtes almindelig enten paa den syvende eller paa den tredivte Dag (paa Uge- eller Maanedsbagen efter hans Død. Skiffen var nedarvet fra Hedendommen. Det gjordes christelig derved, at Arvesøllet tillige betragtedes som, eller forbandtes med et Sjælesøl (sáluöl), et Gjestebud for den Afdødes Sjæl, der altsaa var forenet med kirkelige Forbønner for denne. Naar Gjestebudet var af sidste Bestaaffenhed, da var det Sogneprestens Erbedspligt at være tilstede derved, og da skulde „Presten og hans Kone sidde i Høisædet“ ¹⁾. Saa lovligt ansaa man endnu dengang i Norge Presternes Egteskab for at være.

I den nærmeste Forbindelse med Kirkens religiøse Skikke skulde ifølge den Lids Love tvende Rets handlinger, nemlig Eden (eidr) og Kænselfes Ede, og Gudsbommen (gudskirslir o: Gudsbrenself Kænselfe fra Beskyldning ved Guds Hjælp); begge vare nemlig begynde paa en religiøs Anstuelse og foretoges ved Kirkens og dens Erbedsmænds Bistand, og den sidstnævnte derhos under Kirkens umiddelbare Opsyn og Ansvar.

Eden aflagdes, forsaavidt den var Kænselfesed, i Kirken, og ethvert Tilfælde med Haanden paa en Bog, indeholdende Guds Ord, hvad enten det nu var Bibelen, eller Evangeliet, eller Messiebøger eller paa Korset, eller paa en eller anden Helligdom (s. Ex. Skrift med Helgenlevninger). Det første var det almindeligste, og en saadan Ede kaldtes Bog-Ede, hókareidr ²⁾. Den ældste christelige Edeformular synes at have været den: „Hjælp mig Gud i dette som i hii Lys!“ ³⁾. Senere var den følgende: „Dertil lægger jeg Haand paa den hellige Bog (eller paa Helligdommen), og det skyder jeg til Gud at o. s. v. — Gud være mig hulld om jeg siger sandt, vred om jeg lyver“ ⁴⁾. For Meened var i den ældre Christenret en stor Bifastsat ⁵⁾.

At Gudsbomme omtales kun tvende i de gamle norske Christenretter som gjældende ifølge Loven, nemlig: Jærnbjurd (jærnburd og Kjedeltag (ketilfång, ketiltak) ⁶⁾.

Jærnbjurd, eller rettere Prøven med det gloende Jærn, foregik paa to Maader. — Den almindeligste, som Lovene egentlig forudsatte og som nærmest svarer til Navnet Jærnbjurd, var, at den, som skulde rense sig fra en Beskyldning, bar i sin Haand et gloende Jærn vist Antal Skridt, hyppigst ni. Naar han ved Maalet havde borte

¹⁾ Om Begravelse: N. g. L. I. 13—15, 136, 136, 345, 390—392. ²⁾ N. g. L. I. 18. ³⁾ Jølands Graagaas. ⁴⁾ N. g. L. I. 264, II. 30. ⁵⁾ N. g. L. I. 17. ⁶⁾ N. g. L. I. 20, 152, 318, 376 o. fl. St.

kastet Jærnet, blev Haanden strax forbunden, og Baandet forseglet. Efter tre Dages Forløb aabnedes Forbindingen, og fandtes da Haanden uskadt, anfaas den Bestyldte frifunden, i modsat Fald Bestyldningen mod ham bevist, begge Dele ved Guds egen Kjendelse. — Den anden Maade var, at den, som skulde rense sig, gik med bare Fødder, over et vist Antal, almindelig ni, gloende Vlogjærn. Naar han var kommen til Enden, kastede han sig i en opredt Seng, og efter tre Dages Forløb undersøgtes hans Fødder. — Proven skulde paa Landet foregaa i vedkommende Fylkestirke eller Hovedkirke, og i Byerne ved en bestemt dertil udseet Kirke. Den ved Kirken ansatte Prest forrettede den nødvendige Tjeneste ved Provens Udførelse, og under hans noie Tilsyn forberedte den Bestyldte sig flere Dage forud til Proven ved Faste og Bønner. Den samme Prest havde at løse Bindet og med andre tilstedeværende geistlige Vidner bedømme, hvorvidt Haanden eller Fødderne vare uskabte.

Kjedeltaget bestod deri, at den Bestyldte optog med blottet Arm en Steen af en syvende Kjedel; var Haanden uskadt, var han frifunden. Denne Prøve synes efter Christenretterne at have været især for Kvinder, og mest i Tilfælde af Bestyldning for Trolddom.

Begge Slags Gudsdomme ere upaatvivlelig indførte til Norge med Christendommen, og nærmest fra England, i hvis Retsystem de fra ældgammel Tid vare vedtagne.

III. Den norske Kirkes Styrelse og statsretlige Forhold var endnu ikke bygget paa faste, af Ideen om en almindelig ydre Kirke udsprungne Grundsætninger. Dette er noget, som i den forudgaaende historiske Fremstilling oftere er antydet. At dette skulde være anderledes, var heller ikke at vente. Hiin Idee levede vistnok allerede i den ældste kristelige Kirke, og den var Aarhundreder før den Tid, hvorom her handles, fremtraadt som kraftig virkende til Pavedommets Udvikling og til Sammentrængningen af den høieste kirkelige Myndighed over hele Vesten i den romerske Biskops Person. Alligevel stillede Ideens statsretlige Gjennemførelse sig neppe ret klart for Pavernes Tid, for Gregorius VII i Slutningen af det 11te Aarhundrede (1073—1085) udtænkte og udtalte en bestemt og konsekvent Theori for den almindelige Kirkestyrelse, hvorved Kirken baade skulde erholde den forønskede ydre Eenhed, og tillige blive ikke alene uafhængig af al verdslig Magt, men endog Staten overordnet stedse for underordnet. En klart udviklet Theori for Kirkestyrelsen i Almindelighed var altsaa ikke til, da den norske Kirke grundlagdes; og efterat den var fremsat, behøvedes naturligviis Tid, før den kunde blive bekendt i det fjærne Norge, og end længere Tid, før den der kunde rigtigheden opfattes. Dette saldt saameget vanskeligere, som Gregors

hierarchiske Theori strax fandt en almindelig Modstand, og det ikke blot hos alle verdslige Magthavere, men ogsaa hos en Mængde af Kirkens baade høiere og lavere Embedsmænd, — en Modstand, som gjorde, at den kun langsomt og deelvis blev sat i Udøvelse. I sin Heelhed blev den som bekendt, aldrig gennemført, maaskee fordi der i sig selv var en praktisk Umulighed. — Til dette Savn af en inder den romerske Kirkes Omraade almindelig Theori for Kirkestyrelsen kom ogsaa, at ikke engang en fuldstændig, systematisk ordnet Samling af den romerske Kirkes ældre og yngre Love endnu fandtes, til hvilken de enkelte Statskirker kunde støtte sig med Hensyn til sin Ordning som til en useilbar og ufravigelig Rettefnor. En saadan Samling kom først i Stand netop ved Udgangen af dette Tidrum, da den italienske Munk Gratian (1151) fuldbragte sin Samling af Decretaler (decretum Gratiani), der kom til at danne Grundlaget for den senere af Paven stadfæstede og af den romerske Kirke anerkjendte kirkelige Retssamling (corpus juris canonici). Den norske Kirke savnede altsaa endnu de væsentligste ydre Betingelser for klart at kunne opfatte baade sit egen statsretlige Stilling som et Lem af den almindelige romerske Kirke, og dennes statsretlige Stillings overhovedet stemmende med Pavedømmets Idee; — de begge Dele vare uomgængelig fornødne for at den norske Kirkestyrelse kunde blive skarpt fornet efter almindelig-kirkelige Grundsatninger.

Hertil kom, at Nordmændene i Hedendommens Tid ikke ansaa Afatroens Prestes for en egen Stand i Statssamfundet. Som en saadan vilde de ogsaa nødtvungen betragte den kristelige Kirkes Tjenere. Men at man betragtede dem som en egen Stand var dog i Grunden nødvendigt, hvis man skulde indrømme Kirken en fuldkommen selvstændig Styrelse, hvilende paa almindelig-kirkelige, uden for Folkets ejendommelige Statsret liggende, Grundsatninger. Kongedømmet var efter Norges gjældende Statsret den hele Landsstyrelses Middepunkt, i hvilket Folkets Selvstyrelse fandt en sammenknyttende og ledende Kraft. Kongedømmet i Norge havde ogsaa ved Christendommens Indførelse der øvet en gennemgribende Virksomhed, hvilken baade i Folkets og dets egen Mening nødvendig maatte stadfæste dets Overhøiighed ligesaavel med Hensyn til Kirkens som til Statens Styrelse. Men en saadan Overhøiighed maatte det for Kirkens Bedkommende give Slip paa og overlade den til en udenfor Norge staaende Magt, hvis Kirkestyrelsen efter Tidens Begreb skulde være fuldkommen selvstændig og indpasset i den almindelige Kirkes Idee, som den udtalte sig i Pavedømmet. Saaledes laa der ogsaa i baade det norske Folks og det norske Kongedømmes Anskuelse af Fædrelandets Statsret en mægtig Hindring for at indrømme den

norſke Kirke den ſtatsrettlige Stilliug, ſom ſtemmede med Pavedømmets Grundſætninger, forudſat ogſaa at diſſe, indſlædte i et ordnet og klart System, havde været bekiendte i Norge.

Kirken ſkulde ifølge Pavedømmets Grundſætninger i hvert enkelt Statsſamfund være begavet med ſaadanne Friheder og Rettigheder, der gjorde det muligt og let for den, at holde Baandet, ſom bandt den til de øvrige rettroende Statskirker og fremfor alt til den almindelige romerſke Kirkes Hoved, ſterkt og ſtraminet, ſaaledes at ikke ejendommelige ſtatsrettlige Henſyn ſkulde hemme dens lokale Virkſomhed, eller gjøre denne betinget af nogenſomhelſt Magt uden den kirkelige, der var ſammentrængt i Pavedømmet. Dette var Kirkens ſaameget paaberaabte Imuniteter og Privilegier.

Den norſke Kirke beſad viſtnok allerede i dette Tidrum, ja ſaa godt ſom fra ſin forſte Oprindelse, enkelte Særrettigheder; men diſſe vare ſaa ringe, ſaa ſaa og ſaa lidet ioinefaldende, at de knap kunne nævnes i Sammenligning med dem, ſom den romerſke Kirke nu aabenlydt fortrede for ſig og ſin Geiſtlighed ſom Stand. De ſaaledes fortrede Særrettigheder vare: 1. Kirkens Uafhængighed med Henſyn til Beſtiffelsen af ſine Embedsmænd og Geiſtlighedens Afſondring ſom en egen Stand i Staten. — 2. Kirkens uafhængige Beſtyrelſe af ſit Gods. — 3. Den kirkelige Lovgivningsmyndigheds Afſondring fra den verdslige og Henlæggelse til Geiſtligheden og Kirkens Hoved, Paven. — 4. Kirkens ſelvſtændige Dommermyndighed. — 5. Kirkens og dens Perſoners Fritagelse fra Statens Byrder. Vi ville lidt nærmere betragte hver enkelt af diſſe Særrettigheder med Henſyn paa Norge, og vi ville da ſnart ſee, i hvor ufuldkommen en Grad den norſke Kirke endnu var i Beſiddelse af dem.

1. Kirkens Embedsmænd ſkulde beſtiffes ved Kirkens egen Myndighed: — Biſkopperne ſkulde vælges af Geiſtligheden, eller dens Repræſentanter, — Preſterne igjen beſtiffes af Biſkopperne inden hvert Omraade, — Geiſtligheden i det Hele danne en Kirken alene opoffret Stand, ved Celibatet udreven af de almindelige Familienforholde og verdslige Forbindelser. Men vi have allerede ſeet, at i Norge var det Kongerne, der udvalgte Biſkopperne, og at paa det under den norſke Kirke hørende Island, deelte Løgſolket, ſker de verdslige Hovdinge, Valgretten med Geiſtligheden. Og hvad Preſterne angaar, da er det viiſt, at deres Beſtiffelse inden den norſke Kirke ingenlunde var en ubelukkende Ret for vedkommende Biſkop, men meget meer i de fleſte Tilfælde aſhang af Sognekmenighedernes eller de private Kirkejeeres Valg og Dereenſtomſt med de Valgte, medens der i det Høieſte levedes Biſkoppen en Forkaſtel-

sesret, et Veto. Geistligheden i det Hele erkjendtes ikke som nogen egen Stand i Staten; den var hverken ved Cölibat eller nogen anden særegen Leveviis adskilt fra det øvrige Folk, men tværtimod knyttet i dette med Familielivets og det huslige Livs stærkeste Baand; og Geistlige havde ikke som saadanne nogen særskilt Ret paa sig selv eller Person, med mindre en høiere Embedstilling i Kirken satte dem Rang med Statens verdslige Høvdinge og gav dem i Lighed med disse en høiere personlig Ret, end den som ifølge deres Fødsel tilkom dem. I det her omhandlede Punkt svarede altsaa ingenlunde den norske Kirkes statsretlige Stilling til det romerske System og Pavenømmets Fordringer.

2. Kirkens Formue skulde ene bestyres af vedkommende Kirkens Embedsmænd under Biskoppernes Tilføjelse og udelukkende anvendes til Bedste for Kirken og dens Personer, eller til Diener som vedkom Kirken, f. Ex. Fattiges Understøttelse, eller som Kirkens Forstandere bestemte. Dette var et ældgammel kristelig Vedtægt, hvilken dog i Aarhundredernes Løb havde undergaaet mangfoldige Afændringer, for en stor Deel paa Grund af det indviklede Forhold, som paa de fleste Steder i Europa var indtraadt ved Lensvæsenet, ikke alene mellem Kirkens og Staten men ogsaa mellem Kirkens og Privates Ejendom. Den gamle Grundfæstning var neppe nogensteds længer overholdt med Strenghed; især skjønt enkelte Paver, især Gregorius VII, forfegtede den med Iver og saa lod den sig dog vanskelig under de da bestaaende europæiske Forhold holde gennemføre, især fordi en Mængde af Kirkens Prælater nødige verdslige Forleninger, der mangefold overveiede deres kirkelige Indkomster, og som de maatte give Slip paa, hvis Staten eller dens Verdslige skulde slippe den Indblanding i Bestyrelsen og Anvendelsen af Kirkens Formue, hvilken gammel Sedvane eller Misbrug hjemlede dem. Her maatte nemlig gjensidig Opoffrelse til, ligesaavel fra Geistlighedens som fra Lægsfolkets Side, hvis Sagen skulde komme i den rette Gang. Denne Sagernes Stilling fast overalt i Europa gjorde at der ved den norske Kirkes første Grundlæggelse ikke for denne blev indrettet eller udtrykkelig betinget nogen selvstændig Økonomi. Den ydre Opretholdelse hvilede fortrinnsviis, som vi ovenfor have seet, i den her omhandlede Lidsrum deels paa lovlige vedtagne Bidrag fra Folkets Side, deels paa aldeles frivillig privat Godgjørenhed; den hvilede forholdsviis ringe Grad paa selvstændig Formue, især Grundejendomme hvor Biskopperne, Presterne og Kirkerne havde hver for sig sit nødvendige tarvelige Underhold, og det for største Delen ved Menighedernes Bidrag, der kunde ikke blive Tale om en oplagt Kirkeformue, om en de nødvendige Udgifter overstygende Indtægt, om

Ejendomsbestyrelse i det Hele saa vidtløftig og indviklet, at der kunde næres nogen Frygt for, at den laa over Kirkens Forstanderes Evner, saaledes at den verdslige Statsmagt deri skulde behøve at indblande sig, eller see nogen Fordeel ved en saadan Indblanding. Ikke engang Tiendens Indførelse kunde siges heri at gjøre nogen væsentlig Forandring. Dens Fordeling var nemlig lovbekæftet¹⁾. Biskop og Sogneprest havde naturligviis hver for sig fri Raadighed over sin Andeel. Da videre Biskopperne skulde have Indseende med Kirkebygningernes Opretholdelse, saa laa den Andeel af Tienden, som for dette Niemed var bestemt, selvstreven under vedkommende Biskops Bestyrelse. Hvad nu endelig angaar den Deel af Tienden, som tilfaldt Sognets Fattige, saa tilfaldt denne dem i Egenkab af Kirkens Almisselemmer, og Sognepresten var saaledes selvskaldet til Uddeler, i hvilken Forretning han imidlertid understøttedes og kontrolleredes af Sognets Bønder. Saaledes synes Sagen med Kirkeøkonomien overhovedet at være drevet i Norge; og dette lettedes derved, at Sognekirkerne der sjælden egedes af enkelte private Lægmand, men hver af sin Sognemenighed, forsaavidt denne var pligtig til dens Opretholdelse, og for øvrigt saa at sige ejede sig selv. I saa Maade nød altsaa Kirken i Norge i sin Formues Bestyrelse sin fulde Ret. — Anderledes stillede Sagen sig dog i det Tilfælde at Kirkerne vare enkelte private Lægmands Ejendom, der opretholdtes paa deres Bekostning og Ansvar imod at Ejerne oppebar de dertil flydende Indtægter, som Tilfældet var med flere Høgendeskirker i selve Norge, og med alle Kirker paa Island, — eller naar faste Ejendomme vare henlagte til Kirkerne's Opretholdelse af Lægmand under den Forudsætning, at Giverne eller deres Efterkommere skulde vedblive at styre Ejendommene til Kirkerne's Bedste. Her blev Forholdet mere indviklet; thi her blev Bestyrelsen af Kirkens Ejendom afhængig af Personer udenfor Kirkens Embedsstand, altsaa uoverensstemmende med Kirkens Grundsætninger. Men Kirkens egen Fordeel gjorde her, at den maatte see igjennem Fingre med det ukirkelige i Bestyrelsesformen; thi streng Gjennemførelse af den kirkelige Grundsætning vilde i saadanne Tilfælde have grebet paa en saa stødende Maade ind i de gjældende Begreber om privat Ejendomsret, at Kirkers Opførelse ved private Lægmand, og private Gaver til Kirker i faste Ejendomme, strax vilde have standset. Da imidlertid, som allerede omtalt, det sidste Forhold endnu var mindre almindeligt i selve Norge, saa kunde Bestyrelsen af Kirkens Formue der overhovedet siges at være stemmende med, eller i alle Fald ikke i mærkelig Mon stridende mod Daværdets Grundsætninger. Paa Island derimod maa man kalde den daværende Bestyrelse af Sognekirkerne's Gods efter Tidens

¹⁾ Se ovenfor S. 160.

Anskuelse utirkelig, da den saa at sige udelukkende laa i Rægsfolks Hænder.

3. Kirkens selvstændige, uafhængige Lovgivningsmyndighed skulde ifølge Pavedømmets Grundsætninger fremtræde deri, at ingen verdslig Statsmagt skulde have Ret til at foreskrive Kirken Love; hvorimod al almindelig Kirkeret skulde udgaa alene fra Kirkens geistlige Forstandere under Paven's Samtykke, eller fra Paven som Kirkens jordiske Hoved; medens den enkelte Statskirkes geistlige Ret skulde lempes efter den almindelige Kirkeret ved samme Statskirkes geistlige Formænd, uden Indblanding af nogen verdslig Statsmagt, hverken Kongedømme eller Folk. Dette skulde ikke alene gjælde med Hensyn til den rene religiøse eller rituelle Deel af Kirkeretten, men ogsaa med Hensyn til den Deel deraf, som bestemte Kirkens og dens Personers Stilling i Statssamfundet, eller deres verdslige Stilling. Thi ogsaa denne skulde fastsættes, ikke ifølge Overenskomst mellem begge angjældende Parter, Kirke og Stat, men eensidigen ifølge Bestemmelser, som fra ældre Tid af Kirken eller rettere Paven var vedtagne. Dette var i streng Slutningsfølge Pavedømmets Paastand i dette vigtige Punkt, der imidlertid var og blev et stadigt Stridspunkt mellem Kirke og Stat over hele Europa. Man var fast overalt villig til at indrømme Kirken den forlangte Lovgivningsmyndighed i rene-kirkelige Sager, vedkommende Tro og Kirkesikke; men man benegtede den i dens forlangte uindstrænkede Form i Sager, som angik Kirkens og dens Personers verdslige Stilling. Her vilde de verdslige Statsmagter, om ikke vilkaarlige raade, saa dog have en vægtig Stemme med i Ordningen. Og om der end fra Kirkens Side stundom viste sig en Tilbøielighed til i det sidste Stykke at komme den verdslige Statsmagt noget imøde, saa blev dog Grændsen mellem det rene-kirkelige og det kirkelig-verdslige altid vanskelig at opdrage med Skarphed, — hvoraf Overgreb snart fra den ene snart fra den anden Side blev en uundgaaelig Følge. Da enhver enkelt Statskirke ved sin første Begrundelse meer eller mindre trængte til den verdslige Statsmagts Bistand, var den ogsaa nødsaget til i Førstningen at gjøre denne Indrømmelser; men naar den havde vundet Fasthed, vilde den gjerne tage disse tilbage og under Pavedømmets Ledning nærme sig dets Grundsætninger saavidt muligt.

Hvorledes i Norge den ældste Kirkelovgivning, den ældste Christenret, fremgik, have vi allerede seet. Den fremgik af en Samvirkning mellem Kirkens Forstandere, Kongedømmet og de Lovgivende Folk, i hvilken Samvirken det sidste, i det mindste

Formen, gjorde Udslaget. Dette var nu ikke aldeles stemmende med Pavebømmets Grundfætninger, men det maatte paa Grund af de forhaandenværende Forhold taales. De første norske Biskopper synes heller ikke at have været saa gennemtrængte af Pavebømmets Fordomme, at de fandt hiin Samvirken i nogen særdeles Grad stridende mod deres egen eller Kirkens Verdighed; de synes tværtimod at have indseet, at en saadan Fremgangsmaade baade var kristelig og Kirken gavnlig, og derved at have handlet i god Tro, uden noget listigt Forbehold for kommende Tider. Veien var saaledes affstukken, som i den kirkelige Lovgivning gennem hele dette Tidsrum strengt synes at have været fulgt. Alle Bestemmelser i de norske Christenretter udgik fra Folkets lovgivende Forsamlinger, ved en Samvirken mellem Biskop og Bønder, og som det synes under Kongedømmets stadige Ledning og Regling. Hvad som angik Kirkens Lære og religiøse Skikke synes man, med tilbørlig Følelse af det Rette, meer og meer at have overladt til Biskoppernes egen Raadighed; men hvad som berørte Staten, hvad som greb ind i den verdslige Ret og blev Gjenstand for verdslig Dommermyndigheds Afgjørelse, som verdslige Straffe og Bøder for Dvertrædelser af Christenrettens Bestemmelser, det fastsattes efter Dereenskomst mellem Biskop og Bønder. Christenretterne vare, som forhen er viist, lige fra først af forskjellige for de forskjellige Lagdommer, hvori Norge den Tid var inddelt — en Følge af Maaden, hvorpaa de fra først af bleve givne. Fra de forskjellige Lagthing udgik ogsaa de senere Tillæg eller Forandringer i dem, og Folket eller Bønderne ere næsten altid de talende. Væsentlig for Christenrettens Skjød indfandt vedkommende Biskop og saamange af Lagdømmets Præster, som han tilnævnte, eller oprindelig endog alle Sognepræster, sig paa det aarlige Lagthing, og her savnedes saaledes aldrig saglynlige Geistlige, hvis Mening kunde høres, naar Kirkesager kom under Forhandling. Ogsaa omtales Prestemøder (prestimót) eller Discesan-Synoder, hvilke Biskopperne aarligen afholdt, hver i sit Biskopsdømme, i Regelen uidentivl samtidigen med Lagthinget, og paa samme Sted som dette ¹⁾. I disse Møder kunde da reenkirkelige Sager afhandles, medens tillige de geistlige Sager, der siden maatte forebringes Lagthinget til Afgjørelse, kunde foreløbigen særskilt overlægges af Biskop og Prestefab. Med en saadan Indretning seer man let, at Biskop og Prestefab havde fuld Anledning ei alene til at faa gjort sine Raad og sin Stemme gjældende i al kirkelig Lovgivning, men ogsaa til i denne at øve en overveieende moralsk Indflydelse, om nu end de paa Lagthinget samlede Bønder i Formen gjorde det endelige Udslag.

¹⁾ N. g. E. I. 378.

Vist nok var denne Lovgivningsorden for Kirkens Vedkommende ikke som den burde være efter Pavedømmets Anskuelse og ikke gunstig for Hierarchiets Opsving; men den hvilede paa friske Grundfætninger, stemmede med Folkets almindelige Retsorden og passede godt til Norges daværende Forhold. Man finder heller ikke i dette Tidrum noget bestemt Spor til, at Biskopperne have stræbt efter at forstaae den norske Kirke en meer selvstændig Lovgivningsmyndighed, end den, som ved den bestrevne Orden var den indrømmet. Det eneste som maaskee kunde tyde herhen er den Sætning, hvormed den gamle visste Christenret slutter: „Nu er Christenretten fremsat, saadan som vi kunne erindre den; skorter noget deri, da bøde Biskopperne derpaa ifølge sin Ret (med sinum rættyndum; el. med sinum bodordum ok rættyndum 3: med sine Bud og Rættigheder)“ ¹⁾. Men hermed kan dog neppe forstaaes andet, end, at man, for det Tilfælde at den lovtagne Christenret ved en enkelt foresaldende Leilighed skulde vise sig ufuldstændig, indrømmede Biskoppen en provisorisk Myndighed til midlertidig at fuldstændiggjøre den, indtil dette ad den almindelige Lovgivningsvei kunde skee. — Paa samme Maade som det gik til med Kirkelovgivningen i Norge, gik det ogsaa til i den islandske Fristat. Den islandske Christenret udgik fra Islands Althing ganske som de norske fra Norges Lagthing. Paa det aarlige Althing var foruden Landets Biskop, eller senere tvende Biskopper, ogsaa et betydeligt Antal Præster tilstede, og af disse Geistlige forberedtes og foresloes alle kirkelige Lovarbejder, hvilke siden forhandlede og vedtoges i den lovgivende Forsamling, Lagretten, hvor Biskopperne havde Sæde.

Den mest iøjensaldende Mangel ved den her skildrede Kirkelovgivningsorden i den norske Kirke er den, at fuldkommen Eenhed i Kirkelovgivningen vanskelig kunde tilveiebringes og heller ikke tilveiebragtes. Den norske Kirkes Biskopper virkede nemlig, som allerede før bemærket, uafhængige af hinanden indbyrdes hver i sit Omraade paa den Maade som ham syntes bedst, og som han bedst kunde med Lagthinget i det Lagdømme, til hvilket hans Biskopsdømme hørte. Ingen national Metropolitanverbidighed dannede Sammenknytningspunktet for deres Virksomhed; og den fremmede Metropolitan, under hvem de hørte, stod ikke i et saa bestemt udpræget statsretligt Forhold til det norske Rige, at han med Kraft kunde gjøre sin Myndighed gjældende. Men hiin Mangel paa Eenhed var dog i Virkeligheden ikke saa væsentlig, som man ved første Blik let kunde lades til at antage. Thi skjønt de i den norske Kirke gjældende Christenretter, den islandske iberegnet, vare fem i Tallet, saa vare de dog alle byggede paa samme Grundlag, nemlig paa det af den hellige Dal-

¹⁾ N. g. L. I. 352.

og Biskop Grimkel udarbejdede, og stemmede derfor med hinanden i alle de vigtigste og selv Religionen og dens Udvælgelse mest rørende Punkter. Desuden var Mangelen paa Eenhed i den norske Rikselovgivning en Mangel, som den delte med den verdslige Lovgivning, og som derfor Nordmændene hverken fandt paafaldende eller sølte som et Onde.

4. Kirkenes selvstændige Dommermyndighed skulde yttre sig deri, at enhver Retsfag, der paa nogen Maade angik Kirken, ikke alene dens Lære og Ritus, men ogsaa dens Ejendom og dens Personer, fort enhver Retsfag, der i det pavelige System var betegnet som hørende under Kirkenes Omraade, den skulde paakendes og dømmes af geistlige Dommere, nemlig i første Instans af vedkommende Biskop, og i Appellationsinstans af Metropolitane, fra hvem den endelig i sidste Instans kunde føres ind for Paven. Angik Sagen en Biskop, skulde den umiddelbart paadømmes af hans Metropolitane; angik den selv Metropolitane, skulde den umiddelbart paadømmes af Paven eller dennes Tilforordnede (*Judices delegati*). Denne Retsorden var endnu ganske ukendt i den norske Rikselovgivning. De gjældende Christenretter kjende ikke nogen anden selvstændig Dommermyndighed hos Kirken, end den som stod i Forbindelse med Retten til at paalægge Pønitis, hvorunder man maa tænke sig indbefattet Retten til at paalægge Interdikt, som dette ikke udtrykkelig nævnes, — altsaa kun den Dommermyndighed, som angik Samvittighedsager, især de der aabenbares i Kristemaalet, og hvilke den verdslige Dommermyndighed egentligen ikke kunde naa. Udenfor disse Sager gjorde hverken en Sags Bestaffenhed som hørende under Christenrettens Bestemmelser, eller en Personens Stilling som Geistlig eller Kirkenes Embedsmand, eller en Ejendoms Bestaffenhed som Kirkegods, nogen Undtagelse med Hensyn til Rettergangen. Dommermyndigheden var i alle Tilfælde hos Folket, hvad enten Sagen efter gjældende Retsorden skulde paakendes ved Boldgiftsdommere, eller paa Heredsthing eller paa Lagthing. Rettergangsordenen var den, at hvor Sagen laa under Christenretten, der var Biskoppen eller hans Ombudsmand, og i enkelte Tilfælde Sognepresten, Sagsøgeren, ligesom den idømte Død enten heel eller for en Deel tilkom Biskoppen, kun i enkelte faa Tilfælde Sognepresten. Anklageretten hvilede saaledes i alle de Sager, hvilke Christenretten betegnede som geistlige, hos Kirkenes Forstandere, men Dommermyndigheden hos de almindelige Domstole. Maaskee var dog ikke herved Geistligheden ganske ude-

luffet fra al Indflydelse paa Dommen i geistlige Sager. Paa Heredstthingene var vistnok i Almindelighed geistlige Personer tilstede, isaa naaar Kirkesager der skulde søges; og paa Lagthingene vare, som ovenfor bemærket, baade vedkommende Biskopper og enten alle Sogneprester, eller visse af Biskopperne tilnævnte, skyldige forfaldslost at indfinde sig. Der var saaledes ved begge Leiligheder fuld Anledning til at høre Geistliges Mening, før den endelige Dom faldt i en Kirkesag. Da det synes at have været almindelig Vedtægt, at meer vanskelige Sager paa Heredstthingene foreløbig undersøgtes og paakjendtes af mindre Udvalg af Thingmændene, før den endelige Dom faldt af samtlige, saa er det rimeligt, at i Kirkesager tilstedeværende Geistlige fortrinsviis ere nævnte eller i det mindste hørte i dette Udvalg. Paa Lagthinget var Lagretten den egentlige Domstol, til hvis Ordre de øvrige Thingmænd gavede sit Samtykke. Men i Lagretten var intet til Hinder for at ogsaa Geistlige kunde nævnes; og i ethvert Fald var, som før sagt, rimeligviis i Regelen Prestemødet samtids med Lagthinget, og hiin geistlige Forsamlings Mening om en geistlig Rets sag var da neppe uden Indflydelse paa den endelige Lagrettes Afgjørelse. Paa det islandske Althing gaves foruden de almindelige Retter (dómar) ogsaa en Presteret (preladómur) bestaaende af tolv Prester, udnævnte af vedkommende Biskop, hvilken Ret havde at domme i de Christenretsager, hvor Biskoppen optraadte som Sagsøger mod en af sine underordnede Prester¹⁾. Presteretten synes dog at have været en overordentlig Domstol sat for det enkelte Retstilfælde. Om en lignende Domstol paa de norske Lagthing, tie vore gamle Love, og den norske Retsgangsborden paa Lagthingene synes ogsaa vanskeligen at have kunnet tilstede nogen saadan overordentlig Ret. — Af det her anførte vil overhovedet sees, at der ved den norske Retsgangsborden vel var søgt for, at de under Christenretten hørende og Kirken eller dens Personer vedkommende Sager kunde blive retfærdigen paadømt; men dette skulde skee ved de almindelige Domstole og uden Indrømmelse af nogen som helst lovbestemte Særrettigheder.

5. Kirkens Fritagelse fra verdslige Statsbyrder, hvad enten nu disse bestode i Skattebidrag eller i personlig Tjenesteydet Staten i verdsligt Diemed, — var en Fordring, der naturligtviis grundedes paa Kirkens aandelige Væsen, og som skulde sigte til at gjøre dens aandelige Virksomhed saameget kraftigere, naar den befriedes fra verdslige Sorger og verdslige Syssler. Gjennem drivelsen af denne Fordring skulde sætte Kronen paa Kirkens Selv

¹⁾ Hb. Isl. Chr. c. 15.

Stændighed, og gjøre dens Uafhængighed af Staten til en haandgribe-
 lig Kjendsgjerning. Men for at dette kunde skee, maatte ogsaa Kir-
 ken strengt overholde sin Karakter som reen aandelig, og undgaa al
 Indblanding i verdslige Anliggender, der paa den ene Side bortdrog
 den fra dens egentlige Maal, og paa den anden Side bragte den ind
 under den verdslige Statsmagts lovlige Omraade. Her maatte en saa
 skarpt Grændse optræffes mellem det Aandelige og Timelige,
 som vel neppe nogeninde vil blive mulig, saalænge det Aandelige
 fremtræder i det Timelige, saalænge Kirken omfatter Mennesker. Al-
 lermindst kunde en saadan Grændse optræffes under det her omhand-
 lede Tidrumms forvilsede Forholde, da ved en lang Række af Misgreb,
 og det især i Vest-Europa, Kirke og Stat havde i Aarhundreder gaaet
 ind paa hinandens Omraade, og derved en Forvirring i Begreberne
 om begges Ret var opstaaet, der vanskelig ved nogensomhelst Theori
 lod sig løse, i al Fald ikke uden de voldsomme Omveltninger. Over
 den allerførste Deel af det vestlige Europa var det blevet almindeligt,
 at baade de enkelte Statskirker og de enkelte Geistlige for timelig
 Fordeels Skyld vare indtraadte i Lensforhold til den verdslige Stats-
 magt, hvilke pligtede dem baade til Skatteydelse og personlig Tjeneste
 for Statens verdslige Viemed. At træde ud igjen af disse Forhold
 vilde være forbundet med økonomiske Opoffrelser baade for Kirken i
 dens Hæelhed og for dens indflydelsesrigeste Forstandere, Opoffrelser
 som disse sidst vare høist uwillige til at indrømme. Gregorius VII
 forbrede af sine Standsbrødre dette Offer til Kirkenes Forherligelse og
 til Begrundelse af dens afgjorte Herredømme; men hans Fordring
 blev ikke paaagtet af den alt for verdsligsinde, egenlystige og fort-
 spændte Mængde af Geistligheden. Kirkenes Kættigheder i det her om-
 handlede Punkt vedblev saaledes at være en bestandig aaben Kilde til
 de voldsomme Tvistigheder i alle Europas Stater, der lode under den ro-
 mest Stol. Thi saalænge Kirken for sin timelige Fordeels Skyld overtog
 Styrelsen og Benyttelsen af Statens Ejendomme og indtraadte i dens
 verdslige Syssler, kunde den ikke med noget Skin af Ret unddrage sig
 for de Forpligtelser til Staten, som deraf fløde, hvad enten disse be-
 stode i personlig Tjeneste eller i Skatteydelse. Og naar den alligevel
 prøvede herpaa, saa kunde ikke Misnoie og Gjengæld fra de verd-
 slige Statsmagters Sider udeblive. Desuden syntes det under en saa-
 dan Sammenblanding af det Kirkelige og Verdslige, af Kirkenes øko-
 nomiske Anliggender og Statens, ikke at være stemmende med almin-
 delig Billigheds Grundsætninger, at Kirken ei skulde bidrage noget til
 Statens Formaal, da den dog i saa mange verdslige Forhold nød
 Godt af Statens Beskyttelse. Udvæien, man under disse Omstændig-

heder i mange Stater fandt, var den, at man vel ikke ligefrem indrømmede Kirken Frihed fra Deeltagelse i Statens Byrder, men at man indrømmede Geistligheden som Stand, paa Kirkens Vegne, en særegen Selvbestatningsret med Hensyn til Staten, hvilket vist nok var en stor Imødekommen fra Statens Side, men som dog ikke fornegtede den Retsgrundsaetning, at Geistligheden var skyldig til at yde sit Bidrag med til det Statsfamsunds Opretholdelse, til hvilket den horte. Forresten var denne Sag i nogle Stater bedre og fastere ordnet end i andre, dog overalt ved et Slags Overenskomst mellem Stat og Kirke, der ikke udestengte Misforstaaelser og Overgreb og deraf følgende idelig Spending.

Den norske Kirkes Stilling i det her omhandlede Punkt var, sammenlignet med mange andre, ganske fordeelig. Den maatte nemlig endnu regnes for fattig, — i det mindste for saavidt at den inger overflødig Formue ejede, om den end havde sit nødvendige tarvelige Underhold, — og kunde saaledes ikke give den verdslige Statsmagt nogen særegen Opfordring til en Bestatning. Desuden vare Grundsaetningerne for Statsbyrdernes Fordeling i Norge saare simple, og i Formen, hvori de fremtraadte, Kirken ganske gunstige. Lenssystemet i sin sydgerning var ukendt i Norge; der var saaledes ingen Anledning til de Forviklinger, som opstode derved at Kirken eller Geistligheden modtog verdsligt Len og dermed tillige verdslige Lensforpligtelser. Istedet herfor gjaldt i Norge Odelssystemet, ifølge hvilket Jorden var Hauldernes eller Odelbondernes Eiendom, til hvilken Staten eller Kongedømmet ingen Overejendomsret havde, og hvilken den derfor heller ikke kunde bestatte; — derimod var enhver Nordmand skyldig til ved personlig Tjeneste at bidrage til Opnaaelse af Statens Diemed og dertil at understøtte Kongedømmet. Alle Ydelsener til Staten gif derfor i Norge ud fra Person og ikke fra Jordbesiddelse eller anden Formue. Den væsentligste og man kan sige eneste egentlige Statsbyrde var Bidrag til Landevernet, hvilket igjen efter Norges Beliggenhed og daværende Forhold i Grunden blev Bidrag til Søforsvaret. Dette Bidrag ydedes i alle Kystfylkerne ved den saakaldte Leding (leidangr), hvilket deels bestod i personlig Krigstjeneste, deels i Udrustning af Krigsskibe og deels endelig i Ydelsener af Penge eller Penges Verd, naar egentlig Krigsrustning ikke behøvedes. I de indre Landsdele, som ei laa under Ledingsloven, der traadte en fast Afgift af hver Husholdning, den saakaldte Visøre (visseyrir) istedet. Men i begge Tilfælde var dette Bidrag til Staten personligt, ydet enten strengt efter Mandtal, eller efter Husholdningernes Størrelse, ikke efter Formue eller Jordejendom. For saavidt altsaa Kirken ejede Jord, hvilede paa denne i nge

Statsbyrde; den kunde selv bruge den eller leie den bort og deraf tage Landstyk, ganske paa samme Maade som Kongedømmet gjorde med sin vidtløftige Jordejendom; Kirken bidrog i Egenkab af Jordejere ligesaa lidt til Staten som enhver anden Bonde. Dens Formue i Løsøre var ligeledes efter den almindelige Samsundsorden ubetyngtet. Indtraadte den i Leilændingsforholde enten til Kongedømmet eller til privat Mand, var den underkastet den almindelige Leilændingslovgivning, og dette var en aldeles privat Sag. Der kunde altsaa ikke efter Norges Statsret blive Spørgsmaal om nogen Kirkens Beskatning efter Jordejendom og Formue, da en saadan Beskatningsmaade overhovedet ikke i Loven erkjendtes. Spørgsmaalet kunde da blot blive om Kirkens Personer. Men her opstillede sig ganske naturligt den Betragtning, at forsaavidt personlig Krigstjeneste angik, da var denne haade upassende for og uforenlig med Prestens Embetsstilling; og hvad de øvrige Ledingsydelser vedrorte, da var disses Piemed oprindeligen et krigersk, og med Krig og Feide burde Presten intet have at stifte. Derfor indrømmedes — og det rimeligviis ligesaa Christendommens Indførelse — Geistligheden i denne Henseende en efter Forholdene hoist billig og hensigtsmæssig Frihed. Enhver Biskop var ledingsfri for sig selv, sin Kone og een Klerk¹⁾. Men videre end til disse Personer strakte heller ikke Ledingsfriheden sig, saaledes at Biskoppen og Sognepresten, hvis han ellers havde Familie eller Lænde, maatte for disse yde Leding efter Mandtallet. At en tilsvarende Lettelse har været Geistligheden indrømmet i de Dele af Landet hvor Bisøre ydedes, maa antages, skjønt vi ei vide saa nøie hvorledes den har været ordnet. Hvad Klosterfolket angaar, da er ingen udtryffeligg Dplysning at hente fra vore gamle Love. Klosterwesenet laa, som før bemærket, egentlig udenfor dem. Men just derfor har man al Grund til at antage, at det egentlige Klosterfolk, som havde aflagt Klosterløftet, og derved var udtraadt af alle verbdlige Forhold, var for deres Person fri for alle Bidrag til Staten. En anden offentlig Byrde, men som i hine Tider snarere maatte kaldes en Menighedsbyrde end en Statsbyrde, var Bidrag til Lagthingenes Dprettholdelse, det saakaldte Thingfarefæ (Thingfare) eller Thingfarekjøb (Thingfaraup), nemlig Bidrag (efter Mandtallet?) til de Mænds Underhold, som paa de aarlige Lagthing nævntes til Fortrædere for hvert enkelt Lagdømmes Bønder, de saakaldte Nævndermænd (nevndarmenn). Men med Hensyn til dette Bidrag gjaldt den Retregel, at de som enten selv vare nævnte til

¹⁾ N. g. L. I. 97.

Lagthinget, eller var selvskyldige til der at indfinde sig, ikke deeltog deri. Nu vare Biskopperne og Sognepresterne efter Loven selvskyldige at møde paa vedkommende Lagthing, og saaledes vare de ifølge hi Regel for sine egne Personer befriede fra Tilsted til Thingfarebydelsen, hvilken forøvrigt ogsaa ubelukkende synes at have hvilet paa Bønderne Paa Island, hvor ingen Ydelsler til Landevernet udfordredes, og hvor forøvrigt de saa verdslige Statsbyrder vare ordnede efter samme Grundsætninger som i Norge, nemlig efter Person og ikke efter Formue, og hvor desuden Presternes huslige Selvstændighed ifølge deres Forhold til Kirkeerne var langt mindre end i Norge, — der kunde ligesaa lidet blive Spørgsmaal om nogen Kirkes Bestatning ved den verdslige Statsmagt. Vi see saaledes, at selve Bestatningen af Statsydelsene i de Lande, som hørte til den norske Kirke, og Maaden hvorpaa disse Ydelsler udrededes var saadan, at de vanskeligt kunde falde Kirken til nogen Byrde, helst med den ovennævnte Føttel for de geistlige Personers Vedkommende. Der kunde ikke med ringel Stik af Villighed inden den norske Kirke reises Klager over Tryk fra den verdslige Statsmagts Side med Hensyn til Statsydelsler; og Spørgsmaal til saadanne Klager findes heller ikke i nærværende Tidrum, — fremkom først i en senere Tid under forandrede Stats- og Kirkeforhold.

Sammenfatte vi nu i Korthed hvad ovenfor er udviklet om den norske Kirkes Styrelse og statsrettlige Stilling, saa bliver Slutningen, som deraf kan udbrages, følgende: — Den norske Kirke stod til den norske Stat i et naturligt, efter Tidsaand og ydre Omstændigheder ganske vel afpasset Forhold. Den nød ingen store og stærkt isinefaldende Særrettigheder, men Norges simple Samfundorden paakaldte ei heller saadanne. Der var sørget for dens ydre Opretholdelse under Statens Vern, og den øvede fuld Raadighed i sin Formues Bestyrelse for Statens Vedkommende, og for Privates, og den som kunde bestaa med den gjældende private Ret; — den bestod i den nødvendige Indflydelse paa Lovgivningen for frit at kunne udvikle sig i reen-kirkelig Retning og for ikke i sin verdslige Stilling at undertrykkes af Staten eller nogen verdslig Magt; — den nød med Hensyn til Domstolene al den Rets sikkerhed, som den bestaaende Retorden formaaede at afgive; — den var endelig fritagen for enhver Statsbyrde, der kunde siges at hemme dens rette Virksomhed. I al disse Stykker maa man sige, at den norske Kirkes Stilling var uopklagelig, ja vel endog, efter Tidens almindelige Forholde, god. Den var rigtignok med Hensyn til sine Forstanderes og Embedsmænds Beskyttelse i en vis Afhængighed af Kongedømmet, af Menighederne

af private Kirkeejere, der neppe strengt taget var nødvendig og i flere Henseender heller ikke var gavnlig; — men den synes ikke selv endnu at have følt sig synderlig besværet ved denne Afhængighed, og end mindre at have beklaget sig over den som en Uretfærdighed. Man kan saaledes sige, at Forholdet mellem Kirke og Stat, for den norske Kirkes Bedkommende særskilt betragtet, endnu ikke indeholdt i sig nogen virksom Spire til indbyrdes Spending og Tvist. Men paa den anden Side var den norske Kirke, baade ifølge Oprindelse og egen Erfarelse, et Lem af den almindelige romerske Kirke, lydende under dennes Hoved, Paven. Som et saadant Lem maatte den indpasses i det romerske Kirkelegemes Heelhed under Jagttagelse af de Love, dets Organisme efter dets Hoveds Skjøn paakaldte. Til en saadan Indpasning var den norske Kirke med sin daværende Forfatning ikke endnu ret stiftet; dertil maatte den først bearbejdes baade fra uden og fra inden. Den maatte i sin Embedsstand egges til at efterstræbe en Løsning fra Staten og Afslutning i sig selv, der kunde forberede det fuldkomne Afhængigheds-Forhold til den romerske Stol, som Pavens Veddommet fordrede. Dens Styrelse, Lovgivning og Rettergangsorden maatte for den kirkelige Eenheds Skyld omstøbes i den romerske Form. Den maatte endelig gøres rig, for ved Hjælp af en uafhængig og derhos overflødig Formue at kunne forsvare sin ydre Selvstændighed over for Staten, og desuden kunne afgive noget af sit Overskud til den almindelige romerske Kirkestyrelses, eller rettere Pavens Veddoms Bedste. Alt dette skulde drives igjennem trods de Hindringer, dens allerede naturlig udviklede statsretlige Stilling maatte lægge i Veien. Her aabnede sig da en fast udtømmelig Kilde til Spending og Splid mellem den og Staten. Den norske Kirke, som hidtil rolig og jævnt havde udviklet sig i Gendrægtighed med de verbdlige Statsmagter, og under biskes kraftige Vern havde indtaget en ordnet, hædret og virksom Stilling i Statssamfundet, blev snart, paa Roms Bink, forbringsfuld, stridig, underfundig, herskesyg, stræbende efter Afsondring fra Staten, drømmende endogsaa for en Stund om Statens Underkastelse. Men dens Forstandere, opmuntrede ved gunstige ydre Omstændigheder, og stolende paa Roms mægtige Bistand begyndte Kampen mod den verbdlige Statsmagt, førend de endnu ret havde indøvet sine egne underordnede Kræfter, førend de endnu tilfulde havde stiftet sig det lavere Presteskabs levende Medvirning, førend de havde inblæst sin Geistlighed den hierarchiske Standsaand, der ufordredes, for at den med ubetinget Lydigheid og fast Gendrægtighed kunde slutte sig nær til sine Anførere for Tilskæmpningen af biskes dristige Formaal. Da de nu desuden snart stødte paa en baade kraftig og klog Mod-

stand fra Statens Side, saa gik de vel Glip af den afgjørende og maatte afflaa meget i sine første overmodige Forbringinger; men begyndte Kamp fortsatte de med voksende Held, dog under stadig og langsom Fremstriden, og den Brand, som fra Rom af var kastet i det norske Statssamfund, udslukkes ikke ganske, før ved Havens fuldkomne Aftastelse. Det er denne Kamp mellem Kirke og Stat den den norske Kirkes Omraade, som vil blive den vigtigste Gjenstand for den nærmest følgende Skildring, — en Kamp, der noget nær siges at begynde ved det norske Metropolitansædes Oprettelse.

Andet Tidrum.

Den norske Kirkes Ophøielse til selvstændig Kirkeprovins. Dens Udvikling i hierarkisk Retning under Kamp med Kongedømmet. 1152—1263.

21.

Cardinal Nikolaus i Norge. Rikarod's Erkestol oprettes. Jon Birgerdson første Erkebiskop. Nye kirkelige Indretninger.

Det var under Brødrene Eysteins, Sigurds og Inges, Harald Gilles Sønners, Fælleskongedømme i Norge, at den norske Kirke fik sin egen Metropolitan, efterat den paa det nærmeste et halvt Aarhundrede havde, ligesom ogsaa den svenske Kirke, staaet under den danske Metropolitan i Lund. Denne vigtige Foranstaltning tog naturligviis fra Paven, som øverste Styret af den høiere Kirkeorden i den almindelige romerske Kirke.

Hvad der har givet den nærmere Anledning, er hverken i indendste eller fremmede Kilder udhævet. Den Tanke ligger imidlertid nær, at den norske Kirke, i Følelsen af sin indre Kraft, og Nordmændene overhovedet, i Følelsen af sin folkelige og statsretlige Selvstændighed, have havt en Spore til at søge sig frigjorte fra en fremmed Metropolitanmyndighed, der, om den end ikke i de kirkelige Forhold traadte trykkende, dog altid i sit Væsen kunde synes saarende for nationalfølelsen; — og man maa saaledes gjette, at Forestillinger i den norske Kirkes, det norske Kongedømmes og det norske Folks Navn have været indbragte for Paven, udtalende Ønsket om den norske Kirkes Afsondring fra dens Provinsialforhold under Lunds Metropolitankirke til særskilt kirkelig Provins. Det samme Ønske maa ved denne Tid ogsaa være fremsat fra den svenske Kirke. Hver af disse Kirker, især den norske, strakte sig over vide Landstrøg, og kunde saaledes tiltrænge et særskilt kirkeligt Overopsyn. Hver af dem omfattede thos allerede det fulde, og den norske meget mere end det fulde Antal Biskopsdømmer, hvilket gammel Vedtægt fastsatte som det mindste for at danne en egen Provins, nemlig fem. Begge havde endelig længe antaget Præget af Nationalkirker, ligesom de og om-

fattede selvstændige og politisk uafhængige Stater. Sely deres Stilling, i Forening med Hensyn til Christendommens Bedste, talte saale des for deres Udførelse af det ældre Metropolitanforhold og Frigjærelse fra Provincial-Afhængigheden til den lundske Kirke, der desuden i de danske Biskopsdømmer alene maatte synes at have en Metropolitanvirksomhed, som den havde nok med at bestrebe.

Til disse Betragtninger af vedkommende Kirkers eget Bedste, Betragtninger, der let maatte paatrænge sig, eller lade sig gjøre gjældende hos den romerske Stol, kom endnu Pavedømmets egen Politikk. Det havde nemlig længe været en Grundsætning i den pavelige Statskunst, at Metropolitanmyndigheden til Pavedømmets Fordeel burde svækkes. Derfor taaltes ikke vel altfor vidtløftige kirkelige Provinser, hvilke, især naar de vare vidt fjærnede fra Rom, let kunde fremkaldes hos de styrende Metropolitaner Uafhængighedstanker, der stode i Strid med Ideen om Pavens Magtfuldkommenhed og den romerske Kirkes ved Pavedømmet repræsenterede ydre Eenhed. Ogsaa dette politiske Hensyn maatte stemme den romerske Stol gunstigt for Nordmændenes og Svearnes Ønske, og drive den til at komme dette med Velvillie imøde. Paverne maatte endelig ad flere Veie være komne til Erfaring om, at den norske og svenske Kirke hver for sig nu havde udviklet sig til den Grad af indre Kraft, at det var gavnligt ja nødvendigt for den romerske Stol at sætte sig i en mere umiddelbar Forbindelse med dem, baade for at kunne itide give deres Udvikling den Retning, som stemmede med det romerske System, og for at kunne drage de mere materielle Fordele af dem, som Paverne aldrig lode sig gaa ganske ud af Sigte. Tiden var altsaa kommen for Pavedømmet, at optræde i sin Magtfulde hos Europas tvende nordligste Folkesæd, og ved at laane deres Kirker et Gjenstrik af sin egen jordiske Glæde, sikke sig deres stadige Underkastelse og Lydighed.

Hvilke Underhandlinger der ere gaaene forud for det Skridt, som Pavedømmet nu gjorde, hvilke Ansøgninger der ere blevne det forelagt fra Norges og Sveriges Side, og hvilke Modforestillinger der rimeligvis ere gjorte fra den lundske Erkebiskops, — det vide vi ikke. Vi have kun for os selve Kjendsgjerningen, at Skridtet blev gjort, og at det for Norges Vedkommende ingen væsentlige Vanskeligheder mødte.

Det var Pave Eugenius III, der indtog den romerske Stol fra 1145 til 1153, som istandbragte Verket. At Ridar os, hvor den hellige Olaf hvilede, blev valgt til Sæde for den norske Kirkes Metropolitan, fulgte af sig selv. Den første Plan for Norges Vedkommende var, at den daværende Biskop i Nidaros, Reidar ¹⁾, skulde beklædes med den nye Verdighed i Rom af Paven selv. Reidar drog ogsaa virke-

¹⁾ Se ovenfor S. 169.

g derhen og blev indviet; men paa Hjemveien døde han i Syblancæ i 1151 og kom saaledes ikke til sin Stol. Han nævnes imidlertid i den ældste Biskopsfortegnelse som „den første Erkebiskop i Norges Konges Rige“; og han kaldes ligeledes „Erkebiskop“ i Annalerne, hvor disse omtale hans Død ¹⁾). Men skjønt saaledes ved Reidars Indvielse til Erkebiskop Sagen angaaende den norske Kirkes særegne Metropolitan allerede i Grunden var afgjort, saa valgte dog Pave Eugenius, da Reidar var død, en ny Wei til Sagens Fuldbringelse. Han besluttede nemlig nu at affærdige til Norden en Legat, beklædt med fuld apostolisk Myndighed, for at ordne ikke alene den norske men ogsaa den svenske Kirkes Forholde, og for at træffe alle nødvendige Forholdsregler med Hensyn til Oprettelsen af særskilte Metropolitanverdigheder for begge, ja for strax paa Pavens Begne at meddele de Personer, han til disse maatte udsee, deres Verdighedstegn, Pallium. Valget af Legaten gjorde Pave Eugenius Wre. Det var Kardinalen Nikolaus, Biskop af Alba, ogsaa kaldet, maaskee med et Familienavn, Brefsperre. Han var af Fødsel en Engelsmand, og havde, som det heber, fra en Liggerdreng af gjennem alle Kirkes Grader opsvunget sig ved sine udmærkede Gaver, sit rene og strenge Levnet, sit noie Kendskab til alle Kirkes Anliggender, og sin kraftige hierarchiske Aand, til at blive Kardinal-Biskop, fra hvilken Verdighed det var ham beskiftet senere at opstige paa selve St. Peters Stol. Hans Kraft og Klogskab udpegede ham som en virksom Arbejder i Kirkes Sag; hans hierarchiske Grundfætninger lovede Pavedommet en tro Talsmand; og den Kendskab han, som født og opbragen i England, havde til de nordiske Forholde og især til Norge, der stod i saa megen Berøring med England baade i det Kirkelige og Verdslige, — alt dette stiftede hans Bestræbelser en Fremgang, som neppe en Mand af mere fremmed Nationalitet havde kunnet haabe. Nikolaus svog ikke den Tillid Paven skænkede ham. Han begyndte sin Legation i Norge, hvorhen han antom søveis, rimeligviis fra England, den 20de Juli 1152 ²⁾).

Af de Brødre som dengang vare Norges Konger havde iffun den ældste, Eysteinn, naaet en fuldmoden Alder af noget over 25 Aar; den anden Sigurd, der fordi hans Mund var noget ilde dannet, kaldtes med Agenavnet: Mund, var neppe 20 Aar; og den tredje unge kun henved 17 Aar gammel. De skildres som ulige af Sinelag. Eysteinn var klog og skarpsindig, men derhos gjerrig og paaoldende. Sigurd var letsindig, fremsusende, lettroende og vankundig, den derhos veltalende, behagelig i Omgang og ligesaa mild mod sine

¹⁾ Norsk Tidkr. V. 41; Jøl. An. 62.

²⁾ En. G. J. og G. G. c. 24; D. G. G. c. 260.

Benner som han var grim mod sine Fiender. Begge disse Brødre lignede hinanden ellers deri, at de vare ærgjerrige, voldsomme og stiv-sindige. Inge var blid i Tale og Væsen, gavmild og modtagelig for sine Raadgiveres Forestillinger. Inge var den af Brødrene, som de sad de elstværdigste og mest vindende Sindets Gaver, men med et smukt Ansigt, bar han paa et vansøgt, visst og fryplet Legeme, medens hans tolv Brødre vare, om ikke saa smukke af Ansigt, velstalte, sterke, vaabenfør og vaabenøvede Mænd. Eystein og Sigurd oversaa Inge og nærede vistnok allerede den Gang Tanken om at udelukke ham af Kongedømmet som legemlig udygtig til at opfylde dets Pligter. Men Inge sad fast i sit Kongesæde end hans Brødre troede. Lendermændene gjaldt paa denne Tid i Norge meer end maaskee nogensinde. De havde under den svage Harald Gille og under hans Sønners Mindreaarighed ført den hele Landsstyrelse paa Kongedømmets Vegne. De havde i henved 20 Aar været vant til at raade i Kongedømmets Navn og havde maaskee ondt ved at vende tilbage i sit gamle Lydighedsforhold under et selvstændigt Kongedømme. Dette fordrede imidlertid de selvraadige og stiv-sindige Brødre Eystein og Sigurd, der gjerne vilde øve sin kongelige Myndighed i den størst mulige Udstrækning. Inge derimod, i Bevidstheden om sin personlige Svaghed og sin Trang til Hjælp for at kunne opfylde sit kongelige Kald, betragtede Lendermændene — og det vist nok ganske i den norske Samfundsordens Aand — som sine naturlige Raadgivere, der skulde udfylde hvad han selv manglede i Modenhed og Styrrdygtighed. Herved hendroges Landets vise, mægtigste og rigeste Mænd paa Inges Side, medens de frygtede de tvende andre Konger som fiendtlig stemte mod Lendermandsvælget. Men Lendermændene havde ogsaa, ifølge sin ved gammel nedartet Bedtægt og Samfundsordenens hele Væsen befæstede patriarchalske Anseelse, den mest afgjorte Indflydelse paa Landets Bønder og Almue. De vare paa det usieste bundne til Haulbernes eller Dvælbøndernes Klasse og saa at sige Folkets Ledere og Talsmænd. Paa den Side de stode, ordnede sig ogsaa Kjernen af Folket. Saaledes havde Inge, sin legemlige Vanførhed uagtet, i Lendermændenes Raad og Folkets Kjærlighed og Medfølelse en Støtte, der gjorde hans Kongedømme baade sikkrere og kraftfuldere end hans Brødres, trods disse Foragt for ham og indbildte Overlegenhed i Styrrdygtighed. Denne Kongebrødrenes indbyrdes Stilling medførte ganske naturlig en stor Spænding, og en Splidens Aand ulmede i Kongedømmets Skjød, hvilken truede med et nærførestaaende voldsomt Udbrud.

Saaledes stode Sagerne i Norge ved den pavelige Legats Komme. Den kloge Mikolaus synes strax at have gennemskuet Forholdene og derefter bestemt sin Fremgangsmaade. „Han lagde — heder det

Sagaen — stor Brede paa Kongerne Sigurd og Eysteinn, og de maatte gaa til Forlig med ham; men med Kong Inge kom han særdeles vel overens og kaldte ham sin Søn¹⁾. Nikolaus har baade i Kong Inges Karakter og i hans Stilling seet en sikker Vorgen for, at gennem ham Kirkens Sag bedst kunde fremmes, og Nordmændene snarest vindes for Pavebømmets Diemed. Han tog derfor, som man seer, Inge paa en Maade under sin Beskyttelse mod hans Brødre, og vandt derved virkelig hans og hans Tilhangs fuldkomne Tiltro og Hengivenhed. Man maa af Sagaens Ord slutte, at Kongerne Eysteinn og Sigurd ikke strax have viist sig saa føielige mod Legaten, som denne kunde ønske, men at han har vidst at overvinde deres Modstand; og dette kunde neppe falde saa vanskeligt, naar han i sin egen ærefrygtbydende Stilling, som den der var iflædt hele den romerske Stols Myndighed, tillige havde Kong Inge og dennes mægtige Parti blandt Høvdingerne og Folket paa sin Side. En Overenskomst blev nu sluttet mellem de tre Konger og Kardinal Nikolaus, hvorved visse Indrømmelser fra Kongebømmets Side gjordes Kirken. Overenskomsten blev ved Ed fastsætt af Brødrene, og den ældste af disse, Kong Eysteinn, udstedte derom et Brev. Dette er imidlertid nu ikke længer til, og heller ikke kendes andenstedsfra Overenskomstens Punkter i det Enkelte; men at den i Hovedsagen har vedkommet de nye Indretninger af Kardinalen, hvorom strax nedenfor vil blive Tale, maa antages for høist rimeligt, ligesom ogsaa, at den har indeholdt en Opgivelse fra Kongernes Side af Kongebømmets Ret til at udfaare Biskopper og bestikke Sogneprester²⁾. „Da nu — heder det videre i Sagaen — alle Kongerne vare blevne forligte med ham, føiede han dem i, at vie Jon Birgersøn til Erkebiskop i Thronhjem, og overgav ham det Klæde, som kaldes Pallium, og bestemte, at Erkebiskopsstolen skulde være i Nidaros, der hvor den hellige Kong Olaf hviler; men før havde der kun været Lydbiskopper i Norge³⁾. Den Jon Birgersøn, der modtog Pallium af Kardinal Nikolaus, var forud Biskop i Stavanger, og forflyttedes altsaa nu herfra til Nidaros, hvis Biskopsstol just var ledig efter Biskop Reidars Død i foregaaende

¹⁾ Sn. S. G. J. S. c. 23. ²⁾ Om Underhandlingerne mellem Nikolaus og de tre Konger tales i Kong Haakon Evertersøns Brev: „Seg indrømmer den hellige Kirke og de Geistlige al den Frihed, som den bør have efter som de hellige Skrifter bømme mellem mig og dem, og den hellige Kirke har hørt fra mig og gammel Tid, mit Kongebømme uskadt og al min kongelige Verbigghed, overensstemmende med det, som Kardinal Nikolaus forordnede, og de tre Konger, Eysteinn, Sigurd og Inge indrømmede og svore, og R. Eysteins Brev vidner“. R. g. L. I. 446; jfr. Magn. Erls. Brev, R. g. L. I. 444, og Pave Gregorius IXs Brev af 5te Octbr. 1234, norsk Diplom. I. 11. ³⁾ Sn. S. G. J. S. c. 23.

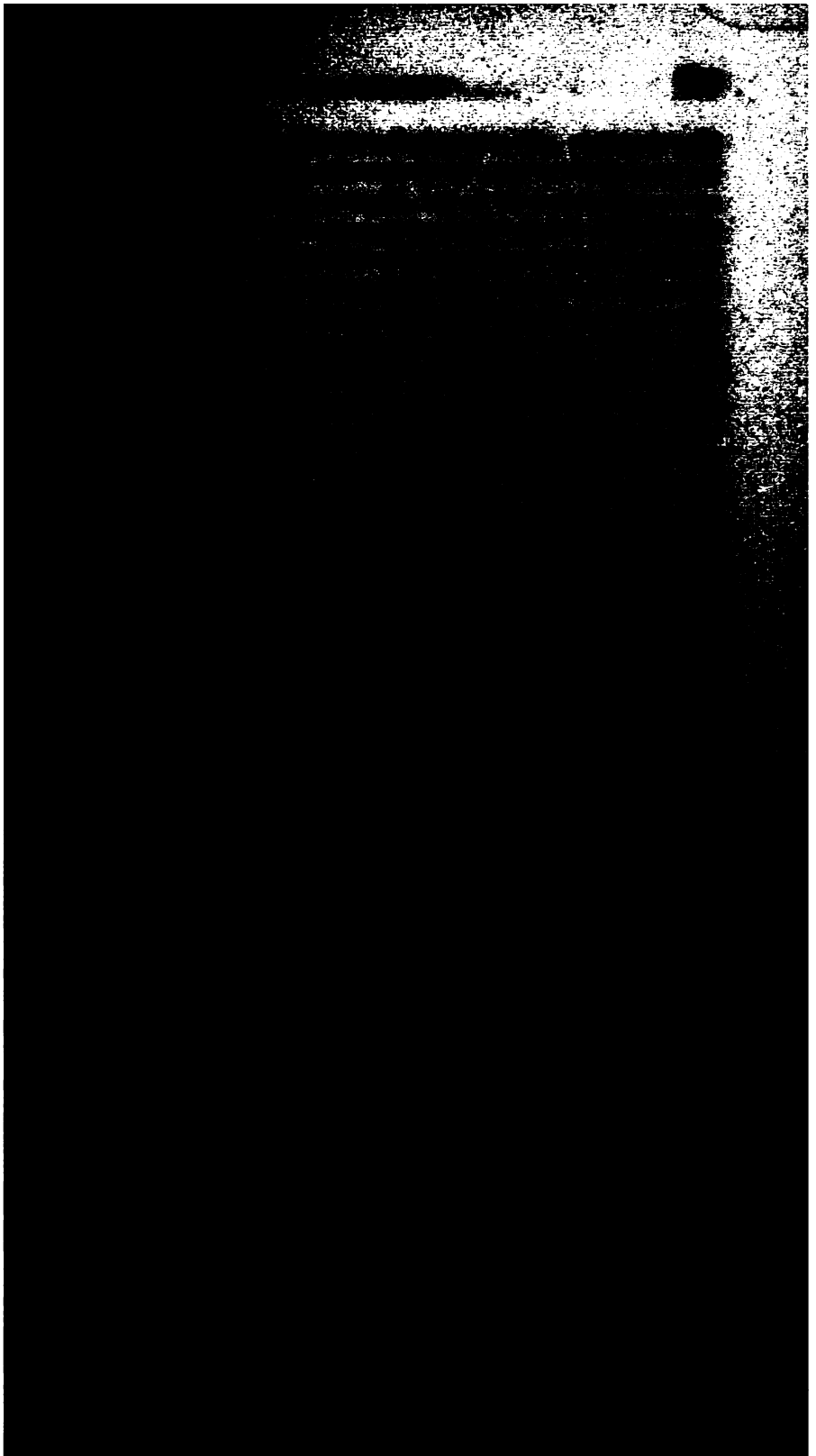
1. The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions and activities. It emphasizes that this is essential for ensuring transparency and accountability in the organization's operations.

2. The second part of the document outlines the various methods and tools used to collect and analyze data. It highlights the need for consistent and reliable data collection processes to support informed decision-making.

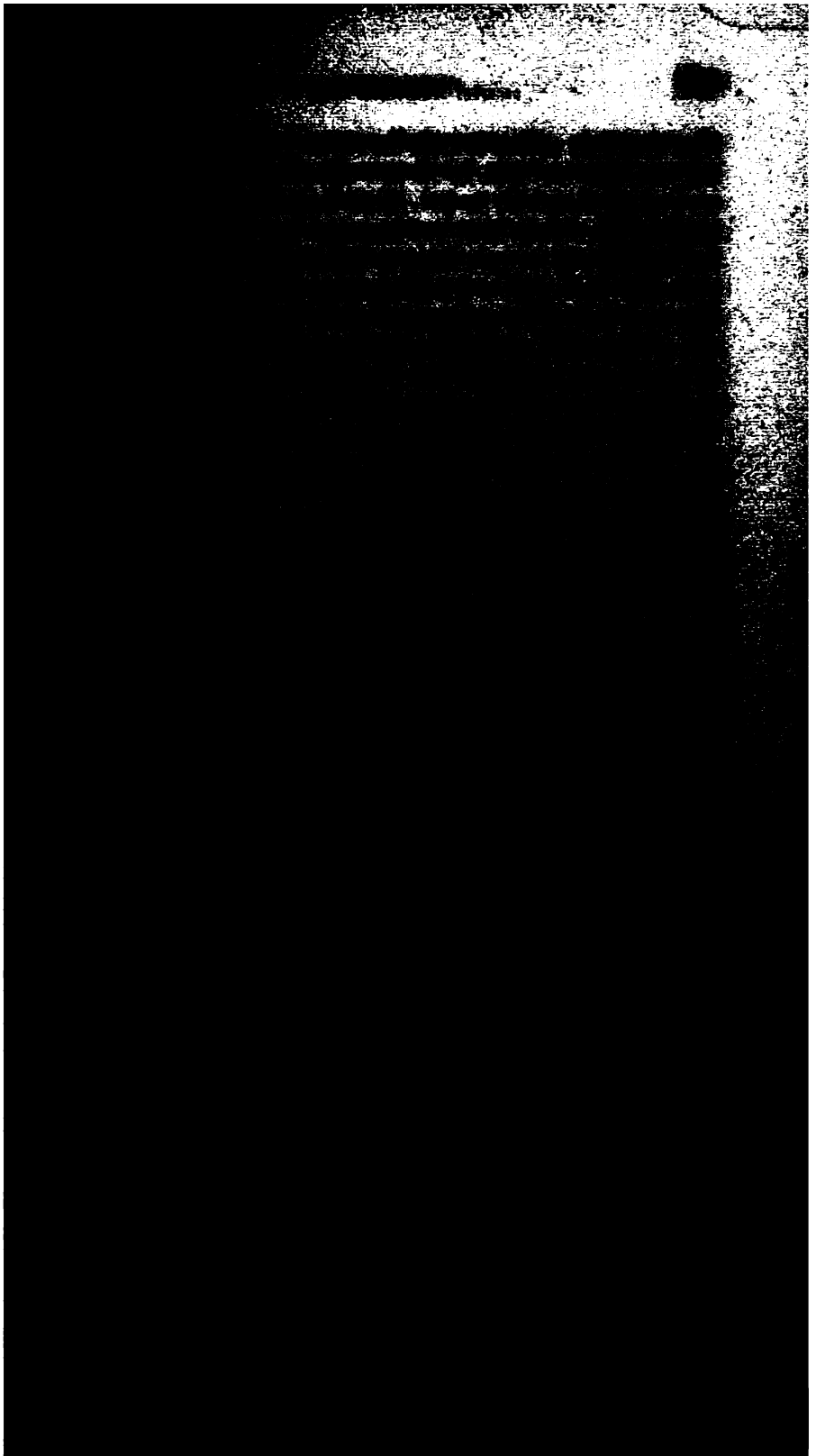
3. The third part of the document describes the role of the data analysis team and their responsibilities. It details the specific tasks and procedures involved in interpreting the collected data and identifying key trends and insights.

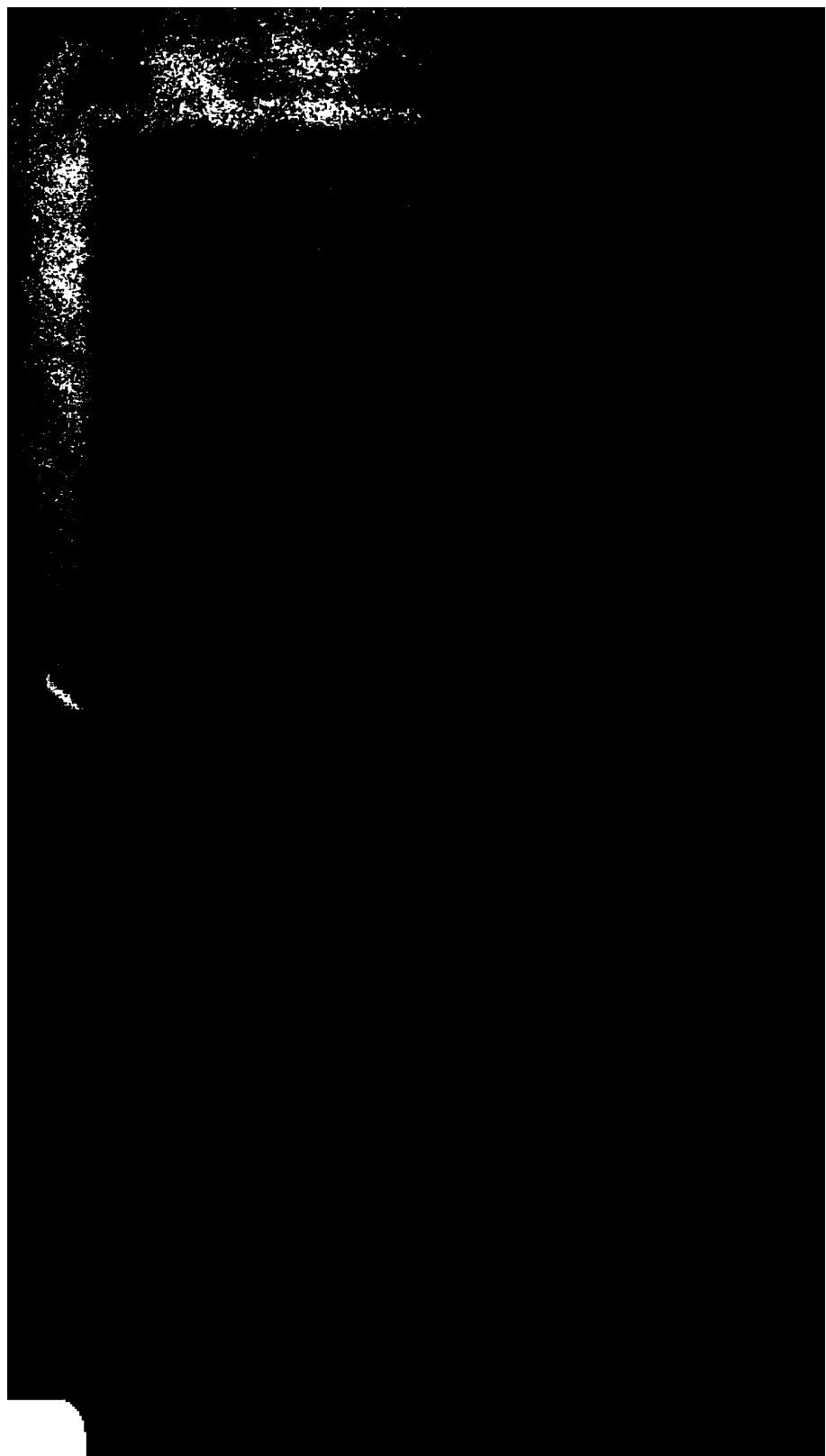
4. The fourth part of the document discusses the challenges and limitations of data analysis. It acknowledges that while data provides valuable information, it is not always perfect and may be subject to various biases and errors.

5. The fifth part of the document provides recommendations for improving the data analysis process. It suggests implementing standardized procedures, investing in advanced analytics tools, and fostering a culture of data-driven decision-making.

The first part of the chapter discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. This is essential for the proper management of the business and for the preparation of financial statements. The second part of the chapter covers the various methods of recording transactions, including the double-entry system and the use of journals and ledgers. The third part of the chapter discusses the importance of reconciling the books and the preparation of a trial balance. The fourth part of the chapter covers the various methods of adjusting the books, including the accrual method and the deferral method. The fifth part of the chapter discusses the importance of closing the books and the preparation of a balance sheet and an income statement. The sixth part of the chapter covers the various methods of distributing the profits of the business, including the dividend method and the bonus method. The seventh part of the chapter discusses the importance of maintaining accurate records of the assets and liabilities of the business. The eighth part of the chapter covers the various methods of valuing the assets and liabilities of the business, including the cost method and the fair value method. The ninth part of the chapter discusses the importance of maintaining accurate records of the equity of the business. The tenth part of the chapter covers the various methods of valuing the equity of the business, including the book value method and the fair value method.

[The main body of the page is almost entirely obscured by a large, solid black redaction block.]

The first part of the document discusses the general situation of the country and the progress of the revolution. It mentions the importance of the people's participation in the construction of a new society and the role of the Communist Party in leading the masses. The text emphasizes the need for unity and cooperation among all sectors of the population to achieve the goals of the revolution.

In the second part, the document details the economic and social policies being implemented. It highlights the measures taken to improve the living standards of the people, such as land reform and the development of industry and agriculture. The text also discusses the importance of education and the role of the state in providing social services to the population.

The third part of the document focuses on the political and administrative aspects of the revolution. It describes the structure of the government and the role of the various organs of state power. The text stresses the need for a strong and centralized leadership to ensure the successful implementation of the revolution's goals.

Finally, the document concludes with a call to action for the people to continue their struggle and to remain committed to the principles of the revolution. It expresses confidence in the future of the country and the success of the people's efforts.

The right side of the page is mostly obscured by a large black redaction box. Only a few faint lines of text are visible at the top, which appear to be the beginning of a paragraph. The rest of the page is completely blank due to the redaction.

[The majority of this page is obscured by a large, dense black redaction block.]

Aar 1151 ¹⁾. Et nyt Biskopsdomme blev desuden indstiftet, hi Sæde var Hamar ved Miosen, og til hvilket blev henlagt største Del af Dplandene. Herved blev Oslos Biskopsdommes Omraade be delig indskrænket, da det, som nu underlagdes Hamars Stol, forf havde tilhørt Oslos. Biskopperne i Oslo sees i senere Tider, gan vist med Hensyn til dette ældre Forhold, at have paastaet Stem for sig og sit Kapitel ved de hamarske Biskoppers Valg. Om no, ved nærværende Velighed har været bestemt, hvortil hin Paasta kunde støttes, vides ikke. Den blev i senere Tider ikke ubestridt, si vi længere henne i Historien skulle see. ²⁾. Til første Biskop i H mar blev beskiftet den tidligere omtalte Arnald, der havde været Biskop paa Grønland. Saaledes var der nu fem Biskopsdommer i sel Norge; og disse tilligemed de to paa Island samt Biskopsdø mernerne paa Drkuserne, Færøerne, Grønland og Suderøer bleve den nyoprettede Erkestols Provinz, Provincia Nidrosiensis. D norste Kirke var herved ubløst af sit Underdanighedsforhold til Erl stolen i Lund og havde erhøldt sin egen Metropolitan, hvis Omraad Grændser vare fastsatte. Noget Fundations-Bulle synes ikke Legat at have medbragt. Sagen skulde vel ved hans Fuldmagt være gan ordnet, og Legaten selv have aflagt Veretning i Rom om sin Missiøns Udfald, før en saadan Bulle udstedtes.

Dyrettelsen af Nidaros's Erkestol var den vigtigste Fry af Kardinal Nikolaus's Legation til Norge; men den var ikke de eneste. Han efterlod sig flere Spor af sin Virksomhed, hvilken vi do desværre ikke kjende i dens fulde Udstrækning.

Sagaerne nævne et Forbud mod Waabenbyrd i Kjøbstæ derne, som han fik istandbragt: „at ingen her — heber det — skulde ustraffet bære Waaben undtagen tolv Mænd, som udgjorde Kongens Følge“ ³⁾, — et Forbud, som imidlertid synes snart at være blevet slappet eller at være gaaet i Forglemmelse.

Af andre Kilder kjende vi flere Indretninger af ham, der i sit felig Henseende vare af større Vigtighed, og længer bleve staaende ved Magt. Først og fremst maa nævnes Dyrettelsen af Kapitel er ved alle Kathedralkirkerne i selve Norge, en Indret ning, som sigtede til at bringe Biskoppernes Valg i fuldkom men canonisk Orden. Den gamle Vedtægt i Kirken, at Biskopperne skulde udvælges hver af sit Biskopsdommes Geistlighed, havde siden det 9de Aarhundrede i de fleste til den romerske Kirke hørende

¹⁾ Se ovenfor S. 219. ²⁾ Der forekommer mig ingen tilstrækkelig Grund vo til at antage med Munch, at Dplandene, eller en stor Deel af disse, for ha ligget under Thronhjems Biskopsdomme. Munch II. 867. ³⁾ Sn. S. og G. S. c. 23.

Lande givet Plads for en anden Valgmaade, der af Pavedømmet havde vundet Stadfæstelse. Der oprettedes nemlig ved Kathedralkirkerne Kollegier af Geistlige, hvilke som et Slags Repræsentanter for det samtlige Klerus skulde vælge vedkommende Biskopper og tillige staa disse ved Siden som kirkeligt Raad. Et saadant Kollegiums eller Kapitels Medlemmer kaldtes: Canonici, Kanniker, og kunde enten henhøre til en vis Klosterorden, og i saa Fald almindelig til en eller anden Congregation af Præst, Munk af St. Augustins Regel, — eller de kunde være Præster, der ikke hørte til nogen Klosterorden. I første Tilfælde benævntes de: Canonici regulares, regelbundne Kanniker, og dannede et ordentligt Convent; i det andet Tilfælde kaldtes de: Canonici sæculares, verdsliggeistlige Kanniker, og havde Præstekald til Bestyrelse og Underhold (Præbender), men skulde dog leve sammen i et Slags klosterlig Forening og have fælles Bordhold, mensa communis. Antallet af ethvert saadant Kollegiums Medlemmer var ubestemt og beroede paa, hvilke Underholdningsmidler der stode til Kapitelets Raadighed. Dette var Indreningen ved Domkapitlerne i Almindelighed; og saadanne skulde nu indføres i Norge. En Bevæggrund som herfor anførtes var naturligvis, at den bestaaende Maade, paa hvilken Biskopperne bestiftedes, nemlig af Kongedømmet, i sig selv var ucanonisk, ikke stemmende med den romerske Kirkes Love. Men at skaffe denne Bevæggrund i og for sig Indgang var ikke saa ganske let; thi det gjaldt her om at faa Kongedømmet til at opgive et vigtigt Prærogativ. De for Diebliffet raadende Forholde maatte tages til Hjælp. Det blev udpeget, hvor farligt det i Grunden var, at Biskopperne bestiftedes af Kongedømmet, under en Statsforfatning, der indrømmede dets Deelbarhed. Naar der, som nu netop var Tilfældet, raadede tre Konger i Landet under en fuldkommen ligelig Samstyrelse og uden nogen Landsdeling, og der mellem dem herskede Meningsulighed om et Biskopsvalg, saa var man udsat for at tre forskjellige Personer kunde blive ubnævnte til een og samme Biskopsstol, hvorved den farligste Forstyrrelse kunde opstaa i Kirken. Det var derfor nødvendigt at indrette ved Kathedralkirkerne geistlige Valgkollegier, der, i det mindste i Tilfælde af Uenighed mellem de samstyrende Konger, kunde gjøre Udslag i Biskopsvalget og saaledes forebygge en Splittelse i Kirken, hvoraf stor Forargelse og Skade kunde reise sig. Paa denne Anskuelse synes Kongerne at være gangne ind og at have vedtaget Oprettelsen af Kapitler ved alle Biskopsstole i Landet, — dog med det Forbehold, eller i det mindste i den Mening, at derved ikke noget Staar gjordes i Kongedømmets ældre Ret, naar kun de samstyrende Konger vare indbyrdes enige med Hensyn til Bi-

skopsvalget. Saaledes seer man i det mindste, at Bestemmelse senere er blevet fortolket fra Kongedømmets Side. Legaten har med egne romerske Statskunst lempet sig efter en Betragtningssaaede, som for Diebliffet støttede ham i Gjennemførelsen af sin Plan; og han har sikkert haabet, at naar Kapitlerne først vare oprettede, og den egne hierarkiske Aand var dem indblæst, saa vilde de nok i Fremtiden selv vide at give sin Valgret den sande canoniske Betydning. De nødvendige Midler bleve nu skaffede til Veie for Kapitlernes Underhold ved Præbenders Henlæggelse til Biskopsstolene, og Rauniker, eller som de i Norge paa Grund af deres Tjeneste i Choret kaldtes, Chorbrødre bleve bestiftede. De vare overalt i Norge Canonici seculares eller verdsliggeistlige, nemlig Præster, der havde sine Sognekalde, hvilke de, naar disse ikke vare ganske i Kathedralkirkens Nærhed, bestyrede ved Vikarier, for selv at være ved Biskopsstolen og opfyde sit Kalde som Biskoppens Raadgivere og Biskopsdømmets Bestyrere i Tilfælde af Biskoppens Fraværelse eller Stolens Ledighed. De bestiftedes af vedkommende Biskop og stiftede ham Lydigheid. Indretningen kom, som vi senere skulle see, til at spille en vigtig Rolle i den norske Kirkeforfatning. Foruden ved Kathedralkirkerne i selve Norge finder man ifkun Kapitler ved Kathedralkirkerne paa Ørknøerne og Suderøerne ¹⁾).

En Bestemmelse blev ogsaa istandbragt med Hensyn til Sognepresternes Ansættelse, saaledes at denne meer udelukkende end forhen lagdes i vedkommende Biskoppers Hænder. Man finder nemlig, at Paven og Biskopperne senere hen paastode, at Kongerne ved denne Leilighed „frivilligen“ opgave sin Patronatsret til Norges Kirker, altsaa overdroge til Kirkens egne Forstandere den Ret til at bestikke Sogneprester, eller det Dvertilsyn med bispes Ansættelse, som ældre Vedtægt havde hjemlet Kongedømmet. Man ser vel ogsaa, at denne Paastands Rigtighed femti Aar efter kaldtes i Tvivl fra Kongedømmets Side, og at dette i ethvert Fald erklæredes Dpgivelsen for ugyldig. Men at noget er udvirket i denne Retning af Kardinal Nikolaus til Geistlighedens Fordeel, er fuldkommen klart; kun at man ikke veed med Sikkerheid, hvorvidt Kongernes Geistlighed har strakt sig, — om Dpgivelsen har været ubetinget, som Geistligheden paastod, eller om Biskopperne have fortolket den i en videre Udstrækning end Kongerne oprindeligen have tænkt sig ²⁾. At der med

¹⁾ Om Dprettelsen af Domkapitler i Norge see: „Afhandling om den norske Kirkes Forhold til Staten“, udg. som Anh. til Kongespillet Christiania 1848, S. 186. ²⁾ Gregorius IXs Br. af 5 Octbr. 1234 i norsk Diplom. I. 11, og Innocentius IVs Br. af 19 Decbr. 1247, ifrt. m. ovenn. Afhandling og S. 178 ovenfor.

det Samme har været gjort Skridt til ogsaa at udvirke af Sognealmu-erne et lignende Afsald paa deres Ret til Stemme ved deres Sogne-
presters Valg, er høist rimeligt, ligesom og at dette har lykkes.

En anden Ting af stor Bigtighed for Hierarchiet, hvilken Kardinal Nikolaus fik sat igjennem, var en Forandring i den verdslige Lov med Hensyn til Retten at gjøre Gaver. Denne Ret var efter den ældre norske Lovgivning yderst indskrænket. Formue, især fast Eiendom, betragtedes meer som tilhørende Metten end enkelt Mand; Besidderen, der egentlig kun var Bruger, var sølgelig ude af Ret til i nogen større Maalestof at afhænde Formuen; dette kunde i alle Fald ikke ske uden nærmeste lovlige Arvings Samtykke. Nogen Ret til at gjøre Testamente udenfor den forømtalte Hovedtinden ¹⁾ erkjendte Loven strengt taget aldeles ikke; thi naar slet ingen i Loven nævnet Arving var til, arvede Kongedømmet. Dette var til stor Hinder for alle betydeligere Gaver til Kirken. Kardinal Nikolaus fik nu vedtaget — som det heder — „med Raad af alle Biskopper i Landet og tolv de viseste Mænd af hvert Biskopsdømme“, at det skulde staa Enhver frit, Kvinde som Mand, at give en Tiendebeel af det Land og det Løsøre, som han havde modtaget ved Arv, men en Fjerdebeel af hvad han selv havde erhvervet, og dette maatte han bortskjenke til hellige Steder, eller til Frænder, eller til Ubeslegtede, alt efter egen fri Billie“. Retten til at gjøre Gaver eller Testamente blev vel endnu, som sees, nogenlunde indskrænket; men den var dog stor i Sammenligning med den tidligere, og at den især kom til at ytre sig i Sjælegaver, i Gaver til Kirken, er, naar man seer hen til Tidens Aand, let begribeligt. Legaten fik her aadnet en Rigdomskilde for Kirken, som snart viste sig at overtræffe alle andre, og som efterhaanden indbragte den en uafhængig Formue, paa hvilken som en Hovedpille den kunde støtte sin Selvstændighed. Diebliffelig har maaffee Bestemmelsen mindre rige Frugter; thi den var ikke fremgaaet under de lovvedtagne Former og tiltrængte for at blive almeengjældende Lov at samtykkes paa hvert enkelt af Landets Lagthing. Men den havde dog allerede i sin Fremtræden vistnok en kraftig Mening for sig, og dens lovlige Vedtagelse udeblev ikke. I Frostathingss og i Gulathingss-Loven synes den strax at være optagen; i Eidsva-thingss og Borgarthingss-Loven skeede det vel formeligen først i 1224, men dette forhindrer dog neppe, at den ogsaa i disse to Lagdømmer tidligere har øvet Indflydelse og i alle Fald lettet Arvingernes Samtykke, sær til Sjælegaver inden de ved Bestemmelsen optrukne Grændser ²⁾.

Endnu et Verk af Kardinal Nikolaus var Indførelsen af den

¹⁾ Se ovenfor S. 160.

²⁾ Norges gl. Love I. 447, jfrt. m. tilsvarende Steder i den ældre Gulathingss- og Frostathingss-Lov, ff. 55 (G. L. c. 129), 209, 213 (F. L. IX. c. 4, 18).

saakaldte Romerskat eller Peterspenge (Romas skatt, denarii sancti Petri), en Skat til den romerske Stol, der i Norge udredes aarligen med een tallet Penning (peningr talinn) af Enhver som ejer i det mindste tre tallede Mark foruden Baaben og Klæder ¹⁾. B findes der neppe noget udtrykkeligt Udsagn for at denne Skat blev vedtagen i Norge netop efter Nikolaus's Forslag eller Opfordring; men flere Omstændigheder gjør dog dette i høieste Grad sandsynligt. Med ved nemlig af sifre Kilder, at Nikolaus under sin Legation i Sverig fik den indført der; og man finder den ikke omtalt i de to ældste Christenretter, der ere ældre end Nikolaus's Mission, medens den omtales som vedtagen i Frostathingslovens Christenret, der i Hovedsagen strækker sig fra anden Halvdeel af det 12te Aarhundrede. Dette synes nogenlunde sikkert at knytte dens Indførelse til Kardinal Nikolaus' Legation i Norge. Skatten var af Bigtighed, især for den dermed udtalte og bestandig hos Folket opfristede Erkjendelse af Roms og Pavens kirkelige Overhøiheid.

Man finder ogsaa at Kardinal Nikolaus har bragt Geistlig hedens Celibat, eller ugifte Stand, paa Bane i Norge, ligesom han vides at have gjort det samme senere i Sverige. Men paa Veggen af Steberne lyffedes det ham at drive nogen Celibatslov igjennem. Presterne i Norge paastode endogsaa senere, da deres Celibat igjen bragtes paa Bane, at Kardinal Nikolaus under sin Legation havde tilladt dem at indgaa Egteskab ²⁾. Skjønt der, som det later, ikke herfor fandtes noget skriftligt Beviis, saa er det dog i sig selv ganske rimeligt, at Nikolaus har fundet Modstanden i Norge mod Celibatsloven altfor afgjørende, og at han har ladet den falde eller givet en Dispensation fra den, fordi han mærkede, at Tiden endnu ikke var kommen til at gjennemtvinge den.

Endnu en Ting maa til Slutning omtales. Kardinal Nikolaus skal have givet Nordmændene og Svearne en Katechismus, hvis Indhold siden fulgtes, saalange Katholicismen varede ³⁾. Medfører denne Beretning Sandhed, da maa man uden tvivl forstaa den saaledes, at Nikolaus har meddeelt den norske Geistlighed en af ham forfattet, med den dagældende romerske Lære nøie stemmende, forklarende Fremstilling af Troens artiklerne til Brug ved Christendoms-Undervisningen; og er dette rigtig, saa er der igjen al Sandsynlighed for, at det er denne Nikolaus's Fremstilling, der i norsk Oversættelse findes indført som Begyndelse til Christendomsboken i de nyere Landslove for Norge og Island fra Midten af det trettende Aarhundrede.

¹⁾ N. gl. L. I. 137.   ²⁾ Se Gregorius IX.s Brev til Erkeb. Sigurd af 16de Mai 1237, norsk Dipl. I. 15.   ³⁾ Suhm D. S. VI. 135; Munk II. 871 Not. 3; begge efter Manrique ann. Cisterc. II. 46.

De ydre Former, under hvilke Kardinal Nikolaus har udført sin Legation i Norge, findes ingensteds bestemt omtalte. Et Par Biskopper giver dog det allerede ovenfor anførte. Man ser paa den ene Side, at en Sammenkomst har fundet Sted mellem ham og de tre samstyrende Konger, og paa den anden, at ogsaa et stort Møde har været afholdt, til hvilket, „alle Landets Biskopper og tillige tolv de viseste Mænd af hvert Biskopsdømme“ have indfundet sig for at raadslaa med Legaten. Hin Sammenkomst mellem ham og Kongerne maa antages at have faldet sammen med dette store Møde, og det Hele har da været et Rigs-møde, der er blevet sammenfaldt i Anledning af Legatens Komme, og paa hvilket hele Rigets bedste Kræfter, baade verdslige og geistlige, have været forenede og sammenvirkende. Det har været et Hovdingemøde (höfdingialundr) af samme Slags som man senere ved forskjellige vigtige Leiligheder trefter paa i Norges Historie, en Blanding af et almindeligt norsk Riksmøde og en almindelig verdslig Raadsforsamling, hvad man senere undertiden betegnede ved det fremmede Navn Parliament (parlamentum, parlamentum). Et saadant Møde var efter Norges Statsforfatning og Samskundsforhold det bedste Organ, gennem hvilket Legaten kunde virke for sit Niemod. Hvor det har været afholdt findes ikke udtrykkelig angivet; men man feiler neppe, naar man antager Nidaros for Stedet. Mødet stod nemlig i den nærmeste Forbindelse med Nidaros's Dypsielse til Metropolitanstæde, og Overretningen og Iførelsen af Pallium kunde ikke nogensteds mere passende foregaa end just i den Kirke, hvor Norges Skytshelgen hvilede, og som var bestemt til at være for Fremtiden Norges Metropolitankirke.

Kongerne have altsaa i Anledning af Kardinal Nikolaus's Legation til Norge sammenfaldt et almindeligt Rigs-møde i Nidaros, til hvilket alle Biskopper i Landet og tolv de viseste Mænd af hvert Biskopsdømme have indfundet sig. Paa dette Møde er Overenskomsten mellem Kongerne og Legaten kommen i Stand, og den sidste Bestemmelse Kirken vedkommende blevet antagne. Under dette har ogsaa Nikolaus høitidelig iflædt Biskop Jon Birgersson Pallium og der-ved ophøiet ham til Erkebiskop og den norske Kirkes Metropolitan, — hvilket da har gaaet for sig i Christkirken i Dvervær af alle tre Konger, af Norges Biskopper, nemlig: Sigurd af Bergen, Willalm af Oslo og den nytilsatte Arnald af Hamar, samt af de mange paa Mødet tilstedeværende Hovdinger. Ved denne høitidelige Leilighed og i denne glimrende Forsamling var det ogsaa, at den islandste Stald, Presten Einar Skulesson, paa Kong Eysteins Opfordring, fremsagde sit Kvad om den hellige Olaf, der er bekjendt under Navnet Geisli d. e. Straalen, og ansæet for et af den Tids ypperste

Skaldestykker ¹⁾). Intet blev saaledes forsømt, der kunde gjøre Høitideligheden saa herlig som muligt.

Vi have nu udhævet de Træk af Mikolaus's Legationsvert, som ere os bekendte, eller til hvilke vi med nogenlunde Sikkerhed kunde slutte. Betragte vi hans Virksomhed i det Hele med Hensyn til den norske Kirke, saa kunne vi ikke andet end tilkjende ham Hierarchiets Grundlæggelse i Norge. Han ordnede den norske Kirkes selvstændige Provinsialforhold, — aabnede Afdgangen for canoniske, af Kongedømmet uafhængige Biskopsvalg, ligesom og for Sognepresternes ordentlige Ansættelse ved Biskopperne, — ryddede den væsentligste Hindring af Veien for Kirkens Berigelse ved testamentariske Gaver, — og bevirkede endelig det hele Folks tydelige Anerkjendelse af den romerske Stols Overhøihed ved Indrømmelsen af Romerskatten. Dette var alt sterke Hjørnesteene, paa hvilke under gunstige Omstændigheder af dygtige Biskopper kunde reises en fast hierarchisk Bygning. Han havde hermed udrettet, hvad han for Tiden formaaede at udrette for sin Legations Diemed, og vist nok ogsaa hvad han for Tiden fandt nødvendigt. Han kunde nu ansee sin Legation i Norge fuldendt, og forlod Landet med en gunstig Stemning for Nordmændene og ledsaget af deres Høiagtelse og Kjærlighed. „Han udbedrede — siger Sagen — i mange Maader Nordmændenes Seber, medens han var i Landet. Ikke har nogen udenlandsk Mand været i Norge, som alle i saa høi Grad have agtet, eller som har formaaet saa meget hos Almue, som han. Han for tilbage til Syden med store Vennegaver og erklærede, at han skulde i Fremtiden være Nordmændenes bedste Ven“ ²⁾).

Mikolaus drog fra Norge til Sverige, hvorhen han skal være kommen imod Slutningen af Aaret 1152. I Anledning af hans Komme holdtes — som man tror — et Kirkenøde i Linköping, paa hvilket flere Bestemmelser bleve vedtagne i Righed med hvad der var skeet i Norge. Alligevel lykkedes det ham ikke at faa den svenske Kirkes Provinsialforhold endeligen ordnet. Aarsagen var den Splid, som raadede i Sveriges Indre. Det svenske Rige omfattede nemlig tvende indbyrdes åvindsyge Fjelleskærd: Svear og Gauter; og disse kunde ikke enes om, hvilket af begge skulde nyde den Ære at have Erkestolen i sin Midte. Følgen blev, at Sagen henstod uafgjort da Legaten forlod Sverige for at vende tilbage til Rom over Danmark. Her besøgte han i 1153 Erkebiskop Askel eller Eskil i Lund. Han overgav til denne det for Sveriges Metropolitan bestemte Pallium ¹⁾

¹⁾ Morkinsfinna i Form. s. VII. 355, jfr. Munck II. 866.

²⁾ S. S.

Paalag at tilstæde dermed den vordende svenske Erkebiskop, naar Svearne og Gauterne vare komne til Enighed om, hvor Erkestolen skulde være. Han skal ved denne samme Leilighed have lovet Askel som en Erstatning for det Skaar, der var gjort i hans Metropolitanmyndighed ved Udsøndringen af den norske og svenske Kirke til selvstændige Kirkeprovinser, at udvirke for Lunds Erkestol Primatet over den svenske Kirke, hvilket indbefattede Rotten til paa Pavenes Vegne at meddele dens vordende Metropolitaner Pallium. Ved en senere Pavebulle blev ogsaa Erkebiskoppen af Lund virkelig udnævnt til den svenske Kirkes Primas, og meddeelte i denne Egenkab den første Erkebiskop af Upsal paa Pavenes Vegne hans Pallium i Aaret 1164.

Den norske Kirke derimod blev fuldkommen unddraget al Afhængighed af Lunds Erkestol. I den egentlige Fundationsbulle nemlig for Erkesædet i Nidaros, udstedt af Eugenius den 3die's Eftermand, Pave Anastasius IV (1153—1154), i November 1154 og medundertegnet af Biskop Nikolaus af Alba selv som Kardinal, erklæres, at den norske Metropolitan skulde staa umiddelbart under Paven; og dette blev stedse siden overholdt. Om Kardinal Nikolaus have vi kun at tilføie, at han strax efter Anastasius IV's Død den 2den December 1154, blev udvalgt til Pave med Navnet Hadrianus IV, og beklædte St. Peters Stol med stor Anseelse til sin Død, den 1ste September 1159. Han skal efter vore Sagsaers Vidnesbyrd stedse have viist en Forkjærlighed for Nordmændene, som til Gjengæld holdt ham saa høit i Ære, at Folkesmeningen erklærede ham for en hellig Mand, skjønt Kirken ikke indførte ham i Helgentallet. „Saa sagde de Mænd — heder det — som i hans Dage kom til Rom, at aldrig havde han saa magtpaaliggende Ting at tale med Noget, at han jo talte først med Nordmændene, naar disse henvendte sig til ham. Han var ikke længe Pave, og nu er han anseet for en hellig Mand“ ¹⁾.

22.

Farald Silled Søners Død. Cystein Erlendsøn anden Erkebiskop i Nidaros. Hans Forhold til Erling Skakke. Overenskomst mellem Kongedømme og Kirke i Anledning af Magnus Erlingsføns Krøning.

Kardinal Nikolaus's Ophold i Norge havde for Diebliffet dæmpet den ulmende Tvist mellem de norske Konger; men det varede ikke lang Tid før den igjen livnede op og endelig slog ud i lys Lue. Cystein og Sigurd, skjønt selv ikke i den bedste Forstaaelse, forenede sig endelig afgjørende om at udelukke Inge fra Kongedømmet. Men denne,

¹⁾ En. C. J. G. C. c. 23.

eller rettere hans kloge og kraftige Raadgivere, kom Brødrenes Planer i Fortsøbet. Sigurd blev dræbt 1155 i Bergen, Eysteinn havde to Aar efter 1157 den samme Skjebne i det østlige Viken, og Inge Haraldsøn var nu Norges Enefonge.

Under denne uhyggelige Brødre-Strid fremtræder en Kjendsgjering, som vedrører Kirken, og som viser paa den ene Side, at den udhævede Fare ved Biskopsvalgenes Afhængighed af et deelbart Kongedømme, ikke var greben af Luften, — og paa den anden Side, hvor lidet Kongerne i Virkeligheden ansaa sig indskrænkede i sin Bestiftelse, ses ved de nys indførte Domkapitler. Da nemlig Biskop Sigurd i Bergen døde 1156 ¹⁾, bestiftede Kong Eysteinn sin Kapellan Paal til hans Eftermand; men hermed var Kong Inge ikke fornøiet, og da Kong Eysteinn var fældet, drev han Paal egenmægtigen fra Biskopsstolen og indfattede en Mikolaus Petersøn fra Sogn til Biskop i hans Sted. Paal kom vel senere igjen til sin Ret, men dette er dog neppe skeet før efter Kong Ingés og maaskee ogsaa Mobbiskoppens Mikolaus's Død. En lignende Vilkaarlighed udviste Inge, da Erkebiskop Jon døde, hvorom lidt nedenfor skal tales ²⁾.

Inge Haraldsøn havde ved sine Brødres Fald hævet sig til at blive Norges Enefonge. Men under den forudgaaende Kamp havde der af hans Brødres Tilhængere dannet sig et fastsluttet Parti, som vel ikke strax var stærkt nok til at omstyrte Ingés Kongedømme, men som dog altid havde det i sin Magt at uro ham i hans Enevælde. Dette Parti satte i sin Epidse Sigurd Munds unge Søn, Haakon med Tilnavnet Herdebred. Det fandt en Støtte i Throndemne, der blandt Nordmændene havde været gunstigt stemt mod Ingés Brødre, og det lykkedes Haakon ved et ufornødet Tog til Thronhjelm at blive tagen til Konge her 1159, dog saaledes at kun den Trediepart af Kongedømmet tilkendtes ham, som hans Fader havde besiddet. Det er høist tvivlsomt, om dette Skridt kunde ansées for lovligt, saalænge Inge endnu var i Live ³⁾; — vist er det, at denne sidste ikke i noget Maade vilde erkjende Haakons Ret. En blodig Kamp mellem de to Partier tog nu sin Begyndelse. Overmagten var vist nok endnu afgørende paa Ingés Side; men der indsneg sig Avind og Misforstaaelse mellem hans to fornemste Raadgivere, de mægtige Hovdinge Gregorius Dagsøn og Erling Ormsøn med Tilnavnet Skaffe, en Omstændighed der svækkede Partiets Kraft. Inge var lidt senere uheldig nok til at miste sin sikreste Støtte, Gregorius Dagsøn, der faldt i et Slag i Nærheden af Konghella mod Ha

¹⁾ Isl. Ann. 64.

²⁾ Afhandling om den norske Kirkes Forh. til Staten

Anh. t. Udg. af Rgsb. S. 186.

³⁾ Se ovenfor S. 137.

fons Parti den 7de Januar 1161; og ikke fuldt een Maaned efter faldt Inge selv den 3die Februar i et Slag paa Isen ved Oslo.

Haakon Sigurdsøn Herdebred var nu for Diebliffet den eneste som bar Kongenavn i Norge, en uerfaren Yngling paa 14 Aar, som desuden ikke nød det Held at være omgivet af Raadgivere, der vare sit vanskelige Kalb vorne. Istedetfor med Alvor at søge en oprigtig Udførelse med Høvdingerne for Inges fremdeles mægtige men nu kongeløse Parti, vakte Haakon strax disses Mistanke og eggede dem derved til en Fortvivlelsens Modstand. I Spidsen for Inges Parti stod, efter Gregorius Dagsøns Død, dennes Medbeiler Erling Skakke, der ikke havde sin Lige blandt Norges Høvdinge i Kraft og Klogskab. Erling hørte baade paa Fæderne og Moderne til Norges mægtigste og anseeligste Lendermandsætter, og derhos var han gift med Kong Sigurd Jorsalfarers egtesødtte Datter Kristin. Han havde, som ovenfor er berørt, i Forening med Drknuernes Jarl, Rognvald Kale og flere Høvdinge, gjort et Tog til Jerusalem (1152—1155)¹⁾, hvilket hoieligen hævede ham i hans Landsmænds Agtelse, og efter sin Hjemkomst til Norge havde han stadig holdt sig paa Inges Side som en af dennes indflydelsesrigeste Raadgivere. Da Erling var kommen til Bished om, at han af Modpartiets Høvdinge kun havde Dødt at vente, fattede han den dristige Beslutning at opretholde Inges Parti og selv blive dets øverste Leder. Han samlede strax til Bergen Inges fornemste Tilhængere og fik deres hoiitidelige Tilfagn om at ville holde Partiet sammen. Men for at dette kunde give sin Modstand Begt i Folkets Dine maatte det have en Konge i sin Spids. Man kjendte for Tiden ingen Kongesøn, som man kunde eller vilde sætte op mod Haakon. Da fik den slue Erling ledet Valget hen paa sin egen Søn, Sigurd Jorsalfarers Dattersøn, Magnus, et Barn paa fem Aar, i hvis Navn Erling selv, som hans naturlige Berge, skulde føre Styrelsen. Det var noget aldeles nyt og hidtil u hørt i Norge, at man gav En Kongenavn, som ikke i mandlig Linie stammede fra Harald Haarfager og ikke var Kongesøn; men saa stor var Erlings Indflydelse og saa vel vidste han at benytte sig af den Ærefrygt og Kjærlighed, som endnu knyttede sig til Sigurd Jorsalfarers Minde, at Sagen havde Fremgang. Magnus blev paa et Thing i Bergen i 1161 tagen til hele Norges Konge, med Tilfidesættelse af Norges gamle Konge-Arvesølge, og imod en Konge, hvis Arveret efter Loven var utvivlsom.

Erling sølte sig dog endnu for svag til at vove en Kamp mod Haakon og besluttede først at styrke sig ved udenlandsk Hjælp. Han drog til den danske Konge Valdemar I, for at søge hans Under-

¹⁾ Se ovenfor S. 170.

støttelse og han fik den imod hemmeligt Løfte om, at Viken skulde blive Danefongen afstaaet, naar Magnus blev befæstet i Norges Kongedømme. Med dansk Forsterkning vendte han nu tilbage til Norge, hvor imidlertid Haakon Herdebred var tagen til hele Landets Konge i Throndhjem. Det lyffedes Erling efter nogle heldige Kampe at overrumple Haakon og fælde ham i et Slag ved Den Sæt i Raumsdalsfjorden 1162. Erling drog nu strax til Throndhjem, hvor han fik sin Søn Magnus paa Dretthing tagen til Konge over hele Norge, skjønt ikke ganske med Thrøndernes gode Villie. Hovdingerne for Haakons Parti stillede vel Sigurd, en anden Søn af Sigurd Mund, i sin Spidse med Kongenavn; men Rigets bedste Kræfter stode allerede til Erlings Raadighed. Sigurds Parti blev uden synderlig Vanskelighed splittet, og Sigurd selv fangen og henrettet 1163.

Der var nu for Diebliffet ingen Hovding af Indflydelse i Norge, som aabenlydt vovede at hæve sin Stemme mod Magnus Erlings søns Kongedømme. Alligevel følte ikke Erling det sikret. Han vidste vel, at det ikke var grundet paa gammel Lov og Landsret; han vidste at Norges Almue og især Thrønderne holdt fast ved den gamle Arvesølgeorden i Harald Haarfagers Mandsslinie, og han forudsaa, at ligesaa snart som en Kongesøn viste sig, vilde denne finde Tilhang, og Magnus's Kongedømme atter svæve i Fare. Under disse tvivlsomme Omstændigheder var det, at Erling vendte sig til Kirken for i dens Bistand at finde en Støtte for sin ærgjerrige Stræben, — et Skridt, som drog de vigtigste Følger baade for Stat og Kirke efter sig.

Jon Birgersøn var uden tvivl allerede en aldrende Mand, da han blev oppeiet paa Ribaros's Erkesæde. Han havde nemlig forud lige fra omkring 1135 (hans Formands Reinalds Dødsaar) været Stavangers Biskop. Hans Erkebiskopsdømme varede ikke mere end fem Aar. Det eneste Spor, der, saavidt be kendt, er efterladt af hans kirkelige Virksomhed, er en Bestemmelse optagen i den ældre Frostathingslovs Christenret Daaben vedkommende. Hvis en Kvinde er ganske ene, naar hun føder, og Barnet er saa svagt, at det ei kan føres til Prest, og ingen anden er i Nærheden, som kan hjælpe det til Daaben, da skal Moderen selv døbe det, heller end at det skal dø udøbt. Hun skal døbe det i Vand, hvis det er til; hvis ikke byppe det tre Gange i Dug, eller i Sne, eller i Sø; eller hvis ingen af Delene ere til, da gjøre Korstegn med Spyt paa bets Bryst og Skuldre under Fremsigelse af Daabsordene, og give det Navn. Barnet kan da begraves i viet Jord, og Konen behøver ei at stilles fra sin Mand. I Begyndelsen af denne Bestemmelse he der det: „Saa ha^r Erkebiskop Jon sagt og tilladt“¹⁾. Jon Birgersøn døde i 1157²⁾.

¹⁾ N. g. L. I. 131, jfr. ovenfor S. 189. ²⁾ eller 1158. Jsl. Ann. 64.

Hans Eftermand var Eysteinn Erlendsson. Denne blev valgt til Erkebiskop paa den Maade, som nu, efter at Nidaros's Kirke er bleven valgt til Erkebiskop, maatte ansees for lovlig eller canonisk: ved Konges Bælg. Han udnævntes derimod af Kong Inge Haraldsson, som var Kapellan og Statmester (Skriftdir) han forud var, paa en aldeles kaarløst Maade uden Hensyn til Chorsbrødrene i Nidaros ¹⁾. Men Eysteinn fik ligefuldt Kirken og Hierarchiet en Forkjæmper, som i Drog og høitstræbende Planer neppe fandt sin Dvermand blandt Nidaros's følgende Erkebiskopper. Eysteinn Erlendsson stilledes som en Mand, der med stor Veltalenhed ²⁾ og et myndigt Væsen forvandt stor Dygtighed ³⁾. Om hans aandelige Gaver og hierarchiske indelag vidner noksom hans senere Færd. Han hørte desuden til en Thronbelagens mægtigste Vætter, langt ude paa Kvindesiden beslegtet, besvogret med selve Kongesætten, en Omstændighed, der lagde en ikke ringe Vægt til den Anseelse, som hans høie Plads i Kirken i og for sig gav. Endelig maa hans foregaaende Stilling som Kong Inges Statmester og Kapellan, hvilket sidste vil sige det samme som senere Tidens Kansler, have gjort ham fortrolig med alle Kongesømmets Anliggender, baade offentlige og hemmelige. Alt dette, især under den norske Stats daværende mislige indre Stilling, under den verdslige Magts Søndersplittelse, maatte forud betegne Eysteinn som en, hvem en mægtig Indgriben i Fædrenelandets Fremtidsøjskjebne var forbeholdt.

Imellem Eysteins Udnævnelse til Erkebiskop ved Kong Inge og hans virkelige Tiltrædelse af Erkestolen synes en temmelig lang Tid at være forløben. Hans Udnævnelse synes at maatte være foregaaet 1157 eller 1158, men hans Indvielse og Tiltrædelse henføres med Bestemthed til 1161. Hvad Aarsagen har været til denne Henstand finde vi ingensteds angivet. Vi kunne dog her maaskee opstille nogle rimelige Gætninger. Først er det heel sandsynligt, at den floge Eysteinn har villet sikke sig Kapitlets eller Chorsbrødrenes Stemme i Nidaros, for at han ikke af Paven skulde blive anseet som paatrængt Erkestolen paa en aldeles ucanonisk Maade, ved et blot og bart kongeligt Magtsprog. Men til at ordne dette er vel nogen Tid hengaaet. Derpaa maa det antages, at han har begivet sig til Rom. Hertil maatte han føle en dobbelt Dpfordring: som den der ikke i Forveien var Biskop, maatte han dertil indvies, — og dernæst skulde han modtage sit Pallium. Erkesædets Fundationsbulle udtaler tydeligen, at den vordende Metropolitan skulde indfinde sig personligen

¹⁾ Afhandlingen i Udg. af Kongesp. S. 186.

²⁾ „sniallr madr mikill“

Eggr. 179.

³⁾ „skörungur mikill“ Snorre Magn. Erl. S. c. 16.

hos Paven for af ham at modtage Indvielsen og med det samme forpligte sig til bestandig Underkastelse under ham og den romerske Kirke ¹⁾. Regelen ansaaes vist nok ogsaa stedse at være den: at den valgte Erkebiskop, forsaavidt han endnu ikke havde Biskopsvielse, skulde modtage denne af Paven selv tilligemed Pallium, og hvis han allerede var Biskop, dog hos Paven skulde personlig søge og af ham iflædes sit Pallium. Undtagelse fra denne Regel kunde gives, det vidste sig ved senere indtrædende Tilfælde, saaledes at Pallium nemlig oversendtes fra Rom; men det er ikke rimeligt, at noget saadant med Hensyn til Eystein fandt Sted, lige i Erkestolens første Tilværelse, og da det ubetvivel maatte være Eystein selv magtpaaliggende at træffe sammen med Paven, som ved hans Udnævnelse ganske vist endnu var den alle Nordmænd saa vel bekendte Hadrianus IV. Eystein har saaledes, efter at have bragt sit Valganliggende i Norge i Rigtighed, tiltraadt en Reise til Rom. At nu igjen hans Ophold her er blevet langvarigere end maaffee paaregnet, dertil kunne vi let i de daværende romerske Forholde finde tilstrækkelig Grund. Hadrianus IV døde hastigen d. 1ste Septbr. 1159, maaffee for Eysteins Ankomst, i ethvert Fald før hans Indvielse. Men efter Hadrianus's Død indtraadte et deelt Pavevalg: Fleertallet af Kardinaler valgte Alexander III, et Mindretal derimod Victor IV, og Europas Riger deelte sig mellem disse Paver. Victor erkjendtes af Keiser Fredrik den 1ste, Alexander af de fleste andre europæiske Fyrster. Victors Parti fik for en Tid Overhaand i Italien, og Alexander maatte i April 1161 tage sin Tilflugt til Frankrige. Disse Tvistigheder maa ganske vist have forsinket Eysteins Indvielse, da han naturligviis først maatte erklære sig for een af Paverne. Han synes at have traadt paa Alexanders Side, da man finder Norge omtalt blandt de Riger, som erkjendte denne; og der er al Sandsynlighed for at han af Alexander er bleven indviet og iflædt Pallium enten ganske tidlig i Aaret 1161 i Italien, før Paven flygtede herfra, eller længer ud paa Aaret i Frankrige, efter Alexanders Ankomst hid. I hvorledes nu end dette forholder sig, saa er det sikkert, at Eystein i Slutningen af 1161 var kommen indviet til sit Erkesæde; thi en Indskrift viser, at han den 26de November dette Aar, hvilket udtryffeligt kaldes hans Biskopsdømmes første (regnet fra hans Indvielse), i Egenkab af Erkebiskop indviede et Alter i Nidaros's Kathedralkirke ²⁾. Er nu den Forudsætning rigtig, at Eystein eet Aars Tid eller mere har opholdt sig i Syden i Pave

¹⁾ „Successores autem tui ad Romanum pontificem tantum recepturi donum consecrationis accedant, et ei simili modo et Romanæ ecclesiæ subjecti semper existant“, R. g. l. i. S. 440. ²⁾ Suhms og Schøninghs Forbedringer S. 415.

Alexander III's Nærhed, saa har han haat en god Stole at uddanne sig i, og har vist ikke heller ladet Tiden ubenyttet. Alexander var som bekendt en af sit Aarhundredes kraftigste, statsklogeste og meest hierarchiffindende Paver, af hvem Eysteinn ret kunde lære hvorledes Kirkens Forstandere skulde bekjæmpe den verdslige Magts Indflydelse, og derhos kunde see dette i Gjærningen udført i Striden mellem Alexander og Keiser Fredrik. Desuden havde Eysteinn under et saadant Ophold den bedste Anledning til grundigen at studere den canoniske Ret og gjøre sig bekendt med det nye System af denne, som først for 10 Aar siden var opstillet i Decretum Gratiani. Fra Eysteins Tid af finder man ogsaa denne almindelige Kirkeslov hyppig paaberaabt i den norske Kirke under Navnet Guds Lov (guds lög), og som saadan modstillet den verdslige Landslov (lög manna eller landslög).

Da Erkebiskop Eysteinn i 1161 tiltraadte sit Embede blev han modtagen med Velwillie af alt Folket, dog fortrinnsviis af Thronderne; thi alt Storfolket i Thronbelagen var deels beslegtet deels besvogret med ham, og alle vare de hans fuldkomne Venner. Eysteinn benyttede strax denne sin Vensælhed til Kirkens Fordeel. Han talede med Bønderne om hvor fattig Erkestolen var i Forhold til sin Verdighed, og hvor meget den trængte til at ophjælpes, saafremt den nu skulde vise sig i saa meget større Glands end forhen, da den blot var et Biskopsæde. Han foreslog, at Folket skulde understøtte den ved at indrømme Erkebiskoppen Ret til at opbære den ham ifølge Christenretten tilkommende Sagore, d. e. de ham tilhørende Bøder, i Tre Sølvverdi (eyrir silfrmetinn d. e. Tre i gangbar Sølvmynt), istedet for at den hidtil betaltes paa samme Maade som Kongens Sagore, nemlig i den saakaldte Lovøre (lögeyrir eller sex alna eyrir d. e. Dren beregnet til sex Alen Badmel), der kun udgjorde Halvdelen. Ved denne nye Beregningsmaade vilde altsaa Erkestolens Indtægt af Sagoren blive det dobbelte af hvad den hidtil havde været. Tilgrebet var sterkt; men saa stor Fremfærd var der hos Eysteinn, og saa vel blev han understøttet af sine mægtige Frænder og Venner, at han fik drevet Sagen igennem. „Det blev — heber det — dømt efter Loven (o: lovligen vedtaget paa Frostathinget) for hele Thronbelagen og i alle de Fylker, som hørte til hans Biskopsdomme (altsaa ogsaa i begge Nørefylkerne, Raumsdølafylke, Raumsdølafylke, og Haaleygiafylke)“ ¹⁾.

Dette var allerede et vigtigt Skridt fremad, men det fulgtes snart af andre, langt mere dristige og betydningsfulde. Ikke længe efter som Erling Skaffe til Thronhjem, — rimeligviis Vaaren 1162, da hans Søn Magnus efter Haakon Herdebreds Fald blev tagen til

¹⁾ Sn. Mgn. Erl. C. c. 16; Fgrff. 179.

Konge paa Dretthing ¹⁾). Der var nu mange som klagede for Erling over hvad Erkebiskoppen havde drevet igjennem. Alt var so vistn gaaet lovligen til, forsaavidt det var indrømmet af Folket til Thing; men en vigtig Forandring var dog gjort i Lovens udtryffelige Bester mæsker uden Kongedømmets Vidende og Samtykke; og hvorvidt det var i sin lovlige Orden kunde være meget tvivlsomt, især da Forandringen gjaldt et Punkt, der vedkom Landsretten eller den offentlige Ret og ikke den private, og da Kongedømmet derved paa Maade var stillet i et ugunstigere Forhold end Erkesædet. Erling gik for det Første intet Svar paa den forebragte Klage, men førte sig dog i Stilhed til Minde.

Der var, som let kan tænkes, meget vedkommende Landsstyrelser hvorom Erling behøvede at raadslaa med Erkebiskoppen, og de havde ofte Samtaler i Genrum. Ved en saadan Leilighed bragte Erling paa Bane den nylig skeede Forsøgelse i Erkebiskoppens Sagøre og lod sig forlyde med, at denne ei stemmede med Kong Olafs Lov. Et stein svarede hertil, at Forsøgelsen var indrømmet af Bønderne med fri Billie til Guds Ære og Erkesædets Dphjælpelse. Den hellig Olaf havde selv givet Loven som han dengang fik Almuens Samtykke til; men der stod ingensteds i den, at det skulde være forbudt at forsøge „Guds Ret“. Erling yttrede da, at hvis Erkebiskoppen vilde forsøge sin Ret, saa burde han ogsaa hjælpe Erling til at faa Kongedømmets Ret forsøget i samme Mon (at Kongedømmet nemlig skulde erholde sin Sagøre beregnet paa samme fordeelagtige Maade som Erkesædet). Men hertil svarede Erkebiskoppen, at Erling allerede noksom havde sørget for sin Søns Navn og Magt. Havde Erkebiskoppen beregnet sin Sagøre af Thrønderne anderledes end Loven bød, saa troede han dog, at Loven langt grovere var overtraadt deri, at der var en Konge over Landet, som ikke var Kongesøn; dette lod sig ikke forsvare ved Loven, og var uden Exempel i Landet. De denne Ordverling havde været en Stund, bemærkede Erling, at heller end at bebreide hinanden, burde de gjensidigen understøtte hinanden. Han var villig til at hjælpe Erkebiskoppen at styrke Kirkens Magt, hvis denne til Gjengjæld vilde styrke hans Søns Kongedømme. Hvad dette manglede i Retmæssighed efter Landsloven, det kunde Erkebiskoppen udfylde ved Guds Lov, om han nemlig vilde salve og krone Magnus til Norges Konge. Denne Handling, ved hvilken Kirken optraadte som indviende og velsignende, skulde altsaa efter Erlings Mening borttvætte det Ulovlige, som klæbede ved Magnus Kongedømme, og gjøre ham i Folkets Øine til en verdig Stamfader for en ny Kongeæt. Erling haabede vel saameget mere paa dens Vi-

¹⁾ Hgrst. 179; se ovenfor S. 232.

somhed, da Salving og Kroning hidtil havde været uanvendt i Norge, og saaledes vilde sprede en ganske ny Glands over hans Søns Kongenavn. Erkebiskoppen mærkede let, hvo der mest trængte til den anden; han saa, at han, som Sagerne stode, uden Vanskelighed kunde foreskrive Erling sine Betingelser, og Forbundet mellem disse tvende statsløse Mænd blev sluttet.

Før endnu disse Underhandlinger vare komne til fuld Modenhed, saa at de i sin Udførelse kunde fremtræde for Almeenheten, indtraf en Omstændighed, som uidentviøl paastyndede deres endelige Afsluttelse. I Aaret 1163, rimeligviis mod Aarets Ende, ankom til Norge en pavelig Legat, Magister Stefanus, udsendt af Alexander III. Man kjender ikke det egentlige Niemed for hans Sendelse; men at hans Komme saldt beleilig for begge de underhandelnde Parter, kan neppe omtvives. Et stort, almindeligt Rigsmøde, paa een Gang et Biskopsmøde eller Provincial-Concilium og et Høvdingemøde, blev i denne Anledning, i Sommeren 1164, afholdt i Bergen, til hvilket foruden Erkebiskoppen Landets Biskopper, en Mængde lavere Geistlige, og en stor Deel verdslige Høvdinge indfandt sig. Erling Skaffe, som just om Vaaren havde udryddet de sidste Levninger af Sigurd Sigurdsøns Parti i Viken, kom naturligviis til Mødet med den unge Konge. Da Erkebiskoppen nu havde indviet Legaten i sit og Erlings Forhavende og med Lethed vundet hans Samtykke, blev Sagen foreslagt de øvrige Biskopper og Geistlige, der uden Modsigelse sluttede sig til sin Metropolitan. Derpaa blev den otteaarige Magnus Erlingsøn med al den Pragt, som kunde opdrives, salvet og kronet i Kirken¹⁾ i Bergen af Erkebiskop Gysteim i Dvervær af den pavelige Legat og fem Biskopper, fire norske og een islandsk; de norske uidentviøl: Thorstein af Oslo, Willialms Eftermand, Orm af Hamar, Arnalds Eftermand, Paal af Bergen og Peter af Stavanger, Jons Eftermand; den islandsk: Brand Sæmundsøn af Hole, der efter Bjørn Gilsøns Død i 1162 var bleven valgt og nu netop var bleven indviet af Erkebiskoppen. Erling og tolv Røndermænd aflagde med den unge Konge Kroningsæden, hvis Indhold man ikke kjender, men som maa have været affattet sterkt til Gunst for Kirken, da senere Konger ei vilde indlade sig paa at aflægge den som stadelig for Kongedømmets Ret²⁾.

¹⁾ Eger. S. c. 97 (Not. 10). ²⁾ Om disse Forhandlinger mellem Erling Skaffe og Erkebiskop Gysteim findes tvende i Hovedsagen stemmende, men i Enkeltheberne lidt afvigende Beretninger, nemlig i Fagrflinna S. 179, 180, og i Snorres Magnus Erlingsøns Saga c. 16, 21, 22. Ved nøie at sammenholde begge, forekommer det mig — hvad ogsaa i sig selv er rimeligt — at Forhandlingerne have været brevne i længer Tid, paa forskjellige Steder og ved forskjellige Leiligheder, hvilket Fagrflinna antyder, da derimod Snorre

Ved Magnus Erlingsøns Kroning havde Erkebiskop Eysteinn opfyldt sin Deel af Dverenskønsten. Hvorledes Erling Skaffe og Kong Magnus opfyldte sin, derom tie vel vore Sagaer; men af andre Rikter vide vi med Sikkerhed, at Magnus's Krone blev kjøbt dyrt, ja man kan sige: med Kongedømmets Ibdmygelse under Kirken. Der hviler vist nok nogen Dunkelhed over denne Sag, dog mindre med Hensyn til det virkelige Indhold af de fra Kongens Side indgaaene Forpligtelser, end med Hensyn til Tiden, da disse offentlig bleve udtalte, ved Brev stadfæstede og i Landsloven indførte. Hvad der fra Kongedømmets Side indrømmedes var i Hovedsagen følgende: — Norges Rige skulde for evindelige Tider tilhøre Gud og den hellige Olaf, under hvis Overhøihed (dominium) Kongen skulde forestaa det som hans Vicarius og Vasal (tamquam suus vicarius et ab eo tenens); og til Tegn paa Kongedømmets bestandige Underkastelse skulde ved enhver Konges dødlige Afgang hans Krone offres paa Metropolitankirke's Alter. Erkebiskoppen skulde videre have Ret til Meeludførsel til Island for et vist Læstetal. Alle Pilegrimer til den hellige Olaf skulde paa det Strengeste beskyttes, og Bold mod dem straffes med Fredløshed. Besmittelse af Metropolitankirken og andre Kathedralkirker skulde straffes med forhøiede Bøder. Kongen og alle hans Mænd skulde rigtig yde Tiende. De Særrettigheder, der altsede vare Metropolitanæbets indrømmede til Xre for Pallium, skulde være stadfæstede ¹⁾. Biskopsvalgene og Kirkerne's Besættelse skulde

lader alt blive afgjort i Bergen strax før Kroningen. Jeg har antaget med Højsk., at Forhandlingerne ere begyndte i Nidaros engang da Erling der var tilstede, og da forekommer mig det rimeligst, at dette har været om Vaaren 1162, da Magnus Erlingsøn paa Drething blev tagen til hele Norges Konge. Man har som mig synes al Grund til at tro, at Erkebiskoppen og med ham Geistligheden i sig selv har været gunstig stemt mod Erling, som den der stod i Spidsen for Tuges gamle Parti, — at Erling har tiet stille med de Besværinger han kunde have at fremsføre mod Erkebiskoppen, indtil Magnus var tagen til Konge paa Drething, at ikke den indspjelsesrige Erkebiskop skulde lægge Hindringer i Veien for denne vigtige Handling, — men at han, da den lykkelig var fulbragt, har vovet sig til at gjøre Erkebiskoppen Foreskillinger, rimeligvis især for at føle ham paa Tænderne, og at dette nu strax har ledet til friere Forklaringer fra begge Sider. Grundlaget for Dverenskønsten er nu blevet udkastet i Nidaros, men Pagten er først bleven fuldkommen afgjort paa Mødet i Bergen 1164, kort før Magnus's Kroning virkelig foregik. Munch er i enkelte, dog mindre væsentlige Dele, af en anden Mening om Forhandlingernes Gang; se det norske Folks Historie II. 926—939. ¹⁾ „Præterea dignitates et privilegia huic ecclesie propter honorem pallii concessa et legibus confirmata, sc. de augmento eorum et de farina ducenda xxx lest, et de hereditate advenarum clericorum . . . annuo et confirmo. N. g. L. I. S. 443 f.

endelig foregaa uden nogenformhelt Indblanding fra Kongedømmets Side ¹⁾).

I den nærmeste Forbindelse med disse Kirken indrømmede Retigheder, stod en Bestemmelse med Hensyn til Kongearvefølgen og Kongens Udnævnelse, der ogsaa lettigen vil sees at være væsentligen til Kirkens Fordeel, om end derved tillige tilsigtes en Stadfæstelse af Magnus Erlingsøns Kongedømme og Udelukkelse af alle fremtidige Fordringer, som kunde blive dette farlige. Bestemmelsen gaar ud paa følgende: — Den skulde være Norges Konge, der var Norges Konges ældste egtesødte Søn, med mindre Ondskab eller Uforstand gjorde ham udygtig til Kongedømmet, da isaafald den af hans sønsødre Brødre skulde træde i hans Sted, hvem Erkebiskoppen, Lydbiskopperne og tolv af dem tilnævnte Mænd af hvert Biskopsdømme dertil sandt stiftet. Var ingen egtesødte Søn forhaanden, da skulde den være Konge, som var nærmest i Arv efter de Tilnævntes (tilnævnte Bælgeres) Dom, hvis han syntes dem stiftet. Døstod Meningsulighed mellem de Tilnævnte, da skulde Fleerheden raade, naar Erkebiskop og Biskopper stode paa samme Side (fylgia). Efter Kongens Død, skulde alle Biskopper, Abbeder, Hirdstyrere og hele Hirden samt tolv de viseste Mænd af hvert Biskopsdømme, tilnævnte af Biskoppen, inden een Maaned søge til den hellige Olaf for at raadslaa med Erkebiskoppen, og ved denne Lelighed skulde den afdøde Konges Krone offres for hans Sjæl og henge der (hos St. Olaf d. e. over hans Alter i Kathedralkirken) evindeligen Gud og den hellige Kong Olaf til Hæder ²⁾). Men hvis nogen paa anden Maade lod sig tage til Konge, da skulde han have Guds og Fred forbrudt, ligesom og enhver som dertil understøttede ham, og være i Guds og alle Helgenes, Pavenes, Erkebiskoppens og alle Lydbiskoppers Ban. De som Biskopperne tilnævnte med sig til deene Færd, men som unddroge sig for den, skulde være i Interdict (i forbødum), brødige 40 Mark til Kongen, og ikke begraves ved Kirken, hvis de døde i Interdictet ³⁾).

¹⁾ Med Hensyn til denne sidste Artikel heber det i Dokumentet: „Et præter hoc de electionibus faciendis et ecclesiis disponendis, in quibus olim regius consensus abolutus est et abjuratus, scilicet regibus irrequisitis et episcopatus darentur et ecclesiam, et reliqua tunc concessa, in honorem dei et meimet salutem his literis et annuo et confirmo“. (N. g. L. I. S. 444). Er her Tale om en forudgaaende Afvergelse fra Kongedømmets Side gjort paa Magnus Erlingsøns Begne? eller om en endnu ældre? — hvilkken da maatte være en Afvergelse af Kongerne Gystein, Sigurd og Inge Haraldsønner, og da rimeligviis den hvor til Kong Haakon Overrettsøns Brev sigter; se ovenfor S. 221, 224. ²⁾ „eptir því sem iátti Magnus konungr, hinn fyrsti koronadr konungr i Noregi“ — tilføies her i selve Grundtexten. ³⁾ *Ulb. G. L. c. 2, i N. g. L. I. 3. f.*

Betragter man nu denne Dverenskønst mellem Kongedømme og Kirke i dens Helhed og Konsekvens, maa man finde, at den medførte en gjennemgribende Forandring i hele Norges Statsforfatning, idet denne, saa at sige med et eneste Slag, formedes til et Ideal af hvad en Stat efter Pave dømmets Grundsætninger skulde være; — og man maa for saavidt beundre Erkebiskop Eysteins Kløgt. Kirkens enkelte Særrettigheder træde her i Baggrunden som nødvendige Følger af den store Hovedsætning: Norges Kongedømme er et Ven af St. Olaf, — hvilken Hovedsætning igjen paa en klog Maade er praktisk gennemført i et af Kirkens Dom afhængiggjort Kongevalg. Grundsætningen paa hvilken den hele hierarkiske Bygning hvilede skulde anskueliggjøres ved Kronens Offering paa St. Olavs Alter. Den hellige Olaf skulde være Norges virkelige men usynlige Konge, — en Forestilling, der allerede var Nordmændene tilvant. Han repræsenteredes synligen af tvende Personer: af Norges Erkebiskop, som den af ham stiftede norste Kirkes Forstander, — og af Norges Konge, som Landets verbodige Styrrer ifølge St. Olavs Forlening. Men Kongens Verdigthed eller Uverbidighed til Venet bedømtes af Norges Erkebiskop med hans norste Lydbiskopper, hvilke herved, ifølge en høiere mystisk Bemyndigelse kun udtalte Lensherrens, St. Olavs, Dom over sin Vasal. Kongedømmet blev saaledes underordnet Erkesædet, og Erkebiskoppen St. Olavs nærmeste Repræsentant, hvilken dog naturligviis ikke derfor unddroges det Lydbidighedsforhold, hvori han stod til St. Peters Repræsentant og Efterfølger, Paven. Dette var en hierarkisk Bygning saa god som nogen Pave kunde forlange.

Den gamle Kongearvesfølge var den: at hver Kongesøn, ligemeget om egtesødt eller uegtesødt, var efter sin Fæder berettiget til Kongedømmet eller Deel i samme, og hvorvidt denne allerede ved Fødselen givne Ret var tilstede hos den enkelte Person, det bedømtes af Bønderne eller Folket til Thinge, som efter at have undersøgt dette og fundet det i Orden, tildømte Vedkommende Kongedømmet ved en høitidelig Retshandling og meddelte ham Kongenavnet ved En af sin egen Midte. Denne Kongearvesfølge indskrænkedes nu paa den ene Side ved den egte Fødsels og Førstefødsels Forret; — dette maatte synes hver, som tænkte noget dybere over Norges hidtilværende Forhold, gavnligt, da derved Kongedømmets sande Eenhed vandtes, og den Rilde til indre Splid stoppedes, som Kongedømmets Deelbarhed mellem flere Kongesønner og de uegtesødte Kongesønners lige Arveret med de egtesødte altid holdt aaben, og det efter Erfaringens Bidnes

byrd til Landets store Ulykke. Paa den anden Side udvidedes Kongearvefølgen derved, at den ikke ubelukkende og udtryffeliggjættedes ved Kongesønner af Harald Haarfagers mandlige Linie, men udstræktes til den nærmeste Mand i Arv¹⁾, sølgelig ogsaa til Mænd, som havde sin Arveret gennem Kvinder. Men i begge Tilfælde skulde Arvingens Ret ikke som forhen afgjøres ved en Dom af Bønderne til Thinge; den blev derimod ligesaa vel som den Arveberettigedes moralske Verdighed til Kongedømmet gjort afhængig af en Dom, der skulde udtales af Mænd, tilnævnte af Biskopperne, en Dom som uden fordrøede Erkebiskoppens og Biskoppernes Tiltrædelse eller Samtykke for at være fuldgyltig. Man kunde ikke vel under de tilstedeværende Forhold, naar Kongedømmets Arverelighed skulde opretholdes og et Skin af Stemme ved Kongens Antagelse leynes Folket, paa nogen klogtigere Maade sikke Kirken Kongedømmets fuldstændige Underkastelse og Afhængighed.

Man kan undres over, at Erling Skaffe med sin Klogskab og Værgerrighed var istand til at indgaa paa Bestemmelser, der i saa høi Grad nedverdige Kongedømmet og undertrykte dets Selvstændighed som Statsmagt. Men man maa herved betænke, hvad allerede er antydet, at Bestemmelserne ogsaa indeholde meget, der aabenbare maatte agtes at være til Gavn for Magnus's Kongedømme og tjene til dets Besættelse. Ifølge den nyopstillede Statsret var Magnus, som den af Kirken samtykkede, Norges ene lovlige Konge; egtfødt norske Kongesønner af Harald Haarfagers Mandslinie fandtes ikke mere, hvilket Kirken ifølge dens udtalte Grundsætning om den egtfødt Kongesøns Fortrin kunde have foretrukket for ham, og de uegtfødt kunde, netop paa Grund af deres uegte Fødsel, ikke komme i Betragtning, naar Kirkens Dom havde udtalt sig til den egtfødt (egtfødt Søn af egtfødt Kongedatter), om end ikke kongebaarne, Magnus's Fordeel. Som Herrens Salvede og den hellige Olaf's Bassal stod han desuden omgivet af det Helligdommens Bern, hvilket Ingen kunde angribe uden derved blive og optræde som Kirkens og St. Olaf's aabenbare Fiende, er ved et saadant Skridt selv ubelukkede sig af Kirkens Samfund, om i Kirkens Van. Lægger man nu hertil, at Erling engang havde arvet sin Søns Dphøielse som sin Livsopgave, gjort den til Maalet for al sin Virksomhed, og at den Værgerrighed, som var Drivhjulet i alle disse Forhandlinger fra Erlings Side, var reen personlig, — saa

¹⁾ Thi at her ei kan ogsaa tænkes paa Kvinder forbyde, baade Ordene i Lovstedet og i det Hele den i Norge almindelige og endnu længe efter herskende Anskuelse, at Kongedømmet ei kunde bestyres ved nogen Kvinde.

vil man ikke saameget undres over, at denne forresten saa kraftige og dybtseende Mand i sin egennyttige Stræben fæstede sig ved Diebliffets Fordeel og greb efter den med begge Hænder, om han end nødvendig maatte føle, at de Dpoffrelser, hvormed han kjøbte denne Fordeel, i sine sandsynlige Følger vilde bringe Idmyggelse over hans Sønns Afkom, hvis dette — som han maatte forudsætte — arvede det for Stamfaderen saa dyrt kjøbte Kongedømme. Erkebiskop Eystein staar her i et langt fordelagtigere Lys end Erling. Eystein arbejdede nemlig til et Maal, der gif langt ud over den personlige Uergjerrighed, et Maal, hvilket hans Anskuelse, hans Stilling i Kirken og hans Forhold til Rom maatte i hans egne Dine hellige og derhos udmale som herligt og frugtbringende, ikke for ham og hans Tid alene, men for kommende Slegter og de fjærneste Tider.

Indholdet af denne mærkelige Dvereenkomst er her fremstillet efter tvende Kilder: et Brev udstedt af Kong Magnus Erlingsøn til Erkebiskop Eystein ¹⁾, og en Artikel i den ældre Gulathingslov ²⁾; — det første udtaler Rigets Dverdragelse til St. Olaf samt opregner de øvrige af Magnus skjænkede eller stadfæstede Særrettigheder for Kirken, — den anden fremstiller den nye Kongearvefølge og Reglerne for Kongernes Antagelse.

Hvad den sidste Rilde angaar, da har der aldrig været og kan vel ikke heller med Grund blive opfattet nogen Tvivl om dens fuldkomne Paalidelighed; dens Indhold kan man vist uden ringeste Betænkelse antage for at være, hvad det i Dverkriften udgives for, nemlig: „Nye Bestemmelser (nymæli), som bleve vedtagne ifølge Kong Magnus's, Erkebiskop Eysteins og Erling Jarls og alle de vise Mænds i Norge, deres Dverlægning (umrædum)“.

Med Hensyn til Egtheden af det forstnævnte Dokument derimod har der været fremsat Tvivl, hvilke man ikke kan negte finde nogen Støtte i dets eget Indhold under den Skikkelse, hvori det er blevet os bevaret. Men dette er, vel at mærke, iffun i en Afskrift fra det 17de Aarhundrede, hvilken aabenbare paa flere Steder er feilfuld og utydelig, samt vidner om at være tagen, neppe efter Originalen selv, men snarere efter en Afskrift, ja maaskee Afskrifts-Afskrift af samme. Man har bemærket, at det har en Datering, som nødvendig maa være urigtig, — og at dets Hovedindhold, nemlig Rigets Dverdragelse til St. Olaf, i senere Dokumenter, hvor der dog kunde være fuld Anledning til at omtale det, ikke udtrykkelig nævnes for end i det første Udkast til Dvereenkomsten mellem Kong Magnus Lagabøter og Erkebiskop Jon af 1273; — og paa Grund heraf har man troet, at helt

¹⁾ N. g. L. I. 442—444.

²⁾ Gld. Gul. L. c. 2 (N. g. L. I. 3 f.)

Brevet er et Dypspind af den norske Geistlighed fra det 13de Aarhundrede. Hvad det første angaar, nemlig den urigtige Datering (1276, x Kal. Aprilis d. e. 23de Martis, hvilken Dag i Brevet selv nævnes som Paaske-dag), da kan Dateringens Urigtighed og Umulighed ikke afvises. Men paa den anden Side kan dette paa Grund af den Skikkelse, hvori vi nu have Brevet for os, let forklares som en senere Afskriver-Feil, uden at man behøver at erklære hele Dokumentet af den Grund for et Falskeri. Hvad den anden Indvendning angaar, da gjendrives den ligefrem derved, at netop Hovedsagen i Brevet, Rigets Overdragelse til St. Olaf, bekræftes ved den omtalte Artikel i den ældre Gulathingsslov, hvor Kronens Doffring efter Kongens Død udtrykkelig nævnes. Thi denne Doffring skulde jo netop være et Symbol paa Underkastelsen; og at der siges, at den skulde offres „for den Afdødes Sjæl“, kan ikke gjøre nogen Forandring i denne Anstuelse, da Artikelens hele Indhold noksom viser, hvad Doffringen egentlig skulde betegne, om det end er udtrykt paa en mindre tydelig Maade end i Brevet — muligens med Forsæt, for at undgaa et alt for sterkt Anstød. At en Overenskomst netop af det ovennævnte Indhold har været afsluttet mellem Kongedømmet og Kirken, mellem Erling Skaffe paa det første, og Erkebiskop Eysteinn paa den anden Begge, maa saaledes antages for utvivlsomt. Det Eneste, som en nøiegaende og tvivlende Sammenligning mellem de tvende Kilder kunde give Anledning til at formode, er i det højeste det, at begge Parter i Overenskomsten, og især Erling, gjerne have villet for det første holde denne noget hemmelig, i det mindste i dens fulde Udstrækning. Om dette har været Tilfælde, er Grunden ikke vanskelig at opdage. Erkebiskoppen har frygtet mulig Indsigelse mod det Hele fra Folkets Side, hvis Overenskomsten fik fuld Offentlighed, for Folkemeningen varsomt var forberedt; og Erling maatte vel føle ikke alene Frygt men ogsaa Skamfuldhed ved strax aabenlyst at vedgaa, hvorledes han, for at sikke sin Son Kongedømmet, havde opoffret dets Selvstændighed og ældgamle Ret. Noget ganske lignende fandt fra Erlings Side Sted med Hensyn til Biskopens Afstaaelse til Danekongen for at erholde dennes Hjælp. Den var ogsaa længe en dyb Hemmelighed, indtil endelig Erling ved Valdemars paatrængende Fordringer blev nødt til at aabenbare den for Biskopperne, hvis Misnøie den da ogsaa i højeste Grad vakte; og den Sag blev kun med Vanskelighed ubjævnnet saaledes, at Afstaaelsen blev omgaaet derved, at Erling tog Biskopen til Ven af Kong Valdemar med Jarlsnavn, medens forørigt Forholdene bleve ved det Gamle, og Danekongens Overhøiheid over Biskopen kun var til i Navnet. Om Erling kan have havt en lignende Tanke i Baghaanden med Hensyn til Overenskomsten med Er-

Erkebiskop Eysteinn, nemlig ved gunstig Leilighed at faa den fuldkastet og Hjælp af Folkets Stemme, — det er noget, som vist altid bliver umuligt at afgjøre, skjønt det ikke er uligt Erlings øvrige Glæde og samvittighedsløse Statsklogt. Vist er det imidlertid, at noget aabenbar Strid af ham i denne Retning ingensteds med Bestemthed antydes¹⁾ Erling trængte ogsaa i hele sin Levetid alt for meget til Erkebiskoppens Understøttelse, til at han skulde have været at bryde med denne og hans Søn Kong Magnus var af en altfor aaben og ridderlig Karakter til at have villet i sin myndige Alder indlade sig paa sig selv uderfundighed, der vilde have skjændet baade hans eget og hans Faders Navn ved at stemple dem som Løstebrydere, ja som Menedere imod Kirken.

Det kan saaledes være høist rimeligt, at baade hiint Brev og Artikelen i Gulathingsloven ere noget yngre end den egentlig Dverenskomsft, om end begge Dele ere fuldkomne egne. Maaskee tænker man sig rettest Gangen i det Hele paa følgende Maade: En Dverenskomsft mellem Erling Skaffe og Erkebiskop Eysteinn, allerede stemmende med hvad ovenfor er anført, er bleven afsluttet umuligdelbar for Kong Magnus Erlingsøns Kroning; men denne Dverenskomsft har — som endnu dengang i Norge var det almindeligste — været afsluttet mundtlig i den pavelige Legats, de norske Biskopper og maaskee enkelte andre paalidelige Vidners Overvær, i hvis Vidnesbyrd, ligesom i de fra begge Sider svorne Eder, den havde sin lovlige Sikkerhed. Først efter dens Afsluttelse er Kroningen foregaaet, og Kroningsæden, som Erling og tolv Lendemænd med den umyndige Konge afslagde, har været saaledes indrettet, at ogsaa den indeholdt en Betyggelse for Dverenskomsftens Fasthed. Senere — uvist naar — har Erling benyttet sin Indflydelse i Gulathingslagen, hvor han havde de mest udbredte Forbindelser, til at faa den ovenanførte Artikel om Kongens Antagelse vedtagen paa Gulathing og indført i Gulathingsbogen; det var den Deel af Dverenskomsften, som var ham mest magtpaaliggende, og den blev vedtagen med en Varsomhed i Udtryksmaaden, som paa den ene Side kunde gjøre den nogenlunde smagelig for Thingmændene, og paa den anden Side maaskee tilstede i enkelte Dele en gunstigere Forflaring for Kongedømmet, end egentlig af Erkebiskoppen var paatænkt. Erkebiskoppen har atter længere hen fundet Kirkens Sag ved den brugte Fremgangsmaade mindre betrygget end ønskeligt var, og fordret en skriftlig Erklæring fra Kongedømmets Side; og denne fik han ved Kong Magnus's ovenomtalte Brev. Dettets aabenbare forvanskede Datering læ-

¹⁾ Det eneste skulde muligen være i Kong Haakon Sverresøns Brev, paa det Sted, som nedenfor vil blive anført i Anledningen af Legaten's Tidværelse.

er sig med størst Lethed og Sandsynlighed berigtige til 1174 den 14de Marts, som er Paaskefestdag. Netop paa denne Tid truedes Magnus's Kongedømme ved et Parti, det viste sig i det østligste af Biken paa Sveriges Grændse, de siden saa berømte Birkebener, der vøde i sin Spidse en Kongesøn, nemlig Gysteim med Tilnavnet Keyla, en Søn af Kong Gysteim Haraldsøen. Partiet viste sig om Vinteren mellem 1173 og 1174, eller i den allerførste Begyndelse af Hævnante Aar. Denne Omstændighed har drevet Kong Magnus og hans Fader til at søge Erkebiskoppens Dnske. Ifølge dette har da Magnus, som nu selv var fuldmyndig til Landsstyrelsen, nemlig 18 år gammel, i Nidaros's Kathedralkirke, paa Paaskefestdag 1174, i egen Person offret sin Krone til St. Olaf og ledsaget denne høitidelige og værdige Handling med Udstedelsen af hiint mærkelige Brev, der skulde være til ubrødelig Sikkerhed for den tidligere mundtlig afsluttede Overenskomst. I Brevet nævnes Erling aldeles ikke; det er udstedt af Magnus som selvstyrende Konge og er stilet til „Gysteim, af Nidaros Raade Thronernes Erkebiskop, det apostoliske Sædes Legat, og alle Biskopper, Geistligheden og alt Folket i Norge“¹⁾. Hvad ellers trykkes: „det apostoliske Sædes Legat“ angaar, da kan det ikke af sig selv sees, enten dette er en Titel for Erkebiskop Gysteim, eller derved antydes en særegen pavelig Legats Nærværelse. Kong Haakon Sverkersøns oftere forhen nævnte Brev omtaler: „Ede, som bleve sporne for Legaten Fidentius, dengang da Jarlen (Erling Skaffe) trøttede (høf deilu) med Erkebiskop Gysteim om den helige Kirkes Frihed“²⁾. Man har almindelig antaget, at Navnet Fidentius er feilagtigt for Stefanus, og at med de nævnte Ede menes dem, som bleve aflagte i Anledning af Magnus's Kroning 1164; og man har til Bestyrkelse derfor anført, at Fidentius først kom som Legat til Norden i 1196 og døde i Begyndelsen af 1197 i Lund i Danmark uden at komme til Norge. Men muligt kunde det dog ligesuldt være, at Fidentius engang tidligere, omkring 1174, har været offentlig i pavelige Erinder til Norden, at han dengang har været tilstede i Nidaros, da Magnus offrede sin Krone, og at det saaledes vistelig kan være ham, som i Brevet er meent ved „det apostoliske Sædes Legat“. Kong Magnus's Handling og Brev var i dette Tilfælde end mere betydningsfuldt og forbindende.

¹⁾ „Magnus dei gratia rex Norvegiæ Augustino eadem gratia Thronensium archiepiscopo, apostolicæ sedis legato et universis episcopis, clero et omni populo per Norvegiam constitutis salutem“ ²⁾ N. g. L. I. 445. Jeg skilder dog at bemærke, at Navnet Fidentius kun findes i det ved Udgaven benyttede Hovedhaandskrift, medens i det andet blot læses: Legaten uden Navns Tilføielse.

Vi have saa udførligen handlet om Overenskomsten mellem Erkebiskop Eystein og Erling Staffe, fordi den staar som en høist mærkelig Kjendsgjerning, oplysende ikke alene Norges kirkelige Forholde i Middelsalderen, men ogsaa Pavedømmets hierarchiske Grundsaetninger i det Hele, hvor farlige de vare for Kongemagten, og paa hvilken naergaaende Maade for denne de gjordes gjaeldende, naar Veilighed tilbød sig. Det er et Træk, som klarligen viser, til hvilket Maal den Lids Hierarchi stræbte, og hvor klogt og kraftigen Omstaendighederne benyttedes for at naa det.

23.

Manglerne ved den mellem Kongedømme og Kirke sluttede Overenskomst. Erling Staffes Karakter og Virksomhed.

Saa vel som nu for menneskelige Dine den norske Kirkes Overhøiheid over det norske Kongedømme syntes grundsaettet, og Magnus Erlingsøns kongelige Verdigheid sikret under Kirkens og St. Olaf's hellige Bær, — saa viste dog begge Dele sig meget snart at være ligesaa ubestandige som ethvert andet Verk af menneskelig Klogskab, der ikke er bygget paa Sandhedens og Retfærdighedens Grundvold. Det Hierarchi, for hvilket Erkebiskop Eystein, rimeligviis i god Tro, kjæmpede, var et glimrende men stoffende Gjøgebillede, udsprunget af falske Begreber om Christi Kirkes Bæsen; og Magnus's Kongedømme var reist med underfundig Statsklogt paa et Grundlag af Lovbrud og Blod. Det hele var en Bygning af indbildste og ærgjerrige Mennekers dristige Anmasselser, en Bygning der faldt — som Kong Sverrick senere sagde med Hentydning paa sig selv — „da Gud sendte fra nogle Udskjær en liden og lav Mand for at styrte deres Hovmod“¹⁾.

At Hierarchiet, i den Skikkelse, hvori det af Pavedømmet forfegtedes og af Erkebiskop Eystein i Norge søgtes gennemført, var fremmed for den sande Christendom, det er her ikke Stedet til naeriere at udvise; den almindelige Kirkehistorie udhæver dette til Fulde. Her maa vi derimod dvæle et Øjeblik ved Ulovligheden af det hele ovenfor skildrede Foretagende med Hensyn til Norge.

Den lovgivende Myndighed hvilede i Norge, som allerede oftere ytret, hos Folket, der som lovgivende Statsmagt repræsenteredes af Landets fire Lagthing. Kongedømmet kunde blot siges at have Deel i hiin Myndighed forsaavidt dets egen Ret angik, der var fastsat ved en ældgammel Overenskomst, og saaledes ikke eensidigen kunde forandres. Bilde Kongedømmet, opfordret eller uopfordret, til Folkets Fordeel estergive noget af sin ved Lovens

¹⁾ Sver. S. c. 99.

hjemlede Ret, da maatte dette naturligviis tilfjendegives paa Lagthingene, og modtoges da med Tak. Vilde Kongedømmet udstrække sin Ret, da maatte Folkets Samtykke hertil ad samme Vei vindes, ellers var det lovløs Anmaaselse. Vilde en af de tvende Parter bortskænke noget af sin lovlige Ret til tredie Mand, da kunde dette ikke heller ske uden en Forandring i Loven med begges Vidende og Samtykke, navnligens hvis Gaven gjaldt en Rettighed for Giveren, der i nogen Maade berørte den anden Parts Stilling.

Nu maatte vel af enhver Upartist indrømmes, at Kongedømmets Uafhængighed var noget, som ikke vedkom Kongedømmet selv alene, men ogsaa Folket i Egenkab af frie Undersaatter (Pegnar). Om Kongedømmet erkjendte en jordist Magt over sig, kunde ikke være Folket ligegyldigt; og en jordist Magt blev dog altid den norste Kirke, repræsenteret af Erkebiskoppen og hans Lydbiskopper, om disse end skjød St. Olaf foran sig som den usynlige Overtønge. At Kongedømmet blev taget til Ven af St. Olaf d. e. af Nidaros's Erkesæde, var saaledes en Statshandling, der medførte en Forandring i Kongens lovbestemte Stilling i Staten, og maatte derfor nødvendig stadfæstes af den anden Statsmagt, Folket, for at være fuldgyltig efter Landets Lov og Ret. Man kunde saameget man vilde styde sig ind under en høit hædret Folkehjælps mystiske himmelske Magt, — Folket, i det mindste dets meer oplyste Ledere, indsaar dog nok, at en jordist Magt med det samme sneg sig imellem.

End mere aabenbart og for Folket fatteligt var det, at en gennemgribende Forandring i den ved gammel Doverenskomst mellem Folk og Kongedømme fastsatte Kongearvesfølge og Kongeantagelse maatte have Folkets Stadfæstelse for at være lovgyltig. Dgsaa med Hensyn til mange af de særlige Indrømmelser, der vare Kirken gjorte, — navnligens de, som medførte en Forandring i de ældre Christenretters Bestemmelser — da maatte man med Grund betvivle deres Lovgyltighed uden Folkets Samtykke.

Spørgsmaalet bliver nu: hvorvidt tilveiebragtes et saadant Folkets Samtykke gjennem Lagthingene til de nye Bestemmelser? — Hertil tør man vist med Sikkerhed svare, at det aldrig blev tilveiebragt. De verdslige Lovbøger, Christenretterne og den nærmest paafølgende Historie vidner derimod. Det Eneste, som med Grund kunde paaberaabes for et saadant Samtykke — og dog blot med Hensyn til den forandrede Kongearvesfølge og Kongeantagelse — er den oftere berørte Artikel i Gulathingssloven. Men hvad denne angaar maa man vel mærke sig, at den blot gjælder Gulathingss Lovdømme og ikke indeholder det ringeste Beviis for, at et lignende Samtykke er vundet paa Landets øvrige Lagthing. Man

har tværtimod Grund til at slutte, at dette ikke har fundet Sted, netop deraf, at det med Tausshed forbigaaes. Var nemlig Eagen samtykket ogsaa paa de øvrige Lagthing, saa havde man ganske vist ikke undladt at tilføie i Gulathingssloven en Yttring som den: „at Bestemmelsen var vedtagen af Landets Almue paa alle Landets Lagthing“ og ikke blot benævnt den: „en ny Bestemmelse tagen ifølge Kong Magnus's, Erkebiskop Eysteins, Erling Jarls og alle de vise Mænd i Norge deres Overlægning“. Thi ved alle de vise Mænd i Norge betegnes ifkun efter gammel Talebrug: Kongens naturlige Raadgivere, hans store Raad, nemlig Lendermændene, Hirdstyrerne og vel ogsaa allerede nu Biskopperne; men alle disse havde blot en raadgivende, ikke lovgivende Myndighed. Desuden viser det sig klart af den følgende Historie, at Thrønderne, som ifølge gammel Vedtægt havde paa Drething den første Stemme ved Kongens Antagelse, og hvis i Stemme i saa Henseende paa en Maade gjaldt for hele den norske Almues, — at de netop holdt fast ved den gamle Arvesølge, og derfor aldrig vare Magnus Erlings søn rettro, men modtog med aabne Arme den første Kongesøn af Harald Haarfagers Mandslinie, der viste sig, og tildømte ham Riget som dets rette Arving, og det uagtet al den Magt og Indflydelse som Erkebiskop Eystein blandt dem øvede.

Man kan saaledes med fuld Sandhed paastaa, at de ved Overeenskomsten mellem Erkebiskop Eystein og Erling Skaffe fattede Bestemmelser, saalangt fra forud at have Norges Landslov eller senere det norske Folks Samtykke for sig, — tværtom vare stridende mod den første og aldrig vandt det sidste, idetmindste ikke i fuld Udstrækning. Men heri laa netop den store Brøst ved det hele Foretagende fra verdsligt Standpunkt betragtet. Thi Nordmændene holdt endnu strengt paa Loven og Lovens Former og havde sund Forstand nok til ikke blindt hen ved et mystisk Gjøglebillede at lade sig fralocke Rettigheder, som de fra sine Forfædre havde arvet, som strakte sig op lige til det norske Riges Stiftelse, og paa hvilke deres hele Samfundsorden var bygget. Vi ville i det Følgende see, at det her omhandlede Foretagende vist nok fremkaldte en forvirret Vasken i Folkets Begreber om Kongedømmets, Kirkens og dets egen gjensidige Stilling, — en Vasken, som ikke bar de bedste Frugter for den gamle Folkefriheds jævne og naturlige Udvikling; men hvad Overeenskomsten selv angaar, da lykkes det blot dens bedre Grundbestanddele i Tidens Løb at gjøre sig gjældende, medens den i sin Heelhed var en glimrende Boble, der brast ligesaa snart som den var fremblæst.

Erling Skaffes øvrige Færd som Statsmand og Landsstyrer tilhører ubelukkende den verdslige Historie; alligevel kunne vi ikke for

Sammenhængens Skyld lade den ganske uberørt. Med alle denne Mands store Egenfaber og den opoffrende Kjærlighed han viste mod sin Søn — en Kjærlighed saa om, at den skulde synes at vidne om en naturlig Hjertets Godhed, — saa var der dog i andre Henseender, og især naar det gjaldt at styrke denne Søns Kongedømme, en koldt beregnende Underfundighed og en samvittighedsløs Grumhed udbredt over hans Handlemaade, der maa gjøre et høist uhyggeligt Indtryk og give et ufordeelagtigt Begreb om hans Hjertelag. Det var som om en misforstaaet, ærgjerrig Faberkjærlighed havde opslugt alle andre blidere Følelser i hans Sjæl. Overalt hvor en Fare viste sig, der kunde true hans Søns Høihed, var han rede til at væle den med hvilken som helst Midler, med Troløshed og med Grumhed. Haakon Herdebreds Drab i Slaget ved Set var en underfundig og troløs Tilfættelse af Erling. Den unge Konge havde i Haab om at redde sit Liv gaaet over paa Erlings eget Skib, havde overgivet sig til Stavnboerne, var tagen under deres Vern og havde faaet Erlings Tilfagn om Frib; men ligesuldt blev han under en paa Erlings Bud fremkaldt Fornæelse af Kampen dræbt, tilsyneladende usforvarende, men i Grunden efter Erlings Anstiftelse. I samme Slag blev ogsaa en Datter søn af Harald Gille, Mikolaus Simonsøn, en ung Dreng, der maatte ansees for at staa Kongedømmet ligesaa nær, om ikke nærmere end Magnus, ryddet af Veien. Erling havde ladet ham bringe ombord paa sit eget Skib, og under Slagets Tummel blev han, som der sigedes og det ubentvieldigt med Rette, dræbt af Erlings Mænd. Da den unge Sigurd, Sigurd Munds Søn, var falden i Erlings Hænder, lod denne ham — som allerede forhen berørt — staaen fællest henrette. Olaf Gudbrandsøn, en Dattersøn af Kong Eysteinn Magnussøn, altsaa gjennem sin Moder ligesaa nær berettiget til Kongedømmet som Magnus Erlingsøn, blev da han reiste en Flok mod denne, overvunden af Erling, og undgik kun en voldsom Død ved at flygte til Danmark, hvor han endte sine Dage i Fred. Mest Medfølelse hos Nordmændene synes dog den unge Harald Sigurdsøns Skjebne at have vakt. Han var en Søn af Kong Sigurd Mund, avlet med Erlings egen Hustru, Kongedatteren Kristin, i en i dobbelt Henseende forbryderisk Forbindelse, nemlig under et Slegtsskabsforhold mellem Forældrene, som efter Kirkens Love ei tillod deres Forbindelse (de vare Søstendebørn), og derhos i Egtsskabsbrud fra Kristins Side. Hans Fødsel synes i Begyndelsen at have været en Hemmelighed, som dog Erlings skarpe Blik gjennemskuede, Ynglingen blev opsporet og bragt til Erling i Bergen. Der var intet Skridt gjort til at danne noget Parti for Haralds Sag, og han selv var en sjon og haabefuld Dreng, der vakte Alles Opmærksomhed. Den unge Kong Magnus fatte endog

Godhed for ham og vilde ved sin Forbøn hos Erling redde den Ustydiges Liv. Men Erling svarede sin Søn kort, at dette var en Sag han ikke forstod, og hvori det ikke kunde nytte at handle efter et got Hjertes Tilskyndelser; blev Harald i Live, vilde snart Alle have han til Konge, men Magnus under Drens Eg. Harald blev paa Erlings Bud halsbuggen paa Nordnæs, en Gjerning som almindelig dabledes Dgsaa til Kongedøttrene af Harald Haarfagers. Et havde Erling mistænksomt Die. Han selv havde, ved sin Søns Valg til Konge aabnet en Udsigt for deres Sonner til Norges Kongedømme, og Da Gudbrandsøns Dyræden havde viist, at denne Udsigt kunde lokke ti et Bovestykke. Sigurd Mund efterlod sig en anerkjendt Datter Cecilia Gift med en norsk Høvding kunde hun føde Sonner, der kunde blive Magnus farlige. Derfor giftede Erling hende mod hendes Willie u af Landet med en svensk Lagmand, Folkvold, for at den udenlandske Fædreneat kunde gjøre hendes Sonner, hvis hun fik nogen, fremmed for Nordmændene. Under en saadan Fremfærd formaaede Erling vi nok at tiltvinge sig af sine Landsmænd en vis ydre Agtelse, — ma beundrede hans Dygtighed og man frygtebe hans Strengthed; me Nordmændenes Kjerlighed og Hengivenhed magtede han aldrig a vinde.

Al Erlings blodige Statskløgt var dog utilstrækkelig til at skjænk hans Søn en fredelig Besiddelse af Kongedømmet. Han havde verget dette i Magnus's Barndomsalder og under hans Opvært mod mange farlige Storme, og bevaret det for ham, indtil han havde naaet Jnglingens Alder, den Alder i hvilken Nordmændene vare vant til at se sine Konger selvstyrende. Men just da Tiden var kommen, at Magnus selv skulde udfolde sine mange gode Sindets og Legemets Gaver, Egenskaber der muligen kunde tilfløre Mindet om hans Faders uretfærdige og grusomme Fremgangsmaade, — just da reiste sig de Parti i Norge, som af Forsynet var bestemt til at kuldkaste Erlings hele majsommelig skabte Verk. Det var de allerede ovenfor nævnte Birkebener.

Dette Parti dannedes fra først af ved en Sammenflokning af dristige unge Mennesker, der paa en eller anden Maade havde lidt under Erlings Strengthed, der havde sine nærmeste Frænders Drab eller Tabet af al sin Ejendom at hevne, — Mennesker der Intet meer havde at miste undtagen Livet, paa hvilket de i sin fortvilede Stilling satte liden Pris. De fandt en Høvding i Eystejn Meyla, der holdtes for en Søn af Kong Eystejn Haraldsøn, en ganske ung og uerfaret Mand; og ham gavede Kongenavn 1173—1174. I Forstningen flattede de om som Stovrovere, under beständige Farer og under en saadan Mangel paa Livets Fornødenheder, at de maatte binde

Birkenæver om Venene istedetfor Esko. Deraf Ogenavnet Birkeben-
ner, som gaves dem af Bønderne for Spot, men som siden blev et
Hædersnavn, hvilket Norges bedste Mænd fandt ærefuldt at bære. I
to Aar færvedes de i det Østlige af Bifen, vandt undertiden ved sin
Kraftighed nogle Fordele, men kunde dog ikke bringe noget større Fore-
tagende i Stand. Men om Sommeren 1176 lykkedes det dem at naa
til Sotkysten og der skaffe sig Skibe. Nu vovede de et dristigt Skridt,
som vidner om, at de med al den Fremfusenhed og Ubetænsksomhed,
der vistnok med Grund tillægges dem, dog ikke vare ubekendte med
Folkstemningen i Norge. De styrede med sin hele Magt til Thron-
stuen, og kom did saa uventet, at de saa godt som uden Modstand be-
mægtigede sig Nidaros og sælvede Høvdingen for Kong Magnus's
Folk. Det viste sig strax, at Magnus's Kongedømme endnu blandt
Thronderne havde mange Modstandere. Ikke nok med at Eysteinn paa
Østlandet blev tagen til Konge, naturligtviis ifølge den gamle Kongearv
og med Tilfidsættelse af Erlings og Erkebiskop Eysteins Bestemmelse,
— men, hvad tydeligere viser Stemningen der nord i Landet, mange
af de bedste Bønder og i hele Throndelagen sloge sig til Birkebe-
nernes Parti og fulgte Eysteins Hær over Opplandene tilbage til det
sydøstlige Norge. For dette Sinds var dog Birkebenernes Held af
kort Varighed; thi i Begyndelsen af det følgende Aar, 1177, bleve de
i et Slag paa Re i Nærheden af Lunsberg, skjont mandsterkere, over-
vundne af Kong Magnus selv. Deres Konge Eysteinn blev dræbt af en
Bonde, hos hvem han paa Flugten søgte Skjul, og Flokken blev saa
godt som ganske adspillett.

Denne Seier syntes for Kong Magnus og hans Parti at være
af den høieste Bigtighed. Thi baade var en farlig og dristig Fiendes-
flot opreven, og, som det lod, tilintetgjort, — og derhos var dette ud-
rettet under den unge Kong Magnus's egen Anførsel, uden at hans
Fader, som hidtil altid havde været den handlende, havde været til-
stede eller i Nærheden. Dette vakte naturligtviis Folkets Tillid til den
forhen uprøvede Konge, og en høi Mening om hans personlige Tap-
perhed og Dygtighed. Den Betsælhed, Magnus allerede forud ved
sit blide indtagende Væsen havde vundet, blev herved bestyrket.

24.

Overtter Sigurdsøns Optræden. Hans Grundsætninger med Hensyn til Konge-
dømmets Forhold til Kirken.

Birkebenernes Flot var dog ikke ganske tilintetgjort. Dens, rig-
tignok yderst ringe, Levninger samlede sig igjen i Skovbygderne paa
Sveriges Grændse, og Kong Eysteins Fald gav Pladsen for en ny Høv-

ding, hvem det var bestikket snart at sprede en uventet Glands over det for ødelagt anseede Parti.

Denne nye Høvding var den berømte Sverrer. Over hans Fødsel og Ungdomsliv hviler en Dunkelhed, som vel aldrig fuldkommen lader sig sprede. Han kaldte sig Søn af Kong Sigurd Mund. Mange af hans Samtidige og meer end Een af den følgende Tids Historiegrandstere have betvivlet Sandheden af dette Udsagn, og anseet ham for en klog, dygtig, af Lykken-begunstiget Usurpator ¹⁾. Fuldgylbige Beviser for eller mod hans Paastand kunde neppe hans Samtid fremlægge, og end mindre vil det vistnok lyktes Eftertiden. At drøfte denne Sag noiere hører dog ikke til det os foreliggende Emne. Det være mig blot tilladt her at yttre som min personlige Mening: at langt mere synes at tale for end imod hans Paastands Sandhed.

Sverrer skal være født 1151, og i sit 5te Aar af sin Moder Gunhild og sin Stiffader Unas være ført over til Færøerne, hvor den sidste havde en Broder Roe, som senere blev Dernes Biskop. Hvem der var hans rette Fader — heber det — blev holdet hemmeligt, i Begyndelsen uvisst af hvilken Grund, senere vel for at unddrage ham Erling Staffles Efterstræbelser; og han gif for at være Unas's Søn. Hvad der maa ansees sikkert er, at han paa Biskop Noes Foranstaltning fik en geistlig Opdragelse, og allerede havde gennemgaaet de lavere Grader og var viet til Prest, da han i sit 24de Aar af sin Moder fik Oplysning om sin virkelige Fader. Han drog nu i 1176 til Norge for at udspeide, hvad Fremtids Udsigter der kunde være for ham. Til Fremgangen af Birkebenernes Rejsning satte han ingen Lid og vilde derfor ikke slaa sig til dem. For Erkebiskop Cystein, til hvem Biskop Roe havde raadet ham at henvende sig, vovede han ikke at aabenbare sin Hemmelighed, da han hørte, hvor fast Venstret mellem ham og Kong Magnus var knyttet. Af Erling og Magnus selv kunde han naturligviis ingen Anerkjendelse vente af sin Ret. Han fandt i Forholdene, som de dengang vare i Norge, og hvilke han noie eftersporede, ingen Opmuntring, ligesaa lidt som i Erlings og Kong Magnus's Sindstemning, hvilken han under en personlig Nærmelse grandstede uden at være kjendt af dem. Han drog derfor, med Opgivelse af alle Forhaabninger om at vinde sin Ret, til sin Søster Cecilia i Bermeland, der modtog ham som sin Broder.

Retop ved den Tid faldt Kong Cystein Meyla paa Ke, og Birkebenernes Parti var berøvet sin Høvding. Et Nygte havde udbredt sig i Norge om hvo Sverrer var, og man vidste hvor han var at

¹⁾ Werlauffs Anecdoton XVIII: „usurpator felix, virtutibus et vitiis æque insignis.“

finde. Den søge Levning af Birkebenerne opsogte ham, tvang ham paa en Maade til at sætte sig i deres Epidse, og gav ham, saasnart de vare komne paa norsk Grund, Kongenavn d. 13de Marts 1177.

Hermed var da Evrer stude frem — som han selv paaastod, og som i sig selv er rimeligt — mod sin Villie paa den farlige Bane, der førte ham til Hæder og Høiher, men ogsaa til et stormfuldt Liv, fra Begyndelsen til Enden uden No og uden Hvile.

Vi kunne her ikke i det Enkelte forfølge Evrer's Kamp med Magnus Erlingsson om Norges Kongedømme. Vi maa blot udhæve: at han ved sin Klogskab og Fasthed bandede Birkebenerne fra en forsvølet Flok af Fredløse til en Hær af sande Helte, — at han endnu samme Aar, som han under de uheldigste Udsigter var traadt i deres Epidse, saa sig istand til at føre dem til Thronhjelm, hvor han paa Driking blev tagen til Konge, — at han efter tvende Aars Kampe under verkende Krigslykke fældede Erling Stafke i et Slag ved Riddarø 1179, — og at han endelig ogsaa fældede Kong Magnus Erlingsson 1184 i et blodigt Søslag ved Fimreite i Sogn.

Evrer havde under hele denne Kamp med Magnus de største Banfæligheder at overvinde, — Banfæligheder som ifkun hans Uforsagthed, Udholdenhed, rigt begavede Aand og den Tillid til Guds Bistand, som i det mindste af hans egne Yttringer fremlyser, kunde sætte ham i Stand til at møde. Man har vist nok i disse hans ofte gientagne Yttringer af Tillid til Guds Bistand for hans retfærdige Sag villet see mere List, ja vel Hykkleri, end Oprigtighed; — men det er svært for menneskelig Die at læse hvad der staar i Ens Hjerte; og naar Evrer paaberaabte sig det guddommelige Forsyns Hjælp, der havde frelst ham af saa mangen truende Fare, som et siensynligt Bevis for sin Ret, saa kan man i alle Fald ikke negte, at hiin Hjælp i Sandhed var virksom tilstede, og at Evrer i det mindste var et udskaarret Redskab i Forsynets Haand til at møde Hierarchiets Overgreb i Norge og styrte det fra den farlige Høide, til hvilken det havde opslunget sig, og paa hvilken det var i Færd med at fæste Fod, vist nok ligesaameget til den sande Christ-Kirkes som til Statens Fordærvelse.

De Banfæligheder Evrer havde at besejpe lade sig let fatte. Først havde han i Erling Stafke en Modstander ligesaa prøvet i Statsklogt som i Hærførerdygtighed, og i Kong Magnus en Fiende, der vel ikke i hine Egenstaber kunde maale sig med sin Fader, men som igjen havde sin Fordeel deri, at Fleertallet af Folket elskede ham og var ham oprigtig hengivet. — Dernæst havde Evrer fast uden Undtagelse Norges indflydelsesrige Lendermand imod sig. Disse havde nemlig knyttet sin Sag til Kong Magnus's og saa i hans, den ved dem fremhjulpne Lendermandsøns, Kongedømme en Sikkerhed for Dyrholdelsen af sin

egen nedarbejde Ret til, som Kongens naturlige Raadgivere, at gribe ind i Landstyrelsen og lede denne til egen Hæder og Fordeel; medens de derimod i Sværrer saa en Konge, der støttende sig til en af deres Stemme uafhængig Arveret, til Baabnens Magt og sit eget Krigerheld, vilde lægge strenge Baand paa deres Selvraadighed, og rimeligviis have sine egne Tilhængere, næsten udelukkende Folk af en lavere Stand, men udmærkede ved Mod og Dygtighed, over deres Hoveder. — Videre havde Sværrer største Delen af Almuen mod sig. Den var, som før sagt, indtagen for Magnus's elskverdige Personlighed, kunde vanskeligen ved haandgribelige Beviser overtydes om Sandheden af Sværrers Kongebyrd, og nærede Fordomme mod ham, hvilke omhyggeligen vare den indblæste af dens verdslige og aandelige Ledere. Den saa i Sværrer en Forstyrret af den fremblomstrende indre Fred og deraf følgende Velstand, og den saa i hans Tilhængere Ransmænd, der kun stundede efter „at feie Bondens Gjemmer med sine skidne Hænder“ ¹⁾. Dog gjorde Thrønderne herfra en Undtagelse, idet de bestandig yttrede Forkjærlighed for Sværrer, strax erkjendte hans Ret og understøttede ham, saavidt hans Modstanderes Overmagt og Erkebiskop Eysteins Indflydelse tillod dem. — Endelig, hvad der var det farligste af Alt, Sværrer havde i den norske Kirkes indflydelsesrigeste Forstandere dødelige Fiender. Han havde vovet at søge Kongedømmet i Følge en Arvelov, som Kirken troede sig at have affattet; han havde vovet at sætte sig op imod den af Kirken kaarede og indviede Konge, og erklære dennes Kongedømme for en ulovlig Anmasselse; han havde ved dette Skridt noksom viist, at han agtede den hele Overeenskomst mellem Kong Magnus og Erkebiskoppen for ugyldig, at han, med Tilfsættelse af St. Olafs Venlighed over Norge, vilde forfølge Kongedømmets Uafhængighed af Erkesædet; og med det samme vakte han grundet Formodning om, at han ogsaa vilde underkjenne alle de øvrige Særrettigheder, som ved hiin Overeenskomst vare Kirken hjemlede. I alt dette maatte Kirkens Forstandere, i det mindste enkelte af dem, og deriblandt den mest formaaende, Erkebiskoppen, finde Grund mere end nok til at stille sig mod Sværrer med al sin Magt og Indflydelse, til at forfølge ham med det bitterste Had. De forsømte derfor ikke baade i og udenfor Norge at udraabe Sværrer for en frafalder Prest, der havde forsyndet sig mod Guds Kirke ved at udtræde af den geistlige Stand, — for en Bedrager, der tilløst sig Kongebyrd, — for en ugudelig Troldmand, der skylde Djævelen og sine Troldkunstner alt sit Held og saadant mere ²⁾. De udtalte selv og lætt

¹⁾ Ev. S. c. 96.   ²⁾ Ev. S. c. 33, 34, 60, 90, 99, 122; Sax. Gram. l. XIV; Guilb. Neunbrigensis l. III. 6; Roger de Hoveden, ed. Saville. p. 599—600.

Folket at udtale Forhandelser over Sverrer og hans Mænd i Livet og i Døden, medens de sikkert lovede Magnus's Tilhængere, som saldt for dennes Sag, at deres Sjæle skulde være i Paradis, før deres Blod var blevet koldt paa Jorden ¹⁾).

Saa stærk en Fiendemagt havde Sverrer at stride mod i sin Kamp med Magnus Erlingsøn om Kongedømmet. Og han førte Kampen ligesaa vel med aandelige som legemlige Vaaben. Mod Erlings Kløgt og Krigerdygtighed satte han sin egen Overlegenhed i begge Henseender, og mod Magnus's Bønselighed hos Folket i det sydlige og vestlige Norge satte han Thrøndernes Hengivenhed og sine Virkebøners Trofasthed. Mod Lendermændenes Had stillede han sine egne Krigshøvdingers Værgerrigthed, som han sunigrede og opeggede ved at love dem deres fædredes Modstanderes Hædersnavne og Rigdomme ²⁾. Almuens Uvilje og Fordomme søgte han at bekæmpe ved skaansom Overbærenhed, ved de fredelige Næringsveies Beskyttelse, ved belærende Taler og ved bitter Spot. Sine Fiender i Kirken mødte han helst med kirkelige, eller i alle Fald aandelige Vaaben, med Kirkens egen Tære og Landlovens Bestemmelser, — og heri kom utvivlsomt hans geistlige Opdragelse, der ikke synes at have været overfladisk, ham høieligen til Gode.

Sverrer med sit Skarpsyn gjennemskuede ubetydligt meget snart det hierarkiske System, som Erkebiskop Eysteinn ved Overenskomsten med Erling Skakke havde søgt gjennemført i Norges Statsret, og paa hvilket, som paa en Grundsteen, Retmæssigheden af Magnus Erlingsøns Kongedømme hvilede. Han indsaa de vigtige, for Kongedømmet forderkelige Slutningsfølger, som deraf kunde udbrages; men han opfattede ogsaa dets indre Brøst og svage Sider. Han saa, at det støttede sig paa Grundsætninger, der havde et vist Medhold i den romerske Kirkes allerede udtalte Paastande, men som dog overalt i Europa bekæmpedes med vigtige Grunde, hentede fra Kirkens ældre Forhold og tidligere Tære; og han saa derhos, at det var ganske stridende mod Aanden i Norges gamle Samfundsborden i dennes hele indre Sammenhæng. Denne Samfundsborden, med sit af Lendermændenes patriarkaliske Myndighed ledede Folke- eller Bondevælde og sit af begge temmelig indskrænkede Kongedømme, fandt Sverrer ubetydligt i mange Dele forældet, rystet ved de forudgaaende indre Uroligheder, og uoverensstemmende med de statsretlige Anstuelser, som nu havde gjort sig gjældende fast over hele det vestlige Europa. Her var først — og det tidlig — det oprindelige germaniske Folkevælde blevet kvælt af et gjennem Lensvæsenet udviklet Adelsvælde; og for at holde dette Stansken havde igjen Kongemagten meer og meer støttet sig til en guddom-

¹⁾ Ev. S. c. 38, 99.   ²⁾ Ev. S. c. 35.

egen nedarbejde Ret til, som Kongens naturlige Raadgivere, at gribe ind i Landstyrelsen og lede denne til egen Hæder og Fordeel; medens de derimod i Sværrer saa en Konge, der støttende sig til en af deres Stemme uafhængig Arveret, til Baabnens Magt og sit eget Krigerheld, vilde lægge strenge Baand paa deres Selvraadighed, og rimeligviis hæve sine egne Tilhængere, næsten udelukkende Folk af en lavere Stand, men udmærkede ved Mod og Dygtighed, over deres Hoveder. — Videre havde Sværrer største Delen af Almuen mod sig. Den var, som før sagt, indtagen for Magnus's elskverdige Personlighed, kunde vanskeligen ved haandgribelige Beviser overtydes om Sandheden af Sværrers Kongebyrd, og nærede Fordomme mod ham, hvilke omhyggeligen vare den indblæste af dens verdslige og aandelige Ledere. Den saa i Sværrer en Forstyrret af den fremblomstrende indre Fred og deraf følgende Velstand, og den saa i hans Tilhængere Ransmænd, der kun stundede efter „at feie Bondens Gjemmer med sine skidne Hænder“ ¹⁾. Dog gjorde Thrønderne herfra en Undtagelse, idet de bestandig yttrede Forsjærlighed for Sværrer, strax erkjendte hans Ret og understøttede ham, saavidt hans Modstanderes Overmagt og Erkebiskop Cysteins Indflydelse tillod dem. — Endelig, hvad der var det farligste af Alt, Sværrer havde i den norske Kirkes indflydelsesrigeste Forstandere dødelige Fiender. Han havde vovet at søge Kongedømmet i Følge en Arvelov, som Kirken troede sig at have affattet; han havde vovet at sætte sig op imod den af Kirken kaarede og indviiede Konge, og erklære dennes Kongedømme for en ulovlig Anmasselse; han havde ved dette Skridt noksom viist, at han agtede den hele Overeenskomst mellem Kong Magnus og Erkebiskoppen for ugyldig, at han, med Tilfidsattelse af St. Olafs Venlighed over Norge, vilde forfølge Kongedømmets Uafhængighed af Erkefædet; og med det samme vakte han grundet Formodning om, at han ogsaa vilde underkjenne alle de øvrige Særrettigheder, som ved hiin Overeenskomst vare Kirken hjemlede. I alt dette maatte Kirkens Forstandere, i det mindste enkelte af dem, og deriblandt den mest formaaende, Erkebiskoppen, finde Grund mere end nok til at stille sig mod Sværrer med al sin Magt og Indflydelse, til at forfølge ham med det bitterste Had. De forsømte derfor ikke baade i og udenfor Norge at udraabe Sværrer for en frafalden Prest, der havde forsyndet sig mod Guds Kirke ved at udtræde af den geistlige Stand, — for en Bedrager, der tilløst sig Kongebyrd, — for en ugudelig Troldmand, der skylde Djævelen og sine Troldkunstner alt sit Held og saadant mere ²⁾. De udtalte selv og lært

¹⁾ Sv. S. c. 96.

²⁾ Sv. S. c. 33, 34, 60, 90, 99, 122; Sax. Gram. l. XIV; Guilh. Neubrigensis l. III. 6; Roger de Hoveden, ed. Saville. P. 599—600.

folket at udtale Forbandelser over Sverrer og hans Mænd i Livet og i Døden, medens de sikkert lovede Magnus's Tilhængere, som faldt for dennes Sag, at deres Sjæle skulde være i Paradis, før deres Blod var blevet koldt paa Jorden ¹⁾.

Saa stærk en Fiendemagt havde Sverrer at stride mod i sin Kamp med Magnus Erlingsøn om Kongedømmet. Og han førte Kampen ligesaa vel med aandelige som legemlige Vaaben. Mod Erlings Kløgt og Krigerdygtighed satte han sin egen Overlegenhed i begge Henseender, og mod Magnus's Bønselighed hos Folket i det sydlige og vestlige Norge satte han Thyndernes Hengivenhed og sine Birkebeners Troslab. Mod Lendermandenes Had stillede han sine egne Krigshøvdinges Værgerrighed, som han smigrede og opeggede ved at love dem deres fælede Modstanderes Hædersnavne og Rigdomme ²⁾. Almuens Uvilje og Fordomme søgte han at bekjempe ved skaansom Overbærenhed, ved de fredelige Næringsveies Beskyttelse, ved belærende Taler og ved bitter Spot. Sine Fiender i Kirken mødte han helst med kirkelige, eller i alle Fald aandelige Vaaben, med Kirkens egen Lære og Landslovens Bestemmelser, — og heri kom utvivlsomt hans geistlige Opdragelse, der ikke synes at have været overfladisk, ham høieligen til Gode.

Sverrer med sit Skarpsyn gennemskuede uidentivl meget snart det hierarkiske System, som Erkebiskop Cystein ved Dereenskomsten med Erling Skaffe havde søgt gennemført i Norges Statsret, og paa hvilket, som paa en Grundsteen, Retmæssigheden af Magnus Erlingsøns Kongedømme hvilede. Han indsaa de vigtige, for Kongedømmet forderkelige Slutningsfølger, som deraf kunde udbrages; men han opfattede ogsaa dets indre Brøst og svage Sider. Han saa, at det støttede sig paa Grundsatninger, der havde et vist Medhold i den romerske Kirkes allerede udtalte Vaastande, men som dog overalt i Europa bekjæmpedes med vigtige Grunde, hentede fra Kirkens ældre Forhold og tidligere Lære; og han saa derhos, at det var ganske stridende mod Aanden i Norges gamle Samsundsorden i dennes hele indre Sammenhæng. Denne Samsundsorden, med sit af Lendermandenes patriarkaliske Myndighed ledede Folke- eller Bondevælde og sit af begge temmelig indskrænkede Kongedømme, fandt Sverrer uidentivl i mange Dele forældet, rystet ved de forudgaaende indre Uroligheder, og uoverensstemmende med de statsrettlige Anskuelser, som nu havde gjort sig gjældende fast over hele det vestlige Europa. Her var først — og det tidlig — det oprindelige germaniske Folkevælde blevet kvælt af et gennem Pensvæsenet udviklet Udelsvælde; og for at holde dette Standen havde igjen Kongemagten meer og meer støttet sig til en g u d d o m-

¹⁾ Sv. S. c. 38, 99.   ²⁾ Sv. S. c. 35.

melig Ret, til den Christendommens Lære, at al Dyrighed er af Gud, hvilken anvendt paa den høieste verbodlige Dyrighed, Kongedømmet, opstillede dette som en Gave af Gud, og Ighænderen som Konge af Guds Naade. Pavedømmet vilde fortolke dette som eenstyvende med: Konge af Kirkens eller Pavenes Naade og vilde see dette betegnet i Kongens Salving og Kroning, ved hvilken kirkelige Handling, udført af Kirkens Forstandere, den guddommelige Bemyndigelse først meddeeldes Kongen gjennem Kirken af dennes frie Billie. Men herimod gjorde Kongerne den kraftigste Indsigelse, idet de paaastede at have sin Kongemyndighed umiddelbart af Gud og ikke igjennem Kirken og dens Forstandere paa Guds Begne; hvad enten saa Kongen var Konge ifølge lovligt Valg eller Arveret, var altsaa den guddommelige Bemyndigelse strax tilstede, og Salvingen og Kroningen kom kun til som en symbolisk Handling, hvorved Kirken fremstillede og tydeliggjorde hiin allerede givne guddommelige Bemyndigelse for Almeenhedens Dine, og som Kirken sølgelig i Grunden ikke kunde negte at udføre, naar Kongen paa lovlig Naade havde erhvervet sit Kongedømme. I Norge havde man for Magnus Erlingsøns Kroning intet Begreb om en guddommelig Oprindelse af Kongedømmet. Man saa dets Oprindelse ifkun i en gammel allerede under Hedendommen afsluttet Overenskomst mellem Folket paa den ene Side og Harald Haarfagers Æt paa den anden. I Magnus fik man først en Konge af Guds Naade, men i den Betydning som Pavedømmet og Hierarchiets Tilhængere vilde have Udtrykket fortolket: af Kirkens eller St. Olafs Naade. Sverrer forfæstede aldeles et saadant Kongedømme. Dog vilde han paa den anden Side ikke vende tilbage til Nordmændenes gamle Anskuelse af Kongedømmet som oprundet af en blot og bar retslig Overenskomst. Kongedømmets guddommelige Ret vilde han ikke slippe; men han opstillede imod den hierarchiske Anskuelse heraf, som Erkebiskop Eysteinn havde gjort gjældende, den ovenomtalte kongelige Anskuelse — om jeg saa maa kalde den —, som allerede var paa god Veie til at skaffe sig almindelig Indgang i de europæiske Rigers Statsret.

Vi kunne danne os et klart Begreb om den Anskuelse, Sverrer i ovennævnte Henseende opstillede, af tre Kilder: af de flere Taler, som i Sverrers Saga forekomme, hvilke upaatvilelig paa det nærmeste ere ordret optegnede som de fløde af Sverrers Mund; — af et Stridskrift om Kirkens Forhold til Staten, som er forfattet i Sverrers Regjeringsstid, fuldkommen i hans Aand, og ganske vist efter hans umiddelbare Tilfagn; — og endelig især af Kongespeilet, dette mærkelige Skrift, der skjønt det ikke, som Enkelte have troet, kan være forfattet af Sverrer selv, dog siensynligen er fra hans Tid,

skrevet af en af hans Tilhængere, og i alt, hvad angaar Kongedømmet og Kirken, støttet til hans Meninger. Ifølge disse Rilder tør man udhøve som Sverrers Anskuelse i Hovedsagen Følgende:

Gud har umiddelbart indstiftet tvende Myndigheder her paa Jorden: den kongelige og den biskoppelige, eller Kongedømmet og Kirken. Hver har sit af Gud givne Omraade: Kongedømmet omfatter alle verdslige Ting, Kirken alle aandelige. Den ene af disse Myndigheder kan ikke gaa ind paa den andens Enemærker, uden at Gud, af hvem de hver især ere indstiftede, derved fortrønes. Thi begges Omraade er Guds Eiendom, og Biskoppen ligesaavel som Kongen iffun jordist Bestyrer af hvad der tilhører Gud alene. Baade Konge og Biskop ere derimod, som Guds hinanden sidsordnede Tjenere, skyldige at understøtte hinanden gjensidigen i deres guddommelige Embeder. Kongedømmet er et Billede af selve den guddommelige Høiheid, og Kongen af Gud bestiftet i det høieste Dommersæde paa Jorden. Hver Konge, som bærer fuld kongelig Verdighed, kaldes med Nette Herrens Salvede; og Kristus, medens han var paa Jorden, gav Exemplet paa hvorledes man bør ære og lyde Kongen, idet han baade selv betalte Kongedømmet Skat og bød St. Peter, som han dog satte til den prestelige Verdigheds Hoved, at betale den. Idet man hædrer Kongen for det Navns Skyld, som han har af Gud, hædrer man Gud selv, og den som ikke bærer Uresfrygt for Kongens Høiheid, han frygter ikke Gud. Gud selv har givet Kongen i Hænde sit skarpe Sverd til al Slags legemlig Nøvselse. Det bider altid saart, endogsaa naar dermed hugges uretteligen; dog har Kongen for Brugten at gjøre Gud alene Regnskab, men et strengt Regnskab, der gjælder evig Forbømmelse. Med samme Sverd har Kongen ogsaa at verne om Kirken, hvis Biskoppen ei fuldkommen seer sig istand dertil. Thi Biskoppen har vistnok ogsaa af Gud erholdt et Nøvselsens Sverd; men det er kun et Ordets Sverd, der hviler i Munden og ikke i Haanden, med hvilket han blot kan negte den, der vanærer Kirken, den aandelige Føde, som denne meddeler (d. e. excommunicere ham), og hvilket, hvor saart det end bider — saarere end Kongens, — naar dermed reifærdigen hugges, dog aldeles ikke bider, hvis det bruges uretteligen, men tværtimod da hugger den selv til Meen, som svinger det ¹⁾).

Man indseer let, at denne Lære, idet den stiller Kongedømmet og Kirke som sidsordnede Indstiftelser af Gud, alligevel, paa en ingenlunde utydelig Maade, stiller Kirken i dens Fremtræden paa Jorden under Kongedømmet og indskærper Biskopperne i første Forhold den samme Lydighed mod deres Konge, som enhver anden Undersaat skylder ham; — at den lægger en ubegrændset

¹⁾ Agst. c. 44 og 45, ifrt. m. c. 69 og 70.

jordiff Myndighed i Kongens Hænder, hvilken Myndighed Kongen har af selve Gud, som hans Salvede ifølge sin kongelig Verdighed, uden Kirkens eller Biskoppernes Mellemskomst, og for hui Benyttelse han staaer Gud ene til Ansvar; — at den endeli ved en simpel Følgeslutning endog unddrager Kongens Person som hellig ved den Verdighed Gud umiddelbart har betroet ham, fra Kirkens Dommermyndighed i aandelige Sager, hvilken den forresten indrømmer Biskopperne at udøve endo ved Excommunication.

Hvorledes Sverrer af en saadan Lære kunde ulede et Forsøg for sit eget Kongedømme imod Kirkens Paastande til Fordeel for Magnus Erlingsføns, er ikke vausseligt at begribe. Sverrer paastaa at være Konge ifølge Rigets lovbestemte Arvesølge og en lovformel Antagelse, overhovedet ifølge en lige siden Rigets Stiftelse tilværelse og aldrig retlig ophævet Lov; — medens Magnus derimod var Konge ifølge en nyere selvgjort Bestemmelse, der aldrig ad retslig Veie har vundet Gylldighed som almindelig Landslov, og som man desuden maatte give tilbagevirkende Kraft for deri at finde nogen Støtte for Retmæssigheden af hans Kongedømme. Sverrer var altsaa ifølge selve sin lovlige Afkomst til Kongedømmet den sande Herrens Salvede, medens Magnus iffun var den jordiske Kirkes Salvede ifølge en Anmæsselse af Biskopperne. Hos Sverrer hvilede den guddommelige Ret i al sin Fylde, og de kunde ingen Excommunication eller Bannsættelse fra Kirkens Side utflutte. Kirkens Sverd var mod ham uvirksomt og vendte sig kun mod Biskopperne selv, som vovede ulovligen at hugge med det. Enhver Keisning af hans Undersaatter mod ham var et Dyrer mod Gud selv, hvilket han var berettiget til, ja pligtig at revse; og for Macden, hvorpaa han revsede det, stod han kun Gud til Ansvar.

Læren gennemført i streng Følgerigtighed var farlig ikke for Kirken jordiske Magt alene, men ogsaa for Folkets Frihed og gammel Ret. Den sammentrængte nemlig al mulig Statsmyndighed Kongedømmet, som den eneste af Gud befittede Dyrighed i jordiff Ting, og erkjendte ingen anden Statsmagt. Den stillede i Grunden Kongen over alt jordiff Ansvar, over enhver ældre statelig Overenskomst mellem Kongedømme og Folk, paa hvilken Norge Samfundsorden hidtil hvilede, og kunde saaledes, strengt fulgt, læt til det mest uindstrænkede og utaaleligste Kongedespoti. Det var ogsaa paa denne Lære, med dens Misforstaaelse af det kristelige Begreb om Dyrighed — der naturligviis ikke udelukkende betegner Kongedømmet, men enhver lovlig indstiftet Statsmagt — at det uindstrænkede Kongevælde byggedes, som i mange

Europas Lande under de følgende Aarhundreders Løb stræbte, at indsmige sig, hvad ogsaa efterhaanden tildeels lykkedes. I Norge fandt vistnok ogsaa Læren hastig Anklang; men baade Sverrer selv, som her først benyttede den, og hans Tilhænger paa Norges Kongestol, der alle betjente sig til den i større eller mindre Udstrækning, formildede den høieligen i dens Anvendelse baade med Hensyn til Kirken og med Hensyn til Folket. Alligevel levede den, — understøttet af Tidssaaens Reming, af de gamle Samsundsforholdes Rystelse ved de indvortes Uroligheder, af de gamle folkelige Statsformers Utilstrækkelighed for en fremskridende Tids Krav, — til en uformærket Udvikelse af Kongemagten paa Folkemagtens Bekostning. Efter noget meer end eet Aarhundredes Forløb var Folkemagten saa at sige kun til i Formen, medens i Virkeligheden al Statsmyndighed var sammentrængt i Kongedømmet, som vel benyttede sin Magt mildt og faderligt og derfor var Folket hjært, men som dog viste sig under senere Forvillinger og Norges Indtræden i et videre Statsforbund, at være udfikket til alene, uden nogen det norske Folk repræsenterende Statsmagt, at opretholde det norske Riges Selvstændighed. Saaledes var uden tvivl den Lære om Kongedømmets Væsen, som Sverrer nærmest opstillede til sit eget Kongedømmes Forsvar mod Hierarchiets Annæksler, kraftig medvirkende til en gradviiis Forandring i Norges Samsundsorden, der i sine fjærnere Følger var uheldbringende for Riget.

25.

Erkebiskop Eysteins svrige Virksomhed og Død.

Erkebiskop Eystein var, som man vel kan tænke, ikke uirksom under Kampen mellem Magnus og Sverrer, men stod den første bi baade i Raad og Daad. Han søgte saa meget det stod til ham at opildne Modet hos Magnus's Tilhængere i Thronhjem og afværge de fladelige Følger af den throndiske Almues Forkjærlighed for Sverrer. Erkebiskoppen øvede især stor Indflydelse paa Bymændene i Nidaros; han levede i 1178 deres Modstand mod Sverrer, da denne kom did, og i det Slag ved Hattarhamar strax udenfor Byen, som Borgerne holdt med ham, var det Erkebiskoppens vel rustede og vel bemandede Langskib, der afgjorde Seieren til Bymændenes Fordeel ¹⁾. Erkebiskoppen synes dog ligesaa lidt i dette Slag som i noget andet selv at have været tilstede, eller haaret Vaaben — noget som hans Standsbrødre andensfeds just ikke vare bange for at gjøre trods Kirkelovens udtryffelige Forbud. I saa Henseende lader Eystein til at have holdt strengt paa sin egen og Kirkens Verdighed. Da Erling Skatke var

¹⁾ Ev. S. c. 28.

falben 1179, og hans Død havde nedslaget Modet paa mange af Magnus's Tilhængere, var det Eysteinn der især trøstede dem og Kongen, idet han paa et Thing i Bergen yttrede, at Tabet af Erlings Klogskab og Krigserfarenhed vel var føleligt, men at Erling ved sin Haardhed havde vendt Manges Sind bort fra Magnus's Sag, hvilke nu med Glæde vilde offre Liv og Guds for en Konge, de af Hjertet elskede ¹⁾. Han fulgte ogsaa Kongen det følgende Aar 1180 paa hans Tog til Throndhjem ²⁾, men blev her kun Vidne til Magnus's store Nederlag i Slaget paa Jlevold. Da Magnus efter dette Uheld fór til Danmark for at søge Hjælp hos Kong Valdemar, drog Erkebiskop Eysteinn over til England, hvorfra han lyste Ban over Sverrer ³⁾.

Eysteinn forblev i hele tre Aar i England fjærnet fra sit Sæde. Han og hans Følge synes her at have udsprebt mange af de usofvee deeltagte Nygter om Sverrer, hvilke vi gjenfinde hos samtidige og fort efter levende engelske Historiefriivere ⁴⁾. Om Aarsagen til at han saalænge holdt sig borte fra sin Biskopsstol findes ingen sikkre Oplysninger. Man maa formode, at han fandt sin Stilling i Throndhjem, midt imellem Sverrers Tilhængere, ubehagelig og farlig, og at han maastee ogsaa, efter at have lært Sverrers Dvgtighed bedre at kjende, begyndte at mistvisle om den heldige Udgang af Magnus's Sag. I det Sidste maa man bestyrkes ved hans Færd, efterat han endelig i 1183 var vendt tilbage til Norge. Magnus's Sag syntes netop dengang at have faaet et Opsving ved nogle vundne Fordele; men strax efter blev han overrumplet i Bergen af Sverrer, mistede sin hele Flaade og flygtede atter til Danmark. Efter denne Hændelse sluttede Erkebiskoppen, som var tilstede i Bergen, Forlig med Sverrer og vendte derpaa tilbage til Nidaros til sit Sæde ⁵⁾.

Angaaende Vilkaarene for dette Forlig vide vi Intet. At et af de væsentligste har været Sverrers Løsning af det Ban, Eysteinn havde udtalt over ham i England, har man al Grund til at antage; sliønt det altid maa synes besynderligt, at Sverrers ellers saa udførlige Saga ikke med et Ord omtaler denne Banskættelse, hvilken dog engelske Striebenter kjende. Aarsagen kan maastee være den, at Banskættelsen, som var forkyndt i et fremmet Land, og som desuden, anvendt paa en norsk Konge, var noget for Nordmændene ganske nyt og usædvanligt, ikke er bleven almindelig bekjendt i Norge, — og at Sverrer der for ikke heller har villet give sin Afløsning nogen isinesaldende Offentlighed. Han har tværtimod fundet sig bedst tjent med at lade en Hemmelighed hvile over det Hele, hvilken det heller ikke kunde være

¹⁾ Sv. S. c. 39.   ²⁾ Sv. S. c. 44.   ³⁾ Sv. S. c. 48, 78; Roger de Hoved. ed. Saville. p. 600.

⁴⁾ Nemlig de ovenfor anførte: Wilhelm af Newbury og Roger af Hoveden.   ⁵⁾ Sv. S. c. 78.

Erkebiskoppen til noget Gavn at bortrydde, naar han paa den ene Side saa Banskættelsen uden Virkning, og paa den anden Side selv af Hjertet ønskede et Forlig med Sværrer, hvilket kunde igjen bringe ham i rolig Besiddelse af Erkestolen. Hvad de øvrige Tvistepunkter angaar som kunde og maatte være mellem Erkebiskoppen og Sværrer angaaende Kongedømmets og Kirkens indbyrdes Forhold, da har det maaskee forekommet begge tjenligst at lade dem for Øjeblikket hvile. Paastanden om St. Olafs Lenshøiherd var allerede i Gjæring og Sværrer tilbagevisti, og man kan vel sige, af Eysteins selv opgiven ved hans Erkjendelse af Sværrers Kongedømme. De andre Kirken og Erkestødet af Magnus Erlingsøns indrømmede Privilegier har Sværrer aabenbare aldrig samtykket og end mindre stadfæstet; men om han end har bestemt udtalt deres Ugyldighed, har han maaskee ikke villet yppe nogen offentlig Strid herom med den altid høit anseede og mægtige Erkebiskop, helst naar denne fra sin Side heldede til Estergivenhed. Han har ikke ved at hobe et Dvermaal af Idmyggelse paa den allerede ymgyggede Kirkehøvding's Hoved villet drive ham til et muligt fortvovet Strid, der endnu kunde blive ødelæggende for Sværrer selv. Uden tvivl have begge Parter fundet det fordecelagtigst for det Første i forstilt Nøilighed at see Tiden an. I Hjertet kunne de vist aldrig have troet hinanden oprigtigen eller stølet paa Fredens Varighed. Da Magnus det følgende Aar 1184 for sidste Gang angreb Sværrer, sporer man ikke, at Erkebiskoppen har sat sig i Bevægelse til den første Undsætning; og Magnus's Fald i Slaget ved Himreite samme Aar har vel fuldkommen bestyrtet Erkebiskoppen i hans allerede valgte, Tiden iagttagende Statsklogt. Erkebiskop Eysteins optraadte ikke meer paa den verdslige Statsvirksomheds Skueplads; her havde han — og det sølte han sikkert selv — nu udfpillet sin Rolle, da han i Sværrer havde fundet sin Dvermand.

Den Virksomhed, i hvilken vi hidtil have betragtet Erkebiskop Eysteins, kan snarere kaldes Statsmandens end Prestens. Det var i det mindste Kirkens verdslige Tary og Vælde han i denne Virksomhed nærmest havde for Øie. Og dog tør man ikke negte, at et høiere aandeligt Formaal hos ham, som hos flere af dens Tids fremragende Kirkefyrster, kan have ligget i Tankens Baggrund, et Formaal, til hvis Opnaaelse Kirkens verdslige Vælde ifkun skulde tjene som Middel. Saa meget er vist, at Eysteins ikke benyttede sin Indflydelse hos Thrønderne og hos Nordmændene i det Hele alene til Gjænnendrivelsen af sine hierarchiske Planer, men ogsaa til Samfundsordenens Forbedring og Bestyrelse. Derom vitne flere Bestemmelser i Lovbogen, især i Frostathingsloven, hvilke udtryffeligen tillægges hans Medvirken, og som bleve vedtagne under Magnus Erlingsøns Konger

dømme. De angaa Regler for Thingstiftene paa Frostathinget, Int skjærpelse af Thingfreden, Overholdelse af No, Ret og Orden i Riget Indre, samt Straffe for Overtrædelsen heraf og for Brud paa sælde Dom og givne Tryghed ¹⁾). Her sees Erkebiskop Eysteinn paa en saar hæderlig Maade at have laant Kongedømmet og Erling Skakkes Landstyreelse en hjælpsom Haand.

Nærmere Eysteins geistlige Kalb ligger imidlertid hans Virksomhed for Christenrettens Ordning og Fuldstændiggjørelse, skjønt vistnok heri hans hierarchiske Aand nødvendig maatte fremlyse. Eysteinn sammensatte og fik Thronberne til at vedtage en ny Christenret, som det rimeligviis har været hans Mening med Tiden at faa indført i hele sin Kirkeprovins. Vi have ikke denne Christenret levnet aldeles saadan som den udgik fra Eysteins Haand; men der er al Grund til at tro, at dens væsentlige Indhold er bevaret i den Christenret, som findes i den endnu tilværende ældre Frostathingelov ²⁾). Man maa af de Forhandlinger mellem Kong Sverrick og Eysteins Eftermand, som senere skulle omtales, slutte, at Eysteins Christenret har, om end i det Væsentlige bygget paa den ældre af den hellige Olaf, indeholdt mange Forandringer og nye Bestemmelser til Biskoppens og Geistlighedens Fordeel. Det var jo vistnok ogsaa en Selsøvelse, at Eysteinn maatte stræbe at føre de Særrettigheder, som Erling Skakke og Magnus Erlingsøn havde tilfaldt Kirken, i Brug og Sedvane, ved at faa dem optagne eller gjorde gjældende i Christenretten. Den ovennævnte Frostathingelovens Christenret er vel, sammenlignet med den ældre Gulathingelov og den ældre visste, gunstige for Geistligheden end disse, og man mærker vistnok i enkelte Artikler en mere hierarchisk Aand; men man maa alligevel i denne Henseende finde den meget maadeholden og maadeholdnere, end den Eysteinn kunde ventes. Da man derhos savner Bestemmelser, som Eysteins synes at maatte have indeholdt, saa er det rimeligt, at den tilværende er en i enkelte Dele omarbejdet og tilsempet Udgave af hiin, fra den tidligere Halvdeel af det 13de Aarhundrede, hvori den ved sin hierarchiske Retning mest stødende er blevet bortskaaet. Eysteins Christenret findes, hvor den omtales, benævnt Guldfjede (gullhödr) ³⁾, et Navn, som egentlig synes at have været tillagt selv Haandskriftet, hvori den fremlagdes, eller muligens en heel Frostathingelovbog, som Eysteinn har ladet affrive, og hvori hans Christenret var indført i den gamle Sted tilligemed de øvrige Forandringer i Frostathingeloven, som Eysteinn havde faaet udvirket. Den Lovbog, hvilken Udstræfning den nu end maa have haft, modsatte

¹⁾ N. g. L. I. 128 jfr. 182, 183 og 19.

²⁾ N. g. L. I. 129—154

³⁾ Ev. S. c. 117.

den ældre Lovbog, der kaldes *Graagás* (*grágás*), hvilken var foranstaltet skreven af Kong Magnus den Gode. Muligen ligger i denne Udsættelse mellem tvende Haandskrifter af Loven, — eller Lovbøger i den mest indskrænkede Betydning, — Anledning til de tvende besynderlige Navne. *Graagásen* har været en allerede gammel og dertil simpelt skreven og uanselig Bog, Eysteins Guldffeder derimod en Bog, der var ny, skreven med større Kunst og navnlig prydet med Farver og Forgyldinger; den sidste stjælnede sig fra den første som en Fugl med guldstinnende Fjebre fra en uanselig mørkfarvet *Bilbgaas*. Eysteins Virksomhed for at ordne Frostathingelovens Christenret paa en til Tidens og Hierarchiets Fordringer hørende Maade er saaledes utvivlsom, thi man ei længer er i Stand til at paapege Enkeltheberne ved denne Ordning.

En af Grundene til Eysteins Stræben for Udvidelse af Ertesædens Indtægter, var, som allerede ovenfor berørt, hans Ønske, at lade den norske Metropolitanverdigheid fremtræde i en forøget ydre Glans. Hertil hørte naturligtviis, at Kathedral- eller Metropolitan-Kirken var en stor og pragtfuld Bygning. Eystein maa have fundet, at den gamle *Christ-* eller *Trinitatis-Kirke* fra Olaf Kyrres Tid ikke ganske svarede til denne Fordring, at den derfor maatte udvides og fornyes. Hermed synes han at have sysselsat sig gjennem en stor Deel af sin Embedstid. For at skaffe den nye, udvidede Kirke bedre Rum lod han nedtage den tætved liggende *Marie-Kirke*, som Kong Harald Haardraade havde bygget ¹⁾, og lod den flytte over paa den anden Side af Nidelven og reise igjen som Kirke for *Elgesæter Kloster*, hvilket han selv havde oprettet for regulære Kanniker af *St. Augustins Orden* ²⁾. Af Eysteins Tilbygninger til den ældre Christkirke og hans Estermands Fortsættelser af det af ham paabegyndte Verk fremstod ved Midten af det følgende Aarhundrede den store og pragtfulde Bygning, hvis Ruiner man endnu i *Thronhjems Domkirke* beundrer.

Med Hensyn til Eysteins egentlige Metropolitanvirksomhed kom det naturligtviis ikke lidet an paa den Medvirkning, som hans Lybbiskopper ydede ham. Men disse kjende vi desværre for selve Norges Bekommende ikke stort meer end af Navn. — I *Bergen* varede den førnævnte *Naals Biskopsdømme* ligesaa 1156 og til 1194. Hvorlænge han har havt *Nikolaus Peters søn til Mobbiskop* ³⁾, vides ikke. To for hans Kirke mærkelige Begivenheder indtraf i hans Embedstid, i hvilke han utvivlsomt har været Hovedmanden: *Kathedral-Kirken*, den store *Christkirke*, i *Bergen* blev fuldendt, rimeligtviis før

¹⁾ Se ovenfor S. 136. ²⁾ *En. Har. Gaard.* S. c. 39; *Formn.* s. VI. 267;

Ågrip c. 36; *ifr. Munch* III. 38. ³⁾ Se ovenfor S. 230.

1164 ¹⁾, og derved Biskopsædet fuldkommen fæstet ved denne By; — og den hellige Sunnivas Levinger bleve i 1170 overflyttede til denne samme Kirke fra Selia, hvor de hidtil havde været bevarede ²⁾. Der gives forresten Vaal det Vidnesbyrd, at han var en driftig og myndig Mand (skörungr mikill) ³⁾. — I Stavanger fulgtes Jon Birgerds søn af en vis Peter, om hvem vi intet vide. Hans Eftermand var igjen Amunde, som maa have nedlagt sit Embede før 1172 ⁴⁾, uvis af hvilken Grund, men som ikke døde før 1183 ⁵⁾. Han fulgte Erit, en Søn af den Ivar Skrauthanke eller Skrauthanste, der tidligere er nævnt blandt Nidaros's Biskopper. Erit var en af Kong Magnus Erlingsøns ivrige Tilhængere og viste sig som saadan især i 1181, efterat Magnus havde tabt Slaget ved Nordnæs i Bergen ⁶⁾. Denne Biskop kom senere, som vi skulle see, til at spille en vigtig Rolle, da han hævedes paa Metropolitansædet. — I Oslo var Thorstein bleven Vilhjalm's Eftermand i 1157 eller 1158; hans Virksomhed er ubekjendt, og han døde rimeligviis i 1169. Hans Eftermand Helge maa have været en fremragende Personlighed. I 1170 nemlig, da han endnu kun var udvalgt Biskop, var han Kong Magnus's og Erling Skaffes Sendemand hos Kong Valdemar i Danmark og indlebede der Fredsunderhandlingerne mellem dette Rige og Norge ⁷⁾. Han døde i 1190. — I Hamar vare Biskopperne den Tid: først en Orm, Arnalds Eftermand, og derpaa en Ragnar; disse tvendes baade Embedstid og Virksomhed er ubekjendt. Ragnars Eftermand var Thorer, som senere skal omtales. — Paa Drknøerne levede Biskop Vilhjalm den Gamle ligetil 1168, da han døde efter 66 Aars virksomme Styrelse. Hans Eftermand hed ogsaa Vilhjalm og døde i 1188, samme Aar som Erkebiskop Eysteinn ⁸⁾. — Paa Færøerne døde Biskop Mathæus i 1157 ⁹⁾. Hans Eftermand Røe, der før er omtalt, blev indviet i 1162 ¹⁰⁾. Med dennes Datter, Astrid, synes Sverrer at have været gift, før han kom til Norge. Røes Dødsaar kjendes ikke. — Paa Grønland skal Arnalds Eftermand, Jon Knut ¹¹⁾, have været Biskop i hele 37 Aar, nemlig fra 1150 til 1187, i hvilket Aar han døde. Hans Eftermand hed ogsaa Jon med Tilnavn Sverrer's fostre og skal være indviet i 1188 eller maaskee rettere i 1187 ¹²⁾. Paa Island døde Skaalhølt's Biskop Klæng Thorsteins søn i 1176. Tre Aar forud, da han allerede følte sig svag af Alderdom, havde han ansøgt Erkebiskop Eysteinn om Tilladelse til at nedlægge sit Embede og faa en Anden valgt i sit Sted. Erkebis

¹⁾ Se ovenfor S. 237. ²⁾ Jørl. Ann. 70. ³⁾ Biskop Thorklafs S. f. Berl. anecd. XXV. ⁴⁾ Munch III 129. ⁵⁾ Jørl. Ann. 74. ⁶⁾ Ev. S. c. 58.

⁷⁾ Munch III. 30. ⁸⁾ Jørl. Ann. 68, 76. ⁹⁾ Jørl. Ann. 64. ¹⁰⁾ Jørl. Ann. 66.

¹¹⁾ Se ovenfor S. 170. ¹²⁾ Jørl. Ann. 76; Sturl. S. p. 3 c. 4, 6.

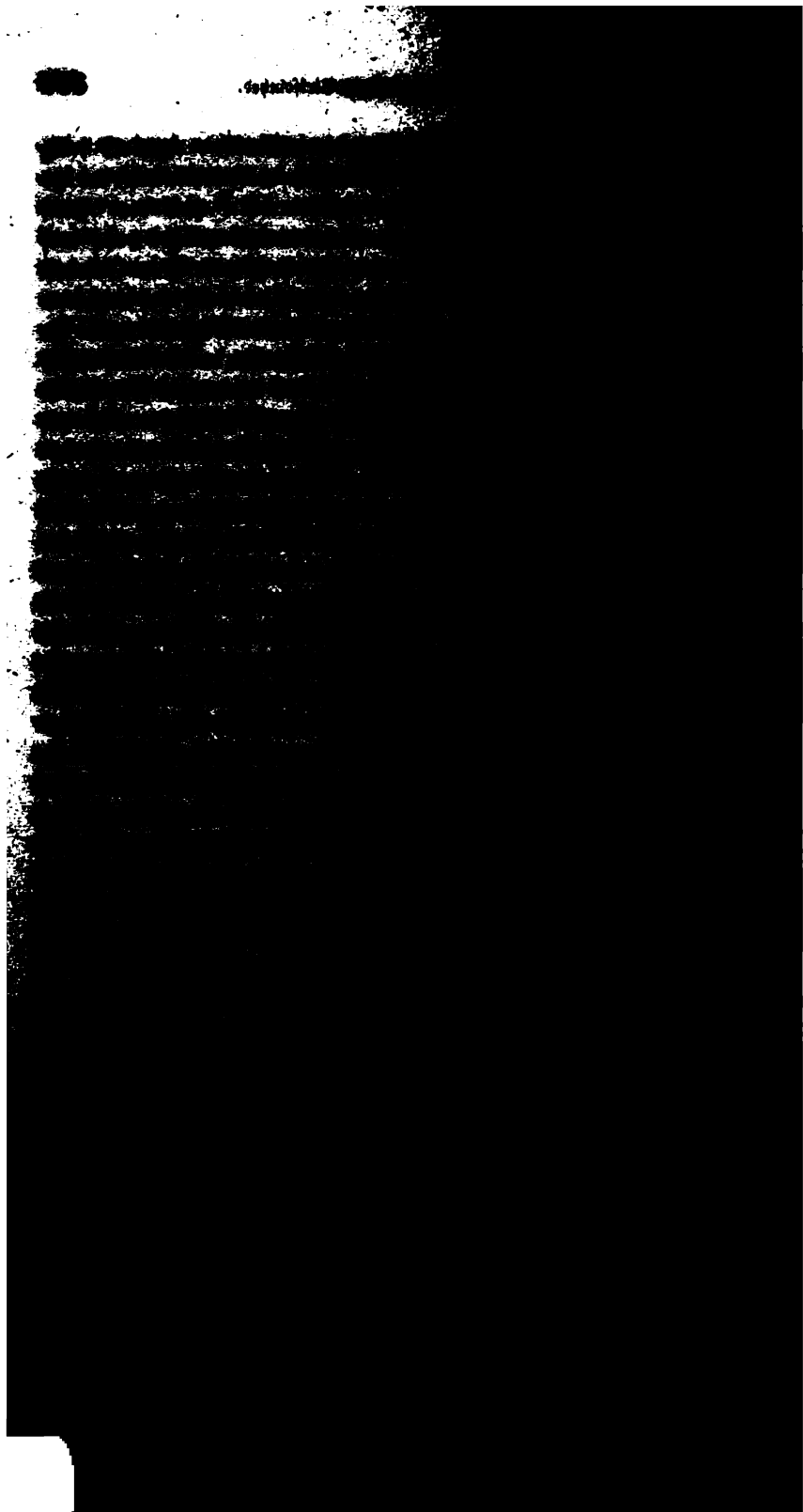

Koppen tillod, at en Anden maatte vælges, hvilken han lovede at indvie; dog skulde Kløng forestaa Gudstjenesten og Undervisningen, saalænge han dertil var i Stand, om han end ikke formaaede at oversfare sit Biskopsdømme. Kløng bad nu paa næste Althing Islands Hovdinge om at vælge en Biskop; men de henstjode Valget til ham selv, og nu valgte han den hoit anseede Thorlak Thorhalls søn. Denne havde i sin Ungdom efter at være bleven viet til Prest studeret i Udlandet i sex Aar, først i Paris og siden i Lincoln. En Stund efter sin hjemkomst blev han Prior og siden Abbed i det nyoprettede Kloster i Thykkvabø for regulære Kanniker af St. Augustins Orden. Da han nu var bleven valgt til Biskop, skulde han reise til Norge for at modtage sin Indvielse; men dette blev, uvist af hvad Grund, udtruffet saa længe, at Kløng imidlertid døde, og et Brev indtraf fra Erkebiskoppen, der paaskyndede den nye Biskops Valg. Thorlak reiste da endelig i 1177 til Norge. Han blev, som det heder, vel modtagen af Erkebiskoppen; men Erling Skakke var ham imod, og Erkebiskoppen vilde ikke indvie ham, uden at han dertil havde Kongens og Erlings Tilladelse, — en Omstændighed, som synes vise, at Erling gjerne har villet afkræfte det norske Kongedømmes Myndighed ogsaa til Island, som dog var ganske uafhængigt af Norge, — at han har grebet denne Leilighed for at vise Islændingerne hvad han magtede, — og at Erkebiskoppen har endnu følt sig i det Afhængighedsforhold til Erling, at han nodig har villet handle reent ud mod dennes Ønsker, selv om det var i en Sag som nærværende, med hvilken Norges Konge egentlig intet havde at skaffe, dels fordi den var en reen Kirkesag, og dels fordi den angik et Land af Erkebiskoppens Provins, hvilket ikke var Norges Kongedømme undergivet. Man seer, at Cystein endnu lige over for Erling har troet at maatte benytte sine nyerhvervede Nettigheder med Forsømmelse. Erkebiskoppen fik dog endelig udvirket Kongens og Erlings Samtykke til Thorlaks Indvielse, og denne gif nu for sig den 2den Juli 1178 i Dvervær af Biskopperne Paal af Bergen og Erik af Stavanger ¹⁾. — Paa Hole Støl sad den gudfrygtige og hoibyrdige Brand Sæmunds søn, der var indviet i 1164, ligetil sin Død i 1201.

Af Cysteins Metropolitanvirksomhed med Hensyn til Island findes Spor i tre endnu bevarede Skrivelser til Islændingerne ²⁾. Den første af disse, omtrent fra 1176, er stilet til Islands Biskopper, Hovdinge og Almue. Erkebiskoppen ivrer her først mod den Voldsomhed, mange Mænd der i Landet have vist mod Geistlige, hvilke de have saaret ja endog dræbt, samt mod den Løssagtighed, som der

¹⁾ Hungrv. c. 19; Finn Joh. I. 287—289; Berl. anec. XXIII—XXV.

²⁾ Finn Joh. I p. 236—244.

naturlig Folge af allerede forhen paapegede islandske Forhold, nemlig at der, med Undtagelse af Kathebralkirkerne og de faa Klosterkirker, fast alle Kirker vare private Mænds Ejendom, og deres hele Økonomi bestyret af disse verdslige Ejere. Da Cystein i Aaret 1178 havde indviet den nidkjære og hierarchiskfjænde Thorlak Thorhallengesøn til Biskop af Staalholt, paalagde han denne efter sin Hjemkomst at virke for det nævnte Diemed. Dette stemmede ogsaa ganske med Thorlaks eget Sind; og kort efter at han var kommen til sit Sæde, begyndte han ved Indvielsen af nogle nye Kirker, at negte Ejerne Bestyrelsesretten af disse Kirker og deres Gods. Herved vakte Misnøie og Spending. I Hørsmingen syntes det dog som Biskop Thorlak, der støttede sig til Erkebiskoppens Bud og den canoniske Ret (Guds Lov, som han kaldte den), skulde have Fremgang. Men da netop indtraf i Norge Virkebenernes Seire over Magnus Erlings søn, Erling Skattes Fald, og kort efter Erkebiskoppens Reise fra Norge og længere Ophold i England. Biskop Thorlak søgte sig berøvet sin Metropolitanens kraftige Understøttelse, medens hans Modstandere saa sig beskyttede ved de norske Forholde og muligen ogsaa ophidsedes fra Norge; han fandt det derfor nødvendigt at give efter, og lade Kirkegodssets Bestyrelse blive ved det Gamle ¹⁾.

Man har al Grund til at tro, at Erkebiskop Cystein i Norge, hvor Ælighed gaves, har handlet i fuld Overeensstemmelse med hvad han paalagde Biskop Thorlak med Hensyn til Island. Men Sagen havde i Norge, efter de herværende Forholde, ikke den indgribende almene Betydning som paa Island, og vakte derfor i Begyndelsen mindre Opsigt. Vi ville imidlertid senere saa at see, at denne Sag indtog sin Plads iblandt Livspunkterne mellem Sværrer og Cysteins Eftermand paa Erkesædet.

Som hørende til Cysteins Metropolitanvirksomhed maa vi ogsaa nævne den Lettelse, som han af Pave Alexander III (1159—1181) til Fordeel for den norske Almues Næringsdrift fik udvirket i de ældre strenge Bestemmelser mod Arbejde paa Helligdagene, idet nemlig Sildebæveri, med Pavens Indrømmelse, blev tilladt paa enhver Tid, naar Silben søgte Land, kun med Undtagelse af de allerstørste Helligdage ²⁾.

At Cystein har yndet Videnskaberne og navnlig haft Smag for Fædrenelandets Historie, maa man slutte deraf, at hans Samtidige, Munken Thiodref (Theodoricus monachus), en Nordmand og rimeligviis en Thronder, tilegnede ham en kort norsk Historie, skreven paa Latin og omfattende Tiden fra Harald Haarfager indtil Sigurd Jorsalfarers Død ³⁾. Denne lille Bog, der kan sees at være forfattet

¹⁾ Finn Joh. I. 289—295; Werl. anecd. XXIII—XXXII eft. den haandskr. Thorlaks-Saga. ²⁾ Udb. Frith. II. c. 26, i R. g. E. I. S. 139. ³⁾ Ser. r. dan. V. 311—341.

efter 1176, er især mærkelig ved den omfattende Læsning, den røber, af latinske Verfer, ikke alene af Middelalderen, men og af den klassiske Oldtid. Hvis man ei vil antage, at hans Citater ere Uddrag af disse Verfer, gjorde under tidligere Ophold i Udlandet, hvilket ikke er synderlig rimeligt, saa maa man fatte et godt Begreb om den Bogsamling, som allerede i Eysteins Tid har været i Nidaros, udentviul ved Kathedralkirken.

Den sidste bistoppelige Handling af Eystein, der i Sagaen omtales, synes ikke antyde noget særdeles bittert Sindelag mod Sverrer og hans Slegt. Den angif Sverrers Søster Cecilia. Denne var, som forhen fortalt, af Erling Skaffe, imod sin Villie, bleven giftet ud af Norge med den svenske Lagmand Folkvid. Da Sverrer var kommen til Magten, forlod Cecilia sin Husbonde og reiste tilbage til Norge, hvor det nu var Sverrers Hensigt at gifte hende med den anseede og mægtige throndiske Høvding, Vaard Guttormsøn af Rein. I Forsningen satte Erkebiskop Eystein sig imod Giftermaalet, som stridende mod Kirkens Lov, da Folkvid, Cecilias første Mand, endnu var i Live; Eystein paastod, at hun skulde vende tilbage til ham. Men da Cecilia med Vidner godtgjorde, at Egteskabet med Folkvid havde været tvunget, og følgelig netop efter Kirkens Lov, som forbrede Brudens Samtykke, var ugyldigt, — saa gav Eystein efter og tillod hendes Egteskab med Vaard 1184 el. 1185 ¹).

Om Høsten 1187 blev Erkebiskop Eystein syg i Nidaros, og holdtes ved Sengen udover Julen. Da han mærkede Dødens Nærme, kaldte han til sig Kong Sverrer, som just var tilstede i Throndhjem. Han og Kongen havde nu en lang Samtale, som det lader, uden Vidner. Da de skiltes, skal Erkebiskoppen — saa paastod i det mindste Sverrer — have bedet denne om Tilgivelse for hvad han muligens, under Kampen mellem ham og Magnus, kunde have forseet sig mod ham; og Mødet endtes med et fuldkomment Forlig og en gjenfærdig Tilgivelse. Eystein døde den 26de Januar 1188, efterat han i henved 27 Aar havde øvet Metropolitanmyndigheden over den norske Kirke. Han blev begravet i Christkirkens Sakristi (skrudhus). I en Tale, som Sverrer strax efter holdt i samme Kirkes Chor, berettede han, hvad der var foregaaet mellem ham og Erkebiskoppen under deres sidste Sammenkomst, og lagde naturligviis megen Vægt paa den Tilstaaelse, Erkebiskoppen ved denne Leilighed skulde have gjort: „at han i sin Modstand mod Sverrer var gaaet videre, end som han vidste var ret for Gud; men Aarsagen dertil havde været, at han ei syntes, han kunde unddrage Magnus sin Bistand“ ²). Rigtigheden af dette Udsagn beror vist nok paa Sverrers Sanddrubed alene, og denne kunde her være noget tvivlsom; — alligevel er der, saavidt os bekendt, i Eysteins Fremfærd i hans seneste

¹) Sv. S. c. 100; Peter Clausen (Udg. 1757). S. 557. ²) Sv. S. c. 107.

eveaar Intet, som bestemt modsiges, at hans tidligere Dom om Sværret og dennes Kongedømme so i mange Maader kan være bleven formildet.

Et Tilbageblik paa Cysteins Embedsliv i det Hele kunde af den værsladiste Betragter let fremfalde den Dom: at hans Metropolitankyrrelses Slutning ei holdt, hvad dens Begyndelse i Hierarchiets Sag lovede, og at hans senere Aar røbe Lunkenhed eller Svaghed. En saadan Dom vilde dog uden tvivl være høist overilet. Man maa her vel mærke sig, at det Ræmpeskridt, som Hierarchiet i 1164 gjorde, ikke var Frugten af en længe næret Plan og ikke forberedt gennem Arrætter ved dithen sigtende lempelig Tilnærmelse. Det var pludseligt, usforudset, fremkaldt ved et Sammenstød af gunstige Omstændigheder, hvilke det neppe stod i nogen menneskelig Aands Magt forud at beregne. Cystein greb de givne Forhold med Dristighed og tilvandt Hierarchiet en Seier, hvorom Ingen fem Aar i Forveien kunde have drømt. Men i al sin Dristighed var ganske vist Cystein klog nok til at indsee, at denne Seier, netop fordi den var uforberedt, fordi den kom Geistligheden ligesaa vel som Lægfolk aldeles uventet, maatte befæstes med stor Varsomhed og derfor nyttedes med meget Naadehold. Et ligesaa pludseligt Omflag kunde ellers lettelig indtræde, naar Folk og Styrelse fik roligere besindet sig. Og Forsigtighed var saa meget mere nødvendig, som neppe alle Biskopper i Norge, meget mindre det lavere Presteskab, endnu ret vare gennemtrængte af Hierarchiets Aand, saaledes at de fattede Bigtigheden af Cysteins Skridt og Nødvendigheden af at slutte sig om ham i en sterk Fylking til dets Forsvar. Under slige Forholde, og især efter det indtraadte Røngestifte, vilde det have været en Daarlighed af Cystein, ved hensynløs Benyttelse af de vundne Fordele at udæste den verdslige Statsmagt. I sig selv langt klogere og mere stemmende med den fine romeriske Statskunst var det, at lade Folk og Kongedømme for det første føle Virkningen af den sluttede Overeenskomst saa lidet som muligt, ja endog holde dens Indhold i det Enkelte i en vis Dunkelhed, — for siden efterhaanden, altsom god Leilighed gaves, at bringe dens Bestemmelser i virkelig Udøvelse. Betragtes Sagen fra dette Standpunkt, maa man i Cysteins senere Naadehold see velberegnet Klogskab, ikke Lunkenhed for Hierarchiets Sag eller Bakken i Grundsaetninger og Svaghed i Karakteren.

Cysteins Virksomhed baade som Statsmand og Biskop henfører ham utvivlsomt blandt de mærkeligste og mest begavede Personligheder, som Norges Historie har at opvise. Hans virkelige Fortjenester af den norske Kirke, og vel endnu meer hans Stræben for Hierarchiet paa Hounedes senere af den norske Kirke derved, at den i Aaret 1229 erklærede ham for en Helgen ¹⁾.

¹⁾ 361. Ann. 104.

26.

Eril Joarson tredje Erkebiskop. Begyndelsen af hans Strid med Kong Sverrer. Erkebiskoppen flygter til Danmark.

Sverrers og hans Birkebeners Dyrtræden imod Magnus Erlings-
søn havde, som ovenfor viist, fremaldt i Norge en Spending mellem
Kongedømme og Kirke. En Kamp mod Hierarchiet var ingenlunde
fra først af Diemedet for Sverrers Reisning. Han vilde blot til-
kjæmpe sig det Kongedømme, hvortil han ifølge sin Fødsel, efter Lan-
dets gamle Kongearvesfølge, var berettiget. Magnus's Kongedømme
var imidlertid paa en Maade Kirkens Vert og maatte forsvares af
Kirken, hvis egen Magt og Høihed dertil knyttede sig. Saaledes
kom Sverrer, vist nok ganske mod sin oprindelige Plan og Villie, til
at blive anseet for Kirkens Fiende. Men alt eftersom Lykken meer
og meer begunstige hans dristige Foretagende, alt eftersom det blev
ham klarere, at Kirken havde benyttet Magnus's Stilling til at paa-
lægge det norske Kongedømme et ufordrageligt Aag, havde ogsaa den
Tanke udviklet sig hos ham, at dette Aag maatte brydes, og at det
Kongedømme, han med saa meget Besvær havde tilkjæmpet sig, maatte
forsvares mod Hierarchiets Anmasselser. Vi have tidligere omhandlet
den Anskuelse af Kongedømmets umiddelbare guddommelige Ret,
hvilken Sverrer havde tilegnet sig i Modsætning til den Paa-
stand, som Hierarchiets Forfegtere stræbte at gjøre gjældende, nemlig at Kon-
gedømmets guddommelige Ret var middelbar, givet gennem Kir-
kens Forlening. Hiin Anskuelse kom vist nok kun efterhaanden til
fuldkommen Modenhed hos ham, og udtaltes rimeligviis ikke endnu
i sin fulde Skarphed, medens Kampen med Magnus Erlings-søn stod
paa, og maaskee ikke heller strax efterat den mægtige Modstander var
fældet, medens endnu den høit anseede Erkebiskop Eysteinn levede og
ved sit eget floge Maadehold ligesom tvang Sverrer til at udvise et
lignende. Derfor kunde det lade sig gjøre, at de vigtigste Tvistepun-
ter, som stode Kongedømmet og Kirken imellem, kunde, som det synes,
ved en stiltiende Overenskomst mellem Sverrer og Eysteinn, lægges
til Hvile, fordi Tiden ikke forekom nogen af Parterne stiftet for deres
Udkjæmpelse. Sverrer havde desuden fremdeles verdslige Modstan-
dere at bekvæmpe i Ruslungernes Parti (1185—1188), hvilket om
end ikke saa farligt som Magnus Erlings-søns, dog voldte ham Uro.
Men Erkebiskop Eysteins Død og siden Ruslungernes Tilintetgjørelse
i samme Aar forandrede denne Sagernes Stilling. Nu troede Sver-
rer at kunne meer uforbeholdent lade sine Grundsætninger med Her-
syn til de kirkelige Forholde træde i Lyset. Eysteins Efterfølger vil-
de han ei vise den samme Føielighed, som han havde vist Eysteinn, —
derpaa var han udentviol allerede forlængst bestemt.

Sverrers første Skridt med Hensyn til Kirkens Anliggender efter Erkebiskop Eysteins Død, da det nemlig gjaldt om at bestemme dens Eftermand, bærer Præget af Maadehold. Nidaros's Erkestol urde nu vel ifølge de canoniske Regler besætted ved frit Valg af de ved Metropolitankirken ansatte Chorsbrødre. Dette skede imidlertid ikke, og deres Kapitel synes ikke engang at have fremsat nogen bestemt Paastand i denne Henseende, — et Beviis paa hvor lidet anerkjendt endnu Kapitlernes Valgret i Virkeligheden var, og hvor lidet de endnu selv følte sin Stillings Vigtighed. Paa den anden Side synes heller ikke Kong Sverrer at have trostet sig til ganske paa egen Haand og ifølgelig Magtfuldkommenhed at bestikke en ny Erkebiskop. Han valgte imidlertid en Fremgangsmaade, som baade i sig selv var fornuftig og imeligviis tildeels har stemmet med den gamle Sedvane ved Biskoppers Ansættelse i Norge. Han lod Landets Biskopper og andre Hovsinger samle sig til et Møde i Bergen om Sommeren 1188, altsaa samme Aar som Eystein var død i Januar, og paa dette Møde, ved hvilket han selv var nærværende, lod han Valget af en ny Erkebiskop komme under Overlægning.

Den som nærmest kom paa Tale var Erik Ivarssøn, Biskop af Stavanger. Denne havde Erkebiskop Eystein anbefalet til sin Eftermand, især vel fordi han i ham sporede Emnet til en djærv Hierarchiets Forsvarer. Kongen derimod var ikke for Eriks Valg. Grunden hertil kunde netop være den samme, som rimeligviis gav ham Eysteins Anbefaling, nemlig hans hierarchiske Sindelag; desuden havde Erik, hvilket vi allerede tidligere have berørt, som Biskop i Stavanger vist sig at være en ivrig Tilhænger af Kong Magnus Erlingsøn ¹⁾. Imidlertid findes ikke Sverrer at have paaberaabt sig nogen af disse Omstændigheder mod Eriks Valg; derimod anførte han Eriks Rundhaandethed eller Ddselhed, der gjorde ham, efter Kongens Mening, usikkert til at bestyre Kirkens Gods. Men hertil indvendtes af Mange, at man just trængte til en Erkebiskop, som vidste at bruge Erkestolens Gods, hvilket desuden var saa meget, at det neppe vilde komme til at skorte, — et mærkeligt Vidnesbyrd om Erkesædets glimrende Opsving under Eysteins Styrelse. Sverrer gav efter; Erik blev valgt til Erkebiskop og forlod endnu samme Sommer Landet for at søge sin Stadsfæstelse i Rom ²⁾. Han modtog den tilligemed Pallium af den daværende Pave Clemens III (1187—1191). Han vendte først tilbage til Norge den følgende Sommer 1189 og begav sig til Nidaros til sin Stol, hvor han — som der siges — blev vel modtagen af Chorsbrødrene ³⁾.

Erkebiskop Erik viser sig strax at have udviklet en ikke ringe geist-

¹⁾ Ev. S. c. 58.

²⁾ Ev. S. c. 108.

³⁾ Ev. S. c. 112.

lig Virksomhed, der dog i Begyndelsen neppe i nogen væsentlig Grad stødte an mod Kongedømmet, og heller ikke findes at have afstøbt noget nogen Uvillie imellem ham og Kongen. Denne Virksomhed var nemlig især rettet paa Sebernes Forbedring ikke mindre hos Geistlighed end hos Lægefolk; og heri kunde Kong Sverrick neppe andet end samstemme med ham, da Kongen selv levende maatte have følt, hvor høieligen Folkets Seber vare komne i Forfald under de indvortes Krige.

Til det første Diemed sigtede Erkebiskoppens Forbud mod i Geistlige bare Vaaben eller gik i Krig, — et Forbud, som støttede ved en Pavebulle af 28de Januar 1189 ¹⁾, hvilken han uden tvivl havde modtaget under sit Ophold i Rom. Dette var ganske i Christendommens Aand og vist nok fuldkommen stemmende med Kongens Ansættelse. Forbudet var sikkerligen ogsaa paa Grund af Tid og Omstændigheder fornødent, da der er al Rimelighed for, at de forudgaaende indre Uroligheder altfor meget havde loffet mange norske Geistlige in paa en for deres Stand upassende frigerst Leveviis, uagtet en saadan in genlunde fandt Støtte i Landets Love, hvilke som forhen viist, fritog Presten for Leding. Erkebiskoppen indskærpede Forbudet ogsaa for Islands Vedkommende i en Skrivelse til Biskopperne Brand af Hol og Thorlak af Skaalholt ²⁾, — ligeledes med god Grund, da Island paa denne Tid var ligesaa plaget som Norge af indre voldsomme Uroligheder mellem de stridbare, ærgjerrige Hovdinge, og mange Presten ei undsa sig for deri at tage Deel med væbnet Haand, og end Biskopperne selv udmærkede sig ved en fredelig og kristelig Færd. Eriks Stræben gik i det Hele, ligesom hans Formands, ud paa at bortdrage Geistligheden fra en for deres Stand og Stilling upassende Indblanding i verdslige Anliggender. Derfor indskærpede han i et andet Brev (af 1190 eller 1191) til Islands Biskopper, Hovdinge og Almue, hvad Erkebiskop Eysteinn allerede havde udtalt, at Presten ikke uden i enkelte høist nødvendige Tilfælde maatte paatage sig for Andens Udførelsen af verdslige Retsager; ja han forbyd endogsaa udtrykkelig det Forhold, som ligesom Christendommens Indførelse havde været ganske almindeligt paa Island, at Goderne eller Heredsforstanderne tillige vare Presten, og saaledes paa een Gang baade vare verdslige Retsbestyrere og besørge Kirketjenesten. For Fremtiden — blot han — skulde Biskopperne paa Island ikke vie nogen til Prest, som besad Godord, med mindre han opgav dette til den nærmest berettigede ³⁾.

Med Hensyn til Lægefolkets Seber, da stræbte Erkebiskop Eri især at indskrænke den overhaandtagende Læsegigtighed og de jævnlige Brud paa Egteskabets Hellighed endog ved Forbindelser inden for

¹⁾ Norsk Diplomatarium II. 1; Dipl. Arn. N. II. 11.

²⁾ Finn Joh.

244—248. ³⁾ Finn J. I. 253—255.

budne Slegtstabsled. Dette viser sig af de flere endnu levede Breve af ham til Island ¹⁾, i hvilke han med Navns Nævnelse besylder flere af de mægtigste blandt Dens Hovdinge for at give sine Landsmand i denne Henseende det sletteste Exempel og opfordrer Biskopperne, i Medfør af deres Embede, til at gjøre Alt hvad der stod i deres Magt for at hemme saadant Uvæsen. Hvad han her paaanfer hos Islændingerne, har han vist ikke forsømt at paaanfe i selve Norge, hvor ligesaavel som paa Island Sedeligheden i dette Punct synes paa den Tid at have været i høi Grad slappet.

I alt dette viser sig intet andet end en høist rosværdig kirkelig Aidskærhed fra Erkebiskop Eriks Side. At han derhos søgte at verne om Kirkerens og Presternes Ufortrænelighed ved at opstille Brud paa de forfædtes Fredhellighed og Volds handlinger mod de sidste som Vandsgjærninger er, var baade stemmende med den almindelige romerske Kirkelov og med Tidens Anskuelser; det var desuden stemmende med det, som allerede var udtalt af Erkebiskop Cystein. Kong Sverrer maa ogsaa have billiget dette sidste, da han rakte Haanden til at give det fuldkomne Lovskraft. Dette skede paa et Møde, rimeligviis i Bergen, i Aaret 1190, ved hvilket Kongen selv var tilstede, og hvor Erkebiskop Erit var samlet med alle sine daværende norske Bysbiskopper, nemlig: Paal af Bergen, Helge af Oslo, Niall ²⁾ af Stavanger og Thorer af Hamar, samt flere Abbeder og en Mængde Prester, — alt saa et Slags Provincial-Concilium. Her blev nemlig en Bestemmelse udfærdiget, ligesaavel i Kongens som i de forsamlede Geistliges Navn, til Advarsel mod visse Handlinger, som droge Vanfættelse til Følge: Forstyrrelse af Kirkes Fred, Forgribelse paa Prests Person, Kvinders Voldtægt og utilldelig Vaaenbyrd i Kirkefærd eller Thingfærd ³⁾. Bestemmelsen blev sat som Indledning i Epidsen for en paa samme Møde vedtagen, eller i det mindste udkastet Christenret, endnu bevaret under Navn af Kong Sverrers Christenret ⁴⁾. Denne er i den Form, hvori vi nu besidde den, egentlig en Gulathings-Christenret, og har været indtagen i en Gulathings-Lovbog. Man skulde imidlertid tro at Hensigten med den har været at gjøre den til en almindelig Christenret for hele Norge, noget som den dog aldrig er bleven; — tvivlsomt er det om den engang er bleven virkelig indført som gjældende i Gulathingslagen. Sandsynligt er det, at Lovudkastet, fra hvem det nu nærmest skrives sig — det er egentlig kun en daarlig Sammenstøbning

¹⁾ Finn J. I. 244—255.

²⁾ Saaledes i N. g. L. I. 409. Munch tror, at her bør læses: Nikolas. Forandringen forekommer mig ikke nødvendig; herom nedenfor. ³⁾ N. g. L. I. 409, jfrt. m. Finn J. I. 254. ⁴⁾ N. g. L. I. S. 409—434.

af de ældre Gulathings- og Frostathings-Christenretter, den sidste nemlig i Erkebiskop Eysteins Bearbejdelse i Guldfjæder, dog uidentivt noget mildnet til Kongedømmets Fordeel —, har været et Hastværksarbejde, som hverken har fundet Kongens eller Biskoppernes fuldkomne Bifald, og derfor ikke er bleven ophøiet til virkelig Lov ¹⁾. Hvad nu de her opstillede Bansgjærninger angaar, da maa man ikke betragte disse som de eneste Handlinger, der droge Kirkens Ban efter sig; thi allerede de ældste Christenretter, om de end ikke udtryffeligt nævne Bannet, opstille dog Forbrydelser, der medføre en Udelukkelse af Landskirken, en Henviisning til hedensk Land. Man maa derimod betragte dem som Forbrydelser, der tidligere belagdes med den verdslige Lovs almindelige Straffe eller Bøder, og derhos maaskee tildeels for Kirkens Vedkommende med en ringere Kirkebod, men som nu paa Grund af den om sig gribende Lovløshed og Ufædelighed anfaas baade af Kongedømme og Kirke at burde straffes paa en, ogsaa i moralsk Henseende, mere affrættende Maade. Forresten var Bestemmelsen om Bansgjærninger udstedt for hele det norske Rige. Den sendtes af Erkebiskoppen ogsaa over til Island med Paalæg til Biskopperne der at see den efterkommet ²⁾.

I disse offentlige Forhandlinger spores ingen Misstemning mellem Kongen og Erkebiskoppen. En saadan ulme imidlertid ligesuldt allerede dengang under det fredelige Jdre, og den brød ud i aabenbar Strid, før man skulde vente det, og med en Voldsomhed, hvortil man i Norge ikke før havde seet Mage. Vi skulle først fremstille dette Udbrud saaledes som Sverrers Saga fortæller det.

Strax da Erkebiskop Erik var kommen til sit Sæde i Nidaros, prædikede han i Christkirkens Chor og brugte mange haarde Ord mod Birkeneerne. Flere af disse fandt sig stødt herved og lagde Erkebiskoppen for Had. Snart reiste sig ogsaa Tvistemner mellem ham og selve Kongen. Endnu stode de i Erkebiskop Eysteins Tid fattede Bestemmelser ved Magt om Bødernes Beregning i Christenretten inden Nidaros's Biskopsdømme efter sølvvurderet Dre, hvorved de Erkebiskoppen tilfaldende Bøder fordobledes, uden at de Kongen ifølge den verdslige Lov tilkommende Bøder i samme Mon vare forsøgede. Sverrer forlangte nu af Erkebiskoppen, at han skulde vende tilbage

¹⁾ Hvorban det egentlige Forhold er med den saakaldte Sverrers Christenret, er ikke let at ubfinde. At der i den findes enkelte Bestemmelser sælles med Frostathings-Christenretten, hvilke ere yngre end Sverrers Tid, forekommer mig indlysende, f. E. Bestemmelserne om Alterens Sakramente. Dette forhindrer imidlertid ikke, at Loven jo i sine Hovedbestanddele kan være sammensat Sverrers Dage og som et Udkast fremlagt paa Mødet i 1190. Senere Tid lag kunne i den være gjorte ligesom i Frostathings-Christenretten, og i en saadan forsøget Form er den bleven os levnet. ²⁾ Jfr. Finn Joh. I. 254

igjen til den gamle Beregningsmaade, da den nye i Grunden var en Lovløshed, som Erling Skaffe i sin Tid havde tilladt af blot egenlystige Grunde, for derved at kjøbe Erkebiskoppens Understøttelse for sin Sønns Kongedømme, og som det var Lyffets Erkebiskop Eysteinn ved sin Magt og Anseelse at drive igjennem hos Bønderne. Men vilde ikke Erkebiskoppen gaa ind herpaa, saa maatte han tillade Kongen at forsøge sin Ret i samme Maal, og Erkebiskoppen maatte da paatage sig Ansvarret baade for Gud og Folket. Erkebiskoppen negtede reent ud at opfylde Kongens Forlangende baade i den ene og den anden Henseende. Guds Ret — sagde han — burde stedse vore og aldrig minke. Men Kongen havde den Ret og den Lov, som han selv havde bestemt, med den deri for Kongen fastsatte Beregningsmaade af de ham tilkommende Bøder; og vilde han ikke overholde den, da fik han selv bære Ansvarret for sit Edbrud baade for Gud og Menneker ¹⁾.

Til dette vigtige Twistepunkt kom snart et andet. Det var gammel Lov og Sedvane, at Kongen og Bønderne kunde lade bygge Kirker paa egen Koftning paa sine Gaarde, og at de i dette Tilfælde raadede for disse Kirker og satte Prester til dem (øvede fuld jus patronatus). Nu derimod tog Erkebiskoppen enhver Kirke, saasnart som den var indviet, under sin Raadighed, og gjorde dette med alle Kirker, i hvilke han tillod Gudsstjeneste. Kongen fordrøede, at Lovens Bestemmelser skulde heri overholdes, men Erkebiskoppen negtede det.

Endelig tillod Erkebiskoppen sig at have et langt større Følge paa sine Embedsreiser, end fastsat var i den gamle Frostathingslovs Christenret, og overhovedet at holde langt mere Folk, endog bevæbnet Folk, end Kongen vilde taale.

I disse Twistigheder hentskjød Kongen altid sin Sag til Landslovene, som den hellige Olaf havde fastsat dem, og til Thrøndernes Lovbog, den saakaldte Graagaa's, hvilken Kong Magnus den Gode havde ladet skrive. Erkebiskoppen derimod fremlagde den Lovbog, som kaldtes Guldfjæder, og som Erkebiskop Eysteinn havde ladet skrive, og paaberaabte sig derhos den canoniske Ret (den romerske Gudslov) samt Paven's Buller.

Sverrer tog Sagen alvorligen fat under sit Ophold i Thrøndehjem 1191, rimeligviis paa Frostathinget, som holdtes ved Midsummerstid. Han heftede sig fortrinnsviis ved Punktet angaaende Erkebiskoppens Følge, og lod paa Thinget Lovbogen oplæse, hvori det stod, at Erkebiskoppen paa sine Embedsreiser, skulde have med sig 30 Mænd og 12 Skjolde, alle hvide, hvilket vel vil sige: af de 30 Mænd kun 12 bevæbnede, og disse med hvide Skjolde (Freds-skjolde) for at antyde, at de trods deres Bevæbning dog ikke egentlig vare Krigsmænd, hvis

¹⁾ Sv. S. c. 112.

Mærke, naar de vare i Kongens Tjeneste, var røde Skjolde. Kongen forlangte Loven opfyldt i dette Stykke. Erkebiskoppen — sagde han — behøvede ikke at holde Hird eller Hærmænd eller fuldrustet Krigsfolk. Han gif nu saavidt udenfor Lovens Bydende, at han for med en tyvbenæktet Snekke besat med 90 eller flere fuldvæbnede Mænd, — det Kongen og Birkene selv ved et Par Leiligheder havde faaet føle, da de havde havt med Erkebiskop Eysteins Skib og dets Besætning at gjøre. Det syntes ham meer kirkeligt, at Erkebiskoppen ikke holdt nogen Hird, da dog Ingen øvede Ufred paa ham eller hans Sæde, — men heller anvendte, hvad der paa det væbnede Følge bortbødledes, til Steenhugning og Steenarbejde for Domkirken, hvortil det i Grunden var bestemt. — Hertil svarede Erkebiskoppen, at Paven havde sat han til Forstander for Nidaros's Kirke og dens Gods; derfor maatte han vel raade for dette, der ene tilhørte Gud og Helgenerne. Det var Sandhed, at flere brave Mænd, nu da Faa fik sidde hjemme i No syntes bedre om at være hos Erkebiskoppen i Fred, end hos Kongen Ufred og Misgjerninger. Havde hans Mænd Vaaben og gode Klæder, da vare de komne til dette paa en ærlig Maade, og de fore frem med Fred hvor de kom. Det vilde synes underligt at høre i fremmede Lande, at Erkebiskoppen ikke skulde frit raade for, hvem han gav Mal eller Klæder, medens Kongens Syselmænd, Folk, som Sverrer havde høvet fra Betlerstaven, skulde have saa stort Følge som de vilde, og lægge sig ind paa Bønderne og ulovligen aftvinge dem baade Mal og Pl — Tak til, at de ikke frarandede dem mere. — Kongen blev imidlertid staaende paa Sit, krævede Loven opfyldt og fordrede, at Bønderne skulde dømme efter Landsloven, hvor mange Huskarle Erkebiskoppen skulde have. Dette skeede; og nu bestemte Kongen fem Dage Frist for dem, der vare flere hos Erkebiskoppen end Lovbogen udsagde — at de skulde fratræde hans Tjeneste, ellers skulde de være fredslo og have Gods og Liv forbrudt. Da Erkebiskoppen saa, at Kongen tog Sagen med sliq Alvor, forlod han i Skynding Nidaros med alle sine Mænd og alt det Gods, de kunde faa med sig, drog først til Bergen og derfra til Danmark, hvor han fandt en venlig Modtagelse hos Erkebiskop Absalon af Lund ¹⁾.

Denne Fremstilling af Sagen maa egentlig ansees for at være udgangen fra Kong Sverrer og hans Tilhængere. Noget forskjellig er den, som Erkebiskop Erik fra Danmark af lod tilstille Paven. Den Erkebiskoppen — heber det her — efterat have modtaget Pallium af Paven, var kommen tilbage til Norge ²⁾, lod Kong Sverrer, der havde

¹⁾ Ev. S. c. 117.

²⁾ „Anno præterito, pallio a vestra sanctitate suscepto, cum fuisset in terram nostram regressus“ dette „anno præterito“ oversætter Munch: „ifjor“, og slutter, at Erlifs Afreise fra Norge og Sk

anmasset sig Kongenavn og Rige, ham kalde til sig og forlangte, at han skulde krone ham. Dette Forlangende vilde Erkebiskoppen, af Agtelse for Paven samt for sin egen Sjæls Saligheds Skyld, ikke opfylde, førend han ved sine Udsendte havde indhentet det apostoliske Sædes Samtykke. Herover forbittrede Kongen og hele hans Hær; de paastode nemlig, at denne Sag ikke var afhængig af nogen det apostoliske Sædes Gunst, da andre Konger nødte den Frihed at modtage Salvelsen hvor og naar og af hvem de selv vilde. — Videre, da den Biskopsstol (Stavangers), som Erkebiskoppen selv havde beklædt, men som ved hans Valg til Erkebiskop var bleven ledig, paa sig skulde besættes, faldt baade Geistlighedens og Folkets enstemmige Duffe og Samtykke paa en Person, der baade ved sit Levnet og sine Kundskaber dertil var stiftet. Men dette Valg forstædede Kongen, fordi han ei selv deri havde taget Deel, og dertil først givet sin Stemme; og det uagtet sliq sebvannæssig Ret af hans Forgjængere i Norges Rige var edeligen opgiven, og denne Dypgivelse stadfæstet ved deres beseglede Breve og ved Pave Adrian IV's og den nuværende Paves Privilegier ¹⁾. Da nu Kongen paastod, at Erkebiskoppen heri havde gaaet Kongedømmets Heihed for nær, saa valgte han, uden at raadføre sig med Erkebiskoppen og tværtimod dennes Indsigelser, en anden Person til at beklæde samme Biskopsstol, tvang Geistligheden og Folket til heri at samtykke, og bød nu Erkebiskoppen at indvie denne sidste valgte. Men da et saadant senere Valg af Pave Adrian, ifølge Apostolisk Myndighed, var forbudet i den norske Kirke, saa vovede ikke

velse til Paven ifølge heraf skulde falde i 1190, og Paven vare Clemens III, som døde den 27de Marts 1191 og ikke, som ellers har været antaget, Skrivelsen være af 1192 og den tilskrevne Pave, Cælestinus III. Grifs Brev er nemlig, som vi have det i Script. rer. Dan. VI., udateret, og Pavens Navn kan betegnet med Begyndelsesbogstaven C. (Munch III. 267. Not.). Men mon ikke „anno prælerito“ her kan og bør oversættes: „forleden Aar“ eller „forgangen Aar“? da behøver man ikke at fravige Sverrers Sagas Tidsberegning, der tydelig sætter Grifs Flugt til 1191, hvilket ogsaa før har været det almindelig antagne. ²⁾ „instrumentis — — — fel. mem. Adriani P. et vestræ sanctitatis privilegiis roboratis“. Munch tror, at ved bløse Ord nødvendig maa sigtes til Clemens III og en Bulle af ham fra 1189, hvilken dog ikke nu kan paavises (III. 257. Not., 260. Not. 2.). Men skulde det ikke være muligt, at Cælestinus III, der valgtes den 30te Marts 1191, kunde, maaskee paa Grund af tidligere indkommet Forlangende fra Erkebiskop Grif, have udstedt en saadan Privilegie-Bulle strax i Begyndelsen af sit Havedømme? og denne være kommen Grif til Hænde, endog maaskee før han forlod Norge? At Cælestinus i 1194 udstedte en omfattende Bulle angaaende Nidaros's Kirkes Privilegier — om hvilken Bulle vi siden skulle tale — kan dog neppe være til Hinder for at antage, at han allerede tidligere kunde have givet en lignende mindre omfattende; og denne kan ligesaalet tænkes forkommen som den af Munch antagne Clemens III's.

Erkebiskoppen at foretage Indvielsen ¹⁾). — Endvidere forlangte Kongen tværtimod de hellige Fædres Decreter og al Kirkens Sedvane, at Geistligheden i sine Retsfager skulde stille sig for de almindelige verdenslige Domstole og dømmes af Kongens Tjenere. — Endelig paaftod Kongen, at de Sognekirker (ecclesiæ baptismales sive parochiales), der laa til hans Gaarde, vare kongelige Kapeller, som han kunde bortgive naar og til hvem han selv vilde, uden Erkebiskoppens Tilladelse, — noget som var ganske imod den i Kirken gjældende almindelige Sedvane. — Da nu Erkebiskoppen ikke i nogen af ovennævnte Stykker vilde lyde Kongens Bud, saa optændtes dennes Vrede mod ham i den Grad, at han lod alle Erkebiskoppens Indtægter optage lige til den sidste Skilling, og indstævned ham derpaa for Paven, i den Tro, at Erkebiskoppen, berøvet Alt, skulde være ude af Stand til at foretage Reisen til Rom. Erkebiskoppen erklærer imidlertid, at han har sendt paa sine Begne paalidelige Mænd til Paven, hvilke han beder denne modtage naadigen, for at han af dem kan erholde de Oplysninger, som kunde lade ham optræde til den norske Kirkes Forsvar. Selv har Erkebiskoppen forladt Norge og er dragen til Danmark, hvor han har fundet en ærefuld Modtagelse og en hjærlig Understøttelse i sin trængende Tilstand hos den lundske Erkebiskop ²⁾).

¹⁾ Ordene i Brevet, hvori Erkebiskoppen nærmere forklarer den egentlige Grund, hvorfor han ikke vilde indvie den af Kongen tilnævnte Biskop, ere dunkle og have været forskjellig fortolkede. De lyde i Originalsproget saaledes: „*Quia vero clamabat, Regiæ Majestati nos super hoc intulisse læsionem, nobis inconsultis, nobis reclamantibus, in personam aliam, quæ bigamam in ipsa, si dici debeat, electione ducebat uxorem, clerum et populum coegit consentire, et nobis obtulit consecrandum. Quia vero prædictus — — Adrianus P. bigamam in clero in nostra regione apostolica auctoritate damnaverat, non præsumpsimus in factum procedere, ne videremur in irritum ducere, quod Sanctus prædictus observandum in clero præceperat.*“ Suhm (D. H. VIII. 275) forklarer hint Udtryk „bigamam — — uxorem“ billedligt, som om Stavangers Biskopsstol eller Kirke derved er meent: „en anden Person, der, om saa maa siges, havde i Valget selv taget en tvende Gange gift Kone“; og senere: „Adrianus havde for dømt en to Gange giftet Klerk“. Ersk skulde altsaa ikke have været at indvie den af Kongen valgte Biskop, fordi denne modtog en Biskopsstol, der allerede ved lovligt Valg var besat med en anden (tog en allerede gift Brud), da Pave Gabrianns havde for dømt en saadan Fremfærd (at en modtog et allerede lovlig besat Embede) i Kirken. Munch derimod (III. 260) forklarer Udtrykket bogstaveligt: at den af Kongen Valgte „netop paa den Tid han blev valgt, havde taget en i Bigami skyldig Kone til Hustru“ og „da Pave Gabriel udtrykkelig har for dømt Evigiste inden Geistligheden“. — Jeg kan for min Deel ikke andet end holde paa den første Fortolkning, thi jeg vistnok erkjender, at Grunde kunne anføres ogsaa til Forsvar for den sidste. ²⁾ Brevet findes blandt Abbed Wilhelm af Ebelholts Breve (Wilhelm synes selv at

Sammenholder man denne Erkebiskop Eriks egen Beretning med den i Sverrers Saga, saa seer man let, at begge i Virkeligheden, alangt fra at modsig hinanden, tvertimod bestyrke og fuldstændigstøtte hinanden, — kun at man lægger Mærke til, at hver af de stridende Parter, hvad der er ganske naturligt og almindeligt, fremviser sin egen Sag fra den lyseste Side og tier med de Punkter, hvorimod mest kan indvendes. Erkebiskoppens Fremstilling er utvivlsomt den fuldstændigste, og mod de deri anførte Kjendsgjerningers Sandhed kan ikke med Grund noget indvendes. Man faar her et klart Begreb om de væsentligste Stridspunkter mellem Kongen og Erkebiskoppen, og man seer, at disse ikke vare Ubetydeligheder eller af blot personlig Natur — hvilket man let kunde fristes til at tro ved alene at holde sig til Sverrers-Sagas Fremstilling —, men dreiede sig om rundsætninger for Kongedømmets og Kirkes indbyrdes Forhold, vilke for begge Parter vare af den allerhøieste Bigtighed, — Grundsaetninger, som Kardinal Nikolaus (Pave Adrianus IV), og efter ham Erkebiskop Eysteinn, havde forsegttet og paa en Maade saaget gjorde gjældende i Norges Statsret, men som nu Kong Sverrer, ifølge sine Beretninger om Kongedømmets Natur, vilde tilbagestøde og sætte ud af Raft.

Hovedtvistepunkterne seer man saaledes have været: 1) Kongens Ret til at erholde Kroningen; en Ret, der efter Kongens Aasand tilkom ham som den af Folket anerkjendte lovlige og virkelige Konge, altsaa paa Grund af selve Kongedømmets Væsen, medens Erkebiskoppen paastod, at den blot kunde erhverves gjennem en Indvielse eller et Samtykke af Paven, som Kirkes Hoved, altsaa af Kirkes Raade. — 2) Biskoppernes Valg; hvori Kongen efter den gamle norske Sedvane fordrede den første og afgjørende Stemme, medens Erkebiskoppen, støttende sig til den canoniske Ret og nyere Privilegier for den norske Kirke, vilde have det gjort uafhængigt af Kongedømmet. — 3) Geistlighedens Stilling med Hensyn til Landet; da Kongen vilde, at Geistlige, efter Landets gamle Lov, skulde svare for de almindelige Domstole eller for den almindelige dømmende Myndighed, medens Erkebiskoppen, efter den canoniske Ret, fordrede dem undtagne den verdslige Dommermyndighed, henviste til den reen geistlige. — 4) Presters Bestikkelse til Landets Kirker eller Patronatsretten (jus patronatus) til Landet; hvilken Erkebiskoppen ifølge den strenge canoniske Ret fordrede skulle tilhøre udelukkende vedkommende Biskop, medens Kongen ifølge gammel Sedvane paastod en Undtagelse heri til Gavn for sig

have udfærdiget det paa Erkebiskoppens Vegne) Script. rer. Dan. VI. 19—21; jfr. Werlauffs Anecdoton XL—XLII og Suhm D. G. VIII. 271—276.

selv og private Kirkeejere med Hensyn til Kirker, som vare byggede paa Kongens eller enkelte private Mands Gaarde og paa deres Beskaffning. — 5) Erkebiskoppens Ret til ved Dverenskønst med Bønderne eensidigen, uden Kongens Medvirkning eller Samtykke, at forhøje de ham tilkommende Bøder i Christenretten; hvilken Kongen benegtede, men Erkebiskoppen paastod. — 6) Erkebiskoppens Ret til selv at bestemme Antallet af sit væbnede og uvæbnede Følge; hvilken Ret Kongen, i Henhold til den ældre Christenrets Bestemmelse, negtede.

Disse Tvistepunkter finder man først ved denne Leilighed ret tydeligen udsatte; de bleve senere — som vi skulle see — mange Gange gjenoptagne og gjorde til Gjenstand for varme Forhandlinger mellem Kongedømmet og Kirken.

Af Sagaens Fremstilling viser sig, at Kong Sverrer mest har gjort de tre sidstnævnte Tvistepunkter, nemlig: Patronatsretten til Kirkerne, de Erkebiskoppen tilkommende Bøder, og Erkebiskoppens Følge, til Gjenstand for Almeenhedens Bedømmelse, og det ganske naturligt af den Grund, at dette var Punkter, som kunde siges at røre ligesaa fuldt Landet som Kongedømmet. De øvrige derimod forties i Sagaens Fremstilling, uden tvivl fordi disse mere vare Kongedømmet alene og Kirken imellem, og vanskelige kunde opfattes af Almeenheden i sin fulde Betydning. Erkebiskoppen derimod lægger i sin Fremstilling fortrinlig Vægt netop paa dem, som Sagaen forbigaar, fordi de vare Livsspørgsmaal for Hierarchiet, og af den Grund fortrinlig maatte opfordre Paven til en virksom Mellemkomst. Erkebiskoppen holder sig til de Punkter, hvori han aabenbare havde Hierarchiets Mand, den canoniske Ret og de pavelige Privilegier paa sin Side, men fortier de to Tvistepunkter om Bøderne og Folkeholdet, der vare den canoniske Ret og Hierarchiet i Almindelighed mindre vedkommende og i Grunden nærmest angif hans egen Biskopsstols verbørlige Fordeel og Anseelse. Fra begge Sider sporer man saaledes her den største Klogskab og Omtanke; og paa Kong Sverrers Side fortrinlig deri, at han, da han endelig besluttede sig til at sla et afgjørende Slag, netop fæstede sig ved det mest verbørlige Tvistepunkt, nemlig Erkebiskoppens overdrevne Folkehold, i hvilket Punkt Landets gjældende Christenret aabenbare gav Kongen Medhold, og hvilket, efter Norges bestaaende Retsforfatning, ganske egnede sig til Afgjørelse ved en Lagthingsdom, der igjen nødvendig maatte falde i Dverenskønst med Lovbogens tydelige Ord. Meer Maadehold fra begge Sider, og især, som det lader, fra Kongens, under dette Stridens første Udbrud kunde maaskee have forebygget mange paafølgende Ulykker. Men at det engang før eller senere,

ratte komme til et aabenbart Brud mellem Kongedømmet og Kirken i Norge, det var vist alligevel uundgaaeligt, saameget Usamdrægtigheds Tønder som nu i meer end een Menneſkealder havde sanket sig nmen ved en høitſtræbende Kirkeſtyrelſes hierarchiſke Anmaaſelfer og d et, paa Grund af ſin ulovlige Oprindelse, vaflende Kongedømmes angne Indrømmelfer.

27.

ridens Fortgang mellem Kongedømmet og Kirken. Biskop Nikolaus Arnesen af Oslo optræder i den ſom en Hovedperſon.

Skjønt Striden mellem Kong Sverrer og den norſke Geiſtlighed erede i ſit Udbrud viſte ſig voldſom, ſaa bar den dog ikke endnu t Hadſthedens, Stadefrydens og Uforſonlighedens Præg, ſom ſenere trede ſig i den, og det iſær, maa man tilſtaa, fra Geiſtlighedens, eller ttere fra enkelte Geiſtliges Side, og meſt mod Kong Sverrers Perſon. Erkebiskop Eriks Fremſtilling af Sagen for Paven er overhovedt meer maadeholden, end man næſten ſtulde vente ſig, og med Undvigſelſe af Hentydningen paa Sverrers ulovlige Anmaaſelfe af Kongedømmet, og hans Henſigt at berøve Erkebiskoppen Midlerne til at inne ſvare paa hans Indankning af Sagen for Paven, indeholder den gen i høi Grad bittere og ſaarende Udfald mod hans Perſon. Det egentlig meer en Foreſpørgſel til Paven, om hvad Erkebiskoppen ed Henſyn til de vakte Tvifelpunkter har at gjøre ¹⁾, og en Begjæng om Pavens Beſtyttelſe, — end en afgjørende Fordømmelſe af Sverrers Fremfærd, før denne af Paven var underſøgt. Sagen var overhovedet i den Gang, ſom begge Parter anſaa for den lovlige; en var nemlig af begge ſtevnet for Pavens Domſtol. Men ſnart landede ſig lavere Videnskaber i Striden, der gav den et overdigere ræg; og dette ſkyldtes udentvivel for en ſtor Deel en ny Hovedperſon, om optraadte i den. Dette var Biskop Nikolaus Arnesen, viſ Valg til Biskop netop ſtod i Forbindelſe med et af Tvifelpunkterne mellem Kongen og Erkebiskoppen, og derfor findes i Erkebiskoppens fremſtilling til Paven berørt, uden dog at Perſonens Navn nævnes.

Nikolaus var en Søn af Høvdingen Arne af Stodrheim eller Stofrheim i Fyrdafylke (nuv. Staarum i Eids Preſtegiæld i Nordfjord) g af Dronning Ingerid Røgnvaldsdatter, af den ſvenſke Kongeæt, kong Harald Gilles Enke og Kong Inge Haraldſſøns Moder, der i erde Egteſkab havde egtet Arne. Nikolaus var ſaaledes paa Fæderne f en mægtig Høvdingeæt i Fyrdafylke og paa Modererne af ſvenſk Kon-

¹⁾ „super his omnibus, quid nobis sit agendum, rogamus humiliter Sanctitatem vestram literis prosequendum“.

geet samt dertilmed Halsbroder til Kong Inge Haraldsøn. Han stod selgelig ved sin Byrd i den nærmeste Forbindelse med de ypperste Vetter baade i Norge og i Sverige, og var saa at sige født til at indtage en isinesfaldende Plads blandt Norges raadende Stormænd. Hans Aandsgaver maa ganske vist have været udmærkede; derom vidner mangfoldige Træk i hans Levnetsløb. Men han brugte dem samvittighedsløst som Redskaber for en ærefyld, hevngjerrig, falsk og underfundig Aands Indflydelse, og han blev en Forbandelse for sit Fædreland, hvis Hæder han kunde være bleven. Fødsel og vel ogsaa senerehen Tilboielighed stillede Nikolaus paa Erling Staffes og Magnus Erlingsøns Side, hvilke opretholdt Kong Ingens Parti i Kampene om Kongedømmet efter denne sidste Død; og paa Magnus's Side optraadte han ogsaa i dennes Kamp mod Sverrer. Hans Virksomhed omtales først i Sagaen i 1180, da han, rimeligviis født omkring 1150, var en tredive Aar gammel. Han var da i Slaget paa Jlevold ved Nidaros Anfører for en Afdeling af Kong Magnus's Hær. Slaget fik et for Magnus saare uheldigt Udfald, og blandt de Faldne paa hans Side var Nikolaus's yngre, eneste Broder, Filippus af Herdla ¹⁾. I det følgende Aar findes han som Underhandler fra Magnus's Side ved et unyttigt Forligsstevne ²⁾. Siden nævnes han i flere Aar iffe. Allerede før denne Tid maa det vel antages, at han er indtraadt i den geistlige Stand, om han end iffe har modtaget Prestvielsen, ligesom han rimeligviis fra Ungdommen af har faaet en geistlig Opdragelse, — Alt noget som i hine urolige Tider iffe forhindrede, at han jo kunde optræde med Baaben i Haand som Deeltager i Partikampen. Næste Gang man finder ham omtalt, er som udvalgt Biskop.

Sammenhængen med hans Valg fremstilles i Sverrers Saga paa følgende Maade. Da Erkebiskop Erik var kommen tilbage fra Rom, og en ny Biskop til Stavanger skulde vælges, saa faldt Alles Valg paa Nikolaus Arnesøn af Stodheim. Men Kong Sverrer gjorde Indsigelser herimod. Da Nikolaus mærkede dette, skrev han et Brev til Sverrers Dronning, Margreta, den svenske Konge Erik den Helliges Datter, og den daværende svenske Konges Knut Erikssøns Søster, hvori han overøste baade Kongen og hende med Smiger og derhos berørte sit Frændskab til hende; Nikolaus og hun vare nemlig Nærsløftens debørn ³⁾. Dronningen talte nu hans Sag hos Kongen og forebragte denne Nikolaus's gode Løfter. Kongen erklærede, at han ingen Lyst havde til at gjøre Nikolaus til større Mand end han allerede var; fik han nogen Magt i Norge, vilde iffe hans Sindelag til Svurret derved forandres, eller hans Troskab vore. Dronningen trængte imid-

¹⁾ Sv. S. c. 46, 48.

²⁾ Sv. S. c. 60.

³⁾ Rnytl. S. c. 82; jfr. Mun. III. 280.

lertid stærkere ind paa Kongen, foreskifte ham, hvormeget Nikolaus havde tabt i Kampen mellem Kongerne, og at Sverrer nu kunde bøde ham herfor ved at gjøre ham til Biskop ¹⁾; Nikolaus vilde ingen Utrofskab vise, naar han først havde nedlagt sine Vaaben og var bleven en til Kirken viet Mand. Kongen gav da endelig efter for hendes Bønner og sagde, at han vilde foie hende: „men det venter jeg — yttrede han — at ikke langt vil henlibe, førend baade du og mange andre angre dette“. Kongen udstedte da sit Brev, hvorved han forordnede, at Nikolaus skulde vies til Biskop, og Erkebiskoppen udførte Bielsen. Ved denne Tid døde Biskop Helge af Dslo, og Nikolaus udvirkede nu af Erkebiskoppen, at han fik denne Biskopsstol; til Biskop i Stavanger blev da Nial indviet ²⁾.

Denne Sverrers-Sagas Fremstilling er imidlertid neppe fuldkommen nøiagtig og trænger til at belyses noget nærmere af andre Kilder. I Indledningen til den ovenomtalte saakaldte Sverrers Christenret, der maa antages at være given paa et geistligt Møde 1190, opregnes de deeltagende norske Biskopper saaledes: Erkebiskop Eri, Biskop Paal, Biskop Helge, Biskop Nial, Biskop Thorer. Nu er det vist, at Paal dengang var Biskop i Bergen, Helge i Dslo og Thorer i Hamar. Nial maa altsaa have været Biskop i Stavanger, da han deeltog i dette Møde, og dermed ere de daværende Indehavere af alle norske Biskopsstole opregnede, uden at Nikolaus blandt dem forekommer. Nial var selvfølgelig Biskop af Stavanger allerede før Biskop Helge af Dslo døde, medens man af Sagaens Udtryk skulde slutte, at Nial blev først valgt til Biskop af Stavanger, efter at denne Stol atter var bleven ledig ved Nikolaus's Forskyttelse til Dslo efter Helges Død. At Sagaen her er den usiøgtige synes ogsaa fremgaa af Erkebiskoppens tidligere omtalte Fremstilling til Paven. Den Biskopsstol, om hvis Besættelse han siger, at Tvist havde været ham og Kongen imellem, og hvor Kongen indtrængte en anden Biskop i Stedet for den, Erkebiskoppen med Geistlighedens og Folkets eenstemmige Samtykke havde udkaaret, er utvivlsomt Stavangers, den nemlig, som Eri før han blev Erkebiskop selv havde beskædt, og de tvende Biskopper maa da antages at have været Nikolaus og Nial. Nu seer man af Sagaen, at Nikolaus først valgtes og havde alle Bedkommendes Stemmer for sig undtagen Kongens, som gjorde Indsigelser mod hans Valg. Følgelig var Nikolaus den, som Erkebiskoppen i sin Fremstilling nævner som sin Ud-

¹⁾ „gera hann tignarmann innanlands“, er egentlig Sagaens Ord. * Biskopperne regnes allerede den Gang i Norge blandt tignarmenn eller fyrstelige Personer, blandt hvilke af Verdøllige Ingen henregnedes, der var mindre Mand end Jarl. ²⁾ Ev. S. c. 111.

valgte, og Niall derimod den, som Kongens indtrængte og tvang Geistligheden og Folket til at samtykke, men som Erkebiskoppen paa Grund af det ucanoniske Valg ikke vovede at indvie. Imidlertid maa Kongens Magt og Indflydelse, da ovennævnte geistlige Møde holdtes i 1190, have været saa overveiende, at Nikolaus ikke der har været erkjendt som Stavangers Biskop, men Niall, rimeligviis dog kun som Udvalgt, er optraadt paa denne Biskopsstols Begne. Men senere samme Aar døde Biskop Helge af Oslo, hvilket ogsaa bevidnes af de gamle Annaler ¹⁾; og nu fik Nikolaus med Kongens Samtykke denne Biskopsstol. Sagens rette historiske Gang har altsaa formeentlig været følgende: — Erkebiskop Erik valgte med Stavanger Biskopsdømmes Geistligheds og Bønders eenstemmige Samtykke, dog Kongen uadspurgt, Nikolaus Arnessøn til sin Efterfølger paa Stavangers Stol, maaskee allerede i 1189. Men Kongen gjorde Indsigelse mod dette Valg — især af Mistro til Nikolaus's Sindelag — og valgte paa sin Side, Erkebiskoppen igjen uadspurgt, Niall, hven han vidste at forkræffe Geistlighedens og Folkets Samtykke ved sin verdslige Indflydelse. Erkebiskoppen vovede rimeligviis ikke ligesæd at ugyldiggjøre dette Kongens Valg, og fandt sig derfor i, at Niall optraadte paa Mødet i 1190 som Stavangers Biskop, men vilde dog ikke uden videre indvie ham. Både Nikolaus og Niall vare saaledes uidentvivel kun Udvalgte (Electi) til Stavanger, da den oslofte Biskop Helges Død aabnede en Udgang til at faa Tvisten afgjort. Imidlertid var Kongen ved sin Dronnings Forbøn bleven bevæget til at give sit Samtykke til Nikolaus's Valg, og Erkebiskoppen foiede sig nu efter Kongens Dnske med Hensyn til Niall. Erkebiskoppen indviede derpaa både Niall og Nikolaus, den første, overeensstemmende med Kongens Valg, til Stavanger, og den anden, til Oslo, efter selv at have tilladt hans Forflyttelse herhen fra den Stol, til hvilken han først af Erkebiskoppen var bleven valgt. Sandsynligt er det da, at ogsaa Thorer til Hamar kun har været Electus, valgt efter Biskop Magnus's Død, da han var tilstede paa Mødet i 1190, eftersom han nævnes efter Niall ²⁾. De følgende Begivenheder viste forresten alt for snart, at Kong Evertter ikke havde feilet i sin Dom om Nikolaus Arnessøn.

Er dette den sande Sammenhæng i den omhandlede Valgsag, saa finder man deri et nyt Bevis for, at Erkebiskop Erik ikke i Et og Alt var skyldig i det Stivsind og det Overmod, som man almin-

¹⁾ Jøl. Ann. ved 1190 (S. 78.) ²⁾ Munch tror, at Gaugen i denne he Valgsag har været noget anderledes end her fremstillet, hvilket staar i Forbindelse med hans Mening, at Erkebiskop Erik allerede forlod Norge med Slutningen af 1190. See hans Norg. Hst. III. 259—262, 267, 268.

belig vil tillægge ham, skønt Sverrers Fremgangsmaade vist ikke heller ubetinget bør fordømmes. Begge Parter handlede efter modstridende Grundsatninger, men som de dog hver for sig ansaa for rigtige, og Erkebiskoppen var maaskee ikke den, som uviste mindst Maadehold. Thi naar man fæster sig for Die den Stilling, i hvilken Kongedømmets og Kirkens gjensidige Forhold nu engang var kommet i Norge, og Alt hvad der ligesiden Kardinal Nikolaus's Legation herhen var gjennembrevet og stadfæstet til den hierarchiske Kirkeordnings Fremme, saa kan man neppe andet end finde Kong Sverrers Tilbagestræben mod det ældre Standpunkt noget voldsom og overilet, om den end var fulkommen velmeent og sigtede til Landets Gavn, ja endog i visse Maader berettiget. At Erkebiskoppen i sin Fremstilling til Paven op-
 rippede hiin Valgsag, hvilken maa ansees for at have været bilagt for han forlod Norge, kan ikke saa meget dables, da den angik et Princip-Spørgsmaal, som vel for Tilfældet var løst i Mindelighed, men som ved enhver Ledighed af en Biskopsstol kunde vækkes paa ny, og altsaa trængte til en formelig Afgjørelse.

Erkebiskop Erik forlod, som allerede fortalt, i Aaret 1191, rimeligvis strax efter Midsommer, sit Sæde og drog efter et kort Ophold i Bergen til Danmark, til Erkebiskop Absalon. Den 26de October samme Aar, finder man, at han var tilstede ved Indvielsen af Gumløse Kirke i Skaane ¹⁾. Kort efter sin Ankomst til Danmark rammes han af en Diensvaghed, der ganske berøvede ham Synet ²⁾. Desuagtet var han og hans Bestyttede, Absalon og den indflydelsesrige Abbed Wilhelm af Ebelholt, ikke uirksomme, og den før omtalte Fremstilling af Erkebiskop Eriks Sag for Paven var Frugten af deres Samvirken. Naar den er affendt vides ikke, dog er det vel steet ikke meget længe efter Erkebiskoppens Komme til Danmark og rimeligst i 1192 ³⁾.

Den daværende Pave var Cælestinus III (1191—1198), en Dving, der ved sit Valg allerede var 83 Aar gammel. Man har af ham en Bulle, udstedt den 15de Juni 1194 til Erkebiskoppen, hvori han tager denne og den nidarosiske Kirke i St. Peters og sin Bestyttelse, bekræfter alle dens ældre Privilegier og tilføier nye Bestemmelser. De Friheder og Rettigheder, som heri deels stadfæstes deels gives, ere følgende: 1) Kirkens lovlige erhvervede Gods skal forblive for Erkebiskoppen og hans Efterfølgere uangrebet og ubeskaaret. — 2) Alle Friheder skænkede Kirken af Norges Konger, især af Kong Magnus (Erlingsøn), stadfæstes. — 3) Erkebiskoppen og hans Efterfølgere skulle have Ret til at bestikke Prester uden Kongens Sam-

¹⁾ Ser. rer. Dan. V. p. 377.

²⁾ Ev. S. c. 117.

³⁾ Suhm D. S. VIII.

274; Berl. Anecdoton XL.

tykke eller Forslag til alle kongelige Kapeller og alle andre Kirker i Kapeller i sin Provins, ifølge de tidligere Kongers Opgivelse af det Patronatsret. — 4) I Valget af Biskopper og Abbeder i hans Provins, skal hverken Kongen eller nogen verdslig Hovding blande sig eller deres Samtykke udfordres. — 5) Ingen Geistlige skulle være forpligtede til at drage i Leding eller udrede Leding, undtagen de kongelige Forleninger. — 6) Erkestolens Ret til en vis aarlig Koldbæddelse til Island stadfæstes. — 7) Pilgrimer til St. Olaf skulle enhver Tid nyde sikker Fred. — 8) Geistlige maa ikke i Sager, hvori den canoniske Ret forbyder saadant, underkaste sig verdslig Domstol. 9) Ingen indviet Kirke maa nedlægges eller flyttes uden vedkommen Biskops Tilladelse. — 10) Ingen Konge eller Fyrste maa, uden Biskoppernes Samtykke og de viseste Mænds Raad, forandre Land vedtagne og skrevne Love, eller de deri bestemte Bøder til Kirker og Geistlighedens Skade, ikke heller maa han af nogen Biskop eller Abbed, som ikke har kongelige Forleninger (regalia), fordre, enten eller efter deres Indvielse, nogen Trofskabset. — 11) I Tiendens Udredelse skulle Kongerne med Hensyn til sine Jorder og Gaarde følge de almindelige canoniske Bestemmelser. — 12) Erkebiskoppen skal have Ret til at købe Falke. — 13) Ingen maa paa nogen Maade foretage Nidaros's Kirke, eller borttage, forhøje, indskrænke eller betynde dens Ejendomme, men Alt skal bevares dem til Brug og Nytte, hvis Bestyrelse og Underhold det er skænket. — Hvis — heber i derpaa til Slutning — for Fremtiden nogen Geistlig eller Verdslig der kender denne pavelige Bestemmelse, vover at handle mod den, gentagende paamindet ikke opretter sin Brøde ved en passende Fyldegjørelse, saa skal han være berøvet sin Magt og sin Verdighed, vi sig skyldig for Guds Domstol, berøves Gjenløserens hellige Lege og Blod og være underkastet den guddommelige Straf i den yderste Dom ¹⁾).

Idet denne Bulle samlet fremstiller den norske Metropolitankirke og Erkebiskops Friheder og Rettigheder, saaledes som Paven offentlig kendte og stadfæstede dem, afgjør den med det samme i pavelig Magt fuldkommenhed de forhaandenværende Tvistepunkter mellem Kongen og Erkebiskoppen til den sidste Fordeel, samt sætter hans Straf paa de Overhøriges. Bullen maatte for Diebliffet være af den højeste Betydning, da den indeholdt en Dom af en kirkelig Myndighed, se Sværret ikke vovede at benegte eller unddrage sig; — og den blev ogsaa for den følgende Tid et vigtigt Afstykke, idet den afgav et sikkert Grundlag for den norske Kirkes fremtidige Forordninger ligeoverfor Rom

¹⁾ Norsk Diplom. II. 2—4.

gebsmet, — Fordringer, hvis Dynaaelse nu blev dens Stræbens bestemte og fuldtbevidste Maal og Mæed.

Uagtet denne Bulle saaledes maa ansees som Hoveddokumentet fra Pave Celestinus's Side i den her omhandlede Tvist, saa var dens Udfærdigelse dog neppe det første Skridt, Paven gjorde for at komme Erkebiskop Erik til Hjælp i hans betrængte Stilling. Man maa af Sværrers Saga slutte, at Celestinus allerede tidligere (1193?) har udfærdiget en Skrivelse til Erkebiskoppen, hvori han har givet den Ret mod Sværrer, og belagt Kongen med Ban, hvis han ikke gav Erkebiskoppen fuld Dypreisning. Nævnte Saga fortæller nemlig vedkommende denne Sag følgende:

Erkebiskopperne Erik og Absalon lode Sendemænd fare til Rom med Breve til Paven, hvori det hele Forhold mellem Kong Sværrer og Erik før denne sidste Vortfærd fra Norge var fremstillet efter Erkebiskoppens eget og hans Mænds Vidnesbyrd (altsaa den Fremstilling, som allerede oftere er omtalt). Fra Paven blev svaret ganske efter Erkebiskoppens Forventning, nemlig at Paven lyste Ban over Kong Sværrer, hvis han ikke indrømmede Erkebiskoppen dennes fremsatte Fordringer. Pavebrevet, som indeholdt dette Svar, lod Erkebiskoppen oplæse i Danmark og lyste hver Søndag i Choret Ban over Sværrer. Da Kongen spurgte dette til Norge, bragte han ofte den Sag paa Bane paa Thingene og fremstillede det Hele som et Dypspind alene af Danerne og ingenlunde Pavens Ord. Det skulde ikke lyffes Erik Blinde — sagde han — at fralyve ham hans Kongedømme. Den Forbandelse, han lyste over Kongen, havde flaaet sig paa hans egne Dine. „De monne være i Ban — tilføiede han — som øve Bannsverk, men jeg er Kongesøn og ret kommen til dette Land og Rige, og jeg har taalt saa meget Dndt, før jeg vandt det, at jeg ikke vil opgive det for denne Sags Skyld. Erik kan endnu fare til sin Stol, skjønt han er blind, naar han kun vil holde Landets Lov. Men om han end havde begge sine Dine i Behold, som han nu er blind paa begge, og paa Forstanden med, at han ei kan see hvad der er ret, saa vil jeg dog ikke bryde den hellige Kong Olafs Lov for hans Skyld, hvor megen Forbandelse han end lyser“¹⁾).

Denne Bansættelse, som her omtales, maa være lyst for Sværrers Krøning, som foregik i Slutningen af Juni Maaned 1194 (hvad senere skal fortælles), efterdi Anklagen mod de Biskopper, der kronede ham, netop støttedes dertil, at de havde kronet en, som var i Kirken's Ban. Altsaa kan Bansættelsen ikke have været udvirket ved den ovenomtalte Bulle af 15de Juni 1194, da denne umulig kunde være saa tidlig bekjendt i Danmark end lige i Norge, at den kunde staa i

¹⁾ Sv. S. c. 121.

Veien for Kroningen. Der maa selvfølgelig i den anførte Sagabere-
ning være Tale om en tidligere Pavestrivelse, ved hvilken Erkebisto-
Erik fandt sig bemyndiget til at lyse Ban over Sverrer, rimeligvi-
s allerede i 1193, eller i alt Fald en god Stund før Midtsommer 1194.

Man seer af Sagaens Fortælling, hvorledes Sverrer søgte at
møde Bansættelsen og gjøre den uirksom i det mindste for sine Un-
dersaatters Bedkommende, nemlig ved at fremstille den af Paven givne
Bemyndigelse som et Dypspind, — Erkebiskoppens Banlysning selvfølgelig som
uberettiget, — og endelig den sidste Blindhed som en Guds Straf over
ham for hans, efter Sverrers Fortolkning, ulovlige Fremfærd. Kon-
gen stottede sig, som man seer, fremdeles til Landsloven, St. Olaf
Lov, og paastod, at intet var i Veien for at Erkebiskoppen kunde vende
tilbage til sin Stol, naar han kun vilde holde sig hiin Lov efterretts-
lig. At en saadan Fremstilling ikke var i alle Dele strengt sandt,
og at Kongen fremdeles holdt de væsentligste Stridspunkter udenfor
det norske Lægfolks Rundsab, er klart. En saadan Fremgangsmaade
kunde visselig ogsaa have den forønskede Virkning, ganske at lamme
Bansættelsens Kraft, saalænge Kongen kunde holde den lavere Geistlighed,
ikke at tale om Landets Lydbisopper, paa sin Side, eller i en nogen-
lunde gunstig Stemning; og dette var, som det lader, hidtil fuldkom-
men lykkets ham, sjønt det ikke saaledes skulde være til Enden.

Sverrers Stilling var virkelig paa denne Tid saadan, at han
tiltrængte al sin Klogskab og Kraft for at kunde holde sig oppe. All-
erede 1192 havde nemlig Østjæggernes Parti bannet sig mod ham.
Det havde til egentlige Førere tvende af Magnus Erlingsøns fordoms-
klogeste og driftigste Partihøvdinge, hans Svoger Lendermanden Hal-
kel Jonsøn, og hans uegte Halbroder Sigurd Erlingsøn, almindelig
kaldet Jarlsøn, hvilke begge efter Magnus's Død vare tagne til Raade
og Forlig af Sverrer, men desuagtet nu spandt Rænker mod denne;
og i Partiets Spidse stillede en ung Søn af Kong Magnus, ved
Navn Sigurd. Den som hemmelig pustede til Oprørsflammen var
Biskop Nikolaus Arnesøn, der vist aldrig havde meent noget
alvorligt med sine sledste Løfter, og nu begyndte det troløse Spil, som
han siden fortsatte gennem sit hele Liv. Østjæggernes Parti optraadte
med Kraft, og det var kun med megen Anstrængelse, at Sverrer en-
delig i Baaren 1194 fik det underkøet, da han vandt et afgjørende
Slag over det i Florevaag ved Bergen, i hvilket den unge Sigurd
Magnusøn faldt tilligemed sin fornemste Leder Hakel Jonsøn.

28.

Evertter lader sig krone af de norske Biskopper. Disse bansattes af Paven og krones af Erkebiskop Erik til Danmark. Biskop Nikolau undviger fra Norge og Rister Baglernes Parti mod Evertter.

Med Vffjæggernes Tilintetgjørelse var ingenlunde Partistriden i Norge udfjæmpet; dette var noget som Evertter selv bedst indsaar. ligevel indtraadte efter den en midlertidig kort indre Rolighed, hvilken han vilde benytte til at see gjennemdrevet et længe nærret Dnske, nemlig at vorde kronet. Sagen var ham af Vigtighed, uidentvilt for Folkets Dndomme. Kroningen nemlig havde paa en Maade sit til at hellige hans Formands, Magnus Erlingsøns Ret; den ude ganske vist i en stor Deel af Almuens Dine givet Magnus et rettrin for Evertter, og kun ved at have opnaaet den troede den sidste Almuens Dndomme at være stillet ganske lige med Magnus.

Det er ovenfor viist, hvorledes Evertters første Underhandlinger sin Kroning, nemlig med Erkebiskop Erik, ganske mislykkedes. Han optog Kongen igjen Planen, og Udsigterne for ham vare efter Sagaens Beretning i Forstningen ganske lovende. Da han om Vaar 1194, idet han forfulgte de sidste Levninger af Vffjæggernes Hær, kom til Konghella, indtraf sammesteds en pavelig Legat med Følge. I sin Person hans Navn eller hans Erinde er i Sagaen opgivet ¹⁾, men i den Orden blev allerede dengang hyppigen besøgt af saadanne pavelige sendinger, der under Stin af at tilsee Kirkens Forfatning, havde Hovedsformaal at skrabe Penge sammen baade for det pavelige Kaffammer og for sig selv. Dette var en Sag, som ikke længer var uden Hjemmelighed, og som Evertter ogsaa vel kjendte. Han besluttede nu at henvende sig til Legaten angaaende sin Kroning. Kunde han bevæge Legaten til at udføre den, saa havde han vundet en ubestridelig Fordeel over sine baade verdslige og geistlige Modstandere. Han indbød Legaten til sig, bevertede ham i flere Dage, og havde

¹⁾ Man har gjettet paa en Kardinal-Presbyter, Cinthius, der var Legat i Norden omkring denne Tid (Cuhm D. S. VIII. 285). Men for det første er det meget tvivlsomt, om Cinthius's Legation i Norden strakte sig ud over Aaret 1192, og dernæst, selv om dette skulde have været Tilfældet, saa er det vist, at Cinthius den 15de Juni 1194 var i Rom og medundertegnede den omtalte Bulle af denne Dag. Nu drog Evertter fra Bergen fort efter Vaarsfe (i 1194 den 10de April), og hans Sammentraf med Legaten i Konghella kan saaledes umulig have fundet Sted før allerstidst i April eller Begyndelsen af Mai. Skulde nu Legaten have været Cinthius, maa denne have reist overordentlig hurtigt, efter de Tidens Maade, for at være i Rom inden Midten af Juni. Den Tid, som levnes for Reisen, bliver allerhøist taget 1½ Maaned. Umuligt er det ikke, men neppe rimeligt. Jfr. Munch III. 269, 275.

under dette jævnlige Forhandlinger med ham, for at overtale ham til at forrette Salvelsen og Kroningen. Legaten — heder det — oplyste dette ret godt og viste sig villig til at opfylde Kongens Ønske. Men nu blandede andre Geistlige sig hemmeligen i Sagen og forestilte Legaten, hvilke Hindringer der stillede sig i Veien for det paatænkte Forretagende. De fremhævede Kongens endnu uafgjorte Strid med Erkebiskoppen, at Sverrer tidligere var viet til Prest, at han havde taget en Egtehustru, Dronning Margreta nemlig, skjønt han havde en anden lovlig giftet i Forveien (Astrid, Biskop Roes Datter?), og begge Hustruer vare i Live, samt andet Mere lignende, hvorfor de fraraadede Legaten at opfylde Kongens Forlangende. Legaten lod sig ogsaa herved omstemme. I en senere Samtale negtede han Kongen Kroningen, idet han paalagde ham at forlige sig med Erkebiskoppen, som da havde at forrette hiin Handling. Kongen blev yderst forbitret over dette Afslag, og bød Legaten strax at forlade Landet. Han saa — sagde han — hvad Legatens Erinde til Norge var, det samme som mange andre Bedrageres, der kom hid fra fremmede Lande for at frarane Folk Penge, og siden, naar de igjen vare dragne bort, drive Spot med hans Rige. Legaten fandt det ogsaa bedst at rejse sin Vej med saa forrettet Sag ¹⁾.

Det er rimeligt, at Kongen i disse Underhandlinger har sat sit fornemste Haab til Legatens Bestikkelighed; og dette var neppe saa ilde beregnet. Under Pave Coelestinus III's Styrelse var nemlig den romerske Kurie berygtet for de mange Underfløb og Bedragerier, som gif i Svang med Bestikkelser, falske Buller og lignende, rimeligvis især paa Grund af Pavens Alderdoms svækkelse. Sverrer har vistnok med sit Skarpsyn snart opdaget, at Manden, han her havde for sig, ikke var trykket af den sømmeeste Samvittighed, og herefter indrettet sine Forslag og Løfter. Legaten har været paa Veie til at lade sig friste, skjønt Sverrers Forhold til Erkebiskoppen neppe kunde være ham ubekjendt, da han netop synes at være kommen nærmest fra Danmark. Imidlertid har han, paa hemmelige Forestillinger af norske Geistlige og ved nærmere Betragtning, fundet Sagen for farlig at indlade sig paa, og har derfor til Slutning meer af Frygt end af Samvittighedsfuldhed afflaaet Kongens Forlangende.

Da saaledes Kong Sverrers Forsøg paa at tilvende sig Kroningen ved Hjælp af den pavelige Legat slog Feil, greb han til et andet Middel, som bedre lykkedes. Han drog fra Konghella længer Nord i Viken og hentebe her Biskop Nikolaus til sig. Han lod i en Samtale under fire Dine Biskoppen vide, at han vel kjendte dennes forræderiske Forbindelser med Skjæggernes Parti, og at det hele Dyrer

¹⁾ Ev. S. c. 122.

fra først af var reist efter Biskoppens underfundige Raad. Nikolaus vilde benegte; men Sverrer holdt ham Beviserne for Dine, kaldte ham en Høiforræder og truede ham paa det Haardeste. Nikolaus, som just ikke havde Ord for at være synderlig modig, blev yderst forfærdet, og bad Kongen om Raade i de ydmygeste Udtryk, lovede ham atter Troskab, tilbød sig at bekræfte dette med Ed, og erklærede sig beredt til at bøde alt hvad han havde forbrudt ganske efter Kongens Villie. Sverrer tog ham paa Ordet og førte ham med sig til Bergen.

Hid kaldte han nu ogsaa Biskopperne Thoror af Hamar og Nial af Stavanger, som begge kom. Biskop Paal af Bergen var nemlig død om Vinteren forud den 2den April, og Bergens ledige Biskopsstol skulde besætted. Da Sverrer nu havde samlet om sig de Biskopper, som for Tiden vare i Norge, bragte han først under Overlægning Valget af en ny Biskop til Bergen. Udentviwl paa Kongens Anbefaling og ved hans Indflydelse valgtes hertil en vis Martin, indtil Kongens Hirdprest, en Engelsemand af Fødsel, og en udmerket Klerk ¹⁾; og paa Sverrers Raad blev han indviet strax af de øvrige tilstedeværende Biskopper, som altsaa her udførte Erkebiskoppens Hverv. Derpaa lod Kongen berede et stort Gjestebud, og det blev afgjort, at de fire Biskopper skulde salve og krone Kongen. Dette gif ogsaa for sig paa Petri og Pauli Dag, den 29de Juni 1194. Ligesom Biskop Nikolaus i de forudgaaende Forhandlinger havde været den virksomme i Kongens Raad, og ligesom han udentviwl havde efter Kongens Ønske, hvilket han nu ei vovede at modsætte sig, gjort sit for at bekræfte de øvrige Biskopper, saaledes var han ogsaa Formanden ved selve Krønningens Udførelse. Da Sverrer havde drevet dette igjennem, kaldtes han og Biskopperne som de bedste Venner ²⁾.

Dette er Sagaens Fremstilling af Omstændighederne ved Sverrers Krøning, og den synes at være fuldkommen nøiagtig. At Rygtet derom kom til Udlandet med Tilfætninger, som vare mindre gunstige for Kongen, kan ikke vække nogen Forundring. Den samtidige engelske Historiefriver William af Newbury (Guilielmus Neubrigensis) fortæller, at Sverrer modtog Kronen af en Biskop, hvilken han tvang til at forrette denne Handling ved at true ham med Døden ³⁾. Hvad dette Udsagn angaar, da er det ganske troligt, at Sverrer kan have ladet en saadan Trubsel falde til Nikolaus, da han forekastede denne hans Høiforræderi. Et bestemtere Præg af Udsmykkelse bærer derimod den noget yngre Roger af Hovedens Fortælling. Da Erkebiskoppen — siger han — havde forladt Norge for ikke at krone Sverrer imod Paven's Forbud, befalede Kongen, at alle Norges Biskop-

¹⁾ „forkunuar góðr klerkr“ Sv. S. c. 123.   ²⁾ Sv. S. c. 123.   ³⁾ Nor. fon. søgur. fol. IV. p. 431.

[The text in this block is extremely faint and illegible due to the quality of the scan. It appears to be a list or a series of entries, possibly names and dates, but the characters are too light to transcribe accurately.]

overveiet; og Enden blev, at man enedes om at overlade Afgjørelsen til Biskop Brand af Hole. Denne valgte nu Paal Jonsen, en Son af den mægtige Høvding Jon Loptisøn i Odde og af den afdøde Biskop Thorlaks Søster, altsaa en saare storætted Mand i sit Fædreland, og derhos beslegtet med den norske Kongeæt, idet hans Farmoroder var Magnus Barfods erkjendte om end uegte Datter; han var saaledes Sverrers Nærsødsfendebarn. Paal havde i sin Ungdom reist udenlands, havde opholdt sig en Tid paa Ørtnerne hos Harald Jarl Maddadsen, og havde studeret i England. Han havde bragt det til at blive en af de lærdeste blandt sine Landsmænd og var dertil med almindelig agtet. Han var 39 Aar gammel, men kun Diakonus af Bielse. Efter nogen Modstand modtog Paal Valget og skulde nu indvies. Han drog i den Anledning endnu samme Aar til Norge, rimeligviis fordi ingen Skibseilighed gaves, hvormed han kunde komme lige til Erkebiskop Eri i Danmark, og vel ogsaa fordi han forud ønskede at hende noget til de kirkelige Anliggendes Stilling i selve Norge. Han blev Julen over (1194—1195) i Nidaros, og drog derpaa til Opplandene, hvor han traf Kongen, og blev af denne modtaget med den største Opmærksomhed. Han blev, uden tvivl paa Kongens Befaling, viet til Prest af Biskop Thorer i Hamar Kjøbstad. Kongen udrustede ham derpaa med alt hvad han kunde behøve paa sin Reise til Erkebiskoppen og udvirkede ham oveniud fra alle Biskopperne i Norge Befalingsbreve under deres Segl ¹⁾.

I denne Sverrers Omhu for Biskop Paal kan man vel tildeels see Venstabs for ham som en Frænde, og Agtelse for Mandens personlige Egenskaber, ligesom man jo ogsaa maa betænke, at han ikke var den norske Konges Undersaat og selvfølgelig strengt taget ikke dennes Bud underkastet; alligevel synes ved Siden heraf andre Planer at kunne igjennem. Ved den udviste venstabelige Behandling nemlig af en Biskop, der søgte sin Bielse hos Erkebiskop Eri, og som han utvivlsomt havde i sin Magt at kunne forhindre heri, samt ved den deri for Dagen lagte Erkjendelse af og Agtelse for Erkebiskoppens Metropolitauret, har Kong Sverrer villet vække hos Erkebiskoppen en mildere Stemning mod sig selv; hvorhos man vel ogsaa tør formode, at han i Paal har ventet at finde en dygtig og ikke uirksom Underhandler og Mægler hos sin Modstander. Paal kom tidlig om Vaaren 1195 til Danmark, til Lund, hvor han blev vel modtaget af Erkebiskop Absalon, og hans Indvielse blev endog paastyndet af den danske Konge Knut Baldemarsøn. Da Eri paa Grund af sin Blindhed ikke kunde udføre Bielsen, blev den foretaget den 23de April af Absalon i Eris Overvær og med hans Raad, og allerede i Begyndelsen af Somme-

¹⁾ Paal Biskops Saga c. 3 og 4, jfrt. m. Sv. S. c. 124.

ren kunde Biskop Paal vende tilbage til Norge, hvor han endnu traf Kong Sverrick i Bisen og fulgte ham derfra til Bergen ¹⁾.

Hvilde hemmelige Erinder nu end Biskop Paal kan have hørt fra Kongen til Erkebiskop Erik, saa maa disse antages at være bleve uden Virkning. Erkebiskoppens personlige Duster kjender man ikke; men i ethvert Fald stod han paa Grund af sin Blindhed i en fuldkommen Afhængighed af de danske Prælater, under hvis Beskyttelse han engang havde givet sig, og disse vare nu mindre end nogensinde forsonlig stemte mod Sverrick. Hans Kroning havde bragt deres Forbittrelse til det Høieste. De havde strax den rygtedes i Danmark gisort Indberetning derom til Pave Celestinus, og denne havde samme Aar, 1194 den 18de November, høitideligen i selve St. Peters-Kirken lyst Ban over de Biskopper, som havde vovet at foretage en Handling, hvilken — saa udtrykte Sverrick's Modstandere sig — var uørt i Christenheden, nemlig at salve en bansat Prest til Konge ²⁾. Efterretningen herom havde rimeligviis allerede naaet Danmark, før Paal forlod dette Land, og han havde saaledes kun daarlige Tidender at bringe Kongen ved sin Tilbagekomst til denne. Erkebiskop Erik havde ogsaa sendt Breve til Norge, hvorved han stævne alle Landets Biskopper til sig i Danmark. Under disse betænkkelige Omstændigheder kaldte Kongen, hvem det naturligviis var høieligen om at gjøre, at Erkebiskoppens Stevning ikke skulde blive adlydt, alle Biskopperne til Møde med sig i Bergen endnu samme Sommer 1195. Mødet fandt Sted; alle de norske Biskopper indfandt sig, desuden Biskop Paal af Skaalholt og Biskop Bjarne Kolbeinsøn af Drkøerne, der havde efterfulgt den i 1188 afdøde yngre Bithjalm ³⁾. En Deel verdslige Høvdinger vare ogsaa tilstede, blandt hvilke Harald Jarl af Drkøerne, der var indstævnet for Kongen i Anledning af flere Klagepunkter mod ham. Mødet var altsaa i Grunden, en baade geistlig og verdslig Rigsforsamling, skjønt det i Sverrick's Saga kaldes et Biskopsmøde (biskupalundr) d. e. et Provincial-Concilium. Udfaldet af Høvdingernes Overlægninger blev, at man skulde sende Mænd til Paven for at tale Kongens Sag og overbringe ham et Brev under Kongens og alle de tilstedeværende Biskoppers Segl. Til Sendemænd udvalgtes Biskop Thorer af Hamar og Rikard, kaldet Svartameistari d. e. den sorte Magister, rimeligviis fordi han har hørt til en af de fortløbte Munkeordener (Benedictinerne?) ⁴⁾.

Før Sverrick efter Mødets Opøsning skiltes fra Biskopperne, foreholdt han dem med Alvor den Bei, som, efter hans Mening,

¹⁾ P. B. S. l. c.; Sv. S. l. c.   ²⁾ Script. rer. Dan. VI. 34.   ³⁾ Sv. c. f. S. 264.   ⁴⁾ Sv. S. c. 124.

baade Pligt og Røgskab bød dem at følge. Han opfordrede dem til at foreskæde det Omraade, hvortil Gud havde beffikket dem, med Wiisdom, idet de stedse havde for Die, at det ikke var deres Arvelod. Han forestillede dem ogsaa, at hvis „Erik Blinde“ drog dem ud af Norge i Landflygtighed, saa havde han lidet Godt at hyde dem i Stedet for hvad de i sit eget Hjem tabte, da Erkebiskoppen selv ifkun havde det knapt, blot ni eller ti Mænd om sig, og disse endog paa en Andens Beføstning. Vilde de derimod slutte sig fast til Kongen, da skulde han nok sørge for deres sælles Sag. Alle lovede — heder det — Godt, og at de ei vilde stilles fra Kongen ¹⁾. Det viste sig imidlertid snart, at Biskopperne deels manglede oprigtig Billie deels behørig Fasthed for at holde sit Løfte til Enden.

Biskop Nikolaus har man vist nok al Grund til at beskylde for begge Dele; thi i hans Karakter aabenbarer sig heel igjennem Ustædighed og Slubed, Trosløshed og Hævngjerrighed, Præleri og Løgnagtighed, parret med en fuldkommen Mangel paa Mod og Landsnærvarøelse i Farens Stund. „Nikolaus er glattunget — sagde Sverrer senere om ham — men har et Hare-Hjerte og Trofskab som Ræven“ ²⁾. Den vindstrænkede Fjællighed, han i den senere Tid havde viist mod Kongen, var kun fremkaldt af Frygt; den var en paatagen Maske, under hvilken han søgte personlig Sikkerhed, medens han i Hemmelighed sammenspandt de mest forræderiske Planer. Kongen havde vistnok aldrig fattet nogen sand Tillid til ham, trods al hans Eftergivenesshed, al hans Sledfthed og alle hans besvorne Trofsabsløfter. Alligevel kunde det synes, som om Nikolaus nu havde indviklet sig saaledes i Kongens Sag, at hans egen Fordeel tilsagde ham at holde fast ved den; og derfor har maaskee Kongen holdt noget mindre skarpt Die med ham efter Mødet i Bergen. Men om Høsten samme Aar 1195 fandt Nikolaus Leilighed til at slippe bort fra Norge, og for nu til Danmark, hvor han — som det lader uden synderlig Vanskelighed — blev tagen til Raade og Forlig af sin Erkebiskop og af Abfalon. Han kastede nu Masken og optraadte fra denne Stund aabenbare som Sverrers hadfeste og uforsonligste Fiende.

Sverrer indsaa fuldtvel Betydningen af Biskop Nikolaus's Dyrtræden i Danmark blandt de fiendtligindende Prælater, ved den landflygtige Erkebiskops Side, og som dennes indflydelsesrigeste Raadgiver. Han søgte et Uveir nærme sig. En vis Reidar, kaldet Sendemand, en Biværing, som havde været i Constantinopel, var om Sommeren 1195 kommen til Norge med den græske Keisers Skrivelse til Sverrer om at overlade Krigere i Keiserens Tjeneste; og Kongen havde, rimeligviis med Hensyn til den Rolighed, som for Diebliffet var indtraadt i

¹⁾ Ev. S. c. 126.   ²⁾ Ev. S. c. 133.

Norge efter Østjæggernes Tilintetgjørelse, lovet at skulle tænke paa den Sag. Men da Reidar om Baaren efter (1196) æskede en Afgjørelse af Kongen, svarede denne, at det ikke saa ganske fredeligt ud i hans eget Land; han havde Nys om, at Danerne gjerne vilde staa ham Ulve paa Halsen, og indenlands fandtes der ogsaa Folk, som han ikke ret troede; under saadanne Omstændigheder vilde han ikke give Slip paa sine Stridsmænd. Han tillod imidlertid Reidar, paa dennes Forlangende, at hverve Frivillige blandt Bondesønner og Kjøbmænd. Reidar samlede sig virkelig ogsaa en Flok og for med den om Sommeren af Landet. Men hvad enten det nu var et længe forud anlagt Forræderi, eller en Virkning af Indskydelse fra Sværrers Fiender i Danmark efter Ankomsten hid, — vist er det, at Reidars Hvervninger ikke kom den græske Keiser tilgode, men derimod blev en Forstærkning til den Fiendeflok, som var ved at danne sig i Danmark for at styrte Sværrer.

Da nemlig Reidar med Følge var kommen til Haaleyre (Helsingør?) i Danmark, hvor den Gang var Kjøbstad og Marked, saa indtraf der Biskop Nikolaus med mange Nordmænd, mest Biskvæinger, i Følge. De havde med sig en Dreng ved Navn Inge, som de udgave for en Søn af Kong Magnus Erlingsøn, men som Birkebenerne paaotode var dansk af Fødsel og hed Thorgils. Til dem slog sig nu Reidars Følge, og tilsammen dannede de en Krigersflok, der bestemte sig til at angribe Norge. Sjælen i det hele Foretagende var Biskop Nikolaus; derfor blev ogsaa Flokken kaldet Bagler af bagall, en Biskopsstav. Ved Siden af ham stod som Hærens Anfører den øvede Krigsmand Sigurd Jarlsøn, og senere optraadte ogsaa Reidar Sendemand blandt Flokkens Høvdinge. Flokken satte sig strax i Bevægelse allerede i Sommeren 1196, rimeligviis for at komme paa Sværrer saa usfordarende som muligt. Erkebiskop Erik billigede Foretagendet; ja en Bearbejdelse af Sværrers Saga udtrykker sig end ogsaa, som om han fulgte med Flokken paa dens første Tog. Dette er dog neppe rimeligt, i alt Fald har han meget snart igjen vendt tilbage til sit firkte Tilflugtssted i Danmark ¹⁾.

Dette var da Oprindelsen til Baglernes Parti, der siden i meer end 20 Aar dannede en Modstætning til Birkebenernes. Det var et Parti, som aldrig manglede Tilstød i Norge, især i Bisen og paa Opplandene, medens det havde sin anden Fod i Danmark og der stedse fandt Tilflugt, naar Lykken i Norge var dem imod, — et Parti, som talte mange tappre Krigere og flere duelige Anførere i sine Rækker, og som derhos opretholdtes ved den samvittighedsløse Nikolaus's uendelige Rænker. Det var det farligste af alle de Par-

¹⁾ Sv. S. c. 129.

tier, mod hvilke Sverrer i sin Styrelsestid havde at kjæmpe, og det bragte ham meer end engang paa Afgrundens Rand. Skønt det væsentlig skyldte en Biskop sin Oprindelse og var reist tildeels under Stinnet af at forfegte den undertrykte norske Kirkes Sag, saa viste det sig dog lige fra Begyndelsen af høist verdsligfindet i sin hele Fremfærd, ligesaa verdsligfindet som dets geistlige Leder selv var; og det for — især netop paa hans Tilskyndelse — frem med en Staaansselskab mod Kirker og Prester samt mod Landets fredelige Befolkning, som aldrig den fordomte og bansatte Sverrer udviste, hvem endog hans Fiender maatte indrømme, at han viste Mildhed og Staaanssel mod alle dem, der ikke førte Vaaben mod ham, ja selv ofte mod sine aabenbareste Fiender, naar de faldt til Føie og bade om Naade, — og som havde gjort Overholdelsen af Kirkefred og Kvindefred til en fast Regel blandt sine Virkebener.

I Kampen mellem Virkebener og Bagler, traadte, som sagt, Kirken Sag meget snart ganske i Baggrunden. Biskop Nikolaus sparede vist nok ikke paa bittere Ord mod „Gudnidingen (Apostaten) Sverrer“, som han kaldte ham. Skjoldet — sagde han om sig selv — var nu hans prestelige Haandlin, Sverdet hans Krumstav og Hjelmens hans Biskopshue, hvilke Vaaben han bar paa Pavens Bud og skulde bære, indtil Sverrer var dræbt eller drevne af Riget. Ja han var endogsaa fræk nok til engang i sit Praleri at æsse Sverrer til Enkamp med sig: da skulde man see, om Apostelen Peter og den hellige Halvard ikke vilde hjælpe ham bedre, end den Trolddom vilde hjælpe Sverrer, paa hvilken denne støiede. Til det første yttrede Virkebenene, som rimeligt kunde være, at Nikolaus selv var en Niding, og de Vaaben, han nu bar, skulde han frembære paa Dommens Dag. Og Udæstningen besvarede kun Sverrer med Spot¹⁾. Saadanne Mundhuggerier, i hvilke Nikolaus med forargelige Ord pralede af, at han fegtede for Kirken Sag, bidrog naturligviis ikke i ringeste Maade til at gjøre hans Standpunkt i Sandhed mere kirkeligt. Nikolaus opførte sig fra først til sidst som en verdslig Partihøvding; og de store Forbele, som det meer end engang lykkedes Baglerne at vinde over Sverrer, kunde vel bringe denne i Forlegenhed og Fare, — men Kirken Sag gavne de ikke. Kampen mellem Virkebener og Bagler bliver saaledes i sine Enkeltheder den norske Kirke uvedkommende. Sine egentlige kirkelige Modstandere havde Sverrer i Danmark og i Rom.

¹⁾ Ev. S. c. 131.

89.

Sverrers Underhandlinger med den romerske Kurie. Pave Innocentius III fordommer ham. Alle Norges Biskopper drage af Landet.

For at formilde sine Modstandere i Rom havde Sverrer, som forhen fortalt, efter Overlæg med sit Riges fornemste verdslige og geistlige Hovdinge besluttet at sende Befuldmægtigede til Paven, nemlig Biskop Thorer af Hamar og Mester Rikard. De ere rimeligvis dragne afsted allerede i 1195 ¹⁾, og maa have opholdt sig i Rom et Aars Tid. Først om Vinteren mellem 1196 og 1197 finder man dem paa Tilbagereisen i Danmark. Om Udfaldet af deres Sendefærd og Sendemændenes egen Skjebne har Sverrers-Saga følgende Fortælling: — Om Vinteren kom Biskop Thorer og Mester Rikard fra Rom til Danmark og i Følge med dem en Kardinal; men de bleve alle pludselig syge og døde. Der kom ikke hastigen nogen Underretning til Norge om Udfaldet af deres Erinde. Men da en Stund var leden, bragte nogle Danske Kong Sverrer Breve med Pavens Segl, og underrettede Kongen om, at hans Sendemænd havde pantsat dem disse Breve for Penge, som de havde modtaget til Paans. Kongen ubløste Brevene, og lod dem siden oplæse i Kirkens Chor, idet han tillige lod forevise Pavens Segl. Deres Indhold var, at Paven, saasnart han var bleven oplyst om Sandheden, at Kongen nemlig i Striden med Erkebiskoppen havde Retten paa sin Side, havde løst Kongen og hele hans Rige fra al Bansættelse. Kongen forkyndte derhos, at han havde erholdt sikker Underretning om, at hans Sendemænd tilligemed Kardinalen havde været i Gjestebud hos en Prest, og at der om Aftenen var kastet Gift i deres Drik, hvoraf de alle døde ²⁾.

Denne Fortælling i Sverrers-Saga har givet enkelte nyere Historikere Anledning til at fremkaste en Mistanke eller saagodt som Beskyldning mod Sverrer, hvilken, hvis den medførte Sandhed, vilde kaste en mørk Skygge paa hans Karakter, om end Tidsalderens underfundige og samvittighedsløse Statskunst i Forbindelse med den farlige Stilling, hvori han befandt sig, kunde tale lidt til hans Undskyldning. Man har nemlig udtalt den Mistanke, at de norske Sendemænds Død var Sverrers eget listige Verk, og de pavelige Breve, som han siden bekendtgjorde, opdigtede eller forfalskede ³⁾. Man maatte da tænke sig Sagens Sammenhæng saaledes, at Sverrer allerede før Sendemændenes Komme til Danmark paa Tilbagereisen, havde faaet Nyd

¹⁾ Sv. S. c. 124.   ²⁾ Sv. S. c. 128. Her fortælles det, som om Sendemændenes Død var indtruffen Vinteren 1195—96; men rigtigere tilhører Begivenheden den følgende Vinter s. Euhm D. S. VIII 385, 396 f.

³⁾ Berl. Anecdoton LVI.

om, at den hele Sendefærd's Maal var forfeilet, at Paven havde erkæret sig mod ham, og at Bausættelsen var bleven skjærpet. Han har villet forhindre dette Budskab fra at naa Norge, har derfor besørget baade sine egne Sendemænd og den med dem følgende Kardinal forgivne i Danmark, og derpaa selv sammensmedet den hele Forskelling om Brevenes Pansættelse, for at staffe de af ham fremlagte forfalskede eller opdigtede Breve desto mere Tiltro. Det Hele skulde da være et med ligesaa stor Samvittighedsløshed som Fjendhed udført Statsfjend af Sverrer.

Mistanke er imidlertid i sin Heelhed neppe støttet paa firkte Grunde. At Sverrer skulde have ladet Kardinalen og sine egne Sendemænd forgive i Danmark, er en Beskyldning, som ikke findes hverken udtalt eller antydet i nogen ældre historisk Beretning, ikke heller i nogen af hans Modstanderes Fremstillinger, eller i nogen af de torvorne Pavebullaer, som et Aarstid senere af Pave Innocentius III, Celestinus's Eftermand, udstedtes mod ham; — og dog vilde denne Beskyldning have været saa nedtyngende, man kan næsten siges saa tilintetgjørende for Sverrer, at man umuligen kan antage, at hans hadske Modstandere vilde have ladet den ubersørt, om de end blot kunde støtte den til den svageste Mistanke. Vel er det saa, at de omtalte pludselige Dødsfald synes uafviselig at maatte tilskrives Forgiftning; men paa den ene Side lader det usandsynligt, at Sverrer skulde have kunnet finde Midler til at iverksætte denne i et fremmed og fiendtligt Land, hvor han sikkert havde saa eller ingen paalidelige Venner, og paa den anden Side gives der en langt rimeligere Maade at forklare sig Begivenheden.

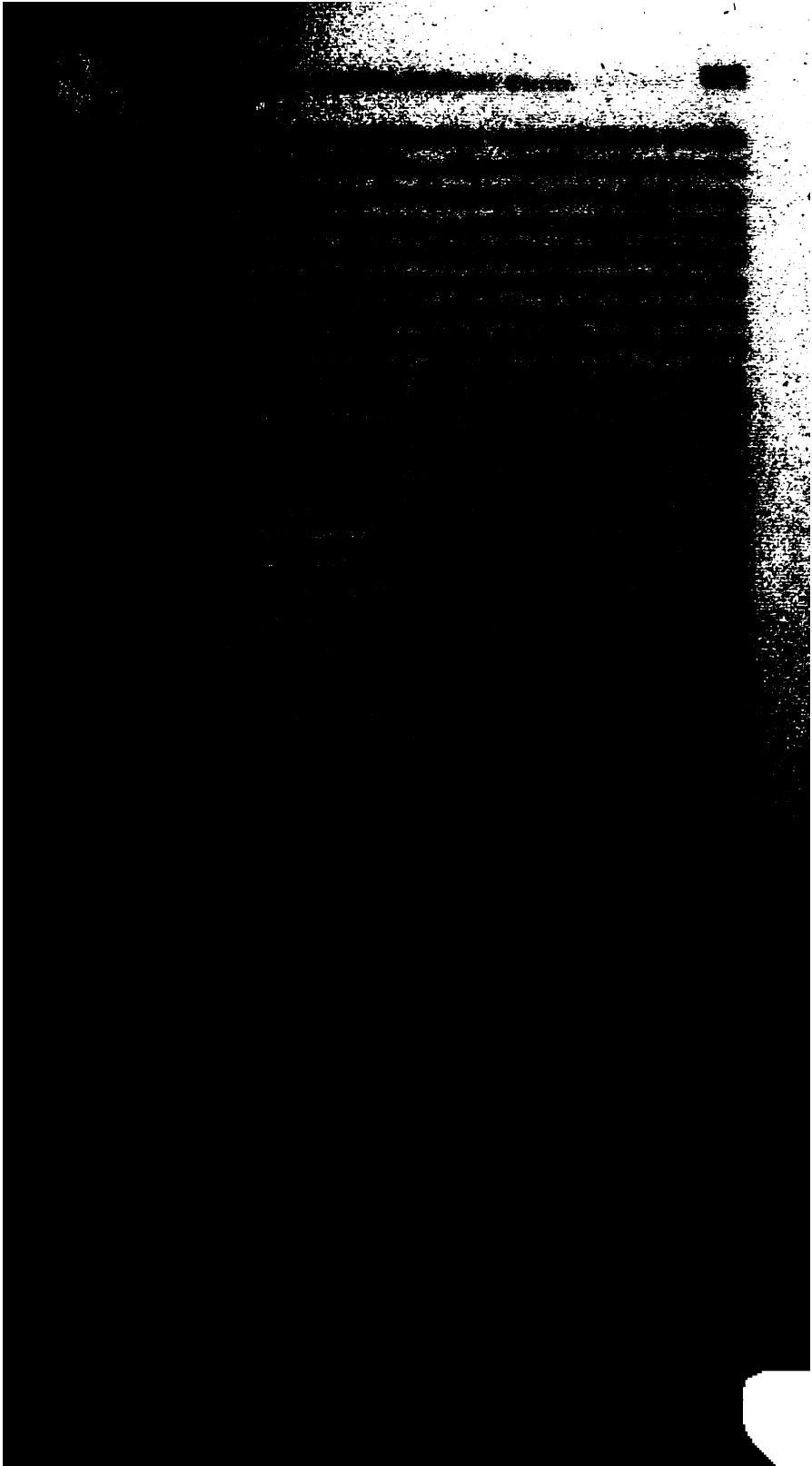
Den pavelige Legat, med hvem Sverrers Sendemænd fulgte, var Kardinal-Præbysteren Fidentius, som af andre Kilder vides at have indfundet sig i Danmark i Vinteren 1196—1197, og som døde d. 19de Februar 1197 i Lund, hvor han blev begravet. Hans vigtigste Forretning i Danmark synes at have været Penges Udpresning af den danske Geistlighed, og heri for han frem med saadan Begjærlighed og Slaanseløshed, at det vakte almindelig Forbittrelse. Han lovede, endog saa at bruge de mest nærgaaende Trudsel mod de mægtigste og meest anseede Prælater, naar de ikke strax vilde komme hans uforstammede Dnsfer imøde. Selv en saa hierarchiskfindet Prælat som Abbed Wilhelm af Ebelholt dabler hans Fremfærd i et af sine Breve til Erkebiskop Absalon i de aller bittreste Udtryk, og erklærer at ville modsætte sig hans Fordringer til det Yderste ¹⁾. At under saadanne Omstændigheder et eller andet Medlem af den danske Kirke, der muligens personlig har lidt eller frygtet for at lide af Legatens Rovgjerrighed,

¹⁾ Scr. r. Dan. VI. 24—23.

og hørte sine Standsbrødres Klager og kjendte deres Stemning, ha- troet sig opfordret til at befri den danske Geistlighed fra dens Plag- aand ved et fortvivlet Middel, og at Legatens Ledfagere ere bleve- Dffere for den samme Gift, som nærmest var ham alene bestemt, — dette maa synes langt rimeligere, end at Sverrer skulde have havt sin Haand med i Spillet ¹⁾. Deraf, at Forbrydelsen maaſtee paa en vis Maade kan siges middelbart at være kommen Sverrer til Gode, maa man dog ikke tage Anledning til at paabyrde ham den.

Hvad derimod Pavebrevenes Forfalskning angaar, da lader vist nok Mistanken mod Sverrer sig vanskeligere fuldkommen bortrydde. Man finder nemlig, i en af Innocentius III's Skrivelser, som senere skal omtales, den Bestyldning mod Sverrer udtryffeligg fremsat, „at han ikke har frygtet for at forfalste Pave Coelestinus's Bulle (d. e. Segl) og dermed besegle forskjellige Breve“ ²⁾. Der yttres ogsaa imod Slutningen af samme Pavebrev, „at Kongens Sendebud intet hos Paven erholdt (neml. til Kongens Fordeel); hvorfor, saafremt de have foregivet at have erholdt noget saadant for ham, de maa have faaet det hos Falsknere, af hvilke en Mængde i Begyndelsen af Pa- vens Regjeringstid vare opbagede, der havde befattet sig med at for- færdige falske Buller“ ³⁾. Her er Bestyldningen for et beganget Falsk- neri klar nok. Men deels kunde man tænke sig Muligheden af, at den nye Pave paa denne Maade har villet ugjeldiggjøre et Skridt af sin Formand, som han høieligen misbilligede; deels — hvis man ei tiltror den store Innocentius et saadant Kunstgreb, og saaledes antager Falskneriet for virkelige beganget — bliver det endda et Spørgs- maal, om det er beganget af Sverrer selv, eller af hans Sen- demænd. Udtrykkene i Innocentius's Brev aabne i Grunden Ud- gang for begge Formodninger, og man skulde næsten tro, at Paven selv ikke ret har vidst, til hvilken han snarest skulde helde. At Sver- rer kunde have benyttet et eftergjort paveligt Segl for et Brev eller flere, som han selv i Pave Coelestinus's Navn kunde have ladet skrive, — er i sig selv ikke umuligt, skjønt det altid var saare dristigt. At han derimod kan have givet sine Sendemænd det hemmelige Hvert, hvis de ei ad den rette Wei kunde udvirke noget til hans Fordeel hos Pave Coelestinus, da at benytte enhver Udvei, hvortil det daværende pavelige Hof's berygtede Bestikkelighed gav dem Anledning, følgelig ogsaa til at erhverve falske Breve, hvis det lod sig gjøre, — det bli- ver altid langt sandsynligere. Sverrers Karakter, som den i Historien viser sig, forbyder ingenslunde, at han jo kunde have villet benytte sig af et slikt Rneb, hvis Leilighed gaves; og denne Fremgangsmaade

¹⁾ Jfr. Suhn D. G. VIII. 394—397. ²⁾ Berl. Anecdoton LVII. ³⁾ Berl. Anecdoton LVIII

Iyffedes ikke Baglerne at vinde Borgen, men heller ikke Birtebenern at fordrive sine Modstandere. Biskop Nikolaus fattede endelig den grusomme Raad at afbrænde hele Bergens By, og derpaa forlægg Kjøbstaden et andet Sted hen paa Hordaland. Den skjændige Flaade blev udført Natten til den 10de August under Biskoppens eget Opsyn, der ikke engang sørgede for at spare Kirkerne. Disse, erklærede ham, vare besmittede derved at bantsatte Mænd havde været i dem, og de vare nu ikke helligere end Ripper. Den største Deel af Byen og ikke mindre end sex Kirker blev lagt i Aske. Men denne Udaad bragte ogsaa et Had over Nikolaus fra Bergensmændenes Side, hvilket han senere havde vanskeligt ved at udslukke; og sit Hovedsiemed, nemlig ved Branden at tvinge Borgen til Dvergivelse, opnaaede han ikke. Sværrer havde under disse Kampe seet sin Flaade ødelagt, og han drog sig om Høsten landvejs til Throndhjem, der nu var saagodt som den eneste Deel af Landet, hvor Folket var ham fuldkommen tro. Baglerne spillede imidlertid Herrer paa Havet og herjede paa begge Sider af Throndhjemsfjordens Munding, medens Sværrer maatte holde sig i Nidaros om Vinteren uvirksom af Mangel paa Flaade ¹⁾.

Sværrer havde aldrig efter Magnus Erlingsøns Død været i en saa fortvovlet Stilling, som paa denne Tid; og just nu tog hans Forhold til Paven og Kirken en meer farefuld Retning end nogeninde før. Pavens og Erkebiskoppens Trudsel vare ikke blevne uden Virkning paa de norske Biskopper, som hidtil havde vist sig Sværrer tro. Biskop Nial af Stavanger havde allerede forladt Norge og begivet sig til sin Erkebiskop. Ivar Skjalge (den Skælende), der var rimeligviis under Baglernes Indflydelse, valgt til Biskop i Hamar efter Thorer's Død, blev uidentvovl viet i Danmark og forblev der; han ansaas bestandig for en stor Fiende af Sværrer og Sværrers Hæder, ligesom af Birtebenerne i det Hele ²⁾. Nikolaus af Oslo var rigtignok i Norge men havde ganske andet at tage Vare end sine biskopelige Pligter. Alene Martin af Bergen var endnu Sværrer tro og fulgte ham. Den norske Kirke var saaledes for Dieblirket saagodt som berøvet alle sine Forstandere, og som Følge heraf i den mislykkede Stilling. Nu kom hertil et Pavestifte, der heller ikke var til Sværrers Fordeel.

Den 5de Januar 1198 døde den alderdoms svage Celestinus III, og til hans Eftermand valgtes samme Dag den kloge, kraftige og hierarchissindede Innocentius III, der bragte Pavedommet til det højeste Punkt af Magt og Anseelse, som det nogeninde har indtaget. Hans skarpe Blik opdagede hastigen ethvert Indgreb paa Kirkens og Hierarchiets Omraade, og hans utrættelige Virksomhed var strax rede

¹⁾ Ev. S. c. 138—154.

²⁾ Gaaf. Gaafs. S. c. 3.

I Hjælp med de kraftigste Foranstaltninger. Han har uden tvivl alle Ede som Kardinal under sin Formands Styrelse skaffet sig et Jublik de norske Forholde og tvælede ikke længe med at komme den lidende og efter hans Begreb høist forurettede norske Kirke til Undsætning. Endnu samme Aar som han tiltraadte Pavedømmet udstedte han den 10de October ikke mindre end fem Breve i denne Sag, alle mod Kong Sværrer, hvis fuldkomne Tilintetgjørelse, eller i al Fald dybeste Admøggelse, Innocentius synes at have anseet nødvendig for den norske Kirkes Redning.

Det ene Brev er stilet til den nidarosiske Erkebiskop og alle øvrige norske Biskopper og Prælater. Det indeholder de heftigste og skarpeste Udfald mod Sværrer. Han tror — siger han — at Gud, for at straffe den norske Geistligheds og det norske Folks Synder, har tilladt, at Sværrer med tyrannisk Grumhed og afstyelig Boldsomhed har bemægtiget sig Riget, uden at have — efter hvad der er Paven forebragt — hverken Høvdingernes Valg eller Blodets Ret for sig, — og at han, der selv tilforn skal have været Prest, nu raser mod Geistligheden, undertrykker Kirkerne, forfølger Klerkerne, plager de Fattige og farer grumt afsted mod de Mægtige. Det maa ansees for at være en Guds Dom, at han, der paa Grund af sin uegte Fødsel ei havde burdet forfremmes til de geistlige Grader (Ordines), efterat han dog imod de canoniske Bestemmelser deri er bleven optagen, raser imod de samme, som ved at indvie ham ikke have iagttaget hine Bestemmelser. Efter at Paven derpaa har fremskafet mod ham den allerede omtalte Beskyldning for at have forfalsket Pave Celestinus's Bulle, gaar han over til at forkynde Sværrers Banskættelse: „For at ikke hans Dandskab — siger han — længer skal rase mod de Uskyldige, befaler jeg Eder at paaminde paa det omhyggeligste det norske Folk, at det ei maa understaa sig længer at følge ham, eller yde ham nogen Hjælp eller Hyldest. I andet Fald skulle I erklære alle hans Tilhængere excommunicerede, lukke Kirkerne, ikke tillade i nogen Deel af Norge, der adlyder ham, noget kirkeligt Sacrament at forrettes, undtagen Børns Daab og Døendes Penitens, og negte hans Tilhængere kirkelig Begravelse.“ Til Slutning advarer han — som forhen berørt — mod at fæste Vid til forfalskede Brevsskaber til Sværrers Fordeel. — I dette skarpe Brev er da Banskættelsen over Sværrer ikke allene udstrakt til alle hans Tilhængere, det vil sige til hele Birkernes Parti, men ogsaa udvidet til et almindeligt Interdikt over enhver Deel af Norges Land, hvor Folket maatte vove at yde Sværrer undersaatlig Lydighed.

Innocentius's andet Brev er til Erkebiskop Erik. Han roser deri først Erkebiskoppens rene Tro og standhaftige Iver, „hvilkun hver-

ken Forfølgelse eller Sverd eller Hunger eller langvarig Landsflygtighed har kunnet stille fra Christi Kjærlighed, eller afholde fra at forsvare Kirkens Frihed; hvem heller ikke hverken Frygt har trunget, eller Trudsel bevæget, eller Smiger forloftet, eller Løfter formaaet at forlede til hemmelig at billige, eller aabenbare begunstige Sverra, den Kirkesjænder og Graftaldne, der med Blodsudgydelse og Bold har bemægtiget sig Norges Rige, idet han til sin Moders Skændsel paa staar at nedstamme fra den kongelige St. Dernæst ytrer han sit Misshag over, at Bergens Biskop, tværtimod Pave Celestinus's Befaling og Erkebiskoppens eget Forbud, fremdeles følger Sverrets Leir, forretter Gudstjeneste for den Bantsatte, og i hans Nærværelse udfører alle Kirkens Sakramenter, og skjønt han oftere har været kaldet af Erkebiskoppen, dog ikke har villet fremstille sig for denne. En saadan Dristighed fortjener en strengere Keffelse. Derfor paalægger han Erkebiskoppen, saafremt Dvænnævnte medfører Sandhed, at suspendere omtalte Biskop fra hans Embede og ikke have denne Suspension, for han har fremstillet sig for Paven selv, samt, hvis han sidder denne Dom overhørig, da at belægge ham med Anathema. Angaaende Sverrer erklærer han til Slutning, at han ikke vil løse ham, med mindre han giver en Fyldestgjørelse, der er fuldkommen antagelig.

De tre øvrige Breve ere indbyrdes overensstemmende og stiledt til Kongerne af Danmark og Sverige, Knut VI og Sverker Karlsson, samt til Sveriges Jarl (Birger Brosa). Heri opfordrer Paven hver især af disse Fyrster til „at ruste sig for at verge Kirkerne, beskytte Geistlighedens Frihed, befri Ringe og Mægtige fra denne Forfølgelses Haand, ja til at styrte dette Uhyre (monstrum), som alene staaer dem, han ei kan naa“, de ville da gjøre sig fortjente til Guds evige Belønning og Pavens Naade. De skulde understøtte Sverrers Forfølgere og modstaa hans Tilhængere, „saa at dette Djævelens Lem ikke længer skal kunne rase i Norges Rige, eller drive sin Forfølgelse mod Kirken videre“.

Mange haarde Udtryk i disse Breve maa nu vist nok skrives paa den romerske Kurialstils Regning; alligevel fremtræder heel igjennem i dem en saa truende Tone og en saa alvorlig Bitterhed, at det fuldkommen klart viser sig, at Innocentius i Sverrer saa en meer end almindelig Kirkens eller Hierarchiets Fiende, hvilken han maatte nedslaa med den apostoliske Myndigheds mest tortnende Røst, og mod hvem han maatte reise hele Nordens baade verdslige og geistlige Magt. I Norge selv skulde al geistlig Overbestyrelse ved Biskoppernes Hjærnelse fra Landet undrages Folket, og dette derhos bortstrømmes fra sin undersaatlige Lydighed mod Sverrer ved det frygtelige Interdikt. De allerede landsflygtige norske Biskopper skulde styrkes ved kraftig Op-

muntring, saa at de med Standhaftighed taalte sine Savn, og med Laalmodighed oppebiede Kirken endelige Seier, som maatte blive den sidste Folge af deres Uholdenhed. Fyrsterne i Nordens øvrige tvende Riger skulde endelig egges til at laane den norske Kirkes Sag sin verdslige Arm. Dette var Alt vel beregnet af Paven; men havde dog ikke paa langt nær de Virkninger, som han ubentvivl havde forestillet sig. Nordens Fyrster reiste sig aldeles ikke mod Sverrer. Kong Knut i Danmark gav vel fremdeles baade de landsflygtige norske Biskopper og Baglernes Parti Tilhold i sit Rige; men forresten var han indvillet i Ifor mange Stridigheder med de nordtydske og vendiske Fyrster, til selv at kunne foretage noget Angreb paa Norge, om han end dertil havde fundet sig opfordret ved noget særdeles bittert Had mod Sverrer, hvilket ikke synes at have været Tilfælde. Sveriges Konge og Jarl holdt sig ganske rolige; de nærede ingen Uvillie mod Sverrer; Birger Jarl var desuden besvognet med ham, og begge havde nære Frænder Birkebenedernes Flok. Det lykkedes vist nok Paven at berove Norge ganske dets geistlige Overbestyrelse. Selv Biskop Martin af Bergen vovede tilsidst ikke andet end at følge sine Brødres Exempel og trage til Erkebiskop Erik i Danmark, i hvis Omgivelse og Naade man finder ham i 1199 ¹⁾. Den norske Kirke kunde saaledes nu siges at være berøvet alt biskoppeligt Overopsyn, medens Kathedralkirkenes Domkapitler ubentvivl endnu vare for ufuldkomment indrettede og vel lige for lidet selvstændige til at kunne med tilbørlig Kraft overtage deres Biskoppers Hverv i de Punkter hvor dette lod sig gjøre, om deres Medlemmer end af velvilligt Sindelag imod Kongen og Landet dertil havde fundet sig opfordrede. Til samme Tid bleve ogsaa de norske Klostergeistlige af sine Overbordnede skræmmede fra at yde Sverrer nogen kirkelig Tjeneste. Saaledes blev i et Generalkapitel af Cistercienser-Ordenen i Citeaux 1200 strenge Straffe af Faste paa Vand og Brød og Pistning fastsatte for de Munkke af Ordenen i Norge, som havde holdt Messe for den bansatte Sverrer, ja endogsaa for dem, som blot havde spist eller venstabelig omgaaets med ham eller hans Tilhængere ²⁾.

Men tvende Ting kom dog under Alt dette Sverrer i høi Grad til Gode: først nemlig at det lavere Presteskab i Norge endnu ikke var blevet gennembrængt af sine høieste Forstanderes hierarchiske Aand, og derfor heller ikke synes at have deelt deres Frygt for og Had imod Sverrer; og dernæst, at den norske Almue ikke for havde seet Bansættelsen anvendt paa nogen af sine Konger, og derfor ikke ret fattede dens Betydning-i nærværende Tilfælde, helst da ingen bestemt Bansættelse maatte forekomme dem at være tilføede; thi Biskopperne fo-

¹⁾ Suhm. D. S. VIII. 481.   ²⁾ Suhm. D. S. VIII. 566.

refom vel de fleste unødvtungne at have forladt Landet, og ingen aabenbar Volds handling af Kongen imod Kirke eller geistlig Mand kunde paavises. Det almindelige Interdikt var derhos noget ganske nyt i Norge, hvis egentlige Væsen og hele Frygtelighed neppe var ret klar for det lavere Presteskab, som skulde sætte det i Udøvelse, og end mindre for Løgsfolkene, paa hvilket det var beregnet at virke. Man finder saaledes ikke omtalt, at nogen almindelig Lukning af Landets Kirker eller noget Dphør af Gudstjenesten har fundet Sted; og ikke heller sporer man, at Interdiktet voldte noget større Forsald af Folket fra Sværrers Sag, end det som allerede før dets Udstedelse var indtraadt. Før Indholdet af Pave Innocentius's Skrivelse kunde blive ret bekendt og komme til at øve nogen Virkning i Norge, havde desuden Sværrers fortvivlede Stilling med Hensyn til Baglerne taget en afgjort Bending til det Bedre.

Thronderne holdt fast ved sin Trostabs mod Kongen, og ved deres overordentlige Anstrængelser lykkedes det ham baade at forsvare sig Vinteren over i Thronhjem mod Baglernes Angreb, og under Løbet af Vaaren 1199 at faa bygget i Nidaros og sat paa Egen 8 meget store Skibe. Med denne Flaade tvang han Baglerne til et Sæslag paa Strindsø, og vandt her den 18de Juni en afgjørende Seier. Biskop Nikolaus var i behørig Frastand Vidne til sit Partis Nederlag og flygtede itide fra Slaget med den unge Konge, Inge Magnusson. Efter dette Slag finder man ham ei meer i Sværrers levende Live optrædende i Baglernes Hær. Da Sværrer nemlig forfulgte sin Seier lige til Biken og nu her, ligesom overalt ellers i Norge, paa ny vandt Dverhaand, maa man antage, at Biskop Nikolaus har fulgt de Baglerflokkene, der, som sædvanlig naar Lykken gik dem imod i Norge, søgte og fandt Tilflugt i Danmark, og at han siden er forbleven der hos sin Erkebiskop. Maaskee har han fundet det Krigerliv, han i nogle Aar havde ført, vel farligt og trættende; rimeligt er det ogsaa, at Erkebiskoppen og hans Brødre i Danmark ikke have tilladt ham længe at beskæmme deres og Kirkens Sag ved en Udsærd saa lidet kirkelig som den han oftere havde udviist i Baglernes Spids, og frem for alt ved Bergens Afbrændelse. At han ligesuldt har havt en virksom Haand med i Baglernes senere Foretagender mod Sværrer, lader sig ikke omtvile.

Skjønt nemlig Sværrer efter Slaget paa Strindsø atter vandt Dvervegten i Norge, saa havde han dog dermed ingenlunde undertrykket Baglerne. Disse vedbleve at forurolige ham med idelige Angreb, og i Biken, som altid heldede til deres Side, lykkedes det dem flere Gange at vinde Dverhaand, skjønt de nu ikke mere formaaede at sætte sig for længere Tid fast i nogen anden Deel af Landet.

I Viken vakktes i Begyndelsen af 1200, tildeels ved deres Anstiftelse, en yderst farlig Opstand af hele Vikens Almue, der ifølge hemmelig Aftale paa en bestemt Tid stoffede sig fra alle Sider sammen til Oslo, hvor Kongen just opholdt sig, og angreb ham ganske uforvarende med en uhyre Overmagt. Sverrer reddede sig imidlertid ved Raskhed og Klogskab ud af denne truende Fare. Ved mesterlige Bevægelser hindrede han de fiendtlige Flokkes Forening, mødte dem enkeltvis og sluttede med at vinde en glimrende Seier over dem alle. I Viken havde han desuagtet meget ondt ved at vinde fast Fod, lige indtil ogsaa her Lykken syntes at erklære sig afgjørende for ham, idet han i Januar Maaned 1202 tvang en stærk Flok af Bagler, som under Reidar Sendemands Anførsel havde befæstet sig paa Bjerget ved Rundsberg og der haardnakket udholdt en lang Belæiring af Virkeberne, til at overgive sig.

30.

Forsvarsskrift for Kong Sverrer om Kirkens og Statens indbyrdes Forhold.

Krigsbegebenhederne have maattet forteligen berøres for at tydeliggjøre det Farefulde i Sverrers Stilling og den Kraft og Klogskab, med hvilken han under saa mislige Omstændigheder vidste at opretholde sit Kongedømme, Vaaben mod Vaaben. Men under alt dette forsømte han heller ikke at nytte Ordets Magt for at møde sine kirkelige Modstandere paa Kirkens egen Grund og belære sine Underkatter om den sjæve Stilling, Kirkens Forstandere havde indtaget sig alene mod hans Person, men ogsaa mod Landets Styrelse, Kongedømmets Bæsen, den almindelige Samfundsorden, ja mod selve Christendommens sande Aand. Fra denne Tid skriver sig nemlig en mærkelig Fremstilling af Kongedømmets og Geistlighedens indbyrdes Forhold i Norge, til Forsvar for det første og til Anklage mod den anden. Afhandlingen er endnu til. Den er forfattet i det norske Sprog, og er ganske vist udgangen fra Kongens eget Tilfagn, om end maaskee en med Kirkeloven fortrolig Geistlig har staaet ham bi med sine canonistiske Kundskaber og ført Pennen; — og den viser sig at have været bestemt til at oplæses rundt om i Landet, for at imodegaa de Virkninger, som Kongens og hans Mænds Vansættelse, samt det almindelige Interdikt kunde have paa Folket:

Efterat Forfatteren først forteligen har fremhævet Anledningen til sit Skrift, nemlig, at den store „Sygelighed, som er paakommet Landet“ gjør det nødvendigt at oplyse Almuen med Sandruhed og Skjonsomhed om den sande Aarsag til Fordarvelsen, hvilken de Geistlige paa staa, at maatte tilskrives Kongen og hans Mænd, — skildrer

han billedligen, hvorledes det Legeme er bestaffet, „hvis Hoved er Kristus og hvis Bul er Kirken.“ Dets Dine skulde være Biskopperne, der skulde anvise de ringere Lemmer den rette, farefri Wei og vogte dem fra alle Bildstier; — dets Næse: Archidiaconer, der skulde indaande og igjen udsprede Retfærdighedens og Troens Bellugt; — dets Dren: Dekaner og Provster, der skulde høre Christendommens vanskeligste Anliggender; — dets Tunge og Læber: Presterne, der skulde meddele gode Lærdomme og foregaa med godt Exempel; — dets Hjerte og Bryst: Kongen, der skal raade med Forstand og verne med Dyrkehed det hele Legeme; — dets Skuldre og Ryg: Storhøvdingerne, der skulde bære de Byrder, som kunne paakomme det; — dets Arme: Lædermændene, der skulde være usvigelige Støtter baade for Bryst og Skuldre; — dets Hænder: Hirdmænd og Krigere, der skulde være et Vern for de øvrige Lemmer; — dets Mave og Indvolde: Munke og Klostermænd, der skulde optage og bearbejde den (aandelige) Føde, hvoraf det hele Legeme skal næres og styrkes; — dets Fødder: Bønder og Almue, der med sit Arbeide og sin Næringsdrift opholder Legemet. Men nu virke mange af disse Lemmer tværtimod sin Bestemmelse: Dinene stjæle og omtaages og see alle Ting som i en Søvnvildelse, istedet for med Klarhed; — Næsen indaander og udspreder kun Stank istedet for Bellugt; — Drene ere tunghørte til at opfatte Sandheden. Bindsyge, Umaa beholdenhed, Ergjerrighed, Overmod og Uretfærdighed forblinder Biskopperne og de andre Høvdinger, som skulde være Christendommens Vogtere. Man bliver krævet Tiender og fromme Gaver med Trudsel om Interdikt og Ban. Man bliver tvungen til at bygge Kirker, og naar de ere opførte, drives man bort fra dem som Hedninger. Man har Beføstningen men ikke Tilflykt. Synder og Forseelser forfølges med Bansættelser og ikke med ret Røffelse; men betales der Penge, saa tier man med dem. Det Gods, som Geistligheden med Ret og Uret straber sammen, bliver ført udenlands for dermed at drive en slet Handel: det sendes til Rom for at kjøbe Bansættelser, hvilke føres tilbage i Landet til Gjengæld for Opfyldelse af Christendommens Pligter og Kirkers Indvielse, til Gjengæld for Tiender og Gaver; og saaledes bliver der Folket „stjælet Galde for Vin.“ Presterne tie, eller tale hvad der er værre end Interdikt, og give det sletteste Exempel ved Kvinders Forførelse, Iognagtige Vidnesbyrd, falske Ede, rænkfuld Rettergang og uretfærdig Trods; og naar man forlanger Opreisning af dem, svare de, at de ikke have at stande til Rette for verdslig Domstol eller bøde ifølge dens Dom. Nogle slyde med Bansættelser, andre med at samle Krigsfolk for at berøve Folket Gods og Frihed og vække Manddrab i Landet; de ville saaledes fordærve Folks Legeme saavel som deres Sjæl. Men de

straffe, der dikteres af Paven og Kardinalerne i Rom, komme i Grunden ikke fra dem, thi de ere uvidende om hvad der foregaar i et saaa langt bortliggende Land; det er kun Biskopperne og Geistligheden, der olde slikt ved at høre Sladder og Løgn for Paven, som tror, at de fare med Sandhed, da de dog kun fare med falske og løgnagtige Ord.

Om den Konge, som er i Landet, er det Alle bekendt, at saa Konger have givet Geistligheden bedre Ret, eller holdt bedre sin Haand over de hellige Steder, — hvis man vil lade ham nyde Sandhed. Men forholder det sig saa, da maa det være klart for Alle, at hvis de Geistlige have forebragt ondt om ham for Paven, da er det gjort med Løgn og Rneb, Kongen og alt Folket til stor Skade, men Geistligheden selv til intet Gavn. Og hvis Paven har færdet nogen Forsømmelsesdom, da rammer den hverken Kongen eller nogen uskyldig Mand i Landet; thi Gud dommer altid retfærdig, men ikke efter løgnagtige og spøgfulde Menneskers Dyrspind. Dekreterne selv erklære aadanne uretfærdige Domme og Banskættelser for magtesløse (hvilket Forsfatteren ved flere Beviissteder godtgjør); derfor er det vist, at de Banskættelser, som i nærværende Tilfælde ere udtalte, enten falskeligen ere tillagte den kristelige Kirkes vise Styrere, i hvilket Fald de som falskretter ere ugyldige, eller ogsaa, hvis de virkelig skrive sig fra Kirken Styrere, da ere de udbirkede ved Uretfærdighed og Ondskab, og komme over dem, som have udbirket dem, ikke over de Uskyldige, med hvem de ere udtalte. Dog — bemærker Forsfatteren — skjønt han her taler i Almindelighed som til alle Geistlige, saa angaa hans Ord egentlig kun dem, der kjende sig igjen i hans Skilbring; paa Alle passer den ikke, men dog paa flere, end gavnligt kunde være for nogen af Parterne. Dem, som ei gjenkjende sig i den, beder han, at de ikke vilde samtykke dem, der have betraadt Bildfarelsens Vej; de andre advarer han, at de aflade Bildfarelsen og ikke stikke sig saaledes, at baade i denne Verden alle Fornuftiges Had, og i hiin Verden Sjælens Fortabelse og Guds Fordømmelse skal vorde deres Lød. Alle skulle vide — lægger han til — baade Lærde og Læge, at geistlige Ledere ere Folket givne ikke for at træde det paa Næffen eller tilbringe det saarende Bessjæmmelse, eller for at plyndre det, og end mindre for at vise det fra Gud til Helvede ved Van og forvildende Tale, men for at vogte det med Kjærlighed og lede de Bildfarende med Blidhed tilbage paa den rette Vej. Dette lærer selve Evangeliet, og derom kan ingen Prest paastøde sin Uvidenhed, naar han forstaar hvad han selv i Kirken læser og synger.

Forsfatteren gaar dernæst over til at omtale „den Bildfarelse, som nogle Geistlige befinde sig i, at de tro det hører til en god Handle-

maade og Religionens Jagttagelse, at oversee sin Konge og hans Medhjælperne i Rigsstyrelsen, og lægge ham for Gud, som om han skulde være stillet imod Gud og den hellige Kirke". Forfatteren viser af Skrifterne og Decretalerne, „at Konger og verdslige Høvdinge ingenlunde ere satte imod Gud og den hellige Kirke, men at tværtimod Gud selv sammensøier det verdslige Herredømme og Kirkens Tjeneste, saaledes at Kongerne have Magt og Varetægt over Kirken, og derfor kunne kræve megen Understøttelse af dens Embedsmænd". Christen havde selv her paa Jorden vist Keiseren Lydighed og paalagt Apostelen Peter det samme, „Peter, fra hvem den geistlige Stand uledes; og Keiseren var dog den Gang hedensk. Hvad kunne da de paadraabe sig, som nu foragte Kongen, da han er Christen? Gud vilde jo ikke, at Kongedømmets Høihed skulde ringeægtes, selv medens Kongerne vare hedenske. „Det er derfor aabenbart, at hver den saar Fare for at forspilde sin Sjæl, som ikke viser Kongedømmet fuldtommen Trostid og Uretfærdighed og Lydighed. Thi Kongedømmet er indstiftet ifølge Guds Bud og ikke ifølge Menneskenes Paafund. Ingen modtager Kongedømmet uden efter det guddommelige Forsyns Tilfættelse. Kongen skulde ikke være sterkere og mægtigere end andre Mennesker, hvis ikke Gud havde stillet ham høiere i sin Tjeneste end Andre; thi Gud tjener han i sit Kongedømme, ikke sig selv". Forfatteren kan derfor ikke skjønne paa hvad Grund de Geistlige ville udelukke Kongen fra det Indseende, som han bør have med den hellige Kirke, for hvilken Gud har paalagt ham Ansvar, — og det saa meget mindre som ringere Mænd end Kongen, Riddere, Hirdmænd ja Bønder have ingen Myndighed i Kirken, idet de skulle have Indseende med de Kirker, hvis Dypretholdelse paaligger dem. Dette kan finde Sted i tre Tilfælde: 1) naar en Mand arver en Ejendom, hvilken en Kirkes Dypretholdelse følger; — 2) naar en Mand kjøber en saadan Ejendom; — og 3) naar en Mand opbygger en Kirke paa egen Bekostning og siden lægger Ejendomme til dens Dypretholdelse. Beviis herfor anføres af Decretalerne, ligesom ogsaa for det, at hvis vedkommende Prest fradager en saadan Kirke noget af dens Gods, eller anvender det til anden Bestemmelse end den af Giveren fastsatte, da har først Biskop eller Erkebiskop at paasee dette berigtiget, men hvis de forsømme at opfylde sin Pligt, da skal Sagen forelægges Kongen. Her er altsaa Kongen — slutter han — stillet som øverste Dommer over baade Biskop og Erkebiskop selv med Hensyn til Kirkens Styrelse og Varetægt, — hvormegen Magt maa da ikke være ham givet i reen verdslig Sager? Ligeledes anføres Steder af Decretalerne, hvori der tillægges en Kirkes Grundlægger (hvilket Forfatteren ogsaa udstrækker til dens Dypretholder eller Berge) Ret til at vælge en dvelig Prest til samme,

Alten da Biskoppen ikke maa undslaa sig for at antage eller indvie. a Kirkes Stifter eller lovlige Berge har altsaa — efter Forfatterens Mening — ifølge selve Decretalerne Ret til ikke alene at føre Tilsyn og bestyre denne Kirkes Ejendom, naar han kun ikke bortgiver eller sælger eller anvender noget af den til sin egen Nytte, — men ogsaa til at udsee en Prest for den.

Overveier man — siger Forfatteren nu — hvad her er anført om Hensyn til den Sag, som verserer mellem Kongen og Geistligheden, saa ville fornuftige Mænd let indsee, paa hvis Side Retten er, og hvod som voldet Christendommens Forspildelse i Landet. De Bestemmelser, der ere gjorte Kongen, gaa nemlig ud paa at drage frem de Rettigheder, hvilke de hellige Bøger selv tillægge ham, ja dem selv ere ringere af Magt end Kongen. Og naar han vil holde paa sig selv til med det, som Gud selv hyder ham tilsee, og han skal bære Ansvar for, hvis han forsømmer det, saa siger man, at det er Christendommens Udelæggelse, og paaftaar, at Kongen vil gjøre alt Landet denst.

Han har imidlertid hørt — siger Forfatteren fremdeles —, at ogsaa Mobbændere ideligen anføre som Støtte for sin Sag, at Kongerne have givet hiin Magt fra sig og under Geistligheden. Hvad det angaar, saa kunne alle Fornuftige indsee, at om end Kongerne selv give den fra sig, saa kunne de dog ikke gjøre det, eftersom det ualigger dem at svare for den for Gud. Thi for Alt hvad Gud selv har henlagt under Kongedømmet fordrer han Ansvar af dette, ligesaa som af Biskopsdømmet for hvad han har henlagt til det. Men om Kongerne havde været saa uvidende, at de ei kjendte hine Bestemmelser, og af den Grund havde indrømmet, hvad de ei maatte bortgive, saa var Brøden og Synden hos den, som forlangte hvad der var mod Guds Anordning, skjønt han forud viste, at hverken hans egen Bestemmelser eller Kongens Indrømmelse kunde bestaa med den guddommelige Anordning og den hellige Bestemmelse. Alligevel tror han sig, at Kongerne aldrig have indrømmet, hvad de ei have Ret til at indrømme, men at Kongernes Indrømmelser, der i sig selv kunde være store nok, vare blevne udgivne for langt større, end de i Virkeligheden vare.

Han kjender Landets gamle Sedvane, og den var: at Kongerne, naar de vilde, beskikkede Prest til enhver Kirke, ligeledes valgte de Biskopper og Abbeder og anviste Biskopperne Biskopsdømmer efter eget Lykke uden nogetsomhelst Overlæg med Geistligheden; dengang var det ved de fleste Biskopsstole ikke heller nogen Overflod af Geistlige eller Chorsbrødre, med hvilke Kongerne kunde overlægge saadant. Dette var Sedvane alt fra Christendommens Indførelse; saa var det

i Dlaf den Helliges Dage og stedse siden lige til Kongerne Eysteins, Sigurds og Inges, Haralds Sønners Dage. Men da under deres Styrelse Erkestolen blev oprettet i Norge, da bleve ogsaa Chorsbrødre beskaffede ved Biskopsstolene; og da blev den Begjæring gjort til Kongerne, at de med Hensyn til Kirkebestyrelsen og Valgene vilde lade forholdes saavidt muligt overeensstemmende med hvad de hellige Skrifter (den canoniske Ret) udviste. Dette Forlangende blev gjort især af den Grund, at der dengang var tre Konger i Landet, mellem hvilke let Uenighed kunde opstaa med Hensyn til en Biskopsstols Besættelse, saaledes at flere Personer kunde blive valgte til een og samme Stol. Nu kunde det vel være, at Kongerne havde gjort en eller anden Indrømmelse i denne Henseende for den Tid, da de alle var samstyrende og for det Tilfælde, at de ei vare enige om Valget, at da nemlig vise Mænds og Geistlighedens Stemme skulde høres. Men dog blev sikkerligen mindre indrømmet, end som blev begjæret, og det uagtet dog heri intet blev forlangt, som var imod de hellige Skrifter eller andre Rettigheder. Det kunde jo ogsaa tjene til Vidnesbyrd om, at Kongerne ikke frasagde sig sin Magt i noget Punkt, hvori de vare enige, at da Inge var Enefonge efter sine Brødres Fald og Erkebiskop Jon i Nidaros døde, saa valgte Inge sin Kapellan og Fehjælpe Eystein til Erkebiskop uden at adspørge nogen Geistlig i Thronbhjælpe, hverken Chorsbrødrene eller andre; ligeledes drev han Paal fra Bergens Biskopsstol og indsatte Nikolaus Petersøn i hans Sted.

Man har paaberaabt sig, at Konger have stadfæstet hiin Indrømmelse, og at pavelige Privilegier have bekræftet Stadfæstelsen. Dette tror han dog ganske vist er Usandhed. Men findes nogen gyldige Beviser herfor, da lade hans Modstandere disse fremlægge offentligen og lade deres Bessaffenhed ransages. Findes det, at saadanne Breve ere retteligen erhvervede, og at deres Indhold i alle Henseender stemme med Decreterne og de hellige Love, saa bør Kongerne den ene efter den anden overholde dem. Men ere de udvirkede imod de hellige Loves Bestemmelser eller andre hellige Skrifter, eller med bedragerisk Sluheit eller med fordærvelig Begjærlichkeit, da er det Ret, at Sømmelighet og Sandheit tilbage driver Falskheit og Usømmelighet. Saadan — siger han — er selve de hellige Loves Forskrift, og beviser derpaa ved en Mængde Anførsler af Decretalerne, at de Særrettigheder, som ere stridende mod Lovene, eller udvirkede paa en svigfuld Maade og ved løgnagtige Angivelser, ere ugyldige og magtesløse, og ovenikjøbet er den, som udvirker dem, strafftylbig.

Er det altsaa Geistlichkeit, som her griber ind i Kongedømmets Omraade og Verdighet, og den deraf følgende Uro muligen kan ud-

arte til Branglære og Christendommens Fordærvelse, da reiser sig Branglæren fra den samme Kant, hvorfra den gennem alle Tider har pleiet reise sig. Thi der gives ikke mange Exempler paa, at Branglære har været afstedkommen af Kongerne; derimod have Kongerne ofte udryddet den Branglære, som Biskopper have vaakt. Derfor anføres derpaa Kjendsgjerninger af Kirkehistorien.

Til Slutning erklærer Forfatteren, at han har sammensat dette Skrift, ikke for at Geistligheden deraf skulde have nogen Skam, eller den hellige Kirke svækkes eller omstyrtes, — men for at de Uoplyste, som forhen svævede i Vilbfarelse med Hensyn til de Gjenstande, som her omhandles, kunne hente fuld Underviisning om hvorledes de ere fassatte i de hellige Skrifter. Hvad det angaar, der er skrevet om Indrømmelser og Gaver, som Geistligheden paastaar at være den gorte, da kan enhver nu forstaa, hvorledes saadanne Indrømmelser og Gaver skulle udvirkes, for ikke at kjendes ugyldige. Dette have vise Hovedtinger fastsat, fordi det ikke gaar an, at enhver drager til sig af Kongedømmet, hvad han formaar med svigfulde Rænker, og siden tilægnær sig det, som om det var erhvervet redeligen; „Kongedømmet vilde paa den Maade snart blive berøvet sin Selvstændighed.“ Det uretfærdig forkyndte Ban og Interdikt, det funde man vel frygte for sine Synders Skyld og for den Skam, som man lider i andre Folks Dine paa Geistlighedens Anstiftelse; „men man behøver ikke at frygte nogen uretfærdig Dom af Gud, thi han dommer ikke uden retfærdigen, og hans retfærdige Dom er enhver Mand desto nærmere til Hjælp, jo mere han bliver plaget af Menneskenes uretfærdige Domme.“

Sammentrængt i muligste Korthed bliver Fremstillingens Slutningsfølge omtrent denne: — Kongedømmet har af Gud ikke alene Mynlighed i alle verdslige Ting men ogsaa et Dvertilsyn med Kirken. Dette Dvertilsyn maa og kan Kongedømmet aldrig frastrive sig. Paa saas saadan Frastrivelse at være steet, da er enten Paastanden falsk og af den Grund ugyldig, eller hvis Frastrivelsen virkelig er foregaaet, da er den selv en magtesløs Handling, som stridende mod Guds egen Anordning. Naar følgerig Geistligheden, der selv ikke opfylder sin Skyldighed, anklager og bansætter Kongen, fordi han over det Tilsyn med Kirken, hvilket Gud har overdraget ham, saa gaar Geistligheden ind paa Kongedømmets hellige Omraade og forsynder sig derved mod Guds Anordning. Dens Ban rammer altsaa ikke Kongen, der i sin Fremgangsmaade er i sin gode Ret, men kommer over Geistligheden selv, fordi det er anvendt uden retfærdig Grund og tværtimod Guds Bestemmelse. — Det Hele slutter sig, som let vil sees, paa det nøieste til den Anskuelse af Kongedømmets umiddelbare

guddommelige Oprindelse, som Sverrer havde gjort til sin, og som han, lige fra sin første Optræden mod Hierarkiets Overgreb, havde fremholdt som sit fornemste aandelige Vaaben.

31.

Sverreres sidste Anstrengelser og Død. Hans og Erkebiskop Eriks indbyrdes Stilling.

Det er utvivlsomt, at denne velberegnebe Fremstilling, oplæst af Sverreres Tilhængere paa Thingene og i Kirkerne rundt om i Landet, maa, i Forening med hans tilbagevendende Vaabenheld, have bidraget uendelig meget til at opretholde og hæve hans Sag i Folkemængden. Det er aabenbart, at Sverreres Sag fra Sommeren 1199 i selve Norge igjen tog en afgjort Vending til det Bedre, og at Baglerne, endog saa i Viken, efter at Sverrer havde fuet den store Bondeopstand i 1200, følte sig mindre sikkre og mindre kunde stole paa Almuens Nedsfølelse end forhen. Selv den Omstændighed, at Biskop Nikolaus efter 1199 ikke meer optraadte i Norge i Baglernes Spids, synes antyde, at Sverreres geistlige Modstandere i Danmark have misvovlet om, at deres Sag ved en almindelig Reising af Norges Almue imod Sverrer til Baglernes Gunst og Geistlighedens Fordeel, skulde vinde Overhaand, og at de derfor have fundet det rigtigst at trække sig, i det mindste for Offentlighedens Dine, noget tilbage fra Baglernes Parti, for at ikke Forbindelsen med disse Forstyrreere af Norges indre Ro, maaskee skulde nedsætte deres Sag hos Nordmændene i Almindelighed. Hertil kom, at de ved denne Tid tabte sin ivrige og kraftige Beskytter i Danmark, Erkebiskop Absalon af Lund. Han døde nemlig den 11de Martz 1201 ¹⁾ efter at have i sit Testamente betænkt hver især af sine landsflygtige norske Brødre, og først og fremst Erkebiskop Erik, „der — efter Testamentets Ord — var landsflygtig paa Grund af sin Retfærdighed“ ²⁾. Sverreres Stilling var saaledes ved denne Tid paa langt nær ikke saa forvovlet, som den havde været to Aar i Forveien, hverken med Hensyn til hans Riges indre Forhold, eller til de landsflygtige norske Biskopper, af hvilke flere, som Nial af Stavanger og Martin af Bergen, maa antages meer af Frygt for Paven, end af Had mod sin Konge at være optraadte paa dennes Fienders Side.

Alligevel maa man høieligen betvivle, at en fuldkommen Udsoning mellem Sverrer og den romerske Kurie nu længer var udførbar. Paa den ene Side var Sverrer gaaet saa vidt, at de for en Udsoning nødvendige Tilbagestrid vilde sætte hans hele kongelige Anseelse og Myndighed i Fare, idet han da havde maattet gjøre Afkald paa og for-

¹⁾ Suhm D. S. VIII. 580.

²⁾ Absalons Testamente i Script. rer. Dan.

negte Grundsætninger, om hvis Retfærdighed han uden tvivl var overbevist, og for hvilke han havde sat baade sit eget og saa mange tro Tilhængeres Liv og Bøjsærd paa Spil; han havde ogsaa maattet underkaste sig Jdmyggeser, hvilke han saa ofte havde erklæret aldrig at ville taale. Og paa den anden Side stod Pave Innocentius III, der i sit hierarqviske Overmod vist nok ansaa det for sin uftravigelige Styldighed ikke at give et Haarsbred efter for en Modstander, som saa dristigen havde vovet gennem en Række af Aar at byde Kirkens frygteligste Baaben Trods, at foragte dens Bøjsættelser mod sin egen Person og berøve dens Interdikt over sine Undersaatter dets Virksomhed. Innocentius maatte, for sin egen Åres, for den pavelige Høiheds Styld, paaastaa Sverrer ydmyget til den yderste Grændse, hvortil en Konges Jdmygelse kunde naa, om han ogsaa kunde eller vilde indrømme ham at beholde Kongedømmet. Men disse — som det synes fast uovervindelige — Hindringer for en Udsoning mellem det norske Kongedømme, repræsenteret i Sverrers Person, og den norske Kirkes biskoppelige Myndighed, forfegtet af Innocentius III, bortryddes hastigere end man kunde vente det ved Kong Sverrers Død.

Indtægelsen af Baglernes Befæstning ved Tunsberg i Januar 1202 var den sidste Baabendaa i Sverrers bevægede Liv. Han var endnu i sin kraftfulde Alder, ikke meer end 51 Aar gammel, men hans legemlige Styrke var uden tvivl undergravet af voldsomme Anstregelser og store Betyrninger. Allerede under sit Ophold i Tunsberg blev han syg, men lod sig dog ei derved forhindre i, saasnart muligt, at seile til Bergen. Om bord holdt han for det meste Sengen, og saasnart han kom til Bergen, lod han sig føre op paa Borgen. Da han mærkede, at Døden nærmede sig, lod han de Breve om Rigsstyrelsen oplæse og besejle, hvilke han sendte Haakon, sin Søn, der paa den Tid var i Thronhjem, og erklærede for alle de Tilstedeværende, at han ingen anden Søn end Haakon efterlod sig. En anden Søn, Sigurd med Tilnavnet Lavard, var nemlig død henved to Aar i Forveien, i 1200. Deraa blev Presteskabet hentet fra Staden for at meddele ham den sidste Dlie, og ingen Bøjskelighed findes at være gjort herved, skjønt Kongen var i Kirkens Bøjs. Før den sidste Salvelse blev ham meddelt, lod han sig hæve op i sit Højsæde med de Ord, at han der vilde vente Forbedring eller Døden. „Dør jeg her — sagde han — i mit Højsæde, omgiven af mine Venner, da gaar det anderledes end Biskop Nikolaus Arnesøn ventet, der har sagt, at jeg skulde blive nedhuggen som et Bytte for Hunde og Ravn. Lovet være Gud! Han har beskyttet mig i mange Farer for mine Fienders Baaben.“ Han blev derpaa salvet. Hans sidste Begjæring var, at man efter hans Død skulde lade hans Ansigt blottet, og saa lade baade hans

the first two cases, the first two terms of the series are the same, and the third term is different.

In the third case, the first two terms are different, and the third term is the same as the second term.

In the fourth case, the first two terms are different, and the third term is the same as the first term.

In the fifth case, the first two terms are different, and the third term is the same as the first term.

In the sixth case, the first two terms are different, and the third term is the same as the first term.

In the seventh case, the first two terms are different, and the third term is the same as the first term.

In the eighth case, the first two terms are different, and the third term is the same as the first term.

In the ninth case, the first two terms are different, and the third term is the same as the first term.

In the tenth case, the first two terms are different, and the third term is the same as the first term.

In the eleventh case, the first two terms are different, and the third term is the same as the first term.

In the twelfth case, the first two terms are different, and the third term is the same as the first term.

In the thirteenth case, the first two terms are different, and the third term is the same as the first term.

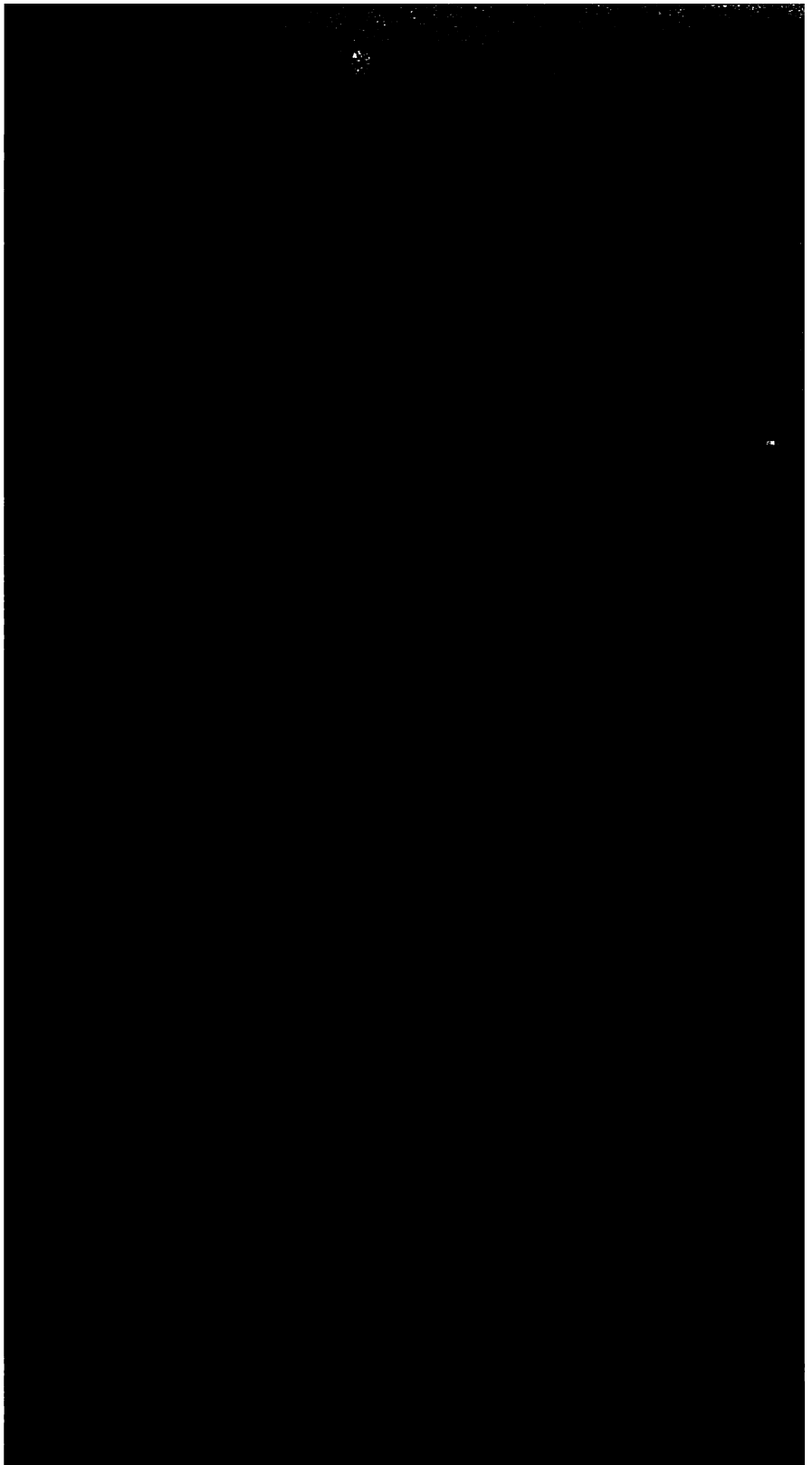
In the fourteenth case, the first two terms are different, and the third term is the same as the first term.

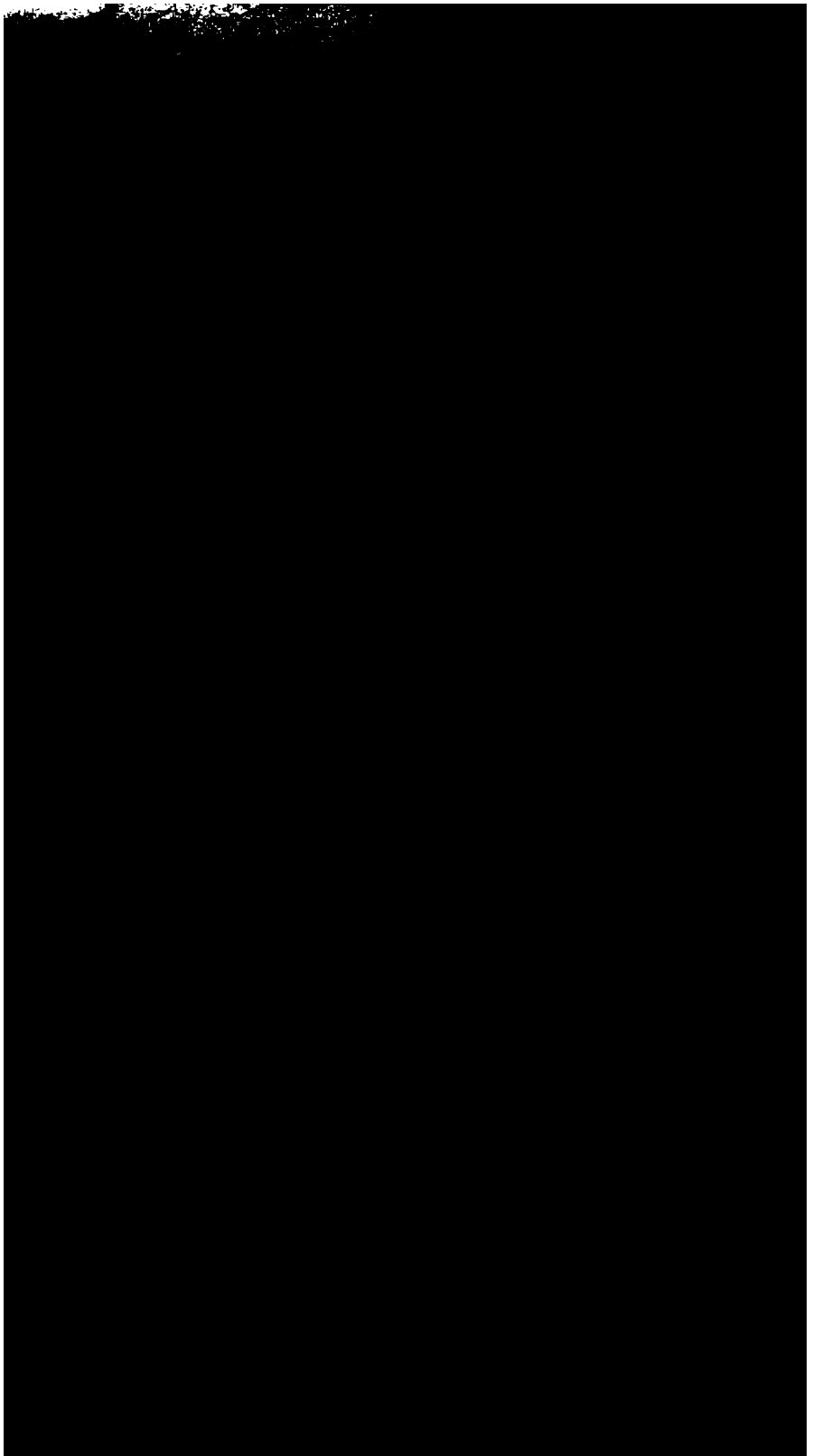
In the fifteenth case, the first two terms are different, and the third term is the same as the first term.

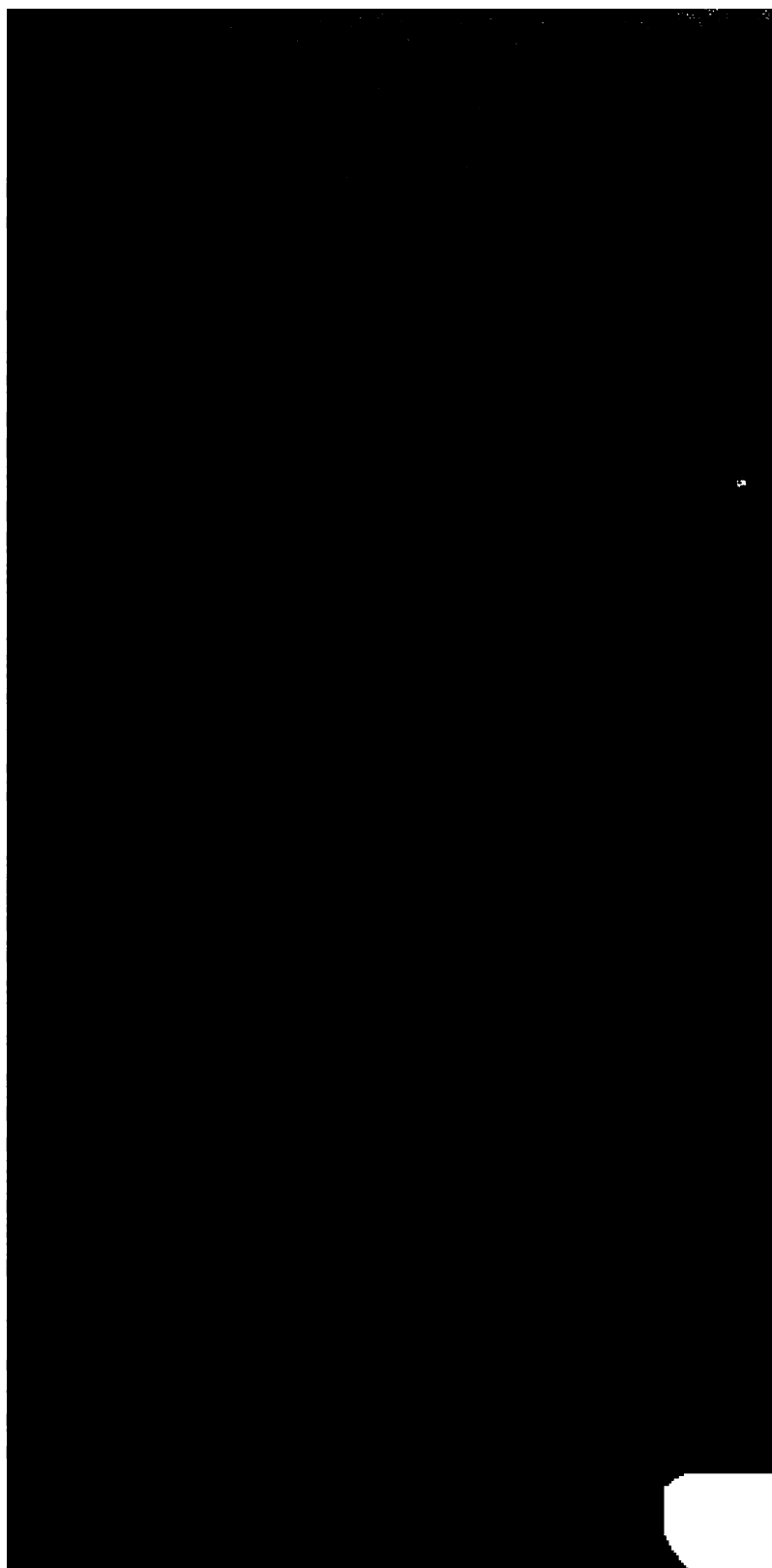
In the sixteenth case, the first two terms are different, and the third term is the same as the first term.

In the seventeenth case, the first two terms are different, and the third term is the same as the first term.

In the eighteenth case, the first two terms are different, and the third term is the same as the first term.

Benner og hans Uvenner see, om der i nogen Maade paa hans Le-
geme viste sig Spor af det Kirkens Forbud eller den Forbandelse, som
hans Fiender havde lyst over ham. „Jeg har havt mere Døie og
Ufred i min Rigsstyrelse — sagde han — end No og Dyst. Jeg tror,
at jeg har havt mange Avindsmænd, der havde ladet mig føle sit fulde
Fiendskab, hvad Gud tilgibe dem alle. Nu dømme Herren os imel-
lem og hele min Sag!“

Sverrer døde den 9de Marts 1202. Hans Ansigt blev ladet
blottet efter hans Død, som han selv havde forlangt. Liget blev siden
med stor Pragt baaret ned til Christ-Kirken og der begravet i søde
Kirken ved at indsættes i Muren efter Livens Brug. Intet Spor
findes til, at ved Begravelsen noget Hensyn er blevet taget til det
Ban, hvori Kongen befandt sig ved sin Død, — ubentvivl et temmelig
sikkert Beviis paa, at den lavere Geistlighed i Norge, idetmindste Ber-
gens Bys Presteskab, ikke har billiget de norske Biskoppers og Pa-
vens haarde Fremfærd mod Sverrer. „Han døde — efter Sagans
Bidnesbyrd — begravt af sine Mænd og Benner; og selv de, som
havde været hans Uvenner, sagde, at sliq Mand ikke havde været i
Norge i deres Dage som Sverrer“ ¹⁾. Engelsmanden William af
Newbury, som forøvrigt viser sig at være indtagen af mange Fordøm-
me mod Sverrer, beretter om ham, at han førte i sit Segl Dmstris-
ten: „Sverus rex Magnus, ferus ut leo, mitis ut agnus“, og tilføjer
i denne Anledning følgende i hans Mund mærkelige Ord: „han
viste nemlig Mildhed mod sine Undersaatter (subditos), og bar Fæ-
rygt for Kirker og Klostre“ ²⁾. Dette Bidnesbyrd af en Ublænding
og Uven lægger Vægt til Sverrers egen Paastand, naar han i sin
ovenomtalte Fremstilling af sin Sag siger med Hensyn til sig selv.
„Om den Konge, som er i Landet, er det Alle be kendt, at faa Konger
have givet Geistligheden bedre Ret, eller holdet sin Haand bedre over
de hellige Steder.“ Hvad Navnet Magnus angaar, som Sverrer
findes baade i sit Segl, og paa sine Mynter, og i offentlige Brevskri-
ber at have tilføiet sit egentlige Navn, — da skriver dette sig rim-
ligviis ikke af Praleri, men af et Ønske om faa sit ellers i Norges
Kongeæt usædvanlige Navn ombyttet med eller stillet ved Siden af
et mere brugeligt og i Folkets Øre mere velklingende. Den danske
Saxo Grammaticus giver i det mindste Tingen en saadan Udtyd-
ning ³⁾.

De ti sidste Aar af Sverrers Kongedømme maa have været for
den norske Kirke en Forvirrings- ja næsten en Oplosnings-Tid. At
Sverrer gjorde hvad der stod i hans Magt for nogenlunde at holde

¹⁾ Sv. S. c. 180—182.

²⁾ Nor. kon. søg. fol. IV. 431.

³⁾ Saxonis

isammen og i en vis Orden, derom kan man neppe tvivle; og det de muligen til en Deel lade sig gjøre for ham, endogsaa efter Eriskloppens Bortreise, saa længe han endnu havde Biskopper i Landet, hvilke vilde opfylde sin geistlige Skyldighed. Men da Landet i 1199 blev aldeles biskopsløst, og den Mængde vigtige Forretninger i Kirken, som paalaa Biskopperne, og som efter de dagjældende felove umulig kunde udføres af nogen anden end en Person med oppelig Vielse (f. Er. Prestevielse, Kirkevielse, Confirmation m. m.), ledes af sig selv maatte standse, — kan man vistnok vanskeligt gjøre for mørke Forestillinger om de aandelige Savn, de Samvittigheds Angstelser og de pinlige Tvivl, der maa have nedtrykt den frygtigere Deel af Folket, medens de Letfindige og Onde, der saa fritagne for Kirkens Tugt, gave sine Lidenskaber og sin Begjærighedsfrit Raaderum, og ikke betænkte sig paa at vende Kirken Ryggen, og de saa Kirkens Dverhyrder forlade den dem betroede Hjord.

Saa bittere vare for det norske Folk den første Frugt af den skædelige Strid mellem Kirken og Kongedømmet, hvilken — man kan nægte det — Kirkens Forstandere ved sine umaadeholdne hierarkiske Dvergreb paa den verbdlige Statsmyndigheds Omraade fra først havde fremkaldt. Det var Dvergreb, der maatte mødes, der ikke adte indbømmes fra den verbdlige Statsmyndigheds Side, hvis de skulde gjøre denne til et usflet Skyggebillede, medens de med det samme bortdroge Landskirken fra dens sande Virksomhed og omskabte den til en Lumlaplads for verbdligfindet Uergjerrighed, der dækkede sig med Christendommens Kappe og brugte Kirkens Sag som sit skjold. Man handlede uden Tvivl fra begge Sider med for megen Uansvarlighed, med for stort Trods. Men saadant var vanskeligt at undgaa deels paa Grund af Tidens Alderens lidet opklarede Ideer om Kongens og Statens indbyrdes Forhold, deels paa Grund af de politiske, recent verbdlige Forviklinger, der lige fra først af indslængede sig i Striden og hemmede dens naturlige og meer besindige Gang.

Efter Alt hvad forhen er udviklet tør man neppe tillægge nogen af de toende Forskjæmpere, hverken Kong Sverrer eller Erkebiskop Erik, uredelige Hensigter; — hver af dem kjæmpede for sin Deel, og uden Tvivl med Dverbeviisningen om at han i Hovedsagen havde ret, den ene for Kongedømmets den anden for Kirkens verbdlige Ret. Hvad dem selv personligen angaar, er der ogsaa, som allerede ved flere Leiligheder antydet, Grund til at tro, at Tanken og Hædet om en Udsoning ved nogen gjensidig Eftergivenhed ikke har været dem ganske fremmet. Men andre Personligheder traadte imellem, hvis Hadsfærd, Egennytte og hierarkiske Dvermod udvidede Kirkemyndighedens Kloft til et uoverstigeligt Svælg. Man kan ikke an-

det end føle Medlidenhed med den blinde, landflygtige Erkebiskop, der — om end ikke ganske uden egen Skyld — i ti Aar maatte leve i et fremmet Land af Udlændingers Naade, og derhos maastee til Slutning med den Overbeviisning, at han i Grunden kun var et villieløst Nedskab i ærgjerrige Standsbrødres og et strengt og stolt Kirkehoveds Haand. Og paa den anden Side maa man beklage Sverrer, som efter et Liv fuldt af Uro, Kamp og Misfjendelse døde i sin Alders Kraft, vel uovervunden af sine Fiender, men dog uden at have seet anden Frugt af sin Møie og sine Anstrængelser, end en vorende Forvirring i sit Riges indre Forhold, en Forvirring, der truede med at undergrave baade Stat og Kirke og Folkets Sedelighed. Med al sin Aands Kraft og Willies Fasthed maatte han dog ved sit Livs Ende føle, hvor lidet han havde magtet at udrette for sit Folks Lykke, hvor lidet han med al sin skarpe Forstand og al sin utrættelige Virksomhed havde formaaet at opføre en fast og velgrundet Bygning paa Ruinerne af de Misbrug og Fordomme, han havde vovent at omskyrte. Hvad der kunde trøste ham, og virkelig ogsaa synes at have trøstet ham i hans sidste Timer, var Forvisningen om, at han havde handlet med rebelig Willie og forresten været et Nedskab i Forsynets Haand til at berede noget Godt for sit Fædreland, om han end ikke selv skulde opleve at see Spiren fremskyde af det Fjæs, der ved ham var nedlagt.

Denne høitbegavede Konges Virken skulde heller ikke sporløst uflukkes med hans Liv, og Sporene efter den, skjønt de for Diebliffet vistnok maatte synes de fleste at henpege paa idel Forvirring, skulde dog ved Guds Ledelse ordne sig til Fremskridt mod det Bæde baade i Kirkens og Statens Udvikling. Sverrers Aand udbævedes paa hans mandlige Efterkommere lige til den sidste af dem paa Norges Kongestol; og den havde, saa at sige, meddelt sig til og gennemtrængt hele Virkebenernes Parti, som efter Sverrers Afgang blev at være det egentlig raadende i Norge, indtil det omsider omsluttede hele Folket. Sverrers Styrelsesgrundsaetninger holdt sig, vaant efterhaanden større og større Anklang i Folkemeningen, og gjorde sig endelig — vist nok desværre ikke alene i sine Fuldkommenheder men ogsaa i sine Mangler — gjældende gennem Lovgivningen; og den Dæmning, han havde reist mod Hierarchiets Overgreb, lykkedes det ikke Geistligheden, saalange Riget bestod i fuld Selvstaendighed, ganske at gjennembrude, om Dæmningen end ikke paa Grund af Tidsaaendens almindelige Retning kunde vedligeholdes i al sin Fasthed. Sverrers Kamp mod Hierarchiet, skjønt den i hans levende Live ikke frembragte nogen bestemt Ordning af Statens og Kirkens indbyrdes Forhold, øvede dog, som snart vil vise sig, en kraftig Indflydelse paa dette Forholds Ud-

ling og Befæstelse længer ud i det 13de Aarhundrede, da den re Gjæring, som hiin Kamp fremkaldte i den hele Samfundsborden, vde faaet behørig Tid til at sætte sig.

33.

ung Haakon Sverrersøn. Hans Forlig paa Kongedømmets Vegne med Kirken.

Budstabet om Sverrers Død blev tilligemed de Breve, han vde skrevet til sin Son, i største Skynding bragt til Nidaros og, r nogen anden viste det her, meddelte Haakon Sverrersøn. enne blev derpaa strax hyldet af den tilstedeværende Hird og kort er, om Vaaren 1202, paa Dre-Thing af Thrønderne tagen til Konge er hele Norge ¹⁾). Sverrer havde vistnok foruden Haakon havt en den Son, Sigurd med Tilnavnet Lavard, der var død før Faderen i 1200; og denne Sigurd havde igjen efterladt en Son, Guthorm, spebt Barn. Til ham blev imidlertid for dette Sinde intet Hænna taget i Kongearven, uden tvivl ifølge den Grundsætning, som alle de havde gjort sig gjældende ved Haakon Magnússøns Tilfæstelse for Olaf Ryrre ²⁾, og fordi Loven dengang fastsatte, at i den svæste Arvegang Son ubelukkede Sønnesøn ³⁾).

Haakon havde allerede i Faderens levende Live ved flere Leiligheder vist en Tapperhed og Besindighed, der skænkede ham Virkebernes Tillid; derhos var han smuk, veltalende, blid, nedladende og gode Seder ⁴⁾. Han manglede ved Siden heraf ikke Alvor og strenghed, naar det gjalt om at holde sit Krigsfolk i Ane og beskytte Landet mod Bold og Uret fra deres Side ⁵⁾. Alt dette gjorde ham snart venfæl over hele Landet. Den Landsdannelsen og Smag og Tærdom, som udmærkede hans Fader, var ogsaa en Tilgift til Haakons øvrige gode Egenstaber, og at han har besiddet en for den Tid og for en verdslig Hovding ganske ualmindelig lærd Dannelsen, erom vidner et større bogligt Arbejde af ham, som endnu er os levende, nemlig den norske Bearbejdelse af den berømte religiøse Fortælling om Barlaam og Josaphat, hvilken han overførte fra Latin ⁶⁾. Om han end ikke fuldkommen har naaet sin Fader i ubøielig Kraft — noget hvorom man dog vanskelig af hans korte Styrelse kan dømme —, saa overgif han ham maaskee igjen i dyb religiøs Følelse, kristelig Nidhed og Forsønlighed. Haakon besad saaledes utvivlsomt en Karakter, som netop Norges mislige Stilling fordrede hos dets Konge; og han svigtede ikke sit Folks Haab.

Den Udsoning mellem Kongedømme og Kirke, som Sverrer for

¹⁾ Fornm. s. IX. 1, 58—60.   ²⁾ S. o. f. S. 137.   ³⁾ Norg. gl. L. I. 48, 205.   ⁴⁾ Fornm. s. IX. 4, 76.   ⁵⁾ Fornm. s. IX. 64—66.

⁶⁾ Barlaams og Josaphats Saga. udg. Christiania 1851. Fort. XII, XIII.

sin egen Deel vel maatte mistvilde om at gjennemdrive, den ansaa han for udforbar ved sin Søn. Derfor skal han have raadet denne til Forlig ¹⁾); og dette Raad, ledsaget af de nødvendige Anviisninger, har ganske vist udgjort det væsentlige Indhold af de Skrivelser, Sværer paa sit Yderste udfærdigede til sin Søn. Raadet fandt en god Anklang i Haakons Hjertelag og Forstand. En af hans første Styrelses-handlinger, maaskee den allerførste, var at tilbagekalde de landsflygtige norske Biskopper. Disse lode, som det synes uden Betænkelse, hans Kaldelse. Allerede om Sommeren 1202 indfandt de sig alle i Norge, og efterat de havde forliget sig med Kongen, og Erkebiskoppen havde løst ham, hans Tilhængere og Landet af det paahvilende Bisp og Interbist, drog Biskopperne hver til sit Biskopsæde ²⁾. Den Hæd, i hvilken Forliget kom i Stand, vidner tilfulde om hvor paatrængende nødvendigt det fra begge Sider følte at være.

I Anledning af dette Forlig udstedte Kong Haakon Sværerssøn, rimeligviis i 1202, et Brev, som endnu er levnet. Det er paa Norsk og stilet til „Erkebiskop Erik, alle de øvrige Biskopper og lærde Mænd (d. e. Geistlige), alle Bønder og Bothegnere“, altsaa til hele det norske Folk. Det lyder som følger: „Gud forunde mig at tale til Eder Biskopper hvad mig er til Gavn og Lykke, til Fred og Held for Landet, hele Landsfolket til Befrielse, os Alle til Glæde og Nytte nu og stedse. Større Elendighed og Ulykke og sorgelig Strid har længe tyngt paa os og paa vort Land, end være burde, hvis Lykken var med os; og man kan desto værre næsten sige, at det er reent forbi med dette Land, hvis ikke Gud af sin hellige Misfandhed snarligen kommer det til Hjælp. Thi saagodt som de Fleste ere frasalbne, som med Retfærdighed vilde vogte Landet og Landslovene, og elske Gud og den hellige Kirke; de derimod leve efter, der lade sig beherske af Overmod og Bramhed, Avind og ond Villie, og som idelig ville øve alstens Uretfærdighed. Nu frygte hverken Lærde eller Læge Gud og gode Mænd; tværtimod lever nu hver som ham lyst i Lovløshed. Loven foragtes, og man raader; Ufædelighed voxer, og Sedelighed gaar til Grunde; Kvinder bliver stammelig frænkede og Kirker opbrudte; og al Uhyf stendom staar for Fald, hvis ikke Gud og gode Mænd give Raad, saa at det kan blive bedre. — Men for at vende min Tale til Eder Biskopper angaaende vor Sag, da er den store Uenighed Eder bekendt, der har fundet Sted mellem Kongedømmet og Eder. Næsten Alle paa staa, at de Ulykker, som en Tid lang have rammet dette Land, have reist sig af denne Uenighed. Da nu disse Trætter og Ulemper os imellem have længe varet, os til meget Besvær og stor Ulykke, og dem dog næsten aller mest, som mindst Deel have hadt deri, nem-

¹⁾ Foram. s. IX. 2.

²⁾ Foram. s. IX. 2, 64.

; Bonden, som Landet bygger, — saa ville vi nu gjøre en Ende paa dem for Guds og den hellige Kirkes Skyld og ikke lenger lade rods eller Avind herse mellem Kirken og Kongedømmet. — Nu vil jeg, at alle Mænd skulde vide, at jeg opgiver hele denne Strid og Trætte, som har været mellem Kongedømmet og Biskopsdømmet, og indrømmer jeg den hellige Kirke og Geistligheden al den Frihed, som den kommer, efter hvad de hellige Skrifter udvise mellem mig og dem, og som den hellige Kirke har havt fra ny og gammel Tid, mit Kongedømme og min fulde kongelige Berettigelse ubeskaaret, — overensstemmende med det som Kardinal Nikolaus forordnede, og de tre Konger Eysteins, Sigurd og Inge indrømmede og svore, og Kong Eysteins Brev indvæner, og Kong Magnus stadfæstede, og ligesaa min Fader og sit Brev, og som de Eder vidne, der bleve svorne for Kongen Gregorius, den Gang da Jarlen uypede Trætte med Biskop Eysteins om den hellige Kirkes Frihed. — Men Kirken og alle lærde Mænd (Geistlige) indrømme derimod mig, at de skulde have givet mig al den Hæder og Ære (lign ok søemd), som de havde givet den lovlige Konge, og som de hellige Skrifter og Landsloven udvise, at mig tilkommer. — Nu har jeg givet Gud og den hellige Kirke denne Indrømmelse mig til Fred og Hvile, til Gavn og Lykke, og alt Landsfolket til Glæde, nu og for evigt (1).

Her er med sterke og mørke Farver skildret den ulykkelige Stilling, som Norge ved den forudgaaende Strid var kommet. Under saadanne Omstændigheder kan man ei undres over, at ikke mange Betingelser gjordes ved Fastsættelsen af Forligets Betingelser, og at disse i Grunden bleve vaakende og ubestemte. Ved en nøiere Drøftelse af dem i det Enkelte har man fra begge Sider frygtet for at gaae i ny Tvist. Forliget maatte uden Opsættelse istandbringes, — det var begge Parterens Mening. Men dette kunde blot skee, naar Betingelserne opstillede i muligste Almindelighed, naar man for Diebliffet indgav alle Enkeltheder og nærmere Forklaringer og med en siltende Overenskomst henstod saadanne til kommende Tider. Begge Parter vøde da i Grunden med Hensyn til disse forbeholdt sig sin lovlige Ret, som de imidlertid ikke nu yderligere vilde paatale. Alt fattes i Virkeligheden tilbage i den Stilling, hvori Sagen stod ved Tvistens Udbrydning. En saadan Fremgangsmaade var meer end eengang forhen ved Fordeel benyttet af Paverne i deres kirkelige Statskunst, og i den hellige Kirke var den ei heller fremmed efter Kardinal Nikolaus's og Biskop Eysteins Dage. Paa den anden Side havde ganske vist

1) N. g. L. I. 444 f.

telse, fandt sig bedst tjent med at gaa forsvarsviis frem, medens det igjen samlede Kræfter og befæstede sig paa det Grundlag af nye statsrettlige Anstuelser, som Sverrer havde udpeget.

Ved det afsluttede Forlig synes man aldeles ikke at have raadfort sig med eller engang taget noget særligt Hensyn til Paven, og denne synes ikke at have erholdt nogen Underretning derom, førend efterat Alt var bragt i Rigtighed. Dette var ikke efter Innocentius III's Sind, og man sporer tydelig i den første Skrivelse fra ham til Norges Erkebiskop og Biskopper efter Forligets Afsluttelse, en Skrivelse udstedt fra Anagnia d. 24de Januar 1204, at han sølte sig stødt ved Erkebiskoppens Fremfærd. Han yttre vistnok sin Glæde over den Forandring, der var foregaaet i Norge ved Sverrers Død: „Bort Hjerte — siger han — har frydet sig i Herren, og vi have, med verdig Tak til den almægtige Gud, følt en levende Glæde over det Klarveir, som han har skjænket efter Mørket, over Roligheden efter Stormen. Vi have nemlig hørt, at Sverrer er død, han som voldeligen havde anmasset sig Norges Rige, og ved hvem almindelig Forvirring og Udelæggelse truede det hele Land — — —, og at hans Søn har fulgt ham i Kongedømmet uden at fortsætte i hans Forsætter, idet han har kaldet de Landsflygtige tilbage, elsker og hædrer Kirken og Geistligheden og styrer Land og Folk i fuldkommen Fred og Rolighed“. Men han yttre derhos sin Forundring over Erkebiskoppens ubesindige Selvmodighed: at løse dem paa egen Haand, som Paven selv havde banlyst. „Vi ere forresten — siger han — ei lidet forundrede over, at Du, Broder Erkebiskop, i din egen Ubesindighed ikke har betænkt Dig paa at løse ham (den afdøde Sverrer eller Kong Haakon?) og hans Tilhængere fra den Excommunication, hvori de ved vor Myndighed var bundne. Du har derved anmasset Dig hvad der ikke tilhørte og ingenlunde tilkom Dig; og paa Abens Biis, der efterligner Menneskets Lader, har Du givet Dig Udseende af at ville gjøre hvad Du ikke kan eller med Rette bør gjøre; og Du maa vide, at Du baade derved selv er falden i en Bildfarelse, og har gjort, at de, som fremdeles befinde sig i Ban, fælskeligen ansee sig for løste“. Han paalægger derfor Erkebiskoppen at gjenkalde denne sin overleide Afløsning, hvilket han da igjen senere, ifølge pavelig Bemyndigelse, kunde meddele dem, efter modtagen edelig Forsikkring; hvorpaa han havde at sende nogle af dem, paa egne og de øvriges Vegne, til Paven og medgive disse sin anbefalingskrivelse¹⁾. Da dette pavelige Paamindelessbrev udstedtes, var imidlertid — som senere skal fortælles — allerede Kong Haakon død, og det kunde saaledes for hans Person ingen

¹⁾ Berf. Anecdoton LXIII.

lger drage efter sig. Om det forøvrigt har fremkaldt nogen særlig rholdsregel fra Erkebiskoppens Side er ubekjendt.

Udsoningen mellem Kong Haakon og Kirken syntes at ville drage Udsoning mellem de fiendtlige politiske Partier i Landet efter sig. Bevægelse, som Baglerne strax efter Sverrers Død gjorde fra len for at angribe Birkebenerne i det vestlige Norge, blev tilbagegen, og deres Stilling i det østlige Norge blev meer og meer usikkert, da Almuen overalt begyndte at helde over til den vensale Haakon. Deres unge Konge Inge Magnussøn, hvilken Birkebenerne rigtig have villet erkjende for den han udgav for, tyede til Dronning og tog sit Sæde paa Helgesøen i Njosen. Men her blev han i Høsten 1202 overfalden af de oplandske Bønder og tagen af Dage. Han nu ogsaa Biskop Nikolaus lod til at ville opgibe Partiet — det mindste kunde han nu strax efter Geistlighedens Forlig med Kongen ikke aabenlyst tage sig af det —, saa opløste Baglernes Flok sig, de som ikke søgte Haafons Tilgivelse, flygtede til Danmark eller uestrige. Haakon kunde saaledes i Sommeren 1203 betragte hele ørge som fredet, og paa sin Færd gjennem Landet lige til Gauteløv ø han overalt tagen til Konge uden Modsigelse.

Haakon Sverrersøns Rigsstyrelse begyndte saaledes under de lykkelige Udfigter for Gjenoprettelsen af Norges indre Holighed. Men ad Kongedømme skulde kun blive af kort Varighed. Allerede 1204, i første Januar, døde han uventet i Bergen under Omstændigheder, som vakte Mistanke om, at han var bleven forgiven af sin Stifmoder, Sverrers Enke, Dronning Margreta.

33.

og Guttorm Sigurdsøn. Kong Inge Baardsøn. Baglernes Parti vækkes igjen. Erkebiskop Erik træder. Thorar Gudmundsøn fjerde Erkebiskop i Nidaros.

Haafons Død gav Tøget til de gamle Partistridigheders forøede Udbrud. Haafons eneste, uegte Søn, der bar Faderens Navn længe efter blev Norges Konge, var endnu ikke født, og den Forøidelse, hvori han var avlet, nemlig med en fornem Kvinde i Viken ø Navn Inga, var kun enkelte af den Afsødes fortroligste Venner øjendt. Nærmest arveberettiget til Kongedømmet var da en Broderø af Haakon, Guttorm, en Søn af Sigurd Lavard, Sverrers øligere afsøde Søn, et Barn paa fire Aar; og ham toge de i Bergen tilføøerende Høvdinger til Konge to Dage efter Haafons Død. Han var vel ø hvad Loven egentlig fordrede: Kongesøn; men hvad der maatte øø nogenlunde ligegjældende, naar saadan ikke gaves: en Kongesøn.

nesøn, altsaa i mandlig Linie af den gamle Kongesæt. Med det samme blev afgjort, at Sverrers Søstersøn, Haakon Galin, en Søn af Cecilia med den svenske Lagmand Folkvid, en tapper og ærgjerrig Mand, der allerede under Sverrer havde udmærket sig blandt Birkebenernes Hovdinge, skulde med Jarlsnavn styre Riget i Kongens Mindreaarighed, medens hans Halvbroder, den unge Inge Baardsøn, en yngre Søn af Cecilia med den ætstore Thrønderhovding Baard Guttormsøn af Klein, skulde forestaa hele Throndhjem. Disse Foranstaltninger bleve længer ud paa Aaret stadfæstede paa Drething af Thrønderne.

Imidlertid var ikke saasnart Kong Haakons Død bleven bekendt over Landet, for Baglernes Parti atter reiste Hovedet. Flere af dets Anførere, som den milde Haakon havde tilladt at forblive i Norge, frygtede en strengere Medfart af de nye Landsstyrere og styndte sig derfor til Danmark, hvor deres landsflygtige Staldbrodre vare isærd med at faare sig en ny Hovding i en vis Erling, kaldet med Tilnavnet Steinvæg, der udgaves for en Søn af Magnus Erlingsøn. En Baglerhær var allerede før Vinterens Udgang rustet, og den danske Konge Valdemar II, der havde fulgt sin Broder Knut VI i Regjeringen, havde givet dem Haab om Bistand.

Ogsaa Biskop Nikolaus i Oslo begyndte nu igjen sit ræfefulde Spil og haabede dennegang ved at forbinde sig med Baglernes Parti ikke alene at styrte eller i det mindste svække Birkebenerne og Sverrers forhadte Æt, men endog saa at hæve en af sine egne nærmeste Frænder til Magten i Norge. I det han nemlig viste sig gunstig stemt mod Baglerne ved disses Ankomst til Viken og tilsyneladende ogsaa mod deres Anfører Erling, da denne henvendte sig til ham med Begjæring om at faa bevise sin Fødsel ved Jærnbyrd, arbejdede han hemmeligen paa at faa ham stude tilside, og sin egen Søstersøn, Filippus Simonsøn, i hans Sted sat i Baglernes Spids. Han havde i al Stilhed faaet Kong Valdemar vunden for sine Hensigter og sit under forskjellige Paastud Jærnbyrden udsat, indtil Kongen i Juni Maaned kom til Tunsberg med en stor dansk Flaade og Filippus i sit Følge. Men da Nikolaus nu rykkede frem med sin Hensigt og foreslog Baglerne Filippus til Anfører istedetfor Erling, mødte han en afgjort Modstand baade hos Hæren og Baglernes Tilhang blandt Bønderne. Alle erklærede, at de kun vilde tjene Magnus Erlingsøns Søn. Nikolaus maatte da, af Frygt for at Partiet ellers skulde opløse sig, give sit Samtykke til at Erling blev Baglernes Konge; men han benyttede listigen den Afhængighed, hvori Erling stod til ham med Hensyn til Jærnbyrden, for hemmelig at aftvinge ham det Løfte, at han skulde gjøre Filip-

pus til sin Jarl, da Biskoppen igjen skulde hjælpe ham, saa Jærnbjorden fik et heldigt Udfald. Saaledes blev Erling efter heldig overstaet Jærnbjorden ved Midsummers Tid 1204 tagen til Baglernes Konge, og Filippus til hans Jarl. Baglernes Parti var atter reist i Biken under den danske Konges Beskyttelse, og Biskop Nikolaus var paa ny som i Fordumsdage Sjælen i alle dets Foretagender.

Under det at Baglerne indtog en truende Stilling i Biken, døde den unge Kong Guttorm hastigen i Thronbhjem den 11 August 1204, kort efter at han var bleven antagen paa Dretthing. Ogsaa ved hans Død yttrede sig Mistanke om Forgiftning, og denne Gang var den Mistænkte en svensk Frue, Kristin Nikolausdatter, Dronning Margretas Søsterdatter, der stod i stort Venstreb med Haakon Galin og senere blev hans Hustru.

Endnu var det ikke bekjendt, at Haakon Sverrersøn havde efterladt sig en Søn, og der var saaledes ingen i mandlig Linie nedstammende fra Sverrer eller den gamle Kongesæt, hvilken Virkebenerne kunde tage til Konge i den Ufrødes Sted. Man maatte da vende sig til den kvindelige Sidelinie fra Kong Sigurd Munds Datter, Sverrers Søster, Cecilia, og her frembød sig da hendes tvende Sønner: Jarlen Haakon Galin, den ældre og upaatvilelig den dygtigere, men af svensk Fædrengæt, og Inge Baardsøn, der kun var henved 16 Aar gammel, men paa fædreng Side af den bedste Æt i Throndelagen. Bøndernes Villie, der understøttedes af Erkebiskop Erik, gjorde Udslaget til den sidstes Fordeel, og Inge blev tagen til Konge paa Dretthing, dog saaledes at Haakon med Jarlsnavn skulde dele den styrende Myndighed med ham og være Hærens Anfører. Norge fik saaledes fire styrende Hovdinge, nemlig tvende Konger, hver med sin saagodt som sideordnede Jarl: Kong Inge og Haakon Jarl paa Virkebenernes Side, og Kong Erling og Filippus Jarl paa Baglernes.

Den gamle Kamp mellem Virkebener og Bagler begyndte nu paa ny med ligesaa stor Voldsomhed som nogensinde, og med afværende Pytte. Denne Gang var den imidlertid Kirken uvedkommende. At Biskop Nikolaus stod paa Baglernes Side var nemlig nu aldeles ikke for Kirkens Skyld, men, som før er yttret, deels af gammelt Had til Virkebenernes Hovdinge og Sverrers Slegt, deels af verdslige egennyttige Hensigter, for at hæve sin egen Søstersøn Filippus. Biskop Inge af Hamar var uidentvilt ligeledes, paa Grund af Uvillie mod Sverrers Æt og Virkebenerne, gunstig stemt for Baglerne ¹⁾. De øvrige Biskopper derimod: Nial af Stavanger og Martin

¹⁾ Se ovenfor S. 302.

af Bergen synes at have indtaget en rolig, upartist og mæglende Stilling; Erkebiskop Erik skal endogsaa have været en særdeles Ven af Kong Inge, skjønt han ikke var gunstig stemt mod Haakon Galin¹⁾. Denne sidste var for Tiden Birkebenernes egentlige Hoved og den, som vel nærmest udtalte og forfægtede Sværrers Grundsaetninger. Heri maa man uden tvivl for en Deel søge Grunden til Erkebiskoppens mindre gunstige Stemning mod ham, skjønt ogsaa andre Aarsager antydes, blandt hvilke Haakons Forhold til den svenske Fru Kristin udtryffeligt nævnes, dog uden at der angives hvad der i dette Forhold egentlig mishagede Erkebiskoppen²⁾. At noget kirkeligt Spor maalt af større Bigtighed afgav Stridsemne mellem de kjæmpende Partier, eller engang ved denne Tid var paa Bane, omtales ikke i de gamle Beretninger. Kampens Gang i det Enkelte hører selvfølgelig ikke hjemme i nærværende Fremstilling.

Erkebiskop Eriks Blindhed maatte naturligviis i mange Henseender være ham til Hinder i hans Embedspligtens Opfyldelse. Dette følte han selv, og derfor fattede han allerede i 1205 den Beslutning frivillig at fratræde Erkestolen, som han nu under megen Modgang havde indtaget i omtrent 16 Aar, af hvilke 10 vare henledne i Landsflygtighed. Han kaldte til sin Eftermand Thorer, Gudmund Flats Søn, Thorsbroder af Oslo, som derpaa drog til Rom, hvor han blev viet og modtog sit Pallium³⁾. Erik overlevede sin Fratrædelse i flere Aar; endnu i 1213 nævnes han som medvirkende ved en offentlig Forhandling, som senere skal omtales; men samme Aar angives ogsaa i Annalerne som hans Dødsaar⁴⁾. Han havde, saavidt skjønes, i sin Embedstid vist sig som en ivrig Kirkens Tjener, og skjønt hierarkist findet og handlende i Hierarkiets Aand fortjener han neppe ganske de Bebrejdelser for Overmod og Umaadeholdenhed, som flere baade ældre og nyere Sværrers Beundrere have gjort ham. Den forudgaaende Fremstilling vil — som jeg tror — derom bære Vidne. Omtrent samtidigt med Erkebiskop Eriks Fratrædelse døde Biskop Nial af Stavanger enten i 1204 eller i 1207⁵⁾. Hans Eftermand var Henrik, om hvis forudgaaende Stilling intet vides. Nogle Aar forud i 1201 den 6te August var Biskop Brand Sæmunds søn af Hole død⁶⁾ og havde samme Aar faaet til Eftermand Gudmund Ares søn, om hvem vi senere komme til at tale.

Erkebiskop Thorer Gudmunds søn siges at have været en viis og vensæl Mand, der øvede stor Myndighed og nød megen An-

¹⁾ Fornm. s. IX. 8, 96.

²⁾ Fornm. s. IX. 96.

³⁾ Fornm. s. IX.

142; Jøsl. Ann. 84 (u. A. 1205).

⁴⁾ Jøsl. Ann. 90.

⁵⁾ Jøsl.

Ann. 84 og 86. De samme Annaler henføre underlig nok hans Død til

begge Aar. ⁶⁾ Finn Joh. I. 330—335.

seelse i Norge ¹⁾. Han kom efter sin Indvielse i Rom tilbage til Norge i 1207 og tiltraadte sin Erkestol. Skjønt udgangen fra Oslo Domkapitel, der, at domme efter dets Biskops Sindelag, neppe kunde være ganske upartist i Striden mellem Birkebener og Bagler, optraadte han dog strax som en Mægler mellem Partierne ²⁾. I sin Stræben for Fredens Oprettelse i Norge fik han ganske uventet en Medhjælper i Biskop Nikolaus.

Blandt Baglerne var nemlig indtraadt en vigtig Forandring, der gav Nikolaus's Birksomhed en meer fredelig Retning. Lige i Begyndelsen af 1207 døde Baglerkongen Erling i Tunsberg. Han efterlod sig tvende unge Sønner, af hvilke Baglerhæren uvetydig ønskede sig den ene til Konge. Men Biskop Nikolaus fik ved sine Rånker og sin Indflydelse paa Vikens Bønder drevet igjennem, at Erlings Sønner bleve tilfidsatte, og Kongenavnet derimod givet Filippus Jarl ³⁾. Da Nikolaus nu havde opnaaet sit længe nærede Ønske, at faa sin Frænde hævet til Kongedømmet, men Baglernes Sag alligevel stod paa en høist usikker Fod, saa synes han at have vendt sit Sind til Fred, i den Tanke ved et Forslag at sikkre Filippus en Deel af Norge, hvilken siden under gunstige Omstændigheder let kunde udvides. I Sommertiden 1207, medens Birkebener og Bagler kjæmpede med varlende Held i det vestlige Norge, drog Nikolaus til Throndhjem til Erkebiskop Thorer og aftalte med denne, at de begge af al Magt skulde arbejde for en Fred. Hovedbetingelserne for Freden bleve ogsaa udlastede af dem. Nikolaus fik derpaa ved en Sammenkomst med Filippus i Tunsberg om Vaaren 1208 denne lettelig overtalt til at gaa ind paa sine Planer, og om Sommeren indsendt baade Erkebiskoppen og Nikolaus sig i Bergen for her at drive Underhandlingerne med Kong Inge og Haakon Jarl. Nikolaus var herved Hovedmanden og for frem med sin sedvanlige List og Tvetungethed. Hans Forslag var, at Filippus skulde faa en Trediepart af Riget, nemlig Dplandene og Viken, uafhængig, og derhos Kong Sverrers Datter Kristin til ekte. Forslaget mødte heftige Indsigelser fra Birkebenernes Side, der ikke vilde indrømme Filippus Kongenavn. Alligevel fik Nikolaus ved sin sletste Tale drevet igjennem, at et Fredsmøde blev vedtaget fra begge Sider, at holdes om Høsten ved Hvitingsø. Mødet gik for sig paa den bestemte Tid. Erkebiskop Thorer indsendt sig i Følge med Kong Inge og Haakon Jarl; Biskop Nikolaus med Filippus. Erkebiskoppen og Biskoppen vare Underhandlernes. Birkebenerne vilde ikke paa nogen Maade gaa videre end til at indrømme Filippus Dplandene og største Deelen af Viken, nemlig Landet

¹⁾ Fornm. s. IX. 142.²⁾ Fornm. s. IX. 156.³⁾ Fornm. s. IX.

mellem Svinesund og Nygiarbit, samt Kristin til egne; derimod skulde han nedlægge sit Kongenavn og som Jarl sværge Kong Inge Trostøb og Lydighed. Nikolaus og Filippus, der for Diebliffet vare de svagere, saa sig omsider nødsagede til at gaa ind herpaa, og Forliget blev bekræftet ved Ed fra begge Sider.

Det blev imidlertid ikke troligen opfyldt af Baglerne. Filippus nedlagde nemlig ikke sit Kongenavn; men da han lovede i Dyrigt at ville overholde Forliget, kom det ikke til noget nyt Brud, og Egtfæbabet mellem ham og Kongedatteren Kristin blev fuldbyrdet i 1200. Saaledes fik da endelig Norge ved Biskoppernes Mægling den imt Fred, hvortil Landet saa høieligen trængte; men en Fred, der var kjøbt ved Rigets Splittelse, og som kun vilde have lovet liden Varighed, om ikke Kong Inges milde, eftergivende og rebelige Sindelag havde støttet den mod den stolte og stridbare Haakon Jarls Misnoie. Filippus var vistnok ikke heller nogen stivsinndig, trætteljer Mand, men han synes at have slegtet sin Morbroder vel meget paa i Hang til Rænker og Sluher, hvis ikke maastee hans tvetydige Fremferd ved mangen Leilighed har været Frugten af den overlegne Nikolaus's vel beregnede og uimodstaaelige Indskydelse. Noget har det ganske sikkert ogsaa bidraget til Fredens Opretholdelse, at Filippus, uidentvøl paa Nikolaus's Raad, underkastede sin Sag Paven's Kjendelse, medens Birkebenernes Høvdinger undsløge sig herfor. Pave Innocentius III, der var vant til at optræde som Dommer Keisere og Konger imellem, greb denne Appel med Begjærlighed og udstedte under 7de Juni 1211 et Brev til Erkebiskop Thorer, hvori han paalægger ham og hans Lydbiskopper at undersøge, hvo der havde mest Ret til Norges Rige, Filippus eller Inge¹⁾. Om en saadan pavelig Jultmagt end ikke ledede til nogen endelig Afgjørelse af Tvisten Birkebener og Bagler imellem eller til at have Splittelsen af Norges Rige, saa er det dog klart, at den i høi Grad maatte forsterke Erkebiskoppens og Biskoppernes Indflydelse til den indre Freds Opretholdelse, naar de selv, hvilket nu var Tilfældet, vare gunstig stemte herfor.

En anden Tvist, der udelukkende vedrorte Birkebenernes Parti, men som let kunde have havt farlige Følger, blev ogsaa ved Biskoppernes Mellemkomst bilagt. Den ærgjerrige og urolige Haakon Jarl var ikke tilfreds med at dele Landsstyrelsen og Rigets Indtægter med sin Halvbroder Kong Inge; han vilde ogsaa have Kongenavn. For dette Diemed indgik han hemmelig Forbindelse med flere af Landets mægtigste Høvdinger, der heller ikke viste sig uvillige til at saa ham bi. Men da Inge kom under Veir hermed og gjorde den hele Sag offentlig, viste den almindelige Mening sig saa afgjort til

¹⁾ Suhm. D. S. IX. 197 f.

Hans Fordeel, at Haakon maatte afstaa fra sit Forfæt, som var: at tvinge sin Broder til i levende Live at dele Kongenavnet med ham. En anden vigtig Bestemmelse fik han imidlertid ved Biskoppernes Hjælp drevet igjennem, der skulde sikke ham og hans Aftom Kongedømmet efter Inges Død. Han fordrøede nemlig, at en Overeenskomst skulde afsluttes med Hensyn til Rigsarvegangen, og at i denne et Fortrin skulde gives den egte Fødsel. Heri maatte naturligviis Biskopperne staa paa hans Side; thi baade var det Kirkens Sag i Almindelighed at verne om Egtteskabets Hellighed, og følgelig i Kongearven som i al anden Arv at opretholde den egte Fødsels Forret, og desuden faldt Haakons Paastand sammen med Hovedanskuelsen i den Rigsarvefølge, som i sin Tid Erkebiskop Eysteinn og Erling Skakke havde opstillet, — en Rigsarvefølge, som vist nok ikke havde vundet fuld Lovskraft, men hvis Grundsatninger dog Kirken maatte finde sig opfordret til at understøtte. Haakon vilde, som det lader, først gjøre Grundsatningen om den egte Fødsels Forret gjældende med Hensyn til sit eget og Inges indbyrdes Forhold. Han forefasteede nemlig Inge, at denne selv ikke var egtesødt, eftersom hans Moder Cecilia havde giftet sig med Baard Guttormsøn, medens hendes første Mand Folkvid, Haakons Fader, endnu var i Live; det senere Egtteskab burde kendes ugyldigt, men det første at staa ved Magt. Dette gjendrev imidlertid Inge ved at paaberaabe sig Erkebiskop Eysteins Tilladelse til Baards og Cecilias Egtteskab. Alligevel kunde han ikke forhindre, at Grundsatningen blev gjort gjældende for Rigsarvefølgen efter hans Død, da Biskopperne haardnakkede paastod, at den burde være Konge, som foruden at nedstamme fra Kongætten tillige var egtesødt. Et Førlig og en Overeenskomst mellem Inge og Haakon blev saaledes under Biskoppernes Mægling afsluttet i Nidaros 1213, hvorved bestemtes, at den længstlevende af dem skulde arve den andens Rige; men efter begges Død, skulde den af deres Sønner, der var egtesødt, være Norges Konge. Dette Førlig blev skriftlig opsat og beseglet ikke alene af Kong Inge og Haakon Jarl, men ogsaa af Erkebiskop Thorer og den fra Traadte Erkebiskop Erik, samt af Biskopperne Nikolaus af Oslo og Martin af Bergen¹⁾. Det Hele var aabenbare til Haakon Jarls Fordeel; thi han havde en egtesødt Son, Knut, medens Inge kun havde en uegtesødt Son, Guttorm.

Endnu betydningsfuldere blev denne Overeenskomst derved, at det intet Hensyn blev taget til den, som utvivlsomt efter Lovens gamle, aldrig lovlig ophævede Kongearvefølge havde nærmere Ret til Kongedømmet end baade Kong Inge og Haakon Jarl eller deres Aftom.

¹⁾ Fornm. s. IX. 198—200; Haaf. S. C. c. 5.

Dette var den unge Haakon Haakonsøn, Sverrers Sønesøn, født i 1204 efter sin Faders Kong Haakon Sverrersøns Død. Han opholdt sig nu blandt Birkebenerne, snart hos Haakon Jarl og snart hos Kong Inge; og disse vare saa langt fra at nære ringeste Tvivl om hans Kongebyrd, at Jarlen endogsaa ved foresaldende Velilighed havde laabet sig forlyde med, at begge Brødrene i Grunden sad inde med hans Fædrencarv¹⁾. Mængden af Birkebenerne hang ved ham som den eneste mandlige Spire af Sverrers Æt med den inderligste Kjærlighed og ansaa hans Æt til Kongedømmet for uomtvistelig²⁾. Ja endogsaa blandt Baglerne havde flere formaaende Hovdinger i sit Tid kastet Dinene paa Haakon Haakonsøn, som den der, hvis de tog ham til sin Konge, vilde sikke deres Parti Dørvægten i Landet, da han utvivlsomt efter den hellige Olafs Lov havde den nærmeste Æt til Kongedømmet³⁾. Men, alle disse Omstændigheder uagtet, blev Haakon Haakonsøns Æt ved det omtalte Forlig ganske skadt tilfide, ja man kan næsten sige af Biskopperne fuldkommen fradømt ham som uegtesfødt. Man feiler vistnok ikke, naar man heri seer en veloverlagt Plan fra Geistlighedens Side, til ganske at bortstøde den forhadte Sverrers mandlige Linie fra Kongedømmet, i det man med det samme omstyrkede den af ham forfegtede gamle Kongearvesølge, og fastsatte en ny, der saa meget muligt kunde nærme sig den af Erkebiskop Gystein ved Magnus Erlingsøns Valg opstillede, og give et friere Epistlerum for Kirkens Indflydelse. Af Haakon Jarl, til hvis Fortælle den hele Foranstaltning nærmest syntes at tjene, haabede Geistligheden ganske vist Gjentjenester, naar den havde hjulpet hans Værgerrighed til at overvinde de Følelser for Æt og Vigt, som endnu kunde være sig hos ham.

Efter dette Arveforlig synes virkelig et fortroligere Forhold end nogenfinde før at være indtraadt mellem Erkebiskop Thorer og Haakon Jarl, og denne deres Fortrolighed lader til for en Deel at have været rettet mod Kong Inge. Denne skønt endnu ung af Aar var allerede plaget baade af Legemsvagthed og især af tiltagende Lungfieb. Til det sidste hidrog vistnok meget det spændte Forhold, hvori han sølte sig at staa til sin herskesyge Halvbroder, Haakon Jarl. En særlig Opstand af Bønderne i Thronbhjem tilskreves Jarlens og Erkebiskoppens hemmelige Mærker⁴⁾. Det er ikke usandsynligt, at de ved at vække Inge Uro have villet drive ham til at frasige sig Kongedømmet. End mere ængstende og nedtrykkende for Kongen maatte et snigmorderisk Forsøg være, der gjordes mod ham ved en af hans

¹⁾ H. H. S. c. 5. ²⁾ H. H. S. c. 9 o. fl. St. ³⁾ H. H. S. c. 4. ⁴⁾ Forn. s. IX. 202—204.

ft fortroede Mænd. Ogsaa for Anstiftelsen heraf synes en sterk istanke at have hvilet paa Haakon Jarl ¹⁾).

Alle Haakons ærgjerrige Bestræbelser bleve imidlertid snart standse. Han overlevede ikke et Aar Forliget til Nidaros, og hans endte Død i Bergen lige i Begyndelsen af 1214 gav Kong Inge Bestyrelsen over den nordlige og vestlige Deel af Norge ²⁾).

Af hvad allerede er fortalt sees, at Erkebiskop Thorer virksomt ind i de daværende Statsrørelser i Norge og paa en Maade, som ubetvivl maatte bidrage meget til igjen at have Erkestolens Magt og Anseelse. Man seer ham i al den Tid optræde i Biskoppens Spidse som en Mægler mellem de stridende Partier i Staten, vist nok væsentlig i Fredens Tjeneste, men neppe uden stadigt Behensyn til Kirkens verdslige Fordele. Et af verdslige Hensyn andre paavirket kristeligt Sindelag udviste de norske Biskopper i disse tidlige Tider ved at erklære sig med Bestemthed og Kraft imod Nordmandenes ikke endnu ganske afslukte Hang til Vikingetog i fremmede Lande. Da nemlig efter Forliget til Hvitingsø mellem Birkebeinerne og Bagler mange Krigshøvdinge af begge Partier og meget rigsfolk vare komne ud af sin længe tilvante og ofte ret fordeelagtige Virksomhed, foretog flere Flokke af dem et Tog til Vesterlandene, der under de Stridigheder, som rasede mellem de sudersiske Konger, at herje og vinde Bytte. Paa dette Tog blev megen Bold udbragt endogsaa mod hellige Steder. Toget gav dog ikke det glimrende Bytte, som Deeltagerne havde forestillet sig, da der opstod Splittelse mellem Vikingeflokkene selv indbyrdes, og flere af dem bleve slagne. De, som vendte tilbage til Norge, bleve efter Hjemkomsten strengt straffede af Biskopperne for sin uchristelige Adfærd ³⁾).

Ved den Tid da Thorer tiltraadte sin Erkestol blev et nyt Kloster Cistercienser-Ordenen stiftet i Throndhjem, nemlig paa Lutra (nuv. Lutteroen). Det blev grundet af Munke fra Lysø-Kloster i Bergens Biskopsdomme og indviet den 25de Marts 1207, rimeligviis af Thorer ⁴⁾).

Forholdene paa Island gave ogsaa Erkebiskop Thorer Anledning til der at optræde i Kraft af sin Metropolitanmyndighed som Mægler mellem Kirken vedrørende Strid. De islandske Biskopper havde, som tidligere forhen antydet, gennem hele det 12te Aarhundrede, ligesom ogsaa tidligere, indtaget en saare hæderlig og indflydelsesrig Stilling i deres Fædrelands Statsforholde. De havde længe ved sin kloge og værdige Adfærd været Støtter for den indre Fred, og da denne fra Aarhundredets Midte var bleven rokket ved de verdslige Høvdinges

¹⁾ Fornm. s. IX. 204—206.

²⁾ Fornm. s. IX. 206 f.

³⁾ Fornm.

s. IX. 188 f.

⁴⁾ Lange. Klost. S. 373.

Urgjerrighed og indbyrdes Misundelse, havde Biskopperne holdt sig udenfor al virksom Deeltagelse i Partikampene og kun stræbt at mildne disses ulykkelige Følger ved sine Advarsler og sin Mægling. De havde i det Hele staaet sig godt med baade Hovdinger og Almue, og den Agtelse de noede havde bidraget til mægtigen at styrke Kirken. De verdslige Hovdingers mangehaande Berørelser med Kirkestyrelsen — en Folge af Forhold, der streve sig lige fra Christendommens Grundlæggelse paa Den — gav imidlertid Anledning til mange Misbrug, som allerede tidligere ere paaagegede, og som let kunde virke Brydninger mellem den geistlige og verdslige Magt, hvis ikke Biskopperne i Modarbejdelsen af hine Misbrug udviste tilbørligt Hensyn og Mædehold. Dette yttrede sig først — som allerede forhen berørt — da Biskop Thorkaf Thorhallsen i Skaalholt (1178—1193), ansproret af Erkebiskop Eysteinn, søgte at indskrænke de verdslige Kirkeejeres Raadighed over deres Kirker og sammes Gods. Thorkaf maatte give efter for Lægsfolkets Modstand, og derved stilledes for dette Sinden den udbrydende Storm ¹⁾. Hans Eftermand, den før omtalte Paal Jonsen (1195—1211), der selv stod i den næste Slegtskabs- og Benskabsforbindelse med Dens mægtigste verdslige Hovdinger, vogtede sig under sin Embedstid vel for at vække den neddæmpede Strid paa ny. Den med begge disse skaalholtiske Biskopper samtidige Biskop af Høle, Brand Sæmundsen (1164—1201), iagttog den samme forsigtige Fremgangsmaade som Paal og opretholdt det fredelige Forhold mellem den geistlige og verdslige Magt i Staten, skjønt han flere Gange med Kraft og tildeels med heldig Virkning traadte mellem de stridende Hovdinger paa Nordlandet og paataalte begangne Boldsvæbder ²⁾.

Men en Forandring indtraadte ved Brands Død. Til hans Eftermand valgtes den 1ste September 1201, efter Islands Sevdans af Biskopsdommets Menighed eller rettere af Nordlandets Hovdinger med Landets anden Biskops Raad og Samtykke, Presten Gudmund Aresen, en Mand af fattig og ringe Fødsel, men geistlig lærd efter den Tid Maalestok. Han havde hidtil flasket meget om i Landet og havde erhvervet sig et stort Ord for Hellighed og rene Seeder. Gudmund var da han valgtes 41 Aar gammel, drog til Norge og blev den 21de Februar, indviet i Nidaros af Erkebiskop Eirik. Saasnart han var kommen hjem igjen til sin Stol, begyndte han at vise megen Selvrædighed. Han stødte Storfolkets, selv dem, som mest havde bidraget til hans Ophøielse, ved at gribe ind i deres hævede Rettigheder; og han bebyrdede Bondealmuen ved at flaffe om med et stort Folge, tildeels af Liggere ja Ugjerningsmænd, hvilke paatog

¹⁾ Se ovenfor S. 267.

²⁾ Finn Joh. I, 330—335.

g en Helligheds Masse, der behagede den i sin egen Hellighed for-
 abede og dertil ganske vist noget taabelige og hoist forfengelige Bis-
 'op. Det kom snart til voldsomme Dptrin mellem ham og enkelte
 f Nordlandets mægtigste Hovdinge, og Biskoppen slog hensynsløst
 m sig med Banskættelser, ligesom han ogsaa lod sine Mænd forsvare
 Biskopsstolens Ret med Vaaben. Slagsmaal mellem Biskoppens Fjok
 g Tiggerfølge paa den ene Side og hans Modstandere paa den an-
 en blev Dagens Orden, og Drab og Voldsomheder den naturlige
 følge. Nordlandets mægtigste Hovding, Kolbein Tumesøn, en af
 Biskoppernes Venner, tilfattede endog i 1208 Livet i en af disse Kampe.
 hvilkien hos den bedre Deel af Nordlændingerne mod Biskoppen var
 Grunden saa stor, at Striden snart vilde have været afgjort til
 hans Modstanderes Fordeel, hvis der ikke under de raadende Parti-
 roligheder altid havde været enkelte Hovdinge, der fandt det gavn-
 gt for sin egen Sag at tage sig af den ufornuftige Hellige og op-
 etholde ham, skjønt de selv ikke kunde billige hans Paaastand, at geist-
 lige Personer endog i ganske verdslige Sager skulde være undtagne
 den verdslige Dømmemyndighed.

Da Nygjet om disse blodige og forargelige Dptrin naaede til
 Norge, kunde Erkebiskop Thorer ikke andet end indstride med sin Myn-
 ighed. Efter at han først forgjæves havde søgt at stille til Rette
 mellem de Stridende ved Skrivelser, udfærdigede han i Aaret 1212
 t Brev til Island, hvori han stevnedes 8 af Landets Storhovdinge,
 der havde optraadt i Striden deels mod deels med Biskop Gudmund,
 til sig i Norge, hvor da ogsaa Biskoppen skulde indfinde sig, og den
 hele Sag underkastes Erkebiskoppens Undersøgelse og Dom. „Det
 som er øvet mod Biskop Gudmund — yttres Erkebiskoppen — er mod
 alle Guds Love, hvis det forholder sig saa som mange sige, at Læg-
 mand have fordømt ham — da dog ingen har Ret til at dømme ham
 uden Paven, og vi paa Pavens Begne —, og han er affat fra sit
 Embede, og nogle af hans Mænd og Prester dræbte“ ¹⁾. Denne Stev-
 ning havde til Følge, at virkelig tvende af Gudmunds fornemste Mod-
 standere indfandt sig i Norge i 1213; Gudmund selv derimod kunde
 først komme i 1214. Sagen kom imidlertid ikke til nogen Afgjorelse
 paa Grund af Erkebiskoppens i samme Aar indtrufne Død.

Et Par Biskopskister indtraf i den norske Kirke, under Thorer's
 Styrelse, hvilke ikke ovenfor ere berørte. I 1209 døde Grønlands
 Biskop Jon Sverrers søstre og havde til Eftermand en vis Helge,
 der dog ikke før i 1212 kom til sin Stol ²⁾. Biskop Paal Jons-
 søn af Skaalholt døde i 1211 den 29de November. Den til

¹⁾ Brevet paa Norsk i *Sturlunga S.* p. 4 c. 8 (l. 2. S. 14); Finn Joh. I. 255 —
 257. ²⁾ Se ovenfor S. 264; *Jsl. Ann.* 86, 90.

hans Eftermand udvalgte Teit Berfessøn bøde i Norge i 1214 for sin Indvielse; og nu blev i 1215 Magnus Gissfursøn valgt ¹⁾. I 1212 endelig bøde Biskop Svein af Færøerne, der i Biskopsrefferne opføres som Noes Eftermand, uvist fra hvilket Aar. Sveins Efterfølger var Sverker eller Sørkver ²⁾.

34.

Erkebiskop Thorer's Død. Guttorm femte Erkebiskop i Abaros. Kong Inge Baardføns Død. Haakon Haakonsson bliver Norges Konge.

Erkebiskop Thorer Gudmundsøn overlevede ikke Haakon Jarl meer end et halvt Aars Tid. Han døde den 8de August 1214. Til hans Eftermand valgtes Guttorm, hvis Slegt og Fadersnavn ingensteds findes omtalt ³⁾. Guttorm drog endnu samme Aar til Rom, hvor han det følgende Aar 1215 modtog sin Indvielse ⁴⁾. Rime- ligviis har han under sit Ophold i Rom overværet det fjerde lateranste almindelige Concilium, som paa Pave Innocentius III's Rådelse holdtes fra den 11te til den 30te November 1215, og paa hvilket ikke mindre end 412 Biskopper skulle have været personligen til stede. Blandt de mange vigtige Bestemmelser, som ved denne Heilighed fattedes, maa især mærkes den, hvorved Læren om Transsubstantiationen, eller Forvandlingen i Nadverens Sacramente, fastsattes som en Trosartikel i den romerske Kirke. I Forbindelse hermed gaves ogsaa nøiere Forrifter med Hensyn til det nævnte Sacrament, der nu nærmere sammenknyttedes med Striftemaalet, end hidtil havde været Tilfælde. Der bestemtes nemlig: at enhver Christen, Mand eller Kvinde, som var kommen til Skjelsaar, skulde skrifte alle sine Synder for sin Sogneprest mindst een Gang om Aaret og opfylde den Kirkebod (Pönitens), der blev ham paalagt. Ligesaa skulde enhver i Paasten, i det mindste, modtage den hellige Nadverens Sacrament, saafremt han ikke ifølge sin Sogneprests Raad fandt sig besvøiet til at afholde sig derfra for en Tid. Forsømtes dette skulde han udstødes af Kirken og berøves kirkelig Begravelse. Paa dette Concilium blev ogsaa de i Egteskab forbudne Slegtstabsgrader indskrænkede fra fjerde til fjerde Led, saaledes at Egteskab nu blev tilladt mellem Frænder i femte Led ⁵⁾. — Saafremt Erkebiskop Guttorm har været tilstede paa Conciliet, maa han antages, at have bragt de fattede Bestemmelser hjem med sig. I 1216 kom han tilbage til Norge og tiltraadte sin

¹⁾ Biskop Paals S. c. 17; Finn Joh. I. 306, 307.

²⁾ Jøsl. Ann. 90,

92. ³⁾ Suhm D. G. IX. 250; Fornm. s. IX. 208; Jøsl. Ann. 90.

⁴⁾ Jøsl. Ann. 90, 92. ⁵⁾ L'art de verifier les dates I. p. 321 (ed. Paris 1750).

Erkestol. Samme Aar indviede han Magnus Bissursøn til Biskop af Skaalholt og Sorkver til Biskop af Færøerne¹).

I Aaret 1216 døde Biskop Martin af Bergen, og til hans Eftermand valgtes Haavard, Chorsbroder ved samme Biskopsstol. Han var en lærd og sedelig Mand og eenstemmig udfaaren baade af Kong Inge og af Geistligheden og Folket i Bergen. Alligevel vovede ikke Erkebiskop Guttorm, Paven uadspurgt, at indvie ham; thi han var Søn af en Prest og avlet, medens Faderen var i sit prestelige Embede; og under disse Omstændigheder var han efter den strenge canoniske Ret at betragte som uegtesødt, og som udygtig til endog at modtage prestelig Biesse uden pavelig Dispensation. Det er første Gang, at en saadan canonisk Mangel ved en Biskops Valg findes at være gjort gjældende i Norge; og at den nu blev fremhævet, var naturligtvis et Forbud paa en nær forestaaende Indførelse af den allerede i de fleste romersk-katholske Lande paatvungne Celibatslov. Haavard kunde selvsagt ikke betragtes som valgt (electus), men kun som ønsket eller foreslagen (postulatus); og Erkebiskoppen med Chorsbrodrene henvendte sig til Paven om den nødvendige Dispensation, med den Erklæring, at de ingen anden dygtig Mand vidste at foreslaa til den ledige Biskopsstol. Deres Ansøgning kom ikke til Innocentius III's Afgjørelse. Denne store Pave døde nemlig den 16de eller 17de Juli 1216. Den 18de i samme Maaned blev Honorius III valgt til hans Eftermand; og han meddelte under 1ste April 1217 den forlangte Dispensation. Samme Aar blev Haavard indviet til Bergens Biskop²).

Den virksomme Innocentius III havde i sine seneste Regjeringsaar vist sig meget ivrig for at bringe et Korstog istand til det hellige Lands Undsætning og havde for dette Niemed sendt Opmuntrings Skrivelser omkring til fast alle Europas Fyrster. Kong Inge maa ogsaa have modtaget en saadan. Han har rimeligvis givet et lovende Svar og maaskee ogsaa virkelig havt i Sinde at bidrage enten personligen eller ved Hjælpetropper til den hellige Krig. Man har nemlig en Skrivelse til Kongen fra Pave Honorius III af 6te Marts 1217, hvori Paven, der deelte sin Formands Jver for Korstoget, takker Inge, fordi han har lyttet til dennes Opfordring, og nu iler, om ikke selv, saa dog ved sine Krigsmænd og Skibe til det hellige Lands Undsætning. I Andledning heraf tager Paven Korсарerne og deres Ejendomme under sin Bestyttelse og stadfæster det Forlig, som ved Erkebiskop Thorer's og flere norske Prælaters og Høvdingers Mægling var sluttet mellem Inge og Filippus; idet han forbyder Alle at forurolige

¹) Jøsl. Ann. 92. ²) Norsk Dipl. I. 5; Jøsl. Ann. 92; Suhm D. S. IX. 299.

Unge og hans Rige ¹⁾). Men ihvad nu end Unge virkelig kan have havt i Sind med Hensyn til Korstoget, saa hindrede Døden ham fra at udføre det, ja endog saa fra at modtage det omtalte Pavebrev. Udentvivel stod imidlertid hermed i Forbindelse en Reise til det hellige Land, som samme Aars Sommer blev foretagen af en blandt Birkebørnernes Høvdinge, Roar Kongsfrænde, med et Skib, og af Erlend Thorsbergssøn med et andet, hvilket sidste Tunsbergsmændene havde ubrustet. Roar kom til Afersborg eller Ptolemais og Erlend til Damiat eller Damiette, og begge, heder det, havde Held med sig paa Reisen ²⁾. Dette var dog vistnok snarere at betragte som en Pilgrimsreise end som noget Korstog.

Efter en langvarig Sygelighed døde Kong Unge Baardsøn i Nidaros den 22de April 1217 i sin bedste Alder. Hans Død blev især beklaget af Bondealmuen, mod hvilken han havde vist sig mild og venlig, hvorfor den og sammenlignede ham med Sigurd Jorsalfarer.

Kong Inges Død truede med at vække nye Splittelser i Birkebørnernes Parti til Forskyrrelse af den indre Fred, som nu i flere Aar til Landets Held havde bestaaet. Spiren til disse Splittelser laa i den Forvirring, som nu engang havde indfæget sig i Begreberne om Kongearvefølgen, og som ikke saa let lode sig hæve, da den allerede stred sig fra Magnus Erlingsøns Valg i 1161 og var bleven ført og ved Unge Baardsøns og ved Arveforliget af 1213 mellem Unge og Haakon Jarl; den næredes desuden omhyggeligen af en Mand, der nys var fremtraadt paa Begivenhedernes Skueplads, en Mand, der med Klogskab og Krigerdygtighed forbandt megen Ærgjerrighed, og som rugede over høitstræbende Planer. Denne Mand var Skule Baardsøn, Kong Inges yngre Halvbroder, en Søn af Baard Guttormssøn i dennes senere Egteskab, indgaaet efter Cecilia Kongedatters Død. Skule var paa denne Tid i sin Alders Kraft, 28 Aar gammel. Han havde taget en virksom Deel i alle vigtigere Begivenheder under Inges senere Regjeringsaar, og havde især efter Haakon Jarls Død øvet megen Indflydelse over den svagelige Konge. Han havde vundet mange hengivne Venner blandt de yngre Birkebørne og havde ikke forsømt at indvinde sig baade hos Erkebiskoppen og hos Chorsbrødrene i Nidaros. Paa sit sidste Sygeleie havde Kong Unge givet ham Jarlsnavn og overdraget ham hele Hirdstyrelsen. Skule var tilstede i Nidaros ved Inges Død og begyndte strax at sætte sig i Virksomhed for at drive sine ærgjerrige Hensigter igjennem ved det nu forestaaende Kongevalg.

Skule havde allerede i Inges levende Live i al Hemmelighed stræbt at udforske Stemningen hos de mest formaende Høvdinge

¹⁾ Norst Dipl. I. 4; Suhm D. S. IX. 298. ²⁾ S. S. S. c. 30.

idt Birkebenerne med Hensyn til Valget af en Konge efter Inges Død. Det skulde synes, at den ligeste Wei var at holde sig til Arveforliget af 1213, ifølge hvilket den unge Knut, Haakon Jarls Søn, utvivlsomt skulde arve Kongedømmet. Men dette laa ikke i Inges Plan, og Omstændighederne havde derhos meget forandret sig ved den mægtige og indflydelsesrige Haakons Død. Dennes Enke, Inge, havde forladt Norge med sin Søn og havde taget sit Tilhold i Sverige hos den vestgotiske Lagmand Askel, som hun senere havde giftet sig med. Erkebiskop Thorer, som havde understøttet Haakon Jarls Planer, var ikke mere, og Knut havde, som det lader, ikke længer en eneste Tilhænger. Skule fremholdt Inges uegtefødte Søn, Guttorm, hvem, som han yttrede, Birkebenerne vel helst vilde vælge efter Faderens Død; men han hentydede ved Siden heraf paa sit Slektstabsforhold til Inge: at han nemlig var dennes samfædre født Broder, og følgelig efter den private Arvelov hans Arving, nemlig egtefødt samfædre Broder i den private Arvegang udelukkende uegtefødt Søn. Hvor urimelig end denne Skules Hentydning i sig selv maatte forekomme enhver, der gik ud fra den eneste strengt retlige Anskuelse, at Kongedømmet var en Del for Harald Haarfagre, og altsaa slet ikke kunde arves af en Mand, der hverken af Fædrene eller mødrene Side stammede fra hiin Æt, men kun var kommen i et Slags Svogerstabsforhold til den, som gjorde ham til Konge, og som blev hans Kone gennem Kvinde stammende Vællingers private Arving, — var den dog listig nok og medede paa Geistlighedens Understøttelse. Skule vilde denne gjøre Kirkens Anskuelse om den egte Fødsels Fortrin til Inge gearven gjældende, hvilket den havde gjort ved Magnus Erlings Søn, og vilde den derhos gøre den private Arvegang, gjældende ogsaa for Kongearvesfølgen, og til den aabenbar helde, — saa var det klart, at den nu, naar den gik ud fra Inge som Kongedømmets virkelige og lovlige Ejerskab, maatte, hvis den vilde handle følgerigtigt, give hans egtefødt Broder Fortrinnet for hans uegtefødt Søn. Men alle Skules listige Hentydninger og Hentydninger fandt ingen Anklang hos de ældre og indflydelsesrigeste Birkebener, der havde tjent under Sværrer, holdt sig i et hjærtligt Minde og hang fast ved hans mandlige Æt ligesom ved hans Anskuelser om Kongearvesfølgen, at den nemlig maatte rette sig efter St. Olavs Lovs Bestemmelser. De erklærede aabenlydt, at den unge Haakon, Kong Haakons Søn, var den eneste og utvivlsomme Arving til Kongedømmet, naar Inge faldt fra. Skule havde ogsaa her ikke fundet nogen Trøst; men hans ærgjerrige Forhaabninger vare ikke dermed tilintetgjorte, eller hans rænkefulde Virksomhed i Nærheden af Kongedømmet.

Aldrig før var Kong Inge død, for de tvende Partier begyndte at arbejde hvert for sin Sag, først hemmeligen siden aabenbare. De gamle Birtebener-Hoydinger og Flertallet af Hirden erklærede sig eenstemmig og afgjørende for den trettenaarige Haakon Haakons søn, der ligesom Skule var tilstede i Nidaros, hvor han var sat i Stole for at faa en geistlig Opdragelse. Skule Jarls Benner og Tilhængere vare derimod paa sin Side ikke saa ganske enige indbyrdes: Skule selv, for et Syns Skyld, og mange Andre, vistnok for Alvor, erklærede sig for den elleveaarige Guttorm Inges søn; men Nogle, der vare bære indviede i Skules hemmelige Hensigter, forsvarede dennes egen Ret til Kongedømmet, som den afbøde Konges egtefølte Broder. Blandt Bønderne, som i Mængde kom til Byen fra hele Throndhjem, vare ogsaa Meningerne deelte. Alle de Adre erklærede for sig og sine Søner, „at de kun vilde have den til Konge, som kongebaaren var paa fædrene Side, lige op til Hedendommen, saaledes at intet Kvindelid var kommet imellem.“ Mange af de Yngre erklærede sig derimod for Skule Jarl og Guttorm.

Under denne tvivlsomme Stemning fandt Skule det tjenligt at faa Sagens Afgjørelse uddragen. Erkebiskop Guttorm var nemlig fraværende paa Haalogaland, og hans Tilstedeværelse vilde Skule gjerne afvente, da han haabede, at Erkebiskoppen vilde slaa sig paa de Chorsbrødres og Geistliges Side, der gjerne saa Sverrers Ret aldeles tilintetgjort. Erkebiskoppens Tiltrædelse til Skules Parti vilde naturligviis faae et vægtigt Lod i Skaalen til Skules Fordeel. Men da Haakons Tilhængere af Hirden mærkede denne Udbragelse, forbrød de haardtakkede af Jarlen, at han strax skulde holde et foreløbigt Thing og paa dette lade Haakon erklære for Kongeemne (vordende Konge), og saaledes skulde han benævnes, indtil Drething kunde blive afholdt. Bilde Jarlen ikke opfyldte dette Forlangende, truede de med at føre Haakon til Gulathingslagen og der faa ham tagen til Konge. Skule maatte give efter; men paa Thinget fremkom han nu med den Indvending, at Haakons Kongebyrd ei var beviist, uagtet, som før sagt, denne ingensinde tilforn var dragen i ringeste Tvivl. Haakons Tilhængere beraabte sig herpaa, men erklærede tillige, at de med Glat vilde underkaste sig Jærnbjurd, og Haakons Moder Inga beredte sig endogsaa til Jærnbjurd. Men da det kom til Stykket, blev Jærnbjurd bortgjemt og desuden Erkebiskoppens Fraværelse paastuudt, uden hvi Samtykke Chorsbrødrene ei turde lade Prøven foregaa. Nu tabte Haakons Tilhængere Taalmodigheden og lode, alle Udflugter fra Modstandernes Side uagtet, Drething styvne over hele Throndelagen med en Halvmaanedes Frist. De bleve i høi Grad opmandede ved Sendebud og Breve fra Bergen, hvorved endogsaa den udvalgte Bergens-

Biskop Haavard og flere Geistlige aabent erklærede sig for Haakons Ret til Kongedømmet: „thi hans Æt havde stedsse raadet for Norge Mand efter Mand“.

Haakons Sag havde saaledes allerede taget en meget god Vending, da Dretting paa bestemt Tid traadte talrigt sammen. Blandt Thingmændene synes ingen Tvivl at have raadet med Hensyn til Haakons Ret, og hans Antagelse til Konge kunde saaledes nu forud regnes for afgjort. Alligevel greb Modstanderne til et sidste Middel for at hindre eller udsætte den. Det var gammel Skif, at paa den Dag da Konge skulde tages paa Dretting blev St. Olafs Skrin udbaaret paa Thinget, for at den antagne Konge paa denne Helligdom kunde aflægge sin Konge-Ed. Nu lode Chorsbrødrene Skrinet indlæse, og da de Mand kom, som skulde hente det til Thinget, fandt de Kirken længt og mødte derhos den Trudsel fra Chorsbrødrene, at hver den skulde være i Ban, som vovede at opbryde Kirken eller udbære Skrinet. I Bold blev fra Thingets Side flojeligen undgaaet. Men man gav ligesjældt Haakon Haakonsøn Kongenavn efter gammel Skif ved en tilstedeværende Bønde, og tildømte ham Land og Tegner (Undersaatter), med den Erklæring, at Thronderne tilsvarede ham Lydighed og underaattlig Skyldighed (lydskylda, þegnskylda) ligesaa fuldstændigen, som nu baade Kongen havde svoret Bønderne Ed, og de ham. Dagen efter aflagde Hirten paa en Hirdstevne sin Ed til Haakon som Konge og til Skule som Jarl, og modtog af dem de Navnbøder (Embedstilkninger), som hver havde havt af Kong Inge.

Haakon Haakonsøn var saaledes Norges lovlige Konge, og ved hans Antagelse var den gamle Kongearvesølge hærdet netop i den Stund, da den efter længere Vasken stod fare for ganske at opgives og levne Pladsen for en ny, af Geistligheden begunstiget og fra først af anlagt til Hierarchiets Fordeel. Strax efter fore Kongen og Jarlen til Bergen. Her havde imidlertid Chorsbrødrene i Nidaros ved Breve stræbt at ophidse Biskop Haavard og Domkapitlet mod Kongen, og det havde lykkets dem at vække nogen Vasken hos den berøgsomme Geistlighed ved Trudsel om Erkebiskoppens Brede. Men da Kongen selv ankom til Byen, lod Geistligheden al Betænkelighed fare, erklærede sig aabenlydt for ham og modtog ham med de største Hædersbeviisninger. Paa det i Bergen afholdte Gulathing blev Kong Haakon uden Indsigelse antagen af alle Gulathingmændene. Skule Jarl saa nu nok, at hans Udfigter med Hensyn til Kongedømmet, i det mindste for Diebliffet, vare tilintetgjorte, og han maatte nøies med at nytte sine Rænker til at udstrække sit Omraade som Jarl saa vidt om muligt. Sin første Fordring paa Halvdelen af det hele Rige ykkedes det ham ikke at drive igennem; men han erholdt alligevel en

Sigurd tiltraadte Erkestolen paa en Tid, da indvortes Rolighed nogle Aar havde hersket i Norge. Kong Haakon og Skule Jarl stode paa en venstabelig Fod med hinanden, og Junker Knut Haakonsen havde sluttet sig til begge ved at egte i 1227 Jarlens yngre Datter Ingerid, Dronning Margretas Søster. Venstabet mellem Kongen og Jarlen hvilede imidlertid ikke paa nogen fast Grundvold. Den sidste begyndte snart igjen at vække Mistanke ved sin tvetydige Fremfærd, og saasnart først Spending mellem ham og Kongen var indtraadt, fattedes der aldrig blandt Lendermændene og Landets Høvdinger tjenstfærdige Aander, der af Had til den ene eller anden af Fyrsterne, foregede Misforstaaelsen mellem dem ved sine aabenbare og hemmelige Indskydelsler. Blandt disse var ogsaa Junker Knut, der havde været Skules Ven i Forstningen, efterat han havde egtet hans Datter, men efter hendes tidlige Død optraadte som hans bitter Fiende ¹⁾. Denne Omstændighed taler ikke til Skules Fordeel; thi Knut viste sig ellers som en tro og rebelig Mand, og det er ikke usandsynligt, at han nu optraadte mod Jarlen, netop fordi han under deres tidligere venstabelige og fortrolige Forhold var kommen under Veir med ærgjerrige Planer, som mishagede ham.

Der var virkelig ogsaa i Jarlens Fremfærd baade før og paa denne Tid meget som let kunde udtydes til det Onde. Med Kong Baldemar II af Danmark stod han fremdeles i den venstabeligste Forbindelse; og i Aaret 1228 havde han i Følge med Junker Knut besøgt den danske Konge i Kjøbenhavn. Ved denne Leilighed havde han havt mange hemmelige Underhandlinger med Baldemar og havde ved Afføden erholdt det halve Halland i Len. Dette Besøg var nu vist nok foretaget med Kongens Vidende og Minde; men mærkeligt er det dog, at Junker Knut netop efter Tilbagekomsten fra Kjøbenhavn drog til Kongen i Bergen, istedet for at følge sin Svigerfader til Throndhjem, og siden synes han meer og meer at have fjærnet sig fra Skule ²⁾. I 1232 voldte det Opsigt og Dmtale, at Jarlen lod bygge mange Skibe og foretog andre Ting, som vakte Mistanke om forræderiske Hensigter mod Kongen ³⁾. Dette staar ganske vist i Forbindelse med en paatænkt eller paaskudt Pilegrimsreise, som Jarlen skulde gjøre til England, til den hellige Thomas af Kanterburys Grav. Man finder, at han i denne Anledning havde udvirket den engelske Konges Henrik III's Leidebrev af 25de Juni 1232, hvilket skulde gjælde til næste Paaske ⁴⁾. Sligt kan let tænkes at have været sat i Gang for at give Rustningerne en antagelig Grund, og derved faste Kongen

¹⁾ H. H. S. c. 174.

²⁾ H. H. S. c. 161.

³⁾ H. H. S. c. 174.

⁴⁾ Rymer. I. I. 205.

Blaar i Vinene; og man fristes saa meget lettere til at formode dette, som intet Spor findes til at Jarlens Pilegrimsreise virkelig er gaaet for sig. I ethvert Fald var Jarlens Fremfærd mistænkelig, og stiftet til at bringe onde Nygter i Omsøb.

Udentviøl har det tildeels været med Hensyn til denne vorende Spending mellem Kongen og Jarlen, hvilken Erkebiskop Sigurd ønskede om muligt at bilægge, at han om Vinteren 1232—33 stævne alle Norges Biskopper til et Møde med sig i Bergen den paafølgende Sommer ¹⁾. Da nu ogsaa Kongen kaldte Jarlen til at møde sig i Bergen til samme Tid, saa blev Mødet der i 1233 et baade geistligt og verdsligt, eller et Provincialconcilium forbundet med et almindeligt Rigs- eller Høvdingemøde. Kongen havde med sig alle de fornemste Lendermænd og Sysselmænd fra Viken og stævne ogsaa til sig Lendermændene af Gulathingsslagen. Skule lod længe vente paa sig, men indtraf dog til Mødet ledsaget af Lendermænd og Sysselmænd fra Throndhjem. Baade i foreløbige Samtaler og paa selve Thinget, der holdtes paa Christkirkegaard, vankede bitre Ubladelser fra begge Sider, og det gik saavidt at baade Kongen og Jarlen forlode Thinget uforligte. Men nu gik Erkebiskop Sigurd og Biskopperne imellem og fik endelig et Forlig bragt istand, for hvis Betingelser Kongen synes at have raadet. I det Ydre blev nu atter Forholdet mellem Kongen og Jarlen venstabeligt; men den gjensidige Tillid var i Bund og Grund rokket og indtraadte aldrig mere efter denne Stund ²⁾.

Allerede Aaret efter opstod en ny Spending mellem begge, og denne Gang foranlediget af en Kirken vedkommende Sag. I 1231 bød Biskop Halvard af Hamar og til hans Eftermand valgtes Paal, som det følgende Aar 1232 blev indviet. Mellem ham og Kongen reiste sig under den sidste Ophold paa Opplandene om Vaaren 1234 en Tvist om Besiddelsen af Helgeøen i Miosen. Denne Ø havde i sin Tid Inge Baalserkongen givet til Hamars Biskopsstol. Men Birkebenerne havde altid paastaet, at Inge var en Bedrager, og dette var ogsaa Kong Haakons Mening. Som Følge heraf troede Kongen, at Inge havde været uberettiget til at bortgive noget af Kongedømmets Gods, og fordrøede nu Den som sin Fædreearv tilbage af Biskop Paal. Men denne negtede reent ud at oplade den. Da Kongen var dragen bort, skrev Paal til Nidaros til Erkebiskoppen og Skule Jarl for at indhente deres Raad, og ifølge dette indstævne han sin Sag for Paven og drog selv over Sverige, Danmark og Lydsland til Rom ³⁾.

¹⁾ H. S. C. c. 174.

²⁾ H. S. C. c. 175—177.

³⁾ H. S. C. c. 178.

Pave Gregorius IX tog sig strax med Iver af Biskop Paals Sag og udfærdigede endnu samme Aar 1234 den 5te October fra Perugia en streng Skrivelse til Kongen. Af denne sees, at Biskoppens Klage har omfattet følgende Punkter: — Kongen havde mod Biskoppens Billie bygget en Befæstning (castrum) paa en Grund, som længe havde tilhørt Hamars Kirke; — han havde antaget sig Folk, som han vidste havde forurettet samme Kirke, og derfor vare excommunicerede; — han havde stræbt at bortdrage Folket i Hamars Biskopsdømme fra deres Hengivenhed for Kirken; — han unddrog sine Mænd fra den samme Kirke skyldige Tjeneste, forbød Bønderne at bygge dens Jorder, angreb dens Patronatsret, „uagtet han og hans Forfædre sagdes frivilligen at have opgivet denne“, og han yttrede offentlig, at de, som fortrædige Biskoppen og hans Mænd, ikke derfor skulde frygte Kongens Unaaide, hvilket havde havt til Følge, at flere havde tilføiet Biskoppen og andre kirkelige Personer mange ufortjente og haarde Forurettelser ved at indtrænge sig paa Kirkens Jord, slaa Biskoppens Tjenere, gjøre Brud paa Kirkens Frihed, borttage hvad der var givet i dens Forvaring, rane dens Tiender, og drage Geistlige i Kirkesager for verdslig Ret; — han havde befalet at dræbe nogle af Biskoppens Mænd, og da dette ikke lykkedes, havde han ladet dem berøve alt deres Gods; — endelig da Biskoppen var bleven nødt til at forlade sit Fædreneland og havde appelleret til Paven, sagdes Kongen, med Foragt for denne Appel, at have tilrevet sig Helgesen efter Biskoppens Afreise. — Paa Grund heraf formaner nu Paven Kongen, at give Biskop Paal den skyldige Opreisning. Men for det Tilfælde, at dette ikke skeer, da har Paven, „hvormeget han end elsker Kongen“ budet sin ærværdige Broder Erkebiskop Uffe af Lund og sine kjære Sønner Erkedeggen af Lund og Abbeden af Heresvad i Lunds Biskopsdømme, at tvinge Kongen, efter forudgaaende Paamindelse, ved Kirkens Straf, uden Appel, og derhos i fornødent Fald paakalde den verdslige Arms Hjælp ¹⁾. Et Brev af samme Dag angaaende denne Sag er udstedt til de ovennævnte danske Prælater; og ved et Brev af 10de October anbefaler Paven Sagen ogsaa til Skule Jarl, „eftersom han tror, at denne er Gud og det apostoliske Sæde hengiven og stræber efter Kirkens Ophevelse“. Paven underretter ham om, at han i denne Sag har tilskrevet de nævnte danske Prælater, og disse skal Skule paa Opfordring adlyde „paa det at hans Fortjenesters Masse kan sørges i Himmelen og Paven finde sig beføiet til kjær Gjengjældelse“ ²⁾. Jarlen var altsaa den, som Paven havde i Sigte, naar han opfordrer de danske Prælater til i fornødent Fald at paakalde verdslig Hjælp mod Kongen. Denne Omstændighed er mærkelig og tillige det, at den pa-

¹⁾ Norff Dipl. I. 11.

²⁾ Suhm D. S. IX. S. 644.

velige Bemyndigelse er overdragen tre udenlandske Prælater og ikke den, som maatte synes at være den rette Mand, nemlig Erkebiskoppen af Nidaros. Man maa heraf slutte, at Biskop Paal, fra hvem naturligtvis Paven's Foranstaltninger nærmest udgik, ikke har stolet ganske paa Erkebiskop Sigurds ivrige Bistand i denne Sag, og heller ikke af ham egentlig er bleven ophidset mod Kongen; men at Skule Jarl har været den, som mest skyndede Biskoppen til at indanke sin Sag for Paven, og at Skule ogsaa under denne sin Fremfærd har skult forræderiske Planer, hvori Erkebiskoppen neppe har været indviet. Biskop Paal maa forøvrigt have fremstillet i sterke Farver den Fare, hvori han svævede; thi under 11te October udstedte Paven ikke alene et Betskyttelsesbrev for Hamars Kirke og Ejendomme, stilet til Biskoppen og Hamars Kapitel ¹⁾, — men ogsaa et til Kong Waldemar af Danmark, hvori han beder denne om at tillade Biskoppen af Hamar at opholde sig i hans Land, da han af Frygt for sine Forfølgere ei vovede at opholde sig i sit Fædreland, — og endelig et til Erkebiskop Sigurd og hans Lydbiskopper, hvori han opfordrer dem til at staa Paal bi, og betænke, at Forfølgelsen ogsaa kunde ramme dem ²⁾.

At Biskop Paal foruden sit eget Erinde ogsaa har havt hemmelige Erinder paa Skules Begne at foredrage Paven, derom kan man heller ikke tvivle, da man finder, at Gregorius under samme 11te October 1234 ogsaa tilskrev Erkebiskop Sigurd, samt Biskopperne Arne i Bergen og Orm i Oslo et Betskyttelsesbrev for Skule. Paa Norges Jarls Skules Begne — heder det her — er det blevet Paven forebragt, at da der havde været nogen Tvist mellem Kong Haakon og bemeldte Jarl om Norges Riges Deling, var denne Tvist bleven blislagt ved en venstabelig Overenskomst. Nu har Jarlen ydmygeligen bedet Paven, at han vil sørge for denne Overenskomsts strenge Sagtagelse. Derfor paalægger Paven de Tilskrevne, at de skulle paasee Overenskomsten nøiagtigen overholdt fra begge Sider under kirkelig Straf uden Appel. Dog skulle de ikke forkynde Excommunication eller Interdikt over Norges Rige, uden dertil at have indhentet Paven's særlige Befaling ³⁾.

Man kan intet andet end i Alt dette see et konstigt Rænkespind, hvis Hovedtraade laa i Skule Jarls Haand, og som var anlagt paa at vække Splid mellem Kongen og den norske Kirke, for at Jarlen selv, under en opstaaende indre Forvirring i Norge og Kongens mulige Bansættelse, kunde sisse i rørt Vand, ja maaskee finde den længe forønskede Leilighed til at støde Haakon fra Kongedømmet. Sagen mellem Kongen og Biskoppen var nemlig fra kirkelig-statsretligt Standpunkt betragtet ingenlunde ubetydelig eller uvigtig, naar den først blev sty-

1) Norsk Dipl. I. 12.

2) Euhm D. G. IX. 644.

3) Norsk Dipl. I. 13.

net for Paven's Domstol. Den vedrørte jo — som af Pavebrevet sees — baade Biskoppernes Patronatsret og den geistlige Dommermyndighed, og vakte saaledes paa ny tvende af de Hovedstridsprogsmaal mellem Kongedømmet og Kirken, der tidligere havde voldet saamegen Uro i Landet, men nu, ved stiltiende Samtykke, som det synes, fra begge Sider, i længere Tid havde hvilet, skönt de ingenlunde vare afgjorte. Grebes de nu igjen an med Hestighed og Haardnakkethed af begge Parter, kunde der være god Udsigt til en Fornæelse af Opriktene fra Sværrers Tid.

Men det gif denne Gang som oftere: Skules underfundige Anslag strandede paa Kong Haakons Sindighed og sviglose Klogskab, da ogsaa synes at have fundet en Støtte i Erkebiskop Sigurds oprigtige Iver for Vebliqeholdelsen baade af den indre Fred i Landet og af Freden mellem Kongedømmet og Kirken. Thi vist nok var Sigurd neppe meer fri for hierarchiske Fordomme, eller meer tilbøielig til at lægge Kirkestyrelsen under Kongedømmet, end de fleste af hans Forælgere; men han var aabenbare en maadeholdende Mand, der styede alle fræmsende og voldsomme Stridt, og som kun ad den frædelige Underhandlings og den kloge Tillemplings Wei stræbte mod det hierarchiske Maal, Kirken engang havde sat sig. Udsigterne var imidlertid for Diebliffet truende, dog mere paa Grund af Skules tvetydige Fremfærd, end paa Grund af de Virkninger, Pave Gregors Straffebreve fremkaldte. Disfes Virksomhed var naturligtvis væsentligen betinget af den norske Erkebiskops og de øvrige norske Biskoppers kraftige Understøttelse. Men naar denne — som her ganske vist var Tilfældet — udeblev, saa kunde de udenlandske Prælater, i hvis Hænder Gjennemdrivelsen af Paven's Straffedom var lagt, intet udrette, om de end hos sig selv havde følt Opfordring til at blande sig i et fremmet Riges og en fremmet Metropolitan = Provinses Anliggender. Biskop Paal var for afmægtig til at slaa et Slag mod Kongen, naar han ikke alene ikke havde noget sikkert Rygstød i sin egen Metropolitan og sine norske Embedsbrødre, men endogsaa maaste — hvad der er ganske sandsynligt — havde vaft deres Uvillie ved at hevæge Paven til at overdrage fremmede Prælater i en norsk Kirkesag en Straffemyndighed, hvilken aabenbar nærmest tilkom den norske Kirkes egne Forstandere. Man finder derfor heller ikke det ringeste Spor til, at nogen af de opfordrede Geistlige, eller engang Biskop Paal selv, har gjort noget yderligere Stridt til at see Paven's Vantrudsel udført. Under disse Omstændigheder maatte Skule Jarl mistvilde om sine ærgjerrige Planers Gjennemførelse ved Kirkens umiddelbare eller middelbare Hjælp. Han var henviist til sine egne Hjælpe midler af Slæb samt verbølig Magt og Indflydelse; og dem lavede

han sig til at benytte, dog vistnok ikke uden stor Betænkelse og Vængstelse for Udfaldet af sine forræderiske Anslag.

Om Sommeren 1234 vare Kongen og Jarlen sammen i Bergen, og denne Sammenkomst løb endda nogenlunde venstabeligt af, i det mindste i det Ydre. Men om Vinteren efter, da Kongen var i Viken og Jarlen i Throndhjem, udbrod Uenigheden aabenbart og det med stor Hefstighed. Sagaen siger, at mange Tvistepunkter havde reist sig mellem dem, uden dog nærmere at forklare hvilke ¹⁾). Man finder imidlertid Tegn til, at Jarlen maa have foretaget mistænkelige Rustninger, og det udentviøl atter under Skin af at ville gjøre en Pilegrimsreise, denne Gang til det hellige Land. Man har nemlig et Brev af den engelske Konge Henrik III, givet den 22de Juni 1234 i Wobstod, hvorved der meddeles Skule Leide at komme til England paa en Pilegrimsreise til det hellige Land og opholde sig i England paa Frem- og Tilbagereisen; og skulde denne Leide vare til Middeltdag, 29de Septbr., næste Aar ²⁾). En saadan Reise, om den end blot maatte være en Pilegrimsreise og intet Korstog, kunde naturligviis ikke foretages af en fyrstelig Person uden store forudgaaende Rustninger baade af Skibe og væbnet Følge, og kunde saaledes bekvemt tjene til Paaskud for en Sammenbragning af Stridskræfter, der engang samlede vel lode sig bruge i et ganske andet Diemed end det opgivne. Desuden maa det antages, at under Lobet af Vinteren 1234—35, eller henimod Vaaren sidstnævnte Aar, Biskop Paals Virksomhed i Rom er bleven bekendt for Kongen, og har forøget dennes Mistanke til Jarlens Hensigter. Kongen stevnede Skule til et nyt Møde med sig i Bergen om Sommeren 1235. Skule vakkede nu i sine Beslutninger. Han rustede sig vel til Mødet og gav sig endog paa Veien fra Throndhjem; men undervejs blev han liggende ved Sunnmøre og lod Kongen forgjæves vente sig. Om Høsten samlede Haakon en Hær af Gulathingslagen og sendte Skule Bud, at han vilde komme til denne i Throndhjem, hvis Jarlen ei kom til ham. Atter vakkede Skule, men bestemte sig omsider til at vende tilbage til Throndhjem. Da Kongen nu virkelig fulgte efter ham didhen, saa forlod Jarlen Nidaros og drog med sin betydelige Hær over Dovrefjæld til Dplandene.

Dette var at ansee som et aabenbart Brud paa Freden fra Skules Side, idet han med væbnet Magt var dragen ind i en Deel af Riget, der tilhørte Kongen alene. Haakon havde ved nye Budsendinger, der traf Skule inden han gif over Dovrefjæld, søgt at afvende ham fra dette Skridt; men forgjæves. Krigen var nu saagodt som erklæret af Skule. Alligevel forsøgte Kongen, paa Erkebiskop Sigurds Bøn, endnu at hindre dens Udbrud. Ved Bjørn, Abbed af Holm,

¹⁾ H. S. S. c. 181.   ²⁾ Rymer. I. I. 218.

Iod Kongen gjøre Jarlen det Tilbud, at han skulde have Tredieparten af alle Syssler paa Dplandene og i Viken mod at holde Fred indtil et endeligt Forlig kunde blive bragt istand. Skule antog dette Tilkaar, og alt blev roligt Vinteren over; dog benyttede Skule Stilstanden til at hverve sig Tilhængere i det sydlige Norge og danne et væbnet Parti, som man tillagde det allerede fra Sverrers Tid bekjendte Dgenavn: Barbelger (farlige Kroppe, Skjelmer, som man maa være sig for?).

Man enedes vel om en Sammenkomst i Bergen den paafølgende Sommer 1236; men hvor overveiende Mistilliden nu var bleven mellem Kongen og Jarlen viste sig deri, at Gidsler i Forveien maatte stilles fra begge Sider. Og endda havde nær Mødet gaaet overstyr i den sidste Stund. Jarlen nemlig, der allerede var kommen Bergen ganske nær med sine Skibe, negtede at lægge ind til Byen, med mindre Kongen vilde tilsiikre ham, at hans eneste Søn Peter, der var uægtetfødt, skulde arve hans Deel af Riget. Dette afflog Kongen paa det bestemteste. Da optraadte igjen Erkebiskop Sigurd, der ogsaa var kommen til Bergen, som Mægler, og fornaaede Jarlen til ligesuldt at drage ind til Staden. Et Forlig kom nu atter i Stand ved Erkebiskoppens Mellemkomst. Ved dette blev bestemt en ny Landsdeling mellem Kongen og Jarlen, bygget paa en anden Grundvold end den tidligere. Jarlen havde nemlig hidtil havt en vis Deel af Riget at styre, hvilken regnedes for en Trediedeel af det Hele, og dette havde først været Dplandene og Viken, siden, og det den længste Tid, hele Frostathingslagen tillige med Sunnmøre, altsaa alle de Fylker, der udgjorde Nidaros Biskopsdømme. Nu derimod indrettedes Delingen saaledes, at Jarlen skulde have en Trediedeel af hver Syssel i hele Norge ¹⁾. Dette var vel i en vis Maade hensigtsmæssigere for Enighedens Opretholdelse; en Fælledsstyrelse i ældre Tiders Aand gjenvaaktes derved, og det forebyggedes, at en heel Hovedlandsdeel skulde reise sig mod det øvrige Rige paa Grund af Uenighed mellem Styrrerne. Men paa den anden Side, maatte Rivninger let opstaa og opstode virkelig mellem Kongens og Jarlens Sysselmænd, som nu i hver Syssel kom til at staa hinanden ved Siden, og naturligtviis hver havde sin Herres Anliggender og Tary at paasee. Som en Modvegt mod dette bestemtes imidlertid ogsaa, at Kongen og Jarlen for det Første skulde opholde sig paa samme Sted ja endog holde fælles Bord, paa det at Løgn og Bagtalelse vanskeligere kunde faa Indpas mellem dem, og Misforstaaelser, naar de opkom, lettere og snarere kunde afgjøres. Denne Ordning var ikke ilde udtænkt. Den virkede for Die-

¹⁾ S. S. S. c. 187 ffret. m. 192.

bliffet et Slags Enighed mellem Fyrsterne og tilbageholdt Stridens aabne Udbrud endnu et Par Aar.

For disse vigtigere Anliggender synes Biskop Paals Sag ganske at være traadt i Skyggen; i det mindste finder man den hverken i Brevsfaber eller i Sagaen omtalt i 1235 og 1236. Man veed ikke engang, hvor Biskoppen i disse Aar har opholdt sig, om i Danmark eller et Sted i Norge. Men da nu en midlertidig Rolighed igjen var indtraadt, synes Erkebiskop Sigurd at have fremtruffet Paals Sag for at faa den i Mindelighed bilagt. Da nemlig Kongen og Jarlen, efter at have overvintret tilsammen i Bergen, begge tidlig om Vaaren 1237 drog til Throndhjem og der toge sit Sæde, blev paa Erkebiskoppens Raad Bud sendt efter Biskop Paal, at han skulde komme did nord til et Forligsmøde med Kongen. Biskoppen maa da rimeligviis have været ved sin Stol; thi han indfandt sig endnu samme Aar i Nidaros. Der blev holdt Møder i Anledning af Sagen mellem ham og Kongen; men det gif ikke saa ganske let med Forliget, og man mærkede, at Biskoppen altid var stivere paa de Møder, ved hvilke Jarlen var tilstede. Endelig kom det dog til en Forening, saaledes at Kongen beholdt Helgesen, men gav Hamars Stol andre Ejendomme i Stedet ¹⁾. Dermed var den Sag afgjort uden at have havt videre ubehagelige Følger for Kongen end det truende Pavebrev og Gregorius IX's snart overgaaende Unaade. Et Par Aar senere finder man, at Kongen atter har nydt den romerske Stols fulde Yndest.

38.

Krig mellem Kong Haakon og Hertug Skule. Dennes Fald.

Haakon har uden tvivl troet at kunne muligen binde sin Svigerfader fastere til sig ved at imødefomne hans ærgjerrige Dnsker saavidt som det, Kongedømmets Net ubeskaaren, lod sig gjøre. Samme Aar 1237 gav han nemlig Skule paa Dretthing Hertugsnavn, hvilket Ingen før ham i Norge havde baaret. Denne Dphøielse synes ogsaa virkelig for Diebliffet at have tilfredsstillet Skule, skjønt hans sande Magt og Omraade, som det lader, ikke derved blev forøget; og et venstabeligere Forhold indtraadte atter mellem ham og Kongen. Men det viste sig snart at være altfor meget afhængigt af deres staaende Samvær. Aldrig saasnart ophørte dette, før ogsaa Venkabet kjøledes. I henved to Aar havde de altid opholdt sig paa samme Sted, da om Vaaren 1238 Hertugen drog til Throndhjem, medens Kongen tog sit Sæde i Viken. De skiltes som Venner, men da de først vare

¹⁾ S. S. S. c. 188.

ffærne fra hinanden, begyndte den gamle Misforstaaelse atter at indsnige sig mellem dem.

Skule var herlig udrustet baade paa Sjæl og Legeme; han besad baade Aandsdannelse og Klogskab og Mod. Men med alt det mange lede der ham sand Redelighed og en fast Villie. Hans Vergjerrighed havde vundet for stort Raaderum i hans Hjerte; den havde engang forespeilet ham Kongedømmet som hans Stræbens Maal, og dette Billede kunde det aldrig lykkes ham at faa udslettet, skjønt han meer end een Gang synes at have været paa god Veie dertil. For at fyldestgjøre sin Vergjerrighed loffedes han af sin indre Drift lettelig hen paa uærlige Veie, og det saameget meer, som hans Dre altid var aabent for egennyttige, listige og sødtalende Smigreres Indskydelser. Han var da driftig, ja vel endog fremfusende i at udlaste underfundige, forræderste Planer; men naar det kom til deres Udførelse, da vakkede han, vistnok ikke af Mangel paa Mod til at imødegaa den ydre Fare, men fordi hans bedre Følelse i det afgjørende Dieblit stræmte ham tilbage fra en vanærende Nidingsdaad. Naar Kongen havde hans Dre, boiede han sig for dennes aabne, ærlige og kraftfulde Sindighed, idet han skammede sig for sin egen Underfundighed ligeover for Haakons ustrømte Velvillie. Men naar han ffærnet fra Kongen var omringet af dennes hemmelige Arvesfender blandt Norges geistlige og verdslige Høvdinge, da lyttede han igjen altfor gjerne til disses Forestillinger, som smigrede hans Vergjerrighed ofte meer af siebliffelig Egennytte end af sand Hengivenhed. Paa den anden Side var der Høvdinge, som fandt sin Fordeel i at holde Splittelsen mellem ham og Kongen stadigen aaben, og som, naar Kongen ikke kunde luffe Dinene for Skules tveydige Færd, dyngede Steen paa Byrden og fremstillede hvert af hans Skridt med de mørkeste Farver. Under saadanne Forhold maatte, med Skules Karakter, Venstabet mellem ham og Kongen stedse hvile paa en huul Grund; og med sterke Skridt nærmede sig nu det afgjørende Dieblit, da denne Grund skulde styrte sammen og Forræderiet knuses i Sammenstyrtingen.

Endnu engang samledes Kongen og Hertugen om Sommeren 1238 i Bergen, og deres gjensidige Forhold ved denne Leilighed, skjønt ingenlunde som i deres Venstabs bedste Dage, syntes dog at vakte noget Haab ¹⁾. Men det var ogsaa det sidste Glimt. De skulde aldrig meer mødes i Fred. Da Hertugen i Begyndelsen af Vinteren var dragen tilbage til Throndhjem, medens Kongen forblev i Bergen, forværredes Tilstanden kjendelig, og Hertugen og hans Tilhænger brugte de bitterste og fiendtligste Ytringer mod Kongens Mænd og Raadgivere. Dette kunde ikke blive skjult for Haakon, og denne ind-

¹⁾ S. S. S. c. 194.

bød om Vinteren Hertugen til et nyt Møde i Bergen den følgende Sommer 1239. For at Bønderne ei herved skulde betynges bestemte Kongen, at de begge kun skulde have nogle lette Skibe til Sammenkomsten. Desuagtet spurgtes det nordenfra om Vaaren til Viken, hvor Kongen da opholdt sig, at Hertugen udrustede sine største Skibe. Kongen udbød da ogsaa Folk og samlede til sig en betydelig Hærmagt. Da Sommeren kom Hertugen til Bergen med ikke mindre end tyve, er det meste meget store Skibe. Men da han nu hørte, at Kongen lærmede sig østenfra med en Flaade paa 40 Skibe, saa fattede han aa sine Mænds Raad den Beslutning ikke at afvente Kongens Komme, men drog tilbage til Throndhjem med hele sin Hær.

Kort efter at han havde forladt Bergen, indtraf Kongen der, og udt Erkebiskop Sigurd, som ogsaa var kommen nordenfra for at overvære Forligsmødet. Erkebiskoppen syntes, at Udsigterne til Freds Opretholdelse vare daarlige, men bad Kongen alligevel at gjøre det den hvad han kunde. Det blev nu bestemt, at Erkebiskoppen skulde opholde sig i Vaabenstilstand Vinteren over, og hertil modtog han Kongens Gæstgæst. Han skrev ogsaa Brev til Hertugen med Bøn om, at denne ikke vilde bryde Freden, før Erkebiskoppen kunde træffe ham. Erkebiskop Sigurd drog derpaa for det første til Sunnmøre i sine Embedsretninger, og Kongen gav sin Hær Hjemlov. Begge stode paa, at Hertugen skulde agte Stilstanden, saa meget mere som Erkebiskoppen senere paa Høsten ved et nyt Møde med Kongen i Bergen, i Overværelse af Hertugens Sendemænd, forkyndte Banns Straf for den som brød den. Kongen havde ogsaa skrevet til Hertugen om alt dette, og opfordret ham til at holde Freden eller og lade Kongen det vide, om han ei antog den ¹⁾).

Men Skule gif en ganske anden Veie. Da han var kommen til Throndhjem forsøgte han sin Hær og udpressede Skat af Thronderne til dens Underhold tværtimod Kongens udtrykkelige Bud. Han erklærede nu i Nidaros for sine Mænd, at han var til Sindss at lade sig give Kongenavn. Enkelte gjorde svage Modforestillinger, medens de fleste bestyrkede ham i hans Forsæt. Det sidste var ogsaa Tilfælde med en Deel af Chorsbrødrene, blandt hvilke han nu som tidligere havde ivrige Venner; disse forelæste ham endog Lovsteder, som skulde bevise hans Ret til Kongedømmet. Tilskyndet „af egen Værgjerrighed og sine Raadgiveres Forestillinger“ ²⁾, tog han nu en afgjørende Beslutning, og lod Dretting styve.

Thinget holdtes den 6te November 1239, som var en Søndag. Medens det sammenblæstes kom Skule ind i Christkirken under Messen, gif op i Choret, lod der Chorsbrødrene kalde til sig og forlangte,

¹⁾ S. S. S. c. 196, 205.

²⁾ S. S. S. c. 198.

at St. Olafs Skrin skulde udbæres paa Thinget. Dette blev ikke strax indrømmet; thi skjønt flere af Chorsbrødrene vare hans Venner og vilde foie ham, saa var dog Cystein Sure, hvem Erkebiskoppens havde bestikket til deres Formand i sin Fraværelse, herimod. Da Skule trængte stærkere ind paa dem og forlangte en Afgjørelse, svarede Cystein, at det var bedst, at hele denne Sag beroede til Erkebiskoppens Hjemkomst. Skule bebreidede Cystein, at han altid var ham imod, selv naar de øvrige Chorsbrødre vilde foie ham, — og forlod Kirken. Men Peter Skules Søn og flere af hans Mænd bleve tilbage, og disse nærmede sig nu Høialteret for at borttage Skrinet. Da Cystein saa dette, traadte han frem for Alteret og erklærede, at de skulde være i Van, som vovede at udbære Skrinet uden Chorsbrødrenes Samtykke. Peter gjorde kun Spot af hans Ord. Han bød sine Mænd ligesuldt tage Skrinet, og da det var tungt, løb han selv op paa Alteret og skjød efter med sine Knæ for at faa det af Sted. Ogsaa det hellige Kors, „hvori var lignum domini“ (d. e. en Spaan af Christi virkelige Kors), blev udbaaret tilligemed St. Olafs Dre og Spyd. Imidlertid var Thinget samlet, og da Helligdommene vare bragte did, og Skule selv var kommen med sin væbnede Hird, blev hans Ret til Kongedømmet forklaret af et Par af hans Tilhængere, og Ivar Lagmand gav ham Kongenavn.

Da dette dristige Skridt var gjort, sendte Skule sin Hær ud til forskellige Sider. En Deel Skibe lod han afgaa mod Bergen for at overrumple Kongen, der havde ganske faa Folk om sig; de øvrige Varbelger spredte sig til alle Sider og dræbte uden Skaansel Kongens Mænd hvor de kom over dem. Dverfalbet paa Kongen selv mislykkedes imidlertid. Han fik i Tide Underretning om Skules Dyrer ved en af sine Hirdmænd, der lige efter Dretthinget havde forladt Nidaros og havde reist i største Skynding. Strax lod Haakon Hæror udgaa og var omgivet af en Mængde væbnede Tilhængere, længe før Varbelgerne Skibe, der bleve noget sinkede ved Mobbør, naaede frem. Disse opgave da Dverfalbet paa Kongen og gave sig i Stedet til at plyndre og dræbe Kongens Tilhængere paa Møre og i Raumsdal.

Kongen sad Julen over i Bergen med en betydelig Stridsmagt og overdrog ved sine Breve Vifens Forsvar til Junker Knut. Skule havde strax henvendt sig til denne og søgt at drage ham over paa sin Side ved Løfte om Jarlsnavn; men Knut havde ikke villet indblæse sig paa noget Forræderi mod Kongen. Nu lod denne ham give Jarlsnavn, og fandt ogsaa i ham en tro Tilhænger ¹⁾). Allerede før Jul havde Kongen sendt nogle af sine Mænd forud mod Norden for at iagttage Varbelgerne, og havde givet dem den Forfkrift, som lige fra Sverrers

¹⁾ S. S. S. c. 204, 213.

Id havde gjældet blandt Birkebenerne, at de skulde vel overholde Kirkefred og Kvindefred. I Begyndelsen af Februar 1240 seilede han selv med 40 Skibe efter til Throndhjem. Skule vovede ikke at oppebie ham, men fór med sin Hær syd over Fjeldet til Dplandene. Da Kongen kom til Nidaros gif Erkebiskoppen og Chorsbrødrene ham i Procession imøde og modtog ham med al Hæder; men man syntes dog mærke, at ikke Alle mente ham det oprigtigt. Der er ogsaa de, som under de paafølgende hyppige Raadslagninger emfom med det Forslag, at Haakon og Skule skulde forliges paa et Vilkaar, at hver skulde have det halve Rige og begge Kongemavn; men det forkastede Kongen — som rimeligt var — med Misbilligelse. Erkebiskop Sigurd var imidlertid ikke blandt dem, som bar Rappen paa begge Skuldre. Han indskrænkede sig — saavidt synes — til at bede om Fred for dem af Skules Frænder og Tilhengere, som havde søgt Fristed i Kirkerne; og dette var let udvirket, Kongen i det Hele for frem med den største Mildhed og Skaansel, hvorved han ogsaa vandt den almindelige Mening paa sin Side. At Erkebiskoppen for sit Vedkommende mente det oprigtigt med Kongen, viser sig end meer deraf, at han allerede tidligere banskatte Bjørn, Hæved af Holm, der havde været i Ledtog med Skule og indviet i hans Planer, og som havde spillet et saare falskt Spil den foregaaende Aft i Egenstaa af Skules Sendemand og Underhandler hos Kongen. Bjørn blev yderst forbitret herover og appellerede til Paven. Men i han nu efter oplagt Raad med Skule, skulde fare i dennes Erinder, med hans Breve til Danmark, Lybssland og den pavelige Kurie, og han om Vinteren paa sin Reise over Dplandene fangen i Hamar Kongens Syssemænd og ført til Bergen, hvor han blev sat i Forvaring paa Borg indtil videre ¹⁾). Ikke stort bedre gif det en anden af Skules Sendemænd, Jatgeir Skald, som skulde fare med hans Breve og Erinder til Sverige; han blev efterfat af Kongens Mænd og paagreben i Helsingialand. Brevene bleve ham fratagne, men han blev undslap med Nød ²⁾).

Skules Underhandlinger, hvorved han tilsigtede at fremme sin Sag i Udlandet, gif saaledes overstyr. Men bedre syntes i Forstningen hans Krigsforetagender at ville lykkes. Efterat have samlet sin Flåde paa Dplandene, rykkede han mod Syden. Knut Jarl vilde hindre hans Fremgang, men blev i Marts Maaned 1240 aldeles overvunden ved Laka paa Naumarife. Skule bemægtigede sig Oslo, og Arbejderne spillede Mester paa Dplandene og i Viken.

Dette Skules Vaabenheld var dog kun af kort Varighed. Vel udbredte hans Seier ved Laka, da den med store Overdrivelser rygte-

¹⁾ S. S. S. c. 215, jfr. Langes Afsk. S. 322—328. ²⁾ S. S. S. c. 216.

des i Nidaros, nogen Fornyttelse blandt Birkebenerne, og Erkebiskop Sigurd tilbød endog saa Kongen, for større Uheld indtraf, at ville ride syd over Fjeldet og forsøge Fredsunderhandlinger. Men Kongen afflog hans Tilbud med Tak for hans gode Villie, idet han henstjød sin Sag til Gud og den hellige Olaf. Kongen lod i Hast sterne Drottning, og paa dette lod han, i Dvervær af Erkebiskoppen og de bedste Mænd i Throndelagen, sin otteaarige Søn Haakon give Kongenavn. Derpaa forlod han Nidaros i største Skynding med sin Flaade. I Bergen gjorde han en kort Stands og undersøgte da de Breve, med hvilke Bjørn Abbed havde faret, og til hvis Affattelse denne ganske Sels havde gjort Udkaftet. De befandtes at være af saa underfundig og forræderisk Indhold, at Abbeden vel kunde have fortjent Døden; men Kongen gav ham dog Fred ¹⁾. Efterat Kongen ogsaa paa et Thing i Bergen havde ladet sin unge Søn give Kongenavn, Skyndede han til Wiken, i det han paa Veien stedse drog friske Stridskræfter til sig, og nærmede sig Oslo, for Skule, som her holdt til med Barbelgernes Hovedmagt, havde nogen Tanke derom.

Den 21de April naaede Kongen, efter en overordentlig hurtig Rejse, Staden, og angreb den uforvarende fra tre Sider. Det kom til en blodig Strid i Gaderne. Skule blev slagen og flygtede med de svage Levninger af sin Hær over Dplandene til Throndhjem.

Her fandt imidlertid Skule Stemningen mod sig meget forandret til det Værre. Man havde under Kongens seneste Dphold der faaet et ganske andet Lys i Skules hele Sag, end det som dennes Tilhængere havde udspreidt, da han paa Drottning blev tagen til Konge ²⁾, og man vilde nu aldeles ikke hjælpe ham i hans Oprør. Skule selv viste sig nedslagen og ubestemt, og traf ingen virksomme Foranstaltninger for at møde sine Fiender. Hans Benner advarede ham for gjæves; han vakktes ikke af sin Sløvhed for det allerede var for sildigt. Kongen havde strax efter Seieren i Oslo sendt Asulf af Austraat, Skules Frænde og tidligere hans Ven, men nu hans bittere Fiende, med en Deel Skibe nord til Nidaros; og Asulfs Færd gif saa rask, at han tidlig om Morgen den 21de Mai ganske uventet løb ind til Nidaros og uden Dphold angreb Barbelgerne. Skule vaagne sig først ved Stormlokkens Lyd; han søgte forgjæves at samle sine Mænd; disse søgte under Forvirringen sin Redning i Kirker og andre Fredessteder. Skule flygtede over Nidelven ud af Byen og skjulte sig med faa Mænd i to Dage i en nærliggende Skov. Dithen bragtes hemmeligen Chorkapper fra det nærliggende Elgesæters Kloster; og da Munfene Dagen før Christi Himmelfartsdag, eller Onsdagen i Gangdagene, foretog sin sedvanlige Procession, optog de Hertugen og

¹⁾ S. S. S. c. 225.

²⁾ S. S. S. c. 238.

hans Mænd i sit Følge og førte dem ind i Klosteret. Her toge de Plads i Klosterkirken Taarn. Birkeneerne, som imidlertid havde dræbt Skules Søn Peter, fik strax Nys om Hertugens Tilflugtssted og omringede Klosteret, hvor han og hans Mænd nu stræbte at forsvare sig.

Saa snart Erkebiskop Sigurd horte hvad der var paa Færde, skyndte han sig med en Mængde Geistlige og Bymænd over til Klosteret. Han forbød først Birkeneerne at angribe dette; men de svarede, at de vare nødt hertil ved Omstændighederne, og maatte gjøre det, hvad enten det tyktes Erkebiskoppen vel eller ilde. Da bød Erkebiskoppen Guds for at Hertugen skulde faa fare i Fred til Kongen; men heller ikke herpaa blev agtet. Imidlertid havde Nogle i sin Hefstighed sat Ild paa Klosteret, og den greb om sig, trods de Forsøg Andre gjorde paa at slukke den. Da gik Skule ud med sine Mænd og faldt med flere af disse for Birkeneernes Vaaben den 23de Mai 1240. Han var da 51 Aar gammel. Erkebiskop Sigurd, som forgjæves havde søgt at redde Skules Liv, gav kun med Vanskelighed Usulf og hans Mænd en midlertidig Afløsning for den Vold, de havde udøvet mod Klosteret, hvilket ganske nedbrændte. Erkebiskoppen var ogsaa tilstede ved Skules Ligfærd, da han med sommelig Pragt blev jordet i Christkirken i Nærheden af sin Broders, Kong Inges Grav.

Dette var det sidste blodige Optrin i de voldsomme Partikampe, som nu i meer end 100 Aar havde sønderflidt Norges Indre. Skule efterlod ikke nogen Søn eller noget mandligt Afkom, og hans eneste gjenlevende Datter var Kong Haakons Dronning og den unge Kong Haakons Moder. Der var saaledes ingen Arving til Skules formeente Ret til Kongedømmet, uden ene Kong Haakons Afkom; de seneste tvende Partiers Fordringer vare sammensmeltede, og denne Rilde til indre Splid var derved stoppet.

Et Parti blandt den norske Geistlighed, og især af Chorsbrødrene i Nidaros, med hvilke Elgefæter Kloster, som en Volig for Munkene af St. Augustins Regel, stod i den nærmeste Forbindelse, understøttede — som vi have seet — lige til det Sidste Hertug Skule. Men dette Parti synes efterhaanden at være blevet svagere og svagere, og til Slutningen vovede det ikke engang at virke for hans Sag uden ganske i Smug. At Kong Haakon har kjendt vel til disse lønlige Rænker, er aabenbart; dog da de tilsidst alligevel bleve uirksomme, og da Erkebiskoppen og Kapitelets af denne beskiftede Formand ikke alene holdt sig udenfor dem, men endogsaa efter Evne synes at have modarbejdet dem, saa maa man tro, at Kongen, efter Skules Fald har ladet al videre Forfølgelse af den Sag fare, og taget de Skyldige

til Raade; i det mindste findes intet Spor til det Modsatte. En saadan Milbhed var ogsaa stemmende med Haafons Karakter og hans skaansomme Fremfærd mod flere Andre, som havde staaet paa hans Fiendes Side, men efter dennes Fald underkastede sig og søgte Tilgivelse. Endogsaa Abbed Bjørn af Holm, der dog saa dybt havde indviklet sig i Skules Sag, og — som det lader tildeels for hans Skyld — havde bragt sit Kloster nær Udæggelsen, endogsaa ham behandlede Kongen med Overbærenhed.

Denne Abbed Bjørn var uden tvivl i sin Tid en af den norske Geistligheds fremragende Personligheder. Han synes at have besiddet ualmindelige Evner og dertilmed en ikke ringe videnskabelig Dannelselse. Derfor var han Skule en saare brugbar Hjælper i hans Underhandling og Brevoverling, hvilken sidste han i de seneste Aar synes at have forestaaet, og derfor vel fik Navnet Rita-Bjørn d. e. Skriver-Bjørn. Han blev Abbed i Nidarholms Cluniacenser-Kloster 1232 ¹⁾, og kom snart ind i den politiske Kæde. Først synes han at have holdt til Kongens Side, og at have været benyttet af denne som Underhandler i Tvistighederne med Skule. I det mindste optraadte han som saadan i 1235 og 1236 ²⁾. Men siden viste han sig som Skules afgjorte Tilhænger og som en af hans fornemste Raadgivere under hans sidste ulykkelige Opstand. Hans Indblanding i de forvildede Statsager var imidlertid hans Kloster til liden Baade. Dets Midler bleve forødede, og hans ovenomtalte Banskættelse ved Erkebiskoppen var, som det lader, ligesaavel fremkaldt ved hans daarlige Klosterstyrelse som ved hans høiforræderiske Færd. Da han lavede sig til at fare til Rom i sin egen og Skules Sag, pantsatte han endogsaa Klosteret med alle dets Ejendomme for at skaffe sig de nødvendige Penge. Hans Reise blev imidlertid, som forhen fortalt, dengang forhindret ved hans Fangenskab. Af dette blev han dog løsladt ved Kongen, og maa endogsaa have faaet dennes Tilladelse til at drage til Rom for at føre sin Sag. Her synes han at have opholdt sig i et Par Aar og at være bleven løst af Bannet. I 1244 kom han tilbage til Norge med et naadigt Pavebrev til Kongen, hvilket senere skal omtales; og nu lader det til, at Haakon ganske har tilgivet ham og samtykket i, at han igjen skulde overtage Klosterstyrelsen i Nidarholm. Men da han i den Anledning reiste nordover fra Bergen, døde han samme Høst 1244 i Klosteret paa Selia ³⁾. Holms Kloster var imidlertid ved hans usforvarlige Fremfærd kommet i saadan Forvirring og var blevet saa ubarmet, at det ikkun ved en fuldstændig Reformation i 1248 igjen kunde bringes paa Fode. ⁴⁾.

¹⁾ Jørl. Ann. 106.

²⁾ S. S. S. c. 184—186.

³⁾ S. S. S. c. 244.

⁴⁾ Scr. rer. Dan. IV. 415; Suhm D. S. X. 115, jfr. Langes Kl. 321—328.

39.

Underhandlinger om Kong Haakon's Kroning.

Da Hertug Skule faldt og de indre Partistridigheder i Norge endede, vare 38 Aar henledne, efterat den norske Kirke ved Kong Sverrers Død var traadt ud af den største Forvirringstilstand, hvori den nogenstunde havde været lige siden sin Grundlæggelse. Tiden var ikke lang, ikke stort længer end een Mennefsalder. Men alligevel havde Kirken nu, saavidt skjønnes, allerede gjenvundet sine fulde kræfter, og stod, om end ikke i den samme hierarchiske Hersterglands som i Erkebiskop Eysteins Dage, saa dog ganske vist paa en langt højere Grundvold af sand kirkelig Myndighed. Dens Formænd vare vægnede af hine forsængelige Drømme om en hierarchisk Rigsstyrelse, et i St. Olafs Navn ved en Konge, som offentlig erkjendte sig for en Vasal og derved forpligtede sig til at gaa i den nidarøfste Konges Ledelse, — om et norsk Kongedømme, der kunde bortskændes og tilbagetages af Nidarøs's Erkebiskop paa St. Olafs Vegne, — men en saa udstrakt Myndighed baade i det Geistlige og Verdslige, at den følgerigtigt gjennemførte, neppe engang havde kunnet billiges af de Nævedømmer. Thi dette modsatte sig med opmærksom Skynsge og Metropolitanernes altfor store Selvstændighed. Derimod havde den norske Kirkes Forstandere nu vundet en langt klarere Indsigt i sin egen Stilling til det norske Kongedømme og det norske Folk; de havde opfattet baade hvad der lod sig gjennemføre af deres hierarchiske Planer, og den rette Maade at søge det gjennemført; de havde indset, at Maadehold, i det mindste tilsyneladende Maadehold, og klog Uempning forenet med Taalmodighed var langt at foretrække for blindet Trods og fremfusende Kraftyttringer; de havde lært ikke at overvurdere sine egne Kræfter, ikke at maale disse alene efter Biskopernes og de høie Prælaters fremragende Stilling i Samfundet, men at se mere efter den Aand, som gjennemtrængte Presteskabet og Geistligheden i dens Heelhed; de vare endelig ved sin senere hyppige Samværelse med Rom og ved sine Erkebiskoppers længere Ophold der, kom de modtog Pallium, blevne indviede i den egte hierarchiske Statsret og havde faaet udpeget, hvorledes denne lod sig med Fordeel anvende paa de norske Forholde. Saaledes var den norske Kirke nu selv som langt stærkere end da den traadte i Kampen mod Sverrer, og derfor langt forsigtigere. Den indsaa, at den ligeoverfor en Konge Haakon Haakonsons Karakter intet kunde udrette med Paastaaelighed og Trods; men at den kun ved en klog og lempelig Benyttelse af indtrædende gunstige Omstændigheder, kunde nærme sig sin Stræbensmaal, idet den snarere i Stilhed rustede sig til en mulig Kamp i Frem-

tiden, end aabenbare ubæftede til en faadan. At den imidlertid aldrig tabte fit hierarchifte Maal af Sigte, vifte nofsom de Forhandlinger, fom i Haafons senere Regjeringsaar førtes mellem Kirken og Kongedømmet i Anledning af Kongens Duffte om at blive kronet.

De Vanffeligheder, Haakon fra først af havde mødt i at faa fin Ret til Kongedømmet erkjendt, — Skule Jarls senere uafadelige Ræfter for at styrte ham derfra eller i det mindfte optafte fig til hans Medkonge, — endelig den Vaklen i Begreberne om Kongearvefølgen, fom fra Magnus Erlingsføns Valg havde indfneget fig, og fom vedligeholdtes ved Kirkens Anfsuelfe om den egte Fødsels høie Betydning, — Alt dette havde tidlig maattet vække hos Haakon Dufftet om at fit Kongedømme fuldkommen befæftet ved den efter Tidsalderens Mening faa betydningsfulde Kroning. Ifær synes Haakon felfv at have følt visfe Skrupler med Hensyn til fin uegte Fødsel. Bifkop var denne i Følge gjælkende Lov og ved gammel Vedtægt ikke til Hindrer for hans Kongearvefølge; dette var ogsaa tydelig nok udtalt af rette Vedkommende baade ved hans Antagelfe til Konge paa Dretthing i 1217, og senere end yderligere paa Rigsrådet i Bergen 1223, ved hvilken fidsfe Leilighed endogfaa hans Arveret kunde siges at have faaet den norffe Kirkes Stadfæftelfe ved Erkebifkoppens Erklæring. Alligevel kunde det ikke undgaa Haafons Dymærffomhed, at den gamle Vedtægt, fom i Kongearvefølgen fattede egtefødte og uegtefødte Kongefønner i lige Ret, ikke var i fin fuldkomne Orden. Den ftreb baade mod Kirkens Lov og mod den private Arvegang; og den havde derhos uegteselig bidraget fit, og det ikke mindft, til de indre Uroligheder, fom i lang Tid havde voldet Norges Ulyffe. Men heldede han nu til Kirkens Anfsuelfe, at den egte Fødsel i Kongearven burde for Fremtiden have en Forret, og at der ved hans egen Fødsel virkelig klæbede en Mangel, — faa laa den Tanke nær, først at faa denne Mangel hævet gjennem Kirkens antagne Magtfuldkommenhed, hvilket da kunde bedft ftee i Forbindelfe med hans kirkelige Indvielfe til Kongedømmet ved Salvingen og Kroningen, og fiden, naar han felfv paa denne Bei var bleven indfat i den Egtefødtes fulde Ret, da at faa den egtefødte Kongeføns Forret for den uegtefødte erkjendt i Landets Lov.

Haakon havde ogsaa gjort et betydningsfuldt, man kan næften fige afgjørende, Skridt mod dette Maal, idet han i 1240, da Skules Dpftand tog en truende Vending, havde ladet fin ældfte, egtefødte, ottaarige Søn Haakon, give Kongenavn først paa Dretthing og derpaa i Bergen, uaget han havde en ældre, uegte Søn, Sigurd, født før 1225, altsaa før hans Egteskab med Margreta Skulesdatter, og faaledes dengang mindft 15 Aar gammel ¹⁾). Derved havde han tydelig

¹⁾ S. S. S. c. 109, ffret. m. c. 223, 225.

nok udtalt sin Hensigt: at gjøre den egte Fødsels Forret gjældende i Kongearvefølgen efter sin Død; og da der ei er Tale om nogen som helst Indsigelse fra Thingmændenes Side mod den unge Haafons Antagelse, maa man slutte, at de ere gangne ind paa Kongens Anskuelse, der vistnok ogsaa er bleven kraftig understøttet af den tilstedeværende Erkebiskop Sigurd.

Man kan saaledes neppe være i Tvivl om Haafons Bevæggrunde i sin Stræben efter at opnaa Kroningen. Man kan det saa meget mindre, som man finder, at Spørgsmaalet om hans Fødsel i vedkommende Underhandlinger er indblandet som noget ganske væsentligt, og derhos at disse Underhandlinger ere blevene førte umiddelbart mellem Kongen og den romerske Stol, som den eneste Magt, der efter Tidens Begreber med fuld Gyldighed kunde udfylde den uegte Fødsels Mangler.

Man veed ikke, naar Haafon har gjort det første Skridt for at opnaa Kroningen, ei heller om han først derom har henvendt sig til den norske Erkebiskop. Dette er dog i sig selv ganske rimeligt, og det er da vel skeet strax eller kort efter Rigsmødet i Bergen 1223. Men Erkebiskop Guttorms snart paafølgende Død har rimeligviis i saa Fald bevirket en Stands i Sagen. Med hans Eftermand Peter stod Kongen, som forhen viist, efter hans Tiltrædelse til Erkestolen, i et spændt Forhold; og hvis Kongens Nusse da har været fremsat, har det rimeligviis mødt Banstelheder. Hvis imidlertid disse have været hentede fra Kongens uegte Fødsel, da har vistnok Haafon, efter hvad før er sagt, lettelig gaaet ind paa at søge dem hævede ved Paven's Magtfuldkommenhed; og dette har da givet Anledningen til at Kongen nu bestemte sig til derom at handle umiddelbart med den romerske Kurie. Fra nu af ere Oplysninger om Sagens Gang at hente af de den vedkommende Pavebreve.

Saavidt man af disse kan slutte, har Haafon først henvendt sig med sin Begjæring om Kroningen til Pave Gregorius IX, og det i 1227 (samme Aar som Gregorius blev Pave) eller i Begyndelsen af 1228. Begjæringen havde til Følge, at Paven ved Skrivelse til Erkebiskoppen af Lund i Danmark og Biskoppen af Skara i Sverrige overdrog disse at anstille de nødvendige foreløbige Undersøgelser om „Kongens Udvælgelse og personlige Stilling, hans Riges Tilstand, og alle de øvrige Omstændigheder, som kunne være nødvendige at kjende med Hensyn til hans Forfremmelse til Kroningen og hans Sags Fortgang“, og derom gjøre Indberetning til Paven, for at denne med større Sikkerhed kunde tage sine Bestemmelser. Med dette Skridt af Paven fandt imidlertid ikke Kongen sig tilfredsstillet af den Grund, at han havde Erkebiskoppen af Lund mistænkt for at være sig imod. Han sendte derfor en Befuldmægtiget (procurator) til Rom, der foredrog

Paven Kongens Dnske om, at det paalagte Hverv maatte blive Erkebiskoppen frataget og overladt en Anden. Kongens yttrede Mistanke synes at have været understøttet ved Dplysninger, hvilke Paven har fundet fyldestgjørende ¹⁾; og den maa uden tvivl have staaet i en eller anden Forbindelse med Skule Jarls Besøg i Danmark og Underhandlinger med den danske Konge i 1228. Det kom dog ikke til noget Skridt fra Pavens Side mod Erkebiskoppen af Lund, da den norske Besuldmægtigede kort efter kunde meddele Paven, at baade Erkebiskoppen af Lund ²⁾ og Biskoppen af Skara i Narets Løb vare afgangne ved Døden.

Nu overdrog Paven ved Brev af 13de Febr. 1229 Undersøgelsen til Erkebiskop Thorer af Nidaros og Biskop Arne af Bergen ³⁾. Men heller ikke dette levede til Maalet, da Erkebiskop Thorer døde i Begyndelsen af det følgende Aar, vist ikke meget længe efter Modtagelsen af Pavens Brev, og Biskoppen af Bergen ikke ansaaes bemyndiget til at foretage Sagen alene. Da Kongen nu herom undertrettede Paven, udnævnte denne ved Skrivelse af 9de Septbr. 1231 Biskop Askel af Stavanger og Cistercienser-Abbeden af Stanley i England til i Forening med Biskop Arne af Bergen at undersøge Kongens Sag ⁴⁾. Hvad disse nye Besuldmægtigede have foretaget vides ikke. Sagen kom nu i Langdrag, og i næsten 10 Aar findes den ei omtalt. ~~År~~ Sagen hertil har uden Tvivl været deels den mellem Kongen og ~~h~~ ven indtraadte Spending i Anledning af Biskop Paal af Hamars Sag (1234—1237), deels Urolighederne mellem Kongen og Skule.

Først efterat disse ved Skules Død vare stillede, synes Sagen igjen at være sat i Gang, og det ved Erkebiskop Sigurd og de norske Biskopper, naturligviis efter Overlæg med Kongen og paa dens Begjæring. Kongen var nu nemlig igjen optagen i Pave Gregorius IX's fulde Raade, saameget mere som han havde modtaget Korset. Erkebiskoppen og Biskopperne skrev til Paven, at Haakon overensstemmede med Norges Lov og Sedvane havde efterfulgt sin Fader, skjønt han var hans uegte Søn, i Kongedømmet, efterdi ingen egtesfødte Sønner gaves og heller ikke andre nære Slegtninger, der med Rette kunde følge; derfor anholdt de nu om Pavens Samtykke

¹⁾ „cum idem rex haberet presatum archiepiscopum ex rationabili causa suspectum.“ R. Dipl. I. 9.   ²⁾ 3 Norsk Diplom. I. 9 og 10, udfyldes det aabne Rum for Erkebiskoppens Navn med: Andree; det antages altsaa at have været Andreas Sunes søn. Men denne frasagde sig Erkebiskopsverdigeheden allerede 1224 paa Grund af Sygelighed, og havde til Giftermand Peter Sares søn forhen Domprovt ved Lunds Kirke. Andreas døde rigstignet først 4de Juni 1228, men det er dog ikke rimeligt, at den her omhandlede Undersøgelse overbroges ham efter hans Resignation. Rimeligere er det, at her menes Peter Sares søn, hvilken døde 1228, 10de Juli. Suhn D. S. IX. 475, 565, 571.   ³⁾ R. Dipl. I. 9.   ⁴⁾ R. Dipl. I. 10.

til at Kong Haakon, uanseet Mangelen ved hans Fødsel, maatte salves og krones, især da han ingensomhelst verdslig Fyrste var underkastet. Denne Forestilling bevirkede, at Paven igjen under 8de Juli 1241 overdrog Benedictiner-Abbeden af St. Michaels Kloster i Bergen samt Prædikebrødrenes (Dominicanernes) Provincialprior i Norge at undersøge Kongens Sag og gjøre Indberetning om den. Thi uagtet han — som han yttrede — særdeles elskede Kongen som en katholsk Fyrste og det apostoliske Sæde hengiven, og han gjerne vilde fremme Kongens Ære, saameget han med Gud formaadede, saa kunde han dog ikke i nærværende Anliggende gaa letfindigen frem¹⁾.

Kroningsagen var rigtignok saaledes nu igjen kommen i et Slags Gang, men Udsigterne til en endelig Afgjørelse fjærnedes sig atter, da Pave Gregorius IX samme Aar 1241 den 21de August døde. Hans Eftermand Celestinus IV regjerede kun ganske kort, og derpaa stod Pavestolen ledig næsten i to Aar, indtil endelig den kraftfulde Innocentius IV udvalgtes den 25de Juni 1243. Nu varede det ikke længe, før Underhandlingerne om Kroningen tog en for Kongen heldigere og raslere Vending.

Den oftere forhen omtalte Abbed Bjørn af Holms Kloster opholdt sig ved denne Tid i Rom for der at føre sin Sag angaaende Klosterets mislige Bestyrelse. Han synes at være kommen i Indest hos Innocentius, og da han i Aaret 1244 vendte tilbage til Norge, medbragte han et Pavebrev til Kongen affattet i de naadigste og venskabeligste Udtryk, „saaledes at neppe slikt Brev fra nogen Pave var kommet til Norge“²⁾. Haakon lod ikke denne Pavens gunstige Stemmning hengaa ubenyttet. Det følgende Aar 1245 indbød han Erkebiskop Sigurd og Norges Biskopper til et Møde, som det lader i Bergen, og bad dem nu skrive med sig til Paven og søge om Tilladelse til at krone Kongen.

Forhandlingerne paa dette Møde vise tydeligen, at den hierarchiske Aand endnu var ved fuldt og friskt Liv hos den norske Kirkes Formænd, og den sande Grund skinker maaskee her igjennem, hvorfor Kroningsagen hidtil havde gaaet saa trægt, hvilket neppe kunde have været, hvis Biskopperne strax havde laant den sin oprigtige og kraftige Bistand. Men Tingen var just, at denne vilde de ikke yde omsonst. Her frembød sig en Leilighed, hvor Geistligheden muligen kunde aftringe eller afstifte Kongedømmets vigtige Fordele; og en slikt Leilighed maatte ikke lades unyttet til Hierarchiets Bedste. At en saadan Tanke har gjort sig gjældende hos Biskopperne ligesom den Tid Haakons Kroning først kom paa Bane, er høist rimeligt, ligesom og at deres hierarchiske Duster ikke have været uden Indflydelse paa Sa-

¹⁾ N. Dipl. I. 20.   ²⁾ G. S. C. c. 246.

gens tilbligere langsomme og besværlige Gang. Nu traadte den frem i klare Ord. Da Kongen nemlig fremkom med sit Forlangende, svarede Biskopperne strax, at de gjerne vilde opfylde det; men da ventede de ogsaa, at Kongen vilde forøge Kirkens Ret. Ja de erklærede derhos, at Haakon skulde sværge den samme Kroningsed, som Kong Magnus Erlingsøn havde aflagt, da han blev kronet. Denne Fordring afviste imidlertid Kongen med Uvillie. „Kongerne — sagde han — have allerede indrømmet Eder saa store Rettigheder, at jeg vanskeligen formaar at lægge noget til; og ovenikjøbet have I strakt dem videre end de i sig selv medføre. Men sværger jeg en dan Ed, som Kong Magnus svor, da forekommer det mig, at min Hæder ved Kroningen mindstkes iskedetfor at øges; thi han agtede ikke hvad han gjorde, naar han kun fik det, hvortil han ingen Ret havde. Med Guds Hjælp haaber jeg ikke at skulle behøve at modtage eller kjøbe af Eder, hvad Gud retteligen har kaaret mig til efter min Fader og mine Forfædre; og det skulle I sandeligen vide, at med Guds Naade skal jeg frit erhverve min Krone, og bære den uden alle byrdesfulde Baand, eller ogsaa skal den aldrig komme paa mit Hoved.“ Hermed afbrød Haakon Forhandlingerne om sin Kroning med Biskopperne. Men kort efter aabnede han dem igjen umiddelbart med Paven. Han sendte nemlig til denne sine Besuldmægtigede Cistercienser-Abbeden Laurentius af Hoveds og Bjarne Chorsbroder af Nidaros, hvilke havde at frembære Kongens Brev med Bøn om, at Paven vilde sende en af sine Kardinaler til Norge for at salve og krone ham ¹⁾).

Pave Innocentius IV laa paa denne Tid i aabenbar Feide med Keiser Fredrik II, og havde i 1244 maattet flygte for ham fra Rom til Lyon, hvor han i flere Aar tog sit Sæde. Her holdt han i 1245, i Juli Maaned, et almindeligt Concilium, paa hvilket han hoitidelig banskatte Fredrik og erklærede ham affat fra Keiserverdigheden. Det var nu Innocentius om at gjøre at ophidsse mod Fredrik alle Europas Fyrster, ja at bringe et Slags Korstog istand mod ham som Christendommens Fiende, og derhos at faa samlet saa mange Penge som muligt for at understøtte dette sit Diemed. Kong Haakon havde allerede dengang vundet et Navn i Europa. Han havde ved Sendemænd sat sig i Forbindelse med flere af dets Fyrster, og blandt disse ogsaa for længe siden med Keiser Fredrik, der havde giengjældt hans Vensteyttringer og Gaver med lignende, saaledes at et meget fortroligt Forhold var opstaaet mellem dem ²⁾. Paven havde desuden gennem Abbed Bjørn og andre norske Geistlige, der i egne eller Kirkens Anliggender opholdt sig i den romerske Kurie, havt Anledning til at erfare,

¹⁾ G. G. S. c. 247; R. Dipl. I. 25.   ²⁾ G. G. S. c. 191.

Haakon var en kraftfuld og flog Konge, der raadede over vidtløf-
 ige Lande og et stridbart Folk, at han utvivlsomt, efter den danske
 Baldemar Sejers Død 1241, var den dygtigste som den mægtigste af
 Nordens Fyrster, samt endelig, at han, hvilket senere nærmere skal
 fortælles, havde modtaget Korset til det hellige Lands og Christendom-
 mens Undsætning. Det maatte saaledes forekomme Innocentius at
 gøre en Binding, hvis han kunde faa Haakon dragen over fra Keiser-
 ens Side paa sin, eller i ethvert Fald ved Tjenester faa gjort ham
 den romerske Stol forbunden og saaledes udvirke af ham hans Neu-
 tralitet i den store Strid, og maatte derhos velkomne Pengegaver.
 Paven optog derfor Haakons Ansøgning med udmærket Velwillie.
 Han skrev ham tilbage fra Lyon under 30te October 1246, at han
 til Opfyldelse af Kongens Ønske vilde sende Kardinal-Biskoppen,
 Wilhelm af Sabina, til Norge som sin fuldmyndige Legat ¹⁾, og
 — hvad der udentvivl var Haakon allermest magtpaaliggende — han
 raadede ved Brev til ham af næstfølgende Dage November Mangel en
 ved hans Fødsel, saaledes at den hverken skulde gjøre noget
 Staar i hans egen kongelige Verdighed, eller i hans egtesødte Ar-
 vingers Ret til at følge ham i Kongedømmet.

Brevets Indhold er i det Hele mærkeligt og omtrent følgende: —
 Den evige Guds forunderlige Godhed har paa mangfoldige Maader hæ-
 dret sin Dronning=Brud Kirken, men deri har han især gjort dens Stilling
 lykkelig, at han har tildeelt den en saadan Magtsfyldde, at den kan
 hjælpe ikke alene de Kinge men endog de Hoitstaaende til et berømt
 Ravn og en forøget Magt. At betragte de Fortjenester af reen Guds-
 fægt og Tro, hvorved Norges Konger, af berømmelig Ihukommelse,
 have glimret blandt Verdens katholske Fyrster, forfatter Paven og
 Kirken en stor Glæde. Derfor opstaar i hans Sjæl et levende Ønske,
 at Kongen, der er det apostoliske Sæde saa kjær, maa for sine ud-
 mærkede Fortjenester saaledes beriges med samme Sædes Naade, at,
 med Guds Bistand, for ham og hans Arvinger en stor Ære deraf
 udspringer og hans Lykke derved forøges. Da nu Kongens Fader,
 Haakon Norges Konge, berømmelig Erindring, efter hvad erfares,
 har avlet ham, selv ugift med en ugift Kvinde, saa viser Paven hans
 Høihed den særdeles Velwillie, med sine Brødres Raad, af apostolisk
 Myndighed, at dispensere ham i denne Henseende, saaledes at han
 uden Hinder af hiin Mangel stedes til den kongelige Stols Verdighed
 og til alle Kongedømmets lovlige Handlinger, samt at hans legitime
 Arvinger succedere ham i hans Herredømme og Ære. Paven haaber,
 at Kongen og hans Arvinger fæste denne saa store Naade saaledes i
 sin Erindring, at han og de finde sin Glæde i at behage Alles Sta-

¹⁾ N. Dipl. I. 25.

gens tidligere langsomme og besværlige Gang. Nu traadte den frem i klare Ord. Da Kongen nemlig fremkom med sit Forlangende, svarede Biskopperne strax, at de gjerne vilde opfylde det; men da ventede de ogsaa, at Kongen vilde forøge Kirkens Ret. Ja de erklærede derhos, at Haakon skulde sværge den samme Kroningsed, som Kong Magnus Erlingsføn havde aflagt, da han blev kronet. Denne Forbring afsviste imidlertid Kongen med Uvillie. „Kongerne — sagde han — have allerede indrømmet Eder saa store Rettigheder, at jeg vanskeligen formaar at lægge noget til; og oveniksjobet have I udstrakt dem videre end de i sig selv medføre. Men sværger jeg en saadan Ed, som Kong Magnus svor, da forekommer det mig, at min Hæder ved Kroningen mindstes istedetfor at øges; thi han agtede ikke hvad han gjorde, naar han kun fik det, hvortil han ingen Ret havde. Med Guds Hjælp haaber jeg ikke at skulle behøve at modtage eller kjøbe af Eder, hvad Gud retteligen har faaret mig til efter min Fader og mine Forfædre; og det skulle I sandeligen vide, at med Guds Raade skal jeg frit erhverve min Krone, og bære den uden alle byrdefulde Baand, eller ogsaa skal den aldrig komme paa mit Hoved.“ Hermed afbrød Haakon Forhandlingerne om sin Kroning med Biskopperne. Men kort efter aabnede han dem igjen umiddelbart med Paven. Han sendte nemlig til denne sine Befuldmægtigede Cistercienser-Abbeden Laurentius af Hoveds og Bjarne Chorsbroder af Nidaros, hvilke havde at frembære Kongens Brev med Bøn om, at Paven vilde sende en af sine Kardinaler til Norge for at salve og krone ham ¹⁾.

Pave Innocentius IV laa paa denne Tid i aabenbar Feide med Keiser Fredrik II, og havde i 1244 maattet flygte for ham fra Rom til Lyon, hvor han i flere Aar tog sit Sæde. Her holdt han i 1245, i Juli Maaned, et almindeligt Concilium, paa hvilket han høitidelig bansatte Fredrik og erklærede ham affat fra Keiserverdigheden. Det var nu Innocentius om at gjøre at ophidse mod Fredrik alle Europas Fyrster, ja at bringe et Slags Korstog istand mod ham som Christendommens Fiende, og derhos at faa samlet saa mange Penge som muligt for at understøtte dette sit Diemed. Kong Haakon havde allerede dengang vundet et Navn i Europa. Han havde ved Sendemænd sat sig i Forbindelse med flere af dets Fyrster, og blandt disse ogsaa for længe siden med Keiser Fredrik, der havde giengjældt hans Venstabsyttringer og Gaver med lignende, saaledes at et meget fortroligt Forhold var opstaaet mellem dem ²⁾. Paven havde desuden gennem Abbed Bjørn og andre norske Geistlige, der i egne eller Kirkens Anliggender opholdt sig i den romerske Kurie, havt Anledning til at erfare,

¹⁾ S. S. S. c. 247; N. Dipl. I. 25.   ²⁾ S. S. S. c. 191.

at Haakon var en kraftfuld og klog Konge, der raadede over vidtløftige Lande og et stridbart Folk, at han utvivlsomt, efter den danske Waldemar Sejers Død 1241, var den dygtigste som den mægtigste af Nordens Fyrster, samt endelig, at han, hvilket senere nærmere skal omtales, havde modtaget Korset til det hellige Lands og Christendommens Undsætning. Det maatte saaledes forekomme Innocentius at være en Binding, hvis han kunde faa Haakon dragen over fra Reiserens Side paa sin, eller i ethvert Fald ved Tjenester faa gjort ham den romerske Stol forbunden og saaledes udvirke af ham hans Neutralitet i den store Strid, og maaskee derhos velkomne Pengegaver. Paven optog derfor Haakons Ansøgning med udmærket Velwillie. Han skrev ham tilbage fra Lyon under 30te October 1246, at han til Opfyldelse af Kongens Ønske vilde sende Kardinal = Biskoppen, Wilhelm af Sabina, til Norge som sin fuldmyndige Legat ¹⁾, og — hvad der udentvivl var Haakon allermost magtpaaliggende — han havde ved Brev til ham af næstfølgende Dage November Mangelen ved hans Fødsel, saaledes at den hverken skulde gjøre noget Skaar i hans egen kongelige Verdighed, eller i hans egtesødte Arvingers Ret til at følge ham i Kongedømmet.

Brevet's Indhold er i det Hele mærkeligt og omtrent følgende: — „Den evige Guds forunderlige Godhed har paa mangfoldige Maader hædret sin Dronning = Brud Kirken, men deri har han især gjort dens Stilling lykkelig, at han har tildeelt den en saadan Magtfuld, at den kan hjælpe ikke alene de Ringe men endog de Høitstaende til et berømt Navn og en forøget Magt. At betragte de Fortjenester af reen Guds frygt og Tro, hvorved Norges Konger, af berømmelig Ihufommelse, have glimret blandt Verdens katholske Fyrster, forskaffer Paven og Kirken en stor Glæde. Derfor opstaar i hans Sjæl et levende Ønske, at Kongen, der er det apostoliske Sæde saa kjær, maa for sine udmærkede Fortjenester saaledes beriges med samme Sædes Naade, at, med Guds Bistand, for ham og hans Arvinger en stor Ære deraf udspringer og hans Lykke derved forøges. Da nu Kongens Fader, Haakon Norges Konge, berømmelig Erindring, efter hvad erfares, har avlet ham, selv ugift med en ugift Kvinde, saa viser Paven hans Høihed den særdeles Velwillie, med sine Brødres Naad, af apostolisk Myndighed, at dispensere ham i denne Henseende, saaledes at han uden Hinder af hiin Mangel stedes til den kongelige Stols Verdighed og til alle Kongedømmets lovlige Handlinger, samt at hans legitime Arvinger succedere ham i hans Herredømme og Ære. Paven haaber, at Kongen og hans Arvinger fæste denne saa store Naade saaledes i sin Erindring, at han og de finde sin Glæde i at behage Alles Skaa-

¹⁾ N. Dipl. I. 25.

ber ved et dydigt Levnet, og hans hellige Kirke ved en stedse vorende oprigtig Hengivenhed" ¹⁾).

Pavens Niemed med Biskop Vilhelms Sendelse var dog ikke alene Kong Haakons Kroning. Som det apostoliske Sædes Legat skulde han desuden undersøge den norske Kirkes Tilstand, og hans Legation strakte sig ogsaa til Sverige. Dette tilsendegav Paven ikke alene ved ovennævnte Brev til Kongen af 30te October, hvori han anbefaler denne „med Ærbødighed at modtage Legaten“ og „see hans fromme Raad satte i Kraft,“ — men ogsaa ved sin Anbefalings Skrivelse af 3die Novbr. s. A. „til Erkebiskopper, Biskopper, Abbeder, Priorer, Decaner, Archidiaconer, Provster og andre Kirkes Prælater samt den hele Geistlighed, Jarler, Lendermænd og Almue i Norge og Sverige.“ I denne sidste opfordres de Tilskrevne til at modtage Legaten, naar han kommer, „som en Frelsens Engel med Glæde og Ærefrygt,“ og „i ham efter yderste Lyne hædre Pavens egen Person,“ i det de saaledes adlyde hans gavnlige Befalinger og Naamændelser, at han maa glæde sig ved at have fundet i dem ærefrygtfulde Sønner. I modsat Fald vil Paven stadfæste hans Dom over de Opsætsige, og lade den ubrødelig iagttage indtil passende Dømmelse gives ²⁾. —

I Fuldmagtsbrevet til Legaten af samme Dag ytrer Paven, at han ifølge sine Brodres Raad meddeler ham Myndighed til at sammentale den norske og svenske Provinses Prælater samt de verdslige Hovdinge, som han finder passende, — at han efterat have indhentet deres Raad (i Norge) skal paa Pavens Vegne krone hans „kjære Søn i Christo Norges berømmelige Konge,“ — og endelig at han har at udføre det ham overdragne Hverv klogeligen og rosværdigen, saaledes at Guds Ære og Kirkes og Kongens Hæder derved kan befordres og ved Guds Bistand en gavnlig Forfatning for hine Provinser kan fremspire ³⁾.

Man seer, at Legatens kirkelige Myndighed i Norge og Sverige var meget udstrakt, og at ved hans Sendelse Forbedringer i begge Landes Kirkeforfatning tilsigtedes. Men ved Siden af sit offentlige Hverv skal han ogsaa have havt det hemmelige, overalt paa sin Reise at vække Keiseren Fiender og at strabe Penge sammen for det pavelige Skatkammer ⁴⁾. Legaten var forresten en Mand, der om han end ikke før havde besøgt Norge, dog maatte ansees for at have meer end almindeligt Kendskab til de nordiske Landes Forholde. Thi ligesom 1225 havde han næsten uafbrudt, først som Biskop af Modena og siden som Kardinal-Biskop af Sabina, opfyldt en Legats Forretninger ved Liver-

¹⁾ N. Dipl. I. 29.

²⁾ N. Dipl. I. 26.

³⁾ N. Dipl. I. 26.

⁴⁾ Salm.

D. S. X. 89 (efter Mathæus Westmonasteriensis 385).

nes og Preussernes Omvendelse og ved Ordningen af Kirkevæsenet hos dem; og under denne Virksomhed var han kommen i jævnlig Besørelse baade med de Danske og Svenske, ja han havde endog i geistlig Erinde besøgt den svenske Ø Gotland.

40.

Kardinal Vilhelms Komme til Norge. Han kroner Kong Haakon. Legatens øvrige Virksomhed.

Da Kongen ud paa Vinteren fik Budskab om Kardinal-Legatens Komme, gjorde han strax Forberedelser til hans Modtagelse og indbød alle Rigets Biskopper og Prælater, Lendermænd, Lagmænd, Syselmænd og de bedste Bønder til at møde i Bergen næste Sommer 1247 for at overvære Kroningen. Denne skulde altsaa sættes i Forbindelse med et almindeligt Rigs- eller Hovdingemøde¹⁾. Kardinalen lagde sin Vej over England, ankom til Norge den 17de Juni og blev modtaget af Kongen i Bergen. Paa et Thing paa Christ-Kirkegaard talede han for det forsamlede Folk og forkyndte den Fuldmagt, som var ham givet af Paven. I de derpaa følgende Samtaler mellem ham og Kongen gik alt paa det Venstabeligste. Imidlertid samlede Biskopperne, og tilsidst kom ogsaa Erkebiskoppen. Nu bleve særskilte Forhandlinger holdte mellem Kardinalen og Biskopperne. Men efter disse Forhandlinger mærkede Kongen, at Kardinalen ikke var ganske saaledes stemt mod ham som i Førstningen, og snart kom han ogsaa under Veir med hvad det var, Biskopperne havde indblæst ham.

En Dag da Kongen og Kardinalen havde en Samtale i Christ-Kirken, yttrede den sidste, at efterdi Kongen nu skulde modtage en større Hæder af Kirken, end nogen norsk Konge før ham havde nydt, da var det at vente, at Kongen ogsaa fra sin Side vilde gjøre Kirken de Indrømmelser, som andre Konger havde gjort før ham, og at han vilde sværge en saadan Ed, som Kong Magnus havde svoret, der først blev kronet i Norge. Hertil svarede Kongen, at han vel mærkede, at disse Ord meer kom fra Andre end fra Kardinalen selv. Han vilde gjerne indrømme Kirken og dens Tjenere den Frihed, som den besad i andre Lande, hvor Forholdet mellem den og Kongedømmet var ordnet paa en for begge hæderlig Maade. Men om nogen Konge havde indrømmet for bestandig, hvad han ifkun kunde indrømme for sin egen Person, da vilde ikke Kongen nu ved en lignende Fremfærd skade baade sin egen og sine Efterkommers Sag. „Vil I — sluttede han — gjøre Kroningen til Gjenstand for nogensomhelst Handel, da være det i Korthed sagt, at før vil jeg ingen Krone bære, end derved

¹⁾ S. S. S. c. 248.

paabyrde mig nogen Ufrihed; og J behøver ei oftere at tale herom". Dette Kongens bestemte Svar havde sin gode Virkning. Kardinalen gav strax efter. For Kongen erklærede han, at han vilde rette sig efter dennes Ønske, og til Biskopperne yttrede han endogsaa, at Kongen havde Retten paa sin Side, og derfor vilde han ikke oftere bringe denne Sag paa Bane ¹⁾).

Herved blev det. Haakons Kroning foregik paa St. Olafs Dag den 29de Juli 1247 i Christkirken, Bergens Kathedralkirke, med megen Pragt. De tilstedeværende og med Kardinalen forrettende Biskopper vare: Erkebiskop Sigurd, Arne af Bergen, Askel af Stavanger, Jaal af Hamar, Thorkel af Oslo (der havde fulgt den i 1244 afdøde Dm) ²⁾ og Henrik af Hole. I den udførlige Beretning om Høitideligheden, som Haakon Haakonsøns Saga meddeler, er ikke Tale om nogen Kroningsed, skjønt vel en saadan, men i almindelige Udtryk, maa antages at være aflagt ³⁾).

Da Kroningshøitidelighederne og de dermed forbundne Festsigheder vare tilendebragte, og Kardinalen begyndte sine Forhandlinger med Biskopperne om de kirkelige Forholde, som Biskopperne frem med den Begjæring, at Kardinalen skulde udvirke af Kongen, at han skænkede noget af sin Leding til Kirken. Men hertil svarede kun Kardinalen, at hvis de vilde have, at Kongen skulde indrømme dem noget af de kongelige Indtægter, saa maatte de til Gjengjæld ogsaa byde ham noget af Geistlighedens; og siden blev der ei meer talt herom. Kardinalen har ganske vist indseet, at en Overdragelse til Geistligheden af Andeel i Ledingen eller Krigsstyret ifkun vilde bringe den ind i et nyt verdsligt Afhængighedsforhold til Kongedømmet og i en ny verdslig Virkefreds; og Stadeligheden heraf havde andre Landes Exempel i lang Tid altfor tydelig godtgjort. Desuden maa han ved nærmere Undersøgelse have fundet, at den norske Geistlighed allerede var ret godt udstyret med Indtægter, og at dens Overhoveder meget vel vidste at udstrække sin Andeel af disse ikke alene saa vidt som Ret og Billighed paa nogen Maade kunde medføre, men endogsaa lidt videre. Dette viser flere Bestemmelser, som han under sit Ophold i Bergen fattede.

Her blev nemlig hver Dag Overlægninger holdte mellem Kongen, Kardinalen og de tilstedeværende geistlige og verdslige Høvdinger om Landets og Kirkens Tary, og ved disse Overlægninger bragtes paa Bane flere Ankeposter mod Geistlighedens Hoveder, deels fra Bøndernes deels fra de lavere Geistliges Side, hvilke Kardinalen fandt sig besøiet at afgjøre til Ugunst for sine Standsbrødre. — Saaledes klagedes der over, at Biskopperne, naar Kirkerne stode ledige, tilegnede sig

¹⁾ S. S. S. c. 251.   ²⁾ Jøl. Ann. 116.   ³⁾ S. S. S. c. 252—254.

selv Sogneprestens Indkomster. Dette forbød Kardinalen. Biskoppen skulde i saadant Tilfælde bestikke en Ombudsmand ved den ledige Kirke, der havde at opbære de faldende Indtægter til de følgende Presters eller til Kirkens Nytte. Særligen forbød han i nogen Maade at gjøre Staar i den Hjerdepart af Tienden, som tilkom Sognekirken. — Videre paaanbefedes, at enkelte Biskopper tilegnede sig Kirkerne's Ejendomme, og dermed forøgede sine egne Indtægter. Dette forbød han for Fremtiden, og hvor det var seet, skulde det borttagne tilbagegives med den imidlertid deraf faldne Rente. — Blev en Kirke ganske indbragen, da skulde dens Ejendom deles mellem de fattigere Nabokirker efter Biskoppens Skjøn. — Presterne klagede over, at Biskopperne toge Gjesteri af dem, uagtet de ikke selv kom paa Visitation i Kystet. Dette forbød Kardinalen, undtagen naar Sygdomsforfald, eller Reiser paa Grund af Kongens eller Erkebiskoppens Raabelse hindrede dem. — Endelig klagede ogsaa Bønderne over de Bøder, som paalagdes dem, naar de bjergede sit Hø eller Korn paa Helligdage eller fiskede Silb, naar den paa saadanne Dage søgte til Land. Angaaende dette bestemte Kardinalen, der selv havde overbevist sig om Beirligets Ustabighed i Norge, med Prælaternes Samtykke, at det skulde være tilladt at tage Silb naar som helst Veilighed dertil gaves, samt at bjerge Jordens Afgrøde ogsaa paa Helligdage, naar Veiret var ugunstigt paa Sognebagene; dog skulde, hvor Tvivl om Nødvendigheden af saadan Bjergning reistes, dette afgjøres ved Biskoppens Dom ¹⁾.

Blandt de Bestemmelser, som Kardinal Vilhelm gjorde under sit Ophold i Bergen, nævnes ogsaa Ophævelsen af Jærnbyrd eller overhovedet af Gudsdomme anvendte som Beviismidler for Retten, om hvilke han skal have erklæret, „at det ei sømmede Christne at besværges Gud til noget Vidnesbyrd om menneskelige Anliggender“ ²⁾. Disse Gudsdomme vare uidentivl allerede komne i Ringeaagt blandt Nordmændene, da Mistanke var opstaaet om, at naturlige Midler havde Indflydelse paa deres Udfald. Deres Affjæffelse maa betragtes som et stort Gode ikke alene med Hensyn til den private Ret, men ogsaa til den offentlige. Dmvtvistet eller tvivlsom kongelig Byrd var nemlig, som vi have seet, hyppigen i Norge ved Jærnbyrden beviist, og det til den allerførste Stade for Landets indre No. For Fremtiden afskæres da denne Udvei for dristige Bedragerer og Lykkesøgere til at gjøre sine opdigtede Fordringer paa Kongedømmet gjældende.

Uf Vigtighed for Vedligeholdelsen af den indre Fred var det

¹⁾ G. S. c. 255, jfrt. med Kard. Vilhelms Br. af 17 Aug. 1247, N. g. L. I. 453, og Pave Innocentius IV's Betræffelse af 7 Septbr. 1248, ff. 457.

²⁾ G. S. c. 255.

tiden, end aabenbare ubæstede til en saadan. At den imidlertid aldrig tabte sit hierarchiske Maal af Sigte, viste noksom de Forhandlinger, som i Haakon's senere Regjeringsaar forties mellem Kirken og Kongedømmet i Anledning af Kongens Ønske om at blive kronet.

De Banffeligheder, Haakon fra først af havde mødt i at faa sin Ret til Kongedømmet erkjendt, — Skule Jarls senere uafadelige Rænker for at styrte ham derfra eller i det mindste opfaste sig til hans Medkonge, — endelig den Vælsen i Begreberne om Kongearvesfølgen, som fra Magnus Erlingsøns Baly havde indsneget sig, og som vedligeholdtes ved Kirkens Anskuelse om den egte Fødsels høie Betydning, — Alt dette havde tidlig maattet vække hos Haakon Ønsket om at see sit Kongedømme fuldkommen befæstet ved den efter Tidsalderens Mening saa betydningsfulde Kroning. Især synes Haakon selv at have følt visse Strupler med Hensyn til sin uegte Fødsel. Biskop ved denne i Følge gjæltende Lov og ved gammel Vedtægt ikke til Hinder for hans Kongearvesfølge; dette var ogsaa tydelig nok udtalt af rette Vedkommende baade ved hans Antagelse til Konge paa Ørething i 1217, og senere end yderligere paa Rigsmødet i Bergen 1223, ved hvilken sidste Leilighed endogsaa hans Arveret kunde siges at have faaet den norske Kirkes Stadfæstelse ved Erkebiskoppens Erklæring. Alligevel kunde det ikke undgaa Haakon's Opmærksomhed, at den gamle Vedtægt, som i Kongearvesfølgen satte egtesødte og uegtesødte Kongesønner i lige Ret, ikke var i sin fuldkomne Orden. Den stred baade mod Kirkens Lov og mod den private Arvegang; og den havde derhos unegtelig bidraget sit, og det ikke mindst, til de indre Uroligheder, som i lang Tid havde voldet Norges Ulykke. Men heldede han nu til Kirkens Anskuelse, at den egte Fødsel i Kongearven burde for Fremtiden have en Forret, og at der ved hans egen Fødsel virkelig klæbede en Mangel, — saa laa den Tanke nær, først at faa denne Mangel hævet gennem Kirkens antagne Magtfuldkommenhed, hvilket da kunde bedst see i Forbindelse med hans kirkelige Indvielse til Kongedømmet ved Salvingen og Kroningen, og siden, naar han selv paa denne Veie var bleven indsat i den Egtesødtes fulde Ret, da at faa den egtesødte Kongesøns Forret for den uegtesødte erkjendt i Landets Lov.

Haakon havde ogsaa gjort et betydningsfuldt, man kan næsten sige afgjørende, Skridt mod dette Maal, idet han i 1240, da Skules Opstand tog en truende Vending, havde ladet sin ældste, egtesødte, otteaarige Søn Haakon, give Kongenavn først paa Ørething og derpaa i Bergen, uagtet han havde en ældre, uegte Søn, Sigurd, født før 1225, alfsaa før hans Egteskab med Margreta Skulesdatter, og saaledes dengang mindst 15 Aar gammel ¹⁾). Derved havde han tydelig

¹⁾ S. S. C. 109, jfrt. m. c. 223, 225.

nok udtalt sin Hensigt: at gjøre den egte Fødsels Forret gjældende i Kongearvesfølgen efter sin Død; og da der ei er Tale om nogen som helst Indsigelse fra Thingmændenes Side mod den unge Haafons Antagelse, maa man slutte, at de ere gangne ind paa Kongens Anskuelse, der vistnok ogsaa er bleven kraftig understøttet af den tilstedeværende Erkebiskop Sigurd.

Man kan saaledes neppe være i Tvivl om Haafons Bevæggrunde i sin Stræben efter at opnaa Kroningen. Man kan det saa meget mindre, som man finder, at Spørgsmaalet om hans Fødsel i vedkommende Underhandlinger er indblandet som noget ganske væsentligt, og derhos at disse Underhandlinger ere blevene førte umiddelbart mellem Kongen og den romerske Stol, som den eneste Magt, som efter Tidens Begreber med fuld Gylbigheid kunde udfylde den uegte Fødsels Mangler.

Man veed ikke, naar Haafon har gjort det første Skridt for at opnaa Kroningen, ei heller om han først derom har henvendt sig til den norske Erkebiskop. Dette er dog i sig selv ganske rimeligt, og det er da vel steet strax eller kort efter Rigmødet i Bergen 1223. Men Erkebiskop Guttorms snart paafølgende Død har rimeligviis i saa Fald bevirket en Stands i Sagen. Med hans Eftermand Peter stod Kongen, som forhen viist, efter hans Tiltrædelse til Erkestolen, i et spændt Forhold; og hvis Kongens Dnske da har været fremfat, har det rimeligviis mødt Banskkeligheder. Hvis imidlertid disse have været hentede fra Kongens uegte Fødsel, da har vistnok Haafon, efter hvad før er sagt, lettelig gaaet ind paa at søge dem hævede ved Paven's Magtfuldkommenhed; og dette har da givet Anledningen til at Kongen nu bestemte sig til derom at handle umiddelbart med den romerske Kurie. Fra nu af ere Dplysninger om Sagens Gang at hente af de den vedkommende Pavebreve.

Saavidt man af disse kan slutte, har Haafon først henvendt sig med sin Begjæring om Kroningen til Pave Gregorius IX, og det i 1227 (samme Aar som Gregorius blev Pave) eller i Begyndelsen af 1228. Begjæringen havde til Følge, at Paven ved Skrivelse til Erkebiskoppen af Lund i Danmark og Biskoppen af Skara i Sverige overdrog disse at anstille de nødvendige foreløbige Undersøgelser om „Kongens Udvælgelse og personlige Stilling, hans Riges Tilstand, og alle de øvrige Omstændigheder, som kunne være nødvendige at kjende med Hensyn til hans Forfremmelse til Kroningen og hans Sags Fortgang“, og derom gjøre Indberetning til Paven, for at denne med større Sikkerhed kunde tage sine Bestemmelser. Med dette Skridt af Paven fandt imidlertid ikke Kongen sig tilfredsstillet af den Grund, at han havde Erkebiskoppen af Lund mistænkt for at være sig imod. Han sendte derfor en Besuktmægtiget (procurator) til Rom, der foredrog

Paven Kongens Duffe om, at det paalagte Hverv maatte blive Erkebiskoppen frataget og overladt en Anden. Kongens yttrede Mistanke synes at have været understøttet ved Dplysninger, hvilke Paven har fundet fyldestgjørende ¹⁾; og den maa uden tvivl have staaet i en eller anden Forbindelse med Skule Jarls Besøg i Danmark og Underhandlinger med den danske Konge i 1228. Det kom dog ikke til noget Skridt fra Pavens Side mod Erkebiskoppen af Lund, da den norske Befuldmægtigede fort efter kunde meddele Paven, at baade Erkebiskoppen af Lund ²⁾ og Biskoppen af Skara i Aarets Løb vare afgangne ved Døden.

Nu overdrog Paven ved Brev af 13de Febr. 1229 Undersøgelsen til Erkebiskop Thorer af Nidaros og Biskop Arne af Bergen ³⁾. Men heller ikke dette levede til Maalet, da Erkebiskop Thorer døde i Begyndelsen af det følgende Aar, vist ikke meget længe efter Modtagelsen af Pavens Brev, og Biskoppen af Bergen ikke ansaaes bemyndiget til at foretage Sagen alene. Da Kongen nu herom underrettede Paven, udnævnte denne ved Skrivelse af 9de Septbr. 1231 Biskop Askel af Stavanger og Cistercienser-Abbeden af Stanley i England til i Forening med Biskop Arne af Bergen at undersøge Kongens Sag ⁴⁾. Hvad disse nye Befuldmægtigede have foretaget vides ikke. Sagen kom nu i Langdrag, og i næsten 10 Aar findes den ei omtalt. Aar sagen hertil har uden Tvivl været deels den mellem Kongen og Paven indtraadte Spending i Anledning af Biskop Paal af Hamars Sag (1234—1237), deels Urolighederne mellem Kongen og Skule.

Først efterat disse ved Skules Død vare stillede, synes Sagen igjen at være sat i Gang, og det ved Erkebiskop Sigurd og de norske Biskopper, naturligtvis efter Overlæg med Kongen og paa dens Begjæring. Kongen var nu nemlig igjen optagen i Pave Gregorius IX's fulde Raade, saameget mere som han havde modtaget Korset. Erkebiskoppen og Biskopperne skrev til Paven, at Haakon overeensstemmede med Norges Lov og Sedvane havde efterfulgt sin Fader, skjønt han var hans uegte Søn, i Kongedømmet, efterdi ingen egtesfødte Sønner gaves og heller ikke andre nære Slegtninger, der med Rette kunde følge; derfor anholdt de nu om Pavens Samtykke

¹⁾ „cum idem rex haberet presatum archiepiscopum ex rationabili causa suspectum.“ N. Dipl. I. 9.   ²⁾ 3 Norsk Diplom. I. 9 og 10, udfaldet det aabne Rum for Erkebiskoppens Navn med: Andree; det antages altsaa at have været Andreas Sunes søn. Men denne frasagde sig Erkebiskopsverdigeheden allerede 1224 paa Grund af Sygelighed, og havde til Eftermand Peter Sares søn forhen Domprovst ved Lunds Kirke. Andreas døde rigtignok først 4de Juni 1228, men det er dog ikke rimeligt, at den her omhandlede Undersøgelse overdroges ham efter hans Resignation. Rimeligere er det, at her menes Peter Sares søn, hvilken døde 1228, 10de Juli. Suhm D. 6. IX. 475, 565, 571.   ³⁾ N. Dipl. I. 9.   ⁴⁾ N. Dipl. I. 10.

til at Kong Haakon, uanseet Mangelen ved hans Fødsel, maatte salves og krones, især da han ingensomhelst verdslig Fyrste var underkastet. Denne Forestilling bevirkede, at Paven igjen under 8de Juli 1241 overdrog Benedictiner-Abbeden af St. Michaels Kloster i Bergen samt Prædikebrødrenes (Dominicanernes) Provincialprior i Norge at undersøge Kongens Sag og gjøre Indberetning om den. Thi uagtet han — som han yttrede — særdeles elskede Kongen som en katholsk Fyrste og det apostoliske Sæde hengiven, og han gjerne vilde fremme Kongens Værc, saameget han med Gud formaade, saa kunde han dog ikke i nærværende Anliggende gaa letsindigen frem ¹⁾).

Kroningsagen var rigtignok saaledes nu igjen kommen i et Slags Gang, men Udfigterne til en endelig Afgjørelse fjærne sig atter, da Pave Gregorius IX samme Aar 1241 den 21de August døde. Hans Eftermand Celestinus IV regjerede kun ganske kort, og derpaa stod Pavestolen ledig næsten i to Aar, indtil endelig den kraftfulde Innocentius IV udvalgtes den 25de Juni 1243. Nu varede det ikke længe, før Underhandlingerne om Kroningen tog en for Kongen heldigere og raskere Vending.

Den oftere forhen omtalte Abbed Bjørn af Holms Kloster opholdt sig ved denne Tid i Rom for der at føre sin Sag angaaende Klosterets mislige Bestyrelse. Han synes at være kommen i Indest hos Innocentius, og da han i Aaret 1244 vendte tilbage til Norge, medbragte han et Pavebrev til Kongen affattet i de naadigste og venstabeligste Udtryk, „saaledes at neppe slikt Brev fra nogen Pave var kommet til Norge“ ²⁾. Haakon lod ikke denne Pavens gunstige Stemning hengaa ubenyttet. Det følgende Aar 1245 indbød han Erkebiskop Sigurd og Norges Biskopper til et Møde, som det lader i Bergen, og bad dem nu skrive med sig til Paven og søge om Tilladelse til at krone Kongen.

Forhandlingerne paa dette Møde vise tydeligen, at den hierarchiske Aand endnu var ved fuldt og friskt Liv hos den norske Kirkes For mænd, og den sande Grund skinker maaskee her igjennem, hvorfor Kroningsagen hidtil havde gaaet saa trægt, hvilket neppe kunde have været, hvis Biskopperne strax havde laant den sin oprigtige og kraftige Bistand. Men Tingen var just, at denne vilde de ikke yde omsonst. Her frembød sig en Leilighed, hvor Geistligheden muligen kunde aftvinge eller assistere Kongedømmet vigtige Fordele; og en sliq Leilighed maatte ikke lades unyttet til Hierarchiets Bedste. At en saadan Tanke har gjort sig gjældende hos Biskopperne ligesom den Tid Haakons Kroning først kom paa Bane, er høist rimeligt, ligesom og at deres hierarchiske Dnsster ikke have været uden Indflydelse paa Sa-

¹⁾ N. Dipl. I. 20.   ²⁾ H. H. C. c. 246.

Paven Kongens Duffe om, at det paalagte Hverv maatte blive Erkebiskoppen frataget og overladt en Anden. Kongens yttrede Mistanke synes at have været understøttet ved Dplysninger, hvilke Paven har fundet fyldestgjørende ¹⁾; og den maa uden tvivl have staaet i en eller anden Forbindelse med Skule Jarls Besøg i Danmark og Underhandlinger med den danske Konge i 1228. Det kom dog ikke til noget Skridt fra Pavens Side mod Erkebiskoppen af Lund, da den norske Befuldmægtigede fort efter kunde meddele Paven, at baade Erkebiskoppen af Lund ²⁾ og Biskoppen af Skara i Narets Løb vare afgangne ved Døden.

Nu overdrog Paven ved Brev af 13de Febr. 1229 Undersøgelsen til Erkebiskop Thorer af Nidaros og Biskop Arne af Bergen ³⁾. Men heller ikke dette levede til Maalet, da Erkebiskop Thorer døde i Begyndelsen af det følgende Aar, vist ikke meget længe efter Modtagelsen af Pavens Brev, og Biskoppen af Bergen ikke ansaaes bemyndiget til at foretage Sagen alene. Da Kongen nu herom underrettede Paven, udnævnte denne ved Skrivelse af 9de Septbr. 1231 Biskop Askel af Stavanger og Cistercienser-Abbeden af Stanley i England til i Forening med Biskop Arne af Bergen at undersøge Kongens Sag ⁴⁾. Hvad disse nye Befuldmægtigede have foretaget vides ikke. Sagen kom nu i Langdrag, og i næsten 10 Aar findes den ei omtalt. Aar sagen hertil har uden Tvivl været deels den mellem Kongen og Paven indtraadte Spending i Anledning af Biskop Paal af Hamars Sag (1234—1237), deels Urolighederne mellem Kongen og Skule.

Først efterat disse ved Skules Død vare stillede, synes Sagen igjen at være sat i Gang, og det ved Erkebiskop Sigurd og de norske Biskopper, naturligtvis efter Overlæg med Kongen og paa dens Begjæring. Kongen var nu nemlig igjen optagen i Pave Gregorius IX's fulde Raade, saameget mere som han havde modtaget Korset. Erkebiskoppen og Biskopperne skrev til Paven, at Haakon overeensstemmede med Norges Lov og Sedvane havde efterfulgt sin Fader, skjønt han var hans uegte Søn, i Kongedømmet, efterdi ingen egtesfødte Sønner gaves og heller ikke andre nære Slegtninger, der med Rette kunde følge; derfor anholdt de nu om Pavens Samtykke

¹⁾ „cum idem rex haberet presatum archiepiscopum ex rationabili causa suspectum.“ N. Dipl. I. 9.   ²⁾ 3 Norsk Diplom. I. 9 og 10, udfaldes det aabne Rum for Erkebiskoppens Navn med: Andreo; det antages altsaa at have været Andreas Sunes søn. Men denne frasagde sig Erkebiskopsverdigeheden allerede 1224 paa Grund af Sygelighed, og havde til Eftermand Peter Sares søn forhen Domprovt ved Lunds Kirke. Andreas døde rigtignok først 4de Juni 1228, men det er dog ikke rimeligt, at den her omhandlede Undersøgelse overdroges ham efter hans Resignation. Rimeligeré er det, at her menes Peter Sares søn, hvilken døde 1228, 10de Juli. Suhn D. 6. IX. 475, 565, 571.   ³⁾ N. Dipl. I. 9.   ⁴⁾ N. Dipl. I. 10.

til at Kong Haakon, uanseet Mangelen ved hans Fødsel, maatte salves og krones, især da han ingensomhelst verdslig Fyrste var underkastet. Denne Forestilling bevirkede, at Paven igjen under 8de Juli 1241 overdrog Benedictiner-Abbeden af St. Michaels Kloster i Bergen samt Prædikebrødrenes (Dominicanernes) Provincialprior i Norge at undersøge Kongens Sag og gjøre Indberetning om den. Thi uagtet han — som han yttrede — særdeles elskede Kongen som en katholsk Fyrste og det apostoliske Sæde hengiven, og han gjerne vilde fremme Kongens Ære, saameget han med Gud formaaede, saa kunde han dog ikke i nærværende Anliggende gaa letsindigen frem ¹⁾).

Kroningsagen var rigtignok saaledes nu igjen kommen i et Slags Gang, men Udsigterne til en endelig Afgjørelse sjærnedes sig atter, da Pave Gregorius IX samme Aar 1241 den 21de August døde. Hans Eftermand Celestinus IV regjerede kun ganske kort, og derpaa stod Pavestolen ledig næsten i to Aar, indtil endelig den kraftfulde Innocentius IV udvalgtes den 25de Juni 1243. Nu varede det ikke længe, før Underhandlingerne om Kroningen tog en for Kongen heldigere og raskere Vending.

Den oftere forhen omtalte Abbed Bjørn af Holms Kloster opholdt sig ved denne Tid i Rom for der at føre sin Sag angaaende Klosterets mislige Bestyrelse. Han synes at være kommen i Indest hos Innocentius, og da han i Aaret 1244 vendte tilbage til Norge, medbragte han et Pavebrev til Kongen affattet i de naadigste og venstabeligste Udtryk, „saaledes at neppe sligt Brev fra nogen Pave var kommet til Norge“ ²⁾. Haakon lod ikke denne Pavens gunstige Stemning hengaa ubenyttet. Det følgende Aar 1245 indbød han Erkebiskop Sigurd og Norges Biskopper til et Møde, som det lader i Bergen, og bad dem nu skrive med sig til Paven og søge om Tilladelse til at krone Kongen.

Forhandlingerne paa dette Møde vise tydeligen, at den hierarchiske Aand endnu var ved fuldt og friskt Liv hos den norske Kirkes Formænd, og den sande Grund skimter maaskee her igjennem, hvorfor Kroningsagen hidtil havde gaaet saa trægt, hvilket neppe kunde have været, hvis Biskopperne strax havde laant den sin oprigtige og kraftige Bistand. Men Tingen var just, at denne vilde de ikke yde omsonst. Her frembød sig en Leilighed, hvor Geistligheden muligen kunde aftvinge eller afliste Kongedømmet vigtige Fordele; og en slig Leilighed maatte ikke lades unyttet til Hierarchiets Bedste. At en saadan Tanke har gjort sig gjældende hos Biskopperne ligesaa den Tid Haakons Kroning først kom paa Bane, er høist rimeligt, ligesom og at deres hierarchiske Dunster ikke have været uden Indflydelse paa Sa-

¹⁾ N. Dipl. I. 20.   ²⁾ H. H. S. c. 246.

gens tidligere langfomme og besværlige Gang. Nu traadte den frem i klare Ord. Da Kongen nemlig fremkom med sit Forlangende, svarede Biskopperne strax, at de gjerne vilde opfylde det; men da ventede de ogsaa, at Kongen vilde forøge Kirkens Ret. Ja de erklærede derhos, at Haakon skulde sværge den samme Kroningsed, som Kong Magnus Erlingsføn havde aflagt, da han blev kronet. Denne Forbring afviste imidlertid Kongen med Uvillie. „Kongerne — sagde han — have allerede indrømmet Eder saa store Rettigheder, at jeg vanskeligen formaar at lægge noget til; og ovenikjøbet have I udstrakt dem videre end de i sig selv medføre. Men sværger jeg en saadan Ed, som Kong Magnus svor, da forekommer det mig, at min Hæder ved Kroningen mindstkes istedetfor at øges; thi han agtede ikke hvad han gjorde, naar han kun fik det, hvortil han ingen Ret havde. Med Guds Hjælp haaber jeg ikke at skulle behøve at modtage eller kjøbe af Eder, hvad Gud retteligen har faaret mig til efter min Fader og mine Forfædre; og det skulle I sandeligen vide, at med Guds Naade skal jeg frit erhverve min Krone, og bære den uden alle byrdefulde Baand, eller ogsaa skal den aldrig komme paa mit Hoved.“ Hermed afbrød Haakon Forhandlingerne om sin Kroning med Biskopperne. Men kort efter aabnede han dem igjen umiddelbart med Paven. Han sendte nemlig til denne sine Befuldmægtigede Eusterciensers-Abbeden Laurentius af Hoveds og Bjarne Chorsbroder af Nidaros, hvilte havde at frembære Kongens Brev med Bøn om, at Paven vilde sende en af sine Kardinaler til Norge for at salve og krone ham ¹⁾.

Pave Innocentius IV laa paa denne Tid i aabenbar Fejde med Keiser Fredrik II, og havde i 1244 maattet flygte for ham fra Rom til Lyon, hvor han i flere Aar tog sit Sæde. Her holdt han i 1245, i Juli Maaned, et almindeligt Concilium, paa hvilket han hoitidelig bansatte Fredrik og erklærede ham affat fra Keiserverdigheden. Det var nu Innocentius om at gjøre at ophidse mod Fredrik alle Europas Fyrster, ja at bringe et Slags Korstog istand mod ham som Christendommens Fiende, og derhos at faa samlet saa mange Penge som muligt for at understøtte dette sit Diemed. Kong Haakon havde allerede dengang vundet et Navn i Europa. Han havde ved Sendemænd sat sig i Forbindelse med flere af dets Fyrster, og blandt disse ogsaa for længe siden med Keiser Fredrik, der havde giengjældt hans Venstabsyttringer og Gaver med lignende, saaledes at et meget fortroligt Forhold var opstaaet mellem dem ²⁾. Paven havde desuden gennem Abbed Bjørn og andre norske Geistlige, der i egne eller Kirkens Anliggender opholdt sig i den romerske Kurie, havt Anledning til at erfare,

¹⁾ S. S. S. c. 247; N. Dipl. I. 25.   ²⁾ S. S. S. c. 191.

at Haakon var en kraftfuld og klog Konge, der raadede over vidtløftige Lande og et stridbart Folk, at han utvivlsomt, efter den danske Valdemar Sejers Død 1241, var den dygtigste som den mægtigste af Nordens Fyrster, samt endelig, at han, hvilket senere nærmere skal omtales, havde modtaget Korset til det hellige Lands og Christendommens Udsætning. Det maatte saaledes forekomme Innocentius at være en Binding, hvis han kunde faa Haakon dragen over fra Keiserens Side paa sin, eller i ethvert Fald ved Tjenester faa gjort ham den romerske Stol forbunden og saaledes udvirke af ham hans Neutralitet i den store Strid, og maaskee derhos velkomne Pengegaver. Paven optog derfor Haakons Ansøgning med udmærket Velwillie. Han skrev ham tilbage fra Lyon under 30te October 1246, at han til Opfyldelse af Kongens Ønske vilde sende Kardinal-Biskoppen, Wilhelm af Sabina, til Norge som sin fuldmyndige Legat ¹⁾, og — hvad der udentvivl var Haakon allermest magtpaaliggende — han hævdede ved Brev til ham af næstfølgende Dage November Mangelen ved hans Fødsel, saaledes at den hverken skulde gjøre noget Staar i hans egen kongelige Verdighed, eller i hans egtefødte Arvingers Ret til at følge ham i Kongedømmet.

Brevets Indhold er i det Hele mærkeligt og omtrent følgende: — „Den evige Guds forunderlige Godhed har paa mangfoldige Maader hædret sin Dronning-Brud Kirken, men deri har han især gjort dens Stilling lykkelig, at han har tildeelt den en saadan Magtfulde, at den kan hjælpe ikke alene de Ringe men endog de Høitstaaende til et berømt Navn og en forøget Magt. At betragte de Fortjenester af reen Guds frygt og Tro, hvorved Norges Konger, af berømmelig Ihufommelse, have glimret blandt Verdens katholske Fyrster, forskaffer Paven og Kirken en stor Glæde. Derfor opstaar i hans Sjæl et levende Ønske, at Kongen, der er det apostoliske Sæde saa kjær, maa for sine udmærkede Fortjenester saaledes beriges med samme Sædes Raade, at, med Guds Bistand, for ham og hans Arvinger en stor Ære deraf udspringer og hans Lykke derved forsøges. Da nu Kongens Fader, Haakon Norges Konge, berømmelig Erindring, efter hvad erfares, har avlet ham, selv ugift med en ugift Kvinde, saa viser Paven hans Høihed den særdeles Velwillie, med sine Brødres Raad, af apostolisk Myndighed, at dispensere ham i denne Henseende, saaledes at han uden Hinder af hiin Mangel stedes til den kongelige Stols Verdighed og til alle Kongedømmets lovlige Handlinger, samt at hans legitime Arvinger succedere ham i hans Herredømme og Ære. Paven haaber, at Kongen og hans Arvinger fæste denne saa store Raade saaledes i sin Erindring, at han og de finde sin Glæde i at behage Alles Sta-

¹⁾ N. Dipl. I. 25.

ber ved et dydigt Levnet, og hans hellige Kirke ved en stedse vorende oprigtig Hengivenhed" ¹⁾).

Pavens Niemed med Biskop Vilhelms Sendelse var dog ikke alene Kong Haafons Kroning. Som det apostoliske Sædes Legat skulde han desuden undersøge den norske Kirkes Tilstand, og hans Legation strakte sig ogsaa til Sverige. Dette tilfsendegav Paven ikke alene ved ovennævnte Brev til Kongen af 30te October, hvori han anbefaler denne „med Ærbødighed at modtage Legaten“ og „see hans fromme Raad satte i Kraft,“ — men ogsaa ved sin Anbefalings Skrivelse af 3die Novbr. s. A. „til Erkebiskopper, Biskopper, Abbeder, Priorer, Decaner, Archidiaconer, Provster og andre Kirkens Prælater samt den hele Geistlighed, Jarler, Lendermænd og Almue i Norge og Sverige.“ I denne sidste opfordres de Tilskrevne til at modtage Legaten, naar han kommer, „som en Frelsens Engel med Glæde og Ærefrygt,“ og „i ham efter yderste Lyne hædre Pavens egen Person,“ i det de saaledes adlyde hans gavnlige Befalinger og Paamindelser, at han maa glæde sig ved at have fundet i dem ærefrygtsfulde Sønner. I modsat Fald vil Paven stadfæste hans Dom over de Dødsfættige, og lade den ubrødelig iagttage indtil passende Dpreisning gives ²⁾. —

I Fuldmagtsbrevet til Legaten af samme Dag yttre Paven, at han ifølge sine Brodres Raad meddeler ham Myndighed til at sammentalde den norske og svenske Provinses Prælater samt de verdslige Hovdinge, som han finder passende, — at han efterat have indhættet deres Raad (i Norge) skal paa Pavens Vegne krone hans „kjære Søn i Christo Norges berømmelige Konge,“ — og endelig at han har at udføre det ham overdragne Hverv klogeligen og rosoverdigen, saaledes at Guds Ære og Kirkens og Kongens Hæder derved kan befordres og ved Guds Bistand en gavnlig Forfatning for hine Provinser kan fremspire ³⁾).

Man seer, at Legatens kirkelige Myndighed i Norge og Sverige var meget udstrakt, og at ved hans Sendelse Forbedringer i begge Landes Kirkeforfatning tilsigtedes. Men ved Siden af sit offentlige Hverv skal han ogsaa have havt det hemmelige, overalt paa sin Reise at vække Keiseren Fiender og at strabe Penge sammen for det pavelige Skatkammer ⁴⁾. Legaten var forresten en Mand, der om han end ikke før havde besøgt Norge, dog maatte ansees for at have meer end almindeligt Kendskab til de nordiske Landes Forholde. Thi ligesom 1225 havde han næsten uafbrudt, først som Biskop af Modena og siden som Kardinal-Biskop af Sabina, opfyldt en Legats Forretninger ved Livers

¹⁾ N. Dipl. I. 29.   ²⁾ N. Dipl. I. 26.   ³⁾ N. Dipl. I. 26.   ⁴⁾ Saks. D. 5. X. 89 (efter Mathæus Westmonasteriensis 385).

nes og Preussernes Omvendelse og ved Ordningen af Kirkevæsenet hos dem; og under denne Virksomhed var han kommen i jævnlig Berørelse baade med de Danske og Svenske, ja han havde endog i geistlig Erinde besøgt den svenske *D* Gotland.

40.

Kardinal Vilhelms Komme til Norge. Han kroner Kong Haakon. Legatens øvrige Virksomhed.

Da Kongen ud paa Vinteren fik Budskab om Kardinal-Legatens Komme, gjorde han strax Forberedelser til hans Modtagelse og indbød alle Rigets Biskopper og Prælater, Lendermænd, Lagmænd, Syselmænd og de bedste Bønder til at møde i Bergen næste Sommer 1247 for at overvære Kroningen. Denne skulde altsaa sættes i Forbindelse med et almindeligt Rigs- eller Høvdingemøde ¹⁾). Kardinalen lagde sin Wei over England, ankom til Norge den 17de Juni og blev modtaget af Kongen i Bergen. Paa et Thing paa Christ-Kirkegaard talede han for det forsamlede Folk og forkyndte den Fuldmagt, som var ham givet af Paven. I de derpaa følgende Samtaler mellem ham og Kongen gik alt paa det Venstabeligste. Imidlertid samlede Biskopperne, og tilsidst kom ogsaa Erkebiskoppen. Nu bleve særskilte Forhandlinger holdte mellem Kardinalen og Biskopperne. Men efter disse Forhandlinger mærkede Kongen, at Kardinalen ikke var ganske saaledes stemt mod ham som i Forstningen, og snart kom han ogsaa under Veir med hvad det var, Biskopperne havde indblæst ham.

En Dag da Kongen og Kardinalen havde en Samtale i Christkirken, yttrede den sidste, at efterdi Kongen nu skulde modtage en større Hæder af Kirken, end nogen norsk Konge før ham havde nydt, da var det at vente, at Kongen ogsaa fra sin Side vilde gjøre Kirken de Indrømmelser, som andre Konger havde gjort før ham, og at han vilde sværge en saadan Ed, som Kong Magnus havde svoret, der først blev kronet i Norge. Hertil svarede Kongen, at han vel mærkede, at disse Ord meer kom fra Andre end fra Kardinalen selv. Han vilde gjerne indrømme Kirken og dens Tjenere den Frihed, som den besad i andre Lande, hvor Forholdet mellem den og Kongedømmet var ordnet paa en for begge hæderlig Maade. Men om nogen Konge havde indrømmet for bestandig, hvad han ifftun kunde indrømme for sin egen Person, da vilde ikke Kongen nu ved en lignende Fremfærd skade baade sin egen og sine Efterkommers Sag. „Vil I — sluttede han — gjøre Kroningen til Gjenstand for nogenformhelt Handel, da være det i Røst saget, at før vil jeg ingen Krone bære, end derved

¹⁾ S. S. S. c. 248.

paabyrde mig nogen Ufrihed; og I behøver ei oftere at tale herom“. Dette Kongens bestemte Svar havde sin gode Virkning. Kardinalen gav strax efter. For Kongen erklærede han, at han vilde rette sig efter dennes Ønske, og til Biskopperne yttrede han endogsaa, at Kongen havde Retten paa sin Side, og derfor vilde han ikke oftere bringe denne Sag paa Bane ¹⁾).

Herved blev det. Haakons Kroning foregik paa St. Olafs Dag den 29de Juli 1247 i Christkirken, Bergens Kathedralkirke, med megen Pragt. De tilstedeværende og med Kardinalen forrettende Biskopper vare: Erkebiskop Sigurd, Arne af Bergen, Askel af Stavanger, Juel af Hamar, Thorkel af Oslo (der havde fulgt den i 1244 afdøde Dm) ²⁾ og Henrik af Hole. I den udførlige Beretning om Høitideligheden, som Haakon Haakonsøns Saga meddeler, er ikke Tale om nogen Kroningsed, skjønt vel en saadan, men i almindelige Udtryk, maa antages at være aflagt ³⁾).

Da Kroningshøitidelighederne og de dermed forbundne Festsigheder vare tilendebragte, og Kardinalen begyndte sine Forhandlinger med Biskopperne om de kirkelige Forholde, kom Biskopperne frem med den Begjæring, at Kardinalen skulde udvirke af Kongen, at han skænkede noget af sin Lebing til Kirken. Men hertil svarede kun Kardinalen, at hvis de vilde have, at Kongen skulde indrømme dem noget af de kongelige Indtægter, saa maatte de til Gjengjæld ogsaa hyde ham noget af Geistlighedens; og siden blev der ei meer talt herom. Kardinalen har ganske vist indseet, at en Overdragelse til Geistligheden af Andeel i Lebingen eller Krigsstyret ifkun vilde bringe den ind i et nyt verdsligt Afhængighedsforhold til Kongedømmet og i en ny verdslig Virkefreds; og Stadeligheden heraf havde andre Landes Exempel i lang Tid altfor tydelig godtgjort. Desuden maa han ved nærmere Undersøgelse have fundet, at den norske Geistlighed allerede var ret godt udstyret med Indtægter, og at dens Overhoveder meget vel vidste at udstrække sin Andeel af disse ikke alene saa vidt som Kæt og Billighed paa nogen Maade kunde medføre, men endogsaa lidt videre. Dette viser flere Bestemmelser, som han under sit Ophold i Bergen fattede.

Her blev nemlig hver Dag Overlægninger holdte mellem Kongen, Kardinalen og de tilstedeværende geistlige og verdslige Høvdinger om Landets og Kirkens Læve, og ved disse Overlægninger bragtes paa Bane flere Ankeposter mod Geistlighedens Hoveder, dels fra Bøndernes dels fra de lavere Geistliges Side, hvilke Kardinalen fandt sig beføiet at afgjøre til Ugunst for sine Standsbrødre. — Saaledes slagedes der over, at Biskopperne, naar Kirkerne stode ledige, tilegnede sig

¹⁾ S. S. S. c. 251.   ²⁾ Jøl. Ann. 116.   ³⁾ S. S. S. c. 252—254.

selv Sogneprestens Indkomster. Dette forbød Kardinalen. Biskoppen skulde i saadant Tilfælde bestikke en Ombudsmand ved den ledige Kirke, der havde at opbære de saaldende Indtægter til de følgende Presters eller til Kirkens Nytte. Særligen forbød han i nogen Maade at gjøre Skaar i den Fjerdepart af Tienden, som tilkom Sognekirken. — Videre paaanbefedes, at enkelte Biskopper tilegnede sig Kirkerne's Ejendomme, og dermed forøgede sine egne Indtægter. Dette forbød han for Fremtiden, og hvor det var seet, skulde det borttagne tilbagegives med den imidlertid deraf saaldne Rente. — Blev en Kirke ganske indbragen, da skulde dens Ejendom deles mellem de fattigere Rabokirker efter Biskoppens Skjøn. — Presterne klagede over, at Biskopperne toge Gjesteri af dem, uagtet de ikke selv kom paa Bisfittats i Skylket. Dette forbød Kardinalen, undtagen naar Sygdomsforfald, eller Reiser paa Grund af Kongens eller Erkebiskoppens Kaldelse hindrede dem. — Endelig klagede ogsaa Bønderne over de Bøder, som paalagdes dem, naar de bjergede sit Hø eller Korn paa Helligdage eller fiskede Silb, naar den paa saadanne Dage søgte til Land. Angaaende dette bestemte Kardinalen, der selv havde overbevist sig om Beirligets Ustædighed i Norge, med Prælaternes Samtykke, at det skulde være tilladt at tage Silb naarsomhelst Leilighed dertil gaves, samt at bjerge Jordens Afgrøde ogsaa paa Helligdage, naar Veiret var ugunstigt paa Sognekirkerne; dog skulde, hvor Tvivl om Nødvendigheden af saadan Bjergning reistes, dette afgjøres ved Biskoppens Dom ¹⁾.

Blandt de Bestemmelser, som Kardinal Vilhelm gjorde under sit Ophold i Bergen, nævnes ogsaa Ophævelsen af Jærnbyrd eller overhovedet af Gudsdomme anvendte som Beviismidler for Retten, om hvilke han skal have erklæret, „at det ei sømmede Christne at besværges Gud til noget Vidnesbyrd om menneskelige Anliggender“ ²⁾. Disse Gudsdomme vare uidentivl allerede komne i Ringeaagt blandt Nordmændene, da Mistanke var opstaaet om, at naturlige Midler havde Indflydelse paa deres Udfald. Deres Affjæffelse maa betragtes som et stort Gode ikke alene med Hensyn til den private Ret, men ogsaa til den offentlige. Dmvtvistet eller tvivlsom kongelig Byrd var nemlig, som vi have seet, hyppigen i Norge ved Jærnbyrden beviist, og det til den allerførste Stade for Landets indre No. For Fremtiden afskares da denne Udvei for dristige Bedragerer og Lykkesøgere til at gjøre sine opdigtede Fordringer paa Kongedømmet gjældende.

Uf Vigtighed for Væbtilholdelsen af den indre Fred var det

¹⁾ G. H. S. c. 255, jfrt. med Kard. Vilhelms Br. af 17 Aug. 1247, N. g. L. I. 453, og Pave Innocentius IV's Betræffelse af 7 Septbr. 1248, ff. 457.

²⁾ G. H. S. c. 255.

ogsaa, at Kardinalen erklærede alle dem i Ban, som forsøgte at gjøre Oprør mod Norges Konge eller Rige, eller at forstyrre dets Rolighed; — og for Opretholdelsen af Klostersugtten, at han belagde huer den med Ban, som forførte en Nonne ¹⁾).

Med Hensyn til alle de Bansstraffe, som han fastsatte i Norge, da overdrog han Biskopperne for bestandig sin og sølgelig ogsaa Pavens Fuldmagt, at afløse dem, der vare faldne i nogen saadan Bansstraf, naar de omvendte sig og gjorde Fyldest for sin Synd ²⁾).

Men fremfor alt mærkelig er en Erklæring, som Kardinal Wilhelm afgav i sit Brev af 16de August 1247. Da han — heder det her — opfyldte sin Legation i Norge til Guds Ords Fremme og sin Kongens Kroning, holdt han for de sammentaldte Biskopper og øvrige Prælater og Geistlige, samt for Rigets Baroner (Kendermænd) mange offentlige Prædikener, ligesom han med Kongen og alle de ovennævnte afhandlede ja endog disputerede om mange Puncter (capitulis). Men alle Ting overveiede, fandt han den norske Kirke „i fuld rolig og fredelig fri Besiddelse af Dommermyndighed i alle aandelige (geistlige) Sager, imellem hvilket som helst saadanne verserede, og over alle Geistlige, hvad enten Sager reistes mod dem i geistlig eller verdslig Henseende (spiritualiter sive temporaliter), i Anledning af Forbrydelse eller i Anledning af Kontrakt (ex delicto vel quasi, ex contractu vel quasi)“. — Ligeledes fandt han den norske Kirke „frit, ubeskaaret og fredeligen at besidde Patronatsret til alle Kirker og Kapeller,“ med Undtagelse af trende Kapeller, om hvilket der var Spørgsmaal mellem Norges Dronning og Biskoppen af Stavanger, hvilket Spørgsmaal af Kardinalen var afgjort saaledes, at Dronningen i sin Levetid og hendes Sønnen efter hende skulde have Patronatsretten til dem, hvorpaa den skulde falde tilbage til Stavangers Biskop og Kirke. — Endelig fandt han, at „Biskoppers og alle Prælaters Valg foregik frit, uden Lægfolks Tilkaldelse (nullis requisitis laicis), ved de Geistlige alene, hvem Valgretten efter den canoniske Ret tilkom“. — Derfor paamindede han i en offentlig Prædiken, i Overvær af Kongen, Erkebiskoppen, Biskopperne og Rigets øvrige Prælater, det hele Folk om, „at hvis nogen havde Sag at føre mod Erkebiskoppen, da skulde han henvende sig til Paven eller hans Legat, — mod en Biskop, da skulde han klage for Erkebiskoppen, — mod en ringere Geistlig, da skulde han indanke Sagen for hans Biskop. Hvis der mod en Lægmand reistes Klage angaaende en geistlig Sag (de spirituali

¹⁾ Karb. Bih. Br. af 16de Aug. 1247 i R. g. L. L. 451, 452.

²⁾ Karb.

causa), skulde der klages for hans Bistop. Men forøvrigt, hvis der angaaende en verdslig Sag reistes Søgemaal mod en Lægmand, saa hvad enten Klageren var Lægmand eller Geistlig, skulde den forfølges for Kongen eller de af ham bestfittede Dommere“. Hvis nogen, med Tilfidesættelse af nævnte Dommer og Domstol, voldeligen gjorde Indgreb i Andres Ejendom eller Ret, skulde han være bansat ¹⁾).

Kardinalen erklærer altsaa her, at han har fundet den norske Kirke i fri og fuld Besiddelse af de trende Hovedrettigheder, hvorom hidtil saa megen Tvist have været mellem den og Kongedømmet, nemlig: selvstændig Dommermyndighed, ubestaaen Patronatsret og fri Valgret; og han udtrykker sig herom som om en bitterlig Kjendsgjerning. At dette virkelig var saa, har man imidlertid al mulig Grund til at omtvile; eller rettere man veed med Visshed, at Kardinalen ei havde nogen saadan fuldendt Kjendsgjerning for sig. Thi de gjældende norske Christenretter erkjendte endnu ikke sær egne geistlige Domstole; — Patronatsretten viser sig ogsaa efter denne Tid at have været en omtvistet Sag, om end kanske ikke saameget i selve Norge, saa idetmindste paa Island, som dog hørte til den norske Kirke; — og endelig var Kongens Ret til at ytre et Ord med i Biskopsvalgene ingenlunde saa ubetinget opgiven, som man af Brevets Udlabelse skulde tro. Har Kongen været fuldkommen bekjendt med, og har han billiget Brevets Indhold, da maa man antage, at det hele støtter sig til et Løfte fra Kongens Side, at han med Tiden skulde bevirke ad Lovens Bei, og især gennem en Samarbejdelse af de gjældende Christenretter, en saadan Tingenes Orden, som Kardinalens Brev omtaler som allerede tilværende. Men muligt er det ogsaa, ja maaskee rimeligere, at Erklæringen ligesom det hele Brev har været et hemmeligt Dokument, nedlagt af Kardinalen i Biskoppernes Hænder til Brug for kommende Tider, for dertil at støtte senere Forbringer paa en mere gennemført hierarkisk Orden i Kirkestyrelsen. Med et saadant Dokument i Haanden kunde nemlig Geistligheden efter et Par Menneskealderes Forløb paastaa at alt hvad der i Kirkeordningen stred mod Legatens Erklæring, var senere indkomne eller ifkun ved Uopmærksomhed taalte Misbrug, hvilke man paa Grund af hiin Erklæring med fuld Ret maatte fordre afskaffede. Kardinalens Fremgangsmaade var da et Træk af romersk Statskunst, til hvilket man neppe vil have vanskeligt for at finde Sidestykker.

Betragter man Kardinal Vilhelms Optræden i Norge overhovedet, da maa man indrømme, at han med Finhed og Kløgt røgte sig sit dobbelte Hverv: paa den ene Side at gøre Kong Haakon alle de Indrømmelser, der kunde vække hos ham en gunstig Stemning mod

¹⁾ Kard. Vilh. Br. af 16 Aug. 1247 i R. g. L. I. 450.

den romerske Stol og Paven's Person, samt aabne hans Kasse for dennes Pengetrang, — og paa den anden styrke og ophjælpe den hierarchiske Kirkeorden. Hans Estergivenhed mod Kongen er i vor Sagatildes Skildring sterkt udhævet, medens der ikke nævnes noget om Lønnen for den. Men en samtidig udenlandsk Historiefriever, Mathæus Paris (Parisius), Cluniacenser-Munk af St. Alban i England ¹⁾, en Mand, som baade var vel kendt i Norge ved personligt Ophold der, og som desuden besad Haakons Yndest og Fortrolighed, — han veed at fortælle, at Pave Innocentius for sin Føielighed mod Kongen lod sig betale den for hine Tider og Norges Hjælpebidler fast utrolig store Sum 15000 Mark Sterling (over 120000 Spb.); hvorhos hans Legat, foruden de uourderlige Gaver han modtog, udpressede af den norske Kirke 500 Mark Sterling ²⁾. Er der end i Mathæus's Opgave nogen Overdrivelse, hvilket man maaskee kan formode af hans sterke Uvillie mod de gjængse pavelige Pengeudpresninger i Almindelighed, saa laader den dog med Sikkerhed slutte, at Paven's Føielighed mod Haakon er bleven rundeligen godtgjort i klingende Mynt, og at den norske Kirke ligeledes har maattet betale sin Skjerv til Legaten for hans mod den udviste Tjenester, hvilke dog neppe svarede til Biskoppernes hierarchiske Forventninger.

At imidlertid Kardinal Wilhelm's Legation i Norge var en baade for Kirke og Stat vigtig og følgerig Begivenhed, kan ikke omtvivles. Den hierarchiske Kirkeorden, som Kardinal Nikolaus under sin Legation henvend hundrede Aar i Forveien havde grundlagt, blev unegtelig ved Kardinal Wilhelm, under hans Legation, befæstet. Og ved Siden heraf blev Kongedømmet i Norge, ved Paven's Gunstbevisninger mod Haakon, i høi Grad styrket, idet nemlig baade fornyede Udbrud af de fordærvelige indre Uroligheder, gennem Jærnbyrdens Afstæffelse og Paven's Bantrubsel mod Dyrørere, hindredes, — og derhos gennem Haakons kirkelige Legitimation Veien aabnedes for en bedre, Rigets Enhed og Selvstændighed mere betryggende Ordning af Kongearvesfølgen. Man maa hos Kardinal Wilhelm, som hos Kardinal Nikolaus, erkjende et vist Maadehold i hans hierarchiske Fordringer, hvilket dog hos begge meer synes at have havt sin Kilde i en rigtig Opfattelse af Nordmændenes Folkarakter og Norges Samfundsforholde, end i nogen Fornegtelse af den romerske Stols hierarchiske Grundsaetninger. Hertil kom, hvad Kardinal Wilhelm angaar, at han i Haakon Haakonsøn fandt for sig en Konge, der baade var klog og villig fast, og som vel ikke sparede sine Skatte, naar det gjaldt at kjøbe den romerske Stols Bistand til et vigtigt Diemeeds Dynaaelse, men som

¹⁾ Død 1259. Hans Hovedverk: Historia major.

²⁾ Mathæus Paris. p.

741, hos Toræus IV. 253; Suhm D. S. X. 94.

heller ikke for den Sag bortgav et Haarsbred af sit Kongedømmes velbegrundede Ret. Haakon handlede som den der vel vidste, at der mellem Paven og ham fandt gjensidig Forbindtlighed Sted, og at den pavelige Legat havde sin Herres Forfrift til ikke fra hans Side at frænke denne Forbindtlighed ved overlede og haardnakkede Paastande, men tværtimod befæste den fra Kongens Side ved Estergivenhed og velvillig Imødefommen af dennes rimelige Ønsker.

Kardinal Wilhelm opholdt sig i Bergen fulde to Maaneder, og forlod først Staden efter den 17de August, for søveis at drage øster i Norge og derfra til Sverige. Han og Kongen skiltes som de bedste Venner. Kardinalens Reise østerefter gif ikke hurtig paa Grund af Modbør, og han opholdt sig en Stund i Stavanger. Derfra for han til Tunsberg, og saa ind til Oslo ¹⁾. Der udstedte han den 29de Septbr. et Brev til Beskyttelse for Hovedøens Kloster ²⁾. Siden tog han Veien til Konghella, hvor han stævne et Thing, paa hvilket han tog Afshed med Nordmændene, idet han takkede Gud — heder det — fordi han var kommen til Norge. Han synes, ligesom fordem Kardinal Nikolaus, at have vundet Nordmændenes Velvillie og selv fattet Godhed for Folket. I Konghella vare mange Mænd fra Gautland komne ham imøde, og med dem drog han nu over Rigsgrændsen ind i Sverige ³⁾, hvor man finder ham at have været tilstede i Linthjøping i Øster-Gautland den 19de November samme Aar ⁴⁾.

Et mærkeligt Modstykke til Kardinal Wilhelms gunstige Erklæring i hans ovenomtalte Brev af 16de August 1247 om den tilfredsstillende Forfatning, hvori han fandt den norske Kirke, — er hans Ittrinnger om Tilstanden i Sverige ved hans Komme did. „Han fandt — siger han — dette Rige baade i verdslig og geistlig Henseende i en ganske forunderlig og ynkværdig Forvirring“ ⁵⁾. For at raade Bod derpaa holdt han i Slutningen af Februar og Begyndelsen af Marts 1248 det i den svenske Kirkes Historie saa bekjendte Kirkemøde eller Provincialconcilium i Skenninge i Øster-Gautland, hvor han den 1ste Marts udstedte den saakaldte Skenninge Mødes Beslutning, der af de Svenske regnes for en af deres Kirkes vigtigste Grundlove under det katolske Tidsrum ⁶⁾. Ved denne Beslutning paalagdes blandt andet Colibatet den svenske Prestestand. En tilsvarende Bestemmelse af Kardinal Wilhelm for Norges Vedkommende findes ingensteds omtalt. Dette maa vistnok forklares deraf, at et Colibats-Paabud for de norske Prester allerede ti Aar forud var blevet udstedt af Pave Gregor IX

¹⁾ H. S. S. c. 258. ²⁾ N. Dipl. I. 30. ³⁾ H. S. S. c. 258. ⁴⁾ Svenskt Dipl. I. 243. ⁵⁾ Sv. Dipl. I. 330, Br. af 1 Marts 1248, indeholdende Skennings Mødets Beslutning, i Jubelbningen. ⁶⁾ Sv. Dipl. I. 330—333; Reuterbahl: Svenska kyrkans historia II. 1. S. 273—278.

ved Brev af 16de Mai 1237 ¹⁾, hvorom senere skal tales. Wilhelm har maaffee paa Grund heraf ikke fundet det fornødent at gjøre nogen ny Bestemmelse om denne Sag i Norge. Kardinal Wilhelm findes at have opholdt sig i Sverige paa forskjellige Steder over den 5te Juli 1248, ja han er maaffee forbleven der endnu længere. Den 27de Juli 1249 var han i Lund, rimeligviis paa sin Hjemrejse til den pavelige Kurie. Den 3die Marts 1251 finder man ham i Lyon hos Paven, og samme Aar døde denne for Norge mærkelige Kardinal-Biskop i Ny for Hellighed ²⁾.

41.

Underhandlinger angaaende Kong Haakons Korstog.

Jævnfides med de nu omtalte langvarige Underhandlinger angaaende Kong Haakons Kroning, hvilke, som vi have seet, omfjeder førte til det forønskede Maal, — blev der ogsaa underhandlet mellem Paven og Kongen om et Korstog, som denne sidste havde lovet. Det er tidligere fortalt om Skule Jarls Korstogslofte, hvorledes dette blev uopfyldt, uagtet det gjentagne Gange bragtes paa Bane. Stort mere kom der ikke heller ud af Kong Haakons, og man kan vist om hans, som før er yttret om Skules, nære-Liv, hvorvidt det var saa ganske oprigtig meent, og om det ikke snarere var aflagt for at holde Paven i en gunstig Stemning, end for at tilfredsstille en dybere Andagts levende Opfordring. Korstogsiveren var i det mindste paa denne Tid hos Europas fleste Fyrster betydelig kjølnet, og hvor ikke Kamp mod hedenske Nabofolk tjente Fyrsternes og Folkenes egen Fordeel, der var Korstogsloftet oftest at betragte som et lidetsigende Andagtsstegu eller endog som et Middel til Opnaaelsen af visse verdslige Diemed. En sand, opoffrende Iver for det hellige Lands Gjenerobring rørte sig kun hos Fa. At et eller andet Statsbensyn ogsaa har bevæget Haakon til at tage Korset, er hoist sandsynligt, skjønt ingen nærmere Underretning derom gives.

Det skal efter de gamle Annalers Udsagn have været i 1237 at Haakon lod sig korse ³⁾, altsaa samme Aar som han gav Skule Høtugsnavn og forligede sig med Biskop Paal af Hamar. Dette Sammentraf kan vække den Formodning, at Kongen ved at tage Korset deels har villet hæve den Spending, som Biskop Paals Sag havde frembragt mellem ham og Paven, deels sætte sig paa samme Fod hos den sidstnævnte som den allerede langt tidligere forstegnede Skule. Ved Antagelsen af Korset stillede man sig nemlig under den romerske

¹⁾ Korst Dipl. I. 15 f. ²⁾ Reuterb. II. 1. S. 273; Suhn D. G. X. 197, 198.

³⁾ Jøl. Ann. 110.

Stols særlige Beskyttelse. Hvad den første formodede Bevæggrund angaar, da bliver det altid mærkeligt, at da der ti Aar senere blev alvorkigen handlet om et Korstog, som Kongen skulde gjøre, da omtales netop Biskop Paal af Hamar som den der beredte sig til et lignende.

Men hvilken nu end den sande Bevæggrund til Haakons Korstagen har været, saa kunde der ikke blive Tale om noget virkeligt Korstog i de nærmest paafølgende Aar under Spendingen og siden Krigen mellem ham og Skule. Alrig saasnart var dog Haakon kommen i rolig Besiddelse af Norges Rige, før han, paamindet eller upaa-mindet af den romerske Stol, virkelig tænkte paa at gjøre nogen Fyldest for sit Løfte, om end ikke ved virkelig at drage det hellige Land til Udsætning. Han indsaa nemlig at han paa een Gang baade kunde befordre Christendommens Lær og udvide sit eget Herredømme ved at tage sig af Nordmændenes hedenske Naboers Omvendelse, og at et Foretagende i den Retning vel kunde træde i Stedet for et langt besværligere og hans Rige lidet gavnligt Tog til Palæstina. Han henvendte sig herom til Pave Gregorius IX, uden tvivl samtidig med sin Ansøgning om Kroningen, og opnaaede hvad han ønskede. Under 6te Juli 1241 udstedte nemlig Gregorius et Brev, hvori han tillader Kongen at forandre sit Løfte om at drage det hellige Land til Udsætning til et Løfte om at krige mod de Hedninger, der vare hans Lands Naboer. „Da Kongen — siger Paven — ved at tage Korset har løvet at drage det hellige Land til Udsætning, men han, som han forsikrer, paa Grund af den lange Fraastand, sine Undersaatters fattigdom og deres Ubefændighed med de mellemliggende Folks Sprog, ikke vel kan opfylde dette Løfte, saa indrømmer han paa Kongens Bøn denne Tilladelse til at forandre hiint Løfte til et Løfte om at ville kæmpe mod de Hedninger, der ere hans Lands Naboer. Derfor beder Paven og opmuntre ham til at opfylde sit Løfte mod disse Hedninger saaledes, at han derved kan fortjene Belønning af Gud og et godt Navn blandt Menneffene. I Tillid til den almægtige Guds Miskundhed og Apostlerne Petri og Pauli Fuldmagt tilstaaer han Kongen, naar han udfører dette Løfte, den samme Syndsforlædelse, som han vilde erholde ved at udsætte det hellige Land“. Gregorius lod med dette Brev følge et andet af 8de Juli, hvori han tog Kongen, hans Fæmle og Guds tunder St. Peters og sin særdeles Beskyttelse, medens han føretog sit Tog mod Hedningerne, „saaledes at det ikke skal blive utørt og sikkert, indtil vis Efterretning indløber om hans Tilbagekomst eller Død“; og ved et Brev af samme Dag undertrettede Paven Erkebiskop Sigurd og Biskop Arne af Bergen om sin Bestem-

melse og sin tilfagte Beskyttelse, hvilken sidste han paalægger dem at see overholdt ¹⁾).

Det er aabenbart, at Haakon ved de her omtalte hedenste Naboer af hans Rige nærmest har sigtet til de dengang endnu hedenste Finne r i Finmarken. At han imidlertid, ifølge sit Løfte, foretog noget Krigstog mod dem, findes ikke nogensteds fortalt. Derimod gjorde han andre Foranstaltninger til Christendommens Udbredelse blandt dem, som senere skulle omtales; og derved har han vist nok — og det med Rette — troet at have gjort Fyldest for sit Løfte.

Ogsaa Knut Jarl maa ved denne Tid have lovet et Korstog til det hellige Land, men ligesom Kongen fundet Vanskeligheder ved at udføre det. Man har nemlig et Brev af Pave Innocentius IV under 3die August 1243 til Erkebiskop Sigurd, hvori der siges, at hans elskede Søn, den forstegnede Knut, Norges Jarl (dux), har ansøgt om, at Paven, da der for Nærværende intet almindeligt Korstog forestaar, vil forandre hans Løfte til en Hjælp for Ungarn mod Tartarernes Raferi. Paven forordner i denne Anledning Erkebiskoppen, at han, saafremt Tartarerne, inden et Aar efter Modtagelsen af Brevet, atter angribe Ungarn, paa Pavens Begne skal tilstede Jarlen hvad han har ansøgt om. I andet Fald skal Erkebiskoppen opbære af Jarlen hvad denne skulde have kostet paa sit Tog til det hellige Land, sit Overhold der og sit Tilbagetog, og derhos en Godtgjørelse for Rejsens Besværlighed, — og derpaa løse ham fra hans Løfte med Indrømmelse af den Syndsforbælgelse, der tilstaas Korsfarere. Erkebiskoppen skal noie paasee, at Jarlen betaler den bestemte Løsesum, og deponere denne paa et sikkert Sted for at oversendes Paven til det hellige Lands Undsætning ²⁾. — Knut Jarl kom ikke til at gjøre noget Tog mod Tartarerne, og maa altsaa antages at have løskjøbt sig fra Korstogsloftet paa den af Paven betegnede Maade.

Under Kong Haakons Forhandlinger med Pave Innocentius IV om Kroningen finder man, at hans Korstog atter er blevet bragt paa Bane, hvad enten nu Kongen for at vinde Pavens Gunst har gjort et nyt Løfte, eller Innocentius har opriffet det ældre, som endnu ikke tilbørligen opfyldt. Ved denne Leilighed er der paa een Gang Tale fra Pavens Side baade om et Tog af Kongen til det hellige Lands Undsætning og om hans forehavende Bestræbelser for Christendommens Udbredelse blandt hedenste Nabofolk. I Anledning af det første tog Paven ham ved sit Brev af 6te November 1246 under den hellige Peters og sin Beskyttelse ³⁾, — og i Anledning af de sidste, skændte Paven ham ved Brev af 7de November s. A., paa hans

¹⁾ Norff. Dipl. I. 19, 20.

²⁾ Norff. Dipl. I. 21.

³⁾ Norff. Dipl. I. 27.

Begjæring, for ham selv og Efterkommere, Patronatsret til alle af ham byggede og udhyrede Kirker i de fra Hedningerne vundne Lande ¹⁾).

Hvad Korstoget angaar til det hellige Land, da var upaatvivlelig Meningen, at dette først skulde gaa for sig efter Kongens Kroning. Paven har ganske vist troet, at der denne Gang skulde blive Alvor af Sagen; thi han tilstod Kongen en Tyvendedeel af alle kirkelige Indkomster i hans Rige for tre Aar, naar han havde tiltraadt Toget. Under 19de November 1247 var det at Innocentius gjorde Kongen denne Indrømmelse, som dengang dog undtog Hamars Biskopsdomme ²⁾. Thi af dette indrømmede han under samme Dag Biskop Paal af Hamar, der ogsaa havde taget Korset til det hellige Lands Undsætning, den samme Hjælp for fem Aar ³⁾. Den sidste Bestemmelse blev dog ved et senere Brev af 8de Decbr. s. A. forandret derhen, at ogsaa af Hamars Biskopsdomme Tyvendebelen af de kirkelige Indkomster skulde udredes til Kongen for tre Aar, naar han havde tiltraadt sit Tog ⁴⁾; Biskop Paal, maa man altsaa formode, er paa en eller anden Maade bleven forhindret fra selv at deeltage i Toget.

Der gik et Slags Ny i Europa af Haafons forestaaende Hærfærd. Det var paa denne Tid at Kong Ludvig IX af Frankrige rustede sig til sit Korstog. Han opfordrede Haakon til at forene sig med ham og tilhød endogsaa den norske Konge, som en erfaren Sømand, Anførelsen over de forenede Flaader. Men Haakon undskyldte sig for at modtage dette Tilbud, da der let under en saadan Forening kunde opstaa Splid mellem de Franste og Nordmændene til Skade for det hele Foretagende; det var efter hans Mening tjenligere, at Kongerne drog hver for sig. Ludvig var saa langt fra at føle sig stødt ved dette Afflag, at han tvertimod udstedte Befaling til alle sine Embedsmænd at yde den norske Konge al mulig Hjælp, naar han paa sit Tog til Palæstina anløb Frankrige ⁵⁾. Ludvig tiltraadte i August 1248 sit Korstog, der, som bekendt, havde et saare uheldigt Udfald og endte med Kongens Fangenskab i Ægypten. Af Haafons Tog blev derimod Intet hverken nu eller senere; skjønt man af Innocentius IVs Breve seer, at der endnu i 1252 har været Tale deels om et Omvendelses-tog af Haakon mod de hedenske Sambiter, deels om et Korstog til det hellige Land. Ved Sambiterne, hvis Navnet ellers er rigtigt, forstaaes maaskee kun Finnerne, (i deres eget Sprog Same); og med Hensyn til dem lovede Paven ved Brev af 18de November 1252, at de, hvis de omvendtes til Christendommen, skulde underlægges Haa-

¹⁾ Norsk Dipl. I. 29. ²⁾ Norsk Dipl. I. 31. ³⁾ Norsk Dipl. I. 31. ⁴⁾ Afskr. i det norske Rigsarchiv. ⁵⁾ Torkøi hist. Norv. IV. 253, 254. (Mathæus Paris's Fortælling. Mathæus overbragte selv i 1248 Haakon Kong Ludvigs Brev).

kon ifølge demmes. Dufte, saakremt Ingen anden havde erhvervet sig Ret over dem¹⁾. Med Hensyn til Haakons forestaaende Korsfærd tog Paven ham ved Breve af 12te Decbr. s. A. under den romerske Stols Bestyttelse²⁾. Endog Innocentius's Eftermand, Alexander IV (1254—61) bragte i 1255 igjen Haakons Korsstog paa Bane, og vilde have det forandret til et Korsstog, i Forening med Kong Henrik III af England, imod Fyrst Manfred af Tarent, Keiser Fredrik's Son. Men ogsaa denne Opfordring blev uden Virkning³⁾.

At Haakons Løfte om Korsstog, saaledes den ene Gang efter den anden gik uopfyldt hen, og at den forresten saa myndige og stolte Pave Innocentius IV lod slikt upaataalt, ja desuagtet ved enhver given Leilighed viste Haakon den mest smigrende Velvilje, — dette lader sig ganske vel forklare af Tidsforholdene, af Pavens Stilling til Keiser Fredrik II, dennes Son Konrad IV, og det hohenstaufiske Hus og dets Parti i det Hele. Da Innocentius i 1245 banfattede Fredrik, og erklærede ham affat fra Keiserverdigheden, var det Paven om at gjøre at ophidse alle Europas Fyrster mod ham, og at faa en Keiser udvalgt og opretholdt i hans Sted. Dette faldt ikke let, da Fredrik var mægtig, havde et stort Tilhang og derhos i Statsklogt og Mod vel kunde maale sig med Innocentius. Paven fik i 1246 udvalgt Landgreve Henrik af Thüringen til Modkeiser; men denne blev slagen af Fredrik's Parti og døde det følgende Aar. I hans Sted valgtes i 1247 Biskop helm af Holland. Men ogsaa han laa under for Hohenstaufferne, og maatte ty til sine Arvelande. Under disse vanskelige Forhold fastede Innocentius sit Blik paa Kong Haakon af Norge, om hvis Magt og Dygtighed han, som før sagt, synes at have næret store Tanker. Ifølge den samtidige og vel underrettede Mathæus Paris havde Paven allerede ved Forhandlingerne om Kongens Kroning gjort denne Tilbud om Keiserkronen; og Haabet om at faa ham opstillet som Fredrik's Modstander bidrog sit til den Spielighed og Forekommenhed, Paven ved hiin Leilighed udviste. Haakons Korsstog til det hellige Land havde han vistnok da med Fornøielse forandret til et Korsstog mod Keiser Fredrik som Pavens Fiende. Men han bedrog sig i sit Haab. Da Haakon havde opnaaet Kroningen, og som forhen er viist, havde betalt den med drøie Pengesummer, saa erklærede han, efter Mathæus's Udsagn, ligefrem, at „han altid var villig til at stride mod Kirken's Fiender, men derfor ikke mod alle Pavens Fiender“; og dette, siger Mathæus, havde Kongen under en drøi Ed erklæret for ham selv⁴⁾. Dette har ganske vist fundet Sted i 1248,

¹⁾ Norff Dipl. I. 35. 320, ffri. 316—318.

²⁾ Norff Dipl. I. 35, 36.

³⁾ Rymøf V. I. P. I.

⁴⁾ Torkøi hist. Norv. IV, 265. hvor Stedet af Mathæus anføres.

Da Mathæus opholdt sig i Norge, hvorhen han som Benediktiner- eller Cluniacenser-Munk af St. Alban i England var kaldet for at reformere det forfaldne Kloster paa Nidarholm. Han var yndet af Haakon, hvem han paa sin Side ogsaa roser og kalder en „veltalende, maadeholdende og meget videnskabelig danned Mand“ (vir disertus et modestus atque bene literatus) ¹⁾. Han havde saaledes god Anledning til at kjende Kongens Sindelag, især da Haakon synes temmelig uforbeholdent at have udtalt sine Meninger for Mathæus, der ingenlunde var nogen ubetinget Tilhænger af Innocentius eller af den da raadende pavelige Statskunst i det Hele. Haakon vedligeholdte sin venskabelige Forbindelse med Keiser Fredrik, saalænge denne levede; og skønt efter hans Død 1250, Venstabsforbindelsen med hans Søn, Konrad IV, var mindre varm ²⁾, saa var dog Haakon alt for klog til at ville indlade sig paa det farlige Skridt at gribe efter Keiserkronen. Innocentius har imidlertid, som det synes, ikke ganske opgivet Haabet herom. Han søgte derfor fra sin Side ved smigrende Forekommenhed at holde Haakon i en gunstig Stemning mod sig, medens Kongen, der engang havde gennemstuet Pavenes egennyttige Niemed, vistnok mindst af alt fandt sig opfordret til noget Korstog, hvilket Paven uden tvivl vilde have rettet mod sine egne Fiender, om han end nævnte det hellige Lands Undsætning som dets Maal. Haakon modtog derfor Pavenes smigrende Opfordringer med Høflighed, men uden at lade sig bestikke af dem, og Paven taug til Haakons Udflugter og Forhalinge, fordi han indsaa, at han her intet kunde udrette ved Trudsel og Tvang, og nødig vilde skaffe sig flere Fiender paa Halsen, end han allerede havde. Naar man betragter Forholdene fra dette Standpunkt, indseer man let, hvorledes Haakon kunde vove, og ustraffet vove, at lade sine Korstogsplaner dø ganske hen, efterat derom i meer end 10 Aar Underhandlinger vare drevne med den romerske Stol.

Før sin egen Samvittighed kunde Haakon saameget hellere forsvare denne sin Fremfærd, som hans Løfte om Korstog til det hellige Lands Undsætning, efter hvad allerede er fortalt, engang af Pave Gregorius IX (i 1241) var blevet forandret til et Løfte om at kjæmpe mod de Hedninger, der vare hans Lands Naboer. Dette sidste Løfte lod Haakon heller ikke upaaagtet, om man end ikke finder, at det har ledet til noget egentligt Korstog. Det er allerede yttret, at Haakon ved hine Hedninger nærmest har sigtet til Finnerne i den norfke Finmark, ligesom ogsaa at disse rimeligviis have været meent ved de hedenske Sambit'er, som Pave Innocentius i 1252 bød at skulle udbelægges Haakon, hvis de af ham christnedes. Finnerne lige hen til Gandviken eller det hvide Hav betragtedes vistnok fra ældgammel Tid

¹⁾ Torf. IV. 254.

²⁾ H. S. S. c. 275.

som skattpflichtige under Norges Kongedømme; men Forholdet mellem disse halvvilde Nomader og Norges Rige var ganske løst og ubestemt. Ingen Forsøg synes hidindtil at have været gjorte til Christendommens Udbredelse blandt dem. Med Malanger-Fjorden regnedes Finmarken at tage sin Begyndelse, og nord for den fandtes endnu ikke nogen Kirke. Den lidt sydligere liggende Kirke i Lengjovik (Lenvik) var da den nordligste i Norge, og ansaaes for den nordligste i Verden ¹⁾). Kong Haakon udstrakte først Christendommen længer mod Nord. Han lod nemlig bygge en Kirke i Trums (Tromsø), christnede Folket deromkring og dannede saaledes det første Kirkefognd af Finner paa disse Kanter ²⁾). Denne St. Mariæ Kirke i Trums regnedes siden blandt de kongelige Kapeller, til hvilke Kongerne havde Patronatsret, og den kan paa en Maade betragtes som Moderkirke i Finmarken.

Det var paa denne Tid, at Mongolerne eller, som de ogsaa kaldtes, Tartarerne begyndte sine Herjetogte i Gardarike eller Rusland, hvilke endte med de russiske Fyrstendommers Underkastelse. Mange tschudiske Vjærmer — et med Finnerne nær beslegtet Folk — flygtede ved den Velighed til det norske Finmarken, og bleve modtagne af Haakon, der lod dem christne og gav dem Bopæle i Malanger ³⁾). Den Kirke, som det heder at han byggede i Dfote ⁴⁾), har rimeligviis ogsaa været reist med Hensyn til de i det Indre af Fjorden bosatte eller omvandrende Finner. Tiden da Haakon foretog dette, angives ikke med Bestemthed, men af de før nævnte Hævebreve maa man slutte, at det har været omkring 1250. Det egentlige Norges Grændser udvidebendes saaledes mod Norden til Rvænangerfjord.

At Erkebiskoppen af Nidaros herved har staaet Kongen kraftigen bi, kan ikke betvivles. Det nychristnede Landstrog lagdes ogsaa — som naturligt var efter dets Veligheden — under Nidaros's Biskopsdømme, og Finmarkens Indordning under dets Omraade fik først fra nu af nogen egentlig Betydning. Om Fremgangsmaaden ved denne Christendomsudbredelse er forresten ingen Oplysninger levned. At hovedsageligen Tvang har været anvendt, og at Omvendelsen har været høist overfladisk, er der al Grund til at antage. De benyttede Christendoms lærere have naturligviis været norske, der lidet eller intet have forstaaet af Finnernes Sprog. Hedningernes Daab har uden tvivl været Hovedsagen i Omvendelsesværket, og de Døbtes Nærvarrelse ved den af de norske Præster forrettede Gudstjeneste Tegnet paa, at de vedligeholdte sin Christendom. Grundvolden var imidlertid lagt til Evangeliets Udbredelse blandt Finnerne, og med det samme til en

¹⁾ Rimbegla 330.

²⁾ G. G. S. c. 333.

³⁾ G. G. S. c. 333.

⁴⁾ G.

G. S. c. 333.

fastere Sammenknytning mellem dem og Nordmændene. Haakons Foretagender i denne Retning ere saaledes mærkelige, om end mange Aarhundreder siden maatte hengaa, før nogen sand Christendomskundskab blev Finnerne til Deel, eller deres Sammenknytning med Nordmændene kom til at øve nogen kjendelig Indflydelse paa deres Dannelsesstand.

Kong Haakon Haakonsøns Forhandlinger med Kirken i Anledning af hans Kroning og hans Korsløste vise, at han var gjennemtrængt af sin Farfaders, Kong Sverrers, Aand og Anskuelse. Han stod strengt paa Kongedømmets Selvstændighed ligeoverfor Kirken. Han udledede dets Høihed og Ret umiddelbart fra Gud og styede ethvert Skridt, der kunde tydes hen til en Erkjendelse af Kirkens eller Pavenes Overhøihed. Han lagde Bøgt paa Kongens Indvielse til sit oplysede Kalb ved Kirkens Velsignelse, ligesom og paa det, at Kongearvesfølgen ikke skulde stride mod Kirkens Lov og frænkens berettigede og fornuftige Anskuelse med Hensyn til Egteskabselens Forret der- som i anden Arvegang. Men han vilde ikke, at hiin Indvielse i Almindelighed, eller, for hans egen Person, hans Fødsels mangels Udslettelse ved Kirkens eller Pavenes Magtfulde skulde kjøbes ved nogensomhelst Kongedømmets Fornedrelse. Han visste Kirken som Paven al tilbørlig Agtelse og Ærbødighed samt var rundhaandet i sine Gaver til begge. Men han streb til samme Tid mod enhver hierar- chisk Anmaselse, der vilde gjøre Indgreb eller Skaar i den Myndig- hed, som han ansaa for at være Kongedømmet ved Guds og Landets Lov hjemlet til Befordring af Undersaatternes Bedste. Han vidste endelig paa en fornuftig Maade at skjelne mellem Pavenes personlige og Kirkens almindelige Gavn, at befordre dette uden at lade sig blende ved hint, og overhovedet at sætte en beskeden men hæderlig Virksom- hed for sit Folks sande Lyk og sine hedenske Naboers Omvendelse over en meer glimrende Optræden i en tvivlsom Kamp enten for det fjærne hellige Lands Befrielse, hvilken Europa ikke længer med nogen sand Iver omfattede, eller for en Keiserkrone, hvilken Paven i sin Hevntørst frembød til hver den Fyrste, som maatte ville laane ham sin Arm mod de forhadte Hohenstaufere. Og i hele denne sin Mod- stand mod Hierarchiets Overgreb og Pavenes Egennytte udviste Haa- kon en Klogskab, et Maadehold og en fin Følelse for Ret og Sam- melighed, der gav ham Seiren uden at paabyrde ham Kirkens Brede og Forfølgelse.

42.

Kong Haakons og Erkebiskop Sigurds kirkelige Lovgivningsvirksomhed.

Medens Erkebiskop Sigurd stod i Spidsen for den norske Kirke blev ved hans og Kong Haakons Samvirken visse vigtige Bestemmel-

fer gjorde med Hensyn til den norske Christenret. Dette kan slutes deraf, at det i en Retterbod (Forordning), udstedt den 14de Septem-ber 1327 af Kong Magnus Eriksson, eller rettere paa den umyndige Kon-ges Vegne af hans Drotsete Erling Vidkunsson, heder: „at den Christen- ret, som den verdelige Herre Kong Haakon den Gamle, vor For- fader, og Her Sigurd, Erkebiskop i Nidaros, med de bedste Mænds Raad og Samtykke, som dengang vare i Riget, forordnede at skulle gjælde, — den skal nu holdes alle Mænd imellem“ ¹⁾. Det er tydeligt, at med denne Christenret forstaaes den samme, som i en ældre Retterbod af Kong Erik og Hertug Haakon, Magnus Ra- gabsters Søner, af 14de Mai 1290 kaldes: „den gamle Christen- domsbolk“, og om hvilken der siges, at den var gjældende før Over- eenskomsten i Lunsberg (9de Aug. 1277) mellem deres Fader Kong Magnus og Erkebiskop Jon ²⁾, — og den samme, som i Kong Haakon Magnussons Retterbod af 28de Juli 1316 nævnes: „den Chris- stendomsret, som fra gammel Tid har gjældet, dog hverken den, som Kong Magnus vor Fader lod sammensætte, eller den, som Erkebiskop Jon lod sammensætte, men den som før var“ ³⁾. Men hermed kan da ingen anden Christenret menes, der udgjør anden og tredie Part i Kong Haakon Haakonssons Bearbejdelse af den ældre Frostathingslov ⁴⁾, og som ligeledes findes tilføjet flere gamle Haandskrifter fra det 14de Aar- hundredes Begyndelse af Kong Magnus Rabgasters Landslov. Det er atfsaa denne Christenret, som Kong Haakon og Erkebiskop Sigurd med de bedste Mænds Raad og Samtykke forordnede som den gjældende.

Man bør dog ikke forstaa dette, som om Haakon og Sigurd have forfattet den fra ny af. Næsten alle dens vigtigere Bestemmelser fin- des allerede i den saakaldte Sverrers Christenret ⁵⁾, et Udkast, som det lader, istandbragt, hvad det væsentligste Indhold angaar, i 1190 og da forelagt Kong Sverrer, Erkebiskop Erik og de øvrige daværende norske Biskopper ⁶⁾. Men dette Udkast er atter intet andet end en løs Sammenflikning af tvende ældre Christenretter, nemlig: den Gulathingis Christenret, der udgjør Christendomsbolkten i den ældre Gulathingis- lov ⁷⁾, og en Frostathingis-Christenret, hvilken sidste man igjen har af Grund til at antage for at være i Hovedsagen Erkebiskop Eysteins Guldfæder, det vil sige: den nye Christenret, Eystein fik vedtagen i Throndelagen istedetfor den gamle, Olaf den Helliges, der fandtes indført i den Frostathingis-Lovbog, som Kong Magnus den Gode lod skrive, og som kaldtes Graagaas ⁸⁾. Man maa uidentvilt forklare sig dette indviklede Forhold paa følgende Maade. Kong Sverrer har i

¹⁾ N. g. L. III. 153.

²⁾ N. g. L. III. 17.

³⁾ N. g. L. III. 117.

⁴⁾ N. g. L. I. 129—156.

⁵⁾ N. g. L. I. 409—434.

⁶⁾ S. o. f.

S. 273 f.

⁷⁾ N. g. L. I. 3—20.

⁸⁾ S. o. f. S. 262 ffet. 273.

sin Tid været saa langt fra at finde Erkebiskop Eysteins Christenret fuldkommen forfæstelig, at han tværtimod i mange Stykker, i Alt hvor ved der intet utilbørligt Indgreb gjordes i Kongedømmets Ret, har billiget den, ja endogsaa ønsket den med visse Afændringer gjort gjældende i alle Norges Lagdommer, hvilket sidste vel ogsaa allerede forud har været Erkebiskop Eysteins Hensigt. Hermed er man imidlertid ikke kommen paa det Reue i Eysteins Dage, rimeligviis fordi Kongen har villet have bortskaaet af den, som uforeneligt med Kongedømmets Ret, mere end Erkebiskoppen har villet tillade. Neppes er man heller kommen til noget afgjørende Stridt paa Mødet i 1190; og den saakaldte Sverrers Christenret blev — i hvo der end nærmest har istandbragt den: Kongen eller Biskopperne — aldrig, som det synes, nogen ordentlig vedtagen Lov. Den blev, høiest taget, en Antydning til, hvorledes den ældre Christenret muligen kunde forenes med Erkebiskop Eysteins yngre Guldsjæder, til en fuldstændigere, mere tidsvarende og for hele Norge gjældende Christenret. Som dette Udkast fremstillede et Slags ufuldkommen Sammenlemning af Eysteins og den gamle Gulathingssløvs Christenretter for Gulathingsslagens Vedkommende, saaledes har man maattet tænkt sig, at lignende skulde istandbringes for de øvrige Lagdommer, og paa en Maade en omfattende Forbedring af alle Landets Christenretter, ad Lovgivningens almindelige Vej forberedes. Muligt kan man ogsaa tænke sig, at Kong Sverrer virkelig gjennem det fremlagte Udkast havde antydnet, hvad han af Eysteins Christenret var villig til at stadfæste, og hvad han fordrede bortskaaet. En saadan Fremgangsmaade i det Hele maatte anses for stemmende med Norges Statsforfatning, og vilde have kunnet lede til et baade for Stat og Kirke gavnligt Endemaal. Men om nu end et saadant Forsæt kan have været i Gjære, — vist er det, at det strax efter indtrædende voldsomme Brud mellem Kongen og Erkebiskoppen standsede den hele Plans Udførelse, og under den kirkelige Forvirring, som raadede i Sverrers følgende Regjeringsaar, gaves ingen Leilighed til, paa ny, at bringe den i Gang.

Da den norske Kirke efter Sverrers Død, igjen kom i Rolighed, og Orden, har ganske vist en stor Ubestemthed raadet i dens Lovgivning. De gamle Christenretter maatte forekomme Geistligheden kun lidet at fyldestgjøre den canoniske Rets Fordringer; og Erkebiskop Eysteins Christenret, som nogenlunde kunde agtes at gjøre det, blev stikferligen ikke nu meer end for i alle Stykker godkjendt af Kongedømmet. Imidlertid havde den sidste vundet et Slags fortrulig Anseelse deels som den i Frostathingsslagen, og i Erkebiskoppens eget Biskopsdømme ved Brugen — om end med nogle Afændringer — hevede; deels som den, Kong Sverrer havde erkjendt for den fuldkomneste og

villet i Hovedsagen lægge til Grund ved den paatænkte Forbedring af det hele Riges Kirkelovgivning. Dette har vel gjort, at den ogsaa i de øvrige Lagdommer tidlig har været benyttet som en Hjælperet, naar de ældre Christenretter ved indtrædende Tilfælde fandtes ufuldstgjørende; og der bliver saaledes stor Sandsynlighed for, at en Frostathings Christenret, i Hovedsagen stemmende med den, som endnu i den ældre Frostathingslov er os bevaret, ikke alene har været til, men ogsaa nydt en meget udbredt Anvendelse i Norge, med Kongedømmets udtryffelige eller stiltiende Samtykke, dengang da Haakon, efter at være bleven Norges Ænestyre, begyndte sin kraftigste Styrelsesvirksomhed.

I denne indtog Forberedelsen af en gennemgribende Forbedring i Norges Love en vigtig Plads ¹⁾. Meget i Lovene var blevet forældet, stemmende ikke meer med Tidens Aand og passede ikke meer paa de bestaaende Forhold, saaledes især som disse under de indre Uroligheder havde udviklet sig. Betydelige Forandringer maatte foretages; men det laa i Haakons sindige Karakter, at han kun vilde lade dem langsomt og paa en forfatningsmæssig Maade indtræde. Først og fremst bestode han sin Opmærksomhed paa Frostathingsloven, der uden tvivl har udmærket sig fremfor de øvrige Landslove ved Fuldstændighed. Han fik vedtaget vigtige Forandringer i og Tillæg til denne, og ordnede desuden hele Lovbogen paa en ny Maade. I Forbindelse hermed maatte naturligviis fastsættes, hvorledes den Christenret skulde formes, som i den nye Lovbog blev at optage. Dette var ikke alene Kongens, men ogsaa Erkebiskoppens Sag. Nærmest laa dem Erkebiskop Eysteins Christenret, saadan som den i Sverrers Tid uden tvivl var bleven tillempet, og som den ved længere Tids udbredte Anvendelse allerede havde vundet et Slags Hevd. Den maa de have enet om at indføre i den nye Frostathingsbog, og det efter al Rimelighed saa godt som uforandret, kun med enkelte nødvendige Tillæg. Vedtagen tilligemed den nye Lovbog af Frostathingsmændene efter Kongens og Erkebiskoppens Forslag, fik den nu fuldkommen Lovgyldighed for Frostathingslagens Vedkommende.

Men derved er man rimeligviis ikke bleven staaende. Kongen og Erkebiskoppen have ad lovlig Vej faaet dens Anvendelse udvidet til alle Norges Lagdommer, saaledes at den der blev sideordnet eller endogsaa paa en Maade stillet over de ældre Christenretter. Det er nemlig ifølge senere stedfindende Forhold rimeligt, at de ældre Christenretter, udenfor Frostathingslagen, vel ikke ganskeattes ud af Kraft ved den nye, men at en Tillempling og Fuldstændiggjørelse af dem efter denne vedtoges. Mange af de ældres særegne Bestemmelser

¹⁾ S. S. S. c. 332, ifrt. m. N. g. L. I. 121—127, II. 174, 175.

kunde saaledes blive staaende ved Magt, navnlig i Punkter af mindre kirkelig Vigtighed, naar de kun ikke paafaldende strede mod de i Frostathings-Christenretten opstillede væsentligere kirkelige Grundsætninger. Denne Christenret, der i det Hele maa kaldes maadeholdende hierarkist, blev saaledes paa Kongens og Erkebiskoppens Foranstaltning gjort til et Slags Normal-Kirkelov for hele Norge.

Paa denne Maade bør man uden tvivl i det Hele forklare sig Kong Haakons og Erkebiskop Sigurds Birken for Kirkelovgivningen. Kongen har da i Kirkeloven stræbt at forberede og tilvejebringe den Enhed, der vistnok allerede foresvævede ham som ønskelig og udsørgbar med Hensyn til Landsloven i Almindelighed, og for hvis Gjennemførelse i denne Udstrækning han maastee har tænkt sig den forbedrede Frostathingslov som den, der skulde danne Grundlaget. At vigtige Forarbejder til en saadan gennemgribende Lovreform har været i Gang allerede under Haakons Styrelse, er sikkert; dens fuldkomne Istandbringelse var imidlertid forbeholden hans Søn og Eftermand.

Med Hensyn til Tiden, da Kong Haakon og Erkebiskop Sigurd gjorde hiin Anordning om Christenretten, synes een Omstændighed veisledende. I Frostathingslovens Christenret, saadan som den findes i Haakons forbedrede Frostathingsbog, omtales Jærnbyrd som endnu staaende ved Magt ¹⁾. Men dette Beviismiddel blev, som før sagt, affattet af Kardinal Wilhelm i 1247. Hiin Bearbejdelse af Christenretten ligesom den hele Haakons Frostathingsbog maa sølgelig være ældre end 1247, og dens Affattelse falder da sandsynligviis mellem 1240 og 1247; thi at den skulde have gaaet forud for Hertug Skules Død, er lidet rimeligt. I 1244 var Kongen hele Sommeren i Thronshjem ²⁾ og da er muligen den forbedrede Frostathingsbog og med den Christenretten lovtagen paa Drething eller Frostathing ³⁾.

43.

De islandke Biskopsstole besattes fra Norge, og Islands Underkastelse under Norges Konge forberedes herved.

Under Sigurds Metropolitanstyrelse, indtraadte for første Gang det Tilfælde, at begge Islands Biskopsstole bleve besatte fra Norge og med Nordmænd, da de tidligere, som ovenfor er viist, ligesom Biskop Jøseifs Tid, uheldigvis havde været besatte ved Islændernes eget Valg og med Indfødt. Denne Afvigelse fra den gamle Skik stod i nær Forbindelse med Kong Haakon Haakonsøns allerede fra hans tidligere Regjeringsaar af nærede Plan, at underkaste Island Norges Kongedømme, — en Plan, som de indre Fejder mellem Dens

¹⁾ N. g. L. I. 145. ²⁾ S. S. C. c. 246. ³⁾ N. g. L. I. 126.

Høvdinge, og disses mangen Gang høist lovløse og voldsomme Fremfærd fra først af synes at have vaakt, og hvis Udførelse virkelig lykkedes mod Slutningen af Haakons Styrelse. For ret at tydeliggjøre os de Forhold i den islandste Kirke og i den islandste Forfatning i det Hele, som fremkaldte den ankydede Forandring med Hensyn til de islandste Biskoppers Valg, maa vi gaa noget tilbage i Tiden.

Den seneste her berørte Begivenhed i den islandste Kirke, var de forargelige Stridigheder mellem Biskop Gudmund Aresson af Hole (fra 1203) og flere af Nordlandets Høvdinge. Striden gik saa vidt, at de sidste bemægtigede sig Biskopsstolen og saa godt som berovede Gudmund al hans Myndighed. Gudmund maatte i den Anledning, som forhen er fortalt, ifølge Erkebiskop Thorer's Stævning, begive sig til Norge i 1214, og her forblev han i flere Aar, uden at hans Sag kom til nogen bestemt Afgjørelse. Det synes nemlig som om baade Thorer og hans Eftermand Erkebiskop Guttorm have fundet Gudmunds Fremgangsmaade i flere Stykker uforsvarlig eller i alle Fald høist uforsigtig, og derfor følt Betænkelighed ved at stride ind med Kirkens fulde Myndighed til hans Fordeel. Imidlertid maa dog Erkebiskop Guttorm have sævnet nogenlunde paa Sagen; thi i 1218 kunde Gudmund atter vende tilbage til Island og tage Hole Stof i Besiddelse.

Men aldrig saasnart var dette skeet, før de gamle Døtrin fornyedes, og Høvdingerne Arnor Lumesson og Sighvat Sturlasson fordrev ham fra hans Biskopsstol. Da Arnor kort efter 1221 forlod Island og døde i Norge, vendte vel Gudmund tilbage til Hole. Men han var ikke af Skade bleven klog; han fremturede i sin gamle uforsnuftige Udfærd, og gav en saadan Mængde af alffens Paf Tilhold ved Biskopsstolen, at ikke alene dennes Forraad snart fortaeredes, men endog de omkringboende Bønder begyndte at føle sig usikre og frygte Overlast. Disse henvendte sig til Lume, den ovennævnte Sighvats Søn, en raast men overmodig Yngling; og da han var traadt i deres Spidse, lode de Biskoppen sige, at denne skulde bortvise den unyttige og farlige Mennekehob, der omgav ham, eller ogsaa vilde Bønderne reise sig og jage den afsted. Paa dette Budskab flygtede Biskoppen selv med hele sit Slæng fra Hole, og Lume tog der sit Sæde. Gudmund tyede med sit Følge til Malmö, en Ø i Skagaffjorden. Herfra gjorde en Deel af hans væbnede Folk i en mørk og stormfuld Vinternat et uventet Angreb paa Hole, tvang Lume Sighvats Søn til at give sig i deres Hænder og dræbte ham (Febr. 1222). Dette sidste skeb vistnok mod Gudmunds Villie; men han havde dog givet Anledning til Drabet og maatte nu frygte Alt af den mægtige Sighvat Sturlassons Hevn. Biskoppen flygtede derfor længer ud i Havet til den

ffjerne Grimsø, fulgt af 80 bevæbnede Mænd og 30 Tiggere af begge Rjøn. Men Sighvæt opsogte ham med 300 Bæbnede, tog ham fangen efter en blodig Kamp og tvang ham til at drage over til Norge.

Gudmund ankom did i 1222, og forblev der flere Aar i Laandsflygtighed. Han klagede for Erkebisfop Guttorm; men denne fandt hans Sag faa mislig, at han endogsaa erklærede, at Gudmund maatte suspenderes fra Embedet, hvis han ikke erholdt Paven's Dispensation. Gudmund henvendte sig da til Paven og lod deene ved en Prest overrække en skriftlig Fremstilling af sin Sag. Men heller ikke Paven fandt Gudmunds Afsærd som Bisfop tilbørlig, og han skal have givet hans Sendebud det Svar: „si vult cedere, cedat“ (vil han vige, da vige han), hvorved Paven naturligtviis har villet tilraade Bisfoppen frivilligen at neblægge sit Embede, hvortil da Paven paa Forhaand lovede sit Samtykke. Gudmund vilde dog ikke lytte til dette Raad, og da det imidlertid ogsaa havde lyffets ham at stemme Guttorms Eftermand, Erkebisfop Peter, gunstigere for sin Sag, saa vendte han under dennes Beskyttelse i 1226 tilbage til Island. Her fandt han nogen Understøttelse hos Sighvæts tvende Brødre Snorre og Thord Sturlasfønner, og ved den sidste velvillige Mellemkomst fik han i 1228 Sighvæts og dennes Søns Sturlas Tilladelse til at vende tilbage til Hole. Herfra blev han dog strax efter igjen fortrængt af Kolbein Unge, en Søn af hans gamle Fiende Arnor Tumesføn. Nu gav han sig til at reise om paa Bisfop's i sit Bisfopsdømme, men dvalede længe paa hvert Sted og var som sedvanligt ledsaget af en Mængde Vægjængere af alle Slags. Da Bønderne knurrede og klagede over det meget Besvær, som denne Bisfoppens Omflakken voldte dem, tog Kolbein heraf Anledning til med Magt at adsprede hele hans Følge og indespærre ham selv paa Hole med tvende Klerker til Selskab. Dette skeede i 1229, og i denne Tvang blev Gudmund holden i to Aar. Derpaa begyndte han igjen at streife om med sit sedvanlige Følge endogsaa udenfor sit Bisfopsdømme; men meer end eensgang blev han tvungen deels af enkelte Høvdinger til at stille sig fra det Slæng der fulgte ham, deels af de sammenrottede Bønder til at lade sine paatænkte Besøg fare.

Bed Erkesædet i Nidaros var man ikke uopmærksom paa disse Uordener i Hole Bisfopsdømme. Medens Erkestolen stod ledig efter Thorer den Throndisfes Død 1230, udfærdigede Nidaros's Chorsbrødre en Stevning til Gudmund, og Kong Haakon samt Skule Jarl en lignende til hans verdslige Modstandere, at indfinde sig i Norge; men dette Skridt synes ingen Følger at have havt. Da Sigurd var bleven Erkebisfop, gjentog han i 1232 Stevningen i strenge Udtryk, og

suspenderede tillige Gudmund fra hans Embede. Uagtet Gudmund ikke indfandt sig i Norge, og ikke heller opgav sit Embede, saa virkede dog Erkebiskoppens Mellemkomst sit til, at et Forlig kom i Stand mellem Gudmund paa den ene Side og Sigvæt og dennes Søn Sturla paa den anden, og Gudmund havde den Tilfredsstillelse, at den stolte Sturla paa sine egne og sin Faders Vegne, for at udfone deres begges Brøde mod Kirken, anderkastede sig i 1233 en Pilegrimsreise til Rom, hvor han i Pönitens lod sig pidske ved de fornemste Kirker, og hvorfra han først kom hjem til Island i 1235. Biskop Gudmund fristede imidlertid en sørgelig Tilværelse. Allerede længe ilde anseet af de fleste Hovdinge, og ikke stort bedre af Bondealmuen, derhos ved det almindelige Misnøie hindret i de vigtigste Dele af sin biskoppelige Virksomhed, og nu til Dvermaal gammel, svagelig og blind, klyngete han sig alligevel med haardtakket Egenfind fast ved et Embede, som han var aldeles ude af Stand til endog blot nogenlunde forsvarligen at bestyre. Han tilbragte sin Tid med Bøn og Sang og med at høre Helgenes Levnetsbeskrivelser förelæste. Han nød vel ogsaa den forfængelige Glæde, at høre sin egen Hellighed lovpriist af enkelte taabelige Beundrere i sin nærmeste Omgivelse. Men til Opfyldelsen af sit Kalds Pligter var han saa uskiftet, at han ikke engang kunde forrette de ham paaliggende geistlige Vielser uden paa den Maade, at en Diaconus maatte oplæse Vielsesordene, medens han selv meddeelte Haandspaalæggelsen. Dette var i den Grad stridende imod de canoniske Regler, at Paven, da han ved Erkebiskop Sigurd blev underrettet derom, ikke alene maatte befale Gudmund selv midlertidig suspenderet fra Embedet, men endogsaa de Klerker, der paa den anførte Maade havde modtaget sin Indvielse, ligeledes suspenderede fra de med Ordinationen følgende Forretninger. Man stred i hine Tider meget nødigen uden i Tilfælde af de groveste kirkelige Forbrydelser, der medførte Bansstraf, til en Biskops Suspension, end sigte til hans Affattelse, da man nemlig frygtede det for Kirken skadelige Anstød, som derved kunde gives, og man stræbte gjerne at formaa Bedkommende til en frivillig Fratvædelse. Men en saadan Vemfældighed havde allerede eengang og maastee oftere paa den halstarrige Gudmund viist sig virksom. Nu maatte der gribes til det haardere Middel for at hindre større Forargelse og forebygge Hole Biskopsstols fuldkomne Vdelæggelse. Sagen var allerede, som før er sagt, i 1232 forberedt fra Erkebiskop Sigurds Side; og Pave Gregor IX udstedte endelig under 11te Mai 1237 tvende Skrivelser til Erkebiskoppen, hvori det paalagdes denne, hvis Gudmund slet ikke kunde formaaes til fri-

1) Norff Dipl. I. 14, 15.

villig at fratræde, da at suspendere ham uden Appel og forordne ham en duelig Medhjælper ¹⁾).

Gudmund oplevede dog ikke Udførelsen af denne pavelige Befaling. Allerede før den var udstedt, døde han i Hole den 16de Marts 1237, 77 Aar gammel, efterat have været Biskop i 34 Aar. Han havde altid sagt, at enhver kristen Mand burde dø paa den hære Jord; overeensstemmende hermed blev han i sin Dødsstund lagt blottet paa en afstret Fjæl, og der ubaandede han ²⁾). Vi have dvælet noget længer ved Biskop Gudmund Aresøns Levnet, deels fordi det i flere Henseender er betegnende for Tidsalderens Tænfemaade, deels fordi denne Mand's mange Misgreb upaatvivlelig virkede sit til den islandste Kirkes paafølgende større Afhængighed af Moderkirken i Norge. Saa uskiftet Gudmund havde vist sig til at føre den biskoppelige Styrelse, og saamange bittere Modstandere han ved sin uforstandige Færd havde vaft sig i og tildeels ogsaa udenfor sit Fædreland, saa havde han dog vedligeholdt et Helligheds Ry lige til sit Sidste. Sighvæt Sturlason og Kolbein Arnorsøn Unge havde begge været hans bitterste Fiender; men da det kom til Strid mellem dem, ønskede dog begge at have den hellige Mand i sin Flok, og Gudmund, som her ikke var sin egen Herre, men maatte vælge een af to, fulgte Kolbein. Dette Ry for Hellighed forsøgedes, som sedvanligt i slike Tilfælde, efter hans Død, saaledes at han snart blev en sand Folkehelgen, hvis Undergjerninger fandt Tiltro ikke alene overalt paa hans Fædrenes, men ogsaa hos mange i Norge. I 1314 bleve hans Been optagne og strinlagte som Gjenstand for offentlig Tilbedelse. Han var den tredje islandste Biskop, som nød denne Ære. Jon Dgmundsøn af Hole og Thorlak Thorhallsøn af Staalholt havde nydt den før Gudmund ³⁾). Begge hine stode dog som Biskopper langt over denne.

Meget forskjellig fra Gudmund var hans Samtidige i Staalholt, Biskop Magnus Gissursson. Denne var selv en rig Høvding og derhos hørende til en af sit Lands mægtigste Ætter. Han var bleven oplært af den hellige Thorlak, havde i 1201 været Gudmunds Medheiter til Hole Stol og havde besøgt Rom i 1202. Da Magnus, efter at være bleven indviet i 1216 af Erkebiskop Guttorm ⁴⁾), havde tiltraadt Staalholt's Stol, fulgte han ganske de tidligere islandste Biskoppers Afærd, blandede sig ikke, ved at tage Parti, i nogen af

¹⁾ N. Dipl. I. 14, 15.

²⁾ Om Biskop Gudmund se Finn Joh. hist. eccl.

Isl. I. 335—361, efter Sturl. S. p. 3—5 paa forskjellige Steder, og den ulikstiftigere Biskop Gudmunds Saga. „Vir omnium iudicio officio par, nisi id gessisset“ Finn Joh. I. c. 359.

³⁾ S. o. f. S. 163 og 292. ⁴⁾ S. o. f. S. 337.

de indenlandske Stridigheder mellem Høvdingerne, men optraadte overalt hvor han kunde som Mægler mellem de Stridende, og det med al den Indflydelse, som baade hans mægtige Forbindelser samt personlige Rigdom, og hans biskoppelige Verdighed skjenkede ham. Han viste sig i Tæt og Alt som den fødte Høvding, der vidste at opretholde sin Anseelse ligesaa vel blandt sine verdslige Standsbrødre, som hos sit underordnede Presteskab, og afgav saaledes en Modsatning til den hellige Gudmund med hans lidenskabelige Kjærlighed til Tiggere og hyfflerke Løsgjængere samt med hans stridige Opsættighed mod de raadende Høvdinger.

Alligevel gav ogsaa Biskop Magnus Anledning til Erkebiskoppens Indblanding i hans Embedsførelse. Han foretog i 1224 paa egen Haand nogle Forandringer i Messetjenesten i sit Biskopsdømme ¹⁾, over hvilke der blev ført Anke for Nidaros's Erkestol, rimeligviis af Biskop Gudmund, som dengang opholdt sig i Norge i Landflygtighed. Denne Anke havde til Følge, at Erkebiskop Peter, Gudmunds Betskytter, med denne, da han i 1226 vendte tilbage til Island, sendte Magnus Breve, ved hvilke han suspenderedes fra sit Embede og stævnedes for Erkebiskoppen ²⁾. Magnus forhastede sig dog ikke med sin Reise, og Aaret efter 1227 døde Erkebiskop Peter. Men da Peters Eftermand, Erkebiskop Thorer, gjentog Stævningen, maatte Magnus adlyde og drog i 1229 til Norge, hvor hans Ophold, paa Grund af Thorer's mellemkommende Død, forlængedes i flere Aar. I denne Magnus's langvarige Fraværelse fra sin Stol maa man uden tvivl søge Grunden til, at Gudmund paa denne Tid findes oftere at have besøgt forskellige Dele af Staalholts Biskopsdømme, omgivet paa sin sedvanlige Viis af et talrigt og for Bønderne byrdefuldt Tiggerfølge. Men da Sigurd Eindridessøn var bleven Erkebiskop, vendte endelig Bladet sig atter til Biskop Magnus's Fordeel, idet denne blev igjen indsat i sit biskoppelige Embede og i 1232 vendte tilbage til sin Stol, medbringende Biskop Gudmunds Suspension.

Forholdet mellem disse tvende islandske Biskopper maa saaledes heelt igennem have været spændt eller endog fiendtiligt, — noget som nødvendigviis maatte have en ufordeelagtig Indflydelse paa Kirkens Tilstand paa Island. Man faar ogsaa ved at læse den samtidige Sturlunga-Saga det Indtryk, at skønt Island ikke manglede Prester, der, ligesom begge Biskopperne, vare vel oplærte i den Tids geistlige Kundskaber, saa var dog de flestes Adfærd og Levnet høist ukirkeligt og anstødeligt, ligesom Sedeligheden hos det hele Folk, baade Høie og Lave, var i det yderligste Forfald. Den største Løsgængelighed og Tilslidsfattelse af Egteskabets religiøse Hellighed gif Haand i Haand

¹⁾ Jøel. Ann. 100.   ²⁾ Jøel. Ann. 100.

med Eddrud, Vøstebud og al den Grumhed i Dverfsald, Ran, Drab, Nordbrand, Lemlæstelse, som utoilede indre Feider mellem stolte, herskesyge og underfundige Høvdinge i hine Tider naturligen medførte. Ved Siden af en forunderlig men derhos ubændig, sig selv fortærende Kraft aabenbarer sig en fast utrolig Sedernes Fordærvelse og Mangel paa sandchristelige Livsgrundsætninger; og man støder i hiin Saga, der stiller os saa mange Personligheder, og det ypperlig begavede Personligheder, for Die, kun paa yderst faa, hvis Karakter og Wandel viser sig blot nogenlunde uplettet. Man føler, at man her læser en Fristats Historie, med hvis sande Frihed det i Grunden allerede er forbi, og hvis ydre Selvstændighed, fordi den ikke længer støttes af indre Drøden, rebelig Almeenaand og moralsk Kraft, raver sin Undergang imøde. En enig og fornuftig Samvirken af Kirkens Formænd, af de tvende Biskopper, kunde muligen endnu have filllet sig hemmende mod Fordærvelsen; men en saadan Samvirken, seer man, manglede. Biskop Magnus Gissursøn døde den 14de August 1237. Der bemærkes om ham, at han var den sidste egtegifte islandsk Biskop i det katholicke Tidsrum ¹⁾).

Begge Islands Biskopsstole stode saaledes paa een Gang ledige. Begge de sidste Biskoppers Alderdom og tillige den enes, Gudmunds, Suspension havde foranlediget, at man allerede i deres levende Live havde været betænkt paa at udsee enhver af dem en Efterfølger. Man havde i 1236 til Skaalholt valgt Magnus Gudmunds søn, til Hole Bjørn Hjaltes søn, og begge havde samme Aar i hinandens Følge begivet sig til Norge, for at erholde sit Valgs Stadfæstelse og derpaa sin Indvielse af Erkebiskoppen ²⁾).

Ingen af dem kom imidlertid til at opnaa dette. Beslutningen til en Forandring i de islandsk Biskopsstoles Besættelsesmaade synes nemlig nu at være kommen til Modenhed, og at være fremskyndet ved de Planer til Islands Indordning under Norges Kongedømme, hvilke meer og meer havde udviklet sig hos dette Riges Styrere.

Tanken om at lægge Island under Norges Kongedømme opstod først hos Skule Jarl i de første Aar af Haakons Styrelse. I Aarene 1217 og 1218 havde paa Islands Sønderland adskillige Voldsomheder været øvede af de mægtige Oddverfer, Efterkommere af Samund Sigfusson i Odda, imod norske Kjøbmænd, i Anledning af Fornærmelser, der vare tilføiede en af hiin Et i Bergen. Over disse Voldsbegjæringer blev Skule saa forbittet, at han havde i Sinde at sende en Hær til Island. Dette Forsæts Udførelse blev afvendt ved den mægtige islandsk Høvding, Sturlungen Snorre Sturlas søn, som paa den

¹⁾ Finn Joh. I. 307—312; Isl. Ann. 110; Sturl. S. p. 5. c. 50. ²⁾ Isl. Ann. 110; Finn Joh. I. 313, 361.

Tid opholdt sig i Norge (1218—1220). Han fik nemlig gennem den indflydelsesrige Dagfin Bonde, den unge Konges fornemste Raadgiver, Kongen overtalt til at fraraabe Toget som altfor farligt; og Jarlen opgav det virkelig. Men i Stedet bragte Skule nu paa Baane for Snorre, at denne skulde bringe Island under Norges Kongedømme. Snorre fik i den Anledning Lendermandsuavn og blev Kongen haandgangen, samt paatog sig først og fremst at frede om de norske Handlende, der besøgte hans Fædrenes, og dernæst ogsaa ved sin Indflydelse at bringe sine Landsmænd til frivilligen at underkaste sig Norges Styrere.

Da Snorre i 1220 var kommen hjem, ændsede han imidlertid ei videre det sidste Løfte; hvad enten han nu strax stødte paa Vanskeligheder, som han fandt uovervindelige, eller maafkee snarere, fordi han aldrig havde meent noget alvorligt med hvad han lovede ¹). Thi hvor berømt Snorre er bleven som Sagamand og Skald, saa klæber dog mørke Pletter af Falskhed som af Hersekysge, Egennytte og Penggjerrighed ved hans Karakter. I dette Tilfælde bør man dog vistnok ikke dømme ham for haardt. Han havde paa den ene Side at redde sit Fædreneland fra en stor for Diebliffet overhængende Fare, men kunde paa den anden, som en af Islands dengang mest raadende Magthavere, umulig ønske den gamle islandste Statsforfatnings Omstyrkelse eller Opgivelsen af den islandste Stats Selvstændighed. Der blev saaledes for det første intet udrettet til Skules Hensigtens Fremme. Snorre som hele Sturlungaættens styrkede sig med Voldsomhed ind i de indre Fejder mellem Høvdingerne paa sin Fædrenes, og disse Fejder bleve Aar for Aar vildere og mere om sig gribende. Sturlungaættens selv var splittet ved indre Tvist, og Snorre havde tidt og offt med sine nærmeste Frænder at stride.

Imidlertid synes Kong Haakon meer og meer med sin modnende Alder at have tilegnet sig Skule Jarls Planer; og Begivenhedernes Gang bragte ham endelig i Berøring med en af Islands Høvdinge, som syntes fortrinlig skiftet til at gjennebrive Planen. Denne Høvding var den, tidligere som Biskop Gudmunds Modstander nævnte, Sturla Sighvatsøn, Snorres Brodersøn og oftest hans Fiende. Sturla var en paa Aand og Legeme herlig udrustet ung Mand, tapper og dertil høihjertet, naar ikke hans utæmmelige Hersekylst og Hønggjerrighed henrev ham. Han og hans ligesaa ærgjerrige men sindigere Fader, Sighvat Sturlasøn, havde ved forenet Anstrengelse erhvervet sig en afgjørende Overmagt i Islands nordlige og vestlige Fjerding, hvor ikke engang den slu Snorre og hans voldsomme og grumme Søn, Urofia, formaaede at holde dem Stangen. Da Sturla,

¹) S. S. S. c. 55 59; Sturl. S. 4 p. c. 25.

til Bod for sin og sin Faders voldsomme Adfærd mod Biskop Gudmund, i 1233 foretog sin Pilegrimsreise til Rom, lagde han Veien over Norge. Skules Tilhængere forsøgte at drage Sturla paa Jarlens Parti; men han holdt sig til Kongen og vandt derved dennes Yndest. Paa Hjemreisen fra Rom besøgte Sturla atter Kongen om Høsten 1234 og var Vinteren over i Norge. Kongen fik nu af ham nøiagtig Underretning om al den Ufred, som herskede paa Island; og i det han beklagede Folkets ulykkelige Tilstand, spurgte han, om det ikke kunde være muligt at faa indført et Enevælde paa Den: Freden vilde da blive bedre, naar En raadede mest. Sturla troede, at den Sag ikke skulde være saa vanskelig, naar en Mand med nogen Magt overtog den. Enden paa deres Overlægning blev, at Sturla selv, paa Kongens Anmodning, erklærede sig villig til at gjøre et Forsøg under Kongens Ledning, og mod at erholde den Hæder i Løn, som maatte synes passende, hvis Foretagendet lykkedes. Haakon foreholdt ham, at han ikke skulde søge det udført ved Drab, men at han, om han fandt det nødvendigt, skulde fange sine Modstandere og sende dem til Norge, eller paa anden lignende Maade uden Blodsudgydelse sætte sig i Besiddelse af deres Magt. Da man saaledes var kommen overens, drog Sturla i 1235 tilbage til Island ¹⁾.

Sturla Sigvatsfön var vistnok i de fleste Henseender vel fliffet til at udføre det Hverv, han havde paataget sig, naar han blot havde kunnet styre sin Hestighed og sit Overmod. Men han gav begge Dele altfor fri Løise, trods sin kloge Faders Advarsel; og ligeledes glemte han at iagttage den Mildhed, som Kong Haakon havde anbefalet ham. I Forsmningen havde han Lykken med sig, og han tvang sin Farbroder Snorre og dennes Søn Urofia til at forlade Island og drage til Norge, hvor de dog søgte sin fornemste Støtte hos Hertug Skule. Men Sturla viste sig snart saa overmodig og voldsom, at han opbragte mod sig næsten alle islandske Høvdinge. To af disse, Kolbein Arnorsfön, kaldet hiin Unge og Gissur Thorvaldsfön forenede sig mod Sturla og hans Fader. Det kom til et Slag mellem begge Partier ved Drlygstad i Skagafjorden den 21de August 1238, og i dette faldt baade den gamle Sigvat og Sturla ²⁾.

Det var saaledes netop paa den Tid, da Sturla Sigvatsfön med Kraft og, som det syntes, med Held var optraadt paa Island til Enevældets Indførelse og Dens Underkastelse under Norges Konge, — at begge de ubvalgte islandske Biskopper, Magnus og Björn, i 1236 kom til Norge for at modtage sin Indvielse. At de efter Hjemkomsten til sin Fædrenes Skulde ville samvirke kraftigen med Sturla for

¹⁾ G. H. S. c. 180; Sturl. S. p. 5. c. 23; p. 6. c. 18.   ²⁾ G. H. S. c. 180, 187, 195; Sturl. S. p. 5. c. 42—50; p. 6. c. 1—18.

Rongedømmets Sag, maa rimeligviis have forekommet Haakon tvivlsomt, ligesom maaskee Erkebiskop Sigurd paa sin Side har fundet dem mindre stikke til at gjenoprette Orden og Tugt i det for Tiden sterkt rystede islandske Kirkevæsen. I ethvert Fald tilbød sig nu en gunstig Leilighed til, ved en ny Besættelse af de islandske Biskopsstole at see baade det norske Kongedømmes og den nidaroske Erkestols Fordele paa Island ret kraftigen iagttagne; og dette har man haabet bedst iverksat ved at indtrænge norske Mænd til Biskopper i de tvende udvalgte Isændingers Sted, for derved at fjerne de engere fædrelandske Følelser, som muligens hos disse sidste kunde gjøre sig gjældende. Heri kan man saaledes antage, at Kongen og Erkebiskoppen have rakt hinanden Haanden, om end den sidste maatte være den, som her optraadte handlende.

Naastud til at underkjenne de tvende Biskoppers Valg, og i det Hele til at gjøre en Forandring i den Maade, hvorpaa Biskopperne hidtil vare valgte paa Island, manglede ikke. Først, hvad Magnus Gudmundsøn angaar, da var han valgt i Magnus Gissurssøns levende Live, vistnok, som det lader, paa dennes Ubefaling, men dog, saavidt skjønnes, uden at Magnus Gissurssøn forud havde erholdt høiere (Erkebiskoppens eller Pavenes) Tilladelse til at fratænde sit Embede; heri laa en canonisk Mangel ved Magnus Gudmundsøns Valg til Skaalholt. Dernæst fandt, hvad Bjørn Hjaltesøns Valg til Hole angaar, utvivlsomt derved en lignende Mangel Sted. Biskop Gudmund var vel af Erkebiskoppen suspenderet, og Hole Biskopsstol saaledes paa en Maade ledig, men Erkebiskoppen havde, da Bjørn valgtes, ganske vist ikke givet Befaling til noget nyt Valg, og kunde ikke heller vel dette, da han først en god Stund efter kan have modtaget Pave Gregorius IXs ovenomtalte Brev af 11te Mai 1237, hvorved han formelig befalede at suspendere Gudmund og forordne ham en Eftermand; Bjørns Valg var af denne Grund ogsaa at agte for uregelmæssigt og ugyldigt. Endelig var overhovedet den hidtil paa Island brugelige Valgmaade efter de nyere kirkelige Anstuelser ucanonisk. De to islandske Biskopper valgtes, som allerede oftere antydet, hver af sit Biskopsdømmes Presteskab og Bønder i Forening, dog saaledes, at de verdslige Høvdinge, hvad tydeligt sees, derved vare de egentlig raadende og gjorde Udslaget, — noget der faldt ganske naturligt under en Statsforfatning som Islands. Men dette var i aabenbar Strid med Pavenes og den canoniske Rets Bud, som indstærkede, at ved Biskoppernes Valg ingensomhelst verdslig Myndighed maatte indblande sig, eller gjøre sig gjældende.

Man kunde nu tænke sig Valgmaaden canonisk ordnet paa tre Maader: — enten saaledes, at et Domkapitel af Chorsbrødre eller

Kannifer oprettebdes ved hver af de islandske Biskopsstole og Valgretten overdroges dette; — eller saaledes, at man lod hvert Biskopsdømmes Prestefab, med Udelukkelse af al Stemme og Indflydelse fra de verdslige Høvdingers Side, danne det berettigede Valgkollegium; — eller endelig saaledes, at man henlagde Valget til Erkestolen i Nidaros, til Metropolitanen og hans Chorsbrødre. De to første Maader udfordrede foreløbige Foranstaltninger, som ikke i Hast vare at istandbringe fra Metropolitanens Side, især da Island endnu var en ganske uafhængig og selvstændig Stat. Den tredje derimod, som mest stemmede med Erkestolens Fordeel, lod sig strax anvende i de to forhaanden værende Tilfælde, hvor netop paa Grund af et mangelfuldt Valg, Valgretten for det givne Tilfælde aldeles canonisk kom under Metropolitanen; og et første Skridt, der var ret isinefaldende, kunde her være af yderste Bigtighed for Fremtiden. Saaledes har Erkebiskop Sigurd uidentivul fra hierarchisk Standpunkt opfattet Sagen, og derfor negtet begge de islandske Valg sin Stadfæstelse. Strax skred han imidlertid ikke til noget nyt Valg, maaskee fordi de tvende Valgte have studt sin Sag under Paven. I det mindste lader det, som om Bjørn Hjaltesøn har villet personlig drive den i Rom; men paa Hjemreisen døde han, som det synes, uden at have udrettet noget. Magnus Gudmundsøn traadte, uidentivul frivillig, tilbage, drog hjem igjen til Island og druknede der et Par Aar senere. Da Erkebiskoppen saaledes havde faaet fuldkommen frie Hænder, udvalgte og indviede han i 1238 tvende norske Mænd, nemlig Sigurd Thetmarsøn, forhen Abbed af Selia, til Skaalholt, og Botolf, en Augustiner-Munk af Eigefæter Kloster ved Nidaros, til Hole. Begge disse Biskopper droge det følgende Aar 1239 over til Island og toge, som det lader uden al Mødsigelse, sine Biskopsstole i Besiddelse ¹⁾.

Islands Biskopsstole vare saaledes for første Gang besatte umiddelbart af Nidaros's Erkebiskop, og det med Mænd, som ikke vare Islændinger. Exemplet var givet; og hvad der i dette Tilfælde kunde af Islændingerne betragtes som en Undtagelse, blev snart Regelen. De islandske Biskopsstole vare fra nu af inddragne i et engere, forhen ukjendt Afhængighedsforhold under Nidaros's Erkebiskop og Kapitel, et Forhold, der blev bestaaende saalænge som Katholicismen stod ved Magt. Den kirkelige Selvstændighed, som Island hidtil havde nydt, var dermed i Grunden tilende, og dens Undergang traf meget snart ogsaa den verdslige Selvstændigheds efter sig. De norske Biskopper paa Island svigtede ikke det Haab man i denne Henseende havde sat til dem.

Biskop Sigurd Thetmarsøn af Skaalholt optraadte snart

¹⁾ Snu Joh. I. 313, 314, 361, 362; Sol. Ann. 110, 112.

med Kraft som Mellemmand i de indre Stridigheder og tildeels ogsaa som Befordrer af Kong Haafons Planer med Hensyn til Island. Urolighederne der vare ingenslunde endte med Sturla Sighvatsføns Død. Da Kongen havde mistet denne dygtige Forskæmper for sin Sag, kastede han sine Dine paa hans Modstander, den mægtige Gísfur Thorvaldsføn, som den meest skikkede til at arbejde for hans Hensigter. Kongen var for Tiden især forbitret paa Snorre Sturlasføn, deels fordi han havde modarbejdet sin Brodersføn Sturla Sighvatsføn, og deels fordi han, efterat være af denne fordreven til Norge, havde i 1239 slaaet sig paa Stules Parti, og siden havde forladt Norge tværtimod Kongens udtryffelige Forbud. Som Kongens Lendermand, og saaledes ham haantgangen, skyldte han Kongen Lydighed, og denne regnede derfor Snorre hans Dpførsel som Forræderi og Dødsfag. Haafon opfordrede Gísfur ved sine Bud og Breve til at sende Snorre til Norge med eller mod hans Villie; men hvis dette ei lod sig gjøre, da skulde han dræbe ham. Gísfur, der var Snorres hemmelige Fiende, greb den sidste Udvei. Han overfaldt lumfelig Snorre paa hans Gaard Reykholt i Borgarfjorden den 23de Septbr. 1241 og fældede den 63aarige Dding, uagtet han ligesaa let kunde have taget ham til Fange. Kong Haafon, der vistnok har staaet Snorre høit som Stald og Sagamand, var ikke ganske tilfreds med dette Udfald; i det mindste erklærede han, da han fik Budskab om Snorres Død, at han ei skulde være bleven dræbt, hvis han var kommen til ham ¹⁾). Da nu Urofia Snorresføn reiste sig mod Gísfur Thorvaldsføn for at hevne sin Faders Død, optraadte Biskop Sigurd paa Gísfurs Side, men dog som Mægler mellem de Stridende; og da det alligevel kom til et Slag, standsede Biskoppen dette ved modigen i fuld Embedsdragt, fulgt af sine Klerker, at kaste sig mellem de Kæmpende. En Stilstand blev sluttet og befvoren, og et Forligsfreyne fastsat. Begge de stridende Parter mødte efter Aftale 1242, og Biskop Sigurd var selv tilstede. Men her havde han den Sorg, at Gísfur med meenederst Troløshed lod Urofia fange, og det trods Biskoppens Modforestillinger lige for hans Dine. Gísfur og Urofia Snorresføn droge begge til Norge, og den sidste endte her nogle Aar efter (1245) sine Dage under Kong Haafons Beskyttelse ²⁾).

Da Sturlungen Thord Sighvatsføn kaldet Rakale kom til Island i 1242 under Gísfurs Fraværelse i Norge og samlede en Hær mod dennes Venner og Tilhængere, tog Biskop Sigurd sig af disses Sag, og søgte først ved forstulte Underhandlinger og siden ved Bansk Trudsel at hindre Thords Foretagender. Thord vilde dog ikke herved

¹⁾ Sturl. S. p. 6. c. 26, 31; G. H. S. c. 243, 244.
c. 32—36; G. H. S. c. 244; Isl. Ann. 116.

²⁾ Sturl. S. p. 6.

have ladet sig affstrække fra at angribe Gísfurs Tilhang, hvis ikke andre gode Mænd havde mæglet en Stillsand. Denne var dog kun for Diebliffet. I de senere blodige Kampene mellem Thord Rakale paa den ene Side og Kolbein Unge samt Gísfur paa den anden fik Biskoppen ingen synderlig Feilighed til at indblande sig som Mellemmand. Striden endtes efter Kolbeins Død i 1245 for det første dermed, at Thord og Gísfur i 1246 enedes om at underkaste sig Kongens Dom og drog samme Aar til Norge ¹⁾).

Om det end ikke hidtil havde lykkets Biskop Sigurd af Skaalholt at udrette noget Stort for Kongens Planer eller for Islands indre Rolighed, saa havde han dog ved at understøtte Gísfur lagt Billie og Virksomhed for Dagen. Biskop Botolf af Hole derimod synes at have holdt sig udenfor Partikampene og at have ladet de stridslystne Høvdinge skotte sig selv. I 1243 forlod han sin Stol og drog til Norge overladende Sigurd af Skaalholt Indseendet med Hole Biskopsdømme. Botolf kom ikke mere tilbage til Island, men døde i Norge 1246 ²⁾).

Kong Haakon var ved denne Tid betænkt paa at sætte nye og virksommere Kræfter i Bevægelse for at vinde sit Maal med Hensyn til Island. Til Botolfs Eftermand paa Hole Biskopsstol fik han, man maa antage ved Erkebiskoppen og Nidaros's Kapitel, i 1247 udvalgt og indviet en norsk Mand, Henrik Kaarsøn, af en kraftig Karakter og stor Virksomhed. Denne indgik et nøie Venkab med Thord Rakale, og til dem begge i Forening overdrog Haakon sit Hverv paa Island. Herforuden udvirkede han af Kardinal Wilhelm en Opfordring til Islændingerne, at disse skulde undergive sig Kong Haakon, da Kardinalen, heber det, erklærede det for urigtigt, „at Island ikke tjente under en Konge, ligesom alle andre Lande i Verden“. Med denne Opfordring og med det Erinde til Landsfolkene, at dette skulde underkaste sig Haakons Kongedømme og indrømme ham den Skat, som man kunde enes om, — drog nu Biskop Henrik og Thord Rakale i 1247 over til Island, medens Gísfur Thorvaldsøn derimod maatte forblive i Norge ³⁾).

Biskop Henrik og Thord Rakale grebe den dem overdragne Sag an med megen Kraft og Fremgang. Vel kom der snart Uenighed mellem dem, og Henrik drog i 1249 til Norge, hvor han hos Kongen bewirkede Thords Tilbagekaldelse, og Gísfur paa ny overfendt til Island. Siden kom der Uenighed mellem Henrik og Gísfur, og denne maatte atter for en Stund opgive sin Stilling som Kongens Dombudsmand ⁴⁾).

¹⁾ H. S. C. c. 248; Finn Joh. I. 314—317. ²⁾ Finn Joh. I. 362. ³⁾ H. S. C. c. 256, 257. ⁴⁾ H. S. C. c. 257, 276, 282, 283, 297, 300, 311.

gens Begne handlende islandske Hovdinge, saa gif dog fra Biskop Sigurds Komme til Skaalholts Stol, og især fra Biskop Henrik's Komme til Holes, Kongens Sag paa Island frem med Kjæmpeskridt, — en Omstændighed, som fuldeligen godtgjør det Velberegne i den Foranstaltning, at saa Islands Biskopsstole besatte fra Norge og med norske Mænd, der uden at hendrages af nogen særlig islandsk Nationalfølelse, kunde anvende sin Embedsstillings hele Vægt til Kongens Sags Fremme og Nidaros's Metropolitankirkes Forherligelse.

44.

Nye Klosterordener indføres i Norge. Erkebiskop Sigurds Metropolitanstyrelse og Død.

I Erkebiskop Sigurds Styrelsestid blev Klostersæsenet i Norge betydelig udvidet ved Indførelsen af de tvende nystiftede Tiggerordener, Dominicanerne eller Prædikebrødrene og Franciskanerne eller Minoriterne. Den første Orden var stiftet 1216 af Spanieren Dominicus Gusman († 1221), den anden var stiftet 1215 af Sværmeren Franciscus af Assisi i Italien († 1226), men først stadfæstet af Paven 1223. Begge disse Ordener udbredte sig med fast utrolig Hurtighed og vare inden Midten af Aarhundredet hjemme i Norge.

Prædikebrødrene (predikarar) bleve uden tvivl først bekendte der, idet en danskfødt Broder af denne Orden ved Navn Salomon i 1220 paa en Reise fra Flandern til Danmark, blev drevet ind til det nordlige Norge. Han kom til Nidaros og blev af Skule Jarl hjulpen hjem til Danmark, hvor han 1222 stiftede det første Dominicanerkloster i Lund. At denne Salomon siden ogsaa har virket for Ordrenens Udbredelse til Norge, er høist rimeligt. Sikkert er det, at Prædikebrødrene allerede i 1240 havde Klostersæder og vare i fuld Virksomhed i de tre norske Hovedbyer og Biskopsæder: Nidaros, Bergen og Oslo. Dette og derhos den Omstændighed, at man finder, at de have erholdt Plads for sine Boliger eller Klostersæder paa alle de nævnte Steder ganske i Nærheden af selve Kathedralkirkerne, — viser uden tvivl, at de fra først af ere blevne modtagne med aabne Arme og begunstigede af Biskopperne og disses Domkapitler. Det gif imidlertid med Ordenen i Norge som i flere Lande, at den snart kom i Strid med Sæculargeistligheden. Anledningen gav den Ordenen af Paven tillagte Prædikefrihed og Ret at høre Skriftemaal, hvorved dens Brodre forekom Sognepresterne at gjøre Indgrib i disses Rettigheder. I Norge finder man, at det var Chorsbrødrene især, der betragtede Prædikebrødrene med Hæve Dine og lagde dem saavidt muligt Hindringer i Veien i

Udøvelsen af deres Kalb. Den sandsynlige Grund var, at Chorsbrødrene i Almindelighed vare Sogneprester og havde Sognekirker i Byerne som Præbender; med dem kom saaledes Prædikebrødrene lettest og snarest i uvenstabeligt Sammenstød. Pave Innocentius IV tog ved en Skrivelse, af 17de September 1245 til Prælaterne i alle de tre nordiske Riger Ordenen i Forsvar mod de Verdsliggeistliges Undertrykkelse¹⁾. Ifle bestomindre yppedes ved den Tid en forargelig Strid mellem Prædikebrødrene i Bergen og Chorsbrødrene samlesteds, hvilke sidste paa den meest nærgaaende og upassende Maade søgte at foruleilige hine. Prædikebrødrene tyede til Kardinal Wilhelm, som just paa den Tid var i Bergen, og fik ham til at tage sig af deres Sag baade hos Biskoppen og Kongen. Tvende Breve af Kardinalen i denne Anledning af 13de og 15de Aug. 1247 ere endnu levnede²⁾. Men om end Striden for denne Gang og paa dette Sted ved Kardinalens Mellemkomst nogenlunde bilagdes, saa var dog dermed ei i Almindelighed Tvistsens ovenfor paapegede Hovedgrund borttryddet, og Chorsbrødrenes samt den øvrige Seculargeistligheds Misnøie med Prædikebrødrene gav sig senere ved meer end een Veilighed Luft i Angreb paa dem, hvilke de fra sin Side igjen ikke lode upaaanfede³⁾.

Minoriternes Orden skal være kommen til Norge ved 1230 og inden Midten af Aarhundredet have havt tre Kloostere, nemlig i Konghella, Lunsberg og Bergen. De benævntes i Norge almindelig Barføddbrødre (berføllbrædr), da de efter Ordensregelen skulde gaa uden Fodbedækning kun med en Træsaale under Foden. Denne Orden havde den samme Prædikeret og Ret at høre Skriftemaal som Prædikebrødrene; de kom derfor ogsaa med Tiden her i Norge, som andensteds, i et spændt Forhold til Sæculargeistligheden. Man kjender imidlertid mindre til disse Stridigheder, end til dem, som angik Prædikebrødrene⁴⁾.

Af hvad allerede er fortalt om den norske Kirkes Stilling under Erkebiskop Sigurds Styrelse, vil sees, at Forbindelsen mellem den og det pavelige Sæde paa den Tid var meget levende, og man har Anledning til at tro, at fast intet Aar forløb, uden at Sendebud og Skrivelser fore mellem Nidaros og Rom. Vi have omtalt de Underhandlinger af en mere statsretlig Natur, som dreves med den romerske Kurie; det staar tilbage at betragte de Anliggender af reen kirkelig Beskaffenhed, som under Sigurds Metropolitanstyrelse afhandles og afgjordes mellem ham og Paven.

Et Brev af Pave Gregorius IX, givet 11te Mai 1237, viser, at Erkebiskop Sigurd har forespurgt sig hos ham, hvorvidt det i visse af

¹⁾ Norsk Dipl. I. 23.

²⁾ Norsk Dipl. II. 8, 9.

³⁾ Langes Klosth. 99—

105, 516—524.

⁴⁾ Langes Klosth. 91—99, 530—537, 691—694, 735.

hans Lydbiskoppers Kirker, kunde tillades, at meddele Folket i Nadverrens Sakramente, naar Korn manglede, en simpel Oblat af hvilken som helst Materie, og Ol eller anden Drik i Steedet for Vin, da denne i hine Egne sjælden eller aldrig fandtes. Hertil svarede Paven, at hverken det ene eller det andet paa nogen Maade kunde tilstedes. I dette Sakramente skulde nemlig Brød af Korn, og Vin af Druer være den synlige Form, der indviet ved Prestens Tjeneste (per sacerdotis ministerium consecrata) utvivlsomt indeholdt virkeligt Kjød og Blod. Man kunde imidlertid, som Skik var i nogle Egne, meddele Folket simpelt hen velsignet Brød (panis simpliciter benedictus) ¹⁾. — Denne Erkebiskoppens Forespørgsel har ganske vist nærmest gjældet Grønland. Farten mellem dette Land og Norge synes nemlig ingenlunde at have været jævn og stadig, men ofte afbrudt ved flere Aars Mellemrum. Man kan blandt andet slutte dette af den lange Tid, der ofte forleed mellem den ene grønlandske Biskops Død og den andens Bestikkelse, da Dødsfaldet og Biskopsstolens Ledighed ved gjentagne Veiligheder først blev bekendt i Norge efter flere Aars Forløb, og da atter igjen Aar hengik, før den bestiktede Eftermand kunde naa sit Stæde. Under saadanne Omstændigheder indsees let, at der paa Grønland ikke saa sjælden kunde blive fuldkommen Mangel paa Korn eller Meel, endog saa til Nadverbrød, ikke at tale om Mangel paa Vin. Man finder, at i 1230 Biskop Helge af Grønland døde, og at i 1234 en vis Nikolaus blev indviet til hans Eftermand ²⁾. Det har maaskee været i Anledning af hans Overreise og af de nødvendige Forholdsregler, han har udbedet sig, at Erkebiskoppen om denne Sag henvendte sig til Paven. Man maa antage, at Pavens Svar har bevirket Foranstaltninger til den paapegede Mangels Afhjælpelse, forsaavidt dette var muligt. Uttringen i Pavens Brev om det „simpelt velsignede Brød“, som kunde meddeles, paapeger rimeligvis en Udvei for det Tilfælde, at Vin slet ikke kunde opdrives, — at da nemlig, naar paa Grund af denne Mangel en fuldstændig Indvielse af Nadveren, hvilken ifkun maatte stee under begge Stikfælsler, ikke kunde foregaa, en blot Velsignelse af Brødet skulde finde Sted, og det velsignede Brød meddeles.

Et andet Brev af samme Pave, givet den 16de Mai 1237, oplyser, at Erkebiskop Sigurd har gjort sig Umage for at gjennebringe den norske Geistligheds Colibat, men i denne Sag stødt paa store Vanskeligheder og megen Modstand. Paven siger, at Erkebiskoppen har indgivet Forestilling om den affyelige Misbrug, som havde rodfæstet sig i hans Biskopsdømme og i hele den nidaroske Provins, at de derværende Prester indgaa Ektekab, og leve deri ligesom Ræggfolk.

¹⁾ Norsk Dipl. I. 14.

²⁾ Isl. Ann. 104, 106.

Erkebiskoppen havde ifølge sit Embedes Skyldighed strengeligen forbudt dette. Men mange Prester søgte en tom Undskyldning for sin Synd deri, at Pave Adrianus, den Gang Biskop af Alba, da han opfyldte en Legats Forretninger i Norge, skulde have tilladt saadant; og skjønt de ikke kunde fremlægge noget Dokument af ham for denne Sag, saa vilde de, idet de paaberaabte sig den længe hevede Sedvane, heller gaa til Grunde i Fordærvelsen end atlyde. Paven erklærer, at Varigheden ikke formindsker men tværtimod forsøger Synden; og han forordner Erkebiskoppen at see denne Misbrug udryddet, og mod dem, der vise sig gjenstridige, anvende Kirkens Straf ¹⁾. — At Kardinal Nikolaus af Alba under sin Legation i Norge ikke indførte Geistlighedens Cölibat eller fik nogen Lov desangaaende drevet igjennem, er sikkert. Uvisere er det derimod, om han virkelig skulde have ved nogenlags formelig Dispensation tilladt de norske Prester Egteskab ²⁾. Dette synes altfor meget stridende mod hans Stilling i den romerske Kirke, hvor Geistlighedens Cölibat allerede dengang var ved Lov paabudet, og desuden mod hans egen hierarchiske Karakter. En anden Sag er det derimod, at han har fundet sig i, at lade en Tilstand for det første vedblive, som han efter de i Norge bestaaende Forholde rimeligviis fandt det umuligt for sig strax at bortrydde. Hans Bømsældighed i denne Henseende har det norske Presteskab ikke undladt at fortolke som en Dispensation, og denne Anskuelse har vundet Hevd, da, som det lader, intet Pavebud i Mellemtiden havde indskærpet den norske Geistligheds Cölibat, og de norske Biskopper ikke havde trængt paa dets Indførelse. Men ihvorledes end dette har forholdet sig, saa var nu, ved det her omhandlede Pavebrev, Cölibatsbudet bestemt udtalt særligen for den norske Prestestand, og ethvert Paaskud for de norske Presters Egteskab for Fremtiden afstaaet. At Cölibatsbudet har givet Anledning til isinesaldende voldsomme Optrin inden den norske Kirke, findes ikke omtalt; rimeligviis er det lempeligen og langsomt drevet igjennem. Maaden hvorpaa det sattes i Kraft berøede naturligviis meget paa de enkelte Biskoppers større eller mindre Iver for Sagen. Biskop Henrik af Hole tog den f. Ex. saa alvorlig, at han omtrent tyve Aar efter det omtalte Pavebrevs Udstedelse kun med stor Vanskelighed vilde tillade en gift Prest at betræde Hole Kathedralkirke ³⁾. De fordærvelige Følger med Hensyn til Presteskabets Sædelighed undløde forresten ligesaalet i Norge som andensteds at yttre sig.

Ved tvende Breve af samme Dag som det sidstnævnte stadfæstede Pave Gregorius, paa Erkebiskop Sigurds Forlangende, alle de Friheder og Immuniteter, som af hans Forgjænger Adrian IV og andre ro-

¹⁾ Norff Dipl. I. 15.

²⁾ Jfr. o. f. S. 226.

³⁾ Sturl. S. p. 8. c. 15.

merste Biskopper, samt af Konger og Fyrster vare indrømmede Norges Riges Kirker, overeensstemmende med de derom udsærdigede autentiske Dokumenter ¹⁾.

I et Brev af 15de Oktober 1240 opfordrer samme Pave Norges Erkebiskop og Biskopper til at indfinde sig til forstkommende Paasfedag ved det apostoliske Sæde for at raadslaa med Paven angaaende Kirkens mangehaande Trængsler, især ved Keiser Frederik II's Ulydighed og Angreb ²⁾. Dette maa naturligtviis betragtes som et Slags Circular-Skrivelse til alle den romerske Kirkes Biskopper. Men noget Kirkemøde i Rom til den forestrevne Tid findes ei at have været afholdt. Hvad de norske Biskopper angaar, da vilde det vel ogsaa paa det nærmeste have været en Umulighed for dem at møde frem til den fastsatte Tid paa en saa sildig udsærdiget Raadelse. Erkebiskoppen kan vel neppe have modtaget Pavens Skrivelse før Aarets Udgang, og nogen Tid udfordredes der atter, for at han kunde bringe den til sine Lydbiskoppers Kundskab, og disse afgive Svar og gjøre sine Forbedelser.

Et Brev af Gregorius IX, givet den 8de Juli 1241, meddeler en Anvisning med Hensyn til Daabens Udførelse. Erkebiskoppen havde underrettet ham om, at det undertiden i hans Provins havde hændet sig, at Bøvn, naar Vand manglede, vare blevne døbt i M. I Anledning heraf erklærer Paven, at de som paa denne Maade vare døbt, ikke burde ansees for virkelig døbt, eftersom de ifølge Evangeliets Være skulde gjenfødes af Vand og den hellige Aand ³⁾.

Der maa under Sigurds Metropolitanstyrelse og maaskee allerede tidligere have fundet nogen Urede Sted med Hensyn til den suderøiske Biskopsstols Forhold til Nidaros's Erkestol, hvilket i det Hele er temmelig dunkelt. Et Brev af Pave Innocentius IV, dateret 15de Februar 1244, til Erkebiskoppen af York kaster noget, skjønt langt fra ikke tilstrækkeligt, Lys over denne Sag. Paven siger her, at Abbeden og Klosteret af Furnes, af Cisterciensernes Orden, i Yorks Dioces, havde indgivet til ham en Forestilling, der gik ud paa Følgende: Efter gammel og hidtil ubestridt iagttagen Sedvane tilkom det nævnte Abbed og Kloster at udvælge Biskop til Kathedralkirken paa Man, og paa Grund heraf havde de ogsaa, naar Kirken blev ledig, udvalgt en skiftet Person til dens Hyrde. Men da den udvalgte for at modtage sin Indvielse, hvilken efter forskjellige Tidens Medfør havde været meddeelt undertiden af Erkebiskoppen af York, men ellers af Erkebiskoppen af Nidaros, i sidste Tilfælde maatte fare over et stort og farligt Hav, saa fandtes der sjælden eller aldrig nogen, som vilde modtage Valget; hvoraf fulgte, at Kirken blev staaende ledig til stor

¹⁾ Norff Dipl. I. 16.

²⁾ Norff Dipl. I. 17.

³⁾ Norff Dipl. I. 21.

Skade i aandelig Henseende. Derfor havde Abbeden og Klosteret ansøgt om, at Paven vilde hjælpe paa denne Ulempe. Da Paven nu erkjender, at stor Skade pleier flyde af saadanne Vacanser, saa beeder og opfordrer han Erkebiskoppen af York, at han, hvis det forholdes sig som i Fremstillingen yttret, vil, med den nidarøsske Biskops Samtykke, hvem Paven herom har tilskrevet, saa ofte et Valg præsenteres ham af bemeldte Abbed og Kloster, stadfæste Valget, hvis han finder det canonisk og Personen skiftet, samt meddele den Udvalgte Indvielse ¹⁾. — Man kjender kun dette ene Dokument i Sagen og veed saaledes ikke hverken paa hvad Maade Paven har tilskrevet Erkebiskop Sigurd, eller hvilke Modforestillinger denne kan have gjort. Hensættelsen af den suderøsske (sodørenske) eller manste Biskopsstol under Nidaros's Metropolitan var vistnok ikke ganske naturlig. Den skyldtes utvivlsomt Statshensyn og er bleven gjennembreven af de norske Konger, som regjerede ved Nidaros's Opheielse til Erkesæde, paa hvilken Tid Suderøerne og Man, efter Magnus Barfods store Tog til Vesterlandene, erkjendte Norges Overhøiheid, og de derværende Konger Norges Konge for sin Lensherre. At Forbindelsen med Erkebiskoppen af Yorks Provins var naturligere, er let isinesaldende, og det kan vel være muligt, at en saadan Forbindelse har været den oprindelige, om end ikke stadfæstet ved noget Pavebud ²⁾. Det i Brevet anførte om Furnes Klosters Ret til at vælge Biskoppen taler stærkt herfor. Men i Pave Anastasius IV's Bulle, hvorved Nidaros's Provinses Omraade bestemtes, var Suderøernes Biskopsdømme udtrykkelig nævnt som til den Provins hørende, og Nidaros's Erkebiskops Ret til at stadfæste den suderøsske Biskops Valg og til at indvie ham maatte saaledes ansees for uomtvistelig. Biskop Simon af Suderøerne blev ogsaa efter Annalerne indviet i Norge i 1226 ³⁾. Det har rimeligviis været ved dennes Død, der maa have indtruffet i 1243, skjønt i de islandske Annaler henført til 1249 ⁴⁾, at ovennævnte Forlangende fra Furnes Kloster har været reist, og det maaskee ifølge Tilskyndelse af selve Yorks Metropolitan, som paa denne Maade har villet indsnige sig i den nidarøsske Metropolitans Ret. Dette Forsøg maa dog den Gang være mislykket, udentviol i Følge kraftig Indsigelse fra norsk Side. Thi endnu ved Aarhundredets Slutning, da dog allerede Norges Konges Lenshøiheid over Suderøerne og Man var afstaaet til Skotland, og al Statsforbindelse mellem Norge og disse Der i verdenslig Henseende derved hævet, finder man ikke alene at det nidarøsske Erkesædes Metropolitanret over Dernes Biskopsæde er hevdet, men endogsaa at Nidaros's Erkebiskop og Kapitel har søvet Valgretten til

¹⁾ Norsk Dipl. I. 22. ²⁾ Jfr. ovenfor S. 158. ³⁾ Isl. Ann. 100. ⁴⁾ Isl. Ann. 120 jfr. m. Scr. rer. Dan. III. 232 Not.

bemeldte Biskopsæde ligesaavel som til de to islandste, Færøernes og Grønlands Biskopsæder ¹⁾). Abbediet Furnes's Valgret maa selvfølgelig antages i Mellemtiden at være bleven underkjendt.

Et Brev af Pave Innocentius IV, givet den 29de Dec. 1247, meddeler den til Ordnørerne postulerede Biskop, Henrik, Dispensation med Hensyn til canonisk Mangel ved hans Fødsel. Henrik var nemlig Søn af en Prest med en ugift Kvinde; men da han af det ottende Kapitel var eenstemmigen forlangt (postulatus) til Biskop, og han var anbefalet ikke alene af den pavelige Legat, Kardinal Vilhelm, af Erkebiskop Sigurd og af dennes Lydbiskopper, men ogsaa af Norges Konge, saa dispenserer Paven ham, saaledes at han kan modtage Biskopsdommet ²⁾ — Man lærer af dette Brev, at Ordnørernes Biskopsstol har havt sit Domkapitel ligesom de norske Biskopsstole, og at Retten at vælge Biskoppen har tilligget dette. I nærværende Tilfælde kunde Kapitlet, paa Grund af Personens canoniske Mangel, ikke vælge (eligere) men kun begjære eller forlange (postulare), da Paven ved sin Dispensation gjorde Udslaget. Den her omtalte Biskop Henrik (ogsaa kaldet: Hervi) var ellers Eftermand af Biskop Jofreyr, der døde i 1246 efterat have været Biskop fra 1223 ³⁾. Henrik blev indviet om Høsten 1248 i Viken, under Erkebiskoppens og Kongens Ophold her. ⁴⁾

Ved Brev af 19de December 1247 meddeelte samme Pave Kong Haakon Raldsvet til de Kirker, han paa egen Bekostning havde bygget og udstyret, eller fremtidig kunde ville bygge og udstyre paa sine Gaarde. Det var — heder det — Paven forestillet, at Kong Haakon paa trende af sine Gaarde havde Kirker, af hvilke tvende Steenkirker, hvilke deels han deels hans Forfædre havde opbygget, og at han havde i Sinde at bygge flere lignende. Forudsat nu, at Kongen af sit eget Gods tilstrækkelig udstyrer dem, forordner Paven vedkommende Biskopper, at modtage de Prester, som Kongen til disse Kirker præsenterer dem. Dette, tillægges der, indrømmes, fordi Kongens Forfædre af fri Villie skulde have afstaaet Patronatsretten til det norske Riges Kirker ⁵⁾. — Man seer af dette Brev, at Kong Haakon maa have godkjendt en saadan Afstaaelse fra Kongedømmets Side med Hensyn til Landets Sognkirker i Almindelighed, men at han derhos har ønsket, at erhverve Patronatsretten til de Kirker, han oprettede paa sine Gaarde som private Kapeller, og at Paven har indrømmet ham dette. Fra denne pavelige Indrømmelse, ligesom fra en lignende tidligere til Haakons Dronning

¹⁾ Kong Erik Magnussons Brev af 28de Juni 1297. Norsk Dipl. III. 44; Thorsel. Dipl. II. 194. ²⁾ Norsk Dipl. I. 32. ³⁾ Isl. Ann. 118, 120; jfr. o. f. S. 347. ⁴⁾ Gaal. S. S. c. 264. ⁵⁾ Norsk Dipl. I. 33.

Margreta, skriver sig Oprindelsen til de saakaldte kongelige Rappeller i Norge, hvilke, som siden skal vises, i Begyndelsen af det følgende Aarhundrede erholdt sin særskilte geistlige Formand.

Ved Breve af 3die og 21de December 1250 forordnede Pave Innocentius Cistercienser-Abbeden af Laotra, Augustiner-Prioren af Elgeseter og Prædikebrødrenes Prior af Nidaros at besørge Afstrifter tagne af Nidaros's Kirkes Privilegier og indsende disse Afstrifter i bekræftet Form til Rom, for at de kunde modtage Pavens Stadsfæstelse. Dette skede paa Erkebiskoppens og Kapitelets Ansøgning, da hine Privilegiens Originaler begyndte at lide af Ælde og truedes med Udelæggelse ¹⁾.

Erkebiskop Sigurd indlagde sig Fortjeneste ved en bedre Ordning, end før havde bestaaet, i Nidaros's Kapitels økonomiske Forhold. I 1244 blev nemlig, efter hans Foranstaltning eller med hans Medvirking, en Landskyldsbog optagen over alle de Ejendele, som tillaa Kapitelets Præbender, saaledes at hver Præbendes Ejendomme bleve bestemte og i Bogen indførte, ligesom og forordnedes, at hver Chorsbroder ved Siden skulde holde sin særegne Landskyldsbog for det eller de ham meddeelte Præbenders Vedkommende, hvilken skulde forvares i Kommunens Kiste eller Archiv ²⁾. Herved skulde naturligviis forhindres en Sammenblanding af de forskellige Præbenders Gods og en deraf følgende vilkaarlig Bestyrelse af samme, enten fra Erkebiskoppens eller Ibøndehavernes Side. Tilsynet med Præbendernes Fordeling blev ogsaa herved betydelig lettet, og en nyttig gjensidig Kontrol i saa Hensende mellem Erkebiskoppen og Chorsbrødrene indført.

Under Skildringen af Erkebiskop Sigurds Metropolitanstyrelse maa til Slutning omtales den Udvidelse eller rettere Fremskriden mod Fuldbendelse, som ved hans Medvirken blev Nidaros's Kathedralkirke, den store Christkirke, til Deel. Han lod — som det heder — om Sommeren 1248 „sætte Grundvoel den for Christkirken saa langt Vest som den nu (d. e. ved Sagaens Affattelsestid omfr. 1265) er“ ³⁾. Herved menes enten, at han lod lægge Grundvoel den til Kirkens hele vestre Kors, eller gav samme den Udvidelse mod Vesten som det siden har havt. Ved Fuldbendelsen af dette Kors's Bygning kunde den hele pragtfulde Kirke siges at være fuldført; men hvorvidt der med dette Arbejde er freddet frem i Sigurds Tid, vides ikke. At det har været fuldbragt i de tre til fire Aar han siden efter levede, lader sig vel neppe antage.

De Biskopper, som under Sigurds temmelig lange Metropolitanstyrelse virkede i den norske Kirke, ere forstorstedelen allerede nævnte,

¹⁾ Norsk Dipl. I. 33, 34.

²⁾ Vidnesbyrd optaget 10de Marts 1298. Norsk

Dipl. II. 38.

³⁾ G. G. S. c. 264.

men vi ville dog her paa eet Sted opregne dem. I Bergen var Arne Biskop siden 1226 og overlevede Erkebiskop Sigurd. I Stavanger var det samme Tilfælde med Askel. Denne havde, som før nævnet, været Kong Haakons Kapellan eller Randsler, før han blev Biskop, og Kongen synes at have baaret megen Godhed for ham. En af Norges foregaaende Konger Magnus, rimeligviis Magnus Ertingsøn, havde i sin Tid skjænket Stavanger By til den derværende St. Svithuns (St. Svetonii) Kathedralkirke; men Gaven var igjen senere kommen fra Kirken. Kong Haakon stadfæstede den imidlertid paa ny ifølge Biskop Askels, sin Vens, Bøn ¹⁾. I Oslo levede Biskop Drin til 1244 og havde til Eftermand Thorkel, som igjen døde 1247 eller tidlig i 1248. I hans Sted kom Haakon, som før var Skolemester, og blev indviet om Høsten 1248 under Kongens og Erkebiskoppens Dphold i Viken ²⁾. I Hamar blev, som ovenfor omtalt, i 1232 Paaal Biskop. Han døde i 1251 ³⁾, og hans Eftermand Peter fik ikke sin Indvielse af Erkebiskop Sigurd. Paa Drin søerne fulgtes, som nylig berørt, Biskop Jofreyr i 1248 af Henrik, der blev indviet samtidig med Haakon af Oslo. I Skaalholt var Magnus Gissursøn Biskop til 1237 og efter ham Sigurd Thetmarsøn fra 1238. I Hole blev Botolf i 1238 Gudmunds Eftermand og døde i 1246; hans Eftermand var Henrik Raarfsøn, indviet i 1247. Paa Færøerne var Sørkver Biskop til 1237, og hans Eftermand Bergsvein til 1243 ⁴⁾. Paa Grønland endelig var den før nævnte Nikolaus Biskop til 1240; og først i 1246 blev Dlaf indviet til hans Eftermand ⁵⁾.

Erkebiskop Sigurd Eindridesøn døde i Throndhjem 1252 den 6te Marts ⁶⁾ efter at have i noget over 21 Aar indtaget Nidaros's Metropolitanæde. Hans Styrelsestid maa ansees for et vigtigt Tidrum i den norske Kirkes Historie deels paa Grund af de mange store Statsbegivenheder, som under den indtraf, og i hvilke Kirken tog sin virksomme Deel, deels paa Grund af den indre Fasthed, som den hele norske Kirkeforfatning siensynligen vandt under hans Ledelse. I sin Kirkestyrelse viste han sig, efter hvad der af det Fortalte oftere har været Anledning til at bemærke, som en virksom, virksom hierarchiskfindet, men derhos maadeholden Mand, der i det Hele synes at have besiddet baade Paven's og sin Konges Tillid.

¹⁾ N. g. L. I. 448.

²⁾ Haaf. S. S. c. 264; Jøl. Ann. 118.

³⁾ Jøl.

Ann. 120. ⁴⁾ Jøl. Ann. 110, 116.

⁵⁾ Jøl. Ann. 114, 118.

⁶⁾ Haaf.

S. S. c. 276; Jøl. Ann. 122.

45.

Sørle niende, og Einar Gunnarsson tiende Erkebiskop. Rigsarbejdsfølgen i Norge ordnet under Kirkens Medvirksomhed.

I Sigurds Sted udvalgte Nidaros's Chorsbrødre om Vaaren 1252, Sørle, Chorsbroder af Hamar, hvis Vægt og Forhold foreøvrigt ikke kjendes. Som Archielectus, rimeligviis strax efter sin Udvælgelse, udstedte Sørle i Nidaros et Brev, hvorved han indstiftede et fælles Borchhold for Chorsbrødrene og dertil skænkede Grund og Gaard, samt Biskopsstienden af tre Sognekirker i Nidaros's Biskopsdømme, nemlig af tvende Kirker i Vyen og af een paa Landet ¹⁾). Man maa af Tiden, paa hvilken denne Gave gjordes, og af baade de forhaanden værende og senere Forhold nære nogen Mistanke om, at Sørles Valg ikke har været ganske upaavirket af egennyttige Forhaabninger fra Chorsbrødrenes Side; og vi finde her maaskee det første Spor til en Stræben hos det nidarosske Kapitel efter større Selvstændighed og deraf følgende virksommere Indgriben i den hele erkebiskoppelige Styrelse. Eftertiden viste i det mindste, at en saadan Tanke næredes af Chorsbrødrene, og at det lykkedes dem i fuldt Maal at virkeliggjøre den. At de benyttede et Slags Valgkapitulationer som Middelet, er høist sandsynligt. Sørle drog samme Sommer 1252 til Rom og modtog — som det synes — i Begyndelsen af 1253 sin Indvielse af Pave Innocentius IV. Dennes Brev til Sørle „Nidaros's Erkebiskop“, hvorved Erkestolen stadfæstes i sine Metropolitanrettigheder, er givet i Perugia den 25de Februar 1253 ²⁾). Paa denne Dag, eller strax forud er saaledes uden tvivl Indvielsen foregaaet. Tvende Nidaros underordnede Biskopsstole bleve ved samme Leilighed besatte, idet nemlig Sørle under sit Ophold ved den pavelige Kurie indviede Peter, en Prædikebroder, til Biskop af Hamar, og en vis Rikard, maaskee en Engelsmand, til Biskop af Sudersøerne ³⁾). Den sidste Indvielse ved Nidaros's Erkebiskop, man kan sige under selve Pavens Dine, ligesom og den Omstændighed, at Pavens sidstomtalte Brev udtrykkelig nævner Sudersøernes Biskopsstol som hørende under Nidaros's Provins, viser tydeligen, at ingen Misforstaaelse fra Kuriens Side i Henseende til bemeldte Metropolitanforhold nu fandt Sted. Af hvem Rikard er bleven valgt, siges ikke; men det fortælles i den maaske Biskopstronike, at Sudersøernes Biskopsstol, efter Biskop Simons Død i 1243, stod ledig i sex Aar, saa at siensynlig en eller anden Urede med Valget af hans Eftermand maa have fundet Sted. Det er ikke usandsynligt, at i Anledning af Biskop Rikards Indvielse Abbediet Furnes's Ret til at vælge den sudersøiske Biskop, paa Sørles

¹⁾ Norsk Dipl. II. 9; jfr. III. 6—8. ²⁾ Norsk Dipl. III. 3—6. ³⁾ S. 68. S. c. 276.

Forestillinger, er bleven af Paven overført til Nidaros's Erkebiskop og Kapitel.

Sorle kom i 1253 tilbage til Norge og tog Erkesædet i Besiddelse. Samme Aar bekræftede han, som virkelig Erkebiskop, den Gave, han som Udvalgt havde skænket til Chorsbrødrenes fælles Bord i Nidaros ¹⁾, Som nærværende og samtykkende nævnes i det derom udstedte Brev femten Chorsbrødre med Erkepresten (Archipresbyter) Dttar i Spidsen. Nidaros's Kapitel har altsaa allerede den Gang været et sterkt besat Collegium.

Den omtalte Besættelse af Hamars Biskopsstol ved Broder Peter var forbunden med Omstændigheder, der kaste Lys over Forholdet mellem denne Biskopsstol og Dslos. Da den oftere nævnte Biskop Paal var død i 1251 ²⁾, skred Hamars Kapitel til at udnævne ham en Erstermand. Valget faldt paa een af dets egne Chorsbrødre, hvis Navn ikke vides, men som formedelst en eller anden canonisk Mangel ikke blev virkelig valgt, men kun foreslaet for Paven eller postuleret. Ved denne Handling havde imidlertid Kapitelet forset sig paa to Maader. Det havde undladt at tage Dslos Biskop og Kapitel med paa Raad ved Valget, hvilket, ifølge disses Paastand „efter gammel, hevdet og hidtil ubestridt iagttagen Sedvane“, burde have været gjort; og de havde forsomt at indhente Kongens Samtykke til Valget, hvilket denne forbrede. Paven forfaste den af Kapitelet postulerede Biskop, uvist paa hvilken Grund, men neppe paa nogen af de nævnte; — og han besatte af egen Magtfuldkommenhed, ved den saakaldte Provision, Biskopsstolen med den ovennævnte Prædikebroder, Peter. Alligevel indkom Dslos Biskop og Kapitel med Klage til Kurien over den Tilfidesættelse af deres Ret, hvori Hamars Kapitel havde gjort sig skyldig, og hvori de frygtede et Præjudicat for Fremtiden. Kongen paa sin Side lagde ogsaa Kapitelet for Had, da han fandt, at det havde gaaet hans Ret for nær; og han kunde heri paaberaabe sig Eidsvaethings Christenret, i hvilken det udtryffeligt siges: „den skal være Biskop til Stolen (Hamars Stol), som Kongen vil, og som hertil er ret valgt“ ³⁾. Pave Innocentius laante forsaavidt Bre til Dslos Biskopsstols Klage, at han ved Brev af 23de October 1253 erklærede, at den stedfundne Postulation og Provision ikke i nogen Maade skulde være den osloffe Kirkes Ret til Præjudice i Fremtiden ⁴⁾. Hvad derimod den mellem Hamars Kapitel og Kongen indtraadte Spending angik, da fandt Paven, paa Kapitelets Forestilling, at han maatte tage dette i Forsvar. Ved Brev af 2den Januar 1254 tilfændegav derfor Innocentius Biskop Peter af Hamar, at han paa ingen Maade

¹⁾ Norsk Dipl. III. 6. ²⁾ Isl. Ann. 120. ³⁾ N. g. L. I. S. 401. ⁴⁾ Norsk Dipl. I 37.

Skulde taale, at Kapitelet, hverken i sin Heelhed eller i sine enkelte Personer, led nogen Ulempe paa Grund af at have undbladt at indhente Kongens Samtykke ved sit Valg, „eftersom det hertil hverken ved Sedvane eller Ret var forpligtet“. Dem, som maatte af nævnte Grund uleilige Kapitelet, skulde Biskoppen holde i Ave ved Kirkens Straf, med Tilfidesættelse af al Appel; dog skulde Kongens Person herfra være undtagen ¹⁾.

Man lærer af disse Forhandlinger, at Hamars Biskopsstol har, rimeligviis lige fra sin Dyrettelse, været betragtet af Oslos Biskopsstol som staaende i et Slags underordnet Forhold til denne. Dyrindelsen hertil forklares let deraf, at Oslos Biskopsdomme oprindeligt omfattede baade Bifen og Dplandene. Da nu ved Hamars Biskopsstols Dyrettelse i 1152, den osloske Stols Dmraade blev saa betydelig formindsket, derved at største Delen af Dplandene unddroges den, saa har den, uidentvilt som et Slags Erstatning, gjort Paastand paa en saadan Deeltagelse i Hamars Biskoppers Valg, som den hvorom her er Tale ²⁾. Hvorvidt denne Paastand nogensinde er bleven indrommet fra Hamars Stols Side eller godkjendt af Erkebiskop eller Pave, er hoist tvivlsomt, ja neppe sandsynligt ifølge senere Erklæringer i den Sag, hvilke i sin Tid skulle omtales. Men paa den anden Side kan det vel hende, at Paastanden ikke heller tidligere er bleven udtrykkelig og kraftigen afvist, og at Oslos Stol deri har seet en Dpfordring til at holde fast ved den. Pave Innocentius's ovennævnte Brev, skjønt i sig selv uafgjørende hvad Paastandens Gyldighed eller Ugyldighed angaar, kunde dog muligen senere anvendes til Støtte for den, og maatte derfor være Oslos Biskopsstol hoist velkommen. Hvad Forholdet mellem Hamars Kapitel og Kongen angaar, saa seer man, at denne sidste ingenlunde har villet vedkjende sig en saa fuldkommen Dpgivelse af Kongedømmets Ret til Indflydelse paa Biskoppernes Valg, som Kardinal Vilhelms foromtalte Brev af 16de August 1247 synes at forudsætte. Men man seer ogsaa, at Paven i dette Stykke har staaet strengt paa Kirkens Valgfrihed, skjønt han her, som sedvanligt, tager Anledning til at vise Kong Haakon en personlig Dpmærksomhed. Sagen har forresten, saavidt skjønes, ingen videre Følger havt.

Erkebiskop Sørles Metropolitanstyrelse blev ganske fort. Han døde den 1ste Mai 1254. Til hans Eftermand valgte Nidaros's Kapitel en Chorsbroder af sin egen Midte Einar Gunnarsøn med Tilnavnet Smjørbaek, en Søn af den i sin Tid, i Aarhundredets første Fjerdedeel, hoist anseede thrøndiske Lagmand, Gunnar Orjonbaek. Einar var saaledes af en agtet thrøndisk St, om end ikke, som det

¹⁾ Norff Dipl. I. 37.

²⁾ Ifr. o. f. S. 222.

lader, af nogen egentlig Høvdings- eller Lændermands-Æt, da Gunnar nævnes, og uden tvivl ogsaa var, blot Bonde. Einar selv regnedes rimeligviis for Bønde, da han 14 Aar tidligere, i 1240, gav den unge Haakon, Kong Haakons Søn, Kongenavn paa Dretting¹⁾. Ved sit Valg var Einar udenlands, i Paris, rimeligviis ved det derværende berømte Universitet, og Valget blev ham der tilskjænt ved Kapitels Brev, som overbragtes af Chorsbrødrene Magister Dttar og Magister Haakon. Alt dette skeede uden at Kongen derved blev adspurgt, skjønt Kapitlets Udsendinge skulde have forebragt Einar, at Valget var skeet ogsaa ifølge Kongens Villie. Einar drog derpaa fra Paris lige til Kurien. Innocentius IV døde ved denne Tid i Neapel den 7de December 1254, og til hans Eftermand valgtes allerede i samme Maaaned Alexander IV. Af ham blev Einar indviøt i Begyndelsen af det følgende Aar (før 10de Marts) 1255, rimeligviis i Neapel, hvor Alexander dengang opholdt sig²⁾.

Ved denne Leilighed udvirkede Einar af Paven Stadsfæstelse paa det saakaldte subsidium pallii, eller Bidrag til Omkostningerne ved den nidarosiske Erkebiskops Reise til Kurien for at modtage sin Indvielse og sit Pallium. Alexander IV's Brev herom til Einar er givet i Neapel den 10de Marts 1255. Efter hvad Erkebiskoppen — heber det heri — for Paven har anført, have den nidarosiske Kirkes Lydbiskopper, i Betragtning af Erkestolens ringe Indtægter og de store Omkostninger, som voldes den ved de udvalgte Erkebiskoppers Reise til det apostoliske Sæde for at erholde deres Indvielse, — med sine Kapitlers Samtykke eendrøgtigen besluttet, at enhver af dem skal betale til Besridelse af hine Omkostninger en vis Sum Penge (certam pecuniae quantitatem). Paven bekræfter, paa Erkebiskoppens Ansøgning, af apostolisk Myndighed denne Beslutning, i Overeensstemmelse med hvad hans Formand, Pave Gregorius IX tidligere har gjort³⁾.

Skjønt dette Pavebrev er det første hidtil bekendte, der omtaler subsidium pallii for Norges Bedkommende, saa seer man dog af samme, at Indførelsen af denne Lydbiskoppernes Skat til Nidaros's Metropolitankirke er ældre, at den fra først af er vedtagen ved en Beslutning af selve Lydbiskopperne — rimeligviis dog kun de norske —, og at den, som det synes, først har faaet pavelig Stadsfæstelse af Gregorius IX (1227—1241), altsaa i Anledning enten af Erkebiskop Thorer's Indvielse i 1227, eller af Erkebiskop Sigurds i 1230 eller 1231.

3 Anledning af Einars Indvielse udstedte Pave Alexander under 11te og 12te Marts 1255 Forfyndelseskrivelser til Kong Haakon, til

¹⁾ H. H. S. c. 223.

²⁾ H. H. S. c. 281; N. Dipl. I. 40.

³⁾ Norsk

Dipl. I. 39.

Nidaros's Bys og Biskopsdømmes Geistlighed, til Folket sammesteds og til den nidarosiske Kirkes Suffraganbiskopper, i hvilke Skrivelser den nye Erkebiskop anbefales hver især af de tilstrevne til en gunstig og hæderlig Modtagelse ¹⁾). Dette er det ældste Pavebrev af saadant Indhold vedkommende Norges Erkestol, som, saavidt vides, er os bevaret. Rimeligt er det imidlertid, at lignende ved enhver Erkebiskops Indvielse af Paven have været udstedte allerede fra Erkestolens Oprettelsestid.

Om Sommeren 1255 kom Erkebiskop Einar tilbage til Norge. Han kom under Land ved Den Alda udenfor Søndsfjord, ikke meget langt nord for Bergen, hvor Kong Haakon dengang opholdt sig. Men i Stedet for at drage til Bergen og fremstille sig for Kongen, drog han strax nordest for til sit Sæde i Nidaros. Dette forekom Kongen underligt, og det med saameget mere Grund, som han, efter hvad før er sagt, ei var bleven afspurgt ved Einars Valg ²⁾). Erkebiskoppen synes dog ikke at have havt nogen ond Hensigt med sin Udfærd, og da han hørte, at denne havde mishaget Kongen, drog han strax syd til Bergen og blev her vel modtagen af Haakon.

Strax efter bragte Einar en høist vigtig Sag paa Bane for Kongen. Han foreskillede nemlig denne, at han i levende Live burde foretage en Landsdeling mellem sine tvende egtesødte Sønner, den unge Kong Haakon og Junker Magnus, paa en saadan Maade at Folket dermed kunde være tilfreds, og saaledes at hans Sønner selv lovede at overholde Delingen. Hermed tilsigtedes, som snart viste sig, en ny indgribende Forandring i Kongearvesfølgen. Da Haakon i 1240 havde faaet sin egtesødte Søn tagen til Konge med Forbigaaelse af sin ældre uegtesødte, var der saavel fra Kongens som fra Folkets Side indrømmet Egtesødsfelen en Forret i Kongearven. Den Æneste, hvis Ret derved kunde siges at være krænketh, var den forbigaaede ældre, uegtesødte Søn, Sigurd; han kunde ganske vist paa staa, at den Kongearvesfølge, som gjaldt ved hans Fødsel, og ifølge hvilken hans Fader selv var bleven tagen til Konge, hjemlede ham en Andeel i Kongedømmet efter Faderens Død, som ingen senere Lov, med tilbagevirkende Kraft retteligen kunde berøve ham. Men den Banskælighed, som ved en mulig Indsigelse fra hans Side kunde opstaa, var allerede hævet, da Sigurd i Vaaren 1254 var død ³⁾). Egtesødsfelens Forret i Kongearven kunde saaledes siges allerede at staa uryggelig vedtagen. Nu gjaldt det om at faa givet Førstesødsfelen en lignende Forret, hvorved Kongedømmets Eenhed og Udelelighed vilde for Fremtiden være fuldkommen stadfæstet. Erkebiskoppens Forslag gif ud paa, at en Bestemmelse skulde fattes i den

¹⁾ Norst Dipl. I. 40, 41. ²⁾ H. H. S. c. 283. ³⁾ H. H. S. c. 282.

Retning, at efter den ældre Kong Haakons Død, den yngre Kong Haakon, som ældste egtesødte Søn, alene skulde være Konge, medens den yngre Broder, Magnus, skulde lade sig nøie med et ringere Høiheitsnavn og en vis Deel af Riget, naturligviis under Kongens Overheihed. Kong Haakon gav utvivlsomt et Forslag, hvorved Kongedømmets Eenhed og Udelelighed tilsigtedes, i selve Grundføtningen sit Bifald; men han havde Betæneligheder ved Gjennemførelsen under de forhaandenværende Omstændigheder. Thi Magnus kunde jo uegtelig paastaa, at han, efter den gjældende Kongearvesfølgeslov, var født til fuldkommen lige Andeel i Kongedømmet med sin ældre Broder efter Faderens Død; og hvilken Bestemmelse man nu end vilde fatte, kunde denne rettligen ikke have nogen tilbagevirkende Kraft paa hans allerede længe forud ved Fødselen givne Ret. Af denne Grund maatte det synes Kongen, som han senere yttrede, en Samvittigheds Sag, at stifte ulige mellem sine jævnbaarne Sønner. Han foredrog imidlertid Sagen for sine Raadgivere. Men det viste sig, at ogsaa disse vare af deelte Meninger. Nogle holdt for, at Magnus burde have en Trediedeel af Landet med Hertugsnavn; Andre, at Landet burde deles lige mellem Brødrene, skjønt Haakon den Unge ene bar Kongenavn. Men saa var der ogsaa Nogle som erklærede, at de ingen Deel vilde tage i en Bestemmelse, der opstillede nogen som helst Forskjel mellem Brødrenes Ret. Erkebiskop Einar stemte for en af de tvende førstnævnte Meninger — for hvilken siges ikke udtrykkeligt —; og han med flere af den unge Konges Venner bade Kong Haakon at ordne Sagen ved en bestemt Afgjørelse i et Brev med sit og de øvrige Høvdingers Segl. Mange saa i Erkebiskoppens Iver for denne Sag en Partiskhed fra hans Side for den unge Kong Haakon, hvem han selv i sin Tid havde givet Kongenavn, og for hvem han nærede det varmeste Venkskab. Endogsaa den gamle Konge var ingenlunde fri for at give en saadan Tanke Rum. Hvad der fornemmelig ledede Erkebiskoppen var dog vist nok, som han senere for Kongen yttrede, det Ønske, at der kun skulde være een Konge ad Gangen i Norge, — og denne Bevæggrund har man Ret til at kalde baade statsklog og fædrelandsfærlig. Kongen, som allerede fra først af var tvivlraadig i denne Sag, blev det udentviol end mere ved at høre, hvor usammenstemte hans Raadgivere vare i sine Meninger om den. Efterat have med Velvillie hørt deres Raad, erklærede han tilsidst, at det var bedst Gud stiftede mellem hans Sønner; og dermed faldt Sagen for denne Gang hen ¹).

Gud stiftede ogsaa mellem Kongesønnerne snarere end Rogen havde ventet. Den unge Kong Haakon døde i sin kraftfuldeste Ung-

¹) G. H. S. c. 284 jfr. m. c. 291, (S. 79 Not. 5.)

dom, i sit 25de Aar, den 30te April 1257 ¹⁾). Han efterlod sig vist nok en egtesødt Søn, Sværrer. Men for det første var denne endnu et spædt Barn. Dernæst hjemlede gammel Sebvane, der var iagttagen baade ved Olaf Kyrres og ved Haakon Sværrersøns Tiltrædelse til Enevældet over Norge, at Kongedømmet arvende Brødre alle maatte være døde, før nogen af deres Sønner kunde retteligen komme i Betragtning ved Kongearven ²⁾). Endelig var den unge Kong Haakon, sit Kongenavn uagtet, aldrig bleven erklæret eller anset for sin Faders jævnberettigede Medstyret af Riget. Alt dette gjorde, at den unge Sværrer Haakonsøn ingenlunde kunde sættes ved Siden af sin Farbroder Magnus, som var den virkelig styrende Konges Søn, og det saameget mindre som ogsaa den gjældende private Arvelov lod Søn i Arvegangen ubelufte Sønnesøn ³⁾). De Hensyn vare saaledes nu ei længer for Haanden, der hidtil havde hos Kong Haakon vaft Betænknelighed ved at gjøre Forstefødselens Forret ligesaavel som Egtesødselens gjældende i Kongearven; og det varede ei heller længe, før en Lovbestemmelse derom fattedes.

Den unge Kong Haakons Død indtraf paa en Tid, da den gamle Konge beredte et Ledingstog mod Danmark, paa hvilket han havde opfordret Erkebiskoppen og Biskopperne til at følge sig, ikke, som det lader, for at deeltage i Krigen, men for at være tilstede som Kongens Raadgivere i de Fredsunderhandlinger, hvortil Toget maatte give Anledning. Da Kongen havde sin Flaade samlet ved Gautesvends Munding og her var omgivet af sit Riges bedste Mænd, besluttede han efter disses Raad at lade sin Søn Magnus give Kongenavn for at Norge ikke skulde være kongeløst under Haakons Fravær i Danmark. Dette skede paa et talrigt Ting paa Eskerø den 24de Juni 1257, og Erkebiskop Einar var den, som meddeelte Magnus Kongenavnet. Magnus skulde da blive tilbage for at vogte og styre Landet, medens den gamle Konge var borte paa sit Krigstog ⁴⁾).

Erkebiskop Einar fulgte Kong Haakon, da denne drog til Drevsund og lagde sig for Kjøbenhavn; men han var en ivrig Talsmand for Fred mellem Rigerne Norge og Danmark, i Modsetning til Erkebiskop Jakob Erlandsøn af Lund, der stod i et spændt Forhold til sin Konge, Christoffer af Danmark, og derfor gjerne saa denne indvilket i Krig med Norge. Freden kom, trods Erkebiskop Jakobs hemmelige Bestræbelser, istand paa en Sammenkomst mellem Kongerne ⁵⁾).

¹⁾ H. H. S. c. 288. ²⁾ Se ovenfor S. 137 og 319. ³⁾ N. g. L. I. 48, 205. ⁴⁾ H. H. S. c. 291, 292. Det følgende Aar, under begge Kongers Dødhuld i Thyrbhjem Vinteren 1257—58, blev Magnus's Antagelse til Konge fornyet paa Dretthing. Isl. Ann. 126. ⁵⁾ H. H. S. c. 293.

Efter den unge Kong Haafons Død sluttede Erkebiskop Einar sig til Kong Magnus med det samme inderlige Venfkab, som han før havde baaret for dennes Broder. Med den gamle Konge stod han derimod undertiden paa en noget spændt Fod. Paa den ene Side kan det vel hende sig, at Kongen har fundet hans Forsjærlighed for sine Sønner noget vidtbreven, — at han har mistænkt Erkebiskoppen for herunder at skjule egennyttige hierarchiske Hensigter; paa den anden Side fandt rimeligviis Erkebiskoppen sig undertiden noget indskrænket i, hvad han ansaa for sit lovlige Omraade, ved den gamle Konges myndige Afsærd. Haafons Begreber om Kongedømmets Forhold til Landskirken havde vistnok et stærkere Anstrøg af Sverrers Grundsaetninger, end som vel kunde høre en Erkebiskop med Einars, utvivlsomt meget kraftige, Karakter; hvorimod denne hos de unge Konger, og især vel hos den blide, forstandige, fredelstende Magnus, har sporet Tilbøielighed til at komme Kirkens Dnsker imøde i Alt, hvad Tidsaanden syntes at fordrø, og Kongedømmets Verdigheg paa nogen Maade kunde indrømme. Haafon var opvoren og havde henlevet hele sit tidligere Liv under Forholde, der havde gjort ham det nødvendigt, at see Geistligheden skarpt paa Tingene. Han havde i en stor Deel af sin Styrelsestid maattet betragte Biskopperne og Kirkens Overhoveder som sin Vets naturlige Fiender. Han havde endelig i den senere Tid været vant til at begunstiges i høi Grad af den romerke Stol, især af Pave Innocentius IV, endogsaa i Tilfælde, hvor det gjaldt Hierarchiets Sag, og hvor Biskopperne skulde synes at kunne vente Pavens kraftige Understøttelse imod Kongen for at drive sine hierarchiske Planer igjennem. Alle disse Omstændigheder maatte nødvendig samvirke til at give hans hele Styrelsevirksomhed et vist Præg af Modstræben ligeover for Kirkens, af Tidsaanden begunstigede, Krav paa Selvstændighed og Uafhængighed af den verdslige Statsmagt. Kirken havde paa den anden Side, endog under Haafons opmærksomme og iverfuge Indseende, gjort saa sikre og store Fremstridt imod hiint Maal, at det for Tiden var vanskeligt eller snarere umuligt at winge den tilbage paa dens gamle Standpunkt af Underdanighed mod Kongedømmet. Dette fordrede vistnok heller ikke Haafon i fuld Udstrækning; saa blind for Tidens Fordring var han ingenlunde. Men enhver Indrømmelse, den være sig udtryffeligt eller siltende, fremkaldte hos ham en vis Følelse af Uvillie, som ikke engang Overbeviisningen om dens Nødvendighed ganske formaade at undertrykke. Saaledes kan man let skjønne, at en Spending kunde opstaa mellem ham og Erkebiskop Einar, om han end hos denne erkjendte baade Hengivenhed for Kongeaften og sandt Fædrelandsfnd.

Sterkest fremtraadte denne Spending ved Besættelsen af Hamars

Biskopsstol efter Biskop Peters Død i Vinteren 1259—1260 ¹⁾. Chorsbrødrene vare indbyrdes uenige i Valget af hans Eftermand, og dette kom herved til at henstaa saa længe, at Valgretten efter de canoniske Love faldt fra dem under Erkebiskoppen. Men denne overlod dem atter Valget, idet han dog foreslog en Chorsbroder ved Navn Lodin, der ikke var Kong Haafons Ven ²⁾. Da nu Kongen om Sommeren 1260 kom til Nidaros og der traf hos Erkebiskoppen Lodin, der virkelig var bleven udvalgt til Hamars Stol, blev han Erkebiskoppen vred, og det kom til en alvorlig Twist imellem dem, da Einar forsvarede Lodins Valg, Kongen derimod haardnaffet forfastebe det. Det gik saa vidt, at Kong Haakon endog skød sig ind under Paven. Kong Magnus optraadte nu som Mægler, understøttet af flere, der baade vare Haafons og Erkebiskoppens Venner. Lodin blev overtalt til at undslaa sig for at modtage eller til at frasige sig det paa ham faldne Valg. Derpaa kom det til et Møde mellem Kong Haakon og Erkebiskoppen, ved hvilket ogsaa Magnus var tilstede tilligemed Gillebert, Kong Haafons Klerk, der havde været Archidiaconus paa Hjalmland. Ham vilde Haakon have til Biskop af Hamar; og Enden blev, at Erkebiskoppen ogsaa virkelig udvalgte ham. Men da Sagen engang var appelleret til Paven, blev Gillebert sendt til den romerske Kurie med Breve baade fra Kongen og Erkebiskoppen, hvori de erklærede det for deres begges Ønske, at han skulde blive Biskop ³⁾. I Begyndelsen af 1263 kom Gillebert tilbage til Norge med Pavens Brev, hvori Valget af Biskop til Hamar overdroges Erkebiskoppen, dog med Tilfjendegivelse, at han skulde vælge Gillebert overensstemmende med Kongens Ønske. Gillebert blev nu strax efter valgt og indviet af Einar i Nidaros den 4de Marts 1263; og dermed var denne Twist tilende ⁴⁾.

Den Uenighed, som i 1260 fandt Sted mellem Kongen og Erkebiskoppen, forhindrede dog ikke, at netop denne samme Sommer den vigtige Sag angaaende Førstefødselens Forret i Kongearven kom til Afgjørelse ved begges forenede Samvirken. Under sit Ophold i Throndhjem for Kong Haakon til Frostathing, hvor han — som det heder — „med Raad og Samtykke af Kong Magnus, sin Søn, Erkebiskop Einar og alle Lydbiskopper, Lendermænd og lærde Mænd (Geistlige), Stallarer, Lagmænd og alle tilstedeværende haandgangne Mænd, samt alle Frostathingsmænd, fastsatte og lod i Lovbogen indføre, hvo som efter ret Arvefølge skulde være Norges Konge overensstemmende med den hellige Kong Olafs Lov“. Den saaledes vedtagne Lovbestemmelse gik ud paa følgende: „Den skal være Konge i Norge,

¹⁾ Jøf. Ann. 130.

²⁾ S. S. S. c. 299.

³⁾ S. S. S. c. 302.

⁴⁾ S.

S. S. c. 315.

som er Norges Konges ældste egtefødt Søn, odelssbaaren til Land og Tegner (Underfaatter). Men hvis ikke egtefødt Søn er til, da skal Kongens Søn være Konge, om han end ikke er egtefødt. Men hvis Ingen af disse er til, da være den Konge i Norge, som (derfor) er odelssbaaren og nærmest i Arv og derhos af Kongernes Et“. Efter Kongens Død, skulde Kongeemnet (Arvingen til Kongedømmet), alle Biskopper, Abbeder, Hirdstyrere og Lagmænd med hele Hirden være selvstevnede til Nidaros, til den hellige Kong Olaf „hans (d. e. den afdøde Konges) Frænde“, og skulde Hirdstyrerne nævne med sig tolv de viseste Bønder af hvert Biskopsdømme. De skulde alle have givet sig paa Reisen inden en Maaned, efterat de havde spurgt Kongens Død. Kongeemnet skulde derpaa lade stevne Dretthing, og der vorde tagen til Konge, og sværge sine Tegner Lov og Kettigheder, men de ham Land og Tegner. Hvis Nogen lod sig anderledes tage til Konge, skulde han have forbrudt Guds og Fred og være i Pavenes og alle Helgenes Ban (forbød), og saaledes Enhver som hertil understøtter ham. Men hvis Hirdstyrere eller Hird forsømte denne Færd, uden fuld Nødvendighed, da vare de Høiforrædere; og hver tilnævnt Bønde, som forsømte den, skulde bøde til Kongen 40 Mark. Denne Lovbestemmelse — heder det videre — „forkyndte siden Kong Magnus, hans Søn, paa Thingene i alle Dele af Landet, og samtykte heri alle Norges Mænd for sig og sit Afkom med ret Thingtag, at denne Bestemmelse skulde staa evindeligen“¹⁾).

Saaledes var da endelig i Norges Kongearvesfølge foruden den mandlige Linies og den egte Fødsels Forret, ogsaa Forstefødselsens Forret gjort gjældende, og derved Kongedømmets Eenhed og Udelelighed fastsat. Det skeede, som sees, ad fuldfommen lovlig Wei, idet Bestemmelsen, efter at være udkastet af Kongen i Samraad med hans Raadgivere, Landets geistlige og verdslige Høvdinge, paa en Rigsforsamling eller et Høvdingemøde i Nidaros, vedtoges som Lov af Folket først paa Frostathing og siden i de øvrige Landsdele, udentvivl ogsaa paa deres Lagthing. Den svævende Tilstand, hvori Kongearvesfølgen havde befundet sig i næsten hundrede Aar, nemlig fra Magnus Erlingsøns Tid, var derved hævet, og en Tingenes Orden indført, som lovede Riget for Fremtiden en af Tvistigheder om Kongedømmet og samstyrende Kongers gjensidige Avindshyge uforstyrret indre Ro. Den fattede Lovbestemmelse udgaves, som af dens Udtryk sees, for stemmende med den hellige Kong Olafs Lov. Den kunde vistnok ogsaa siges væsentligen at støtte sig til denne, forsaavidt som den strengt holdt paa Kongedømmets Arvelighed i den gamle Kongæt fra Mand til Mand, uden Tilstedelse af noget Kon-

¹⁾ N. g. L. I. S. 263, ff. m. S. S. c. 303.

gevalg; ja den kunde endog ved sine vigtige Afændringer i den ældre Kongearv paa en Maade siges netop at virkeliggjøre den Tanke, der havde forebavet den hellige Olaf, nemlig at forhindre det norske Riges fremtidige Søndersplittelse, hvilken maatte blive en uundgaaelig Følge af Harald Haarfagers Arvesfølge. Men paa den anden Side maa ogsaa indrømmes, at Haakons Lov har laant ikke saa ganske lidet af den Lov for Kongearven, som til Magnus Erlingsføns og Kirkens Fordeel blev istandbragt af Erkebiskop Eysteinn og Erling Skaffe, og som utvivlsomt især var udtænkt af Eysteinn, hvilken dog vistnok kun er benyttet saaledes, at Alt, hvad der kunde give Geistligheden nogen umiddelbar Indflydelse paa Lovens Anvendelse, eller antyde nogen Kongebømmets Underkastelse under Kirken, paa det omhyggeligste i Haakons Lov er bortfjærnet. Man kan følgerig med Sandhed sige, at den norske Kirke havde sin betydelige Andeel i den indførte Forbedring, idet Erkebiskop Eysteinn i sin Tid havde forberedt den, og Erkebiskop Einar nu væsentlig medvirkede til dens Gjennemførelse. Lovens Uryggelighed maatte forresten ansees saa meget mere sikret, som den eneste Person af Kongeaften, der kunde tænkes muligens i en modnere Alder at ville gjøre Indsigelse mod den, nemlig Kong Haakon den unges Søn, Junfer Sverrer, døde Winteren efter Lovens Antagelse 1261 ¹⁾).

Dette samme Aar blev den unge Kong Magnus gift med Ingebjørg, en Datter af den i 1250 afdøde danske Konge, Erik Baldemarsføn (Bløgenning). Biskop Haakon af Oslo afhentede Kongedatteren og førte hende til Bergen, hvor Brylluppet stod. I Anledning af samme Giftermaal blev det bragt paa Bane, at Kong Haakon skulde lade sin Søn, Kong Magnus, tilligemed hans unge Dronning krone. Mange fraraadede dette, da Magnus — sagde man — let derved kunde blive overmodig og forglemme den Undergivenesshed, han skyldte sin Fader, hvoraf igjen Uenighed kunde opstaa mellem Kongerne. Men Mange talede ogsaa kraftigen herfor, og blandt disse især Biskop Haakon. Paa hvilken Side Erkebiskop Einar stod, siges ikke udtrykkelig; men da han just paa denne Tid levede paa den allervenskabeligste og fortroligste Fod med Magnus, saaledes at de hele Sommeren gjennem havde opholdt sig sammen, ja endog saa holdt eet Bord, saa kan man ikke tvivle paa, at Erkebiskoppen gjerne saa den unge Konge saameget hædret som muligt. Kong Haakon, der kjendte og paaskønnede Magnus's fromme, rebelige og sønlige Sindelag, erklærede sig ogsaa for hans Kroning. Strax Bryllupsgjæstebudet, der varede i tre Dage, var tilende, blev den unge Konge og hans

¹⁾ G. G. S. c. 303.

Dronning den 14de September 1261 begge salvede og kronede med stor Pragt i Bergen af Erkebiskop Einar 1).

46.

Begivenheder under Einars Metropolitanstyrelse. Hans og Kong Haakon Haakonsøns Død i 1263.

Lige mod Slutningen af sin Rigsstyrelse saa Kong Haakon sit længe nærende Dnske, Islands Underkastelse under Norges Kongedømme, opfyldt. Ingen havde arbejdet herfor med større Iver end den før omtalte Biskop Henrik af Høle. Denne havde i Aaret 1256, i Forening med Kongens Sendemand, Ivar Englessøn, og den islandske Høvding Thorgils Bøvdarðsøn med Tilnavnet Skarðe, bragt det dertil, at Bønderne i Skagafford og Gyafford paa Islands Nordland gave sig under Kongen og lovede at betale ham Skat 2). Biskop Henrik fratraadte rigtignok hermed sin Virksomhed paa Island for Kongens Sag. Han drog nemlig samme Aar til Norge og kom ikke meer tilbage til sin Stol. Han døde 1260 i Lunsberg, efterat han i de fire sidste Aar jævnlig havde ledsaget Kongen, og ganske vist tjent denne i de islandske Anliggender med sit Raad. Haakon paastjonte Henriks Fortjenester og den Hengivenhed, han altid havde vist sin Konge. Han fulgte selv Biskoppen til Graven og talde paa Gravbassen med sagre Ord til hans Ros 3). Henrik oplevede saaledes ikke Islands fuldkomne Underkastelse. Men denne lod, efter den af ham gjorte Begyndelse, ei længe vente paa sig. Kong Haakon sendte i 1258 Gísfur Thorvaldsøn over til Den, efterat han denne Gang havde givet ham Jarlsnavn og taget det Løfte af ham, at han skulde udvirke Fred i Landet og bringe Folket til at betale Kongen Skat. Gísfur selv greb ikke Sagen an med synderlig Varme; men han blev idelig drevet frem af de Mænd, som Kongen atter og atter sendte over for at føre Tilsyn med ham. Paa Althinget i 1262 svore endelig alle Islændinger paa Distrikterne nær Kongen undersaatlig Trofskab og lovede ham Skat 4). Distrikterne fulgte først efter i 1264, Aaret efter Kong Haakons Død 5). Dermed var Islands Undergivelse under Norges Konge fuldendt, dog paa Betingelser, der skulde sikre Den Selvstændighed og Selvstyrelse. Hvor meget Geistligheden havde bidraget til denne Udvidelse af den norske Konges Herredømme, er noksom paaviist.

Høle Biskopsstol paa Island stod efter Henriks Død ledig i et

1) S. S. S. c. 306, 308—310. 2) S. S. S. c. 283. 3) S. S. S. c. 301; Isl. Ann. 124, 130. 4) S. S. S. c. 313, Isl. Ann. 130. 5) Isl. Ann. 134.

Var Aar. Den besattes først igjen i 1263, og denne Gang med en Islænding. Aaret i Forveien var nemlig Brand Jonsøn, siden 1247 Abbed til Augustiner-Klosteret i Thykvaab (eller Ver, Alptaver), kommen til Norge paa Erkebiskop Einars Raldelse. Brand var en lærd og høit agtet Mand, af god Æt og af stor Indflydelse paa sin Fædreens. Ham valgte nu Einar, efter Overlæg med sine Chorsbrødre, og med begge Kongers Samtykke, om Vaaren 1263 til Biskop af Hole, og han blev indviet i Nidaros samtidig med den før omtalte Biskop Gillebert til Hamar 1). Erkebiskoppen og hans Kapitel forbeholdt sig altsaa fremdeles Valgretten til de islandfke Biskopsstole, om de end for Tilfældet lode Valget falde paa en indfødt Islænding.

Dgsaa til Grønlands Underlæggelse under Norges Kongedømme blev Geistlighedens Tjeneste benyttet. Nordmændene paa Grønland dannede, som allerede før omtalt, i sin Udsprethed og Afsondring fra den øvrige Verden en uafhængig Stat, og siden Begyndelsen af det 12te Aarhundrede et særegent Biskopsdømme under Nidaros's Provins. Først under Haafons Styrelse blev der Tale om dette fattige Lands Underkastelse under Norges Konge. Da just Biskopsstolen i Garde, som var bleven ledig i 1240 ved Biskop Nikolaus's Død, atter var bleven besat i 1246 med en vis Olaf, og denne Aaret efter 1247 skulde drage til sit Sæde, fik han af Kongen, og rimeligviis ogsaa af Kardinal Wilhelm, det Hverv, at bringe Grønlænderne til at give sig under Norge og betale dets Konge Skat 2). Senere blev dette Forlangende, som det synes, indskærpet ved Kongens Udsendinge, der fore derhen i 1257; og da disse, efter fire Lars Fraværelse, i 1261 vendte tilbage til Norge, medbragte de det Budskab, at Grønlænderne havde lovet Skat til Kongen, samt at bøde ham alle Manddrab, hvorved de altsaa erkjendte sig for hans Tegner eller Underfaatter 3). Skjønt det ikke siges udtrykkelig hvad Andeel Biskop Olaf har havt i denne Folkebeslutning, maa man dog af det ham forhen paalagte Hverv slutte, at han og hans underordnede Presteskab ikke har derved forholdt sig uvirksom.

Nogen Urede maa ved denne Tid have fundet Sted i Hamars Biskopsdømme med Hensyn til Tiendeydelsen og Biskoppens Rettigheder, og herpaa seer man, at Kong Haafon, rimeligviis i Anledning af Klager fra den tiltrædende Biskop Gillebert, har villet raade Bod. Ved Brev, givet i Bergen den 9de Juni 1263, opfordrede Kongen alle Mænd i Hamars Biskopsdømme til at udrede sine Tiender rigtigen, samt opfylde sin Skyldighed i alt, hvad Biskoppen paa

1) *h. h. c.* c. 313, 315; *Ginn. Joh. I.* 368—372. 2) *h. h. c.* c. 257; *ifr. o. f. c.* 418. 3) *h. h. c.* c. 311.

Christendommens Begne har lovligen at fortre, navnlig med Hensyn til Skyds. Kongen forbød derhos Enhver at forgribe sig paa Christkirken (Kathedralkirkens) Ejendom i Hamar, under sig Straf som om man havde forgrebet sig paa Kongedømmet selv eller Kongens Ejendomme. Kongens haandgangne Mænd skulde med al sin Magt styrke Biskoppen og hans Tjenere (Sysselmænd og Armænd) til at Biskoppen kan erholde sin Ret. Brevet er skrevet til „alle Lendemænd, Sysselmænd, Hirdmænd og Kjertesvende, Bønder og Bothegner i Hamars Biskopsdømme“ og indeholder i Begyndelsen følgende mærkelige Ytring: Alle christne Konger skulle fremme Guds Bud med den Magt, som Gud har givet dem. „Men Alle have hørt, at det fra Verdens Ophav er paabudet at erlægge Tiende af al ret Erhverv, som Gud giver Mennesket“. Derfor vil nu Kongen, som gode christne Konger have gjort for ham, bede og byde alle Mand i Hamars Biskopsdømme, at utrede deres Tiender vel og retteligen: „af al Slags Sæd, Fiskeri og Julefangst, saa og Hovedtiende, Jærntiende og Skindtiende, og af alt Arbejdsfab, og af alt det, som de vilde have nogen Nytte af“ ¹⁾. Man seer, hvor vidt allerede Tienden var udstrakt med Hensyn til Gjenstandene, af hvilke den erlagdes, og hvorledes den fremstillede som en Ret, Kirken havde havt alt fra Verdens første Tid. Den sidste Lærdom fremsættes ogsaa i et andet Brev af Kong Haakon, uvist fra hvilken Tid, til Folket i Viken, og i dette Brev udhæves som den fornemste Grund for Tiendens samvittighedsfulde Erlæggelse: „at Mennesket ved den skal købe sig Tiendedelen af Himmerige, hvortil det oprindeligen var skabt, men hvorfra det siden var udtrængt ved Djævelens Tilskyndelse“ ²⁾. I sidstnævnte Brev er ogsaa Tale om en Afgift til Kirken, som Folket i Viken frivilligen havde paataget sig, nemlig en „tallet Pening“ for hvert Kvægstykke, hvilken de bedste Bønder i Bygden skulde opbære og skifte saaledes, at de to Trediedele gif til den hellige Olaf's Kirke i Throndhjem, til dens Bygning, og een Trediedeel til den hellige Halvard i Dølo. Denne Afgift benævntes Olaf's skot og Halvard's skot; og man maa af Udtrykkene i Brevet slutte, at den er bleven indført under Kong Haakon og ifølge hans Medvirkning. Deraf at saadanne kongelige Formaningskrivelser, som de her omtalte, behøvedes, maa man med Grund slutte, at Nordmændene ikke overalt saa ganske godvillig have underkastet sig de stæbte vorende Byrder, som i Kirkens Navn paalagdes dem, og at Kirkens Formænd vel trængte til den kongelige Myndigheds Bistand for at faa sine Krav paa Folket indrømmede og inddrevne.

Erkebiskop Einar synes ikke at have staaet paa en ganske venstabelig Fod med sit Kapitel. Han yndede uidentvilt ikke dettes Stræben

¹⁾ N. g. L. I. 462.   ²⁾ N. g. L. I. 459.

efter Selvfændighed og taalte ikke at indskrænkes i nogen væsentlig Grad af dette Kollegium, der egentligen blot skulde danne hans Raad. Man finder, at Cinar har misbilliget sin Formands, Sørles, Gave til Chorsbrødrenes fælles Bord. Disse havde faaet Sørles Gave stadfæstet af Pave Alexander IV. Stadfæstelsesbrevet blev udstedt den 27de Februar 1255, altsaa medens Cinar selv opholdt sig i den pavelige Kurie for at erholde sin Indvielse ¹⁾. Men ligesom han i Brevet ikke nævnes, saaledes har han neppe heller dertil givet sit Samtykke. Da han var kommen til sit Sæde, fratog han Chorsbrødrene ikke alene de til deres Bordhold henlagte Biskopstieuder men ogsaa den dem skjænkede Gaard og Grund; og dette berøvede han dem som det heder, „deels ved List og deels ved Magt“ ²⁾. De nærmere Omstændigheder herved kjendes ikke; men Erkebiskoppen maa dog vist nok have haft en eller anden nogenlunde antagelig Grund for sin Fremfærd, da man ikke finder, at Sagen har været paaanfet i hans levende Live.

Nogle Forhandlinger angaaende Korstog fandt under Cinars Metropolitanstyrelse Sted mellem det pavelige Sæde og Norge. Da de saakaldte tydske Riddere havde begyndt med Kraft og Fremgang at tage sig af de hedenske Preusers og Livens Omvendelse til Christendommen, vilde Pave Alexander IV gjerne komme deres Bestræbelser til Hjælp ved at vække de nærmest boende christne Fjølkesfærd til deres Bistand. Ved et Brev af 11te Marts 1256 til Prædikebrødrenes Provincial-Prior i Ordens-Provinzen Dacia, der omfattede Danmark, Sverige og Norge, befalede han denne, at lade sin Ordens Brødre i de tre nævnte Riger prædike Korset til de Christnes Undsætning i Preussen og Lifland, og overdrog for dette Niemed Brødrene en udstrakt Prædiketilfælde og Ret til at meddele store Benaadninger (Indulgenfer) og Afløsninger (Absolutioner) ³⁾.

Senere hen vakte Tartarernes Fremstribt i Ungarn og Polen Alexanders store Befynring. I den Anledning lod han Sendeskriverer udgaa til alle Europas Konger, Fyrster og Prælater med Opfordring til dem at overveie, ved hvilke Midler man skulde modstaa den fælles Fiende, og hvad Bidrag enhver hertil kunde yde. Naar de havde overveiet dette, skulde de sende sine Befuldmægtigede til det apostoliske Sæde for at handle om denne Sag inden 6te Juli 1261. For Mødet blev affoldt, bøde imidlertid Alexander IV den 25de Mai 1261, og hans Estermand, Urbanus IV, blev først udvalgt den paafølgende 29de August. I Mellemtiden var en Mængde Befuldmægtigede fra forffjellige Lande komne til det pavelige Sæde, men da Kardinalerne nu vare fystselsatte med Pavevalget, kunde de ikke behørigt overveie

¹⁾ Norff Dipl. III. 7, 8. ²⁾ Norff Dipl. III. 10. ³⁾ Norff Dipl. I. 41—43.

Sagen og gave derfor Sendebudene Afsted for ikke at volde dem unyttigt Ophold, idet Sagens Overlægning udsattes indtil en ny Pave var valgt. Ogsaa fra Norge indsendt sig Sendebud i denne Anledning, og disse vare af de sidst komne, saaledes at Urbanus enten ved deres Ankomst allerede var valgt, eller i det mindste strax efter blev det. Efter at have givet dem Afgang til sig og læst deres medbragte Breve, tilbagesendte han dem med det apostoliske Sædes Raade og med Paamindelse til Norges Konge og hans Søn, at de fremdeles skulde lægge sig det omhandlende Anliggende paa Hjerte, da det ei var opgivet, men dets Afgjorelse kun udsat. Pave Urbanus's Brev herom til Kongen er givet den 9de Juni 1262 ¹⁾), saa de norffe Sendemænd synes længe at have opholdt sig ved den pavelige Kurie.

Den Korstogsprædiken, som naturligtvis var forbunden med denne udvidede Korstogsplan, havde Alexander og ligeledes Urbanus, som det lader, i Lighed med hvad før var skeet i Anledning af Undsættningen til Preusens og Visslands Omvendelse, overdraget for de nordiske Rigers Vedkommende til Prædikebrødrene. Denne pavelige Bestemmelse behagede imidlertid ikke Kong Haakon, og det saavidt skjønnes især af den Grund, at Prædikebrødrenes Provincialprior, i hvis Hænder den øverste Bestyrelse af Korsprædikenen var lagt, for Tiden var en dansk Mand og havde sit Sæde i Danmark, imellem hvilket Rige og Norge et spædt Forhold fandt Sted. Kongen ønskede derimod, at Korstogsprædikenen i Norge skulde forestaaes af dette Riges egne Prælater. At hele den norffe Sæculargeistlighed heri samstemmede med Kongen, begriber sig let, da den overhovedet, som før er omtalt, saa Prædikebrødrene med Hæve Dine. Kongen fremsatte ved et særligt Sendebud og sine Breve sit Ønske for Pave Urbanus, og denne viste sig strax villig til at føie Haakon. Ved Breve af 21de og 23de October 1263 til Erkebiskop Einar, dennes Lydbisopper og Norges øvrige Prælater overdrog han Erkebiskoppen det Indseende med Korstogsprædikenen i Norge, som han før havde paalagt Prædikebrødrenes Provincialprior, dog saaledes at hvad Brødrene maatte hidtil have udrettet skulde forblive i fuld Kraft ²⁾).

Denne pavelige Anordning naaede dog hverken Erkebiskop Einar eller Kong Haakon i Live. I Juli Maaned 1263 tiltraadte Kong Haakon med en stor Hær og Flode sit bekjendte Tog til Skotland for at opretholde det norffe Kongedømmes Overhøihed over Suderøerne, hvilke de stoffe Konger i længere Tid havde østet at underlægge sig. Bisopperne Thorgils af Stavanger og Gillebert af Hamar fulgte ham paa Toget med flere høiere og ringere Geistlige. Kong Magnus blev tilbage i Norge for der at føie Lands-

¹⁾ Norff Dipl. I. 43—45.   ²⁾ Norff Dipl. I. 45—47.

styrelsen i sin Faders Fravær. Det lykkedes vel den gamle Konge at bringe Fyrsterne paa Verne til at erkjende ham som sin Lensherre; men i Landgangen paa Skotlands Vestkyst var han uheldig, og hans Flode led ved de indtrædende Høststorme. Han drog til Drfnøerne, hvor han vilde overvintre, for atter at fornye sit Angreb paa Skotland det næste Aar. Men under sit Ophold i Kirkiuvaag blev han syg og døde der den 15de December 1263, nær sexti Aar gammel, efter sex og fireti Aars Rigsstyrelse.

Samme Aars Høst, altsaa ikke længe før Kong Haakons Død, aflagd Erkebiskop Einar Gunnarssøn efterat have i otte Aar forestaaet den norske Kirke ¹⁾, efter alt at dømme, med Klogskab og Nidkjærlighed. De med ham samtidige Biskopper i den norske Kirke vare: — I Bergen Arne siden 1226; han døde Aaret efter Einar's Tiltrædelse, 1256 ²⁾, og havde til Eftermand Peter. — I Stavanger døde Biskop Askel i 1254 ³⁾ og havde til Eftermand Thorgils, som dog neppe er bleven indviet før Einar var bleven Erkebiskop; Thorgils fulgte, som allerede nævnt, Kong Haakon paa hans stoffe Tog og var tilstede ved hans Dødsleie i Kirkiuvaag ⁴⁾. — I Oslo var fra 1248 Biskop Haakon, om hvem forhen er talt, og som ligeledes senere vil blive nævnt. — I Hamar var den oftere omtalte Peter indtil 1260. Han fulgte i 1257 Kong Haakons Datter Christina til Spanien, da hun blev giftet didhen, og han kom det følgende Aar tilbage til Norge ⁵⁾. Hans Eftermand Gillebert, der ogsaa forhen er omtalt, ledsagede, som nys sagt, Kong Haakon til Skotland, og var ligesom Thorgils nærværende ved Kongens Dødsleie. — I Skaatholt paa Island var fremdeles Sigurd Thetmarsøn, der overlevede Einar, og i Hole, Henrik, der døde i 1260, og dennes Eftermand, den før nævnte Brand Jonsøn, der blev indviet af Einar i dennes sidste Leveaar. — Paa Drfnøerne var Henrik siden 1248; han var ogsaa nærværende ved Kong Haakons Død ⁶⁾. — Paa Grønland var den før nævnte Olaf, der overlevede Einar. — Paa Færøerne nævnes som Bergsveins Eftermand en Peter eller Nikolaus, og efter ham Gaute, hvilkens sidste overlevede Einar ⁷⁾. — Det samme var ogsaa Tilfælde paa Suderøerne med den i 1253 indviede Biskop Rikard ⁸⁾.

47.

Norges Stilling under Haakon Haakonssøns Styrelse.

Kong Haakon Haakonssøns Styrelses Tid, især dens senere Halv-

¹⁾ Frnm. s. X. 155. ²⁾ Jøl. Ann. 124. ³⁾ Jøl. Ann. 122. ⁴⁾ Haaf. G. S. c. 329, 330. ⁵⁾ G. S. c. 290, 294. ⁶⁾ G. S. c. 329. ⁷⁾ Norsk Tidft. V. 42, 44. ⁸⁾ Se ovenfor S. 419.

deel, er et Glædespunkt i Norges Historie, ikke alene med Hensyn til den udbortes hæderlige Stilling, Norge indtog blandt Europas Riger, men ogsaa med Hensyn til indre Velvære, Næringsveienes Fremskridt, den retslige Ordens Befæstelse, Sædernes Afslibning og fremfor alt den aandelige Dannelses Udvikling. Videnskab og Kunst var da blandt Nordmændene, i Forhold til Lidsalderens Fremskridt overhovedet, i frodig Blomstring. Kongen selv var, efter Mathæus Paris's forhen anførte Dom, bene literatus, det vil sige: en Mand indviet i sin Lids Videnskabelighed og Literatur. Haakon flegtede i saa Henseende sin Fader og Farfader paa. Han havde i sin Barndom faaet en Slags geistlig Skoleopdragelse ¹⁾, og denne har han utvivlsomt i sin Ynglingsalder vedligeholdt og udvidet. Han forstod Latin, saaledes at han endog i sin sidste Sygdom kunde finde Underholdning i at høre geistlige latinske Bøger forelæse. Han yndede Fædrelandets Historie, og hans Tid er den egentlige Sagaskrivnings gyldne Alder, da den norske Fagrskinna og den islandsk Heimskringla, de mest omfattende Optegnelser af Norges Saga, samt Rnytlingsa Saga om de danske Konger bleve førte i Pennen, ganske vist ikke uden Kongens og hans Svigerfaders, Hertug Skules Medvirkning og Tilskyndelse. Haakon og muligen end mere Skule yndede desuden den gamle norrøne Skaldekunst, og deres Yndest for den fremkaldte ikke alene det bekjendte Lovkvad til deres Tre af Snorre Sturlasson, hvori de forskjellige Digteformer (bragarhættir) fremstilles, men ogsaa maaskee den hele, til Oplysning af den hedenske Asalære og den ejendommelige norsk-islandsk Skaldekunst saa vigtige, Yngre eller Snorres Edda. Og ved Siden heraf deelagtiggjorde Haakon Nordmændene i det øvrige Europas den Tid mest yndede Landsfrembringelser, i det anglonormanniske eller nordfranske og vel ogsaa tydske Romantisk. Han lod nemlig en Mængde franske versificerede Romanser oversætte paa Norsk i ubunden Stil; og den Bearbejdelse af oldtydske romantiske Sagn i det norske Sprog, hvilkens Dibrif af Berns Saga er os levnet, skriver sig fra hans Tid og er udført i Norge, om det end ikke med Sikkerhed kan siges, at den er tilbleven paa Haakons Foranstaltning. Livet i hans Hird blev opriffet ligesaa vel ved høiere aandelig Nydelse som ved selskabelig Glæde. Haand i Haand med Sandisen for Videnskab og Poesi gif Smag for Kunsten. Det var Bygningskunsten, som dengang blandt Kunsterne indtog den meest iøinefaldende Plads i Europa; og de Bygninger fra Haakons Tid, af hvilke Levninger end staa tilbage, som Nidaros's Kathedralkirkes vestre Kors, Kongehallen i Bergen, Olafs Kirke sammesteds, Kirken paa Dgvaldsnæs o. fl., vidne om, at Nordmændene med Jver

¹⁾ Haak. S. c. 5, 13.

stræbte i denne Green af Kunsten at følge det øvrige Europas og især Englands Fremskridt. Haakon byggede meget og pragtfuldt, haade Kirker, Kongehaller og befæstede Slotte. Senere ugunstige Tidsforholde have jævnet de fleste af hans Bygningsværker med Jorden; men selv ved den nøgne Plads, hvor mange af dem have staaet, hefte endnu Minder om hans Tidsalvers Glæds.

At Kirkens Personer under saadanne Forhold ikke kunde blive uberørte af den almindelige aandeløse Bevægelse, lader sig let begribe. De norske Geistlige vise sig netop at have været de virksomteste Mellemmand ved den almindelige europæiske Dannelses Forplantning paa Norges Grund. Deres stadige Forbindelse med den romerske Kurie, med det slebne Italien, med de berømteste lærde og videnskabelige Indretninger der samt i Franfrige, England og tildeels ogsaa Tydskland satte dem i Stand dertil. Ved Gesandtskaber til fremmede Lande vare høie Geistlige i Almindelighed Formændene, og lavere Geistlige fulgte som Skrivere og Tolk. Deres ved Skoleopdragelse og Reiser erhvervede Sprogkundskaber gjorde dem stiftede til at virke som Oversættere. Vi vide at enkelte Geistlige, f. Ex. Munken Broder Robert, gif Kong Haakon til Haande med Oversættelse af franske Romaner. For de egentlige theologiske Videnskabers Standpunkt paa denne Tid i Norge og paa Island have vi vel ikke nogen ganske sikker Maalestof; men den Omstændighed, at flere Helgenlegender findes ved den Tid at være overførte i det norske Sprog, berettiger os til at formode, at ogsaa norske Oversættelser af andre theologiske Skrifter f. Ex. Gregorius Magnus's Dialoger, Mevinus's Bog de virtutibus et vitiis, Elucidarius m. fl., hvilke man veed have været til ere blevne da istandbragte, ligesom at enkelte endnu bevarede Homilie-bøger eller Prædikensamlinger deels ere blevne overførte deels forfattede. Hjemme, ved Undervisning i de ved Kathedralkirkerne stiftede Skoler, i Klostrene og i lærdere Geistliges Huse, var der allerede Leilighed til at erhverve flere theologiske Kundskaber, end de som strengt taget udfordredes til at blive en efter Tidens Krav upaaklagelig eller endog saa god Prest. Men de som stræbte efter at naa til Kirkens høiere Stillinger, søgte almindelig i Udlandet, især ved Pariser-Universitetet, at bygge videre paa den i Hjemmet lagte Grundvold, at tilegne sig hvad man kan kalde den høiere theologiske eller geistlige Dannelse. Dette stede især ved at studere den scholastiske Filosofi og den canoniske Ret. Den Tids Nordmand og navnlig den deres Geistlige synes i det Hele at have havt mindre Smag for Videnskaben fremtrædende i Granfknng af abstrakte Gjenstande, end for Videnskaben virkende til et bestemt Med i det ydre Liv. De norske Geistlige synes derfor ikke at have ladet sig saameget hndrage af den scholastiske Filosofi, der kunde gjøre

dem til lærde Theologer efter Tidens Maalestof, og sætte dem istand til at virke for det christelig Lærebegrebs Udvikling. Men med desto større Begjærighed kastede de sig paa Studiet af den canoniske Ret, der aabnede dem den hierarchiske Styrelseskunsts Hemmeligheder og lovede at danne dem til dygtige Ordre af Kirkens ydre Forhold, til indflydelsesrige Biskopper og Prælater. Det viser sig tydeligt, at der paa Haakons Tid allerede fandtes i Norge et godt Forraad af canoniske Kundskaber, maaskee et større Forraad end tjenligt var for Kirkens sande Gavn. Den norske Geistlighed blev saaledes vissest ikke staaende tilbage men optraadte snarere som ledende Anførere under de Fremstrid i almindelig europæisk Dannelse og Videnskabelighed, som Norge i Haakons Styrelsetid gjorde.

Det anførte fremstiller Lyssiden af Norges Tilstand under Haakon Haakonsøn. Tilstanden havde dog ogsaa sin Skyggeside, om man end ikke kan paavise denne saa ganske umiddelbart af foreliggende Kjendsgjerninger fra Tiden selv, men snarere maa slutte sig til den middelbart fra senere indtrædende mislige Forholde, der dog ufeilbart udsprang af allerede nu tilværende Brøst i Samfundslivet. Den Glands, der omstraaede Norge i Haakons Styrelsetid, havde allerede i dens senere Halvdeel naaet sit Høidepunkt. Den forsøgedes ikke videre, tvertimod den omtaagedes meget snart, og gik, før man studeventet det, under i et uhyggeligt Mørke. Ydre uheldige Omstændigheder bidroge aabenbare Sit hertil, men Hovedsagen var dog ganske vist den, at Staten i flere Henseender manglede den indre Kraft og Friskhed, som skulde sætte den i Stand til at opretholde hiin Glands ogsaa under ydre Omstændigheders Tryk. Man ledes saagodt som ufriwillig ind paa den Formodning, at den ydre Berdighed og de Fordringer med Hensyn til det øvrige Europas Stater, hvormed Norge under Haakon optraadte, ikke har været understøttet af en tilsvarende Udvikling i Landets materielle Hjelpekilder. Man har en dunkel Forestelse af, at Folkets Velstand skjønt i kjendeligt Stigende, ikke har ganske svaret til den glimrende Stilling, Norge antog ligeover for Udlandet, eller at den i det mindste, om end for Diebliffet tilstræffelig, ikke har været bygget paa et saa fast Grundlag, at den under let indtrædende mindre gunstige Forhold kunde være nogenslunde sikret for en pludselig og stærk Tilbagegang. I en saadan Mangel ledes man altsaa til at søge en af Hovedsagerne, hvorfor hiin glimrende Stilling ikke i Længden kunde opretholdes uden efterhaanden meer og meer at tære paa Landets Marv og saaledes forberede sin egen Sammenstyrning.

Nu kom hertil, at Norges Samfundsorden ved de indre Krige var bleven rystet i sit Grundvæsen. Vel kom Statsverket igjen under

Haakon i en tilfyneladende jævn og rolig Gang; men enkelte af dens gamle Drivhjul vare komne i Ulag, og det saadanne, som ikke saa let lode sig istandsætte eller erstatte med nye. Lendermandsmagten, den ældre Samfundsordens patriarkalsk-aristokratiske Grundstof, og Folkets Selvstyrelse inden dets engere Kredse og lovgivende Myndighed paa Lagthingene, den ældre Samfundsordens egentlige demokratiske Grundstof, havde under de indre Uroligheder tabt sin oprindelige Styrke og Betydning. Lendermændenes gamle overveiende Stilling som Bondealmuens naturlige Høvdinger og dens Talsmænd i Kongens Raad var saagodt som ganske gaaen op i deres Stilling som Kongens haandgangne Mænd og Kongedømmets Embedsmænd; og Folkets Selvstyrelse i dets engere Kredse, inden Hered og Fylke, havde ved denne Forandring, ved dets naturlige Høvdingers Overgang, saa at sige, fra Folk til Konge, tabt sin gamle Holdning, — medens de fire store Lagthing som lovgivende Folkeforsamlinger fremstillede en splittet Statsmagt, som netop ved sin Splittelse var udfikket til at optræde med ret indgribende Kraft. Den gamle Statsorden bestod saaledes med Hensyn til hine tvende Hovedbestanddele i sine ydre Former uforandret, men i sit Indre forældet og svækket, og ligesom stundende mod en Gjenfødselse i Tidens Land til fornyet Kraft. Både Folk og Konge syntes at føle dette. Men overeensstemmende med Sverrers Grundfætninger søgte man Statsordenens Gjenfødselse saagodt som udelukkende i Kongemagtens Bestyrkelse, i Kongedømmets Eenhed og den kongelige Myndigheds Udvidelse; medens man forsøgte at tænke paa Midler til, ved Siden heraf, ogsaa at give Folkevillien et passende almeent Organ og derved Folket som Statsmagt Eenhed, Kraft og Indflydelse paa Statens Anliggender. Den politiske Indsigt, som her skulde have ledet, manglede; og ikke mindre manglede et Forbillede fra Nabolandene, eller i det Hele fra Udlandet, der skulde have kunnet lade sig anvende paa Norges Forhold. Overalt i det nordlige og vestlige Europa var Folkemagten gaaen op i et Aristokrati, der var blevet lige trykkende både for Almue og Konge, og mod hvilket Kongedømmet først nu begyndte en med Overlæg ordnet Kamp. En saadan Statsforfatning maatte synes Nordmændenes både Folk og Kongedømme lidet eftertragtelssværdig. Men en ordnet Folkerepresentation fandtes ingensteds. Kun i England var just paa den Tid, i Kong Henrik den 3des seneste Regjeringsaar, den første Spire til den lagt, men endnu neppe kommen til Syne. Der fandt saaledes allerede under Haakons Kongestyrelse, trods den ydre Rolighed, en indre Gjæring Sted i Norges Samfundsorden, der nødvendig maatte fremkalde Forandringer, hvis Retning naturligvis maatte bestemmes af den Land, som hos Folket havde gjort sig

gjældende, og af den politiske Udvikling, det havde naaet, i Forbindelse med tilføedende ydre Omstændigheder. Den kunde gaa til det Bedre, og den kunde gaa til det Verre; og det Sidste blev i mange Maader Tilfælde.

Hertil kom endelig som noget ganske Væsentligt, at de store Livspunkter mellem Kirken og Staten, som allerede oftere paapeget, ingenlunde vare afgjort ordnede, men kun midlertidigen stillede i Bero, i fuld Følelse af sin Magt ventede Kirken kun paa gunstige Omstændigheder for at drive sine Krav igjennem. Kongedømmet kunde vel holde den noget tilbage i dens hierarkeiske Fremstræben eller til en vis Grad begrænse Widdens af dens Ovgreb; men ganske at stække Geistlighedens Ovmød, eller at hindre Indrømmelsen af mangfoldige Kirkens Fordringer, det stod ikke i Kongedømmets Magt, allermindst naar en mindre kraftig Mand end Haakon Haakonsøn blev Rigets Styrrer.

Saaledes dækkede vissefægen Haakons personlige Dygtighed og store Anseelse baade inden og uden sit Riges Grændser over mange Brøst i det norske Stateliv, hvilkte efter hans Tid, da de paafrævede Forandringsers uudsættelige Time slog, paa en beklagelig Maade traadte i Dagens Lys, varslende om Norges Forsald.

48.

Oversigt over den norske Kirkeforfatning i det andet Tidrum.

Der er fra dette Tidrum levet os en Fremstilling af Christendommens Troslære, saadan som den i den norske Kirke af dens Lærere var fremsat i det norske Sprog, stemmende med dets almindelige romerske Kirkes af Paverne godkjendte Trosbekjendelse, samt vedtagen af Konge og Folk og indført i Landsloven som Christendomsbolkens Begyndelse. Vi have den vistnok ikke i nogen ældre Lovbog, end i den saakaldte Haakonarbof, der er fra Kong Haakon Haakonsøns seneste Rigsaar, og indeholder en Frostathingslov tillempt af Kongen for hans nye Undersaatter, Islænderne. Fremstillingen findes imidlertid gjentagen i Kong Magnus Haakonsøns (Lagabøters) omarbejdede Lovbog, baade i den almindelige Lands- og By-Lov for Norge, og i den Lov, han fik indført paa Island. Den maa altsaa antages allerede i Kong Haakons Tid at have været erkjendt som Rettefnor for Christendomsundervisningen i hele den norske Kirke. Men denne norske Trosbekjendelse er ganske vist ikke først opfat i Haakons seneste Styrelsesaar, eller endog i hans Tid, om den end muligens da først har faaet Plads i Lovbogen. Den skriver sig utvivlsomt fra en ældre Tid, fra det her omhandlede Tidsums Be-

gyndelse; og det er, som forhen yttret, heel sandsynligt, at den egentlig er opstillet og stadfæstet af Kardinal Nikolaus i 1152 som en i fuldkommen rettroende Udtryk affattet Bekjendelse af Christendommens Hovedlære, paa hvilken Presterne i den norske Kirke skulde grunde sin Christendomsundervisning, og hvilken enhver Nordmand skulde tilegne sig, for at blive tallet blandt Kirkens rettroende Medlemmer. Er denne Anskuelse rigtig, at den egentlig er Kardinal Nikolaus's Verk, da maa man antage, at den af ham er oprindelig forfattet paa Latin og siden, paa hans Bud og muligen endog under hans Opsigt, overført i det norske Sprog til Forhindring af al Branglære. Dette er da den Katekismus for Nordmændene, som der er Tale om, at Nikolaus i sin Tid skulde have forfattet ¹⁾.

Stedet i Lovbøgerne, hvor Trosbekjendelsen udtales, lyder som følger:

„Det er vor Lovs Ophav, som er Ophavet til alt Godt: at vi skulde holde og have den christelige Tro. Vi skulle tro paa Gud Fader, Himmels og Jordens almægtige Skaber. Vi skulle tro paa vor Herre Jesum Christum, hans eenbaarne Søn, som avlet er af den Hellige Aands Kraft og født af Jomfru Maria, pint under Pilatus's Velde, korsfæstet, dødet og begravet; nedsteg til Helvede at løse derfra alle sine Benner; paa den tredje Dag efterat han var døbet i sin Manddom, sin Guddom usofrænket, opsteg han af Døden og var siden hos sine Læresvende i 40 Dage, fra Paaske- og til Himmelfartsdag, og steg da op til Himmelen, og derfra skal han komme paa denne Verdens yderste Dag at dømme Enhver efter hans Fortjeneste. Vi skulle tro paa den Hellige Aand, at han er sand Gud som Fader og Søn, og de tre Begreber er een Gud. Vi skulle tro alt det, som alt christent Folk (den hele Christenhed) tror, og alle hellige Aands Samfund og den hellige Kirke forhen har samtykt med ubrødelig Fasthed. Vi skulle tro, at Synderne forlades i Daaben og Anger og Skriftegang, ved vor Herre Jesu Christi Legeme og Blod, der helliges i Messen, ved Bøn, ved Almiser og Faste og ved alt andet Godt, som man gjør, tænker eller siger. Vi skulle tro, at Enhvers Legeme, som er kommen i Verden eller komme kan til Dømedag, skal da opstaa; og derpaa skulle de, som ilde gjorde og ikke angrede med Bød i denne Verden, have endeløs Kval med Djævelen og hans Erindsvende i Helvede; men de, som godt have gjort i denne Verden, skulle da faa og have evindeligt Glæde med Gud og hans Hellige i Himmerige“ ²⁾.

¹⁾ S. o. f. S. 226.

²⁾ I det gamle norske Sprog: Þat er upphaf laga vǫrra, sem upphaf er allra góðra luta, at vér skolum hallda ok hafa kristiliga trú. Vér skolum trúa á Gud födur allsvalldanda (almáttkan Hb.) skapara himins ok iartar. Vér skolum trúa á vǫrn dróttin Jesum Chri-

Efterat have gjengivet denne gamle norske Trosbekjendelse, gaa vi til Kirkeforfatningen i det nu omhandlede Tidrum, og ville betragte den under de samme tre Hovedaffnit, som vi have gjort ved det første Tidrums Slutning.

I. Den væsentligste Forandring, som i nærværende Tidrum foregik med den norske Kirkes Embedsmænd og Geistlighed i det Hele, var den, at Vaandet mellem den Overordnede og Underordnede blev strammere knyttet, og at den norske Kirke som Enhed blev meer fremtrædende. Sognepresten blev meer afhængig af sin Biskop, da hans Bestikkelse ifølge Loven lagdes i dennes Haand. Biskoppen var ikke længer i sit Biskopsdømme saa eneraadende i kirkelige Anliggender som tidligere, fra den Stund han paa den ene Side fik et Samfund af Chorsbrødre, et Domkapitel, til sit Raad, og paa den anden Side fik sit nærmeste Overhoved i en norsk Metropolitan. Nidaros's Erkebiskop endelig blev det Hoveddrivhjul, hvorom hele den norske Kirkes Bevægelser fra nu af dreiede sig; og han stod umiddelbart under Paven og modtog fra selve den romerske Kurie aabne Forkrifter og hemmelige Indskydelser med Hensyn til sin Metropolitanvirksomhed. Den norske Kirkes hierarchiske Ordning var saaledes for det kirkelige Embedsvæsens Vedkommende fuldendt.

stum hans einga son, er getinn er af krapti heilags anda ok sæddr af Mariu mœy, pindr undir Pilats valldi, krosfestr dœyddr ok gráfan, steig (fór Hb.) niðr til helvítis at læysa þadan alla sína vini (menn Hb.), þriðja dag eptir er hann var dœyddr í sínum manndómi, ósköddum sínum guddomi (í sínum mannd. o. f. v. mgl. Hb.), reis hann upp af dauða ok var síðan með lærisveinum sínum. xl. daga frá páskadegi ok til uppstigningardags (helga þórsdags Hb.), ok steig þá til himna upp ok þadan skal hann koma á efsta degi þessa heims at dæma hvern eptir sínum verbleika. Vêr skolum trúa a helgan anda, at hann er sannr gud sem faðir ok sonr, ok þær þriár skilningar er einn gud. Vêr skolum þat allt trúa er trúr öll kristileg þjóð ok allra (mgl. Hb.) heilagra manna samband ok heilög kirkia hefir samþykkt aðr (mgl. Hb.) með óbrigðiligri staðfestu. Vêr skolum trúa at syndir firrlátazt í skirn ok (í sk. mgl. Hb., som detimob tilf: með sanni) iðran, ok skriptagang, með holldi ok blóði várs herra Jesu Christi (várs drottins Hb.) er í messunni helgæzt, með bœnahaldi, með ölmuşgerðum ok föstum ok með öllum öðrum göðum lutum er menn gera ok hugsa eða mæla. Vêr skolum trúa at hvers manns likamr er í er kominn heiminn eða koma kan til dóma dags skal þá upp risa, ok þadan af skolu þeir er illa gerðu (gera Hb.) ok eigi iðrubuzt með ifirbót (ok eigi o. f. v. mgl. Hb.) þessa heims hafa endalausán ófagnað með fiandanum (diöflinum Hb.) ok hans erendrekum (englum Hb.) í helvítu, en þeir sem gott hafa gert þessa heims skolu þá fá ok hafa eilífan fagnað með gubi ok hans helgum í himnriki.“ Hovedtexten er tagen af Magnus's Landölö, men de smaa Forskjelligheder i Haafonardöf ere indskubte i ( ) og betegnebe Hb. N. gl. L. l. 261, II. 22.

Vi have allerede omtalt, at Presters Bestikkelse til Norges Sognekirker maa antages at være ifølge Kardinal Mikolaus's Anordning i 1152 overdraget Biskopperne, hver i sit Omraade, og at den Rettighed, som i foregaaende Tidsrum deels Sognemenigheden deels Kongedømmet i saa Henseende udøvede, er bleven godvilligen opgivet, om end maaskee ikke ganske paa een Gang, saa dog efterhaanden og i Løbet af det tolvte Aarhundrede ¹⁾. I den norske Christenret, der nærmest fremstiller de nu gjældende kirkelige Forhold, den gamle Frostathingslovs nemlig, udtales udtrykkelig Biskoppens Ret til at bestikke Prester; og med den stemmer i dette Stykke baade den ældre Eidsvathing's Christenret og den saakaldte Sverrers Christenret ²⁾. I de Lande udenfor selve Norge, hvilke hørte til den norske Kirke og stode under det norske Kongedømme, er sandsynligviis den samme Regel indført, skjønt man derom intet sikkert ved. Ifkun Island gjorde en Undtagelse; thi der paa Den synes de ældre Forhold med Sognekirkerne's Besættelse ved disses Ejeres Valg ³⁾, at have vedligeholdt sig ogsaa gjennem hele nærværende Tidsrum, om end ikke ganske upaataalt fra Erkebiskoppens Side.

De samme tre Klasser af Prester, som i foregaaende Tidsrum fandtes i Norge ⁴⁾, synes, efter Christenretterne at dømme, ogsaa i nærværende at have holdt sig, i det mindste i Navnet. En væsentlig Forskiel mellem dem maatte imidlertid bortfalde ved den nye Bestikkelsesmaade, da Menighedens Indskydelse paa Heredspresternes Valg og Kirkeejernes paa Høgendepresternes eller Kapelpresternes ophørte. Dem tillagdes alle Titelen: Sira, der ganske vist er af udenlandst Oprindelse og egentlig det franske sire, Herre.

Presternes Underholdning forblev uidentvial i Hovedsagen hvilende paa det samme Grundlag, der i Slutningen af foregaaende Tidsrum var lagt. Overalt hvor Tienden var vedtagen, og det var ganske vist nu den aller største Deel af Landet, tilkom en Hjerdepart af den Sognepresten, hvorhos han opbar Betaling for visse kirkelige Forretninger, hvilken dog, ligesom Offeret betragtedes som en frivillig Ydelse. I de enkelte Landsdele derimod, hvor den almindelige Tiende ikke endnu var vedtagen, havde Sognepresten sit Underhold af Sognefolkets lovbestemte personlige Ydelse (prestreida), samt af den ligeledes lovbestemte Betaling for kirkelige Forretninger; der havde han ogsaa Andeel af den saakaldte Hovedtiende, om hvilken forud er talt ⁵⁾. Sogneprestens Underholdning var saaledes overalt sikret og vistnok mangesteds rigelig. For de Prester, som intet egentligt Kirkesogn

¹⁾ S. o. f. S. 178, 224, 310, 322.

²⁾ N. g. L. I. 135, 385, 416; jfr. o.

f. S. 177.

³⁾ Jfr. o. f. S. 179. f.

⁴⁾ S. o. f. S. 172—176.

⁵⁾ S. o. f. S. 160, 176.

havde, men forrettede Kapellans og Wikarius's Tjeneste, var naturligtviis Indtægterne afhængige af Overeenskomst, og oftest vel heel tarvelige.

For Presternes Opdragelse og Undervisning til deres kirkelige Kald har der aabenbare i dette Tidrum været sørget med ikke saa ganske ringe Omhyggelighed. Ved Kathedralkirkernes Oprettelse og Biskopskolernes Henlægning til disse, samt senere hen end meer ved Domkapitlernes Indstiftelse har der tillige været sørget for Skolers Indretning i Forbindelse med hine Kirker og under Biskoppernes og Kapitlernes umiddelbare Opsyn. En Skole omtales saaledes at have været i 1217 ved Christkirken i Nidaros ¹⁾; og en maa have været i 1248 ved Kathedralkirken i Oslo, da Haakon, som i dette Aar valgtes til Biskop der, siges forud at have været Skolemester ²⁾. Man tør nu slutte for vist, at ikke Kathedralkirkerne i Nidaros og Oslo alene have havt Skoler, men at saadanne have været oprettede ved alle Norges og den norske Kirkes Biskopsstole, og det uden tvivl lige fra det her omhandlede Tidrums Begyndelse, ja sammesteds allerede før. Paa Island omtales Skole i Staalholt allerede under den første islandske Biskop Isleif (1056—1080) ³⁾, og den første holske Biskop, Jon Dgmundsøn (1106—1121) indrettede en Skole ved sin Biskopsstol og satte tvende Lærere ved den: en i latinisk Grammatik og en i latinisk Poesi og Musik ⁴⁾. At Kathedralkirken i Nidaros har i Erkebiskop Eysteins Tid ejet en ikke ganske ubetydelig Bogsamling, derom synes Thiodref Munks Norges Historie at bære Vidne ⁵⁾. Den Forbring paa geistlige Rundskaber, som man i Norge gjorde til en dygtig Prest, kan saaledes nu ikke længer have været saa ganske ringe. Dette bestyrkes ogsaa, naar man seer hen til den videnskabelige Dannelse, Kong Sverrer lagde for Dagen, skjønt han kun var oplært i Hjemmet og til at vorde Prest.

Biskopperne havde vel i dette Tidrum de samme Pligter og de samme Rettigheder som inden Udgangen af det næst foregaaende var fastsat ⁶⁾; men deres Stilling ikke alene i Kirken men og i Staten blev efterhaanden langt mere indflydelsesfuld og fremragende, end den tidligere havde været. Deres personlige Ret stillede over Lendermandens, jævnt med Jarlens ⁷⁾; en Biskop var saaledes efter Nordmændenes Begreb tigginn madr eller tignarmadr, det vil sige: fyrstelig Mand af Verdighed, og hans Stilling blandt Kongedømmets selvskrevne Raadgivere, lige med Jarlen, om en saadan fandtes, og

¹⁾ Haaf. S. S. c. 13.   ²⁾ Haaf. S. S. c. 263.   ³⁾ Hungrv. c. 2.

⁴⁾ Finn. Joh. I. 326.   ⁵⁾ S. o. f. S. 267, f.   ⁶⁾ S. o. f. S. 181. f.

⁷⁾ Saaledes baade i den ældre Gulathingss- og den ældre Frostathingss Lov. N. gl. L. I. 71, 244.

over Lendermændene, var dermed givne. Han frey sig ogsaa paa almindelig udenlandst Viis: af Guds Naade (dei gratia, med guds miskunn) og tiltaltes allerede nu: Herre. Bisfopsindtægterne, skjønt flydende af de samme Kilder som ved Slutningen af foregaaende Tidsrum, bleve dog ubetvivel nu rigere, og det maaskee væsentligen ved stadig Forøgelse af Bisfopsstolenes Forbegods.

Det er allerede oftere berørt, at Oprettelsen af Domkapitler eller Samfund af Chorsbrødre ved de norske Kathedralkirker istandbragtes lige i nærværende Tidsrums Begyndelse ved Kardinal Nikolaus. Det er ogsaa paapeget, at Hovedoiemebedet med denne Indstiftelse var at gjøre Bisfoppernes Valg uafhængigt af Kongedømmet og af enhver verdslig Magt i Staten, idet fra nu af Valget skulde lovligen og canonisk skee ved enhver Kirkes Chorsbrødre uden nogen somhelst verdslig Indflydelse. Men det vil derhos, af hvad forud er fortalt, være indlysende, at disse geistlige Kollegier ingenlunde strax kom i uomtvistet og udeelt Besiddelse af den Valgret, som var dem tiltaent. Kongernes Opgivelse af deres Ret blev indskrænkende fortoftet, deels som om den kun gjaldt det Tilfælde, at flere samstyrende Konger gaves i Landet, og disse ei kunde komme til Enighed om Valget af en Bisfop; og deels, selv om den egentlige Valghandling indrømtes vedkommende Kapitels Chorsbrødre, forbeholdtes dog som Kongedømmets Ret Kongens baade foreløbige Tilladelse til at Valget foretoges ved Kapitelet, og hans efterfølgende Samtykke til den Valgtes Indsættelse. Fra førstnævnte Side synes allerede baade Kong Inge Haraldsøn og Erling Skaffe paa sin Søn Kong Magnus's Begne, at have taget Sagen, — ikke at tale om Kong Sverrer, som i tydelige Ord udtalte denne sin Anskuelse ¹⁾. Fra den anden Side toges aabenbare Tingen af Kong Haakon Haakonsøn ved meer end een Leilighed ²⁾. Sverrer synes, da han ei fandt det tilraadeligt eller passende at bestikke Bisfopper ganske efter eget Valg, at have villet opstille den Regel, at Kongen i Forening med sine Raadgivere, deriblandt naturligviis de værende Bisfopper fortrinnsviis medregnede, valgte til den ledige Bisfopsstol; og deri har han ubetvivel havt gammel Vedtægt, ældre end Kardinal Nikolaus's Sendelse, for sig ³⁾. Haakon Haakonsøn derimod synes mere at have heldet til Indrømmelse af de enkelte Kapitlers Valgret, iffun med Forbehold af Kongens Samtykke til Valget baade i Form og Virkelighed ⁴⁾. Ubetvivel findes denne hans Grundsatning nærmest udtalt i den gamle Eid-

¹⁾ S. o. f. S. 222—224, 233, 271, 282—284, 312.   ²⁾ S. o. f. S. 349.

³⁾ Saalebes baade ved Valget til Stavanger og til Bergen; s. o. f. S. 271, 282—284, 291.   ⁴⁾ Saalebes ved Erkebisfopsvalgene i 1224 og 1254, samt ved Valgene til Hamar i 1251 og 1260; s. o. f. S. 349, 420, 422, 423, 427.

svathings Christenret, naar det her heder: „Den skal Biskop være til Stolen, som Kongen vil, og som ret er valgt dertil, og som her (i Norge) er viet til Forretningen og Stolen (el. til Stav og Stol ifølge en anden Løsemaade“) ¹⁾. Med Alt dette er det dog tydeligt, at Kapitlernes Valgret under Tidsrummets Løb stedse meer og meer blev en Virkelighed, medens Kongens foreløbige Tilløbelse og paafølgende Samtykke i samme Mon blev af underordnet Betydning ²⁾.

Ved Biskopsvalgets Henlæggelse til vedkommende Domkapitel blev alifaa under det nu omhandlede Tidsrum den Sag ordnet for den norske Kirkes Vedkommende overeensstemmende med den canoniske Ret eller Paveoven. Kapitlerne bleve naturligviis med det samme underkastede de almindelige i den romerske Kirke vedtagne Valgregler. Til disse hørte: — Valget skulde være foretaget inden tre Maaneber vare hengangne fra den Tid Biskopsstolen blev ledig, da i modsat Fald Valgretten overførtes paa vedkommende Metropolitan ³⁾. Vælgerne skulle enes og ikke splitte sig i Partier, i hvilket Tilfælde det ogsaa tilkom Metropolitanen at raade for Valget ⁴⁾. Ved den Valgte maatte ingen canonisk Mangel findes, f. Ex. at han var uægtesfødt, Prestesøn, eller Lægmand. I saadant Tilfælde var Valget ikke fuldgyldigt, men kun at betragte som en Ansøgning, der gjennem Metropolitanen indsendtes til Kurien og der afgjordes ved Pavenes Indvilgelse eller Afslag. Den Valgte benævntes da i Kirkesproget ikke: Electus, men Postulatus (Forlangt, Foreslaet ⁵⁾). Klostermænd regnedes blandt dem, som ikke fuldstændigen kunde vælges, men maatte postuleres. Grunden hertil var deels den, at en Klostermand ikke altid tillige havde den nødvendige foreløbige geistlige Bielse, og derfor strengt taget ikke hørte ind under de geistlige Grader (Ordines ecclesiastici), deels og især den, at en Klostermand var bunden ved sit Klosterløfte, hvilket kun Paven kunde løse ham fra. — Endelig maa bemærkes, at Paven allerede dengang forlængst havde udtalt sin saakaldte Provisionens ret (jus provisionis), det vil sige: Retten til selv, hvis han fandt det hensigtsmæssigt, umiddelbart eller ved særlig udnævnte Befuldmægtigede, „at forføre“ den ledige Biskopsstol med en Forstander ⁶⁾. Af denne Ret benyttede Paverne sig imidlertid endnu sparsomt og almindeligviis kun naar særegne Grunde vare tilstede.

Naar Biskoppens Valg var foregaaet, skulde dette ved Kapitlets befuldmægtigede Sendebud og dets Skrivelse forkyndes Metropolitanen, som derpaa havde at undersøge dets Gyldighed, og ifald han fandt det canonisk, stadfæste det. Den Valgte blev derpaa ordentlig-

¹⁾ N. g. L. I. 385. ²⁾ Saalebes ved Erkebiskop Einars Valg, f. o. f. S. 422, 423. ³⁾ Decr. P. I. Dist. 63. c. 35; jfr. o. f. S. 427. ⁴⁾ Decr. P. I. 63. c. 36. ⁵⁾ S. o. f. S. 337. ⁶⁾ S. o. f. S. 420.

viis høitideligen indviet (consecratus) af sin Metropolitan paa Tid og Sted, som denne bestemte, og i Overvær af mindst tvende Biskopper af samme Provins. Først efter at dette var skeet, kaldtes han: Biskop (episcopus); indtil da blot: udvalgt Biskop (electus eller postulatus, i det gamle norske Sprog biskupselni d. e. Biskopssemne). Fra hans Indvielsesdag regnedes hans Biskops domme: Aar.

Der fandtes, som allerede forhen pttret ¹⁾, ikke ved alle Biskopsstole i den norske Kirke, eller Nidaros's Provins (provincia Nidrosiensis), som den nu i Kirkesproget kaldtes, Domkapitler. Dette var kun Tilfældet ved de fem i selve Norge, samt ved Ordnernes og Sudevernes; derimod ikke ved de to islandske, den grønlandske og færøiske. Men med Hensyn til disse bragtes dog ogsaa Biskopsvalget efterhaanden i et Slags canonisk Orden, idet nemlig Nidaros's Metropolitankirke og dens Kapitel tilbødte sig samme. Vi have seet, hvorledes dette gik til med de islandske Biskopsstole henimod Midten af det 13de Aarhundrede. Med den grønlandske og færøiske er det uidentvilt indtraadt tidligere og strax efter Erkestolens Oprettelse. Hvad den færøiske angaar, finder man dog, at der senere, som paa sit Sted bliver at omtale, opkom Tvist mellem Erkestolen og Bergens Biskopsstol, der ogsaa gjorde Paastand paa Valgretten.

Alle de fem Domkapitler i selve Norge dannedes af saakaldte Canonici sæculares, det vil sige: Medlemmerne vare Verdsliggeistlige, ikke Klostermænd af nogen vis Munkeorden. De kaldtes almindeligt Chorsbrødre (Kørsbrødr) og havde sit Underhold deels af visse Kapitlet tillagte Præbender eller Prestekald, som de bestyrede enten personligen eller ved Vikarier, deels af det saakaldte Fællesbord, mensa communis, hvilket var udfyret med ikke ubetydelige Ejendomme, deels endelig af en vis Andeel af det til Kathedralkirken faldende Offer. De havde sine særegne Boliger i Nærheden af Kathedralkirken. Deres Antal var forskjelligt ved de forskjellige Kirker og til forskjellige Tider; det afgang nemlig meget af de tilliggende Præbenders Mængde og Rigdom. Nidaros's Kapitel sees saaledes i 1253 at have havt i det mindste 15 Chorsbrødre ²⁾; i dets største Velmagt henimod Reformationen skal det have havt 24 ³⁾. Bergens Kapitel havde 12 Chorsbrødre ⁴⁾. Antallet ved de øvrige tre Kathedralkirker i Norge kjendes ikke, men formodes ligeledes at have været 12 ⁵⁾. De fornemste Medlemmer af Domkapitlerne vare andensteds: Provst (præpositus), Erkedegen (Archidiaconus), Erkeprest (Archipresbyter), Dekan (Decanus), og Sanglærer (Cantor), hvilke ansaas paa en Maade for Kapitlets Embedsmænd

¹⁾ S. o. f. S. 224.
Befr. 229—245.

²⁾ S. o. f. S. 420.

⁴⁾ Bergens Kaloff. 102.

³⁾ Søn. Thronb. Domf.

⁵⁾ Munch II. 879.

og kaldtes fortrinnsviis Prælater. Man kan imidlertid ikke paavise alle disse Embedsmænd ved hvert enkelt af de norske Kapitler og mindst i heromhandlede Tidrum. I Spidsen for Nidaros's Kapitel synes ved denne Tid en Erkeprest at have staaet ¹⁾, senere synes Erkebogen at have været regnet som den fornemste. Den fornemste i Nøros Kapitel synes altid at have været en Erkeprest; i de øvrige tre Erkebegner. Til Kapitelets Medlemmer regnedes uidentviøl altid den ved Kathedralkirkens Skole ansatte Skolemester. Alle til et Kapitel hørende Chorsbrødre vare uidentviøl kun sjælden samtlige tilstede ved Kathedralkirken, idet nogle af dem jævnlig synes at have opholdt sig ved sine Prestekald, nogle at have studeret i Udlandet, nogle endelig at have været borte i Kirkens Grinder. Men de Tilstedeværende dannede Biskoppens Raad og havde en vigtig Stemme med ham i Kathedralkirkens og Biskopsstolens Unliggender. Naar Biskopsstolen var ledig, eller Biskoppen fraværende, hvilede dens Bestyrelse i Kapitelets Hænder. Ligesom Chorsbrødrene valgte Biskoppen, saaledes befatte denne igjen de i Kapitelet ledigblivende Pladse og bortgav Præbenderne; dog paastod og udvirkede Chorsbrødrene allerede tidlig, at deres Raad ved saadan Besættelse af Biskoppen skulde høres. Kapitlerne stræbte overhovedet tidlig efter at indtage en selvstændig Stilling ved Biskoppernes Side, og vi ville i det følgende see, at dette næsten overalt, sjønt under en kjendelig Modstræben af Biskopperne, lykkedes dem. Med de norske Domkapitelers indre Organisation ere vi forresten lidet bekendte. Om Drnsøernes Kapitel vide vi, at en Erkebogen stod i Chorsbrødrenes Spidse, og at denne jævnlig havde sit Sæde paa Hjaltsland for at holde Tilsyn med Kirkeværket der ²⁾.

Erkebiskoppen af Nidaros var fra 1152 den norske eller nidarosiske Kirkeprovinsses Hoved, Forstander for dens ti Lydbiskopper, og nød som saadan alle efter Tidens Begreber en Metropolitan tilkommende Rettigheder, ligesom ogsaa alle sammes Pligter paalaa ham. Han skulde have Indseende med sine Lydbiskoppers Valg, at det skeede paa canonisk Maade, skulde stadfæste det og derpaa indvie de Valgte; — han skulde af og til visiterer sine Lydbiskoppers Biskopsdommer enten personlig eller ved befuldmægtigede Bisfitorer; — han skulde endelig, saa ofte som muligt, samle sine Lydbiskopper til Provincial-Concilier for at overvie Provinssens almindelige Kirkeanliggender, og han skulde ved disse Møder føre Forsædet. Nidaros's Erkebiskops Valg foregik, som enhver anden Biskops, ved Erkestolens Kapitel. Men Valget skulde stadfæstes umiddelbart af Paven selv, og den biskoppelige Indvielse meddeles ham af denne, saafremt den Valgte ikke allerede i Forveien var Biskop. I ethvert Fald skulde

¹⁾ S. o. f. S. 420. ²⁾ Munch II. 879.

han af Paven modtage Metropolitanverdighedens Særkende, det saakaldte Pallium, et tre til fire Finger bredt, hvidt, med sorte Kors indvirket, uldent Baand, hvilket han bar rundt om Skuldrene, med den ene Ende nedhængende over Brystet indtil Knæerne, dog kun naar han selv forrettede Messeembedet paa visse af de største Kirkes høitider, og da udenover alle Messeskæderne. For at modtage dette Verdighedstegn, hvilket fulgte ham i Graven, skulde i Regelen enhver Erkebiskop af Nidaros saasnart som muligt efter sit Valg personlig indfinde sig i den pavelige Kurie. Undtagelse kunde dog skee, idet Paven oversendte Pallium, med Fuldmagt til visse af Provinzens Lydbiskopper, at iflæde den valgte Erkebiskop dermed paa Pavens Vegne. Indtil denne høitidelige Iflædning var foregaaet, benævntes han kun Archielectus (paa Norsk: Erkebiskupsefni). Som Tegn paa sin Metropolitanverdighed havde han ogsaa Ret til at lade bære et Kors foran sig i høitidelige Optog inden sin Provinsses Grændser. Erhvervelsen af Pallium var en kostbar Sag ikke alene paa Grund af Romereisen men ogsaa formeget andre Omkostninger, som dermed vare forbundne. Til Dækning heraf inddrev Erkebiskoppen efter sin Hjemkomst en Hjælp af sine Lydbiskopper, kjendt under Navnet: subsidium eller subventio pallii¹⁾. Forresten synes Nidaros's Erkebiskop, i det mindste i dette Tidrum, ingen Indtægter at have nydt udenfor hvad hans Biskopsdomme afgav; men disse have vi seet, at allerede Erkebiskop Eysteinn søgte at strække saavidt som muligt, idet han paaberaabte sig Dyrholdelsen af Erkestolens Verdighed.

I Maaden, hvorpaa Nidaros's Erkebiskop modtog sin Metropolitanverdighed og dennes ydre Mærker, laa allerede en isinesfaldende Hentydning paa hans, og gjennem ham den norske Kirkes umiddelbare og stærkt bindende Afhængighed af den romerske Biskopsstol, af Paven. Og end mærkbarere blev dette Afhængighedsforhold nu for det hele norske Folk, fra den Høieste til den Laveste, ved Indførelsen af den saakaldte Romerskat (rumaskatt) eller Peterspenge (denarius Sti. Petri), der uidentivt skede samtidig med Erkesædets Drettelse og istandbragtes ved Kardinal Nikolaus²⁾. Man finder den først paabuden i den gamle Frostathingsslovs Christenret, hvor det heder: „Romerskat (rumaskatt), een tallet Pening aarlig, skal Enhver ubrede, den som eier Verdi for tre tallede Mark foruden Baaben og enkelt Klædning; baade Karl og Kvinde skal ubrede den, eller bøde en Dre for Penningen (d. e. 30 Peninger for hver Pening, som udebliver)“³⁾. Afgiften var personlig i strengeste Betydning, ligesom for Alle, rige eller fattige, naar de kun vare i den lovbestemte Formuesstand.

¹⁾ Jfr. o. f. S. 422.   ²⁾ S. o. f. S. 226.   ³⁾ N. g. 2. I. 137.

I dette Tidrum støder man først ved enkelte Leiligheder paa Embedsnavnet *Provst* (*præpositus, prófastr*)¹⁾, uden at man dog finder nogen Oplysning om, hvad dengang egentlig derved forstodes. Senere, og rimeligviis allerede nu, gaves der i Norge to Slags Provster. Det ene Slags vare Forstanderne for visse større Kirker, der, i Righed med Kathedralkirkerne, hver for sig underholdt et Kollegium af Kanniker eller Chorsbrødre, i hvis Spids da stod en Provst, der tillige var Kirkens Sogneprest. Saadanne Kirker kaldtes *Kollegiatkirker* (*ecclesiæ collegiatæ*). Det andet Slags udgjorde et vigtigt Hjul i Kirkens Embedsverk, et Mellemled, som man næsten siges, mellem Biskop og Prest. Disse Provster var paa en Maade Biskoppens Ombudsmand i visse Dele af hans Biskopsdomme og havde baade med hans kirkelige og verdslige Anliggender at gjøre, dog som det lader mest med de sidste, nemlig Søgmaal for Retten, Opkrævning af Indtægter og saadant lignende. I ældre Tid lader det til at have været Lægfolk, som udførte deslige Forretninger paa Biskoppens Vegne, og de kaldtes da, i Righed med Kongens Forretningsmænd af samme Slags: *Biskoppens Armmænd* (*biskups årmaðr*). Men senere hen toges dertil Prester inden Biskopsdommet, eller i alt Fald Mænd med kirkelig Biesse; og fra den Tid synes Provstenavnet egentlig at være blevet dem tillagt. I det paafølgende Tidrum ville vi oftere komme til at tale om denne sidste Klasse af Provster, der da ikke betragtedes med synderlig gunstige Øine. I nærværende Tidrum er det maaffee oftest Provster af første Slags, der menes, naar Navnet forekommer.

Klostergeistligheden og Klostervæsenet, der i foregaaende Tidrum ifkun var i sin Begyndelse i Norge, gjorde i dette Tidrum betydelige Fremskridt. Til de allerede indførte ældre Klosterordener: *Benediktinere*, *Cluniacensere* og *Cisterciensere*, der havde sine Klostre i Norge, kom nu flere nye, nemlig: *Augustinere* eller regelbundne *Kanniker* (*canonici regulares*), *Præmonstratensere*, *Prædikebrødre* (*fratres prædicatores*) eller *Dominicanere* og *Minoriter*, (*fratres minores*) eller *Franciskanere*.

Af de nævnte ældre Ordener var det, saavidt bekendt, ifkun *Cisterciensernes*, som i dette Tidrum forsøgede sine Klostre i Norge. Omkring 1150 blev nemlig et Kloster for *Bernhardiner-Monner* stiftet i Bergen, det saakaldte *Nunnuset*, og i 1207 blev *Cistercienser-Klosteret* paa *Tautra* i *Thronbjemsfjorden* oprettet ved Munk fra *Lyse* i Bergens Biskopsdomme. De nyindførte Ordener viste sig virksomere.

Augustiner-Ordenen bar Navn efter sin foregivne Stifter,

¹⁾ S. o. f. S. 346.

den hellige Augustinus, Biskop i Hippo i Afrika († 403), men havde egentlig sin Oprindelse fra Chrodegand, Biskop af Metz, som i Slutningen af det ottende Aarhundrede udfastede en egen Ordensregel for de Geistlige af sit Biskopsdømme, hvilke han formaaede til at flytte sammen ved sin Kathedralkirke under et klosterligt Liv, og hvilke siden fik Navnet: *Canonici regulares*. Hans Indretning var Begyndelsen til de før omtalte Domkapiteler, der ogsaa paa mange Steder vedbleve at dannes af saadanne regelbundne Kanniker, medens paa andre Steder det egentlige Klosterbaand mellem deres Medlemmer betydelig løsnedes, og disse gik over til at blive saakaldte *Canonici seculares*, som vare Verdsliggeistlige, der strengt taget ikke hørte til nogen egentlig Klosterorden. Af disse sidste dannedes, som allerede omtalt, de norske Kathedralkirkers Kapitler. De rette Augustinere eller regelbundne Kanniker (*Canonici regulares secundum regulam sancti Augustini*) delte sig igjen i mange forskjellige Afdelinger, eller efter Kirkesprogets Udtryk: *Congregationer*, og flere Klostre af dem oprettedes i Norge. Det var i Begyndelsen af nærværende Tidsrum, at denne Orden fik Indgang her, og den fremhjalpes, som det lader, af Biskopperne, til hvilke, ligesom til Domkapitlerne, deres Klostre synes at have staaet i et nøiere Afhængighedsforhold end de øvrige Ordners. Augustinerklostre i Norge vare: Elgesæter- eller Helgesæter-Kloster ved Nidaros, oprettet af Erkebiskop Eysteinn omkring 1170 ¹⁾, — Kastelkloster i Konghella, oprettet før 1180, i Oslo Biskopsdømme, men dog, i det mindste i senere Tid, ligesom Elgesæter, underlagt Erkebiskoppen og Kapitlet i Nidaros ²⁾, — Halsnø Kloster paa Sunnhordaland, — Jonskloster i Bergen for Augustinere- Barfodmunke, begge under Bergens Biskopsdømme og omtrent fra samme Tid som de forstnævnte, — Utsteinskloster i Rygiaskylke under Stavangers Biskopsdømme fra Tidsrummets Slutning eller vel endog det trettende Aarhundredes sidste Hjerdedeel, — og endelig maastee Reins Nonnekloster, stiftet af Skule Jarl omkring 1230 ³⁾. Paa Island oprettedes af denne Orden: Thykkvabos- eller Verskloster ved 1168, — Helgafellskloster omkring 1180, — Vidø Kloster 1226 — og Mødruvoldskloster ved Udgangen af det trettende Aarhundrede ⁴⁾. Augustinerklostrene forestodes af Priorer. Ordensdragten var sort med hvid Chorfforte over.

Præmonstratenserne udgjorde i Grunden ifkun en *Congregation* af Augustinere, udmærket ved en strengere Regel. Ordenens

¹⁾ S. o. f. S. 263, jfr. Munch III. 38.

²⁾ Munch III. 39.

³⁾ Lange

Kl. S. 61, 344, 387, 507, 561, 589, 729.

⁴⁾ Finn Joh. IV. 55, 65,

82, 96.

Stifter var den hellige Norbert (1122), og den havde sit Navn af Stamklostret Premontre i Champagne. Medlemmerne vare Prestmunkte og Ordensdragten hvid. Klosterforstanderne benævntes deels Provster, deels Abbeder og vare alle afhængige af Abbeden af Premontre, hos hvem de skulde indfinde sig paa visse Tider til Generalkapitel. Af denne Orden fandtes tvende Klostre i Norge. Det ene i Tunsberg var stiftet umiddelbart fra Premontre, forestodes af en Abbed og var allerede til omkring 1190. Det andet i Dragmark, i det østligste Bifen, blev oprettet af Kong Haakon Haakonsøn ved Midten af det trettende Aarhundrede og forestodes ligeledes af en Abbed ¹⁾.

Men baade disse sidstnævnte og alle de tidligere omtalte Klosterordener fordunkledes snart af de i Begyndelsen af det trettende Aarhundrede stiftede tvende Tiggerordener (fratres mendicantes): Prædikebrødrene eller Dominicanerne og Minoriterne eller Franciscanerne, baade ved disses Medlemmers Talrigbed og ved den Indflydelse, de vandt ikke alene i Kirken men ogsaa i det borgerlige Liv. Begge Ordener bleve, som før er sagt, stiftede omtrent samtidig (1215 og 1216) ²⁾; og da de vare byggede paa samme Grundtanke, fik de, uden nogen Overenskomst mellem Stifterne, en paafaldende Lighed i sin hele indre Indretning. I Modsætning til de ældre Klosterordeners Stræben efter Rigdom — noget som forresten ogsaa var ganske stridende mod den oprindelige Tanke med dem — opstillede Tiggerordenerne som den første Grundfætning, at de, foruden sine Boliger (domus), ingen faste Ejendomme skulde besidde, men at deres Medlemmer stedse skulde være sande Tiggere, der sammenbetlede det Nødvendige for hver Dag. De skulde derhos foredrage den rene af Paven godkjendte katholske Tro og ivrigen stræbe for dens Udbredelse. Alt var beregnet paa at nærme dem, saameget muligt, til Folkets lavere Klasser og skaffe dem Indflydelse hos disse, samt overhovedet paa at knytte Lægfolk til dem. Hertil sigtede den Aet, som tillagdes begge Ordeneres Medlemmer: at prædike og høre Skriftemaal. Hertil sigtede og den nye Indretning ved dem begge, at de udenfor sine Klostere kunde optage under Navn af sine Ordeneres Tertiariere (tertiarii sti. Dominici, sti. Francisci) alle de Lægfolk, som maatte ønske sig deelagtiggjorte i Ordenernes Betsignelse og Fordele, uden at de saaledes optagne behøvede at aflægge noget Klosterløst eller i nogen som helst Maade forandre sin borgerlige eller huslige Stilling; de vare kun forpligtede til, hver i sin Kreds efter Evne at virke for Ordenen og forresten adlyde dennes Foresatte. Med Hen-

¹⁾ Scr. r. D. IV. 418, 419; Langes Klosth. 78—83, 681—690, 719—728.

²⁾ S. o. f. S. 410.

syn til disse Ordners Styrelse var i begge monarkiske og republikanske Former paa en slog Maade blandede. I Spidsen for hver af dem stod en Ordensgeneral med udstrakt Myndighed, hvis Embede ei var forbundet med Bestyrelsen af noget vist Kloster, men hvis Sæde var i Rom. Han havde et Raad ved sin Side, og i hans Valg deeltog ikke alene Ordenens høiere Embedsmænd, men og den hele Mængde af Ordensbrødre gennem sine Befuldmægtigede. Ved deres Generalkapitler indfandt sig ligeledes saadanne Befuldmægtigede, valgte af de enkelte Klosters Medlemmer. Disse Indretninger gave begge Ordener en indre Fasthed og en ydre Indflydelse, som ingen af de ældre Ordener havde ejet. Om deres hurtige Udbredelse, ogsaa til Norge, og om det mindre venstabelige Sammenstød, der her som andensteds snart indtraadte mellem dem og Sæculargeistligheden, i hvis Virksomhed de grebe ind, — derom have vi ovenfor talt ¹⁾. De bleve meget hastigen næsten overalt anseede med ugunstige Bine baade af ældre Klosterordener og af Prestestanden; men ligesuldt fremblomstrede de med forunderlig Hurtighed, for en stor Deel vistnok af den Grund, at Paverne, der fuldelig stattede deres Verd for Hierarchiet, understøttede dem paa det Kraftigste.

Hvad de Særegenheder angaar, der udmærkede Prædikebrødrene (fratres prædicatores, predikarar), da vare Ordenens Huse eller Klosters fordeelte i Provinser (provinciæ). Bestyrerne af de enkelte Klosters benævntes: Priorer (af Nonneklostrene: Priorinder). I Spidsen for enhver Provins stod en Provincialprior (prior provincialis). Alle stode under Ordensgeneralen (superior generalis) i Rom, og til dennes Valg sendte hver Provins to Befuldmægtigede. Provinsernes Antal var først otte, senere tolv. En af dem var Dacia eller provincia daciana, der omfattede Nigjerne Norge, Sverige og Danmark med tiliggende Lande. Ordensdragten var hvid med sort Hættekappe. I daglig Tale benævntes de hyppigen, især i Danmark: Sortebrødre. De erholdt i det sydlige Europa en frygtelig Navnfundighed som Inkvissionens Forstandere. I Norge havde Ordenen Klosters i de vigtigste Stæder: Nidaros, Bergen og Oslo; derimod synes den ikke at have havt Klosters i Landsbygderne, og heller ikke, saavidt vides, i Norges Vialande ²⁾.

Minoriterne (fratres minores) vare endnu strengere i Begrebet om Ordensmedlemmernes Armod end Prædikebrødrene. Minoriten skulde intet eje uden de allernødvendigste Klædningsstykker: et Par Buxer og en Kfortel med Hætte, alt af grovt, askefarvet Løi; hans Belte var en Strikke, og hans Fodtøi en Træklods under den bare

¹⁾ S. o. f. S. 410, 411.   ²⁾ Langes Klof. 99—105.

Fodsaaale. Heraf benævntes Ordenen i Norge hyppigen: Barfodbrødre (berføetabrædr), ligesom ellers i Norden: Graabrødre. De enkelte Klosterses Forstandere benævntes Guardianer (guardiani); Nonneklosteres Forstandersker: Priorinder. Ordenen var inddelt i Provinser, hver under Opsyn af en Provincialminister (minister provincialis), og Provinserne igjen i Custodier (custodiæ), hver under en Custos. Blandt Provinserne var Dacia, der omfattede de tre nordiske Riger; og under den udgjorde Norge et eget Custodi. Ordensgeneralen, der havde sit Sæde i Rom, benævntes: Generalminister (minister generalis). Minoriternes Orden havde Klosters i alle Norges vigtigere Kjøbstæder: i Bergen, Stavanger, Tunsberg, Oslo, Marstrand og Konghella, men, som det lader, ikke i Landsbygderne. Af de nævnte Klosters vare vistnok ikke alle til i det her omhandlede Tidrum, men sikkert de tre: i Bergen, Tunsberg og Konghella. Ordenen nærmede sig end mere end Prædikebrødrene til de laveste Klasser og optog en Mængde Tertiariere ¹⁾.

At Klosterstiftelserne i Norge under dette Tidrum have tiltaget i Rigdom som i Antal, derom kan man ikke tvivle; men at ogsaa Ordenen i den indre Bestyrelse ligesom Klostertugten allerede har begyndt at slappes, derom synes det tidligere fortalte om Nidarholms Kloster og dets Abbed Bjørn at vidne ²⁾.

II. Kirkes religiøse Skikke undergik neppe i Norge under nærværende Tidrum nogen væsentlig Forandring. Man stræbte kun i alle Stykker, hvor noget Mangelagtigt endnu kunde findes, at nærme sig de bestaaende canoniske Forskrifter saameget som muligt, medens man forresten fulgte de nyere pavelige Bestemmelser med Opmærksomhed og ligeledes søgte at tilegne sig dem saa hastig det lod sig gjøre.

Begrebet om Sakramenterne vandt i nærværende Tidrum større Bestemthed, og disses Fastsættelse til de tidligere nævnte *syv* ³⁾ blev efterhaanden godkjendt i den hele romersk-katholske Kirke. Alligevel finder man dem ikke endnu udtrykkeligen opregnede i de norske Christenretter, som kunne ansees for nærmest at skildre dette Tidrums Forhold — hvilket navnlig er Tilfælde med Frostathingens Lovens Christenret ⁴⁾ —, idet Sakramenterne i dem, ligesom i de ældre, kun tilfældigviis omtales.

Med Hensyn til Daaben findes i Frostathingens Lovens Christenret den Bestemmelse, at hvert Barn, som fødes, skal opfores samt christnes og føres til Kirke „hvis der er Mandshoved paa det“. Ingen særlige Bestemmelser om Misfostere findes, som i de ældre Christen-

¹⁾ Langes Klosth. 91—99.

²⁾ S. o. f. S. 370.

³⁾ S. o. f. S. 188.

⁴⁾ S. o. f. S. 393—397.

retter ¹⁾). Erkebiskop Jons Bestemmelse, hvorved selve Moderen i Nødsfald tillades at døbe sit Barn, uden at hun derfor behøver at skilles fra sin Mand, — er ovenfor omtalt ²⁾); ligeledes Pave Gregorius IX's Forbud mod at døbe Børn i *NI*, hvis Vand ikke var ved Haanden ³⁾).

Ved Confirmationen vides ikke i dette Tidrum nogen Forandring at være foregaaet.

Begrebet om Nadveren blev, som ovenfor omtalt ⁴⁾), ved Pave Innocentius III nærmere fastsat paa det fjerde lateranske Concilium i 1215, samt dette Sakrament nøiere forbundet med Skriftemaallet eller Pönitensen end tidligere var Tilfældet. Conciliets Bestemmelse herom findes i Hovedsagen gengiven i Frostathingslovens Christenret, naar det her heder: „Enhver ældre end syv Aar skal aarligen paa Paaschedag tage corpus domini, hvis han kan komme til Kirke, eller i andet Fald den første Dag, han er i Stand til at besøge Kirken eller træffer Presten. Men hvis han er femten Aar gammel eller ældre, og det ikke er ham paalagt i Skrift at afholde sig fra Nadveren (husl), og han hensesidder tolv Maaneder uden at tage Nadveren, og derhos æder Kjød før han har taget den, da falder han første Aar i en Bod af tre Mark og ligesaa det andet og tredje; men han være utlæg (fredløs) om han hensesidder længer. Men hvis Presten ikke vil meddele ham Nadveren paa Grund af hans Ufornuft (öskil), da skal den, hvem Nadveren negtes, henseskyde sin Sag til Biskoppen eller til Chorsbrødrene, hvis Biskoppen ikke er tilstede, og æde ikke Kjød straflost, førend han har faaet sin Sag afgjort“ ⁵⁾). Den udviklede Lære om Transsubstantiationen eller Forvandlingen i Nadveren medførte, som bekjendt, snart at Binen i samme blev Lægfolk forholdt. Men naar dens Meddelelse blot i een Skikkelse er bleven indført i den norske Kirke, vides ikke. At dette endnu ikke var skeet, da Pave Gregorius IX i 1237 udstedte sit Brev om Nadveren til Erkebiskop Sigurd, synes tydeligt af Brevets Indhold ⁶⁾).

Kirkebodens eller Pönitensens Sakrament blev ogsaa i dette Tidrum bestemtere udviklet af Kirken. Paa det lateranske Concilium i 1215 forordnedes nemlig, at man skulde straffe alle sine Synder for sin Sogneprest mindst een Gang om Aaret, og at Presten skulde nøie undersøge den Skriftendes Tilstand og derefter bestemme Bøden; men selve Skriftemaallet skulde han holde hemmeligt. Rime- ligvis er dette Paabud meget hastig blevet gjort gjældende i Norge ligesaaavel som det om Nadveren. I Frostathingslovens Christenret

¹⁾ N. g. L. I. 130; jfr. o. f. S. 189, 190.   ²⁾ S. o. f. S. 232.   ³⁾ S. o. f. S. 414.   ⁴⁾ S. o. f. S. 336.   ⁵⁾ N. g. L. I. 144.   ⁶⁾ S. o. f. S. 412.

findes Bestemmelse for, hvorledes Skriftribud skulde straffes. „Det er Skriftribud (skriptros) — heder det — naar en Mand falder tilbage til den samme Synod, som han før har begaaet, i det som Straf rammer og til Skrifte blev baaret, eller naar han ikke har forladt Landet efter som i Skrift var ham paalagt.“ Der skal i dette Tilfælde bødes Biskoppen tre Mark første, anden og tredje Gang; men hvis det oftere skeer, er Angjældende utlæg d. e. fribløs, og hans Guds forbrudt til Biskoppen ¹⁾). Vi have forresten i de forudgaaende Skildringer seet, at Nordmændene under dette Tidrum lærte Bansættelsen i dens forskjellige Former tilstræffelig at kende, endog i dens for Statssamfundet frygteligste Form: som Interdikt over alle en bansat Konges Undersatter, der ei vilde opsigte ham Lydighed. Bansættelsen i Almindelighed omtales ogsaa i den gamle Frostathingslovs Christenret, hvor det heder: „Hvis Biskoppen bansætter en Mand, da skal denne have tre Maaneders Frist til at rette paa sin Sag. Men paa det at Folk ikke længer (end denne Frist varer) skal indvillige sig i hans Ulykke, saa styvne (efter dens Forløb) Biskoppens Armand ham Thing og gjøre ham utlæg, med mindre han strax paa Stedet retter sin Sag. Biskoppen have alt hans Guds, men Kongen Ret til at kjøbe hans Jord (landkaup)“ ²⁾). Denne Bestemmelse maatte naturligviis give Bansættelsen over den private Mand forøget Kraft.

De tre øvrige Sacramenter: Ordinationen, Egtteskabet og den sidste Salvelse, opattedes udentviol inden den norske Kirke i dette Tidrum ganske fra samme Synspunkt som i foregaaende; og hvad Egtteskabet særligen angaar, da blev dette neppe nu meer end for betragtet af Nordmændene i Almindelighed som en, strengt taget, religiøs Forbindelse. I Lovene savnes fremdeles Fordringen af Kirkens Betsignelse for Egtteskabets Gyldighed, og heller ikke gjøres dets Ophævelse udtryffeligen afhængig af nogen Kirkens Dom, uden som forhen i Tilfælde af forbudet Slegtstabsforhold mellem Egtfællerne. Med Hensyn til dette Forhold opstiller forøvrigt Frostathingslovens Christenret endnu den gamle Regel, at Egtteskab først er tilladt i syvende Led Slegtstabs og femte Led Svogerstabs ³⁾, uagtet, som vi ovenfor have omtalt, det lateranske Concilium i 1215 tillod Egtteskab mellem Frænder i femte Led ⁴⁾.

Med Hensyn til Kirkerne, deres Rang, Vedligeholdelse, Gjenopbyggelse og Fredhellighed, finder man i dette Tidrum de ældste Bestemmelser i alt Væsentligt vedligeholdt. De gamle tre Klasser af Kirker omtales fremdeles ligesom og den Almuen paaliggende Vedligeholdelses- og Gjenretningsforpligtelse. Et Slags Tilflyndelse til

¹⁾ R. g. L. I. 152. ²⁾ R. g. L. I. 154. ³⁾ R. g. L. I. 147. ⁴⁾ S. o. f. S. 336.

at bygge Fylkeskirkerne af Steen findes i Frostathingslovens Christenret i den Bestemmelse, at hvis Almuen er uenig om, af hvilken Materie Kirken skal bygges, „da skulle de raade, som bedre ville og de fljensommeste ere ¹⁾“. I samme Lov finder man og først Forskiel gjort mellem Straffen for Brud paa Kirkes og Kirkegaards Fredhelighed i Forhold til Kirkens Anseelse. „Hvis — heber det — en slaar en anden med hadesfuld Haand, hvad han saa slaar ham med, eller saarer eller dræber i Christkirke eller i Marielkirke (begge i Nidaros) eller paa deres Kirkegaard, da har han, som over Drabet, forbrudt Guds og Fred, Land og Løsøre. Men det Guds eier halvt den hellige Kong Olaf og halvt den jordiske Konge. Men den som er slagen eller saaret tage i Forveien sin Ret dobbelt af det Guds. . . . Men hvis en gjør det samme i Fylkeskirke eller paa Fylkeskirkegaard med hadesfuld Haand, da bøde han 15 Mark Solv, halvt til Kirken, halvt til Biskoppen og komme ikke i Landet igjen, før han har bødet til Kirken. Men hvis slikt gøres i Høgendeskirke eller paa dens Kirkegaard med hadesfuld Haand, bøde 7½ Mark selvurderet, halvt til Kirken, halvt til Biskoppen og komme aldrig i Landet før til Kirken er bødet. Saa skal være overalt, hvor Kirkesfreden bliver brudt“ ²⁾. Bestemmelsen her gjælder nærmest Frostathingslagen; men man kan ikke tvivle paa, at tilsvarende Bestemmelser ogsaa ere blevne fattede for de øvrige Landsdeles Vedkommende, saaledes at overalt Kathedralkirkerne og Fylkeskirkerne, eller de Kirker, som traadte i disse tidstes Sted, ere blevne anseede for meer hellige end de ringere Kirker ³⁾.

Kirketjenesten maa overhovedet antages i dette Tidsrum at være bleven pragtfuldere end før, ligesom det viser sig, at Fekstgenes Antal er blevet forøget, og nye FASTER synes at være blevne indførte foran visse store Helligdage. Saaledes paabydes i Frostathingslovens Christenret „Faste ved Salt og Brød“ om Eftermiddagene forud for den tidligere Marie-Messe (15de August) og Allehelgens-Messe (1ste November), hvilken Faste alle, som ere tolv Aar gamle eller ældre skulle iagttage „til godt Aar, og Fred og Helse for alle Mænd“, under en Bod af 6 Ører til Biskoppen. Den Mad, som Husbonde og Husmoder paa den Dag skulde have fortæret, den skulde paa selve Messedagen uddeles til de Fattige efter at være ført til Kirken og der indviet ⁴⁾. En ligedan Faste paabydes Eftermiddagen før Olafs-Messe (29de Juli) ⁵⁾. I Begravelsesstikkene foregik, som det lader, ingen væsentlig Forandring ⁶⁾.

¹⁾ N. g. L. I. 133.   ²⁾ N. g. L. I. 134.   ³⁾ Jfr. Best. i Sværrers Chr. r. c. 18 og 19, N. g. L. I. 416, 417.   ⁴⁾ N. g. L. I. 141.   ⁵⁾ N. g. L. I. 144.   ⁶⁾ N. g. L. I. 135, 136.

Eden vedblev at staa under Kirkens Opsyn. Gudsdomme nævnes endnu i Frostatingslovens Christenret ¹⁾); men de affskaffedes ganske i Norge ved Kardinal Wilhelm af Sabina i 1247 ²⁾).

III. Den norske Kirkes Styrelse og statsrettlige Forhold skred i dette Lidsrum sterkt frem mod det af Pavedømmet opstillede hierarchiske Maal, om end under megen Kamp og jævn Modstand. Det er dog ikke saameget i Lidsrummets Kirkelove, — hvortil vi fortrinsviis regne Frostatingslovens Christenret, den saakaldte Sværers Christenret og Eidsvathingslovens Christenret, — at Fremskridtet i denne Retning aabenbarer sig. Christenretterne bære endnu et Præg af det foregaaende Lidsrums Kirkeforsatning, som næsten maa forundre Jagttagerne, og som ifkun lader sig forklare af deres fortsatte Fremstaaen og Udvikling ad den almindelige Lovgivnings Vej, gjennem en Overenskomst mellem Almue, Biskopper og Konge, hvorved de verdslige Statsmagter havde saa at sige det afgjørende Ord, og hvorved man fra deres Side længst mulig holdt paa det Gamle og ifkun med den største Barsomhed og halv modvilligen tilføiede det Nye. Man tør maaskee endog sige, at hine Christenretter, næsten i selve deres Tilblivelse, vare i flere Stykker forældede i Sammenligning med hvad Brugen allerede havde hevet. Det er derimod Lidsrummets ovenfor skildrede kirkelige Begivenheder, der maa vise os Omfanget og Betydningen af Hierarchiets Fremskridt. Man maa dog heller ikke, hvad forhen paa sit Sted er bemærket, af Kardinal Wilhelms Brev af 16de August 1247 slutte, at den norske Kirke i Sandhed og Virkelighed allerede dengang var i ubestridt Besiddelse af alle de Fordele, der nævnes ³⁾. Den skulde i saa Fald allerede da have saagodtsom havt sit Maal inde, idet de to vigtigste af dens fem ovenfor omtalte hierarchiske Fordringer vare den fuldkommen indrømmede, nemlig: uforstyrret Beskikkelse af sine Embedsmænd og selvstændig Dommermyndighed. Saa vidt var den ganske vist endnu ikke kommen, skjønt dens Fordringer paa de af Pavedømmet opstillede Særrettigheder stedse bleve bestemtere og meer høilydende, og i Virkeligheden ogsaa havde mødt Eftergivenesshed fra de verdslige Statsmagters Side i meer end eet væsentligt Punkt. — Vi ville gjenskalde os i Erindringen hine fordrede Særrettigheder, hvilke vi tidligere have opregnet ⁴⁾, og see hvad der med Hensyn til hver enkelt af dem var opnaaet.

I. Kirken skulde selv beskikke sine Embedsmænd, og Geistligheden danne en affondret Stand i Staten. Denne vigtige Fordring var i Gjærningen indrømmet før nærværende Lids-

¹⁾ N. g. L. I. 145.

²⁾ E. o. f. E. 381.

³⁾ E. o. f. E. 382.

⁴⁾ E.

o. f. E. 203.

rums Udgang. Biskoppernes Valg ved Domkapitlerne var blevet den gjældende Regel, og Sognepresternes Ansættelse ved Biskopperne var godkjendt af Kongedømmet og bestemt i Christenretterne. Endelig var Geistlighedens Celibat indført i den norske Kirke. Vel finder man ei endnu nogen udtrykkelig Bestemmelse om dette sidste i Tidrummets Christenretter; men Pave Gregorius IX's tidligere omtalte Brev til Erkebiskop Sigurd ¹⁾ af 16de Mai 1237, sætter det ligefuldt udenfor al Tvivl, at et afgjørende Skridt i denne Sag allerede da var taget, og at Biskopperne ligesaa lidt som Paven nu længer heri vilde høre paa Udflugter og Indvendinger, men have den romerske Kirkes Paa- bud sat i Kraft. Noget Eftergivenhed er efter al Rimelighed viist med Hensyn til de allerede forud gifte Prester; men for Fremtiden maatte man ansee Presternes Indtrædelse i Egtteskab for en afgjort Ulovlig- hed, der egnede sig til Straf fra Kirkens Side. Geistlighedens Af- sondring fra Lægsfolket ved en Opløsning af Familielivets stærkeste Baand var saaledes ogsaa gjennemdreven. Den norske Kirke kan følgerig siges ved dette Tidsums Udgang at have i Hovedsagen op- naaet den saameget eftertragtede Frihed i sine Forstanderes og Em- bedsmænds Valg og Bestikkelse, ligesom dens Geistlighed nu virkelig havde antaget Præget af en særstilt Stand i Staten.

2. Den samme Uafhængighed i sin Formues Besty- relse, som vi have seet, at den norske Kirke i foregaaende Tidrum besad, beholdt den uangreben ogsaa i nærværende; dog, vel at mærke, ogsaa med de i forrige Tidrum gjældende Indskrænkninger: i Norge for det Kapellkirkerne tilhørende Jordegodsbesiddelse, forsaavidt Private vare disse Kirkers Ejere; samt paa Island for Kirkegodsets Besiddelse i Almindelighed, da alle Sognekirkerne der fremdeles vare Privates Ejendom og deres Patronatsret underkastet. Anledning til Anker fra Kirkens Side i dette Punkt manglede saaledes ikke ganske, ja var, hvad Island angik, endog i høi Grad tilstede ²⁾. Vi ville ogsaa i det følgende see, at dette Punkt der paa Den i næste Tid- rum afgav et Hovedemne til Tvist mellem Geistlighed og Lægsfolk.

3. Kirkens Lovgivningsmyndighed forblev i nærværende Tidrum ganske paa samme Standpunkt som i det foregaaende; det vil sige: den gif ind under Statens Lovgivningsmyndighed i alt hvad som rørte den verdslige Samsundsorden, og kunde blot i reens- kirkelige Anliggender siges at eje Selvstændighed ³⁾. Imidlertid var med Erkestolens Oprettelse ogsaa Afdelingen aabnet til Afholdelsen af norske Provincialconcilier; og i disse var atter et passende Organ givet for en selvstændig, hele den norske Kirkeprovins omfat- tende, kirkelig Lovgivning, naar Staten blot kunde bringes til at er-

¹⁾ S. o. f. S. 412, 413. ²⁾ S. o. f. S. 204—206. ³⁾ S. o. f. S. 296—209.

kjende Provincialconciiliernes Ret i denne Henseende. Her var da atter et aabent Tvistemne mellem Kirke og Stat i Norge, som man ikke undlod at optage i det næstfølgende Tidrum.

4. Kirkens selvstændige Dommermyndighed, øvet i ret canonisk Form efter Pavebømmets Forskrifter ¹⁾, skulde ifølge Kardinal Vilhelms fort ovenfor nævnte Brev allerede før Midten af det 13de Aarhundrede have været fuldkommen indrømmet i Norge. Men i denne Kardinalens Paastand maa ganske vist stikke enten en Misforstaaelse fra hans Side af de bestaaende norske Statsforhold, eller og en sa Fordølgelse af Kjendsgjerninger til Hjælp for Kirkens Fordringer i kommende Tider. Norges Love nemlig fra nærværende Tidrum, de verdslige ligesaa lidt som Christenretterne, indeholde intet Spor til Erkjendelsen af selvstændige geistlige Domstole, men forudsatte tværtimod paa det Bestemteste, at kirkelige Sager, forsaavidt de kom til Rettens Afgjørelse, paadømtes ved de almindelige verdslige Domstole. En gennemgribende Forandring gjærede imidlertid allerede i det norske Retsvæsen, forberedt ved faste Lægmands Ansættelse som Retsbestyrere, hvem tillige et Slags dømmende Myndighed var indrømmet, for det Tilfælde at de tvistende Parter foretrak at underkaste sig deres Kjendelse (orskuðr) istedetfor Thingets Dom. Denne Indretning, der streg sig fra Slutningen af det 12te Aarhundrede, indskrænkede vist nok, hvis den benyttedes, Geistlighedens ældre Afgang til selv at øve Indflydelse paa Kirkesagers rettlige Afgjørelse, idet den derved overlodes til en enkelt Lægmand istedet for paa de underordnede Thing til Thingmændene, blandt hvilke ogsaa Geistlige kunde være, eller paa Lagthinget til Lagretten, fra hvilken Geistlige neppe vare udelukkede ²⁾. Man maa rigtignok vel mærke sig, at Loven ikke endnu opstillede Retssagers Afgjørelse ved Lagmands Kjendelse som nogen Nødvendighed, men overlod til de tvistende Parter eget Godtykke at vælge mellem den og Thingets Dom. Alligevel er det sikkert, at Geistligheden, uidentvild forudsæende en snart indtrædende, for sig mindre gunstig Forandring i den norske Rettergangsorden, har i dette Tidrum meer og meer lydeligt krævet særegne kirkelige Domstole, indrettede efter den canoniske Lovs Forskrifter. Allerede Striden mellem Kong Sverrick og Erkebiskop Erik viser dette ³⁾. Sagen har dog aabenbare endnu ikke i det her omhandlede Tidrum faaet det for Kirken gunstige Udfald, som Kardinal Vilhelms Brev synes forudsætte. Den har derimod staaet som et Krav, tydeligen udtalt fra Geistlighedens Side, som et Tvistens Emne mellem Kirke og Stat, hvilket vi snart skulle see spiller en Hovedrolle i det næste Tidrums store Kamp.

¹⁾ S. o. f. S. 209.

²⁾ S. o. f. S. 210.

³⁾ S. o. f. S. 278, 286.

5. Kirkenes Fritagelse for verdslige Statsbyrder fandt fremdeles Sted i samme Udstrækning som i foregaaende Tidrum. Men neppe var dette nu længer fyldestgjørende for Kirkenes høiere Foresatte, der gjerne maatte ønske Ledingsfriheden udstrakt til alle de mange Geistlige og Verdslige, de holdt i sin Tjeneste, og til hvilke denne Frihed efter Loven ikke strakte sig. Paa den anden Side betragtede Kongedømmet med skæve Dine den norske Kirkes allerede betydelige og stedse vorende Formue, af hvilken intet Bidrag ydedes til Statens Diemed, og som det gjerne ønskede paa en eller anden Maade at see bestattet til sin egen Fordeel, saameget heller, som det saa, at den romerske Stol, at Paverne nu begyndte at skatlægge den paa flere Maader, som det hed, til den almindelige Kirkes Behøve. Vi have seet, at det for enkelt Tilfælde, hvor Christendommens Fremme kunde paastyles, lyffedes Kong Haakon Haakonsøn gennem Paven at udvirke Bidrag af Kirkenes Indtægter ¹⁾. Men til at gjøre disse Bidrag stadige og faste, til at overføre dem paa Kirkenes rørlige og arvrlige Formue, dertil gav endnu Landslovens Bestemmelser om Skatteypdelsen i Almindelighed ingen Anledning. Men ogsaa i denne Henseende var en stor Forandring i Gjære, hvilken det var det følgende Tidrum forbeholdt at see istandbragt, og som afgav en Tilvert til de allerede før omtalte Tvistsens Emner mellem Stat og Kirke.

Dysfatte vi nu endelig i et kort Overblik den norske Kirkes Tilstand under det Tidrum, vi nu forlade, saa finde vi den at udfolde et kraftigt Liv og en mangesidig Virksomhed. I Ordningen af sin indre Styrelse og af sit Embedsvæsen gjør den Kæmpestrid fremad. Dens Indflydelse spores i alle Retninger: i Samfundssordenens Udvikling, — i Sebernes Formildelse og Afslibning, navnlig i Vikingelivets og Trældømmens Forsvinden, — i de fredelige Næringsveies Udvikelse og Dyploinstren, — i den aandelige Dannelses Opsving, ikke alene ved Fremdragning og Frugtbargjørelse af Nordmændenes esendommelige Kundskaber, Erfaringer og Landsfrembringelser, men ogsaa ved Belæring hentet fra Udlandet og Tilegnelse af almindelig europæisk Videnskabelighed og Kunst. Den norske Kirkes Selvstændighed grundes fastere og fastere deels gennem dens Indretninger, deels gennem dens allerede store Formue, til hvis stadige Forøgelse Loven fra 1152 om Gaver og Testamenter aabnede vide Udsigter ²⁾. Men ved Siden heraf mærke vi ogsaa let Brøst og Mangler at fremtræde ved Kirken, som tidligere ei fandtes eller i det mindste ei saa sterkt aabnbarede sig. Dens Higen og Tragten vender sig øiensynligen meer og meer mod verdslig Glands og Magt og Høihed, hvorved dens rette Maal, Christendommens Fremme, om just ikke strax tabes af Sigte,

¹⁾ S. o. f. S. 389.

²⁾ S. o. f. S. 225.

dog maa befrygtes snart at ville træde i Baggrunden. Dens hierarchiske Stræben antager en mod Kongedømmet og den ældre Statsorden uventlig Retning, idet den vil kue hiint og forme denne efter egne eensidige og egennyttige Duffer, — idet den, i samme Mon som den knytter sig selv fastere til Roms Biskop, ogsaa vil paatvinge det hele hjemlige Statssamfund den romeriske Kuries Ledelse, — idet den endelig for at vinde sin Geistlighed Standsfordele drager den ud ikke alene af det medborgerlige Livs Baand, men ogsaa af Familielivets. Banen at herse uindskrænket i det Aandelige, forenet med Følelsen af den Magt, overlegen Dannelse og Kundskab giver, indblæser overhovedet den norske Kirkes Styrere en Længsel efter ogsaa at herse i det Verdslige, som hverken stemmer med Kirkens egen eller med Statens Lære, men som kun egger til en gjensidig Modstand, der fortsat i Længden maa splitte Samfundet og gennem den hele Stats Svækkelse til Slutning ogsaa drage Statskirkens Forfald efter sig. Som i det Tidrum, vi nu forlade, den norske Kirkes hierarchiske Glands, saa langt fra at fordunkles i den i sit nærmeste Udfald ingenslunde heldige Kamp mod Kongedømmet, tværtimod stedse tiltager, saaledes skulle vi see denne Glands i det næste Tidrum, efter en gjentagen Kamp af lignende Udfald som den første, at naa sit Høidepunkt, medens dog, under Kirkens glimrende Ydre, og tilsyneladende Virkekraft, dens allerede paapegede indre Meen stadigen udvikle sig til en Hensygnen, der snart ogsaa i det Ydre skulde vise sig.

Første Bindes Indhold.

Første Tidrum.

Christendommens Kamp med Afatroen og Seier over denne. Den norske Kirkes Stiftelse og tidligste Udvikling under Kongedømmets Ledning indtil det romerske Hierarchies Grundlæggelse ved Midten af det tolfte Aarhundrede.

1. Christendommens Kæmpe til Nordens Grændser. S. 1—3. **2.** De nordiske Folkesædes Tilstand i Hedendommen. Afatroen. S. 3—8. **3.** De frankiske Kyrkers Beskrævelser for Christendommens Indførelse i Norden. Den hamburgsk-bremiske Erkebiskops Drettelse. Ansgar og hans Efterfølgers Virksomhed i Danmark og Sverige. S. 8—19. **4.** Christendommen naar Norges Grændser. Kong Haakon den Godes mislykkede Forsøg paa at indføre den. S. 19—25. **5.** Harald Graafeld. Haakon Jarl. Den tydske Missions ringe Betydning med Hensyn til Norge. S. 25—33. **6.** Christendommen i England. S. 33—37. **7.** Kong Olaf Trygvessons Ankomst fra England og helbige Optraeden som Christendommens Fortvender i Norge. S. 37—50. **8.** Olaf Trygvessons Virksomhed for Christendommen udenfor selve Norges Grændser. Hans Fod. S. 50—61. **9.** Christendommens Tilstand i Norge nærmest efter Olaf Trygvessons Død, under Jarlerne Erik og Svein Haakonssønner. S. 61—65. **10.** Olaf Haraldssons, den Helliges, Optraeden. S. 65—71. **11.** Kong Olaf Haraldsson deels besæfter deels indfører Christendommen i Norge og deels Blande. S. 71—90. **12.** Olaf Haraldsson som den norske Kirkes Ordner og Lovgiver. S. 90—102. **13.** Kong Olaf Haraldssons Kamp med den danske Konge, Knud den Magtige. Olafs Død og Opbejelse til Helgen. S. 102—116. **14.** Det norske Omvendelsesværks Karakter. S. 117—121. **15.** Norge gjenvinder sin Uafhængighed. Kong Magnus Erlingssøn hin Gode. S. 122—129. **16.** Kong Harald Sigurdsson Haartraad; hans Tilfælde med Bremens Erkebiskop. S. 129—137. **17.** Den norske Kirkeforfatnings fremvridende Udvikling under Olaf Kyrr. S. 137—148. **18.** Kong Magnus Barfod og hans Sønner. Lunds Kirke faar Metropolitanhejdet over Norden. Store Fremstrib i det norske Kirkevæsen. S. 148—166. **19.** Slutningen af det første Tidrum under Kongerne Magnus Sigurdsson (Blinde), Harald Gille og dennes Sønner. S. 167—170. **20.** Oversigt over den norske Kirkeforfatning i det første Tidrum. S. 170—216.

Andet Tidrum.

Den norske Kirkes Ophøielse til selvstændig Kirkeprovins. Dens Udvikling i hierarchisk Retning under Kamp med Kongedømmet. 1152—1263.

21. Kardinal Nikolaus i Norge. Albaros's Erkebispe oprettes. Jon Birgersøn første Erkebispe. Nye Kirkelige Indtæring. S. 217—229. **22.** Harald Gilles Sønners Død. Eystein Erlendsøn anden Erkebispe i Nidaros. Hans Forhold til Erling Skalle. Overenskomst mellem Kongedømme og Kirke i Anledning af Magnus Erlingssøns Kroning. S. 229—246. **23.** Mangler ved den mellem Kongedømme og Kirke sluttede Overenskomst. Erling Skalles Karakter og Virksomhed. 246—251. **24.** Sværrer Sigurdssøns Optraeden. Hans Grundsatninger med Hensyn til Kongedømmets Forhold til Kirken. S. 251—259. **25.** Erkebispe Eystein's øvrige Virksomhed og Død. S. 259—269. **26.** Erik Ivarssøn tredje Erkebispe. Begyndelsen af hans Strid med Kong Sværrer. Erkebispen flygter til Danmark. S. 270—281. **27.** Stridens Fortgang mellem Kongedømmet og Kirken. Bispe Nikolaus Arnesen af Oslo optræder i den som en Hovedperson. S. 281—288. **28.** Sværrer lader sig krone af de norske Bispe. Disse dansettes af Paven og stævnes af Erkebispe Erik til Danmark. Bispe Nikolaus undviger fra Norge og stifter Baglernes Parti med Sværrer. S. 289—297. **29.** Sværrers Underhandlinger med

den romerske Kurie. Pave Innocentius III fordommer ham. Alle Norges Biskopper drage af Landet. S. 298—307. **30.** Forsvarsstrift for Kong Evertter om Kirkens og Statens indbyrdes Forhold. S. 307—314. **31.** Evertters sidste Anstrengelser og Død. Hans og Erkebiskop Eril indberedes Stilling. S. 314—319. **32.** Kong Haakon Everttersøn. Hans Forlig paa Kongedømmets Begne med Kirken. S. 319—325. **33.** Kong Guttorm Sigurdsøn. Kong Inge Baardsøn. Bagernes Partii væltes igjen til Kts. Erkebiskop Eril fratræder. Thorer Gudmundsøn sjerde Erkebiskop i Nidaros. S. 325—336. **34.** Erkebiskop Thorer's Død. Guttorm femte Erkebiskop i Nidaros. Kong Inge Baardsøns Død. Haakon Haalonsøn bliver Norges Konge. S. 336—343. **35.** Nye Partier reise sig mod Haakon. Stort Rigs-møde i Bergen. Erkebiskop Guttorm's Død. S. 343—348. **36.** Peter sjette Erkebiskop. Biskop Rik-laus af Oslo dør. Thorer Throndske syvende Erkebiskop. S. 349—355. **37.** Sigurd Eindritsøn ot-tende Erkebiskop. Kong Haalons Lovst med Biskop Paal af Hamar. Eyrendingen mellem Kongen og Skule Jarl tiltager. S. 355—363. **38.** Krig mellem Kong Haakon og Skule. Dennes Fald. S. 363—370. **39.** Underhandlinger om Kong Haalons Kroning. S. 371—379. **40.** Kardinal Vilhelms Komme til Norge. Han kroner Kong Haakon. Legatens øvrige Virksomhed. S. 379—386. **41.** Underhandlin-ger angaaende Kong Haalons Korstog. S. 386—393. **42.** Kong Haalons og Erkebiskop Sigurds Kir-kelige Lovgivningsvirksomhed. 393—397. **43.** De islandske Biskopskole befattes fra Norge, og Islands Underkastelse under Norges Konge forberedes herved. S. 397—410. **44.** Nye Klosterordener indføres i Norge. Erkebiskop Sigurds Metropolitankyrefise og Død. S. 410—418. **45.** Erlie niende, og Einar Gunnarsøn tiende Erkebiskop. Rigsarvefølgen i Norge ordnet under Kirkens Medvirkning. S. 419—430. **46.** Begivenheder under Einars Metropolitankyrefise. Hans og Kong Haakon Haalonsøns Død i 1263. S. 430—435. **47.** Norges Stilling under Kong Haakon Haalonsøns Styrefise. S. 435—440. **48.** Oversigt over den norske Kirkeforfatning i det andet Lidsrum. S. 440—462.

